ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – AL. ROSETTI"

EMANUEL VASILIU

TEORIE ȘI ANALIZĂ ÎN LINGVISTICĂ

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

TEORIE ŞI ANALIZĂ ÎN LINGVISTICĂ

THÉORIE ET ANALYSE EN LINGUISTIQUE

THEORY AND ANALYSIS IN LINGUISTICS

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – AL. ROSETTI”

EMANUEL VASILIU

TEORIE ŞI ANALIZĂ ÎN LINGVISTICĂ

Ediţie îngrijită de Marina Rădulescu Sala

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Bucureşti, 2012

Adresa: EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5
050 711, Bucureşti, România
Tel.: 4021-318 81 46, 4021-318 81 06
Fax: 4021-318 24 44
E-mail: edacad@ear.ro
Adresa web: www.ear.ro

Referenți: acad. Marius SALA
prof.univ. Gabriela PANĂ DINDELEGAN,
membru corespondent al Academiei Române

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
VASILIU, EMANUEL
Teorie şi analiză în lingvistică / Emanuel Vasiliu ; ed. îngrijită de Marina Rădulescu Sala. - Bucureşti : Editura Academiei Române, 2012
ISBN 978-973-27-2257-2

I. Rădulescu Sala, Marina (ed.)

81

Redactor: ADRIANA GRECU
Tehnoredactor: MARIANA IONICĂ
Coperta: MARIANA ŞERBĂNESCU

Bun de tipar: 29.11.2012. Format: 16/70×100
Coli de tipar: 26,75 + 1 planşă. Tiraj: 200 exemplare
C.Z. pentru biblioteci mari: 4.01; 41.01
C.Z. pentru biblioteci mici: 4

1929 – 2001

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE

Profesorul Emanuel Vasiliu a fost incontestabil personalitatea științifică cea mai proeminentă din domeniul lingvisticii românești în ultima jumătate a veacului trecut, recunoscut ca atare nu numai în țara noastră (a fost ales membru corespondent al Academiei Române în 1991 și membru titular în 1992), ci și în cadrul comunității științifice internaționale (a făcut parte din Comitetul Internațional Permanent al Lingviștilor și din Comitetul Consultativ al Asociației Internaționale de Pragmatică).

A ales lingvistica în detrimentul muzicii, pentru că în 1948 fusese admis în anul I atât la Facultatea de Filologie din București, cât și la Conservator; a renunțat însă să devină un mare pianist, deși avea un talent remarcabil și o sensibilitate interpretativă cu totul specială, pentru că și-a dat seama că nu poate face două meserii grele la fel de bine. Dar a continuat să cânte cu pasiune și farmec la pian, pentru bucuria lui și a prietenilor săi, până spre sfârșitul vieții. De ce a ales lingvistica? Poate pentru că, fiind dotat cu o inteligență de excepție, a simțit că o profesie „cerebrală", care i-a devenit și profesiune de credință, i s-ar potrivi mai bine decât una artistică.

Două particularități l-au singularizat printre confrații săi la fel de valoroși: în primul rând, înclinația certă spre *aspectele teoretice* ale disciplinei și, de aici, deschiderea către filosofia limbajului; în al doilea rând, preferința pentru *metodele formalizate* de analiză a faptelor de limbă, metode care presupuneau cunoașterea temeinică a unui aparat conceptual riguros, chiar matematizat. De aceea, după cum rezultă din referințele bibliografice ale unora dintre scrierile sale, a reușit să „dialogheze" de la egal la egal nu numai cu mari lingviști, precursori sau contemporani, ca Ferdinand de Saussure, Louis Hjelmslev sau Noam Chomsky, ci și cu mari logicieni, filosofi sau matematicieni care s-au ocupat și de problemele limbajului, ca Rudolf Carnap, Willard Quine sau Bertrand Russel, aceștia din urmă făcând însă drumul invers: de la logica formală sau matematică spre filosofia limbajului și semantica limbilor naturale. O altă caracteristică a operei sale științifice este dubla perspectivă: *diacronică* (ceea ce presupune urmărirea unui fenomen în evoluția sa din perioadele mai vechi de limbă până în prezent) și *tipologică* (ceea ce implică o comparație între fapte din limba română și faptele corespunzătoare din latină, din limbile romanice surori sau din alte limbi, neînrudite genealogic, pentru a evidenția atât asemănările, cât și, mai ales, particularitățile limbii noastre). Și cred că nu greșesc spunând că a fost singurul lingvist român care a abordat *toate* ramurile disciplinei căreia i s-a dedicat: lingvistica generală, fonetica și fonologia, dialectologia, gramatica, semantica, pragmatica, stilistica, teoria textului, fără să neglijeze nici domenii strict specializate și de mai mică anvergură, cum ar fi ortografia și ortoepia sau

lexicologia şi lexicografia, precum şi pe cele „de graniţă", în sfera cărora se încadrează poetica. Dacă avem în vedere şi faptul că a scris în română, franceză şi engleză, iar – sporadic – şi în rusă (era „moda" epocii !) sau germană, ne putem face o impresie asupra dimensiunii personalităţii sale ştiinţifice.

În plină epocă de enclavizare, când contactele cu lumea ştiinţifică internaţională erau complet rupte, ba chiar, mai mult, de-a dreptul condamnabile, tânărul şi nonconformistul cercetător Emanuel Vasiliu a avut curajul să prezinte, în 1956, o teză de doctorat intitulată *Accentul în limba română* elaborată după principii structuraliste, pentru acceptarea căreia s-a dat, cum mărturisesc colegii săi de generaţie, o adevărată „bataille d'Hernani" între profesorii mai „cosmopoliţi" şcoliţi şi la universităţi europene renumite, care susţineau introducerea metodelor noi de cercetare în lingvistica românească (ca Al. Rosetti, E. Petrovici sau Iorgu Iordan) şi cei mai conservatori sau mai circumspecţi faţă de influenţele venite dinspre Apus. Succesul pe care l-a repurtat l-a determinat ca, în continuare, să pledeze pentru avantajele demersurilor teoretice şi metodologice formalizate din lingvistica mondială a vremii, scriind numeroase articole şi cărţi în care prezenta publicului românesc interesat gramaticile generative şi, în special, gramatica transformaţională, precum şi noile direcţii din semantică, insistând asupra „întrepătrunderii" dintre gramatică şi semantică.

În prima perioadă a prodigioasei sale cariere ştiinţifice s-a ocupat cu predilecţie de fonetică şi fonologie (*La corrélation de mouillure des consonnes en roumain*, *„Phoneme or cluster" and the phonemic status of the Romanian affricates* etc.), alături de dialectologie (*Considérations typologiques sur la phonologie transformationnelle des parlers daco-roumains* etc.) sau de gramatică (primul articol publicat este din această disciplină: *Problema articolului şi a funcţiilor sale în limba română,* 1952). În toate aceste domenii a avut contribuţii valoroase, aplecându-se numai asupra chestiunilor spinoase sau controversate şi cercetându-le cu migală, ca să ofere soluţii ingenioase, adesea surprinzătoare. În spaţiul gramaticii, de exemplu, l-a interesat problema articolului definit, care particularizează limba română în raport cu marea majoritate a limbilor lumii, atât în ceea ce priveşte poziţia enclitică faţă de numele pe care îl însoţeşte a acestui element care devine în română morfem „legat", cât şi în ceea ce priveşte funcţiile sale în plan semantic şi discursiv; de aceea, revine asupra lui cu încă două studii (*Fragment de la grammaire de l'article défini* (*Typologie et diachronie*), 1978 şi *Articolul: între gramatică şi semnatică*, 1982). S-a ocupat, de asemenea, de sistemul cazurilor în română (cea mai „flexionară" dintre limbile romanice), s-a pronunţat asupra categoriei genului (româna fiind singura limbă neolatină care conservă neutrul) şi asupra semnificaţiei pluralului, a adus în discuţie problema exprimării categoriei aspectului în raport cu cea a timpului în română şi altele.

Fiind însă o minte speculativă, a fost tot timpul pasionat de chestiunile de natură teoretică. Pornind de la celebrul *Curs de lingvistică generală* al lui Ferdinand de Saussure, examinează aproape obsesiv, în numeroase articole şi studii, un concept fundamental, *semnul lingvistic* şi caracterul său binar, referindu-se uneori la sugestii oferite de semantica paradigmatică sau de semantica logică,

alteori făcând apel la filosofii Antichității, într-o superbă și îndrăzneață întoarcere în timp spre un dialog al lui Platon (*From de Saussure to Cratylus and backwards*).

Domeniul în care s-a remarcat cu precădere, mai ales în ultima parte a activității sale științifice, a fost semantica, o disciplină care i-a interesat mai puțin pe lingviștii români. Iar în ceea ce privește o ramură a acestei discipline, semantica logică, profesorul Emanuel Vasiliu a fost, în peisajul lingvisticii românești, nu numai „pionier", ci – din păcate – și unicul reprezentant notabil. Cărțile și studiile sale în acest domeniu interdisciplinar impresionează, în primul rând, prin rigoarea matematică a demersului, punând în lumină solidele sale cunoștințe de logică formală și de filosofie a limbajului.

Ar mai fi multe de spus și despre „omul" Emanuel Vasiliu, despre umorul său șăgalnic, despre gentilețea sa și despre imensa sa generozitate științifică. Nu pot însă încheia această prea succintă prezentare a unei mici secțiuni din opera sa a cărei actualitate se menține și în prezent, fără să amintesc claritatea și eleganța stilului său, precum și semnificativa sa contribuție la înnoirea metalimbajului lingvisticii românești.

Sper ca exemplul său să-i inspire pe tinerii lingviști români.

Marina Rădulescu Sala

ameze (făcând apel la filosofia Antichităţii, unii o raportă şi identifică întocmai la timp spre un dialogul lui Platon (Cratylos: Căutare în Cratylus and înţelesuri).

„Dialecticii" în care s-a remarcat său precedent, mai ales în ultima parte a activităţii sale ştiinţifice, a fost semantica, o disciplină care l-a interesat mai puţin pe lingvişti, în general. Iar în ceea ce priveşte o ramură a acestei discipline, semantica logică, profesorul Emanuel Vasiliu e (este) în posesia lingvisticii româneşti, nu numai primul lui „un pionier" — şi unicul reprezentant notabil. Cărţile şi studiile sale în acest domeniu interdisciplinar impresionează, în primul rând, prin rigoarea matematică a demersului, punând în lumină solida sa cunoştinţă de logica formală şi de filosofia limbajului.

Aş putea insista mai mult şi despre „opera" Emanuel Vasiliu, despre unicul său sagacitate, despre gentileţea sa şi despre lipsa sa de vanitate şi simplitate. Nu pot însă să încheie această prea succintă prezentare a unei mari activităţi din operă să a cărei dezvăluire se încheie aici, fără să menţionez claritatea şi eleganţa stilului său, precum şi contribuţia sa la păstrarea prestigiului lingvisticii româneşti.

Sper ca exemplul său să inspire viitorii lingvişti români.

Mariana Bădulescu-Sala

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Lucrarea reprezintă o selecție de 48 de texte din cele peste 150 de articole și studii scrise de autor între anii 1952 și 1997 și publicate în toate periodicele de specialitate importante, precum și în acte ale unor congrese internaționale de lingvistică, în volume omagiale sau în volume colective, apărute în țară și în străinătate.

Articolele și studiile au fost repartizate, în funcție de domeniul căruia îi aparțin cu prioritate, în cinci secțiuni: I. Lingvistică generală; II. Fonetică, fonologie, dialectologie; III. Gramatică; IV. Semantică, pragmatică, stilistică; V. Teoria textului. Prima secțiune cuprinde 10 contribuții cu caracter preponderent teoretic, unele depășind sfera strictă a lingvisticii și deschizându-se spre zona filosofiei limbajului. În secțiunea a doua am grupat 11 articole de fonetică, fonologie și dialectologie, deoarece multe dintre lucrările în care se discută probleme de fonetică sau de fonologie sunt ilustrate cu fapte de natură dialectală. Din cele 10 articole incluse în secțiunea a treia, câteva tratează probleme de gramatică abordate mai ales din perspectivă semantică. Secțiunea a patra, dedicată unor chestiuni de semantică, pragmatică și stilistică, este cea mai amplă, cuprinzând 15 lucrări, dată fiind predilecția evidentă a autorului pentru acest domeniu interdisciplinar, iar ultima secțiune conține 2 articole care se încadrează într-o direcție mai nouă, teoria textului, cu o problematică ce l-a atras deopotrivă.

În cadrul fiecărei secțiuni, articolele sunt inserate în ordine cronologică, menționându-se la fiecare, printr-o notă (marcată cu *) la subsolul paginii de titlu, locul primei apariții, precum și eventualele reluări sau/și traduceri ale lucrării. Nu am intervenit în text decât pentru a corecta greșelile de tipar și pentru a modifica formele unor cuvinte în conformitate cu prevederile ortografice actuale; astfel, am înlocuit *î* cu *â* acolo unde normele în vigoare o cer, am scris *sunt* în loc de *sînt*, *trebuie* în loc de *trebue*, *așadar* în loc de *așa dar*, adjectivul negativ *niciun / nicio* în loc de *nici un / nici o*, *Antichitate* și *Evul Mediu* în loc de *antichitate* și *evul mediu* etc. Am operat unele intervenții și în privința punctuației: am scos virgula înainte de *etc.*, dar am pus virgulă înainte de *ci* sau de *iar* adversativ. De asemenea, dat fiind că unele articole scrise în limba română aveau două rezumate, unul în română la începutul textului și altul în engleză la sfârșitul textului, am eliminat rezumatul în limba română.

În selectarea materialului, centrată pe ideea de a ilustra *toate* direcțiile în care s-a manifestat autorul, am beneficiat de un sprijin deosebit de competent din partea soției sale, doamna Laura Vasiliu, la rândul său un cunoscut cercetător în domeniul gramaticii și al formării cuvintelor în limba română, care mi-a pus la dispoziție numeroase extrase din lucrări mai greu accesibile sau chiar absente din bibliotecile din țara noastră. Domnia Sa a făcut și o primă lectură a materialului prezentat aici

şi a redactat, într-o primă formă, bibliografia lucrărilor profesorului Emanuel Vasiliu, cu care se deschide prezentul volum; îi rămân profund îndatorată şi o asigur de întreaga mea gratitudine. Ţin să le mulţumesc şi tinerilor mei colaboratori din Institut, Raluca Brăescu, Adina Dragomirescu, Ionuţ Geană, Irina Necula, Alexandru Nicolae şi Monica Vasileanu, care m-au ajutat la corectarea textelor scrise în limba engleză. Datorez aceleaşi calde mulţumiri doamnei Adriana Grecu, care în calitate de redactor a contribuit din plin la realizarea acestei dificile lucrări.

Marina Rădulescu Sala

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE*

AUB – LLR = „Analele Universității din București – Limba și literatura română".
AUB – LLS = „Analele Universității din București – Limbi și literaturi străine".
AUI = „Analele Universității din Iași".
AUT = „Analele Universității din Timișoara".
BL = „Bulletin linguistique", București.
BSRLR v. *infra*, ER – BSRLR.
CFS = „Cahiers Ferdinand de Saussure", Genève.
CL = „Cercetări de lingvistică", Cluj.
CLex = „Cahiers de lexicologie", Paris.
CLTA = „Cahiers de linguistique théorique et appliquée", București.
ER – BSRLR = „Etudes romanes" – Bulettin de la Société Roumaine de Linguistique Romane, București.
FD = „Fonetică și dialectologie", București.
ICECP = *Second international conference of contrastive English projects*, D. Chițoran, (ed.), Tipografia Universității București, 1976.
LL = „Limbă și literatură", București.
LR = „Limba română", București.
LRVL = *Limba română și varietățile ei locale. Lucrările sesiunii științifice organizate de Secția de Filologie și Literatură, 31 octombrie 1994*, București, Editura Academiei Române, 1995.
Mélanges Oslo = *Mélanges linguistiques* publiés à l'occasion du VIIIe Congrès International des Linguistes à Oslo, du 5 au 9 août 1957, Bucarest, 1957.
MSȘFLA = „Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte", București.
Omagiu Iordan = *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, 1958.
Omagiu Rosetti = *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, București, 1965.
PLG = „Probleme de lingvistică generală", București.
RECAPS = *The Romanian-English Contrastive Analysis Project. Contrastive Studies in the Syntax and Semantics of English and Romanian*, Bucharest University Press, 1974, 276 p.
RECAPTS = *The Romanian-English Contrastive Analysis Project. Further Contrastive Studies. Theoretical Studies. Contrastive Grammar. Error Analysis*, Bucharest University Press, 1978, 316 p.
Recueil Lisbonne = *Recueil d'études romanes* publié à l'occasion du IXe Congrès International de Liguistique Romane à Lisbonne du 31 mars au 3 avril 1959, Bucarest, 1959.
RL = „Revue de linguistique", București.
RR = „Revue romane", București.
RRSSPh = „Revue Roumaine des Sciences Sociales". Série de Philosophie et Logique, Bucarest.
SCL = „Studii și cercetări lingvistice", București.
StCl = „Studii clasice", București.
TCLC = „Travaux du Cercle linguistique de Copenhague", Copenhaga.
TCLP = „Travaux du Cercle linguistique de Prague", Praga.

* Lista conține abrevierile denumirilor unor publicații periodice sau volume colective.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE*

AUB – LLR = „Analele Universității din București – Limba și literatura română".
AUB – LLS = „Analele Universității din București – Limbi și literaturi străine".
AUI = „Analele Universității din Iași".
AUT = „Analele Universității din Timișoara".
BL = „Bulletin linguistique", București.
BSRLR v. *infra*, ER – BSRLR
CFS = „Cahiers Ferdinand de Saussure", Genève.
CL = „Cercetări de lingvistică", Cluj.
CLex = „Cahiers de lexicologie", Paris.
CLTA = „Cahiers de linguistique théorique et appliquée", București.
ER – BSRLR = „Études romanes" – Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique Romane, București.
FD = „Fonetică și dialectologie", București.
ICECP = *Second International Conference of contrastive English projects*, D. Chițoran, (ed.), Tipografia Universității București, 1976.
LL = „Limbă și literatură", București.
LR = „Limba română", București.
LRVL = *Limba română și varietățile ei locale. Lucrările sesiunii științifice organizate de Secția de Filologie și Literatură, 31 octombrie 1994*, București, Editura Academiei Române, 1995.
Mélanges Oslo = *Mélanges linguistiques publiés à l'occasion du VIIIe Congrès International des Linguistes à Oslo, du 5 au 9 août 1957*, Bucarest, 1957.
MSFLA = „Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte", București.
Omagiu Iordan = *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, 1958.
Omagiu Rosetti = *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, București, 1965.
PLG = „Probleme de lingvistică generală", București.
RECAPS = *The Romanian-English Contrastive Analysis Project. Contrastive Studies in the Syntax and Semantics of English and Romanian*, Bucharest University Press, 1974, 276 p.
RECAP2S = *The Romanian-English Contrastive Analysis Project. Further Contrastive Studies. Theoretical Studies. Contrastive Grammar. Error Analysis*, Bucharest University Press, 1978, 316 p.
Recueil Lisbonne = *Recueil d'études romanes publié à l'occasion du IXe Congrès International de Linguistique Romane à Lisbonne du 31 mars au 3 avril 1959*, Bucarest, 1959.
RL = „Revue de linguistique", București.
RR = „Revue roumaine", București.
RRSSPh = „Revue Roumaine des Sciences Sociales", Série de Philosophie et Logique, București.
SCL = „Studii și cercetări lingvistice", București.
SCl = „Studii clasice", București.
TCLC = „Travaux du Cercle linguistique de Copenhague", Copenhague.
TCLP = „Travaux du Cercle linguistique de Prague", Prague.

* Lista conține abrevierile denumirilor unor publicații periodice sau volume colective.

EMANUEL VASILIU: BIBLIOGRAFIA LUCRĂRILOR

I. CĂRŢI

a. scrise ca unic autor

Fonologia limbii române, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1965, 152 p.

Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne, Bucureşti, Editura Academiei R.S. România, 1968, 205 p.

Elemente de teorie semantică a limbilor naturale, Bucureşti, Editura Academiei R.S. România, 1970, 293 p.

Outline of a Semantic Theory of Kernel Sentences, The Hague – Paris – Bucharest, 1972, 220 p. (*Elementy semantycznej teorii języków naturalnych. Semantyka logiczna zdan jądrowich*, trad. de R. Wyborski, Wrocław, 1981).

Preliminarii logice la semantica frazei, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, 280 p.

Scrierea limbii române în raport cu fonetica şi fonologia, Curs–Anul I, Bucureşti, Tipografia Universităţii din Bucureşti, 1979, 110 p.

Sens, adevăr analitic, cunoaştere, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984, 276 p.

Introducere în teoria textului, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1990, 163 p.

Introducere în teoria limbii, Bucureşti, Editura Academiei România, 1992, 114 p.

b. scrise în colaborare

Gramatica limbii române, 2 vol., Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1954, 446 şi 348 p.

Sintaxa transformaţională a limbii române (în colaborare cu Sanda Golopenţia Eretescu), Bucureşti, Editura Academiei R.S. România, 1969, 329 p.

The Transformational Syntax of Romanian (în colaborare cu Sanda Golopenţia Eretescu), Mouton & Co., N. V. Publishers The Hague – Paris [Bucureşti], [Editura Academiei R.S. România], 1972, 197 p.

Fonologia, în *Limba română contemporană*, I (coord. I. Coteanu), Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1974, p. 61–124; ediţia a II-a, 1985, p. 26–85.

Limba română în secolele al XII-lea – al XV-lea. Fonetică – fonologie – gramatică (în colaborare cu Liliana Ionescu-Ruxăndoiu), Tipografia Universităţii din Bucureşti, 1986, 224 p.

II. STUDII, ARTICOLE, RECENZII, CRONICI

1952

Problema articolului şi a funcţiilor sale în limba română, LR I (1952), nr. 1, p. 32–36.

1953

Observaţii asupra flexiunii nominale în limba română, SCL IV (1953), p. 137–146.

Vorbirea directă şi indirectă (în colaborare cu I. Fischer), LR II (1953), nr. 4, p. 35–40.

1954

Din activitatea în domeniul gramaticii a lui H. Tiktin, LR III (1954), nr. 1, p. 51–60.

O mutaţie analogică u > o sub accent, SCL V (1954), nr. 1–2, p. 87–92.

Accentuarea derivatelor cu două sufixe în limba română, SCL V (1954), nr. 3–4, p. 333–335.

1955

Alternanțele fonologice din punctul de vedere al recțiunii, SCL VI (1955), nr. 1–2, p. 43–50.
Evoluția lat. ex- în limba română, SCL VI (1955), nr. 3–4, p. 239–251.

1956

Câteva observații asupra sistemului fonologic al limbii române, SCL VII (1956), nr. 1–2, p. 27–36.

Din nou asupra alternanțelor fonologice în limba română, SCL VII (1956), nr. 1–2, p. 96.

1957

Une classification des consonnes roumaines d'après le critère de la distribution, Mélanges Oslo, 1957, pp. 97–112.

Asupra corelației de muiere a consoanelor în limba română, SCL VIII (1957), nr. 1, p. 49–54 (versiune în limba franceză, *La corrélation de mouillure des consonnes en roumain*, RL II (1957), pp. 33–37 şi (versiune revăzută), în «Recherches sur les diphtongues roumaines», 1959, pp. 99–104).

Activitatea lingvistică în anul 1956 (în colaborare cu D. Gafițanu), SCL VIII (1957), nr. 1, p. 85–88.

1958

Notă asupra neutralizării opozițiilor fonematice, FD I (1958), p. 73–77 (versiune în limba franceză, *Notes sur la neutralisation des oppositions phonématiques*, RL III (1958), n° 1, pp. 13–17).

Observații asupra structurii silabei în limba română, în *Omagiu Iordan*, 1958, p. 877–879 (versiune în limba franceză, *Remarques sur la structure de la syllabe en roumain*, RL III (1958), n° 2, pp. 221–223).

1959

Economie și redondanță în plan morfematic, SCL X (1959), nr. 1, p. 7–16.

Structure phonématique des suffixes du roumain et du français (Essai de typologie), Recueil Lisbonne, 1959, pp. 255–276.

Limbă, vorbire, stratificare, SCL X (1959), nr. 3, p. 465–471 (versiune în limba franceză, *«Langue», «parole», «stratification»*, RL V (1960), n° 1, pp. 27–32).

Консонантные группы на соединении суффиксальных морфем, RL IV (1959), n° 2, pp. 153–159 (versiune în limba română, *Grupuri consonantice la joncture morfemelor sufixale*, FD II (1960), p. 85–92).

1960

La théorie des graphes et le consonantisme de la langue roumaine, I, „Revue de mathématiques" V (1960), n°s 1–2, pp. 319–340; *II*: n°s 3–4, pp. 681–763; (versiune în limba română, *Matematică și fonologie. Teoria grafelor și consonantismul limbii române* (în colaborare cu Solomon Marcus), FD III (1961), p. 15–55).

Metode de analiză în lingvistica modernă, LR IX (1960), nr. 6, p. 20–29.

Observații asupra categoriei genului în limba română, SCL XI (1960), nr. 3, p. 769–770 (versiune în limba rusă, *Категория рода б румынском языке*, RL VI (1961), n° 2, pp. 203–205).

Grupuri fonematice la joncture prefixelor în limba română, SCL XI (1960), nr. 4, p. 865–869.

Conținut și formă în limbă (în colaborare cu I. Coteanu), PLG II (1960), p. 9–19.

[recenzie la] A. Rosetti, *Sur la théorie de la syllabe* (1959), SCL XI (1960), nr. 4, p. 963–965 şi RL VI (1961), n° 1, pp. 119–121.

[recenzie la] Daniel Jones, *The History and Meaning of the Term "Phoneme"* (1957), SCL XI (1960), nr. 4, p. 978–981.

1961

Sistemul vocalic al limbii române, SCL XII (1961), nr. 1, p. 15–23.

1962

Contribution à la théorie du signe linguistique, CLTA I (1962), pp. 245–253.

Niveluri lingvistice şi structuri transformaţionale, SCL XIII (1962), nr. 1, p. 15–21 (versiune în limba rusă, *Лингвистические уровни и трансформационные структуры*, RL VII (1962), n° 2, pp. 251–256).

Problema fonemului în lingvistica actuală, LR XI (1962), nr. 2, p. 125–130.

On the category of "semi-vowels" in Romanian, "Studia linguistica", 16, June 1962, Lund, pp. 29–33.

Al IX-lea Congres al Lingviştilor, Cambridge, Mass., SUA, 27–31 august 1962, SCL XIII (1962), nr. 4, p. 551–553; LR XI (1962), nr. 6, p. 686–687.

1963

Gramaticile generative, LR XII (1963), nr. 3, p. 219–231.

Структура консонантных групп б румынском языке, în *Проблемы структурный лингвистики*, Moskva, 1963, p. 210–219.

[recenzie la] Andrei Avram, *Cercetări asupra sonorităţii în limba română* (1961), SCL XIV (1963), nr. 1, p. 131–135.

1964

Case and Emphasis of the Pronoun in Romanian, în "Philologica Pragensia" VII (1964), n° 2, pp. 168–172.

The Phonemic Status of the Affricates in Common Romanian, RRL IX (1964), n° 5, pp. 497–501 (versiune în limba română (în colaborare cu Alexandra Roceric-Alexandrescu), *Statutul fonematic al africatelor în limba română comună*, SCL XVI (1965), nr. 3, p. 335–339).

"Phoneme or cluster" and the phonemic status of the Romanian affricates, în *Proceedings of the Ninth International Congress of Linguists, Cambridge, Mass.*, The Hague, Mouton & Co, 1964, pp. 589–592.

1965

Direcţii noi de cercetare în lingvistică şi problemele limbii române, SCL XVI (1965), nr. 1, p. 35–44 (versiune în limba franceză, *Nouvelles directions de recherche dans la linguistique et les problèmes du roumain*, RRL X (1965), n°s 1–3, pp. 287–297).

Le système des cas en roumain, CLTA II (1965), pp. 313–340.

Fonemele /ĝ, ʒ/ în limba română, în *Omagiu Rosetti*, 1965, p. 977–978.

1966

Towards a Transformational Phonology of Daco-Romanian Dialects, "Journal of Linguistics", II (1966), n° 1, pp. 79–98 (versiunea în limba română, *Pentru o fonologie generativă a dialectelor dacoromâne*, SCL XVIII (1967), nr. 2, p. 141–157).

On the history of central vowels in Daco-Romanian dialects, RRL XI (1966), n° 1, pp. 15–19, publicat şi în *Readings in Romance Linguistics*, J.M. Anderson, J.A. Creore (eds.), The Hague, 1972, pp. 330–334 (versiune în limba română, *Asupra istoriei vocalelor centrale din dialectele dacoromâne*, SCL XVII (1966), nr. 4, p. 407–411).

Some remarks on the chronology of change /en/ > /in/ in Romanian, RRL XI (1966), n° 3, pp. 255–257.

Form and Substance in Transformational Phonology, CLTA III (1966), pp. 181–186.

[recenzie la] Solomon Marcus, *Gramatici şi automate finite* (Bucureşti, 1964), în "Foundations of Language", II, 1966, p. 291–294.

1967

Evolutive and Typologic Phonology, în *To Honor Roman Jakobson*, The Hague, 1967, pp. 1546–1548.

Transformational vs. Biunique Phonemic Typology, în *Phonologie der Gegenwart*, Graz–Wien–Köln, 1967, pp. 254–261.

Sens referențial și reguli de transformare, PLG V (1967), p. 105–113.

Considérations typologiques sur la phonologie transformationnelle des parlers daco-roumains, CLTA IV (1967), pp. 253–260.

1968

Analytic Sentences in Natural Languages, RRL XIII (1968), n° 5, pp. 529–539.

Consoanele /k', g'/ în sistemul fonologic al limbii române, SCL XIX (1968), p. 561–564.

On Some Morphophonemic Implications of Petrovici's Phonemic Description of Romanian, RRL XIII (1968), n° 6, pp. 625–628.

1969

Cu privire la /u/ final în limba română, SCL XX (1969), nr. 1, p. 99–100.

Există interdialecte ale limbii române?, FD VI (1969), p. 255–262.

Quelques remarques phonologiques sur l'évolution du lat. /ĭ/ en roumain, BSRLR VI (1969), pp. 85–90.

Interpenetration between Grammar and Semantics? (a critical approach), CLTA VI (1969), pp. 101–112.

1970

Truth Value and Transformation, în *Actes du Xe Congres International des Linguistes, Bucarest, 28 Aôut – 2 Septembre 1967*, II, Bucarest, 1970, pp. 595–599.

Structure profonde et „Language Universals", BSRLR VII (1970), pp. 21–26.

Semantică și sintaxă; câteva observații asupra construcției verbelor „dicendi", în *Sistemele limbii*, 1970, p. 193–215.

Grammaire transformationnelle: théorie et interprétation, în «Revue romane», *Problèmes de linguistique roumaine*, n° special, 4, 1970, pp. 19–31.

Paradoxes and Logical Types in Natural Languages, CLTA VII (1970), pp. 43–54.

La chronologie de la diphtongaison des lat. / ē, ĕ / et quelques problèmes connexes, în *Actes du XIIe Congres International de Linguistique et Philologie Romane*, I, 1970, pp. 391–392.

1971

Some Formal Properties of Non-Semantic Items, în *Papers from Seventh Regional Meeting*, Chicago Linguistic Society, April, 1971, pp. 275–281.

Methodological Remarks about Some Concepts of the Transformational Grammar, în *Recherches sur la philosophie des sciences*, Bucarest, 1971, pp. 555–561.

1972

„Sensul sensului" și unele nonsensuri legate de „semantica paradigmatică", SCL XXIII (1972), nr. 1, p. 3–10.

Typological Phonemics, Evolutive Phonemics and Transformationalism, în *Phonologica*, W. U. Dressler, F. V. Mareš (eds.), München-Salzburg, 1972, pp. 329–333.

1973

Some Semantic Ambiguities Related to 'Tense Category', în *"Generative Grammar" in Europe*, F. Kiefer, N. Ruwet (eds.), Dordrecht, 1973, pp. 565–581.

Există structuri de adâncime?, SCL XXIV (1973), nr. 1, p. 3–6 (versiunea în limba engleză, *"Deep structures": A Genuine Theoretical Issue?*, în *Proceedings of the Eleventh International Congress of Linguists*, Bologna-Firenze, 1972, pp. 497–500.

Modality and Inference in Natural Languages, "Wiener Linguistische Gazette", II, 1973, pp. 50–62.

What does the plural mean?, RRL XVIII (1973), nº 5, pp. 507–509.

1974

On the meaning of some interrogative particles in Romanian and in English, RECAPS, 1974, pp. 65–78 (versiunea în limba germană, *Zur Bedeutung einiger Fragen Partikel im Rumänischen und im Englischen*, în H. Raabe (Hrsgh.), *Trends in Kontrastive Linguistik*, Band II, Tübingen, 1976, pp. 223–230).

Propoziții negative și „atitudini epistemice", PLG VI (1974), p. 99–116.

1975

Semantic Remarks on Sound Symbolization, RRL XX (1975), nº 1, pp. 591–594.

1976

On Contrasting Contrastive Grammars (Negation, Interrogation and Emphasis in English and Romanian), ICECP, 2, 1976, pp. 77–89.

Sens și cunoaștere, SCL XXVII (1976), nr. 4, p. 343–351.

[recenzie la] D. Chițoran, *Elements of English Structural Semantics* (București, 1973), RRL XXI (1976), nº 1, pp. 127–129.

1977

Connectives and Modalities, în *Transformational Grammar and the Romanian Language*, Lisse, The Peter de Ridder Press, 1977, pp. 89–97.

Semn, sens, referință, PLG VII (1977), p. 105–115.

Analyticity and Selection Restrictions, RRL XXII (1977), nº 3, pp. 271–274.

Unele aspecte fonologice ale palatalizării labialelor în limba română, CL XXII (1977), nr. 2, p. 247–249.

1978

Fragment de la grammaire de l'article defini (Typologie et diachronie), ER II (BSRLR XII, 1977/1978), pp. 137–144.

Romanian Semantics, în *Current Trends in Romanian Linguistics*, RRL XXIII (1978), pp. 255–291.

Basic Problems of Semantics, în *Proceedings of the Twelfth International Congress of Linguists, Vienna, August 28 – September 2, 1977*, Innsbruck, 1978, pp. 28–31.

Analyticité, norme, permission, în ER III (BSRLR XIII, 1978), *Hommage à Iorgu Iordan ...*, Bucarest, 1978, pp. 493–499.

Taxonomic Aspects of Contrastive Analysis, RECAPTS, 1978, pp. 21–27.

B. P. Hasdeu față în față cu lingvistica modernă, în „Manuscriptum", 9, nr. 1, 1978, p. 40–41.

Aspecte ale raportului ortografie – ortoepie în româna actuală (Reguli ortografice care nu există), LL, 1978, nr. 2, p. 202–206.

Tense and aspect in Romanian, în *Studia linguistica Alexandro Vasilii filio Issatschenko a collegis amicisque oblata* [Eds.: Henrik Birnbaum, ...], Lisse (The Netherlands]: P. de Ridder Press, 1978, XXV, pp. 443–450.

[*Notă introductivă* la] Tullio de Mauro, *Introducere în semantică*, București, 1978, p. 9–18.

1979

Note on the Empty Denotation, CLTA XVI (1979), nº 1, pp. 3–16.

Orientări moderne în lingvistica românească, LR XXVIII (1979), nr. 6, p. 585–586.

On Some Meanings of 'Coherence', în *Text vs Sentence*, ed. János S. Petöfi, Helmut Buske Verlag, Hamburg, 1979, pp. 450–466.

1980

Coerență și permisiune, în *Studii de stilistică, poetică și semiotică*, Cluj-Napoca, 1980, p. 195–203.
Sens și definiție lexicografică, SCL XXXI (1980), nr. 5, p. 631–635.
"Signifié": Some Remarks on its Nature, RRL XXV (1980), n° 5, pp. 631–634.

1981

Some Problems in Semantic Investigation, în *Trends in Romance Linguistics and Philology*, vol. 2, Rebecca Posner, John N. Green (eds), The Hague – Paris – New York, 1981, pp. 89–125.
Gramatici generative și gramatici transformaționale, în *Lingvistica modernă în texte*, 1981, p. 120–127.
Postulate de sens și cunoaștere, în *Semantică și semiotică*, 1981, p. 9–20.
Figurative Use and "fuzzy-sets", în *Logos Semantikos*, vol. III, Madrid – Berlin – New York, 1981, pp. 175–184.

1982

Singular Terms for Properties, RRL XXVII (1982), n° 2, p. 115–126.
Articolul: între gramatică și semantică, în *Logos și Methodos*, 1982, p. 183–186.
Adevăr analitic și definiție lexicografică, AUI XXVIII/XXIX (1982/1983), p. 183–186.

1983

Semantică, normă și efect de stil, SCL XXXIV (1983), nr. 5, p. 460–465.
O interpretare „pragmatică" a sistemelor deontice: aserțiuni permise și nepermise, în *Logica acțiunii* (coordonator: Cornel Popa), 1983, p. 170–183.
Al. Philippide și perspectiva funcționalistă în fonetică, în *Alexandru Philippide, 50 de ani de la moarte*, 1983, p. 21–25.

1984

Asupra naturii conceptuale a sensului, AUB–LLR XXXIII (1984), p. 71–78.
Al. Philippide și o posibilă gramatică formală a cazului în limba română, MSȘFLA, seria IV, t. IV, 1982–1983, București, 1984, p. 95–100.

1985

On "the Meaning of 'Text Meaning'" and Some Related Concepts, "Quaderni di Semantica", VI, 1, June, 1985, pp. 113–118.
Second paper on "semantic problem of text / discourse", "Quaderni di Semantica", VI, 2, 1985, pp. 392–396.
Divergență dialectală și intercomunicare, „Anuar de lingvistică și istorie literară. A. Lingvistică", Iași, XXX, 1985, p. 11–16.
Intertextualitate: câteva disocieri necesare, SCL XXXVI (1985), nr. 1, p. 3–9.
*Asupra depalatalizării rom. com. */š/*, SCL XXXVI (1985), nr. 3, p. 265–268.
Judecăți „de opinie" și „referentul" discursului poetic, CL XXX (1985), nr. 1, p. 67–72.
Linguistic and Non-Linguistic Signs, RRL XXX (1985), n° 5, pp. 493–496.
Concepte lingvistice în domenii extralingvistice, în *Cartea interferențelor*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 274–279.

1986

Sens și coerență, în *Lingvistică, poetică, stilistică. Studii*, Iași, 1986, p. 9–14.
Încercare critică asupra teoriei „binariste" a semnului lingvistic, LR XXXV (1986), nr. 2, p. 79–88.

Definiția sensului sau definiția obiectului?, SCL XXXVII (1986), nr. 2, p. 85–91.

From de Saussure to Cratylus and backwards, RRL XXXI (1986), n° 6, pp. 491–502.

1987

Nume și eidos: de la Cratylos la F. de Saussure, „Analele Științifice ale Universității Al. I. Cuza din Iași", LI, c, Lingvistică, 1987, p. 1–7.

Noțiunea de „semn" și semioticile nonlingvistice, SCL XXXVIII (1987), nr. 1, p. 3–8.

"Meaning and Use" revisited, RRL XXXII (1987), n° 3, pp. 299–302.

Sens, ontologie, pragmatică, în „Semiotica și poetica", 3, Cluj, 1987, p. 1–11.

1988

On Some Modal Connecting Particles in Natural Languages, în *Lucrările celui de al doilea Colocviu Național de Limbaje – Logică – Lingvistică matematică*, Brașov, 1988, p. 249–255.

Text și acceptabilitate, SCL XXXIX (1988), nr. 1, p. 7–16.

Semn și cunoaștere, LR XXXVII (1988), nr. 2, p. 99–102 (versiunea în limba engleză, *Sign and Knowledge*, RRSSPh, 32, n°s 3–4, 1988, pp. 281–284).

Name and Sign, RRL XXXIII (1988), n° 3, pp. 139–145.

Sens, denotație, adevăr, în *Antologie de filozofie românească*, VI, București, 1988, p. 203–218.

Gramatică și ontologie, AUI, 34, 1988, p. 64–69.

[recenzie la] G. Serbat, *Cas et fonctions* (Paris, 1981), StCl, 25, 1988, p. 108–112.

1989

Syntax or Syntaxes? în „Analele științifice al Universității « Al. I. Cuza » din Iași", XXXV, 1989, Secțiunea III e. Lingvistică, pp. 11–14.

1990

Semivocalele românești e, i și problema non-unicității descrierilor fonologice, SCL XLI (1990), nr. 3, p. 253–257.

Distincția „langue – parole" și pragmatica, SCL XLI (1990), nr. 4, p. 393–398.

Fonemele /z/ și /ḑ/ în limba română, SCL XLI (1990), nr. 5–6, p. 425–427.

Naming, Misnaming and Meaning, RRL XXXV (1990), n° 1, pp. 3–7.

Note asupra semnificației unor părți de vorbire: substantivul și adjectivul, LR XXXIX (1990), nr. 1, p. 18–20.

1991

On some puzzles concerning the word meaning, în "Proceedings of the third Colloquium on Logic, Language, Mathematics, Linguistics", Brașov, 1991, pp. 123–125.

Sens, concept, obiect, AUI XXXVII–XXXVIII (1991–1992), p. 159–160.

1992

Asupra sensului unor construcții atributive, SCL XLIII (1992), nr. 2, p. 141–142.

Rom. i secundar, după r, SCL XLIII (1992), nr. 5, p. 499.

On some pragmatic aspects of the linguistic sign, AUB–LLS XLI (1992), pp. 3–4.

A pre-Saussurian answer to a Saussurian problem (Lazăr Șăineanu and the conceptual nature of meaning), AUB–LLS XLI (1992), pp. 5–6.

[recenzie la] Andrei Avram, *Nazalitatea și rotacismul în limba română*, FD XI (1992), p. 207–208.

1993

Two conflicting pronounciations: Rom. [je-] / [e-] *word initial*, în "Tradition and Change in Central and Eastern Europe", Henrietta Mondry and Paul Schweiger (eds), Johannesburg, 1993, pp. 153–154.

Frame and deixis, RRL XXXVIII (1993), n°s 1–3, pp. 281.

Some Remarks on Analyticity, "Slavic Almanach", II, Henrietta Mondry and Paul Schweiger (eds), Johannesburg, 1993, pp. 146–147.

Palatalizarea [f, v] > [s', z'] *în Maramureş. Încercare de cronologie*, FD XII (1993), p. 53–54.

Analyticity and Apriorism, RRL XXXVIII (1993), n° 6, pp. 515–516.

Reguli ortoepice codificate şi necodificate, „Revista de lingvistică şi ştiinţă literară", 1993, 2, p. 33–34.

Despre noţiunea de „gând-semn" la C. Peirce, TPCL, 1993, p. 7–9.

1994

Contrasting Paradigms and Phonetic Status, RRL XXXIX (1994), n°s 1–2, pp. 163.

Semn, agent şi semioză, în *Hommages offerts à Maria Manoliu Manea*, Pluralia–Logos, Bucureşti, 1994, p. 170–171.

Mesaj [la aniversarea Institutului de Lingvistică al Academiei din Bucureşti], LR, XLIII (1994), nr. 11–12, p. 521.

1995

Concerning Rom. Word Final i, RRL XL (1995), n°s 1–3, pp. 139.

Alexandru Rosetti şi Institutul de Fonetică şi Dialectologie, în „Academica", 6, nr. 1, 1995, p. 23 (versiune în limba engleză, *Alexandru Rosetti and the Institute of Phonetics and Dialectology*, RRL XL (1995), pp. 3–4).

Conţinut de conştiinţă şi simbolizare, LR XLIV (1995), nr. 9–12, p. 581.

Alternanţa rom. [a] / [e], FD XIV (1995), p. 111–112.

Graiurile dacoromâne: unitate tipologică, LRVL, 1995, p. 53–54.

Proper names and their reference, în *Studi rumeni e romanzi. Omaggio a Florica Dimitrescu e Alexandru Niculescu*, Padova, 1995, pp. 694–696.

Al. Rosetti şi definiţia sensului, în *Al. Rosetti în evocări* (ed. Andriana Fianu), Bucureşti, 1995, p. 213–214.

The Pronoun this and an Ambiguity of Natural Languages, în *„S. Marcus – In Honour"*, 1995, p. 349.

1996

Obiect şi sens, LR XLV (1996), nr. 3–4, p. 14.

Substantive româneşti cu tema în -j-, Buletin Ştiinţific, seria A, Fascicula Filologie, Vol. X, Baia-Mare, 1996, p. 29.

1997

When does the hearer ask questions?, RRL XLII (1997), n°s 1–2, p. 89.

Hiat?, LR XLVI (1997), nr. 1–3, p. 207.

Context free alternation, RRL XLII (1997), n°s 5–6, p. 413.

I. LINGVISTICĂ GENERALĂ

CONTRIBUTIONS À LA THÉORIE DU SIGNE LINGUISTIQUE*

0. Dans la construction d'une théorie déductive de la langue, la théorie du signe linguistique joue, selon nous, un rôle de toute première importance, du fait qu'il est possible d'en *déduire* une série de principes d'analyse structurale. Des problèmes tels que l'identité ou la non-identité structurale, celui des variantes et des invariantes, la définition du rapport de commutation, fondamental en analyse linguistique, sont quelques-uns seulement des aspects théoriques de la linguistique structurale, liés directement à la théorie du signe linguistique.

0.1. La théorie du signe linguistique représente une question de *fondement* de la linguistique, étant donné qu'elle se propose de définir l'un des concepts fondamentaux de cette discipline, concept qui ne se définit pas *à l'intérieur* de la discipline, mais est considéré le plus souvent comme *donné*.

0.2. Compte tenu de cette situation, la première tâche d'une théorie du signe linguistique est *le choix d'une métalangue* et la construction d'une théorie formulée dans les termes de la métalangue choisie, la théorie du signe linguistique étant, comme nous l'avons indiqué, une question de fondement d'une discipline, et comme telle ne saurait être formulée dans les termes de cette même discipline (de même que les fondements des mathématiques ne sont pas discutés à l'intérieur des mathématiques, mais constituent un problème de métamathématiques). Nous avons choisi comme métalangue la langue de la logique symbolique, jugeant que ce procédé a l'avantage de mettre en évidence l'aspect formel et structurel de la question et de se prêter au développement ultérieur de la théorie *à l'intérieur de la linguistique*, sur une base analogue, formelle et structurelle.

En second lieu, la théorie ainsi construite est appelée à délimiter le signe linguistique comme objet spécifique, distinct d'autres objets similaires.

En troisième lieu, enfin, une telle théorie a pour tâche de faire la liaison entre la théorie logique et les concepts linguistiques.

Nous nous bornerons dans cet article à indiquer comment la théorie du signe linguistique est susceptible de justifier quelques théories, particulièrement importantes, selon nous, de la linguistique structurelle.

1. L'acte de communication linguistique se réduit aux trois moments suivants:

a) un locuteur émet une séquence de sons, tels que *casă* («maison»);

b) un colocuteur entend cette séquence;

c) le colocuteur associe cette séquence sonore à une signification déterminée, coïncidant avec celle que lui a donnée le premier locuteur.

* În CLTA I (1962), pp. 245–253.

Il va de soi que, pour que l'acte de communication puisse se réaliser, il est nécessaire que cette association ait un caractère *constant* et qu'elle soit *identique chez les deux locuteurs*.

1.1. Dans l'exemple 1 nous avons analysé la structure d'un fait de langue. Nous verrons dans l'exemple suivant qu'il existe des faits d'une nature différente, susceptibles d'être décrits dans les mêmes termes.

Exemple: j'entends un bruit z_1, et je dis «le crayon est tombé».

Le fait énoncé se réduit aux mêmes trois moments que dans le cas précédent:

a) un individu produit un bruit (nous supposons qu'un individu déterminé a laissé tomber un crayon);

b) un autre individu entend ce bruit;

c) il associe ce bruit à une signification déterminée: «le crayon est tombé». Cette même association est également faite par le premier individu, qui a provoqué la chute du crayon, étant donné que lui-même, en entendant le même bruit, ferait la même association.

Ici encore, l'association a un caractère *constant*, et elle est *identique chez les deux locuteurs*.

1.2. La différence entre les deux exemples peut être présentée sous plusieurs aspects:

1°. Dans l'exemple 1, les sons sont produits par la voix humaine, alors que dans l'exemple 1.1, le bruit est provoqué par la chute d'un objet. La distinction n'est pourtant pas essentielle, car il existe des sons produits par la voix humaine qui s'encadrent néanmoins dans la même catégorie que le cas de l'exemple 1.1. (ainsi, à l'audition d'un certain bruit caractéristique, je dis: «l'enfant pleure»).

2°. Dans l'exemple 1 il n'y a d'autre lien entre la séquence *casă* et le sens «maison» que le fait que dans une collectivité déterminée, et à un moment déterminé de son évolution, la suite de sons *casă* est associée à la notion de «maison». Dans l'exemple 1.1. il y a un rapport de cause à effet entre le bruit provoqué par la chute d'un crayon et la signification «le crayon est tombé»: j'entends, en effet, le bruit z_1 *parce que* le crayon est tombé. Si un autre objet était tombé, j'aurais entendu un autre son, z_2.

En d'autres termes, entre la «signification» (qui est en fait une *cause*) et l'élément qui signifie, il y a un rapport de détermination.

1.2.1. Étant donné le rapport de *causalité* qui unit les termes du second exemple, à des causes différentes correspondront nécessairement des effets différents; par conséquent, à toute non-identité entre les phénomènes représentant une cause, correspondra une non-identité entre les phénomènes qui en sont l'effet: si, dans la chute, c'est la pointe du crayon qui touche le sol, elle produira le bruit z_1; si le crayon touche le sol horizontalement, il produira le bruit z_2, et ainsi de suite.

Dans le cas de l'exemple 1, le lien entre la signification et la séquence sonore est différent. Ainsi, l'on sait qu'un même mot n'est jamais prononcé de la même manière à deux moments différents T_1 et T_2; au moment T_1 correspondra la prononciation *casă*$_1$, au moment T_2 la prononciation *casă*$_2$. Néanmoins, à la

non-identité entre *casă*$_1$ et *casă*$_2$ ne correspond aucune non-identité sur le plan de la signification, *casă*$_1$ et *casă*$_2$ conservant les deux le même sens de «maison».

1.2.2. La distinction entre les faits linguistiques et les faits non linguistiques pourrait, à la rigueur, se borner à ce qui a été dit au point précédent (**1.2.1.**). À elle seule, cette distinction serait néanmoins incomplète, pour deux raisons:

a) elle ne définit pas le rapport, dans le cadre de la langue, entre une séquence sonore et sa signification;

b) la langue comporte, elle aussi, des situations où à une non-identité sur un plan correspond une non-identité sur l'autre plan. Ainsi, à la non-identité *casă-masă* corespond la non-identité de sens «maison-table».

2. Précisons et complétons les distinctions formulées au point **1.2.1.** en examinant la relation entre éléments, dans les termes de la logique symbolique.

2.1. Attachons-nous d'abord à définir l'ensemble *A* de tous les éléments de la catégorie de ceux qui ont été discutés au point **1.1.**, appartenant à la langue ou à d'autres phénomènes d'une structure analogue. On y trouve des séquences phoniques ayant une signification déterminée, du type *casă*, et des significations de ces séquences phoniques, du type «maison»; on y trouve des éléments qui comportent, dans un certain sens, une signification au type du bruit produit par la chute d'un objet *x*, ainsi que les significations de ces éléments, du type de celle exprimée par la constatation «l'objet *x* est tombé».

Considérons également une relation *R*, du type de celle qui s'établit entre un élément quelconque et sa signification, et qui permet à un individu ou à une collectivité de reconstituer une «signification» par la perception d'un élément porteur de signification, et, d'autre part, de reconstituer un élément porteur de signification par la connaissance qu'on a de la signification respective.

Soient *x* et *y* deux objets quelconques. En employant les signes $\in$ (= appartient à ...) et $\Rightarrow$ (= quand, ... en ce cas, ou *implique*), il est possible de formuler ainsi la définition de l'ensemble A:

$$(1)\ (x, y)\ [(xRy) \Rightarrow (x, y \in A)].$$

La formule (1) se lit: «pour tout *x, y*, quand *x* se trouve par rapport à *y* dans la relation R, *x, y* font partie de l'ensemble A».

Considérons maintenant deux sous-ensembles de l'ensemble A, soient X et Y, que nous définirons comme il suit, introduisant le signe (+) de la conjonction logique :

$$(2)\ (x \in X) + (y \in Y) \Rightarrow xRy$$

ce qui se lit: «quand *x* fait partie de l'ensemble X, et quand *y* fait partie de l'ensemble Y, *x* se trouve par rapport à *y* dans la relation R».

Convenons que l'ensemble X représente l'ensemble des éléments significatifs et Y l'ensemble des éléments signifiés[1].

---

[1] Nous ne donnons pas ici la justification du fait que nous ne considérons pas équivalents les ensembles X et Y, pour ne pas compliquer notre exposé par des explications accessoires. Indiquons simplement qu'une telle justification est possible, si l'on tient compte de ce que les éléments

2.2. Avant d'examiner les rapports entre les éléments de l'ensemble X et ceux de l'ensemble Y, rappelons brièvement quelques définitions et théorèmes de la logique symbolique.

Les signes employés sont:

$\vee$ = symbole de la disjonction (se lit: *ou*)

$+$ = symbole de la conjonction (se lit: *et*)

$\sim$ = symbole de la négation (se lit *non* ou *il est faux que* ...)

p, q, r, z = variables propositionnelles (propositions du type *x est y* ou *x est identique à y*, etc.).

(a) $p \Rightarrow q$ = Déf. $\sim p \vee q$

Cette définition est celle de l'implication ($\Rightarrow$)

(b) $p \vee (q \vee r) = (p \vee q) \vee r$

(c) $(p \vee q) + (r \vee z) = (p + r) \vee (p + z) \vee (q + r) \vee (q + z)$

(d) $p \equiv q$ = Déf. $(p \Rightarrow q) + (q \Rightarrow p)$.

La formule (d) est la définition d'un rapport d'*équivalence*. Au point de vue de la valeur vrai – faux, l'équivalence peut être définie par la formule:

(e) $p \equiv q = (p + q) \vee (\sim p + \sim q)$

ce qui signifie que les termes d'un rapport d'équivalence sont *soit* simultanément vrais $(p + q)$, *soit* simultanément faux $(\sim p + \sim q)$.

Dans ce qui suit nous remplacerons les variables *p*, *q*, par des expressions de la forme $x_1 = x_2$ ou $y_1 = y_2$, où «x_1 est identique à x_2» respectivement «y_1 est identique à y_2». La négation de ces propositions est $x_1 \neq x_2$, $y_1 \neq y_2$, c'est-à-dire «x_1 est différent de x_2, y_1 est différent de y_2».

2.2.1. En discutant l'exemple **1.1.** nous avons précisé que ce qui caractérise le rapport entre les éléments significatifs et leur signification est le fait qu'une variation affectant un élément de la classe des éléments significatifs est toujours associée à une variation dans la classe des éléments signifiés, et vice versa (cf. **1.2.1.**).

Nous exprimerons cette variation d'un élément de la classe X (= classe des éléments significatifs) par le symbole $x_1 \neq x_2$ et une variation d'un élément de la classe Y (= classe des éléments signifiés) par le symbole $y_1 \neq y_2$.

L'absence de variation sera représentée par l'identité $x_1 = x_2$, $y_1 = y_2$.

Etant donné que le rapport de variation simultanée ne caractérise pas tous les membres des classes X et Y, nous adopterons le signe $\exists\,(x, y)$ ayant la valeur «il existe certains *x*, *y*».

Ce rapport de variation simultanée peut être exprimé sous la forme d'une double implication, comme il suit:

$$(3)\ \exists\,(x_1, x_2, y_1, y_2)\ \{[(x_1 = x_2) \Rightarrow (y_1 = y_2)] + [(y_1 = y_2) \Rightarrow (x_1 = x_2)]\}.$$

En vertu de la définition (d) nous pouvons écrire:

$$(4)\ (x_1 = x_2) \equiv (y_1 = y_2)$$

---

significatifs peuvent être de nature différente (sonore, visuelle, etc.), alors que la signification est toujours mentale.

ce qui, par application du théorème (e) donnera:

$$(5)\ [(x_1 = x_2) + (y_1 = y_2)]\ \text{v}\ [(x_1 \neq x_2) + (y_1 \neq y_2)].$$

La formule (3) indique un fait non linguistique. Ce fait non linguistique peut être défini comme un rapport d'*équivalence* (4) entre éléments significatifs et éléments signifiés et, en conséquence (5) les termes de la relation sont simultanément soit vrais tous deux (1er membre de la disjonction (5)) soit faux tous deux (2e membre de la disjonction (5)). En d'autres termes, la relation d'équivalence est une illustration du fait constaté au point **1.2.1.**, à savoir que dans le cas d'un fait non linguistique, à une identité sur le plan des éléments significatifs correspond toujours une identité sur le plan des éléments signifiés, et vice versa, à une non-identité sur le plan des éléments significatifs correspond toujours une non-identité sur le plan des éléments signifiés.

2.2.2. Dans le cas des faits linguistiques, nous avons indiqué (cf. **1.2.1.**) qu'à une variation sur le plan des éléments significatifs (ensemble X) ne correspond pas nécessairement une variation sur le plan des éléments signifiés (ensemble Y), et vice versa.

Nous avons également vu que ce rapport n'est pas vrai pour tous les membres des ensembles X et Y. Cette situation peut s'exprimer par la formule:

$$(7)\ \exists\,(x_1, x_2, y_1, y_2)\ \{(x_1 = x_2) \Rightarrow [(y_1 = y_2)\ \text{v}\ (y_1 \neq y_2)]\} + \{(y_1 = y_2) \Rightarrow [(x_1 = x_2)\ \text{v}\ (x_1 \neq x_2)]\}.$$

La formule (7) définit tout fait linguistique en opposition à un fait de non-langue tel qu'il résulte de la définition (3).

Cette formule nous dit qu'une identité sur le plan des éléments significatifs implique une identité *ou* une non-identité sur le plan des éléments signifiés, et vice versa.

Nous avons vu d'autre part qu'il existe, dans les langues réelles, des cas où à une identité sur le plan X correspond une identité sur le plan Y, et vice versa. Ainsi, à la non-identité *casă-masă* correspond la non-identité «maison-table», et vice versa (cf. **1.2.2.**, b).

Ce rapport se trouve néanmoins indus dans la formule (7), comme on le verra ci-dessous:

En vertu de la définition (a) (**2.2.**), (7) devient:

$$(8)\ \{(x_1 \neq x_2)\ \text{v}\ [(y_1 = y_2)\ \text{v}\ (y_1 \neq y_2)]\} + \{(y_1 \neq y_2)\ \text{v}\ [(x_1 = x_2)\ \text{v}\ (x_1 \neq x_2)]\}.$$

En vertu du théorème (b) (**2.2.**) nous obtenons:

$$(9)\ \{[(x_1 \neq x_2)\ \text{v}\ (y_1 = y_2)]\ \text{v}\ (y_1 \neq y_2)\} + \{[(y_1 \neq y_2)\ \text{v}\ (x_1 = x_2)]\ \text{v}\ (x_1 \neq x_2)\}.$$

Sur la base du théorème (c) (**2.2.**) nous pouvons écrire:

$$(10)\ \{[(x_1 \neq x_2)\ \text{v}\ (y_1 = y_2)] + [(y_1 \neq y_2)\ \text{v}\ (x_1 = x_2)]\}\ \text{v}\ \{[(x_1 \neq x_2)\ \text{v}\ (y_1 = y_2)] + (x_1 \neq x_2)]\}\ \text{v}\ \{(y_1 \neq y_2) + [(y_1 \neq y_2)\ \text{v}\ (x_1 = x_2)]\}\ \text{v}\ [(y_1 \neq y_2) + (x_1 \neq x_2)].$$

Nous fondant sur la définition (a) (**2.2.**) nous pouvons opérer la substitution et obtenir:

$$(11)\{[(x_1 = x_2) \Rightarrow (y_1 = y_2)] + [(y_1 = y_2) \Rightarrow (x_1 = x_2)]\} \vee \{[(x_1 = x_2) \Rightarrow (y_1 = y_2)] + (x_1 \neq x_2)\} \vee \{[(y_1 = y_2) \Rightarrow (x_1 = x_2)] + (y_1 \neq y_2)\} \vee [(y_1 \neq y_2) + (x_1 \neq x_2)].$$

En vertu de la définition (d) (2.2.) nous obtiendrons:

$$(12)\ [(x_1 = x_2) \equiv (y_1 = y_2)] \vee \{[(x_1 = x_2) \Rightarrow (y_1 = y_2)] + (x_1 \neq x_2)\} \vee \{[(y_1 = y_2) \Rightarrow (x_1 = x_2)] + (y_1 \neq y_2)]\} \vee [(y_1 \neq y_2) + (x_1 \neq x_2)].$$

La formule (12) déduite de (7) nous montre que, dans le cas des faits linguistiques, le rapport d'équivalence représente un cas particulier du rapport entre éléments significatifs et éléments signifiés. Par là les faits de langue se différencient des faits de non-langue définis au point **2.2.1.**

Quand les éléments de l'ensemble X et ceux de l'ensemble Y se trouvent les uns par rapport aux autres dans les relations exprimées par (7) ou (12), nous désignerons par le terme *expression* les membres de l'ensemble X, et par le terme *contenu*, les membres de l'ensemble Y.

3. L'interprétation compréhensive de la formule (12) fera apparaître le lien entre la théorie logistique du signe linguistique et quelques concepts fondamentaux de la linguistique.

3.1. La formule (12) déduite de la formule (7) donne la définition du signe linguistique par rapport au signe non linguistique.

Le signe linguistique représente un cas particulier du rapport entre la classe X des éléments significatifs et la classe Y des éléments signifiés. Comme l'indique la formule (2) (2.1.), les deux classes sont solidaires, tout membre de la classe X étant par définition en relation avec un élément de la classe Y. La formule (2) met par conséquent en évidence le rapport de *solidarité*, selon le terme de L. Hjelmslev, ou de lien indissoluble, selon F. de Saussure, entre l'élément significatif et l'élément signifié. On constate néanmoins que ce rapport de solidarité caractérise *dans leur totalité* les ensembles X et Y, lesquels contiennent aussi bien des éléments faisant partie de la langue (12), que des éléments qui n'en font pas partie (cf. **2.2.1.** (3), (4), (5)). La solidarité entre éléments significatifs et éléments signifiés est par conséquent caractéristique aussi bien du signe linguistique que du signe non linguistique.

3.2. La particularité spécifique du signe linguistique, par opposition au signe non linguistique, est que les éléments de la classe X ne sont pas *toujours* équivalents à ceux de la classe Y, comme c'est le cas pour le signe non linguistique. Le fait que les éléments des deux classes ne sont pas toujours équivalents est, comme nous le verrons, à l'origine des concepts de variante et d'invariante sur le plan du contenu et celui de l'expression.

Cette caractéristique négative du signe linguistique est explicitement formulée par F. de Saussure, lorsqu'il affirme le caractère *immotivé* ou *arbitraire* de ce signe. Nous considérons que ce qui a été dit au point **2.2.2.** est de nature à élucider les sens de cette affirmation de F. de Saussure et à éliminer les équivoques auxquelles elle a donné lieu dans la période post-saussurienne. Il est d'autre part

nécessaire de préciser que, dans notre théorie, cet «arbitraire du signe linguistique», défini dans le cadre d'une théorie logique, représente la «différence spécifique» du signe linguistique.

Nous devons en outre rappeler que ce caractère «arbitraire» n'est pas spécifique uniquement du signe linguistique des langues réelles, mais qu'il l'est également du signe linguistique des langues construites. En conséquence, ce n'est pas dans *la structure du signe* mais ailleurs qu'il convient de chercher la différence entre langues réelles et langues construites.

3.3. La formule (12) épuise les rapports possibles entre le contenu et l'expression.

3.3.1. Le premier membre de la disjonction représente un rapport d'équivalence:

$$(x_1 = x_2) \equiv (y_1 = y_2).$$

Il en résulte qu'une identité sur le plan de l'expression peut être équivalente à une identité sur le plan du contenu, et vice versa, et qu'une non-identité sur le plan de l'expression peut être équivalente à une non-identité sur le plan du contenu, et vice versa.

Tel est le cas du rapport entre les expressions *casă*$_1$ (= *casă* prononcé au moment T_1), et *casă*$_2$ (= *casă* prononcé au moment T_2), et les contenus «maison$_1$» et «maison$_2$» (= contenu des expressions *casă*$_1$ et *casă*$_2$) ou du rapport entre les expressions *casă* et *masă* et les contenus «maison» et «table».

En vertu du théorème (e) nous pouvons écrire

$$(13)\ (x_1 = x_2) \equiv (y_1 = y_2) = [(x_1 = x_2) + (y_1 = y_2)] \vee [(x_1 \neq x_2) + (y_1 \neq y_2)].$$

Le second membre de la disjonction définit un rapport de *commutation* si en interprétation compréhensive nous considérons le signe $\neq$comme symbolisant une *corrélation* dans l'acception donnée à ce terme par L. Hjelmslev: la *corrélation* est le rapport entre deux termes susceptibles d'apparaître alternativement dans la même position. La *commutation* est un rapport de solidarité entre une corrélation du plan de l'expression et une corrélation du plan du contenu. C'est précisément ce rapport de solidarité entre les deux corrélations qui est indiqué ici par le signe de la conjonction logique (1).

3.3.2. Les membres 2° et 3° de la disjonction (12) définissent les concepts de variante et d'invariante sur le plan de l'expression (par le troisième membre):

$$\{[(x_1 = x_2) \Rightarrow (y_1 = y_2)] + (x_1 \neq x_2)\}$$

et sur le plan du contenu (par le quatrième membre):

$$\{[(y_1 = y_2) \Rightarrow (x_1 = x_2)] + (y_1 \neq y_2)\}.$$

3.3.2.1. Examinons la première formule:

Les termes d'un rapport de conjonction étant intervertibles, la formule en question peut également s'exprimer par:

$$\{(x_1 \neq x_2) + [(x_1 = x_2) \Rightarrow (y_1 = y_2)]\},$$

signifiant que «x_1 est différent de x_2 et si x_1 est identique à x_2, alors y_1 est identique à y_2».

Nous avons affirmé d'une part comme vraie la non-identité entre x_1 et x_2, non-identité indépendante de la relation entre le contenu et l'expression; d'autre part nous avons affirmé comme vrai le fait qu'une identité du plan de l'expression implique une identité sur le plan du contenu. L'identité est affirmée cette fois en corrélation avec le *contenu*.

La non-identité indépendante du rapport de l'expression avec le contenu doit être comprise au sens de non-identité *phonétique*. L'identité qui comporte des implications sur le plan du contenu doit être comprise dans le sens d'identité *structurale*.

De cette manière la formule discutée justifie la distinction entre le point de vue phonétique et le point de vue structural: deux termes peuvent être distincts l'un de l'autre au point de vue phonétique; s'ils sont néanmoins considérés comme identique au point de vue structural, ils impliquent également une identité sur le plan du contenu. Les termes x_1 et x_2 sont distincts au point de vue phonétique et identiques au point de vue structural; x_1 et x_2 peuvent être définis comme variantes de l'invariante I, définie par le rapport $(x_1 = x_2) \Rightarrow (y_1 = y_2)$. Si nous considérons, par exemple, le radical des formes *scot, scoată,* nous constatons qu'au point de vue phonétique *scot* est différent de *scoat-*, alors qu'au point de vue structural *scot-* et *scoat-* sont des variantes de la même invariante que nous symboliserons par */sco/at-/*.

Etant donné qu'une implication implique tous les membres $[(p \Rightarrow q) \Rightarrow q]$ et $[(p \Rightarrow q) \Rightarrow p]$, il est possible d'établir la règle selon laquelle deux termes représentent des variantes d'une même unité (invariante), soit:

$$(14)\ (x_1 \neq x_2) + \{[(x_1 = x_2) \Rightarrow (y_1 = y_2)] \Rightarrow (x_1 = x_2)\}$$

ce qui se lit: «x_1 est différent de x_2 et *si* x_1, identique à x_2, implique l'identité entre y_1 et y_2, x_1 est identique à x_2».

3.3.2.2. Le troisième terme de la disjonction définit la distinction entre l'identité sémantique et l'identité structurale sur le plan du contenu: la non-identité entre deux unités de contenu $(y_1 \neq y_2)$ et le fait que l'identité $(y_1 = y_2)$ implique l'identité $(x_1 = x_2)$ sont affirmés comme simultanément vrais.

Exemple: le sens du terme *merge* dans la proposition *omul merge pe stradă* («l'homme marche dans la rue») est différent du sens de ce même terme dans l'expression *ceasul merge repede* («la montre marche vite»). Nous exprimerons le premier sens par *merge*$_1$ et le second par *merge*$_2$.

La formule nous dit que «merge$_1$» est distinct de «merge$_2$» et que lorsque «merge$_1$» est identique à «merge$_2$», cette identité implique une identité sur le plan de l'expression, c'est-à-dire entre l'expression de «merge$_1$», et l'expression de «merge$_2$».

En vertu du principe formulé précédemment (cf. **3.3.2.1.**) touchant la formule (14) nous pouvons écrire:

$$(15)\ (y_1 \neq y_2) + \{[(y_1 = y_2) \Rightarrow (x_1 = x_2)] \Rightarrow (y_1 = y_2)\}.$$

En remplaçant les variables y_1, y_2, x_1, x_2 par «merge$_1$», «merge$_2$», *merge*$_1$, *merge*$_2$, nous obtenons: («merge$_1$» $\neq$«merge$_2$») + {[(«merge$_1$» = «merge$_2$») $\Rightarrow$ (*merge*$_1$ = *merge*$_2$)] $\Rightarrow$ («merge$_1$» = «merge$_2$»)}, ou: «merge$_1$» est différent de «merge$_2$», et *si* «merge$_1$» identique à «merge$_2$» implique identité entre *merge*$_1$ et *merge*$_2$, alors «merge$_1$» est identique à «merge$_2$».

La formule (15) représente la règle selon laquelle deux termes expriment, sur le plan du contenu, des variantes de la même unité (invariante).

Nous disons que «merge$_1$» et «merge$_1$» sont des variantes de la même unité (invariante) de contenu, que nous symboliserons par {merge}.

3.3.3. Le quatrième terme de la disjonction définit un rapport de commutation, du fait qu'il est identique avec le second terme de la disjonction de la formule (13).

3.4. Dans les paragraphes **3. – 3.3.3.** nous avons tenté de donner une base logique à quelques concepts linguistiques fondamentaux, à savoir: a) le concept de *signe linguistique* par opposition au signe non linguistique; b) les concepts d'*identité* et de *non-identité* sur le plan phonétique et sémantique (le plan de la substance), et sur le plan structural (plan de la forme) en établissant la base logique de la distinction entre les deux types d'identité; c) les concepts de *variante* et d'*invariante* ; d) le concept de *commutation*.

Nous avons ainsi donné des définitions logiques à des concepts fondamentaux de la théorie de la langue, en indiquant en même temps comment il est possible de les *déduire* du concept de signe linguistique.

NIVELURI LINGVISTICE ŞI STRUCTURI TRANSFORMAŢIONALE*

0. Ne propunem să stabilim locul structurilor transformaţionale în raport cu diversele niveluri lingvistice.

1. În conformitate cu teoria lui N. Chomsky [1], p. 45, o „gramatică" are un aranjament tripartit:

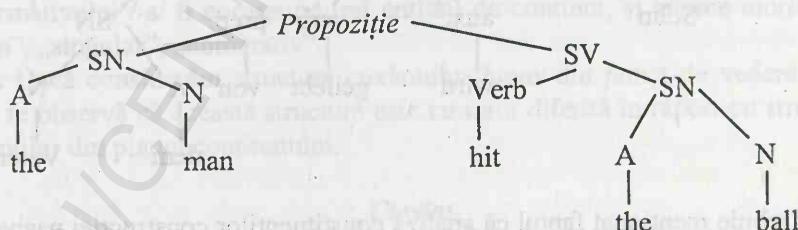
a) reguli care privesc structura sintagmatică (engl. „Phrase structure");
b) reguli care privesc structura transformaţională;
c) reguli care privesc structura morfofonemică.

1.1. Regulile conţinute în prima şi a treia parte au, după părerea lui N. Chomsky, o formă comună: aceste reguli reprezintă un sistem de *derivaţie* care duce la stabilirea constituenţilor unei propoziţii sau la stabilirea constituenţilor (morfo)fonematici ai unui cuvânt.

Regulile privind structura sintagmatică au forma X → Y care poate fi interpretată ca „înlocuieşte pe X cu Y":

(1) (I) Propoziţie → SN + SV
(II) SN → A + N
(III) SV →Verb + N
(IV) A → *the*
(V) N → *man, ball* ...
(VI) Verb → *hit, took* ... [1] p. 26[1].

În felul acesta se ajunge la o reprezentare a structurii sintagmatice a unei fraze:

Regulile privind structura morfofonemică au următoarea formă:

(2) (I) *walk* → /w' k/
(II) *take* + *past* → /tuk/

---

* În SCL XIII (1962), nr. 1, p. 15–21.

[1] Am modificat simbolistica folosită de Chomsky, adaptând-o la terminologia gramaticală românească.

(III) *hit* + *past* → /hit/

(IV) /...D/ + *past* → /...D/ + /id/ (unde D = /t/ sau /d/)

/...C surdă/ + *past* → /... C surdă/ + /t/ (unde C surdă simbolizează o consoană surdă oarecare) [1], p. 32.

1.2. *Transformarea* este definită în felul următor: „O transformare gramaticală T se aplică unei secvențe (engl. *string*) cu o structură determinată a constituenților și are ca rezultat convertirea acestei secvențe într-o nouă secvență, cu o nouă structură derivată a constituenților" [1], p. 44.

Prin aplicarea unei transformări se poate obține construcția pasivă:

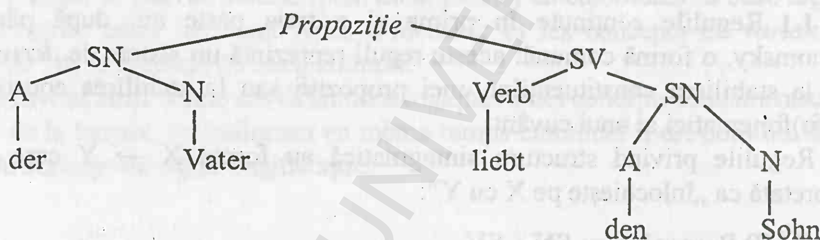
der Sohn wird vom Vater geliebt

luând ca punct de plecare construcția activă:

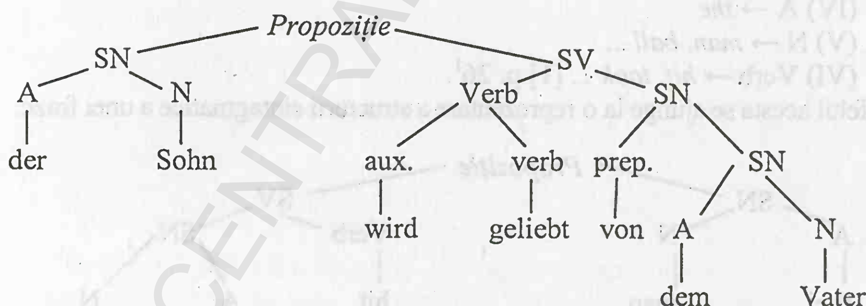
der Vater liebt den Sohn.

Se poate observa că structura celor două propoziții este diferită din punctul de vedere al constituenților.

Propoziția activă are structura următoare:

Propoziția pasivă are structura următoare:

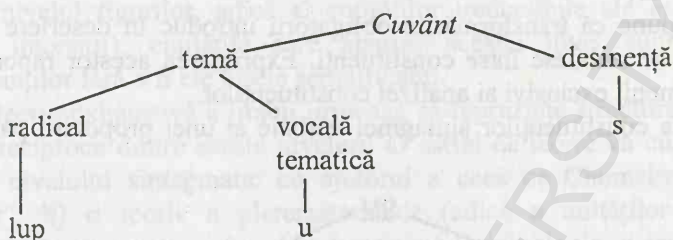
Trebuie menționat faptul că analiza constituenților construcției pasive trebuie să fie urmată, la rândul său, de o *transformare obligatorie* care să indice că între auxiliarul *wird* și *verb* trebuie interpus complementul de agent *von dem Vater* și că secvența *von dem* trebuie înlocuită prin *vom.*

Se poate spune deci că o regulă de transformare (ca aceea care are ca rezultat convertirea unei propoziții active în propoziție pasivă) descrie echivalența a două construcții care sunt legate de aceeași realitate extralingvistică și care posedă o structură diferită a constituenților.

2. Ne propunem acum să demonstrăm că „regulile morfofonemice” de tipul (2) I, II, III, IV pe care Chomsky le consideră reguli de derivare, ca şi acelea care descriu structura sintagmelor (tipul (1), I, II, III, IV, V, VI) [1], p. 45, 46, nu sunt în realitate reguli de derivaţie, ci reguli de transformare.

2.1. L. Hjelmslev [2], p. 29 a remarcat că nu există corespondenţă biunivocă necesară între structura conţinutului şi structura expresiei.

Din punctul de vedere al expresiei, cuvântul latin *lupus* are următoarea structură a constituenţilor:

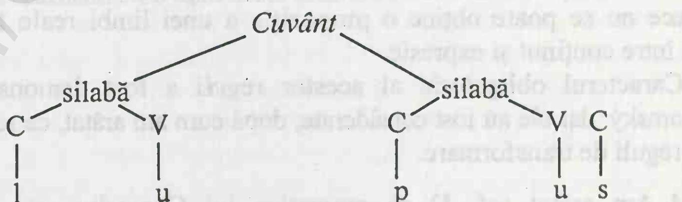

Din punctul de vedere al conţinutului, cuvântul are structura următoare:

Formanţilor /lup-u/ le corespunde o singură entitate de conţinut, şi anume „lup”, formativului /-s/ îi corespund trei entităţi de conţinut, şi anume morfemele „masculin”, „singular”, „nominativ”.

2.2. Dacă considerăm structura cuvântului *lupus* din punct de vedere strict fonemic, se observă că această structură este cu totul diferită în raport cu structura constituenţilor din planul conţinutului:

2.3. Ceea ce am arătat sub **2.1, 2.2** arată că „regulile morfofonemice" nu sunt decât reguli care transformă o secvență de *conținut* într-o altă secvență, de *expresie,* cu o structură diferită.

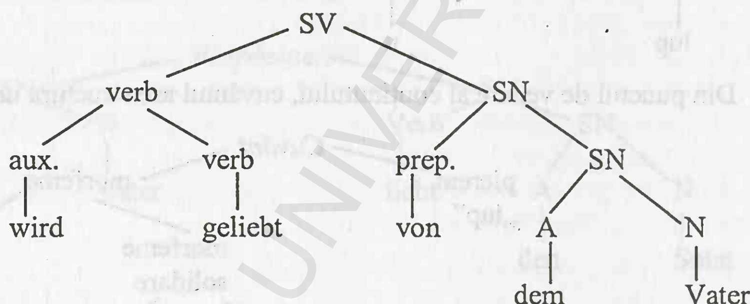
Aceste reguli corespund deci definiției date (1.2) regulilor de transformare: reguli care stabilesc echivalența a două secvențe cu structuri diferite.

Aceste reguli fac trecerea de la *conținut* la *expresie* și stabilesc echivalența între structurile celor două planuri.

3. N. Chomsky face distincția între *transformări obligatorii* și *transformări facultative* [1], p. 45.

Se poate spune că transformările obligatorii introduc în descriere expresia raporturilor care se stabilesc între constituenți. Exprimarea acestor raporturi este imposibilă în termenii exclusivi ai analizei constituenților.

3.1. Analiza constituenților sintagmei verbale ai unei propoziții pasive este următoarea:

Dar această simplă analiză (sau derivație) nu ne spune nimic cu privire la: a) cazul articolului, b) genul articolului, c) natura prepoziției. Sunt necesare reguli care să ne indice:

(a) verbul pasiv cere prepoziția *von*;

(b) prepoziția *von* cere cazul *dativ*;

(c) genul substantivului determină genul articolului.

Fără formularea unor reguli de transformare care să conțină precizări în ce privește (a), (b), (c) nu se poate obține o sintagmă a limbii descrise. Reguli de transformare de acest gen sunt date de N. Chomsky [1], p. 39; nu este necesar să intrăm în detalii, dat fiind caracterul teoretic al acestui articol.

3.2. Transformările morfofonemice au totdeauna un caracter obligatoriu deoarece nu se poate obține o propoziție a unei limbi reale fără stabilirea unui raport între conținut și expresie.

Caracterul obligatoriu al acestor reguli a fost demonstrat, de altfel, de N. Chomsky, dar ele au fost considerate, după cum am arătat, ca reguli de derivație, și nu ca reguli de transformare.

4. Am arătat (cf. 1) că gramatica lui Chomsky este tripartită. Această tripartiție corespunde unei tripartiții a nivelurilor limbii, ale căror entități sunt caracterizate prin relații specifice:

a) nivelul structurii sintagmelor conține entități care se caracterizează prin faptul că nu pot primi decât o definiție sintagmatică. Unitățile minimale ale acestui nivel sunt constituite de cuvinte, cuvântul fiind cea mai mică unitate permutabilă [2], p. 46;

b) nivelul unităților ireductibile ale conținutului; aceste unități primesc o definiție în același timp sintagmatică și paradigmatică; sunt unități care pot contracta raporturi de *comutare*. Apartenența lor la paradigmatic este caracterul distinctiv în raport cu entitățile care aparțin primului nivel. Entitățile celui de-al doilea nivel sunt pleremele și morfemele;

c) nivelul figurilor, adică al entităților ireductibile ale expresiei (foneme, accente, intonații); entitățile care aparțin acestui nivel sunt constituenți ai semnificanților fără a fi ele însele semnificanți.

O teorie exhaustivă a limbii urmează să reprezinte structura fiecărui nivel și relațiile reciproce dintre aceste niveluri. O astfel de teorie va cuprinde deci: a) o teorie a nivelului sintagmatic cu ajutorul a ceea ce Chomsky numește „Σ, F grammar"; b) o teorie a plerematemelor (adică a unităților ireductibile ale conținutului) sau, pentru a întrebuința vechea terminologie, o teorie morfologică; c) o teorie fonologică; d) un ansamblu de reguli de transformare obligatorii care să exprime relațiile reciproce dintre cele trei niveluri; un ansamblu de reguli de transformare facultative.

LUCRĂRI CITATE

[1], Chomsky, N., *Sintactic Structures,* The Hague, 1957.
[2], Hjelmslev, Louis, *Prolegomena to a Theory of Language,* Baltimore, 1953.

NIVEAUX LINGUISTIQUES ET STRUCTURES TRANSFORMATIVES

RÉSUMÉ

L'auteur se propose d'examiner la place des structures transformatives par rapport aux divers niveaux linguistiques: niveau des syntagmes, niveau morphologique, niveau mor(pho)-phonologique.

Il démontre que les règles morpho-phonologiques, considérées par N. Chomsky comme règles de dérivation, sont en réalité des règles de transformation obligatoires.

Les règles de transformation obligatoires établissent des rapports mutuels entre les trois niveaux mentionnés, en déterminant leur équivalence structurale.

GRAMATICILE GENERATIVE*

1. Studiul sincronic al limbii cuprinde două aspecte principale: (a) o operație de reducție a fenomenelor concrete, variabile și nelimitate ale vorbirii la un inventar finit (și, de preferință, cât mai mic) de unități invariante care se succed în lanțul vorbirii, și (b) stabilirea posibilităților și a restricțiilor de combinare ale unităților rezultate din reducția de sub (a).

Celor două aspecte le corespund în lingvistică două metodologii diferite: una *analitică* și alta *sintetică*. Operația analitică are la bază ipoteza că limba este o *structură*, și caută să descompună această structură în elementele ei constitutive. Operația sintetică își propune să obțină însăși reprezentarea structurii prin indicarea dependențelor, a interdependențelor și, în general, a posibilităților și a restricțiilor combinatorii ale elementelor rezultate din analiză.

Rezultatul analizei este un inventar de unități (foneme, morfeme, cuvinte etc.) și o clasificare a acestor unități; rezultatul analizei este, cu alte cuvinte, un sistem. Rezultatul sintezei este o reprezentare a structurii unei limbi, adică o reprezentare a modului în care unitățile degajate prin analiză se comportă în cadrul unităților complexe (silabe, cuvinte, sintagme).

1.1. Structura limbii nu este însă un fapt direct observabil, adică nu face parte din acel domeniu al realității care este accesibil imediat simțurilor noastre. Observației directe nu-i sunt accesibile decât actele concrete de vorbire, care, ce e drept, sunt guvernate de legile unei structuri. Aceasta este de altfel și explicația faptului că mult timp s-a considerat (și uneori se mai consideră și astăzi) că limba nu poate fi supusă unei analize riguroase, că legile limbii se deosebesc esențial de legile obiectelor studiate de așa-numitele „științe exacte" și în consecință „legile" limbii au un caracter mai puțin riguros. Aceasta pentru a nu mai aminti de teoriile care consideră limba ca un domeniu exclusiv al individului, incompatibil cu alte legi decât cele ale psihologiei individuale.

Tot în aceasta rezidă, credem, și explicația faptului că este greu de definit *ce este o structură lingvistică*, deși se lucrează în domeniul lingvisticii structurale de mai mult de jumătate de secol. În manualele și tratatele de lingvistică structurală se pot găsi definiții pentru *elementele* structurii limbii, pentru unele structuri parțiale (silabă, cuvânt, sintagmă), dar nu definiții ale structurii *limbii* (sau ale *unei* limbi).

1.2. Descrierea structurii limbii (în ansamblu) a devenit posibilă în momentul în care s-a adoptat și în lingvistică metoda modelării. Această metodă s-a dovedit deosebit de utilă în știință pentru descrierea acelor domenii ale realității obiective care nu sunt în mod direct accesibile observației. Or, după cum am arătat, structura limbii (sau a diverselor limbi concrete) aparține tocmai acestui domeniu.

* În LR XII (1963), nr. 3, p. 219–231.

În linii mari, modelarea constă din următoarele. Pornind de la unele observații în legătură cu obiectul de studiat, cercetătorul construiește un sistem logico-matematic, adică un sistem axiomatic-deductiv care *reprezintă* obiectul de studiat. Sistemul axiomatic este considerat, prin *ipoteză*, ca izomorf cu obiectul de studiat; în cazul în care definițiile și relațiile care sunt adevărate în cadrul construcției logice se verifică și în cadrul obiectului studiat, spunem că sistemul construit este *adecvat* obiectului.

O construcție de felul celei discutate, presupusă a fi izomorfă cu obiectul studiat, poartă numele de *model*, iar procedeul de studiu al unui obiect prin confruntarea lui cu modelul poartă numele de *modelare*.

Sunt necesare câteva precizări în legătură cu chestiunea modelului:

(a) Modelul nu se confundă cu obiectul. De aici decurge faptul că modelul poate să fie mai adecvat sau mai puțin adecvat obiectului.

(b) Modelul nu reprezintă obiectul în toată complexitatea lui, ci își propune să reprezinte *anumite* aspecte ale obiectului de studiat, și anume acele aspecte pentru a căror reprezentare a fost construit.

(c) Modelul nu trebuie să fie în mod necesar o construcție abstractă, ci poate fi și descrierea unui alt obiect cu un caracter mai concret. De exemplu, în fizică, pentru descrierea structurii atomului a fost folosită ca model descrierea sistemului solar.

2. Modelul folosit pentru descrierea structurii limbii este schema de funcționare a unei *mașini cibernetice* construită în așa fel încât, cu ajutorul unui ansamblu finit de simboluri ale cuvintelor împreună cu informația gramaticală legată de fiecare cuvânt, ansamblu care poartă numele de *vocabular* sau *alfabet*, să poată produce toate propozițiile corecte ale unei limbi și numai aceste propoziții.

Schema de funcționare a acestei mașini este presupusă a fi izomorfă cu structura limbii, adică cu mecanismul care guvernează anumite succesiuni în lanț ale cuvintelor și nu tolerează o serie de alte succesiuni posibile. O astfel de mașină cibernetică construită pentru a produce propoziții corecte într-o limbă dată reprezintă *modelul*, iar studiul limbii prin intermediul acestui model reprezintă *modelarea*. Regulile de funcționare a mașinii sunt izomorfe cu regulile gramaticale, adică reprezintă corespondentul în model al normelor gramaticale de funcționare a limbii reale. Deoarece modelul construit este o mașină care *produce* propoziții, modelarea descrisă a structurii gramaticale poartă numele de *gramatică generativă*. Întrucât există mai multe variante posibile ale unor mașini cibernetice de acest tip, se vorbește nu de o gramatică generativă, ci de *gramatici* generative.

În termenii oricărei gramatici generative, o limbă L se definește printr-un vocabular, V, și un ansamblu de reguli reprezentând schema de funcționare a unei mașini cibernetice care produce propoziții prin combinarea elementelor din V. Aceste reguli reprezintă gramatica propriu-zisă, G.

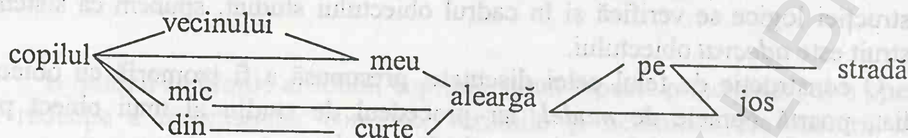
Vom descrie în linii generale trei variante ale gramaticii generative.

2.1. Cel mai simplu model generativ pornește de la următoarele considerații asupra limbilor reale:

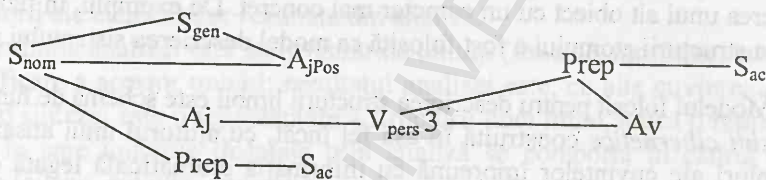
O propoziție se construiește printr-o serie de *alegeri* succesive: vorbitorul, în vederea comunicării unui mesaj, alege din totalitatea cuvintelor de care dispune, un

cuvânt pe care îl enunță; pentru construirea în continuare a propoziției alege pe al doilea, apoi pe al treilea ş.a.m.d. Aceste alegeri succesive sunt dictate de conținutul semantic al comunicării şi de anumite restricții în succesiunea cuvintelor.

O propoziție poate fi reprezentată schematic ca un ansamblu de posibilități de trecere de la un cuvânt la altul. Vom da mai jos o astfel de schemă:

Fiind dat vocabularul unei limbi (împreună cu flexiunea caracteristică a fiecărui cuvânt) se poate imagina o schemă asemănătoare cu cea de mai sus, însă mult mai complicată, care să reprezinte posibilitățile de combinare ale cuvintelor în propoziții. Dat fiind că cuvintele unei limbi se grupează în clase caracterizate printr-un anumit comportament gramatical, schema de mai sus poate căpăta un caracter mai abstract şi deci mai general, înlocuind cuvintele cu simboluri ale *claselor* de cuvinte (cu indicația flexiunii caracteristice):

[Explicația simbolurilor:

S = substantiv, Aj = Adjectiv, Prep = prepoziție, V = verb, Av = adverb, Aj Pos = adjectiv posesiv; indicii nom = nominativ, gen = genitiv, ac = acuzativ, pers 3 = persoana a treia.]

Scheme de acest fel se pot întâlni frecvent în studiile de fonologie, unde, cu ajutorul lor, se descrie structura silabelor. În acest fel se reprezintă posibilitățile de combinare a fonemelor în silabe. Dat fiind că numărul de foneme ale unei limbi este mult mai mic decât numărul de cuvinte, construirea unor astfel de scheme este mult mai simplă în fonologie[1]. Chestiunea devine mult mai complicată la nivelul sintactic, adică în momentul în care vrem să reprezentăm în acest fel structura unei propoziții sau a unei fraze. Trebuie să atragem atenția că schema construită mai sus nu reprezintă structura *propoziției* în limba română, ci numai structura *unui tip* (dintre altele multe posibile) de propoziție. Aşa se explică de ce schema de mai sus este foarte simplă. Scheme asemănătoare se pot construi pentru a reprezenta structura *cuvântului*; în acest caz, elementele constitutive sunt *morfemele* (cf., de exemplu, Z.S. Harris, *Structural linguistics*, Chicago, 1961, p. 353, unde se descrie structura cuvântului în araba marocană).

---

[1] Pentru exemple de astfel de scheme ale structurii fonematice cf., de ex., Em. Vasiliu, *Observații asupra structurii silabei în limba română*, în *Omagiu Iordan*, Bucureşti, 1958, p. 877; S. Marcus şi Em. Vasiliu, *Matematică şi fonologie. Teoria grafelor şi consonantismul limbii române*, „Fonetică şi dialectologie", III, 1961, p. 15.

Acest mod de reprezentare a structurii (fonologice, morfologice sau sintactice) îşi găseşte un analog în matematică. O astfel de schemă nu este altceva decât un graf. (Pentru o informare mai amplă asupra teoriei grafelor şi a modului în care această teorie poate fi utilizată în studiul structurii limbii, cf. S. Marcus şi Em. Vasiliu, *op. cit.*)

Un alt analog matematic al acestui mod de prezentare a structurii este cel care urmează.

Se consideră o maşină cibernetică G. Această maşină, pornind de la o stare iniţială S, poate trece succesiv printr-un număr finit de stări: $S_1 \frown S_2 \frown S_3 ... \frown S_n$. Maşina poate executa un număr infinit de „treceri" de la o stare la alta, în sensul că, pornind de la starea iniţială, S_0, poate parcurge de un număr infinit de ori un număr de stări (mai mic sau egal cu *n*) revenind de fiecare dată la starea iniţială. Fie V mulţimea tuturor simbolurilor care reprezintă vocabularul unei limbi L. Prin fiecare trecere de la o stare la alta, $S_i \frown S_j$, această maşină emite un *simbol: a* care aparţine mulţimii V. Fiecare simbol produs de maşina G se defineşte deci printr-o pereche de stări: aceea *de la* care maşina porneşte şi aceea *la* care maşina ajunge; în cazul în care un simbol *a* este produs prin trecerea $S_i \frown S_j$, *a* se va defini ca a_{ij}. Prin parcurgerea unui număr de stări, maşina G produce o secvenţă de simboluri. Astfel, dacă maşina parcurge stările $S_1 \frown S_2 \frown S_3 \frown S_4$, ea va produce secvenţa de simboluri $a_{12}\ a_{23}\ a_{34}$. În cazul în care convenim că simbolurile produse de maşina G sunt cuvinte, secvenţa $a_{12}\ a_{23}\ a_{34}$ va fi o *secvenţă de cuvinte*; în cazul în care convenim că simbolurile sunt foneme, aceeaşi secvenţă va fi o *secvenţă de foneme* ş.a.m.d.

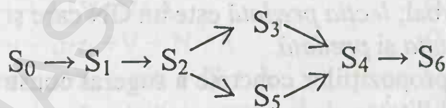
Să presupunem că, prin revenirea la starea iniţială (S_0), maşina G produce totdeauna un semn de încheiere, λ. Spunem că, prin fiecare parcurgere a unui număr de stări $S_0 \frown ... \frown S_k$ şi revenirea la starea iniţială $S_k \frown S_0$, maşina G produce o *propoziţie*. În felul acesta, fiecare propoziţie se defineşte prin indicarea stărilor pe care maşina G le parcurge succesiv, până la revenirea la starea iniţială.

Fie V alcătuit din cuvintele: *copilul, vecinului, meu, din, curte, aleargă*.

Definim fiecare cuvânt prin următoarele perechi de stări: *copilul* = $S_1 \frown S_2$, *vecinului* = $S_2 \frown S_3$, *meu* = $S_3 \frown S_4$, *din* = $S_2 \frown S_5$, *curte* = $S_5 \frown S_4$, *aleargă* = $S_4 \frown S_6$.

Este clar că dacă G va parcurge stările $S_1 \frown S_2 \frown S_3 \frown S_4 \frown S_6 \frown S_0$, va produce propoziţia *copilul vecinului meu aleargă*; dacă va parcurge stările $S_1 \frown S_2 \frown S_5 \frown S_4 \frown S_6 \frown S_0$, va produce propoziţia *copilul din curte aleargă*.

Acest mod de funcţionare a maşinii G poate fi reprezentat prin schema următoare:

Dacă convenim să stabilim că cuvântul *aleargă* poate fi produs şi prin trecerea $S_2 \frown S_4$ modificând în acest fel schema de funcţionare a maşinii, maşina G va putea produce, alături de propoziţiile de mai sus, şi propoziţia *copilul aleargă*.

În exemplul de mai sus, am avut în vedere numai un număr foarte mic de cuvinte şi forme gramaticale asociate lor şi un număr foarte mic de propoziţii ale limbii române. Pentru a reprezenta în acest fel *toate* sau *cât mai multe* din propoziţiile corecte ale limbii române, făcând uz de un număr cât mai mare de cuvinte (eventual de toate), desigur că va trebui să construim o maşină G mult mai complicată, însă fără a fi principial diferită de cea descrisă mai sus.

Dacă vom conveni să asociem fiecărei treceri de la o stare la alta o *probabilitate* anumită, vom obţine o reprezentare a limbii sub forma unui *proces Markov cu număr finit de stări.* O maşină de tipul celei descrise mai sus are posibilitatea de a produce un număr infinit de propoziţii folosind un număr *finit* de stări. Posibilitatea de a produce un număr infinit de propoziţii este dată de faptul că maşina G poate reveni de un număr infinit de ori la starea iniţială.

O maşină de felul celei descrise mai sus poartă numele de *gramatică cu număr finit de stări*, iar limbile generate de o astfel de gramatică, *limbi cu număr finit de stări.*

Trebuie să atragem atenţia asupra faptului că modelul gramaticii cu număr finit de stări este foarte folosit în teoria informaţiei şi a comunicaţiei, atât pentru reprezentarea limbilor naturale, cât şi pentru reprezentarea limbilor artificiale. Modelul gramaticii cu număr finit de stări oferă cercetătorului posibilitatea de a studia limba făcând apel la un număr mare de axiome, teoreme şi demonstraţii din teoria matematică a grafelor, deoarece gramatica cu număr finit de stări poate fi redusă la un graf.

2.2. Un al doilea model generativ porneşte de la teoria *constituenţilor imediaţi* (CI). Pe baza diferitelor posibilităţi de substituţie, orice propoziţie poate fi descompusă în elemente componente, aceste elemente componente pot fi descompuse la rândul lor în alte componente de ordin inferior în raport cu cele dintâi ş.a.m.d.

De ex. propoziţia *elevul bun citeşte lecţia predată* poate fi descompusă în *elevul bun* şi *citeşte lecţia predată,* deoarece *citeşte lecţia predată* poate forma o propoziţie singură, fără primul element; *elevul bun* poate fi descompus în *elevul* şi *bun,* deoarece *elevul bun* poate fi înlocuit cu *elevul: elevul citeşte lecţia predată; citeşte lecţia predată* poate fi la rândul lui divizat în *citeşte* şi *lecţia predată* deoarece *citeşte lecţia predată* poate fi înlocuit cu *citeşte: elevul bun citeşte.* Elementele *elevul bun* (grupul nominal, GN) şi *citeşte lecţia predată* (grupul verbal, GV) reprezintă constituenţii imediaţi ai propoziţiei analizate; elementele *elevul* şi *bun* (deci numele, N, şi adjectivul, Aj) sunt constituenţii imediaţi ai grupului nominal; elementele *citeşte* şi *lecţia predată* (deci *verbul*, V, şi GN) sunt constituenţi imediaţi ai grupului verbal; *lecţia predată* este un GN care şi el poate fi redus la constituenţii lui imediaţi *lecţia* şi *predată.*

Acest procedeu de *analiză* a propoziţiilor concrete a sugerat construirea unui model *generativ* care să aibă posibilitatea de a reprezenta structura *propoziţiilor* unei limbi, în general, şi nu numai posibilitatea de a reprezenta fiecare propoziţie sau tip de propoziţie în parte.

Ca şi în cazul gramaticilor cu număr finit de stări, se dă un vocabular V, care cuprinde simbolurile cuvintelor din limba reală. Se construieşte apoi schema de

funcționare a unei mașini, care urmează să producă propoziții cu ajutorul simbolurilor din V. Pentru aceasta, în afară de simbolurile cuvintelor, se folosesc și altfel de simboluri. Mașina funcționează pe baza unor „instrucțiuni" de tipul X→Y, adică „înlocuiește pe X cu Y" (sau „înlocuiește simbolul X cu simbolul Y"), unde X și Y pot fi un simbol sau o secvență de simboluri. În cazul în care X este o *secvență* de simboluri, numai *unul* dintre simbolurile din X poate fi înlocuit prin aplicarea unei reguli. Cu alte cuvinte, dacă X = $a + b + c$, prin aplicarea regulii de mai sus numai unul din simbolurile a, b sau c poate fi înlocuit cu Y. În schimb, Y poate reprezenta, după cum am arătat, un simbol sau o secvență de simboluri.

Mașina funcționează operând un număr de substituiri de simboluri, în conformitate cu regulile formulate și aplicate într-o ordine anumită. O gramatică de felul acesta are forma următoare :

(1) (I) P → GN + GV　　　(IV) N → *elev, om, carte ...*
(II) GN → N + A　　　(V) A → art_k
(III) GV → V + GN　　　(VI) V → *merge, citi, face ...*

[Explicația simbolurilor: P = propoziție; GN = grup nominal; GV = grup verbal; N = nume; V = verb; A = articol; art_k = formă a articolului (enclitic) determinată de categoria morfologică și de funcția sintactică a lui X, în alți termeni, indicele k poate căpăta valoarea k = masculin, singular, nominativ; sau k = plural, masculin, nominativ ș.a.m.d.; *elev, om, merge, citi* etc. = simboluri ale cuvintelor.]

Prin aplicarea succesivă, într-o anumită ordine, a regulilor (1) (I) – (VI), se obține o propoziție a limbii române.

Aplicând prima regulă a simbolului inițial P se obține secvența

GN + GV

Aplicând acestei secvențe regula (II), obținem secvența

N + A + GV.

Vom reprezenta mai jos mulțimea secvențelor de simboluri obținută prin aplicare succesivă a regulilor (1) (I) – (VI), indicând în dreapta fiecărei secvențe numărul regulii care produce secvența respectivă:

(2) Simbol inițial: P
GN + GV　(I)
N+A+GV　(II)
N + A + V + GN　(III)
N + A + V + N + A　(II)
elev +A+V+N+A　(IV)
elev + art_k +V + N +A　(V)
elev + art_k + *citi* + N + A　(VI)
elev + art_k + *citi* + *carte* + A　(IV)
elev + art_k + *citi* + *carte* + art_k　(V)

Secvențele de sub (2) reprezintă o *derivație.* Spunem că o secvență de simboluri *derivă* dintr-o altă secvență atunci când secvența s_n rezultă din secvența s_{n-1} prin aplicarea uneia dintre reguli. Astfel secvența N + A + V + GN derivă din

secvența N + A + GV, deoarece se obține prin aplicarea regulii (II) la secvența N + A + GV.

O derivație este *încheiată* (sau *terminată)* dacă ultima secvență nu mai conține niciun simbol căruia să i se poată aplica vreuna dintre regulile formulate. De exemplu, derivația (2) este o derivație încheiată, întrucât în (1) nu există nicio regulă care să poată fi aplicată vreunui simbol din ultima secvență din (2).

În schimb o derivație ca

(3) P

GN + GV

N + A + GV

N + A + V + GN

nu este încheiată, deoarece secvenței N + A + V + GN i se pot aplica, în continuare, regulile (1) II, IV, V, VI. Ultima secvență a unei derivații încheiate poartă numele de *secvență terminală*. Simbolurile care constituie o secvență terminală (deci simbolurile cărora nu li se mai poate aplica niciuna dintre regulile (1) I–VI se numesc *simboluri terminale*. Totalitatea simbolurilor terminale alcătuiesc *vocabularul terminal,* V_t. Se numesc *reguli lexicale* regulile care înlocuiesc simbolurile nonterminale cu simboluri terminale. De exemplu simbolurile *elev, om, citi,* art_k sunt simboluri terminale. Regulile (1) IV–VI sunt reguli lexicale.

Totalitatea secvențelor terminale generate de o gramatică de tip (1) I–VI alcătuiesc o *limbă terminală*.

Secvența *elev* + art_k + *citi* + *carte* + art_k este un simbol al propoziției *elevul citește cartea*; simbolurile terminale sunt simboluri ale cuvintelor constitutive ale propoziției.

Pentru a da o reprezentare fonematică a acestei propoziții este nevoie de introducerea unor reguli morfofonemice de tipul

(4) (I) *elev* + art_k → /elevul/

(II) *citi* → /čiteʃte/

(III) *carte* + art_k → /kartea/.

Regulile (4) au o structură diferită de a celor de sub (1), în sensul că restricțiile formulate în legătură cu regulile (1) (I) – (VI) nu sunt respectate și în formularea unor reguli ca (4) (I) – (III).

Simbolurile inițiale, ca simbolul P, sunt simboluri care nu sunt rezultatul aplicării vreunei reguli de derivare. Se obișnuiește să se noteze prin Σ mulțimea simbolurilor inițiale. În cazul nostru, Σ = P, adică mulțimea Σ are un singur simbol, P. Se obișnuiește să se noteze prin F mulțimea regulilor de forma X→Y. În cazul nostru, F = I, II, III, IV, V, VI.

Un model de tipul celui descris mai sus poartă numele de *model* sau *gramatică* a (1) *constituenților imediați, gramatică* sau *model* CI, ori, în sfârșit, *model* sau *gramatică* Σ, F.

Gramatica CI construită mai sus nu reprezintă decât o formă extrem de simplificată a unei gramatici CI a limbii române. Această gramatică nu poate produce decât un număr extrem de mic de propoziții corecte din limba română.

O gramatică dezvoltată CI a limbii române va trebui să cuprindă în plus:

(a) Un număr de simboluri inițiale mai mare, astfel încât mulțimea Σ să conțină simboluri ale propozițiilor de diverse tipuri (declarative, interogative, negative etc.).

(b) Un număr mai mare de reguli în F, care să permită producerea de propoziții (și fraze) cu o structură mai complexă.

(c) Un vocabular îmbogățit cu un număr convenabil de simboluri nonterminale, care să permită o serie de operații de derivare mai complexe.

Modelul CI expus mai sus prezintă avantajul de a fi ușor de transformat în algoritm și, în felul acesta, de folosit în diverse aplicații practice bazate pe sinteza automată a limbilor. În plus, față de modelul precedent (al gramaticii cu număr finit de stări), acest model prezintă avantajul că exprimă în mod explicit raporturile de diverse naturi existente între diversele unități lingvistice (cuvinte, morfeme etc.), raporturi care pot fi exprimate mai puțin clar în termenii primului model, care are în vedere în primul rând raportul de succesiune a termenilor în lanț.

2.3. Modelul *gramaticii transformaționale* se bazează pe următoarea ipoteză. Mulțimea propozițiilor și frazelor unei limbi nu reprezintă altceva decât repetarea sub forme variate a unui număr mic de tipuri structurale.

Structura unei limbi poate fi descrisă deci sub forma unui număr finit de *transformări* ale unor structuri de bază, mai simple, numite *propoziții nucleare*.

Gramatica transformațională cuprinde trei feluri de reguli:

(a) Reguli de tipul celor ale gramaticii CI, care descriu structura propozițiilor nucleare.

(b) *Reguli de transformare*, care au o natură diferită de aceea a regulilor din F.

(c) *Reguli morfofonemice*, care au aceeași natură cu regulile morfofonemice din gramatica CI.

Ne vom opri în cele ce urmează asupra regulilor de transformare.

Aceste reguli duc la derivarea unor propoziții sau fraze de o complexitate mai mare din propozițiile nucleare (produse prin regulile F). Spre deosebire de regulile gramaticii CI regulile de transformare au un caracter mai complex. O regulă de transformare poate să prevadă înlocuirea simultană a unui număr mai mare de simboluri (nu numai a unuia singur, ca în cazul regulilor de tip F), poate prevedea *introducerea* de simboluri noi într-o propoziție nucleară, *suprimarea* de simboluri dintr-o propoziție nucleară, sau, în sfârșit, poate prevedea *combinarea* acestor tipuri de modificări.

Ceea ce caracterizează însă orice regulă de transformare (independent de structura ei) în opoziție cu regulile F este faptul că, în aplicarea oricărei reguli de transformare, este necesară referirea la „istoria derivativă" a simbolului (simbolurilor) la care ea se aplică. Cu alte cuvinte, dacă o regulă de transformare se aplică, de exemplu, unui simbol N, este necesar să se știe dacă acest N derivă dintr-un GN care provine dintr-un GV sau nu. Această referire la „istoria derivativă" reprezintă o restricție care nu caracterizează nicio regulă din F, dar caracterizează în schimb *toate* regulile de transformare.

Regulile de transformare se pot defini ca reguli care convertesc o secvență cu o anumită structură a constituenților într-o secvență cu o structură diferită a constituenților. Aceste reguli de transformare se pot împărți în mai multe categorii:

1. Reguli prin care un constituent al unei propoziții este înlocuit cu o propoziție. Astfel de reguli sunt regulile care generează fraze prin subordonare.

2. Reguli prin care o propoziție este „nominalizată", adică este transformată în construcție cu verb la mod nepersonal sau cu verb transformat prin derivație în nume, și introdusă în calitate de constituent al unei alte propoziții. Astfel de reguli sunt regulile care generează construcțiile gerunziale, participiale, infinitivale etc.

3. Reguli prin care structura constituenților unei propoziții date este modificată, fără a se face apel la structura unei alte propoziții. Astfel de reguli sunt regulile care generează propoziții *pasive.*

Pentru cele trei tipuri de transformări se pot da următoarele exemple:

1. Fie propozițiile P_1 și P_2. P_1 are structura $N + V_t + N_{ac}$, iar P_2 o structură oarecare (să spunem N + V). Se poate scrie regula:

(5) $N + V_t + N_{ac} \rightarrow N + V + Conj + P_2$.

[Explicația simbolurilor: V_t = verb tranzitiv; Conj = conjuncție. Celelalte simboluri au aceeași valoare ca în paginile precedente.]

Dacă P_1 = *copilul spune povestea,* P_2 = *pisica fuge,* prin aplicarea regulii (5) se obține:

copilul + *spune* + Conj + *pisica* + *fuge*

Aplicând regula lexicală

Conj → *că*

se obține

copilul + *spune* + *că* + *pisica* + *fuge.*

2. Fie $P_1 = N + V$ și $P_2 = N + V_t + N_{ac}$.

Se aplică următoarele reguli:

(6) (I) $N + V \rightarrow V + suf_n + N_{gen}$

(II) $N + V_t + N_{ac} \rightarrow N + V_t + V + suf_n + N_{gen}$

[Explicația simbolurilor : suf_n = sufix nominal; N_{gen} = nume în genitiv.]

Dacă P_1 = *trenul sosește,* P_2 = *copilul privește casa,* rezultatul aplicării regulii (6) I va fi *sosirea* + *trenului*, iar rezultatul aplicării regulii (6) II va fi: *copilul* + *privește* + *sosirea* + *trenului.*

3. Fie $P = N_{1nom} + V_t + N_{2ac}$.

Se scrie regula notând prin N_{1nom} numele subiect în nominativ și prin N_{2ac} numele obiect în acuzativ.

(7) $N_{1nom} + V_t + N_{2ac} \rightarrow N_{2nom}$ + fi + V + *de (către)* + N_{1ac} ceea ce reprezintă regula transformării pasive.

Făcând P = *elevul citește cartea* și aplicând regula (7), se obține *cartea este citită de (către) elev.*

În cele de mai sus nu am indicat decât un număr foarte mic de transformări, întrucât scopul nostru a fost acela de a ilustra principalele tipuri. Într-un model

dezvoltat, desigur că numărul regulilor de transformare va fi mult mai mare, iar modelul va trebui să cuprindă şi o specificare a *ordinii* în care diversele reguli se pot aplica.

De asemenea, un model dezvoltat va trebui să includă un număr de restricţii în ce priveşte alegerea claselor şi a subclaselor de simboluri, restricţii pe care nu le-am formulat aici pentru a nu complica expunerea. De exemplu, în clasa V_t (= verbe tranzitive) trebuie făcută distincţia între verbele tranzitive care se pot construi cu un complement direct în acuzativ *şi* cu o propoziţie completivă directă şi verbele care se pot construi cu un complement în acuzativ, dar *nu şi* cu o completivă.

Transformarea *1.* se aplică numai când V_t face parte din prima clasă şi nu se aplică atunci când face parte din cea de-a doua.

3. Toate modelele prezentate sub **2.** sunt modele *generative*. Aprecierea gradului de adecvare a unui model generativ se face în primul rând din punctul de vedere al *puterii lui generative*.

În al doilea rând, modelele descrise trebuie evaluate din punctul de vedere al *puterii lor explicative*.

3.1. Evaluarea puterii generative a modelelor se face prin compararea mulţimii de propoziţii generate de model cu mulţimea propoziţiilor din limbă.

Fie două modele, G_1 şi G_2 ale limbii L. Fie M_1 mulţimea propoziţiilor produse de G_1 şi M_2 mulţimea propoziţiilor produse de G_2. Dacă M_1 şi M_2 sunt incluse în întregime în L, iar M_1 este mai mic decât M_2, spunem că G_2 are o putere generativă mai mare decât G_1. În alţi termeni, putem spune că, dacă un model G_2 poate produce un număr mai mare de propoziţii corecte în L în comparaţie cu G_1, modelul G_2 are o putere generativă mai mare decât G_1.

Evaluând cele trei modele generative, N. Chomsky (*Syntactic structures*, The Hague, 1957) şi I.I. Revzin (Модели языка, Moscova, 1961) au ajuns la concluzia că gramatica cu număr finit de stări are o putere generativă mai mică decât celelalte două modele.

Puterea generativă a modelului CI şi aceea a gramaticii transformaţionale sunt aproximativ egale, în sensul că aceleaşi construcţii pot fi generate şi prin modelul CI şi prin gramatica transformaţională (N. Chomsky, *op. cit.*). Procesul de generare pe calea gramaticii transformaţionale este însă *mai simplu* decât pe calea gramaticii CI (N. Chomsky, *op. cit.*).

3.2. O diferenţă mai pronunţată între cele trei modele rezidă în puterea lor explicativă. Anumite relaţii structurale sunt puse în lumină cu mai multă evidenţă de un model decât de altul.

Astfel, principala insuficienţă a modelului gramaticii cu număr finit de stări constă în faptul că nu dă decât posibilitatea de a reprezenta structura la un singur nivel, astfel încât locul elementelor simple în structurile mai complexe rămâne neindicat. Convenind că simbolurile produse de gramatica cu număr finit de stări reprezintă cuvinte, nu vom putea exprima în termenii unei astfel de gramatici deosebirea structurală dintre secvenţele *mănâncă găina* şi *găina mănâncă*; cu alte cuvinte, o astfel de gramatică nu va putea exprima faptul că în prima secvenţă *găina* este obiect, iar în cea de-a doua este subiect. Aceasta deoarece un astfel de

model nu face decât să indice posibilitățile „de trecere" de la un cuvânt la altul, nu și natura relațiilor dintre cuvinte. Deosebirea dintre cele două secvențe se face la nivelul structurii propoziției, deci la alt nivel decât cel reprezentat de modelul în discuție. În general, se poate spune că, fiind un proces Markov cu un număr finit de stări, primul model discutat aici nu poate pune în evidență decât raportul de determinare dintre alegerea unui element a_n și alegerea elementului anterior, a_{n-1}.

Această insuficiență explicativă este eliminată în modelul CI și în gramatica transformațională care, ambele, dau posibilitatea de reprezentare a tuturor nivelurilor limbii și, implicit, dau posibilitatea de a reflecta într-o mai mare măsură complexitatea legăturilor structurale dintre elemente.

Astfel, natura diferită a celor două secvențe discutate mai sus poate fi exprimată explicit în cadrul unui model CI, prin regulile gramaticale care le generează.

(8) GV → V + GN
GN → N + A
V → *mănâncă...*
N → *găină ...*

de unde se obține secvența *mănâncă găina*, unde *găina* este complement;

(9) P → GN + GV
GN → N + A
N → *găină...*
GV → V
V → *mănâncă...*

de unde se obține *găina mănâncă*, unde *găina* este subiect.

Există însă raporturi între diversele structuri care nu pot fi exprimate în termenii unei gramatici CI (și cu atât mai puțin în termenii primului model). Este cazul situațiilor de „omonimie" și „sinonimie" sintactică.

Astfel, din punctul de vedere al primelor două modele, construcțiile *fuga calului, citirea cărții* și *casa vecinului* sunt echivalente. Pentru gramatica cu număr finit de stări în toate cele trei cazuri avem a face cu „trecerea" de la un substantiv la alt substantiv, iar pentru gramatica CI, în cele trei cazuri avem a face cu un GN dezvoltat în $N + N_{gen}$ (nume și nume în genitiv). Pentru gramatica transformațională, cele trei construcții sunt distincte, deoarece fiecare are o istorie transformațională distinctă de a celorlalte:

(10) (a) *fuga calului* este o transformare a propoziției *calul fuge;*
(b) *citirea cărții* este o transformare a propoziției *citește cartea;*
(c) *casa vecinului* are o istorie transformațională distinctă și de (a) și de (b).

Din punctul de vedere al gramaticii CI, propozițiile

(11) (a) *oaia vede lupul*
(b) *lupul vede oaia*
(c) *lupul este văzut de oaie*
(d) *oaia este văzută de lup*

sunt echivalente după cum urmează: (a) cu (b), (c) cu (d), întrucât au aceeași structură a constituenților. Gramatica CI nu poate pune însă în evidență raportul existent între (a) și (c), (b) și (d), raport care poate fi intuit pe cale semantică. În

gramatica transformațională, raportul de echivalență între (a) și (c), (b) și (d) poate fi exprimat prin regula de transformare a propoziției active în propoziție pasivă:

oaia vede lupul → lupul este văzut de oaie

lupul vede oaia → oaia este văzută de lup

Cele arătate sub **3.2** ne duc la concluzia că, dintre cele trei modele generative prezentate, gramatica CI și gramatica transformațională au o putere explicativă mai mare decât gramatica cu număr finit de stări, deoarece gramatica cu număr finit de stări nu permite decât reprezentarea structurii limbii la un singur nivel. Or, după cum am văzut, anumite relații structurale nu pot fi exprimate decât în termenii unui număr mai mare de niveluri.

În raport cu gramatica CI, gramatica transformațională are o putere explicativă mai mare, deoarece poate face distincție între structuri identice la nivelul constituenților, ca în cazurile (10) a – c, sau poate stabili echivalențe între structuri diferite ale constituenților, ca în cazurile (11) a – d.

LUCRĂRI CITATE

Chomsky, N., *Syntactic structures*, The Hague, 1957.

Idem, *On the Notion „Rule of Grammar"*, în *Proceedings of Symposia in Applied Mathematics*, vol. XII, *Structure of Language and its Mathematical Aspects*, 1961, p. 6–24.

Idem, *The Logical Basis of Linguistic Theory*, în *Preprints of Papers for the Ninth International Congress of Linguists*, 1962, Cambridge-Mass., p. 509–574.

Marcus, S., *Теория графов, лингвистические оппозиции и инвариантная структура*, în *Проблемы структурной лингвистики*, Moscova, 1962, p. 22–30.

Şaumian, S. K., *Теоретические основы трансформационной грамматики*, în *„Новое в лингвистике"*, II, Moscova, 1962.

Idem, *Lingvistica structurală în stadiul actual al dezvoltării sale*, în SCL XIII (1962), p. 313–323.

DIRECȚII NOI DE CERCETARE ÎN LINGVISTICĂ ȘI PROBLEMELE LIMBII ROMÂNE *

0. În cele ce urmează, avem în vedere trei direcții de cercetare din lingvistica modernă:

a) modelele logice de limbă;
b) modelele probabilistice și cercetările statistice;
c) traducerea mecanizată.

Ne vom opri mai ales asupra primului punct, deoarece modelele de limbă pun o serie de probleme speciale în legătură cu gramatica structurală a limbii române, în curs de elaborare la *Centrul de cercetări fonetice și dialectale.*

În legătură cu celelalte puncte, vom menționa principalele realizări.

1. Modelele de limbă constituie una dintre principalele direcții de cercetare în lingvistica modernă.

Teoria modelelor de limbă și metoda modelării sunt consecințe firești ale lingvisticii structurale, care a introdus în teoria limbii și în metodologia lingvistică conceptele de *sistem* și de *structură.*

Atât sistemul, cât și structura limbii nu sunt însă fapte direct observabile, adică nu fac parte din acel domeniu al realității care este imediat accesibil simțurilor noastre. Observației directe nu-i sunt accesibile decât actele concrete de vorbire, care, ce e drept, sunt guvernate de legile unui sistem și ale unei structuri. Astfel se explică și faptul că mult timp s-a considerat (și uneori se mai consideră și astăzi) că limba nu poate fi supusă unei analize riguroase, că legile limbii se deosebesc esențial de legile obiectelor studiate de așa-numitele „științe exacte" și că, în consecință, legile limbii au un caracter mai puțin riguros. Aceasta pentru a nu mai aminti de teoriile care consideră limba ca un domeniu exclusiv al individualului, incompatibil cu alte legi decât cele ale psihologiei individuale.

Metoda *modelării* s-a dovedit deosebit de utilă în știință pentru descrierea acelor domenii ale realității obiective care nu sunt în mod direct accesibile observației. Or, după cum am arătat, sistemul sau structura limbii, în general, sau ale diverselor limbi concrete aparțin tocmai acestui domeniu.

1.1. *Modelarea constă în următoarele:* Fie două obiecte, A, B. Structura și proprietățile obiectului A sunt cunoscute, ale obiectului B sunt necunoscute. Se admite *prin ipoteză* că există o analogie parțială între A și B. În acest caz, rezultă că, cel puțin parțial, structura și proprietățile lui B sunt aceleași cu ale lui A. Așadar, studiind obiectul A putem trage concluzii cu privire la B.

În acest caz, spunem că A reprezintă modelul lui B. Studiul lui B prin intermediul lui A reprezintă modelarea lui B prin A.

---

* În SCL XVI (1965), nr. 1, p. 35–44; versiune în limba franceză, în RRL X (1965), n°s 1–3, pp. 287–297.

Notăm faptul că *modelul* poate fi un obiect real sau o *construcție logico-matematică.*

În lingvistică, modelarea se face prin intermediul construcțiilor logico-matematice. Aceste construcții sunt sisteme axiomatice-deductive, care își propun să reprezinte cu un grad determinat de aproximație obiectul studiat, adică limba. Punctul de plecare al oricărui model, deci și al unui model de limbă, îl reprezintă o serie de date pe care intuiția, observația directă le furnizează cercetătorului. Pornind de la aceste date, cercetătorul dezvoltă un întreg sistem deductiv (un sistem formalizat).

1.2. *Câteva caracteristici ale modelelor*

a) Modelul nu poate fi identic cu obiectul, în cazul contrar, dacă A ar fi identic cu B, studiul mediat al lui B prin A n-ar avea sens.

b) Din prima caracteristică rezultă că un model poate fi mai adecvat sau mai puțin adecvat obiectului studiat. Gradul de adecvare se stabilește prin *confruntarea* dintre model și obiect. Cu cât modelul este mai adecvat, cu atât el poate explica un număr mai mare de aspecte pe care cercetătorul le sesizează prin observația directă a obiectului de studiat (intuiție).

c) Din a) și b) rezultă că un model nu poate decât să *aproximeze* un obiect de studiu și nu poate *în principiu* să-l reprezinte exhaustiv. Rezultă de aici că, în mod necesar, într-un model vor lipsi o serie de aspecte sau de proprietăți ale obiectului de studiat și că unui model nu i se poate cere să explice decât acele aspecte pentru a căror explicare a fost construit. Pentru explicarea unui număr cât mai mare de aspecte ale obiectului de studiat este necesară o serie de modelări succesive.

1.3. *Tipuri de modele.* După cum am văzut, modelele își propun să reprezinte aspecte limitate ale obiectului de studiat.

Modelele de limbă operează cu două concepte de bază:

(a) conceptul de *mulțime de unități* (de natură nespecificată) care constituie *alfabetul* sau *vocabularul* (natura acestor unități poate fi diferită: vocabularul V poate fi constituit din mulțimea cuvintelor unei limbi sau din mulțimea fonemelor sau a morfemelor etc.);

(b) conceptul de *mulțime de secvențe,* adică de succesiune de unități din V. Secvențele sunt marcate sau corecte când sunt posibile într-o limbă L și sunt nemarcate sau incorecte când nu sunt posibile în limba L. Așadar, mulțimea secvențelor marcate (corecte) se definește prin apartenența la L, mulțimea celor nemarcate se definește prin non-apartenența la L.

Vocabularul și mulțimea secvențelor din L sunt considerate de obicei ca *date* (pe cale empirică).

În cazul în care un model își propune ca obiect o clasificare a unităților din V pe baza proprietăților de distribuție a lor în secvențele aparținând la L, spunem că avem a face cu un model *analitic.*

În cazul în care un model își propune ca obiect specificarea tuturor combinațiilor posibile ale unităților din V în secvențe aparținând la L, spunem că avem a face cu un model *generativ* (sintetic).

Un model analitic reprezintă un ansamblu de definiții de clase și subclase, în care se repartizează unitățile din V, pornind de la locul pe care aceste unități îl

ocupă în mulțimea secvențelor din L. Un model generativ reprezintă enumerarea tuturor secvențelor aparținând unei limbi L, constituite din elementele mulțimii V.

În cazul în care modelul are în vedere *probabilitatea* de apariție a unităților din V în secvențele din L, avem a face cu un model *probabilistic*.

Ca exemplu de model analitic poate fi citat modelul construit de O.S. Kulaghina pentru definirea noțiunilor gramaticale *(Problemy kibernetiki* I, 1958), pe baza teoriei mulțimilor, modelele propuse de I.T. Revzin (cf. *Modeli jazyka,* Moscova, 1962), pornind de la modelul Kulaghina, modelul genului gramatical, construit de S. Marcus (SCL, XIII, 1962, p. 337 și urm.).

Ca exemple de modele generative pot fi date modelele construite de Chomsky: gramaticile cu număr finit de stări, gramaticile constituenților imediați, gramaticile transformaționale.

În lingvistica românească s-au ocupat de acest fel de modele S. Abraham, *A formal study of Generative Grammars*, Computational linguistics II, Budapesta, 1964, p. 5 și urm.; S. Marcus, *Gramatici și automate finite*, București, 1964; Em. Vasiliu, *Niveluri lingvistice și structuri transformaționale*, SCL, XIII, 1962, p. 15 și urm.

Ca exemplu de model probabilistic pot fi date lanțurile Markov cu număr finit de stări.

1.4. *Importanța modelelor de limbă* este atât de natură strict lingvistică, cât și aplicativă.

Din punct de vedere lingvistic, modelele rezolvă o serie de probleme care nu puteau fi rezolvate în interiorul lingvisticii structurale și cu atât mai puțin în interiorul lingvisticii nestructurale. Ne vom ocupa pe scurt de câteva din aceste probleme.

a) A fost de multe ori remarcată diversitatea „școlilor structurale", ceea ce se traduce prin diversitatea de abordare a fenomenului lingvistic. Se pune în mod firesc întrebarea: Ce raport există de exemplu între o descriere glosematică a unei limbi și descrierea ei în termenii școlii bloomfieldiene sau în termenii teoriei constituenților imediați (E. Wells, *Immediate Constituents, Language*, 19, 1943, p. 65–82) sau în termenii modelului unități-aranjament (IA; în terminologia lui Hockett)? Sau care este raportul dintre oricare dintre descrierile structurale amintite și descrierea așa-numită „tradițională" a aceleiași limbi?

Unii ar putea fi înclinați să considere diferențele dintre școli ca simple diferențe terminologice. Alții pot stabili anumite corespondențe între conceptele folosite în interiorul diverselor sisteme de descriere. Realitatea este însă că la astfel de întrebări nu se poate răspunde cu exactitate: nu se poate preciza dacă una dintre teorii are limite *de principiu*, pe care alta sau altele nu le au, nici dacă o definiție dintr-o descriere dată spune *exact* același lucru cu o definiție aparent corespunzătoare dintr-o altă teorie. Considerațiile de acest fel nu pot avea, în interiorul lingvisticii structurale, decât un caracter empiric.

În momentul în care o descriere devine formalizată, deci în momentul în care se operează cu modele, răspunsul la întrebări de felul celei de mai sus devine posibil. De ex., Chomsky a demonstrat ca teoremă faptul că orice secvență generată de o gramatică cu număr finit de stări poate fi generată și de o gramatică a constituenților imediați, dar că nu toate secvențele generate de o gramatică de constituenți pot fi generate de o gramatică cu număr finit de stări.

b) În lingvistica structurală a căpătat o recunoaştere din ce în ce mai largă principiul non-unicităţii soluţiilor structurale: aceeaşi realitate lingvistică poate fi descrisă în mai multe feluri (principiu formulat pentru prima oară în fonologie de către Juen Ren Chao, *The Non-uniqueness of Phonemic Solutions of Phonetic Systems,* Readings in linguistics, ed. by M. Joos, New York, 1958, pp. 38 şi urm.). *Alegerea* unei soluţii este dictată de principiul economiei şi al simplităţii. Acest act de evaluare rămâne însă în mare măsură subiectiv atâta timp cât economia nu poate fi *măsurată.* Or, această „măsurare" nu este posibilă decât în interiorul unui sistem formalizat, cu un număr determinat de simboluri, cu reguli determinate şi explicite de utilizare a lor. În aceste condiţii, soluţia cea mai simplă este cea exprimată cu un număr minim de reguli şi de simboluri.

c) Modelarea este deosebit de utilă în *comparaţia* sistemelor lingvistice care coexistă sau care se succed în timp. Această comparaţie se face prin intermediul unui metasistem sau prin descrierea a două sau mai multe limbi naturale în termenii aceluiaşi model.

Ceea ce modelarea aduce în plus faţă de simpla comparaţie structurală este faptul că, prin intermediul unui model, se pot exprima explicit relaţiile sincronice sau diacronice între două sisteme (structuri) lingvistice, creându-se şi posibilitatea de a evalua distanţa dintre aceste sisteme. Fie două limbi, L_1 şi L_2, generate de gramaticile G_1 şi G_2, respectiv. Asemănarea structurală dintre L_1 şi L_2 poate fi evaluată prin intermediul gramaticilor care le generează: G_2 se poate obţine din G_1 prin *adăugarea* sau *suprimarea* unui număr de reguli din G_1; G_2 se poate obţine prin *reordonarea* regulilor din G_1; în sfîrşit G_2 se poate obţine prin reformularea gramaticii G_1 (pentru exemplificări, cf. M. Halle, *The Phonology in the Generative Grammar*, „Word", XVIII, 1962, nr. 1–2, pp. 54 şi urm.).

Din punct de vedere aplicativ, modelele de limbă sunt de asemenea deosebit de importante. Este suficient să menţionăm aici faptul că o gramatică formalizată (cum ar fi, de ex., gramatica de constituenţi a lui N. Chomsky) poate fi „înţeleasă" de un calculator electronic, care poate face, pe baza ei, *analiza* unei fraze date (cf., de ex., *Mathematical Linguistics and Automatic Translation,* The Computation Laboratory of Harvard University, reports nr. NSF IX vol. I, II, NSF 13 etc.).

2. *Raportul dintre lingvistica structurală şi modelele de limbă.* Dat fiind că modelele de limbă au capacitatea de a soluţiona probleme pe care lingvistica structurală nu le poate rezolva sau pentru care nu poate oferi soluţii de aceeaşi valoare, se pune în mod legitim întrebarea: care este locul lingvisticii structurale în raport cu modelele de limbă? Îşi mai păstrează utilitatea o descriere structurală sau o analiză structurală a unei limbi, alături de modelul (analitic sau generativ) al aceleiaşi limbi?

Acestea nu sunt numai întrebări cu caracter teoretic. Ele s-au pus şi în momentul în care s-a trecut la elaborarea gramaticii structurale a limbii române.

În cele ce urmează vom încerca să răspundem la întrebările de mai sus, având în vedere câteva probleme mai importante care se pun în cursul elaborării gramaticii structurale a limbii române. Referindu-ne la modelele de limbă, vom avea în vedere în primul rând (chiar dacă nu exclusiv) gramaticile generative şi, în special, pe cele transformaţionale.

2.1. *Orice model de limbă are la bază o analiză structurală.* Am arătat (1.3. a) că orice model are la bază conceptul de unitate aparținând mulțimii V (= vocabular) și că aceste unități sunt considerate ca *date.* Modelul nu face decât să enumere toate secvențele care se pot obține din combinarea acestor unități care aparțin limbii descrise, și numai aceste secvențe.

Rezultă de aici că procedura prin care se stabilește un inventar de unități (reprezentate în model prin mulțimea V) nu poate fi găsită în modelul însuși. Întreaga problematică a operației de segmentare a lanțului vorbirii și de „reducție a variantelor" rămâne deci în afara modelării.

În interiorul unui model nu se pot găsi soluții pentru probleme de felul celor care urmează :

a) în cuvinte ca *leagă, meargă, seară, teacă,* elementul asilabic palatal trebuie considerat ca alofon al unui fonem independent de fonemul consonantic precedent sau trebuie considerat ca trăsătură distinctivă a unei serii de consoane, pe care o numim seria muiată sau diezată? Cu alte cuvinte, inventarul de foneme al limbii române conține o serie de consoane /l', m', s', t' ... etc./ opuse seriei /l, m, s, t ... etc./ sau conține numai cea de-a doua serie consonantică, urmată, în anumite împrejurări, de alofonul [e̯] al unui fonem oarecare? În cazul în care [e̯] este un alofon, care este fonemul la care [e̯] aparține: /e/, /j/ sau /e̯/ ?

b) Segmentul *pe* din *văd pe Ion* trebuie interpretat ca alomorf prefixat al morfemului {Acuzativ} sau ca alomorf al prepoziției {PE}? (Cf. Em. Vasiliu, *Case and Emphasis of the Pronoun in Rumanian,* Philologica Pragensia, VII, 1964, n° 2, pp. 168 și urm.).

c) Segmente ca *meu, tău* trebuie considerate ca alomorfe de {GENITIV} ale pronumelui personal (cf. Maria Manoliu, *Asupra claselor pronominale din limba română,* SCL XV, 1964, p. 187) sau ca aparținând altei clase de cuvinte, și anume *posesivelor?*

d) Comparând forme de perfect ca *dusei, mersei* cu forme de participiu ca *dus, mers,* considerăm că sufixul de participiu este reprezentat de alofonul Ø: *dus-Ø, mers-Ø* sau de alofonul *-s*, cu o modificare a radicalului: *du-s, mer-s?* (cf. Valeria Guțu-Romalo, *Descriere structurală a flexiunii verbale românești,* SCL XV, 1964, p. 206).

Trebuie făcută observația următoare: nu numai că un sistem generativ nu oferă o metodă care să ne ducă la una dintre soluțiile menționate sub a) – d), ci putem spune că oricare dintre alternativele propuse poate, în principiu, să fie utilizată de un sistem generativ.

Pe de altă parte însă, construirea unei gramatici generative a limbii române implică rezolvarea coerentă a tuturor problemelor de acest fel și, în consecință, posibilitatea de a enumera toate unitățile cu care limba română operează: inventarul de foneme (sau trăsături distinctive), inventarul de morfeme; variațiile care apar condiționate de anumite contexte etc.

2.2. *Orice model de limbă are la bază o clasificare structurală.* Într-un model generativ se operează, în afară de simbolurile unităților (simboluri terminale), cu simboluri ale claselor și subclaselor (simboluri non-terminale). *Alegerea* simbolurilor pentru aceste clase se face în raport cu limba naturală pentru care modelul este

construit. Astfel, de exemplu, pentru limbile care nu fac distincția între verbele de mișcare și verbele de stare în ce privește construcția circumstanțialului de loc (**merg** *la școală*, **stau** *la școală*), distincția între cele două clase este inutil să fie reprezentată prin simboluri non-terminale (ale claselor). Observația pare elementară. Ea pune însă în evidență faptul următor: fiind o construcție pur deductivă, modelul prin el însuși este indiferent la distincția între cele două clase; se poate construi un model abstract în care să se facă această distincție sau unul în care să nu se facă. Alegerea uneia dintre posibilități se face însă în urma *confruntării* modelului cu limba naturală. Aceasta înseamnă însă că, pe baza unei analize a limbii naturale, se poate spune dacă, în limba respectivă, verbele se clasifică sau nu în verbe de mișcare și verbe de stare. În acest sens, spunem că orice model generativ presupune o *clasificare* a unităților reprezentate în V.

O clasificare coerentă, pe baza unor criterii explicite, este preferabilă unei analize mai puțin riguroase. Or, ceea ce lingvistica structurală a adus în plus în raport cu așa-numita „lingvistică tradițională" a fost, printre altele, și explicitarea criteriilor de clasificare și deducerea tuturor consecințelor din adoptarea unui criteriu determinat.

În felul acesta, de exemplu, stabilirea într-un sistem generativ a regulilor morfofonemice de reprezentare a flexiunilor substantivului se poate face mai ușor în termenii clasificării propuse de Paula Diaconescu (*Un mod de descriere a flexiunii nominale, cu aplicație la limba română contemporană,* SCL XII, 1961, p. 163 și urm.) decât în termenii clasificării adoptate de gramatica Academiei („trei clase de gen și trei declinări"). Același lucru, în legătură cu clasificarea adjectivelor propusă de Maria Manoliu (*Propuneri pentru o nouă clasificare a flexiunii adjectivelor în limba română*, LR XI, 1961, p. 117 și urm.).

După cum s-a arătat (cf., de ex., R. Lees în recenzia la lucrarea *Syntactic Structures* a lui Chomsky, „Language", 33, pp. 378–381), construcția unei gramatici este independentă de procedura de analiză și clasificare aplicată unei limbi naturale. Nu este însă mai puțin adevărat că construcția unui model al unei limbi naturale presupune o prealabilă operație de *analiză* a limbii respective, de *inventariere* a unităților ei invariante și de *clasificare* a acestor unități.

Toate aceste operații aparțin în întregime lingvisticii structurale, care oferă un întreg aparat metodologic pentru efectuarea lor. Acesta este motivul pentru care, în momentul când s-a pus problema elaborării unei gramatici a limbii române, nu s-a trecut direct la construirea unui model (transformațional), ci colectivul și-a propus ca primă sarcină efectuarea unei descrieri structurale, această descriere urmând să constituie punctul de plecare pentru construcția unui model generativ (transformațional).

3. Dacă analiza și clasificarea structurală își păstrează eficiența alături de modelele de limbă, nu este însă mai puțin adevărat că existența modelelor de limbă, deci *posibilitatea de a modela* rezultatele unei analize și clasificări structurale, atrage o serie de consecințe asupra felului în care se face analiza și clasificarea structurală.

3.1. Este cunoscut faptul că unele descrieri structurale se pretează într-o mai mare măsură la modelare în comparație cu altele. Un anumit tip de descriere structurală convine mai mult unui anumit tip de model în comparație cu alta. Astfel, de ex., analiza distributivă preconizată de Harris convine mai bine unui

model analitic de tipul celui al Kulaghinei sau al celui folosit de S. Marcus sau Paula Diaconescu pentru limba română, decât o analiză bazată pe teoria constituenților imediați de tipul celei formulate de E. Wells. Sau: o analiză pur distributivă este în mai mică măsură compatibilă cu un model generativ transformațional (sau de constituenți), decât o descriere făcută în termenii analizei constituenților imediați.

Când vorbim de gradul de compatibilitate a unei analize cu un anumit tip de model, avem în vedere ușurința cu care un anumit tip de descriere poate fi modelată. Astfel, pentru a modela o descriere strict distribuțională în termenii unei gramatici generative a constituenților imediați, trebuie presupuse cel puțin două operații:

a) „traducerea" rezultatelor analizei distributive în sistemul analizei constituenților imediați;

b) formalizarea rezultatelor descrierii, adică reprezentarea rezultatelor obținute în termenii unui model generativ.

În cazul în care descrierea este făcută direct în termeni de constituenți imediați, operația a) nu mai este necesară.

De aceea, într-o gramatică structurală a limbii române care vrea să servească drept bază pentru o modelare transformațională, credem că sunt preferabile definiții în termeni de constituenți imediați.

Clasele de cuvinte urmează să fie definite prin funcția lor în diverse construcții (grup nominal, grup verbal etc.).

Numele se poate defini ca *centru* al unui grup nominal (poate constitui *singur* un grup nominal). Numele se deosebește de pronume (personal) prin faptul că poate primi un determinant.

Morfemele urmează să fie definite prin funcția pe care un cuvânt C, caracterizat printr-un morfem m_1, o îndeplinește în diverse construcții. Desigur că C_{m1} va avea o serie de funcții comune cu C_{m2}, C_{m3} ... C_{mn}; există însă cel puțin o funcție pe care C_{m1} o are și pe care niciun element al seriei C_{m2}, C_{m3}, ... C_{mn} nu o are; această funcție specifică reprezintă „trăsătura distinctivă" a morfemului m_1 în raport cu m_2, m_3 ... m_n. De exemplu, în limba română, morfemul {GENITIV} se poate defini prin următoarele trăsături:

a) caracterizează un adjunct al numelui;

b) *nu* poate caracteriza un adjunct al verbului;

c) este indiferent (neutru) față de funcția de subiect.

Funcția de caracterizare a unui adjunct nominal o are în comun cu morfemul {DATIV}; spre deosebire însă de acesta, genitivul nu poate fi adjunct verbal.

Acest procedeu de definire a morfemelor este diferit de cel propus, de ex., de Valeria Guțu-Romalo *(Un procedeu distribuțional de delimitare a paradigmelor,* SCL XV, 1964, p. 59 și urm.). În studiul amintit se propune delimitarea paradigmelor cu ajutorul unui context specific (p. 63), adică prin selectarea unui context în care să poată apărea *toate* formele flexionare ale unei părți de vorbire *(om bun, omului bun,* (pe un) *om bun* etc.). Delimitarea paradigmei reprezintă primul pas în definirea morfemelor. De aceea ne propunem discutarea acestui exemplu aici. Aparțin aceleiași paradigme formele flexionare care satisfac formula

distribuțională selectată. Celelalte forme nu aparțin aceleiași paradigme și, deci trebuie să conchidem, reprezintă forme ale unor cuvinte diferite.

Pe baza principiului propus, uneori aceeași clasă de cuvinte poate fi divizată în două subclase: una care conține cuvinte la care *toate* formele satisfac formula distribuțională aleasă pentru definirea paradigmei; alta în care numai *o parte* dintre forme satisface această formulă distribuțională.

Aceasta este situația verbelor din limba română. (Cf. Valeria Guțu-Romalo, *op. cit.*, p. 67.)

În acest caz, conchidem noi, același morfem trebuie interpretat în cazul unei subclase de cuvinte ca morfem flexionar, în cazul celeilalte subclase, ca morfem derivativ.

Într-o clasificare pe baza constituenților imediați, o restricție de felul celei propuse de Valeria Guțu-Romalo nu este necesară.

Într-o astfel de descriere interesează în primul rând *diferența de comportament în construcții* a celor două clase de cuvinte. În felul acesta, diferența dintre cele două clase apare la nivelul construcțiilor (nivelul sintactic) și la nivelul definiției morfemelor care caracterizează aceste cuvinte, și nu la nivelul clasificării morfemelor gramaticale și lexicale.

În plus, dificultatea de a interpreta aceeași clasă de alomorfe o dată ca reprezentând un morfem flexionar și altă dată ca un morfem derivativ este înlăturată.

3.2. Am arătat mai sus că aceeași realitate lingvistică este susceptibilă de mai multe descrieri structurale.

Modelarea permite o evaluare obiectivă a simplității și economiei diverselor soluții.

Același sistem fonematic, de ex., poate fi descris în termeni de foneme sau în termeni de trăsături distinctive. S-a arătat că, într-o gramatică transformațională, descrierea în termeni de trăsături distinctive este mai economică. (Cf. M. Halle, *op. cit.*, p. 57.)

Ar fi deci utilă o descriere a nivelului morfofonemic al gramaticii structurale a limbii în termeni de trăsături distinctive.

Tot în interiorul unei gramatici transformaționale ar putea fi evaluat și gradul de simplitate a diverselor interpretări fonematice date în lingvistica românească secvențelor constituite din *consoană* + [e̯a] sau [o̯a] ori *consoană* + [i̯] în poziție finală.

Tot în interiorul unui astfel de sistem se pot evalua diversele soluții posibile în descrierea flexiunilor (cf., pentru diversele soluții posibile în descrierea flexiunii verbale, Valeria Guțu-Romalo, SCL XV, 1964, p. 206). Alegerea uneia dintre soluții se poate face având în vedere simplitatea regulilor morfofonemice ale gramaticii transformaționale.

4. Cel de-al doilea aspect asupra căruia ne oprim îl constituie modelele probabilistice și cercetările statistice.

O serie de lucrări (Edm. Nicolau, *Cibernetica și lingvistica,* SCL IX, 1958, p. 471 și urm.; S. Marcus și Sorin Stati, *Entropia limbii*, LR XII, 1963, p. 581 și urm.) sunt consacrate problemelor generale ale entropiei.

S-a calculat entropia de ordinul 1 a alfabetului limbii române (Edm. Nicolau, C. Sala, Al. Roceric, *Observații asupra entropiei limbii române,* în SCL X, 1959, p. 35 și urm.) și a inițialelor de cuvânt (Alex. Roceric-Alexandrescu, *Recherches statistiques sur l'initiale des mots en roumain,* în *Cahiers de linguistique théorique et appliquée,* I, 1962, pp. 209 și urm.).

S-au făcut observații în legătură cu „experimentul de predicție" a lui Shannon și valoarea sa în stabilirea entropiei limbii, atrăgându-se atenția asupra criteriilor care trebuie avute în vedere în efectuarea acestui experiment (Tatiana Slama-Cazacu și Alexandra Roceric, *Statistica fonemelor și valoarea „experimentului de predicție",* în FD II, 1960, p. 63 și urm.). Observații mai detaliate asupra acestei chestiuni se găsesc la T. Slama-Cazacu, *Limbaj și context. Problemele limbajului în concepția exprimării și a interpretării prin organizări contextuale,* București, 1959.

S-au făcut observații asupra unor legi statistice care acționează în interiorul limbii (Edm. Nicolau, *Langage et stratégie,* în *Cahiers de linguistique théorique et appliquée,* I, 1962, p. 153 și urm.).

S-au studiat problemele frecvenței fonemelor, a grupurilor de foneme și a cuvintelor – uneori cu implicații stilistice (Aurelia Stan, *Frecvența numelor de persoană masculine în Valea Sebeșului,* CL II, 1957, p. 267 și urm.; Tudor Vianu, *Statistica lexicală și o problemă a vocabularului eminescian,* LR VIII, 1959, 3, p. 25 și urm.; V. Șuteu, *Observații asupra frecvenței cuvintelor în operele unor scriitori români,* SCL VIII, 1959, 3, p. 419 și urm.; Sanda Golopenția și Toma Pavel, *Statistica și stilurile limbii,* LR IX, 1960, 4, p. 58 și urm.; Gh. Bolocan, *Unele caracteristici ale stilului publicistic al limbii române literare,* SCL XII, 1961, p. 35 și urm.; E. Cîmpeanu, *Statistica pronumelor în poeziile lui M. Eminescu,* CL, 1961, 2, p. 293 și urm.; Tatiana Suciu, *Cu privire la limba scrierilor lui Pavel Dan,* CL, 1964, 1, p. 131 și urm.; Alex. Roceric-Alexandrescu, *Statistical Observations on the Rumanian Asymmetric Consonantal Groups,* RL IX, 1964, p. 264 și urm.).

Menționăm, de asemenea, studiul Valeriei Guțu-Romalo, *Stabilirea datei de separație a aromânei de dacoromână cu ajutorul gloto-cronologiei,* SCL X, 1959, p. 573 și urm., în care se încearcă o aplicare a metodei gloto-cronologice la dialectologia limbii române.

5. Traducerea automată pune o serie de probleme specifice.

S-au discutat, astfel, probleme generale ale traducerii automate (Gr. C. Moisil, *Preliminariile traducerilor automate,* LR IX, 1960, 1, p. 3 și urm.) cu unele aplicații la analiza limbii române (Gr. C. Moisil, *Probleme puse de traducerea automată. Conjugarea verbelor în limba româna scrisă,* SCL XI, 1960, p. 7 și urm.; Gr. C. Moisil, *Problèmes posés par la traduction automatique. La déclinaison en roumain écrit,* în *Cahiers de linguistique théorique et appliquée* I, 1962, p. 123 și urm.).

În prezent se studiază probleme ale traducerilor în și din limba română (la Cluj – colectivul din care fac parte V. Dorondoi, Máthé Jakob, Paul Schveiger, S. Szekely –, iar cu mașina MECIPT din Timișoara lucrează Erica Domonkoș-Nistor (vezi și Erica Domonkoș, *Raport despre traducerea automată din engleză în română,* București, 1962).

6. Cele arătate în prezentarea de față au căutat să evidențieze unele direcții de cercetare în lingvistica românească. Un loc special am acordat modelelor de limbă. Am încercat astfel să punem în lumină consecințele pe care existența modelelor de limbă le are pentru lingvistica structurală, în general, şi pentru descrierea structurală a limbii române, în particular.

Credem că, în stadial actual de dezvoltare a disciplinelor lingvistice, o descriere structurală nu mai poate fi făcută independent de perspectiva unei modelări posibile, fapt care se traduce printr-o problematică specifică. Prezentarea a încercat, de asemenea, să supună atenției cercetătorilor, cu titlu de exemplificare, câteva aspecte ale acestei problematici.

INTERPENETRATION BETWEEN GRAMMAR AND SEMANTICS?*
(a critical approach)

0. Within the framework of algebraic linguistics, the old debated problem of the 'impact' of semantics into syntax (at least as far as the 'object language' is a natural language), seems to be still an obscure puzzling question.

The implicit or explicit claim that grammar and semantics are inseparable has been and still is a very widespread idea among linguists. The transformational model was firstly grounded on an opposite claim: the syntax (or the grammar) of a natural language is to be described in terms of a purely formal (i.e., with no reference to 'meaning') model. The grammar of a natural language can be described in terms of a finite set of terminal and nonterminal symbols and of a finite set of rules determining the possible combinations of these symbols. The transformational theory may account for the semantic aspects of natural languages when supplemented by a purely interpretive component; that is, the transformational model may account for semantics if and only if the syntactic system is *interpreted*.

This point of view was strongly criticized from inside the transformational theory by Weinreich (1966), who argued for the "deep interpenetration" of syntax and semantics and tried a reformulation of the theory in agreement with this postulate. Moreover, he considered the deep interpenetration as a kind of 'universal' characterizing natural languages in contradistinction to the artificial ones.

1. As Carnap (1964) pointed out, the language may be described from three points of view: a. *pragmatic*, b. *semantic*, and c. *syntactic*.

a. From the *pragmatic* standpoint the signs and the expressions (constructed out from signs) are considered in relation with one another and in relation with the objects and with the persons using the signs and the expressions.

It is obvious that every investigation of a natural language starts with the investigation of this pragmatic level; we might say that the 'field work' is but such a pragmatic investigation.

b. From the *semantic* standpoint, signs and expressions are considered in relation with one another and in relation with their 'designata' (we leave this term with no exact definition here), disregarding the relations between signs and expressions, on the one hand, and circumstances of their use, on the other hand.

c. From the *syntactic* standpoint, signs and expressions are considered in relation only with one another, disregarding their relations with the designata and with the circumstances of their use.

---

* În CLTA VI (1969), pp. 101–112.

It is easy to see that rising levels from *a.* to *c.* might be interpreted as a progressive abstraction procedure. Notice that – as Carnap (1964) pointed out – in constructing a language syntactic system, one does not necessarily have to rise all three levels, but may proceed directly from pragmatics to syntax.

A semantic system is specified by:

I. a *dictionary* of symbols (where symbols are classified into descriptive and logical signs);

II. *rules of designation* for descriptive signs (by which designata are associated to descriptive signs);

III. *rules of formation* specifying the allowed sequences of signs in the given language, that is showing how sentences may be constructed out from the previous enumerated signs;

IV. *rules of truth,* that means rules stating *truth conditions* for the expressions constructed out by means of rules of formation.

"If a sentence ... is given, one can easily construct, with the help of the given rules, a direct *truth criterion* for it, i.e., a necessary and suficient condition for its truth, in such a way that in the formulation of this condition no reference is made to the truth of other sentences. Since to know the truth conditions of a sentence is to know what is asserted by it, the given semantical rules determine for every sentence ... what it asserts – in usual terms, its 'meaning' – or, in other words, how it is to be translated in English ...

... Therefore, we shall say that we *understand* a language system or a sign, or an expression, or a sentence in a language system, if we know the semantical rules of the sentence. We shall also say that the semantical rules give an interpretation of the language system." (Carnap (1964), p. 425)

Concluding the considerations under this paragraph we would like to point out the following:

1°. The rising levels *a* - - *b* - - c, or *a* - - *c*, or *a* - - *b* are a purely investigation matter and not a theoretical one. Of course, in order to construct the semantic theory of a natural language L, one has to *know* this language, that means to know in what circumstances such and such word is used, with respect to which (kind of) object(s); which are the word sequences in which the considered word may occur, etc. Presumably the knowledge of the designata of the words allows sometimes more rapid generalizations about purely syntactic properties of these words. But from these true considerations one has by no means to infer that, for instance, statements about pragmatics are to be involved into a semantic theory of L, or in a syntactic theory of L, or that statements about semantics are to be involved in the syntax of L. By doing so, it would mean mixing the *investigation procedure* of the object and its *theory*.

2°. There is no reason to say that any item known by a kind of 'semantic discovery' or 'pragmatic discovery' keeps necessarily in the theory of L its semantic or pragmatic character as a kind of 'inherent feature'. That means that the same item may be regarded and described in the theory from the alternative three points of view: of pragmatics, of semantics, or of syntax. To take the example

given by Carnap (1964), the relation holding between *titisee* and *rumber* may be described alternatively as follows:

(a) two names given to the same lake; *titisee* is used when "people think of plenty of fish and good meal"; *rumber* is used when people "think – even during good weather – of the dangers of storm on the lake" (Carnap (1964), p. 422). It is obvious that the description is stated in pragmatical terms.

(b) the signs *titisee* and *rumber* are L-equivalent. This description is stated in purely semantical terms.

(c) the signs *titisee* and *rumber* may be interchanged at any place (i.e., in every expression); when the expression E_2 constructed out from E_1 by replacing in E_1 one sign by the other we may say that E_2 is *directly derivable* from E_1. This description is obviously stated in purely syntactic terms.

It is easy to see that either (a), or (b), or (c) say the same thing, that is, they describe the same property of the object language, but from different points of view. On the other hand, it is obvious that either (b) or (c) are empirically 'motivated' by (a), although (b) and (c) are formally independent from (a), as well as from each other.

2. We shall examine now the main arguments given by Weinreich (1966) in order to support the statement that no sharp border line can be drawn between syntax and semantics:

(1) the impossibility of distinguishing semantic features from syntactic features; (2) as the distinction under (1) is impossible, no distinction can be made between sentences being syntactically deviant and those being semantically deviant.

Let us discuss these two points separately.

1°. We shall provisionally agree with Weinreich that, perhaps, the definition given by Katz and Fodor to the concept of 'semantic marker' in contradistinction to that of 'syntactic marker' was somehow loose; we shall agree that it looks somehow strange that the same lexical item was marked at the semantical level as [Human] and at the syntactic level as [non Human]. (We shall come back to this matter later on – see below, § 3.) But only from these considerations, one could never infer the *theoretical impossibility* of stating a correct definition for 'semantic marker', that is such a definition which would enable us to distinguish a 'semantic marker' from a 'syntactic marker'.

Weinreich's most powerful argument in this respect is the correspondence between syntactic subcategorization and 'introducing' semantic features.

In order to have the possibility of saying that

(1) *I attended the ball*

(2) *I burned the ball*

are anomalous, if in (1) *ball* means "spherical object" and in (2) *ball* means "gala affair", we have to mark $ball_1$ (= from (1)) by [Object] and $ball_2$ (= from (2)) by [Event], cf. Weinreich (1966), p. 403.

In order to characterize

(3) **Tom liked*

(4) **Tom waited Bill*

as syntactically deviant, we have to introduce in the grammar a subcategorization rule, according to which the symbol V has to be rewritten as V_t in the context – NP and otherwise, as V_i; further V_t has to be rewritten as *liked* and V_i as *waited*.

Weinreich's conclusion sounds as follows:

"The addition or the syntactic markers *t* and *i* corresponds in form and motivation to the addition of [Event] and [Object] in preventing (= marking as anomalous) such expressions as ... 'I burned the gala affair'." (Weinreich (1966), p. 403)

The statement above quoted is, to our mind, at least two ways questionable.

a. It is true that introduction of semantic markers and introduction of syntactic features seem both to have the 'same motivation'. But what could here the term 'same motivation' mean?

One could interpret this concept as 'sameness in result': both categories of markers 'prevent' *anomalous expressions* (irrespective of the distinction between syntactic anomalous and semantic anomalous expressions). But such a generalization is grounded just on the fact that one decides to disregard – perhaps – the pragmatic distinction made between the anomaly of *I burned the ball$_2$* (= I burned the gala affair) and that of **Tom waited Bill.* We think a speaker could make this kind of distinction by answering the following questions: 'What is wrong with *I burned the ball$_2$*'? and 'What is wrong with **Tom waited Bill*'? In the first case, the answer will be perhaps 'a gala affair cannot be burned'; in the second: '*wait somebody* cannot be uttered, but only *wait for somebody*'.

It seems obvious that this first possible interpretation of 'sameness' does nothing but blurs an actual empirical distinction.

One could interpret the term as a kind of 'sameness in nature' by saying that every syntactic deviancy (i.e., syntactic ill-formedness) can be described in semantical terms. Of course, in our example (4), the lexical item *waited* is inserted by 'relaxing' a syntactic rule, because *waited* does not belong to class V_t (but to class V_i). Here, V_t and V_i are purely syntactic categories, and the rule saying that 'no NP (dominated by VP) can occur after a V_i' is a purely syntactic rule. But one may argue that V_i or V_t can be semantically interpreted and said to be characterized by the semantic features [–Action directed on an object] for V_i, and [+Action directed on an object] for V_t. In such a case the syntactic rule might be otherwise phrased: 'no NP (dominated by VP) can occur after a V_i characterized by [–Action directed on an object]'. The rule, in this last form, is no more purely syntactic.

Against this interpretation we can argue by saying that the possibility of describing the syntactic aspects of an object language in semantic terms is not a characteristic of natural languages, but of *any* language; any syntactic calculus C can be *interpreted* in terms of a semantical system S. The converse also holds: on the ground of a semantic system S, the construction of a corresponding syntactic calculus C is always possible (cf. Carnap (1964) p. 432). On the other hand, we do not think that it is possible to infer from the *correspondences* between the syntactic level and the semantic level the impossibility of constracting two distinct theories of the object language: a syntactic one and a semantical one.

b. For us it is not at all obvious that, to quote Weinreich's statement, "the addition of the syntactic markers ... corresponds *in form* [italics mine, E.V.] ... to the addition of [Event] and [Object]".

If here, *corresponds in form* has to be taken as 'symbolism identity', the statement is false. If we decide to take it as 'sameness in symbolism', the statement becomes nearly empty: which is the required degree of dissimilarity between two symbolisms for having to be considered as referring to distinct matters?

Finally, if we interpret this phrase as saying that Katz and Fodor's symbolism is misleading, the argument power becomes very weak (although, as we shall see, this criticism would not at all be unmotivated): an individual misuse of symbols does not say anything about the objects.

2°. Weinreich's second argument was that no distinction can be made between semantically deviant and syntactically deviant sentences, for no distinction can be made between semantic and syntactic markers.

The argumentation goes as follows. Sentences like

(5) *Went home he*

and

(6) *The square is round*

are both deviant: (5) is said to be deviant on a grammatical ground, (6) is said to be deviant on a purely semantical ground. Further we are told:

"This judgement can be made, however, only in relation to a given grammar G(L) of the language L; one may then cite the specific rules of G(L) which are violated in each sentence ..., and indicate what the violation consists of. Whatever rules are violated by (27) [= (6) in our list of examples, E.V.], on the other hand, are not in G(L); presumably, they are in the semantic description of the language S(L). But ... the demarcation between G(L) and S(L) proposed by KF is spurious, and no viable criterion has yet been proposed." (Weinreich (1966), p. 415)

We have seen that from the arguments previously discussed (cf. 2, above 1°) one can never correctly infer the lack of distinction between grammar (syntax) and semantics, between syntactic rule and semantic rule, between syntactic feature and semantic marker. Herefrom we can conclude by saying that Weinreich's second argument does not hold, as far as his first argument does not hold either.

This statement would be enough from a strictly formal standpoint, but we would like to add here some related comments.

It is clear enough how an integrated theory of English accounts for sentences like (5) and (6): the syntactic system would account for the ill-formedness of (5) and the semantic one would account (following Carnap's terminology) for the L-falsehood of (6).

But there are expressions like

(7) *a wine*

whose treatment in such a theory is less clear. The integrated theory of English might account for (7) in two ways:

I. by saying that (7) is ill-formed, in other words, by saying that (7) is not an expression in English;

II. by considering (7) as a well-formed expression and interpreting it as semantically deviant.

Notice that, once ruled out by the syntactic theory, (7) cannot be semantically interpreted, because (7) is not 'enumerated' any longer among English sentences. Herefrom we may infer that *there are cases in which the same fact from the object language is no longer compatible with both syntactic and semantic descriptions.* This statement is intended to amend our previous statements under 1, 2°; 2, 1°, a) and, to our mind, could not be taken anyhow as conflicting with them.

The choice of the rules of a semantic system a well as those of a syntactic calculus is free in principle (cf. Carnap (1964)).

A language system (semantic system or syntactic calculus) may be constructed in such a way as corresponding to a given natural language. This constructed system is not a natural language itself, but only an approximation of it. But as far as a language system is intended to account for the properties of a natural language, the choice of the rules becomes less free, because the language system is constructed with regard to the facts of the natural language (see Carnap (1964), p. 423). But the facts are not always clear and herefrom one has the possibility of choice between alternative decisions. At this point, we might remind the example discussed by Carnap (1960b, p. 224–225) with respect to the construction of semantical systems. One who wishes to account in his/her semantic system for the meaning incompatibility between *bachelor* and *married* (represented in the semantic system by the predicates 'B' and 'M', respectively) has to lay down a 'meaning postulate' stating the incompatibility between B and M:

(8) $(x)\,(Bx \supset \sim Mx)$

(= for every *x*, if *x* is B, then *x* is not M).

But the task becomes more difficult when one would like to account for the relation between the meaning of English *black* and *raven* (represented by the predicates 'Bl' and 'R', respectively), because the 'meaning' of *raven* is not sufficiently clear. In this case, the author might lay down a meaning postulate

(9) $(x)\,(Rx \supset Blx)$

(= for every *x*, if *x* is R, then *x* is Bl)

and consider that the meaning of *raven* 'entails' the meaning of *black* or he might leave the meaning of *raven* in no dependence of that on *black*.

To quote Carnap's (1960b, p. 225) comments about this:

"Suppose the meaning of 'Bl', viz. *Black*, is clear to him. Then the two procedures between which he has to choose may be formulated as follows: (1) he wishes to give to 'R' a meaning so strong that it cannot possibly be predicated of any non-black thing; (2) he gives to 'R' a certain (weaker) meaning; although he may believe that all things to which 'R' applies are black so that he would be greatly surprised if he found one that was not black, the intended meaning of 'R' does not by itself rule out such an occurrence."

The alternative solutions I and II in terms of which expression (7) (= a wine) could be handled are nearly of the type above discussed; one might consider (7) was too frequent to be ruled out by grammar and then would prefer solution II; another one (disregarding the frequency criterion) might impose more strict

restrictions on the grammar and prefer solution I. Notice I and II could by no means be interpreted as 'equivalent solutions' because they do not 'say' the same thing about the object language: II says (7) is an English expression whereas by I the same (7) is said not to be.

We think that the example above discussed supports the view that the distinction between syntactic anomalous and semantic anomalous sentences *can* and *must* be maintained.

Our previous comments concerning Weinreich's arguments enable us to conclude by pointing out the following remarks:

(α) His first argument is grounded implicitly on at least one of the following ideas (cf. above 1, 1°, 2°):

– as we need some semantic knowledge of the object language in order to choose the rules of the corresponding syntactic calculus, we can say that no purely (i.e., with no explicit, formal reference to denotata) syntactic calculus is possible;

– as we become acquainted with some features of the object language by a kind of 'semantic intuition' or semantic procedure of investigation, these features have to be necessarily described only in semantic terms.

Both ideas implied by Weinreich's argument obviously contradict our general principles made explicit under 1, 1°, 2°.

(β) The second argument is implied by the first. As far as we considered the first as ill-founded, we have to consider the second argument also ill-founded.

(γ) A linguistic system which does not make any distinction between grammar and semantics cannot account for the empirical fact that speakers are able sometimes to distinguish between semantic and syntactic ill-formedness (see above **2**, 1°, a).

(δ) There are instances in which syntactic description and semantic description of the same feature are not equivalent.

3. We used up until now terms like 'semantic marker', 'syntactic marker', 'syntax' (or 'grammar'), 'semantics', irrespective of the exactness of their definition and of the accuracy of the symbolism grounded on them.

Within the framework of the generative (transformational) theory of language, the syntactic component is quite clearly defined as a formal device recursively specifying all well-formed sentences in L and only them. Notice that, as Chomsky (1957) pass. pointed out, this specification, as well as the concept of 'well-formedness', does not involve any reference to 'meaning'.

The semantic component of the same theory is much more loosely defined as an 'interpretative' component (Katz & Postal (1964), p. 1, 12–13), which starts where the grammar stops (Katz & Fodor (1964), p. 483) and whose object is defined as follows:

"If speakers can employ an ability in apprehending the structure of any sentence in the infinite set of sentences of a language without reference to information settings and

without significant variation from speaker to speaker, then that ability is properly the subject matter of a synchronic theory in linguistics.

The first question in defining the subject matter of a semantic theory is: can we find an ability which satisfies the antecedent of the above generalization, which is beyond the range of grammatical description and which is semantic in some reasonable sense? If we can, then that ability falls within the domain of a semantic theory." (Katz & Fodor (1964), p. 484)

That means: the semantic theory accounts for those aspects which are not grammatical and could be called 'semantic'. But one might ask: "Well, but what do you call ('in a reasonable way', of course!) a 'semantic' fact within language?"

These semantic aspects are given by enumeration as follows: the degree of semantic ambiguity of a sentence; the semantic anomalies of sentences; the paraphrase relation between sentences; other semantic properties or relations among sentences for instance the problem of characterizing sentences as analytic, contradictory, or synthetic (Katz (1964), p. 519–543; Katz & Fodor (1964), p. 486).

It is obvious that semantics is not explicitly understood as part of the theory of language regarding signs in connection with their denotata (although this idea might be supposed as subjacent); the semantic component of the transformational theory *is not a very semantic system* in the sense given in general semantics (see above, under 1), i.e., it is not a sign system provided with rules establishing the truth conditions for the expressions constructed from these signs. Notice that the first version of the transformational theory did not account for the very semantic basic problem of truth; the problem was raised later on, by a kind of supplementation of the theory, cf. Katz (1964). In its prior form the theory accounted only for 'normalness vs. abnormalness' of sentences and never for their truth value.

Under these conditions one may ask whether this particular approach to semantics (with very weak or with no connections to general semantics) would mean by itself a kind of implicit generalization about natural languages; in other words, whether this approach would not be meant to say that natural languages have nothing in common with other languages, at least at the semantic level. If so, such a claim would need a very strong empirical motivation.

Leaving aside the very theoretical aspects, let us come back to the structure of the semantic component, as it is outlined by Katz and Fodor.

Within a system like that described under 1, we can say that 'meaning' is expressed by the rules of truth (or the semantic rules of the given system), in other words, to know what does such-and-such expression in L mean is to know when such-and-such expression in L may be asserted. We can say too that rules of truth (or truth conditions) are the formal representation of what is called 'meaning' or 'sense' in a less exact terminology. Non-formally speaking, we might explain meaning as a relation (between signs and their designata). We have to point out that even the 'rules of designation' (see above, under 1; Carnap (1960a), p. 4) having the form of a translation, for example:

Rx = *x* is 'raven'
Blx = *x* is 'black'

are meant as stating a 'truth condition': '*Blx*' is true when and only when '*x*' has the property of 'being black'. Following Carnap's terminology, we might say that

the rules of designation give the *intension* of the signs referred to by these rules. To know the *intension* of a word (or of a sign) is but knowing "the general condition which an object must fulfill in order to be denoted by this word" (Carnap (1960c), p. 234). It seems worth keeping in mind that even this concept of intension is meant as a 'truth condition'. That is to say 'the property of being black' is an intension only to the extent of being a part of the semantic system S; otherwise phrased, 'the property of being black' is to be viewed as *intension* only to the extent of being involved in at least one rule (of designation) of S; by itself, the phrase here under discussion has by no means the quality of being an intension.

Within the range of Katz and Fodor's theory, the *semantic markers* could be supposed to correspond to Carnap's intensions; the dictionary in the standard form required by Katz and Fodor's theory could be considered as stating a kind of 'rules of designation'. But this is only an analogy made from outside, and only *suggested* by some statements of the authors:

"The semantic markers and distinguishers are used as the means by which we can decompose the meaning of a lexical item (on one sense) into its atomic concepts, thus enabling us to exhibit the semantic structure *in* a dictionary entry and the semantic relations *between* dictionary entries. That is, the semantic relations among the various senses of a lexical item and among the various senses of different lexical items are represented by formal relations between markers and distinguishers." (Katz & Fodor (1964), p. 496)

"The meaning of a lexical item is not an undifferentiated whole ... Rather it is analyzable into atomic conceptual elements related to each other in certain ways. Semantic markers and distinguishers are intended as the symbolic devices which represent the atomic concepts out of which the sense of a lexical item is synthetized. Readings represent such synthetizations of atomic sentences." (Katz & Postal (1964), p. 14)

"It will be noticed that the dictionary is so formulated that all semantic properties and relations which are represented in entries are *formally* represented." (Katz & Fodor (1964), p. 501)

The 'meaning' of an item which can be represented by means of sets of elementary concepts might be understood as a kind of translation matter, similar to that performed by the 'rules of designations'.

But we have to point out there are at least two main differences between Katz & Fodor's dictionary, on the one hand, and the Carnapian concepts of 'rules of designation' and 'intension', on the other hand.

(a) The concept of 'intension' is involved in the whole truth theory and states the truth conditions for the descriptive signs; the semantic markers are not conceived of as truth conditions and consistently, they are not necessarily involved (and, as a matter of fact, they *are not*) in any truth theory.

(b) The phrase giving the intension of a sign from S *is* an 'intension' *only within* the system S and has no other semantic significance by itself. In other words, a phrase like 'the property of being black' is 'the sense' of the symbol 'Bl' only within the framework of the system S; otherwise 'the property of being black' has no semantic significance.
In Katz and Fodor's theory the semantic markers are considered as a kind of 'names' of the pieces into which meaning is divided. Semantic markers would be, according to Katz and Postal, 'symbols' of some

'atomic concepts' out of which a meaning was constructed. That is, semantic markers are names for some *pieces of meaning* which do exist somewhere outside language(s).

As a consequence of the distinctions established under (a) and (b), the 'semantic marker' from the transformational semantic theory owes his 'semanticity' to the very fact it is a name of something being somehow 'semantic by its nature' (this 'something' being an 'elementary meaning') and existing outside a definite language (or language system). Herefrom the open possibility of interpreting a rule of grammar as telling something about 'meaning' because a symbol like [Human] or [Animate] and so on does occur within it.

As a matter of fact a rule like Weinreich's (1966), p. 436:

$$(10)\ S \rightarrow NP\ ([\pm \text{Count}])^\frown VP$$

is not more concerned with *meaning*, or does not contain more *semantic* information than a rule like

$$(11)\ VP \rightarrow \begin{Bmatrix} V_t{}^\frown NP \\ V_i \end{Bmatrix}$$

which nobody might be tempted to consider as saying something about meaning.

The very illusion of some semantic character of (10) is due to the plain fact that symbols like [Count] are meant to be provided with a kind of 'inherent semantic significance', that is the symbol [Count] stands for an *object* called '(piece of) meaning'.

If one would decide on the change of symbolism, rule (10) would become

$$(10')\ S \rightarrow \begin{Bmatrix} NPa \\ NPb \end{Bmatrix}{}^\frown VP$$

and nobody would be able to consider (10') as saying something about meaning. Why? Because no 'inherent semantic significance' is associated to the subscripts '*a*' and '*b*'.

It is true, of course, that within the transformational theory one can find statements where semantic markers are defined also only in terms of the system which they belong to, that is by no reference to their presumable 'inherent semantic significance'.

We may quote statements like the following ones:

"Semantic markers are the elements in term of which semantic relations are expressed in a theory." (Katz & Fodor (1964), p. 497)

or:

"Given the principle that semantic relations are expressed in terms of semantic markers alone, we can see that the primary motivation for representing lexical information by semantic markers will be to permit a theory to express those semantic relations which determine selection and thereby to arrive at the correct set of readings for each sentence ... Thus, the markers in each entry in the dictionary must be sufficient to permit a reconstruction of the operations of the mechanisms of selection in each sentence in which the lexical receiving that entry appears." (*ibidem*, p. 498)

"We call a feature 'semantic' if it is not mentioned in any syntactic rule." (Chomsky (1965), p. 142)

It will be noticed that statements like those above quoted (containing no reference to a supposed 'inherent semantic significance' of some symbols) are not at all intended to prevent the possible definition of semantic markers by their 'inherent semantic significance'. In this respect it is also worth considering a comment which follows the lines just quoted from Chomsky:

"... thus begging the question of whether semantics is involved in syntax." (Chomsky (1965), p. 142)

We are now able to conclude this paragraph by saying that the idea that semantics would be somehow involved into syntax (grammar) is grounded on a loose definition of semantics and thereby on a loose definition and misconception of semantic markers: once admitted that semantic markers are 'names' of some objects called 'elementary meanings' it is hard to find any intrinsic difference between features like [Animate] or [Count] – which are called syntactic features, because they are involved in syntactic rules – and features like [Animal] or [Physical Object] – which are called semantic, because they do not enter any syntactic rule.

It is interesting to point out that Weinreich's criticism is grounded exactly on Katz and Fodor's misconception of 'semantic marker'; we might say that his criticism holds only to the extent that one does agree with Katz and Fodor's conception about this matter. Weinreich's essential agreement with Katz and Fodor's conception of semantic markers provided with 'inherent semantic significance' becomes obvious when we recall that he considers rules like (10) as expressing (in his own formulation of transformational grammar) the 'deep interpenetration' between syntax and semantics. Moreover, even Chomsky's question: "whether semantics is involved in syntax" makes sense only if motivated by the same conception of 'semantic markers'. (We said 'even' because he gave the most formal statement defining 'semantic markers'.)

A conception closely related to that of Katz and Fodor's explicitly appears in Abraham & Kiefer (1966), p. 46:

"The distinction between grammar and semantics is formally based on the assumption that there exist two distinct sets of categories, namely the set of grammatical categories and the set of semantic categories. If we waive this assumption, there is no further justification for maintaining that two different kinds of descriptions exist."

That is, some categories have (by assumption) 'inherent' semantic character.

Furthermore it does not seem clear at all what might happen when one would no longer maintain "that two different kinds of descriptions exist". Could every description be viewed either as semantic or as syntactic by a simple fact of decision? Could any description be viewed as neutral with respect to the general distinction between syntax and semantics? Or what else?

4. In §2 we have tried to show that Weinreich's assumption that semantics has to be necessarily involved into syntax as well as his criticism of Katz and Fodor's sharp distinction between syntax and semantics are both ill-founded. In §3 we have tried to show that even the problem of the 'impact' of semantics into syntax arose only as a consequence of some loose definitions (of semantics, of semantic markers) and wrong conception about the nature of semantic markers.

We may then conclude by saying that the problem of interpenetration between semantics and syntax is wrongly stated at least in the form it was laid down up until now. In such a form, obviously, it cannot be answered. It seems, to put it correctly, the problem would be, perhaps, to ask:

(a) Given a semantic system S (of the type outlined under 1) of language L, is it possible to construct a grammar G (of the transformational type) for L, in such a way that S were a (logical) true interpretation of G?

Or vice-versa:

(b) Given a Grammar G (of the transformational type) of language L, is it possible to construct a semantic system S (of the type outlined under 1) for L, in such a way that S were a (logical) true interpretation of G?

REFERENCES

Abraham & Kiefer (1966) = Samuel Abraham and Ferenc Kiefer, *A Theory of Structural Semantics*, The Hague, Paris, 1966.

Carnap (1960a) = Rudolf Carnap, *Meaning and Necessity*, Chicago, 1960 (first published in 1947).

Carnap (1960b) = Rudolf Carnap, *Meaning Postulates* (first published in 1952), reprinted in *Supplement* to Carnap (1960a), p. 222–229.

Carnap (1960c) = Rudolf Carnap, *Meaning and Synonymy in Natural Languages* (first published in 1955), reprinted in Carnap (1960a), p. 233–247.

Carnap (1964) = Rudolf Carnap, *Foundations of Logic and Mathematics* (first published in 1939), reprinted in Fodor & Katz (1964), p. 419–436.

Chomsky (1957) = Noam Chomsky, *Syntactic Structures*, The Hague, 1957; (quotations are made from the third printing, 1963).

Chomsky (1965) = Noam Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax*, Cambridge, Mass., 1965.

Fodor & Katz (1964) = Jerry A. Fodor and Jerrold J. Katz, *The Structure of Language; Readings in the Philosophy of Language*, Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1964.

Katz (1964) = Jerrold J. Katz, *Analiticity and Contradiction in Natural Language*, in Fodor & Katz (1964), p. 519–543.

Katz & Fodor (1964) = Jerrold J. Katz and Jerry A. Fodor, *The Structure of a Semantic Theory*, in Fodor & Katz (1964), p. 479–518.

Katz & Postal (1964) = Jerrold J. Katz and Paul M. Postal, *An Integrated Theory of Linguistic Descriptions*, Cambridge, Mass., 1964.

Weinreich (1966) = Uriel Weinreich, *Explorations in Semantic Theory*, in *Current Trends in Linguistics*, edited by Thomas A. Sebeok, III, The Hague, Paris, 1966.

GRAMMAIRE TRANSFORMATIONNELLE: THÉORIE ET INTERPRÉTATION*

§ 1. *Propos.* Quelques-uns des développements plus ou moins récents de la GT (= grammaire transformationnelle) semblent montrer une tendance de plus en plus accusée à estomper la distinction entre ce qu'on appelle, en méthodologie générale, *la théorie* et *l'interprétation* de la théorie; on a abouti à cette confusion entre les deux aspects par l'identification progressive de l'*une des interprétations* possibles de la GT avec la GT elle-même.

Nous pensons que plusieurs des critiques adressées de la part des transformationnalistes à la linguistique structurale «traditionelle» sont fondées sur la confusion mentionnée.

Dans ce qui suit, nous essayerons de tracer une ligne de démarcation entre ce qui doit être considéré – selon notre avis – comme *théorie* et ce qui doit être considéré comme *interprétation* de la théorie en ce qui concerne la GT.

Une fois la distinction *théorie / interprétation* établie, nous allons examiner les problèmes suivants:

(a) la dichotomie *structure profonde / structure superficielle*;

(b) les dites «essentiel limitations» et «ultimate inadequacy» (Chomsky, 1968, p. 19) de la linguistique structurale;

(c) les analogies profondes de structure entre les langues.

§ 2. *La GT comme théorie d'un calcul*

La structure de la GT peut être décrite en lignes générales de la manière suivante. Considérons une classe *V* d'objets non-spécifiés; nous avons pour cette classe:

$$V = \{a_1, a_2 ...; b_1, b_2 ...; A_1, A_2 ... ; B_1, B_2 ...\}$$

Considérons maintenant deux membres, *x* et *y*, qui appartiennent à la classe V; nous disons que

$$x^i, y^{i+1}$$

forment un ordre sérial.

Nous introduisons maintenant le signe '$\frown$' (= le symbole de la concaténation) à l'aide de la définition suivante:

2–1 *Définition:* $x \frown y =_{Df} x^i, y^{i+1}$

On peut maintenant établir la proposition suivante:

* În *Problèmes de linguistique roumaine*, „Revue Romane", Numéro spécial 4, 1970, pp. 19–31.

2–2 *Proposition:* $x ^\frown y ^\frown z$ ... est une *chaîne* si et seulement si nous avons pour x, y, z:

$$x \in V, y \in V, z \in V, ...$$

Soit X un membre de V et $Y ^\frown Z ^\frown W$ une chaîne, où Y ou W ou tous les deux peuvent être le membre nul de V. Soit '$\Re$' une relation quelconque.

2–3 *Proposition:* $\Re$ $(X, Y ^\frown Z ^\frown W)$ est une 'règle Σ, F' si et seulement si '$\Re$' est *antisymétrique* et *intransitive*.

2–4 *Proposition:* Tout '$\Re^i$' appartient à $G^{\Sigma,F}$ si et seulement si '$\Re^i$'est une 'règle Σ, F'.

Soit deux chaînes: s_1, s_2; soit a_2 une *part* de s_2 (qui, d'ailleurs, peut être identique à s_2); soit a_1 un élément de V qui est membre de s_1 *(a_1* peut être conçu éventuellement comme le *seul* membre de s_1*)*.

2–5 *Proposition:* s_2 est *directement dérivée* de s_1 si et seulement si:
(a) il y a une relation '$\Re^i$' telle que a_1 soit le premier membre de la relation et a_2 le second membre de la relation;
(b) '$\Re^i$' appartient à '$G^{\Sigma,F}$'
Soit les chaînes s_1, s_2 ... s_n.

2–6 *Proposition:* Les séquences s_1, s_2 ... s_n forment une *dérivation* si et seulement si pour chaque $1 \leq i \leq n - 1$, s_{i+1} est *directement dérivée* de s_i.

2–7 *Proposition :* Un élément x est un *élément terminal* si et seulement si :
(a) x est un membre de V;
(b) x n'est jamais le premier membre d'une relation '$\Re^i$';
(c) '$\Re^i$' appartient à $G^{\Sigma,F}$.

2–8 *Proposition :* Un élément x est un *élément non-terminal* si et seulement si :
(a) x est un membre de V;
(b) x n'est pas un élément terminal.

2–9 *Définition:* s_i est une *chaîne terminale* $=_{Df} s_i$ ne contient que des *éléments terminaux.*
Nous pouvons formuler la définition suivante d'une classe de chaînes, DS:

2–10 *Proposition:* Une chaîne s_i appartient à la classe DS si et seulement si s_i est une chaîne terminale.
On peut démontrer le théorème suivant:

2–11 *Théorème:* La classe DS est *infinie* si et seulement si:
(a) il y a un élément 'Σ' qui est un élément *non-terminal* et *une* des conditions suivantes est satisfaite:

(b) il y a une relation '$\mathfrak{R}^i$' (appartenant à $G^{\Sigma,F}$) dont le premier membre soit 'Σ' et le second membre soit une chaîne s_i, contenant 'Σ' comme élément de s_i;

(c) il y a une relation '$\mathfrak{R}^i$' (appartenant à $G^{\Sigma,F}$) dont le premier membre soit 'Σ', et une relation '$\mathfrak{R}^j$ '(appartenant aussi à $G^{\Sigma,F}$) dont le second membre soit une chaîne s_i, contenant 'Σ' comme élément constitutif.

Soit A la classe constituée par toutes les chaînes possibles formées avec des éléments terminaux. Soit une relation quelconque $\mathfrak{I}$. Soit 'S' une classe de chaînes appartenant à DS, S pouvant être conçue comme la classe à un seul élément; soit s un élément de la classe A.

2–12 *Proposition:* '$\mathfrak{I}$(S, s)' est une *règle de transformation* si et seulement si '$\mathfrak{I}$' est une relation *réflexive, antisymétrique* et *transitive*.

Nous pouvons maintenant définir une classe, SS, de la manière suivante:

2–13 *Proposition:* Une chaîne s appartient à la classe SS si et seulement si:

(a) s appartient à la classe A;

(b) s est le second membre d'une relation '$\mathfrak{I}^i$'.

2–14 *Proposition:* Tout '$\mathfrak{I}^i$' appartient à la classe G^T si et seulement si '$\mathfrak{I}^i$' est une *règle de transformation.*

Nous pouvons maintenant définir une classe de relations, G:

2–15 *Définition:* $G =_{Df} G^{\Sigma,F} \cup G^T$

Enfin, nous pouvons définir une classe de chaînes 'L', de la manière suivante:

2–16 *Définition:* Tout s qui appartient à la classe DS ou SS appartient à L.

Le formalisme développé ci-dessus devient la théorie d'un *calcul syntaxique* (au sens de Carnap, 1959) si l'on interprète V comme un ensemble de *signes (symbols)*; à cette condition, les règles '$\mathfrak{R}$' et '$\mathfrak{I}$' deviennent des règles qui dirigent *l'usage* des signes et les chaînes deviennent des *expressions.* L'ensemble L devient une *langue.*

Si l'on veut, on peut dire que V est l'ensemble *des formatifs*; et, par conséquent, V est le *dictionnaire* ; les règles '$\mathfrak{R}$' sont des règles de constituants (ou 'règles Σ, F', en terminologie de Chomsky, 1963) et les règles '$\mathfrak{I}$' sont des règles de *transformation*; l'ensemble 'DS' devient la *structure profonde* et l'ensemble 'SS' devient la *structure superficielle*; 'L' devient une *langue* dont 'G' est la *grammaire*, tandis que '$G^{\Sigma,F}$' et 'G^T' en sont le composant 'de base' et celui 'transformationnel', respectivement.

Il faut souligner que le seul sens *propre* des termes tels que «règle Σ, F», '$G^{\Sigma,F}$', «directement dérivé», «dérivation», «règle de transformation», «DS», «SS», 'L', etc. n'est que celui exprimé par **2–3, 4, 5, 6, 12, 10, 13, 16.** Cela veut dire que les définitions ne sont pas fondées sur les «propriétés intrinsèques» des objets mais seulement sur leurs propriétés formelles.

Nous voulons faire une observation finale: un «calcul syntaxique» et une GT ne sont que des «modèles» de la théorie formelle.

§ 3. *Structure profonde et structure superficielle*

Il nous semble évident que 2–10 et 2–13 sont des définitions suffisantes pour «DS» et «SS». Si l'on veut considérer «DS» comme *structure profonde* et «SS» comme *structure superficielle* d'une langue naturelle et accorder à ces termes des sens plus concrets, cela ne peut être que la conséquence d'une *interprétation*. C'est-à-dire, qu'après avoir interprété V comme un *dictionnaire de signes*, les règles '𝔑' et '𝔍' comme règles de la *grammaire*, on peut dire:

– les chaînes appartenant à 'SS' sont des expressions de la langue, L, qui nous sont offertes d'une façon – pour ainsi dire – «directe» à l'observation; les règles '𝔍' ne font que spécifier les expressions et en décrire la structure;
– en opposition avec les chaînes appartenant à 'SS', les chaînes appartenant à 'DS' ne sont pas offertes «directement» à l'observation, parce qu'elles ne sont pas des «expressions en L» mais seulement un «moyen» de décrire les expressions réelles de L; les «règles Σ, F» représentent une modalité d'énumération et de description de la structure de ces chaînes plus «abstraites».

Après avoir fait ces considérations, on peut aller plus loin et dire que l'ensemble 'DS' *est* la structure profonde d'une langue et que l'ensemble 'SS' en *est* la structure superficielle. Il faut observer quand même que les considérations précédentes ne sont d'aucune façon «contenues» dans la théorie développée sous 2.

Il est très important d'observer que cette interprétation n'est pas la seule possible. On peut interpréter les deux ensembles 'DS' et 'SS' comme classes d'expressions réelles en L, c'est-à-dire des expressions «données», et les règles '𝔍' ne font que «dériver» une classe d'expressions en L d'une autre classe d'expressions en L. En ce cas, le composant 'G^T' de la grammaire 'G' devient similaire (mais non nécessairement identique) aux règles de transformations du langage logique B de Carnap, 1958. Nous pensons aussi que ce type d'interprétation peut être trouvé dans la version de la GT de M. Harris ou de M. Hiż.

On peut suggérer encore une interprétation possible de la théorie esquissée sous 2: 'DS' peut être conçue comme rendant compte d'un état de langue ancien et reconstruit, tandis que 'SS' peut être conçue comme rendant un état ultérieur; en ce cas, les règles '𝔍' peuvent être interprétées comme des règles de développement (ou d'évolution) de la langue L depuis l'état représenté par 'DS' à l'état représenté par 'SS'.

Selon notre avis, il est évident qu'aucune de ces considérations n'est «contenue» d'une façon ou d'une autre dans la théorie développée sous 2; c'est seulement par une sorte de *convention explicite* que les concepts 'DS' et 'SS' de cette théorie sont mis en corrélation avec des concepts plus «concrets» comme ceux de *structure profonde, structure superficielle;* ou deux classes d'expressions en L; ou « proto-langue » et état ultérieur de développement de la même langue, etc. Autrement dit, il faut considérer que les deux concepts, 'DS' et 'SS', ne sont

pas définis par leurs objets réels, empiriques de référence, mais seulement en termes de la théorie.

On peut considérer 'DS' et 'SS' comme des «explicata» (dans la terminologie de Carnap, 1962, pp. 3–8) pour des concepts comportant des définitions moins exactes, comme ceux de «structure profonde», «structure superficielle», «proto-langue», etc., qui peuvent être considérées comme des «explicanda» (dans la même terminologie).

À la suite de ces considérations, nous pouvons nous poser la question suivante: quel sens peut avoir la critique adressée par Chomsky aux structuralistes, qu'ils ne font pas la distinction entre structure profonde et structure superficielle? Il nous semble que cette critique peut avoir un sens seulement à condition de considérer que les langues *auraient en réalité* une structure profonde, c'est-à-dire qu'il y aurait quelque part dans l'univers quelque chose qui *serait* une «structure profonde». En d'autres termes, l'objection de Chomsky pourrait être considérée comme pertinente si et seulement si la «structure profonde» nous avait été «donnée» d'une manière «directe» et n'était pas un simple concept forgé par l'esprit, concept qui n'a pas d'autre sens que celui donné par l'ensemble de la théorie et que la théorie définit indépendamment de tout fait empirique.

En d'autres mots: le concept de «structure profonde» n'est qu'une *hypothèse* sur la structure de la langue; faire à quelqu'un l'objection qu'il ne prend pas en considération cette structure profonde équivaut à lui faire l'objection qu'il n'emploie pas la même hypothèse. Une fois mise en ces termes, l'objection devient une incontestable banalité.

§ 4. *Les «limitations» de la grammaire structurale*

Du point de vue de la GT, l'ancienne linguistique structurale est «limitée» et, en dernière analyse, inadéquate, parce que le structuralisme ne tient pas compte de la distinction entre «structure profonde» et «structure superficielle» et, par conséquent, il ne peut pas rendre compte de «l'aspect créatif» du langage. On peut lire dans Chomsky, 1968, p. 19:

«I refer to the careful and serious attempt to construct «discovery procedures», those techniques of segmentation and classification to which Saussure referred. This attempt was a failure – I think that is now generally understood. It was a failure because such techniques are at best limited to the phenomena of surface structure and cannot, therefore, reveal the mechanisms that underlie the creative aspect of language use and the expression of semantic content.»

Dans Chomsky, 1965, p. 16 on peut lire aussi:

«It might be supposed that surface structure and deep structure will always be identical. In fact, one might briefly characterize the syntactic theories that have arisen in modern structural (taxonomic) linguistics as based on the assumption that deep and surface structure are actually the same... The central idea of transformational grammar is that they are, in general, distinct ... »

Et plus loin, *ibid*. p. 17:

« .... although the Immediate Constituent analysis (labeled bracketing) of an actual string of formatives may be adequate as an account of surface structure, it is certainly not adequate as an account of deep structure.»

Dans le paragraphe précédent nous avons montré que tant que la distinction «structure profonde – structure superficielle» n'est qu'une hypothèse sur la structure de la langue, toute critique adressée à la grammaire structurale et visant l'absence de cette distinction à l'intérieur du structuralisme ne peut être que banale. Nous considérons utile d'insister maintenant sur un autre point.

C'est vrai que le concept de «structure profonde» nous donne la possibilité de rendre compte d'une manière compacte des procès «créatifs», ou, en termes plus techniques, des «récursivités» de la langue, de même que de diverses relations entre différentes expressions de la langue (les relations dites de «périphrase » entre plusieurs expressions).

Mais il faut observer, quand même, que cette capacité de la GT n'est nullement un trait qui *oppose* la GT à la linguistique structurale qui serait incapable de rendre compte de ces faits.

Prenons un exemple tout à fait théorique. Supposons qu'un constituant quelconque 'A' peut avoir soit la structure de constituants 'B-D-C', soit la structure de constituants 'B-A-C'. Nous pouvons maintenant définir une classe d'expressions de la manière suivante:

«Toutes les expressions dont la structure contient le constituant 'A' dans le contexte 'B-C'».

Il est évident que la classe décrite par la proposition ci-dessus est une classe *infinie* et qui contient non seulement les expressions prononcées en réalité mais aussi toutes les expressions que les usagers de ce langage pourront prononcer à l'avenir. On peut s'apercevoir que la définition précédente est donnée en termes de *distribution* des constituants et que le fait de distribution envisagé peut être interprété comme décrivant un aspect «créatif» du langage.

Il faut souligner d'ailleurs que la possibilité de rendre compte du «procès créatif» du langage n'est d'aucune façon nécessairement liée au concept de «structure profonde»; en effet, c'est seulement dans la version de 1965 que la GT décrit ces procès en termes de «structure profonde»; dans son ancienne version (1957) ces procès étaient décrits en termes de transformations (cf. Chomsky, 1965; 1963). Or la version de 1957 n'est d'aucune façon une grammaire «moins transformationnelle» que celle de 1965. Cela veut dire que ce qu'on appelle les «aspects créatifs» du langage peuvent être décrits en termes de n'importe quelle théorie, même en termes de distribution, et non seulement en termes d'une GT (et d'autant moins exclusivement en termes de la version de 1965 de la GT).

C'est seulement parce que la théorie transformationnelle (dans sa version de 1965) a été *interprétée* comme «théorie de la créativité» qu'elle peut servir d'explication pour les aspects «créatifs» et non parce qu'elle aurait été douée de quelque relation secrète avec ces aspects. Du reste, nous avons montré plus haut que, si l'on veut, on peut décrire ces aspects en termes de pure distribution (c'est-à-dire en termes propres au structuralisme), de même que, si l'on ne veut pas, la GT pourrait être conçue comme une théorie qui n'a rien à faire avec les aspects «créatifs» du langage (et ce fut le cas de la première version, de 1957, de cette théorie).

D'autre part, si l'on considère les relations de périphrase existantes entre diverses expressions, on s'aperçoit que les dites relations peuvent être décrites

aussi en termes de linguistique structurale, à savoir en termes de *distribution*. Par exemple, on peut dire que la relation entre *le train arrive* et *l'arrivée du train* est de la même nature que la relation entre les formes *meur-* et *mour-*, c'est-à-dire *que le train arrive* et *l'arrivée du train* sont des variantes (complémentaires) d'une même entité syntaxique, aussi bien que *meur-* et *mour-* sont des variantes (complémentaires) d'une même entité morphologique. On peut considérer aussi des expressions comme *Pierre frappe Paul* et *Paul est frappé par Pierre* comme des variantes (libres) de la même entité syntaxique, de même que [r] et [ɹ] sont des variantes (libres) de la même entité phonémique.

En même temps, il est vrai que, jusqu'à présent, les diverses syntaxes structurales n'ont pas décrit de tels faits de cette manière, mais c'est une question de développement historique concret de la théorie syntaxique, développement qui n'a rien à faire avec une «limitation» *de principe* de la syntaxe structurale.

§ 5. *Les similarités profondes entre les langues*

Dans Chomsky, 1968, pp. 66–68, la GT est clairement opposée à la linguistique structurale (et même à la linguistique préstructurale) par le fait que la GT met en évidence les aspects profonds de la structure du langage et que ces aspects de profondeur sont à peu près identiques dans toutes les langues:

«Anthropological studies (like structural studies in general) do not attempt to reveal the underlying core of generative processes in language – that is, the processes that determine the deeper levels of structure and that constitute the systematic means for creating ever novel sentence types. Therefore, they obviously cannot have any real bearing on the classical assumption that these underlying generative processes vary only slightly from language to language.» (p. 68)

D'un côté il n'est pas tout à fait vrai que «les études structurales *en général*» ont manqué de relever le «underlying core of generative processes in language». Il y a au moins *une* brillante exception: c'est la *théorie glossématique* du langage qui, sans être une théorie generative, n'est pas une théorie *d'une* langue mais la théorie de *la* LANGUE. Ce que Louis Hjelmslev a tenté de faire dans ses *Prolegomena to a Theory of Language* ne fut pas une description d'une langue ou d'un type ou d'une famille de langues; ce ne fut pas non plus une tentative de décrire la structure de toutes les langues parlées, mais de toutes les langues *possibles*. On peut dire que dans *Prolegomena* ... on a essayé d'établir les conditions nécessaires et suffisantes qui doivent être satisfaites par un «objet» pour qu'on puisse le classifier parmi les «langues».

Ce que nous venons de dire n'a pas simplement la signification d'une «correction bibliographique»; nous pensons qu'on peut y trouver une signification plus profonde: une théorie non-générative de la langue (une théorie «structurale» ou «analytique», ou – peut-être – taxinomique), par exemple la glossématique, est apte – en principe – à rendre compte des ressemblances structurales entre les langues; et parce que ces analogies de structure entre des langues très diverses ne peuvent être saisies qu'à un niveau très élevé d'abstraction, on peut interpréter ce niveau comme le niveau *profond* de la structure, c'est-à-dire le niveau qui n'est pas

accessible à l'observation immédiate. Nous ne nous sommes pas proposé la tâche d'évaluer de ce point de vue la glossématique par rapport à la GT; il faut souligner quand même que les investigations théoriques en cette direction pourraient mener à des résultats très intéressants du point de vue de la méthodologie générale. Mais le point de départ de ces investigations ne peut être, en aucun cas, l'«axiome» que toute théorie structurale est d'une manière congénitale invalide.

D'autre part, il nous semble que M. Chomsky s'est laissé de nouveau entraîner à considérer sa propre *interprétation* du calcul transformationnel comme *la* GT elle-même lorsqu'il écrit:

«Philosophical grammarians [c'est-à-dire les grammairiens «rationalistes», ou ceux dont l'œuvre appartient à ce que M. Chomsky a nommé «Cartesian linguistics», E. V.] had typically maintained that languages vary little in their *deep structures* [souligné par nous, E. V.], though there may be wide variability in surface manifestations. Thus there is, in this view, an underlying structure of grammatical relations and categories, and certain aspects of human thought and mentality are essentially invariant across languages although languages may differ as to whether they express the grammatical relations formally by inflection or word order, for example. Furthermore, an investigation of their work indicates that the underlying *recursive principles* [souligné par nous, E.V.] *that generate deep structure* were assumed to be restricted in certain ways ... Similarly, the *grammatical transformations* that form *surface structures* through reordering, ellipsis, and other formal operations must themselves meet certain fixed general conditions.» (Chomsky, 1968, p. 66)

Il est indiscutable que ce qu'on a désigné dans § **2** par le symbole 'DS' peut être *interprété* (dans le sens *technique* du terme *interprété)* comme ayant pour référence «an underlying structure of grammatical relations and categories», c'est-à-dire la *structure profonde,* mais il n'est pas moins indiscutable que le seul *sens* du symbole «DS» n'est que celui donné par **2–10**[1]. Cela veut dire que, si l'on peut construire un certain 'DS' de sorte que de cet ensemble on peut dériver par les ensembles de règles ('Σ, F' et/ou de 'transformation') R_1, R_2 ... R_n les langues L_1, L_2, ... L_n, respectivement, on peut dire que, à cette condition, 'DS' est un *explicatum* (pour le terme, cf. Carnap, 1962, pp. 3–8) pour les analogies profondes existantes entre les structures des langues L_1, L_2, ... L_n (si *n* serait le nombre de *toutes* les langues, alors «DS» serait un *explicatum* pour les analogies profondes existantes entre les structures de *toutes* les langues); en d'autres termes, 'DS' serait un explicatum pour la *structure profonde commune* aux langues L_1, L_2, .. . L_n, ou commune à toutes les langues. La grammaire 'G', spécifiant 'DS', serait un «explicatum» pour les «procès génératifs» profonds des langues L_1, L_2 ... L_n, ou du langage.

---

[1] Cf. Nagel, 1961, p. 87: «Theoretical notions cannot be understood apart from the particular theory that implicitly defines them. This follows from the circumstance that, although the theoretical terms are not assigned a unique set of determinate senses by the postulates of a theory, the permissible senses are limited to those satisfying the structure of interrelations into which the postulates place the terms.»

Si la condition dont on a fait mention n'était pas satisfaite, la GT ne serait plus un «explicatum» pour les concepts discutés. Mais, quand même, la théorie ne cesserait pas d'être une GT.

Tout cela veut dire que nous avons seulement la permission de considérer la GT comme une théorie qui *peut* offrir des «explicata» pour des concepts tels que «structure profonde commune à toutes les langues», «procès génératifs communs pour toutes les langues», mais qu'on n'a pas la liberté de considérer ces termes comme des termes de la théorie elle-même; ces termes ne sont que des «explicanda» (au sens de Carnap) et, par conséquent, ils sont extérieurs à la théorie. Autrement dit, prenant la GT en tant que théorie de la langue, on a la possibilité de s'intéresser ou de ne pas s'intéresser à la question des similitudes ou des identités profondes existant entre les langues; la GT ne détermine d'aucune façon le fait d'aborder ces questions. La preuve matérielle nous est fournie par le développement historique de la GT: dans sa version de 1957 le problème de l'analogie (ou de l'identité) de structure profonde entre les langues ne constituait pas un «explicandum» pour ce type de grammaire, tandis que suite à son développement ultérieur ce problème est devenu – il nous semble – un point central de la théorie. De ce point de vue il paraît que la GT n'est pas dans une position différente par rapport à la linguistique structurale, qui, elle aussi – nous l'avons montré – peut constituer le «cadre» d'une explication pour l'analogie profonde de structure entre les langues (voir la glossématique) ou bien peut être conçue comme complètement indépendante de cette question.

En revenant sur le passage de Chomsky, 1968, reproduit au début de ce paragraphe, il nous semble – à la suite des considérations ci-dessus – que l'opposition établie par M. Chomsky entre la GT d'une part et la linguistique structurale, de l'autre, est dépourvue de sens, vu que les deux doctrines peuvent – à la rigueur – servir de «cadre» pour une explication des analogies structurales entre les langues.

Une dernière observation sur les questions qui ont fait l'objet de ce paragraphe. Il est vrai que la GT peut être interprétée – si l'on veut, et, selon notre opinion, à juste raison – en termes de la «grammaire philosophique», en établissant des correspondances entre les termes de la théorie transformationnelle et quelques concepts de la «grammaire philosophique». Mais il nous semble abusif de présenter la grammaire «philosophique» ou «cartésienne» ou «raisonnée» comme une théorie transformationnelle, avec «structure profonde», «structure superficielle», «règles de transformation» et «récursivités» (voir le second passage de Chomsky, 1968, cité dans ce paragraphe), de même que de présenter les théories transformationnelles comme «recent elaborations» de la «philosophical grammar» (Chomsky, 1968, p. 66). Cet abus nous montre encore une fois la confusion entre une *interprétation* de la théorie et la théorie elle-même.

§ **6**. *Considérations finales*. Nous voulons préciser en conclusion que les critiques formulées dans §§ **3–5** ne sont pas dirigées contre *la théorie* transformationnelle mais contre la tendance – accentuée d'une manière progressive – à prendre l'une ou l'autre des *interprétations* possibles de cette théorie pour être la

théorie elle-même; selon notre avis, cette manière de voir les choses mène à des résultats indésirables:

1°. *La limitation arbitraire de la valeur cognitive et explicative de la théorie.* Si l'on considère comme *la* théorie seulement *une* de ces interprétations possibles on exclut par ce fait même la possibilité d'expliquer par la dite théorie tous les autres aspects de la réalité qui pourraient être eux aussi des interprétations de la même théorie. On peut dire, à juste raison, que la théorie transformationnelle est beaucoup plus compréhensive que N. Chomsky ne la considère.

2° *On crée de fausses oppositions* et, par conséquent, de faux problèmes concernant les rapports entre la théorie transformationnelle et les autres doctrines linguistiques (cf. ci-dessus §§ 3–5, où l'on voit que toutes les critiques discutées, adressées au structuralisme, sont soit banales, soit théoriquement immotivées, ou bien des non-sens).

Dans ces conditions, les investigations portant sur *l'évaluation* de la théorie transformationnelle sont menées sur une fausse route.

RÉFÉRENCES

Carnap, 1959 = Rudof Carnap, *The Logical Syntax of Language*, Paterson, New Jersey, 1959.
Carnap, 1962 = Rudolf Carnap, *Logical Foundations of Probability*; second edition, Chicago, 1962.
Chomsky, 1963 = Noam Chomsky, *Syntactic Structures;* third printing, The Hague, 1963.
Chomsky, 1965 = Noam Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax*, Cambridge, Mass., 1965.
Chomsky, 1968 = Noam Chomsky, *Language and Mind*, New York, Chicago, San Francisco, Atlanta, 1968.
Nagel, 1961 = Ernest Nagel, *The Structure of Science; Problems in the Logic of Scientific Explanation*, New York & Burlingame, 1961.

ÎNCERCARE CRITICĂ ASUPRA TEORIEI „BINARISTE" A SEMNULUI LINGVISTIC*

1. După cum se știe, pentru Ferdinand de Saussure, semnul lingvistic are un caracter binar: el este constituit dintr-un **semnificant** (fr. *signifiant*) și o **semnificație** (fr. *signifié*). Cei doi constituenți alcătuiesc î m p r e u n ă **semnul** lingvistic. Așadar, am putea spune că, pentru F. de Saussure, ceea ce, în mod normal, suntem înclinați să considerăm sau chiar considerăm a fi elementul „semnificat" al unui semn este o *parte* a acestuia.

Tot în acord cu F. de Saussure semnul este de natură, am spune, „ideală", în sensul că **semnificantul** nu trebuie confundat cu secvența concretă de sunete; semnificantul este, de fapt, **imaginea acustică** a acestei secvențe. Așa se explică, spune de Saussure, faptul că vorbitorii recunosc un semnificant unic în dosul unei multitudini de variații fonetice care apar în folosirea concretă a oricărui semnificant[1]: „Imaginea acustică" este „amprenta psihică" a sunetului[2].

În ansamblul său, „semnul lingvistic este deci o *entitate psihică* [subl. noastră, E.V.] cu două fațete"[3]. În plus, F. de Saussure face observația că cei doi constituenți ai semnului sunt intim legați și se presupun reciproc[4].

Aceeași concepție binaristă asupra semnului este reluată și dezvoltată de Louis Hjelmslev.

„Semnul" – spune Hjelmslev[5] – „este o entitate generată de către legătura dintre expresie și conținut". În formularea citată (ca și în formulările pe care le vom cita mai departe) termenul de **expresie** (a unui semn) corespunde în mare la ceea ce F. de Saussure a numit *signifiant*, iar termenul de **conținut** corespunde, în mare, la ceea ce F. de Saussure a numit *signifié*.

Ceea ce pune în relație expresia cu conținutul este **funcția-semn.** Mai departe, se arată: „Expresia și conținutul sunt solidare între ele: existența fiecăruia dintre aceste două elemente presupune neapărat și existența celuilalt. Expresia este

---

* În LR XXXV (1986), nr. 2, p. 79–88.

[1] „Semnul lingvistic unește nu un lucru și un nume, ci un concept și o imagine acustică", Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale,* publié par Charles Bally et Albert Sechehaye avec la collaboration de Albert Riedlinger, Paris, 1971 (Payot) [prima ediție, Paris, 1916], p. 98. (Citatele se fac după ediția din 1971; de aici înainte: Saussure, *Cours*.).

[2] Saussure, *Cours*, p. 98.

[3] *Ibidem*, p. 99.

[4] *Ibidem*, p. 99.

[5] Louis Hjelmslev, *Prolegomena to a Theory of Language,* translated by Francis Whitefield, Madison, 1961 (The University of Wisconsin Press), p. 48 (de aici înainte: Hjelmslev, *Prolegomena*). Deși am utilizat traducerea lui D. Copceag (București, 1967), trimiterile la pagină sunt făcute la versiunea engleză, întrucât versiunea română, datorită numărului mic de exemplare, este mai puțin accesibilă.

expresie numai în măsura în care îi corespunde un conţinut, după cum şi conţinutul este conţinut numai în măsura în care îi corespunde o expresie"[6].

Precizarea este de aceeaşi natură cu aceea făcută de F. de Saussure: „Fiecare termen lingvistic este un unic membru [al unei articulaţii, nota noastră, E. V.]; un *articulus* unde o idee se fixează într-un sunet şi unde un sunet devine semnul unei idei"[7].

După ce introduce distincţiile dintre *forma conţinutului* şi *substanţa conţinutului,* dintre *forma expresiei* şi *substanţa expresiei,* distincţii care nu sunt de primă importanţă pentru discuţia care urmează, Hjelmslev arată: „Cel mai indicat ni se pare, totuşi, să folosim cuvântul semn ca denumire a unităţii pe care o alcătuiesc forma conţinutului şi forma expresiei, legate între ele prin acel raport de solidaritate pe care l-am numit funcţie-semn"[8].

Încheiem această succintă prezentare a concepţiei binariste a semnului cu observaţia că dezvoltarea teoriei saussure-iene de către Hjelmslev se face pe baza distincţiei – deja menţionată de noi mai sus – formă / substanţă în interiorul fiecăruia dintre constituenţii semnului: conţinut (Saussure: *signifié)* şi expresie (Saussure: *signifiant*)[9].

Mai facem, pentru sfârşit, observaţia că ceea ce am numit *binarismul* semnului lingvistic este o caracteristică aproape generală a diverselor orientări structuraliste europene, începând cu cea profesată de „elevii" mai mult sau mai puţin direcţi ai lui F. de Saussure, trecând prin structuralismul praghez şi prin şcoala „funcţionalistă" a lui André Martinet şi terminând cu generalizările semiotice de dată mai apropiată ale acestei teorii, datorate unor cercetători ca Greimas sau Eco. De notat, de asemenea, că, în monografia pe care Paul Miclău o consacră semnului lingvistic, monografie care este, în acelaşi timp, şi o prezentare a stadiului de evoluţie a teoriei semnului la data apariţiei, autorul optează pentru o teorie binară[10].

2. Se poate observa din cele arătate sub § **1.** că accepţia binaristă a termenului de semn d e v i a z ă de la uzul curent: în conformitate cu acest uz, semnul este un *semn pentru ceva* (exterior semnului). Or, conform concepţiei binariste, acel „ceva" semnificat prin semn este un simplu component al semnului. Remarcăm, de asemenea, că accepţia binaristă diferă şi de accepţia dată termenului, în mod curent, în lucrările de logică şi de semantică a limbajelor logice[11].

Această „deviere" de la uzul comun este remarcată atât de F. de Saussure, cât şi de Hjelmslev.

F. de Saussure observă: „Numim *semn* [subl. autorului] combinarea conceptului cu imaginea acustică, dar în uzul curent acest termen desemnează, în general,

---

[6] Hjelmslev, *Prolegomena,* p. 48.

[7] Saussure, *Cours*, p. 156.

[8] Hjelmslev, *Prolegomena*, p. 58.

[9] Pentru întreaga teorie glosematică a semnului, v. Hjelmslev, *Prolegomena,* pp. 47–60; v., de asemenea, articolul *La stratification du langage*, în TCLC XII, 1959, pp. 36–68; pentru teoria integrală a semnului la F. de Saussure, v. Saussure, *Cours,* pp. 97–113; 155–158.

[10] Paul Miclău, *Le signe linguistique*, Paris, 1970 (Klincksieck), pp. 8–10 şi, în special, p. 10.

[11] V. ca exemplu, printre altele, Hans Reichenbach, *Elements of Simbolic Logic,* New York, 1966 (Free Press), pp. 4 şi urm.

numai imaginea acustică”[12]. Hjelmslev consideră că înţelesul „tradiţional” şi „popular” acordat cuvântului *semn* se caracterizează prin faptul că „esenţa semnului constă în aceea că el este un semn *al* [subl. autorului] unui obiect oarecare”[13].

Tot Hjelmslev adaugă observaţia că accepţia pe care el o numeşte „populară” este „admisă [...] în mare măsură de către logicieni şi epistemologi”[14]. Aceeaşi discrepanţă dintre concepţia binaristă a semnului datorată lingvisticii (saussureiene) şi concepţia logicienilor este subliniată de Hjelmslev şi cu altă ocazie[15]: „Nu este înţeles de către logicieni că semnul lingvistic este bi-partit [engl. *two-sided*], conţinând un conţinut şi o expresie”.

În sfârşit, menţionăm faptul că Hjelmslev consideră că este o chestiune de pură convenţie faptul de a alege între cele două înţelesuri ale termenului *semn* (cel propus de F. de Saussure şi susţinut de Hjelmslev şi cel „popular” care coincide cu cel adoptat de logicieni): „Orice terminologie e arbitrară, aşa că, în fond, nimic nu ne-ar putea împiedica să facem din cuvântul *semn* o denumire pentru forma expresiei”[16].

Fireşte că nu putem fi decât de acord cu Hjelmslev, atunci când susţine că alegerea unuia dintre cele două sensuri ale cuvântului *semn* este o chestiune care ţine de construirea unei terminologii şi că, prin însuşi acest fapt, este o chestiune de pură c o n v e n ţ i e. Am adăuga: şi o convenţie nu este nici adevărată, nici falsă. În cazul nostru particular nu putem spune deci că una dintre alternativele de definire (bi- sau mono-partită) a semnului este „cea adevărată”. Pe de altă parte însă, nu e mai puţin adevărat că, în cazul în care suntem puşi în situaţia de a a l e g e una dintre convenţiile care intră (sau pot intra) în competiţie, alegerea noastră are totdeauna o *justificare,* dacă nu explicită, cel puţin una implicită.

După cum arătam la începutul acestui paragraf, F. de Saussure stabileşte prin convenţie explicită, pentru termenul (lingvistic) *semn*, un înţeles diferit de cel cu care termenul apare în vorbirea uzuală. Hjelmslev preia această convenţie şi dezvoltă o teorie a semnului bazată pe această convenţie. Convenţia nu este adoptată de către logicieni, care, tot prin convenţie explicită, adoptă pentru termenul *semn* înţelesul uzual. Nu este nimic surprinzător în faptul că F. de Saussure sau Hjelmslev modifică prin convenţie explicită sensul uzual al unui cuvânt (din limba de fiecare zi), căci o bună parte a terminologiilor ştiinţifice au la bază un procedeu identic de construire. După cum nu este nimic surprinzător nici în faptul că logicienii, tot prin convenţie explicită, acordă aceluiaşi termen (luat din vocabularul uzual) un înţeles identic cu cel „popular”, căci şi un astfel de procedeu este destul de frecvent. Problema care se pune este aceea de a vedea care este justificarea (implicită sau explicită) a convenţiei adoptate de F. de Saussure şi preluate de Hjelmslev şi de a stabili dacă şi în ce măsură această justificare este acceptabilă.

Ne propunem ca, în cele ce urmează, să examinăm acest aspect al chestiunii.

---

[12] Saussure, *Cours*, p. 99.

[13] Hjelmslev, *Prolegomena*, p. 47.

[14] *Ibidem*.

[15] L. Hjelmslev, *Structural Analysis of Language*, în TCLC XII, 1959, p. 33.

[16] Hjelmslev, *Prolegomena*, p. 58.

3. În *Cursul* lui F. de Saussure găsim o singură motivare explicită a „devierii" de la accepția uzuală a termenului de *semn:* „În uzul curent, acest termen [= *semn,* nota noastră, E.V.] desemnează, în general, numai imaginea acustică, de exemplu un cuvânt (*arbor* etc.). Se uită că, dacă *arbor* este numit semn, aceasta se face numai în măsura în care acesta este purtător al conceptului «arbore», în aşa fel încât partea senzorială implică pe aceea de total"[17].

După cum se observă, obiecția lui F. de Saussure la accepția uzuală dată termenului *semn* se reduce în fond, în acest pasaj, la a spune că aceasta neglijează sau ocultează faptul că un element este semn numai în măsura în care semnifică ceva. Căci ce altceva decât „semnifică ceva" poate însemna formularea saussure-iană „este purtător al conceptului..." din pasajul citat?

Nu credem că această obiecție poate rezista unei analize critice, fie ea şi foarte sumară. În primul rând: dacă pot să spun că „imaginea acustică" *arbor* este *semn,* aceasta o fac tocmai deoarece *ştiu* că *arbor* este „purtător al conceptului «arbore»" sau, altfel spus, că *arbor* semnifică «arbore». Prin urmare, conferind statutul de *semn* (şi nu de *parte* a unui semn) unei imagini acustice, eu nu numai că nu ignor faptul că imaginea respectivă „poartă un concept", ci, dimpotrivă, *mă bazez* pe recunoaşterea faptului că ea semnifică ceva (= poartă un concept). În al doilea rând: din simpla împrejurare că „a fi purtător al sensului «arbore»" este condiția necesară şi suficientă pentru ca imaginea acustică *arbor* să fie considerată de cineva un *semn*, nu rezultă în mod necesar că *arbor* şi «arbore» sunt constituenți ai unei unități care îi înglobează pe amândoi. Generalizând acest mod de a vedea, ar trebui să admitem că *oricare* două elemente *a, b* legate printr-o *relație de echivalență* (căci, atunci când spun că *a* este „condiția necesară şi suficientă" pentru *b*, spun de fapt că *a* şi *b* sunt într-o relație de echivalență) reprezintă **în mod necesar** două părți constitutive ale unuia şi aceluiaşi obiect. Or, o astfel de generalizare este greu de presupus că ar putea fi acceptată de cineva.

Rezultă din cele arătate că „devierea" de la accepția uzuală pe care o propune F. de Saussure în definirea semnului nu se poate întemeia logic pe considerentele invocate în mod explicit în *Cours.*

4. Alături de justificarea explicită pe care am discutat-o mai sus, din *Cours* se pot deduce cu uşurință şi alte motive care pot sta la baza concepției binariste saussure-iene.

Prezentarea pe care o face (în cap. I al primei părți din *Cours)* asupra teoriei semnului începe cu câteva considerații critice asupra concepției comune (tot „populare"?), în acord cu care limba ar fi o simplă „nomenclatură", adică un număr de „nume" aplicate lucrurilor: „Pentru unele persoane limba, redusă la principiul ei esențial, este o nomenclatură [fr. *nomenclature,* nota noastră, E.V.], adică o listă de termeni corespunzând la tot atâtea lucruri"[18].

Prima critică pe care F. de Saussure o adresează acestei concepții constă în relevarea faptului că ea presupune preexistența ideii (conceptului) în raport cu cuvântul: „Ea [= conceperea limbii ca nomenclatură, nota noastră, E.V.] presupune idei gata făcute, preexistând cuvintelor"[19].

---

[17] Saussure, *Cours*, p. 99.
[18] *Ibidem*, p. 97.
[19] *Ibidem*.

În realitate însă, observă F. de Saussure, ideile şi/sau conceptele nu există (şi deci nici nu pot pre-exista) în afară de relaţia lor cu elementele care le exprimă: „Psihologic, făcând abstracţie de exprimarea ei prin cuvinte, gândirea noastră nu este decât o masă amorfă şi indistinctă. Filozofii şi lingviştii s-au pus totdeauna de acord în a recunoaşte că, fără ajutorul semnelor, noi am fi incapabili să distingem două idei în mod clar şi constant. Luată în ea însăşi, gândirea este ca o nebuloasă unde nimic nu este delimitat cu necesitate. Nu există idei prestabilite [fr. *préétablies*] şi nimic nu este distinct înainte de apariţia limbii"[20]. Iar mai departe: „Putem să ne reprezentăm deci faptul lingvistic în ansamblul său, adică limba, ca o serie de subdiviziuni contigue desemnate în acelaşi timp pe planul indefinit al ideilor confuze [...] şi al celui nu mai puţin indeterminat al sunetelor [...]. *Rolul caracteristic al limbii în raport cu gândirea nu este acela de a crea un mijloc fonic material pentru exprimarea ideilor, ci de a servi ca intermediar între gând şi sunet în condiţii care să ducă în mod necesar la delimitarea reciprocă de unităţi* [subl. noastră, E.V.]"[21].

Partea subliniată din citat arată în mod clar de ce, pentru F. de Saussure, limba nu poate fi redusă la o nomenclatură: pentru că, departe de a fi simple „nume" aplicate „ideilor" (conceptelor), sunetele au rolul de a „forma" (prin delimitare) ideile; dar prin însuşi faptul că are rolul de „formare" a unei idei determinate, o „imagine acustică" se delimitează ea însăşi în interiorul masei (tot amorfe!) a sunetelor. Concluzia lui F. de Saussure este formulată în termenii unei foarte des citate comparaţii: „Limba este [...] comparabilă cu o foaie de hârtie: gândirea este recto-ul şi sunetul verso-ul; nu se poate decupa recto-ul fără a decupa în acelaşi timp verso-ul; la fel şi în limbă, *nu se poate izola nici sunetul de gândire, nici gândirea de sunet* [subl. noastră, E.V.]"[22].

Ni se pare suficient de clară asemănarea (care merge până aproape de identificare) dintre structura semnului şi „principiul esenţial" al structurii faptului de limbă: după cum esenţa faptului de limbă constă în relaţia indisolubilă (cu rol formativ-delimitativ) dintre un segment din masa amorfă a gândirii (neorganizată lingvistic) şi un segment din masa amorfă a sunetelor (neorganizată lingvistic), esenţa semnului lingvistic constă în relaţia (de presupoziţie reciprocă) dintre *semnificaţie* şi *semnificant*, numită ulterior de Hjelmslev „funcţie-semn". Dacă, în ansamblu, limba este o entitate „cu două faţete", atunci şi elementele de bază din care limba este constituită, adică *semnele,* este firesc să fie, la rândul lor, elemente cu o structură binară (= cu două faţete); cele două faţete ale semnului fiind una – *semnificaţia*, cealaltă – *semnificantul*[23].

În urma celor arătate, suntem în măsură să formulăm două ipoteze (care se leagă între ele) cu privire la justificarea implicită sau indirectă a concepţiei binariste:

---

[20] *Ibidem*, p. 155.
[21] *Ibidem*, p. 155–156.
[22] *Ibidem*, p. 157.
[23] Pe baza noţiunii de *funcţie-semn,* care este un raport de presupoziţie reciprocă, Hjelmslev pune cu şi mai mare claritate în evidenţă raportul dintre *conţinut* (la F. de Saussure, *semnificaţie)* şi *expresie* (la F. de Saussure, *semnificant*) în formularea citată de noi în §1 (pentru trimitere v. nota 5).

1° Semnul este considerat a fi entitate binară (semnificație și semnificant) pentru a preveni orice posibilitate de interpretare a limbii ca nomenclatură: dacă semnificația este o **parte** *a semnului*, acesta nu mai poate fi un „nume al semnificației"[24].

2°. Caracterul binar al semnului rezultă din însăși natura faptului de limbă; dacă în mod esențial faptul de limbă este de natură binara (gândire și fonie), atunci și semnul, ca element de bază al limbii, este firesc să reflecte aceeași organizare binară.

Spunem că 1° și 2° sunt legate, întrucât necesitatea de a elimina înțelegerea limbii ca nomenclatură (1°) derivă, pentru F. de Saussure, din însăși natura faptului de limbă (2°).

La justificările lui F. de Saussure, Hjelmslev mai adaugă încă una și anume:

3°. Concepția monopartită a semnului lingvistic (promovată de logicieni) împiedică recunoașterea relației de **comutare** ca relație fundamentală a limbii (în înțelesul lingvistic al cuvântului).

„Nu este înțeles de către logicieni faptul că semnul lingvistic este bipartit [engl. *two-sided,* nota noastră, E .V.] cuprinzând un conținut și o expresie, fiecare dintre acestea putând fi supuse unei analize pur structurale. Și, în consecință, logicienii neglijează *comutarea* [subl. autorului], relația *fundamentală* [subl. noastră, E.V.] care este însuși firul conducător în înțelegerea limbii în înțelesul lingvistic al cuvântului"[25].

5. În acest paragraf vom încerca o evaluare critică a motivelor invocate de F. de Saussure și Hjelmslev în favoarea concepției binariste.

(i) Atât după F. de Saussure, cât și după Hjelmslev, *unitatea inseparabilă* dintre gândire (conținut) și fonie (expresie) reprezintă o trăsătură esențială, definitorie a structurii lingvistice (2° și 3° de sub § 4). Precizând lucrurile, Hjelmslev arată că relația de *comutare* este aceea care captează integral această trăsătură specifică a structurii lingvistice. Pentru a nu complica în mod inutil discuția, vom defini conceptul de *comutare,* independent de întregul aparat conceptual al glosematicii[26], prin următoarea regulă:

4° (a) Oricare doi semnificanți (elemente ale expresiei) *a*, *b* reprezintă unități distincte ale limbii L dacă și numai dacă semnificațiile lor sunt distincte; în caz contrar, *a* și *b* sunt *variante ale aceluiași semnificant.*

(b) Oricare două semnificații (elemente ale conținutului) *a, b* reprezintă unități distincte ale limbii L, dacă și numai dacă semnificanții lor sunt distincți; în caz contrar, *a* și *b* sunt *variante ale aceleiași semnificații.*

Conform cu 4° (a), morfemele de bază care apar în formele flexionare **juc**-*ăm*, **cânt**-*ăm* (deci *juc-, cânt-)* sunt semnificanți distincți, întrucât, în mod evident, semnificația distinctă a celor două verbe la pers. a IV-a, *jucăm, cântăm*, se datorește exclusiv semnificațiilor distincte ale celor două morfeme-bază: *juc-, cânt-*. În schimb, morfemele-bază din formele *joac-ă*, **juc**-*ăm* trebuie considerate *variante*

---

[24] Aceeași motivare apare în formă explicită la Hjelmslev, *Prolegomena*, p. 58.

[25] Hjelmslev, TCLC XII, 1959, p. 33 (articolul deja citat, *The Structural Analysis of Language*).

[26] Definiția nr. 59 și, pentru termenii implicați în această definiție, numerele 44, 54, 56, la Hjelmslev, *Prolegomena*, p. 135.

ale unuia şi aceluiaşi semnificant, întrucât ceea ce numim „sensul lexical" al celor două forme flexionare rămâne neschimbat, deşi morfemele-bază diferă între ele ca formă. Sau, în mod analog: în limba română există, desigur, o diferenţă între semnificaţia verbului *a mânca* enunţat cu privire la oameni şi semnificaţia aceluiaşi verb enunţat cu privire la animale; reprezentăm această diferenţă de semnificaţie prin «mânca$_o$» şi, respectiv, «mânca$_a$». Cele două semnificaţii nu sunt exprimate în limba română prin semnificanţi distincţi; de aceea, conform cu 4° (b), «mânca$_o$» şi «mânca$_a$» sunt *variante* ale aceleiaşi semnificaţii. În schimb, în limba germană, semnificaţiile «mânca$_o$» şi «mânca$_a$» se exprimă prin semnificanţi distincţi: *essen* şi, respectiv, *fressen*. Spunem de aceea, în conformitate cu 4° (b), că «mânca$_o$» şi «mânca$_a$» sunt, în limba germană, semnificaţii distincte (şi nu *variante* ale aceleiaşi semnificaţii, ca în limba română).

Nu este inutil să relevăm faptul că, în forma 4° (a), (b), regula comutării (nenumită însă aşa) reprezintă un principiu de bază al analizei saussure-iene. Hjelmslev are meritul, deloc neglijabil, de a fi dat acestui principiu o *definiţie formală* (şi, prin aceasta, mult mai exactă), ca parte constitutivă a teoriei glosematice.

Ni se pare destul de clar că regula comutării este, pe de o parte, aşa cum arată şi Hjelmslev, o regulă esenţială a teoriei structurale a limbii şi, pe de altă parte, că această regulă poate fi considerată ca exprimând ceea ce F. de Saussure a considerat a fi principiul de bază al organizării structurale a limbii: *unitatea inseparabilă* dintre gândire şi fonie (§ 4. sub 2°).

Ideea pe care vrem să o susţinem în continuare este că, deşi se poate considera (aşa cum fac F. de Saussure şi Hjelmslev) că regula comutării este strâns legată de 2° (de sub § 4.) sau chiar că poate fi *dedusă* din 2° (aşa cum, de fapt, consideră de Saussure şi Hjelmslev), în realitate, regula comutării este total **independentă** de ideea că gândirea şi fonia reprezintă o *unitate* specifică (2°). Într-adevăr, la o reflexie atentă, observăm că cele stipulate prin 4° nu ne obligă în niciun fel să considerăm că fonia şi gândirea *alcătuiesc o entitate* sui generis, prin aceea că sunt inseparabile. Altfel spus: regula 4° îşi păstrează în întregime şi valabilitatea, şi importanţa, fie că admitem, fie că nu admitem că gândul şi fonia alcătuiesc o unitate. Într-adevăr, pentru a decide dacă «mânca$_o$» şi «mânca$_a$» sunt în româneşte două segmente de semnificaţie *distincte* sau sunt *variante* ale aceleiaşi semnificaţii, este suficient să verific dacă cele două segmente sunt sau nu sunt legate de semnificanţi diferiţi, fără să asum şi ideea suplimentară că legătura celor două segmente de semnificaţie cu câte un semnificant specific sau cu un singur semnificant (comun ambelor) s-ar datora faptului că gândirea şi fonia alcătuiesc două faţete ale unei entităţi sui generis. În sprijinul acestei observaţii poate fi invocat şi faptul următor: principiul 4° stă implicit şi la baza analizei distributive de tip bloomfield-ian, deşi Bloomfield este departe de a asuma ca principiu de organizare structurală a limbii vreo misterioasă unitate între gândire şi forma lingvistică[27].

---

27 V., de exemplu, felul în care L. Bloomfield discută conceptul de *formă lingvistică* (engl. *linguistic form*) în *Language*, London, 1961 (George Allen & Unwin), pp. 158–161.

Cele discutate până aici arată că, dacă regula comutării (4°) este efectiv un principiu esențial de organizare a structurii limbii (și ea *este* un astfel de principiu), acest principiu **nu decurge** logic din ideea că limba este o *unitate* de un tip special între fonie și gândire, ci este complet independent de această idee. Altfel spus, relația numită de Hjelmslev *funcție-semn* care „instituie" semnul lingvistic rămâne validă și în condițiile în care nu admitem că la baza structurii lingvistice se află *inseparabilitatea* dintre gândire și fonie.

Putem deci perfect de bine să considerăm, în continuare, că funcția-semn instituie semnul lingvistic, admițând în același timp că *semnificantul* (expresia) aparține limbii, iar *semnificația* aparține domeniului pe care limba îl semnifică, așa cum consideră logicienii. În aceste condiții, funcția-semn nu este decât o funcție definită pe mulțimea *semnificanților* și cu valori în domeniul de referință, adică funcția de denotație.

În concluzia celor discutate până aici credem că suntem îndreptățiți să considerăm că nici 2°, nici 3° nu pot fi considerate ca justificări efective ale concepției binariste a semnului: nu putem justifica binaritatea semnului prin unitatea indisolubilă gândire-fonie a limbii, întrucât nimic nu ne obligă să acceptăm această din urmă teză; nu putem justifica binaritatea semnului prin necesitatea de a „salva" regula de comutare, întrucât această regulă rămâne validă chiar dacă nu admitem că structura limbii este esențialmente duală (gândire-fonie) și/sau nu admitem că semnul are caracter binar.

(ii) Mai departe vom arăta că teza caracterului binar al semnului determină apariția unei dificultăți care nu poate fi depășită în interiorul acestei teorii. Să luăm în considerație două semne din două limbi distincte: rom. *bou,* fr. *boeuf.* Este evident că semnificanții celor două semne sunt diferiți. În ce privește însă semnificațiile, lucrurile sunt mai complicate: cele două semne par a nu spune lucruri diferite, din moment ce cele două cuvinte sunt traductibile unul prin celălalt. Suntem, prin urmare, îndreptățiți să considerăm că cele două cuvinte au **aceeași** *semnificație.* Vom reprezenta această semnificație printr-un cuvânt dintr-o limbă diferită, «ox». Avem deci, pentru română

semnificație:	«ox»	semn
semnificant:	*bou*	

iar pentru franceză

semnificație:	«ox»	semn
semnificant:	*boeuf*	

În această situație, vedem că *aceeași semnificație,* «ox», face parte din două *semne diferite* ale unor *limbi diferite.* Atrăgând atenția asupra faptului că, pentru de Saussure, semnificația și semnificantul alcătuiesc un fel de *bloc* (indivizibil),

invocăm aici comparația făcută de el cu coala de hârtie: situația celor două semne este comparabilă cu două coli de hârtie care au, să spunem, *acelaşi verso,* dar *recto diferit.* Or, trebuie să recunoaştem, este greu să ne imaginăm două coli de hîrtie diferite în această situație. Adăugăm că, în conformitate cu o procedură de analiză structurală de orientare strict saussure-iană, două semne care se găsesc în situația menționată şi aparțin aceleiaşi limbi trebuie considerate *variante ale aceluiaşi semn.* Dat fiind că *bou* şi *boeuf* aparțin la limbi diferite, o astfel de soluție nu poate fi însă admisă.

(iii) Ultima observație pe care o facem se referă la faptul că o concepție binaristă a semnului ar fi de natură să prevină ideea simplistă şi eronată că limba ar fi o simplă „nomenclatură". Pentru a susține teza că relația semnificant–semnificație este **arbitrară,** de Saussure arată că aceleiaşi semnificații îi sunt asociați semnificanți diferiți în limbi diferite[28]; exemplul dat de el: *Ochs* (în germană), *boeuf* (în franceză) care au *aceeaşi semnificație,* anume aceea redată de noi mai sus prin «ox». Exemplele de acest fel se pot înmulți.

Observația lui F. de Saussure *este* de natură să susțină ideea că semnul este arbitrar, însă are dezavantajul că poate fi invocată şi ca argument în favoarea concepției că limba este în fond o nomenclatură: din moment ce cuvintele *boeuf* şi *Ochs* au *aceeaşi semnificație,* anume «ox», urmează că cei doi semnificanți [böf] şi [oks] sunt „etichete" distincte aplicate *aceleiaşi entități* (care, în concepția saussure-iană, se întâmplă să fie un concept). Mai mult: din moment ce ne simțim liberi să **identificăm** semnificația lui [böf] cu semnificația lui [oks], în ciuda faptului că ele sunt în relație cu semnificanți diferiți, urmează că acest din urmă fapt *nu are nicio consecință* asupra esenței celor două semnificații. Dar, admițând acest lucru, ne situăm departe de ideea favorită a lui F. de Saussure, anume aceea că semnificația (de natură conceptuală) *există* **numai prin** *semnificantul* care îi este asociat: din moment ce identitatea sau lipsa de identitate dintre două semnificații nu este legată necesar de identitatea sau non-identitatea semnificanților corespunzători, nu urmează decât că ceea ce este definitoriu (deci esențial, în termeni aristotelici) pentru semnificație nu este relația ei cu un anumit semnificant. Pe de altă parte, dacă suntem de acord asupra acestui punct, trebuie să admitem că *în acest sens,* conceptul semnificat este *logic independent* de semnificantul (semnificanții) care îl semnifică.

Cele arătate aici (sub (iii)) nu trebuie înțelese în niciun caz ca o pledoarie în favoarea ideii că limba ar fi o „nomenclatură". Ceea ce trebuie înțeles este numai faptul că *nu o concepție binaristă* a semnului poate fi mijlocul de a preveni o posibilă sau reală identificare a limbii cu o nomenclatură. Mai mult, am căutat să arătăm că o astfel de concepție asupra semnului, în mod paradoxal, *invită* la o astfel de identificare.

6. Din cele arătate în paragraful precedent (§5.) rezultă că niciuna dintre justificările (explicite şi/sau implicite) aduse de F. de Saussure şi Hjelmslev concepției binariste a semnului nu rezistă unui examen critic. Contrar ideii lui de Saussure că unitatea inseparabilă gândire/fonie este o caracteristică *esențială* a

[28] Saussure, *Cours,* p. 100.

limbii, un principiu de organizare a acesteia, asumarea acestei idei se dovedeşte a fi *superfluă*: regula comutării (care reflectă, într-adevăr, principiul de bază al organizării limbii) rămâne perfect valabilă şi fără asumarea acestei misterioase unităţi. Aşadar, în cazul în care motivăm (aşa cum pare a face F. de Saussure) binaritatea semnului prin ideea unui „bloc" gândire/fonie, motivarea se face prin recursul la o presupoziţie inutilă.

În cazul în care motivăm concepţia binaristă prin necesitatea de a „salva" regula de comutare (cum face Hjelmslev), motivarea nu este reală, întrucât regula de comutare rămâne valabilă şi în cazul unei concepţii monopartite a semnului.

În sfârşit, dacă vedem (aşa cum vede Hjelmslev în mod explicit şi F. de Saussure în mod implicit) în binarism un mijloc de a obţine un fel de „imunitate" faţă de o posibilă înţelegere eronată a limbii ca nomenclatură, acest mijloc se dovedeşte a fi nu numai ineficace, ci chiar periculos: el poate constitui însuşi începutul „contaminării".

Putem spune, pentru a reveni la întrebarea pe care ne-am pus-o către începutul acestor rânduri, că devierea de la accepţia cunoscută a termenului *semn* nu-şi găseşte nicio justificare reală nici la F. de Saussure, nici la Hjelmslev. În plus, trebuie adăugat că „binarismul" semnului, prin ipoteză odată generalizat, n-ar face decât să *izoleze* teoria generală a limbilor naturale de teoria generală a limbajelor (artificiale) logice; o astfel de generalizare n-ar face decât să accentueze opoziţia dintre limba concepută, cum zicea Hjelmslev, „în sensul lingvistic al cuvântului" şi limba concepută, să spunem, în sensul logicienilor. Or tocmai o accentuare a acestei opoziţii nu este de dorit, dacă ţinem seama că, aşa cum observa şi Hjelmslev, teoria limbii n-a avut decât de câştigat din contactul cu relativ recentele dezvoltări ale logicii.

Am vrea să adăugăm o ultimă observaţie: tot aşa cum teoria binaristă a semnului şi principiul fundamental de organizare a limbii, relaţia de comutare, sunt independente de asumarea unei ipotetice inseparabile unităţi gândire/fonie, întreaga teorie structurală a limbii făcută de F. de Saussure, ca şi întreaga teorie glossematică sunt *independente* de acceptarea caracterului binar al semnului. Spaţiul nu ne permite să examinăm mai aprofundat acest aspect. Ne limităm la următoarea observaţie, care vine în sprijinul ideii noastre: nici definiţia binară a semnului, nici aceea a funcţiei-semn nu fac parte din sistemul celor 108 definiţii-axiome de la sfârşitul *Prolegomenelor* lui Hjelmslev[29].

---

[29] Hjelmslev, *Prolegomena*, pp. 131 şi urm.

FROM DE SAUSSURE TO *CRATYLUS* AND BACKWARDS*

1. To my knowledge, an inconsequence remained unnoticed concerning de Saussure's sign theory. In this section I am going to make it explicit.

De Saussure considers that the linguistic sign is arbitrary, i.e., there is no natural link between the *signifiant* and the *signifié*[1]. De Saussure considers, as well, that this principle dominates the entire linguistics dealing with *la langue* (of course, in contradistinction to the linguistics dealing with *parole)*[2]. According to de Saussure, the linguistics of *langue* deals only with the part of the speech activity which is highly socialized and which is "imposed" somewhat "from the outside" to the individual speaker. Under such conditions, de Saussure's specification: arbitrariness dominates "la linguistique *de la langue*", leaves open the possibility of considering that the linguistics dealing with the individual speech activities (of the "langue" users), i.e., the linguistics of *parole,* was not dominated by the same principle. In other words, the Saussurian specification allows one to say that while the sign system is governed at the *langue* level by the arbitrary link *significant / signifié*, at the *parole* level, i.e., the level of the *individual use,* the same sign system is not governed by the same principle. Moreover, it seems to me that various sections of the *Cours* ... give enough support for the idea that the very (individual) use of the sign system is governed by the principle of *motivation.* This amounts to consider that for the (individual) speaker the link between the sign constituents is far from being of a purely arbitrary nature. Quite on the contrary, I am inclined to consider that the above mentioned sections give enough support to the view that *the* actual *use* of the sign system is governed by the principle of motivation. To be more specific: from the view point of its user, the link between *signifiant* and *signifié* is not arbitrary but, in some sense (to be explained below), *motivated.* The ordinary speaker feels more comfortable when grasping some illusory or real *motivation* inside the structure of signs. The sections of the *Cours* ... I was referring to are those devoted to the diachronic linguistics (Part three): viz. Chapt. III *(Conséquences grammaticales de l'évolution phonétique),* §§ 1, 2, 3, 6, Chapt. IV *(L'analogie),* §§ 1, 2, 3, Chapt. V *(Analogie et évolution)*, the full chapter, Chapt. VI *(L'étymologie populaire).*

It seems to me it is worth pointing that all the above mentioned chapters deal with linguistic change and that, for de Saussure, linguistic change is to be explained at the *parole* level.

---

* În RRL XXXI (1986), n° 6, pp. 493–502.

[1] Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Paris, 1971, 3e ed. (Payot), p. 101: „il [= the *signifiant*] est *immotivé*, c'est à dire arbitraire par rapport au signifié *avec lequel il n'a aucune attache naturelle dans la réalité*" [Italics mine, E.V.]. From now on: *Cours* ...

[2] "Le principe énoncé plus haut domine toute la linguistique *de la langue*" [Italics mine, E.V.]. *Cours* ..., p. 100.

Some quotes from *Cours* ... are to be found below.

I start with the definition of the analogy:

"L'analogie suppose un modèle et son imitation régulière. *Une forme analogique est une forme faite à l'image d'une ou plusieurs autres d'après une règle déterminée.*" [author's Italics] (*Cours* ..., p. 221)

Author's example is Lat. *honōs – honōsem* which became first *honōs – honōrem* by the regular rhotacism of *-s-*, and later on *honōr – honōrem*, by analogy with *ōrātor – ōrātōrem*. One might perhaps take into account, as well, the "influence" of the other members of the same paradigm, containing an *-r-*: *honōris, honōre*, etc.

De Saussure's comment on this example is interesting for our discussion:

"On voit donc que, pour contrebalancer l'action diversifiante du changement phonétique (*honōs* : *honōrem*), l'analogie a de nouveau unifié les formes et rétabli la régularité (*honor* : *honōrem*)." (*Cours* ..., p. 222)

One can easily see that analogy amounts to the re-creation of a new form, looking "more motivated" than the previous one: *honōr* is motivated by *honōris, honōrem, honōre*, etc. as well as by *orātor : orātōrem*, whereas *honōs* was unmotivated. But de Saussure's phrasing "l'analogie a ... unifié ..." is only a kind of figurative way of speech: the analogy is only the means by which the **user** of the sign system makes new forms, satisfying his "taste" for a higher degree of motivation. It is exactly because the speaker prefers motivated *signifiants* that he acts by analogy on the unmotivated form *honōs*, changing it into a "more motivated" one, viz. *honōr*.

The feature initiating the analogic changes has its origin inside psychology or, moreover, in the speaker's "conscience" and "understanding" of linguistic relations:

"L'analogie est d'ordre psychologique; mais cela ne suffit pas à la distinguer des phénomènes phonétiques [...]. Il faut aller plus loin et dire que l'analogie est d'ordre grammatical: *elle suppose la conscience et la compréhension d'un rapport unissant les formes entre elles.*" [Italics mine, E.V.] (*Cours* ..., p. 226).

"L'analogie [...] n'est qu'un aspect du phénomène d'interprétation, une manifestation de l'activité générale qui distingue les unités pour les utiliser ensuite." (*Cours* ..., pp. 227–228)

Concerning the analogic processes:

"Rien n'entre dans la langue sans avoir été essayé dans la parole, et tous les phénomènes évolutifs ont leur racine dans la sphère de l'individu. Ce principe [...] s'applique tout particulièrement aux innovations analogiques. Avant que *honor* devienne un concurrent susceptible de remplacer *honōs*, il a fallu qu'un premier sujet l'improvise, que d'autres l'imitent et le répètent, jusqu'à ce qu'il s'impose à l'usage" (*Cours* ..., p. 231).

"Chaque fois qu'une création s'installe définitivement et élimine son concurrent, il y a vraiment quelque chose de créé et quelque chose d'abandonné, et à ce titre *l'analogie occupe une place prépondérante dans la théorie de l'évolution.*" [Italics mine, E.V.] (*Cours*..., p. 232)

„Quelle que soit l'origine de ces changements d'interprétation, ils se révèlent toujours par l'apparition de formes analogiques." (*Cours* ..., p. 233)

"[...] l'effet le plus sensible et le plus important de l'analogie est de substituer à d'anciennes formations, irregulières et caduques, d'autres *plus normales, composées d'éléments vivants*." [Italics mine, E.V.] (*Cours*..., p. 243)

It seems to me quite obvious that the formations the "plus normales" are at the same time the formations which are "more motivated".

Now, some more quotations concerning "l'étymologie populaire" (*folk etymology*). This kind of innovations are, according to de Saussure:

"Des tentatives *d'expliquer approximativement* [Italics mine, E.V.] un mot embarrassant, en le rattachant à quelque chose de connu." (*Cours* ...,p. 238)

This process is an act of interpreting the linguistic sign, whereas its result is a new form felt as more "motivated" than the old one:

"Ils [= the forms resulting from the folk etymology] ont tous ce caractère d'être des interprétations pures et simples de formes *incomprises* [Italics mine] par des formes connues." (*Cours* ..., p. 240)

Here, *incomprises* means obviously a high degree of arbitrariness which does not allow the speaker to understand an unfamiliar word without the help of the dictionary; at the same time, the interpretation "par des formes connues" refers here, again obviously, to the "remodeling" of the un- or less known form according to the pattern of an already known form; in such a way the latter becomes the motivation of the former.

Closing these extensive quotations, it seems be worth mentionning that de Saussure rightly points to the fact that analogy and folk etymology are essentially similar processes.

To sum up the Saussurian ideas resulting from the above quotations, speakers "react" to unmotivated signs by introducing their own motivation when signs are not actually motivated (by means of analogic processes and folk etymologies). This is – I believe – a strong support for the idea that *speakers dislike arbitrariness* and *react* to it by remodeling the signs so that they become less arbitrary.

It is time now to show what the incongruence of de Saussure's ideas (concerning the sign) consists of. Chapter 2 of the first part of the *Cours* ... is devoted to the *Immutabilité et mutabilité du signe*. In § 1 of this chapter, de Saussure deals with the "immutabilité (du signe)" and tries to explain why the relation *signifiant – signifié* remains constant (i.e., unchanged) in spite of the fact that this relation is *arbitrary*. Or, to put it in a more significant way for our discussion: why cannot (individual) speakers modify at their own will the relation *signifiant / signifié* although this relation is totally *conventional* (= arbitrary)?

De Saussure's answer to this question contains two ideas:

(a) The relation *signifiant – signifié* belongs to the *langue* (in contradistinction to the *parole),* which is a *social institution*; the speakers are then required *to observe* its rules and are not allowed to modify them: "La langue ne peut donc [...] être assimilée à un contrat pur et simple, et c'est justement de ce côté que le signe linguistique est particulièrement intéressant à etudier." (*Cours* ..., p. 104)

(b) Since the link between *signifiant* and *signifié* is *arbitrary*, that is, it has nothing rational, there is no rational ground for changing it; any *signifiant* is as good (or as bad) as any other for expressing a given *signifié*. To quote again de Saussure:

"L'arbitraire même du signe met la langue à l'abri de toute tentative visant à la modifier. La masse, fût-elle même plus consciente qu'elle ne l'est, ne saurait la discuter. Car pour qu'une chose soit mise en question, il faut qu'elle repose sur une norme raisonnable [...]; mais pour la langue, *système de signes arbitrares* [Italics mine, E.V.], cette base fait défaut, et avec elle se dérobe tout terrain solide de discussion; il n'y a aucun motif de préférer *soeur* à *sister, Ochs* à *boeuf*, etc." (*Cours* ..., pp. 106–107)

For our discussion, more relevant is de Saussure's second idea (above in (b)), because it enables us to clarify what the "incongruence" of de Saussure's arguments consists of. On the one hand, we have seen that, according to de Saussure's text, speakers "react" to the arbitrariness by "remodeling" some signs (by analogy and / or folk etymology), in order to make them less arbitrary. If this is true, it follows that:

(i) An ordinary speaker does make some difference between *arbitrary* and, to some extent, *motivated* signs;

(ii) An ordinary speaker is more satisfied with (at least to some degree) *motivated* signs;

(iii) An ordinary speaker does act on signs felt by him as being "too arbitrary".

On the other hand, de Saussure considers that sign arbitrariness prevents by its very irrationality any possible unwarrantable speakers' interference within the sign structure.

It seems to me clear enough that de Saussure's reasoning point (b) *cannot hold* together with (i) – (iii). And since (i) – (iii) are supported by a lot of factual evidence (the entire theory of the analogic process and folk etymology is based on a great amount of facts), it follows that point (b) of de Saussure's argumentation *does not hold.* Apparently, de Saussure missed the point that the very *arbitrariness* of the sign structure could be and, as a matter of fact, actually *is* the rational ground for the speaker to act on the sign structure.

2. Once the Saussurian point of view concerning analogy and folk etymology as well as the points (i) – (iii) under § **1** (entailed by the Saussurian approach) are accepted, one is perfectly entitled to ask the following question: the ordinary speaker does make the difference between (partially) motivated signs and plainly arbitrary signs; he displays his preference for the less arbitrary signs; he actually *acts* in order to avoid the signs considered by him too arbitrary; then why does he modify (by analogy and / or by folk etymology) only *some* of the words of the vocabulary?

Using the data from the Saussurian text, I am going to try to answer this question. This answer is not to be found explicitly throughout the *Cours* ..., but can be easily inferred from the Saussurian statements.

My first remark is that the analogical re-modeling is applied mostly to the *irregular* forms. A form like *honōs* is to some extent irregular, when compared with the other terms of the paradigm, viz. *honōris, honōrem, honōre*, etc. This irregular form is felt by the speakers, it is no doubt, more arbitrary than *honōr*, which is "motivated" by the forms containing an *-or-*, as well as by other words ending in *-or*, like *orator.* My second remark concerns the folk etymology: this

process applies mostly to words which are *unfamiliar* to the speaker. As de Saussure points out, the speaker "explains" (to himself) the unfamiliar word by means of a (more) familiar one. This "explanation" consists in giving to the unknown word a *new form,* more similar to the word which is familiar to him.

Since the ordinary speaker re-models words and / or word forms when and only when he feels them exceedingly unmotivated (in the Saussurian sense), one is allowed to infer that when the speaker does not act this way, he *does not feel them as unmotivated.* If they are not felt as unmotivated, one could say that the speaker feels these forms as *motivated.* However, I would prefer to make a less strong statement and to simply say that the speaker feels as *normal,* or better as *well-chosen* all the lexical items or lexical forms which have not undergone his regularizing activity.

I would like now to call the attention on the term *well-chosen* which I have used purportedly. This formulation naturally involves an answer to the question: *well-chosen by whom*? According to the Saussure's view (see (a) under § 1), the correct answer is bound to be: by the LANGUE. Since the relation *signifiant-signifié* is established at the *langue* level (in Saussurian sense, as opposed to *parole*) and, again according to de Saussure, *langue* is but a *social institution,* a more comprehensive answer should be: by the LANGUE as SOCIAL INSTITUTION.

3. At first sight, a comparison between the Saussurian sign theory and the Plato's linguistic ideas developed in *Cratylus* would seem perhaps senseless, because, according to de Saussure, the sign is arbitrary (unmotivated), whereas Socrates (from Plato's dialogue) argues exactly *against* the conventionalist point of view (advocated by another character of Plato's dialogue, namely, by Hermogenes). However, I think that one's attention focused on the topics dealt with in § § **1, 2** above would discover surprisingly many subtle links between the two sign theories.

Before starting the above suggested comparison, I believe it is worth to briefly recall the ideas dealt with throughout Cratylus.

The characters of the dialogue are Cratylus, Hermogenes and Socrates.

The first advocates the *naturalist* view concerning the relation name / object: the name is "natural", that is to say it "mirrors" the object or, in other words, is *determined by the very nature* of the object. According to Cratylus' view, *Hermogenes is not* the Hermogenes' name for Hermogenes is poor, whereas his name (viz. *Hermogenes*) "means" "belonging to Hermes' race", *Hermes* being the god of richness[3].

The second character (*Hermogenes*) advocates the conventionalist point of view: the link name / object is a matter of pure *convention* (later, de Saussure would qualify this link as *arbitrary*); in principle, the names could be "changed" as slaves' names can be freely changed by the slaves' owner.

It is worth pointing to the fact that according to both of these views every name is "the right one."[4]

---

[3] Gérard Genette, *Mimologiques. Voyage en Cratylie*, Paris, 1976 (Seuil), pp. 22–23.

[4] Josef Derbolav, *Platons Sprachphilosophie im Kratylos und in den späteren Schriften*, Darmstadt, 1972 (Wissenschaftliche Buchgesellschaft), p. 52.

As to the third character, *Socrates,* his ideas will be examined in more detail throughout the next section. I mention here only that he argues against the Hermogenes' point of view, i.e., against the conventionalist one, as well as against the Cratylus' point of view, i.e., the naturalist one, developing his own approach, which is closer to the Cratylist one. Genette calls it *socratylism*[5].

4. The "socratylism" will be examined in this section in relation to what has been said in §§ **1, 2,** that is in relation to the Saussurian approach to linguistic sign.

Socrates' first step in discussing the relation name/object is to reject the conventionalist point favoured by Hermogenes. According to Hermogenes, "rightfully naming" is a matter of *agreement* and *convention* (*ξυνθήκη καὶ ὁμολογία*)[6]. And further:

„À mon avis, le nom qu'on assigne à un objet est le nom juste; le change-t-on ensuite en un autre, en abandonnant celui-là, le second n'est pas moins juste que le premier; c'est ainsi que nous changeons le nom de nos serviteurs, sans que le nom substitué soit moins exact que le précédent. Car la nature n'assigne aucun nom en propre à aucun objet: c'est affaire d'usage et de coutume chez ceux qui ont pris l'habitude de donner les noms." (*Crat.* 384 d, e)

It seems to me clear enough that according to the conventionalist thesis, at least in the form given by Hermogenes, from the very idea that names are given to objects simply by *ὁμολογία (convention)* and are linked to them only by *use* and *habit* (*νόμῳ καὶ ἔθει*) – and not by nature – follows also the idea that *any speaker* is *allowed to change* the names already given.

It is precisely this entailment that Socrates uses in rejecting conventionalism: "*Socr.*: ... L'appellation qu'on attribue à chaque objet est le nom de chacun? *Herm.*: C'est mon avis. *Socr.*: Que ce soit un particulier ou la cité qui la donne? *Herm.*: Oui. *Socr.*: Comment? si j'appelle, moi, un être quelconque, – par exemple, ce que nous appelons aujourd'hui un homme, si, moi, je le nomme cheval, et ce que nous appelons cheval, si je l'appelle homme, le même être portera-t-il pour tout le monde le nom d'homme, mais pour moi en particulier celui de cheval? Et inversement, le nom d'homme pour moi, mais celui de cheval pour tout le monde? Est-ce là ce que tu veux dire? *Herm.*: C'est mon avis." (*Crat.* 385 a, b)

Later on, Socrates gets Hermogenes formulating in a more explicit way his "free change of names" thesis:

"*Socr.*: Le nom que chacun attribue à un objet est donc le nom de chacun? *Herm.*: Oui. *Socr.*: Chaque objet aura-t-il autant de noms qu'on lui attribuera, et au moment qu'on les lui attribuera? *Herm.*: En effet, Socrate, je ne conçois pour ma part, qu'une juste façon de dénommer: je puis appeler chaque objet de tel nom, établi par moi; toi, de tel autre, établi par toi. Il en est de même pour les cités. Je les vois parfois assigner chacune un nom différent aux mêmes objets, des Grecs se séparer ainsi des autres Grecs, et les Grecs des Barbares." (*Crat.* 385 d, e)

---

[5] Genette, *op. cit.*, p. 17: "la thèse socrato-cratylienne – *socratylienne*" [author's Italics].

[6] *Crat.* 384 d. Quotes are made from Platon, *Oeuvres complètes*, tome V – 2e partie, *Cratyle.* Texte établi et traduit par Louis Méridier, Paris, 1931 (Les Belles Lettres); only references to Méridier's study indicate pages.

At this point Socrates starts developing his own theory of *right naming:* giving names is not the business of anyone, as Hermogenes believes. Dealing with names requires a *qualified man,* because only such a qualified man, a professional, is in the position to give the *right name* to each object. That man who knows how to give (the right) names to objects (*δημιουργός ὀνομάτων*) is a *lawgiver* (*νομοθέτης*).

„*Socr.*: Ainsi, Hermogène, ce n'est pas au premier venu qu'il appartient d'établir le nom, mais à un faiseur de noms; et celui-là, semble-t-il, est le législateur, c'est-à-dire l'artisan qui se rencontre le plus rarement chez les humains." (*Crat.* 388 e – 389 a)

„*Socr.*: Il y a donc des chances, Hermogène, pour que l'établissement du nom ne soit pas, comme tu le crois, une petite affaire, oeuvre des gens médiocres et des premiers venus. Cratyle a raison de dire que les noms appartiennent naturellement aux choses, et qu'il n'est pas donné à tout le monde d'être un artisan de noms, mais à celui-là seulement qui, les yeux fixés sur le nom naturel de chaque objet, est capable d'en imposer la forme aux lettres et aux syllabes." (*Crat.* 390 d – e)

Thus: according to Socrates, *names cannot be changed because:* (a) they are established *by law* (given by the *nomothétes*) and (b) nobody (besides the *nomothétes*, of course) knows how to give the right name to objects.

Further: since the thesis of change freedom *follows* in Hermogenes' conception – as I already tried to show – from the idea that the link name / object is a matter of convention, once the change freedom thesis is rejected, the idea of 'conventional link' cannot hold any longer and consequently has also to be rejected.

It is worth mentioning that the conventionalist point of view as it appears in Plato's dialogue contains, as a matter of fact, *two* statements:

(a) the link name / object is due to a pure *convention* (*ὁμολογία*) and (b) names *can be changed* (*Crat.* 384 d – e); at least in Hermogenes' formulation, statement (a) is considered to *entail* statement (b) (*Crat.* 384 d): (b) for (a). In his argumentation, Socrates does by no means say that either (a) or (b) was incorrect; neither does he reject as false the entailment of (b) by (a). On the contrary: he plainly takes for granted the *entire Hermogenes' formulation* and shows that *the full statement* does not hold. This approach is particularly interesting for our discussion: it supports the view that Socrates, that is to say Plato, does not understand by conventionalism anything else than Hermogenes does. To put it otherwise: Hermogenes' formulation represents exactly what Plato himself means by conventionalism[7].

I think we have now at our disposal the main "Socratylist" ideas to be compared to the Saussurian theory of sign.

---

[7] That is why I do not agree with Genette's view according to which Socrates would use a sophism when proving that Hermogenes' thesis does not hold: Socrates would take into consideration *only* point (b) of Hermogenes' formulation, totally disregarding (somewhat illicitly) Hermogenes' point (a). In such a way, Genette's point would imply that Socrates (= Plato) had a somewhat different view on conventionalism (see Genette, *op. cit.*, pp. 12–13); as a matter of fact, as I tried to show, rejecting (b), one is bound to reject (a) as well, that is to say, reject *the entire* conventionalist thesis.

1° Let us start by recalling one of our conclusions drawn from the analysis of the *Cours...*: from the speaker's point of view, *the sign is not arbitrary* (= *conventional*), or, to put it differently, speakers do not "feel" as plainly conventional the link between name (= *signifiant*) and what the name signifies (see our final comments from § 2). On the other hand, the first part of *Cratylus* is directed exactly against the conventionalist thesis: Socrates tries to get Hermogenes convinced of the "erroneous" content of conventionalism. The conclusion to be drawn when the Saussurian and the Platonician point of view are jointly considered is thus that "socratylism" is but the reflex of the *ordinary speaker's conception* (or feeling?) concerning the linguistic sign: the Socratylist anti-conventionalist thesis is formulated from the *speaker's standpoint* (and not from the linguist's one) and, in this respect, "socratylism" obviously is not at all in opposition to the Saussurian *parole theory*. Adopting the Bloomfieldian jargon, one should say that the "Socratylist" anticonventionalism represents a kind of "secondary response" to language (= the speaker's ideas concerning the language), whereas Socrates' "tirade" of *Crat.* 385 a could be interpreted as a kind of "tertiary response" (= the speaker's reaction when his "secondary response" is in some way contradicted)[8].

Obviously, Socrates' anticonventionalism actually contradicts the Saussurian arbitrariness thesis (as it does contradict Hermogenes' anticipative version of it). However, taking into consideration the full Saussurian thought (i.e., not only his sign theory itself, but his views concerning the sign at the *parole* level as well), one should say that „socratylism" *exemplifies* de Saussure's conception of how speakers react to arbitrariness. Under such conditions, I think that one is entitled enough to consider that "socratylism" supports "in advance" the second part of the Saussurian theory.

2° In the closing remarks of § 2, I have put forth the idea that the ordinary speaker considers signs to be *well chosen* when they do not strike him as too unmotivated (= too arbitrary)[9]. To the natural question to be raised: *by whom?*, I have mentioned that the Saussurian appropriate answer is: by the *langue as a social institution*.

"Si par rapport à l'idee qu'il représente, le signifiant apparaît comme librement choisi, en revanche, par rapport à la communauté linguistique qui l'emploie, il n'est pas libre, *il est imposé* [Italics mine, E.V.]. La masse sociale n'est point consultée, et le signifiant choisi par la langue ne pourrait pas être remplacé par un autre." (*Cours* ..., p. 104)

Further de Saussure's explanations are, I believe, very suggestive with respect to the idea I am going to develop in the sequel:

"Ce fait, qui semble envelopper une contradiction, pourrait être appelé familièrement «la carte forcée». On dit à la langue: «Choisissez!» mais on ajoutte: «Ce sera ce signe et non un autre»." (*Cours* ..., p. 104) And further:

---

[8] L. Bloomfield, *Secondary and Tertiary Responses to Language*, „Language", 20, 1944, n° 2, pp. 45–56.

[9] The same idea can be found in the *Cours* ..., p. 106: "chaque peuple est généralement satisfait de la langue qu'il a reçue".

"À n'importe quelle époque et si haut que nous remontions, la langue apparaît toujours comme un héritage de l'époque précédente. *L'acte par lequel, à un moment donné, les noms seraient distribués aux choses, par lequel un contrat serait passé entre les concepts et les images acoustiques – cet acte, nous pouvons le concevoir, mais il n'a jamais été constaté.*" [Italics mine, E.V.] (*Cours* ..., p. 105)

Running through the above quotes, one can see how the "Socratylist" image of the *onomaturgos,* which is at the same time the linguistic *lawgiver* (*nomothétes*), starts to stand out: the *signifiant* is "imposed" (by whom?) to the linguistic community; one says to the LANGUE: "do choose!"; and makes the restriction: "but only *this* sign and not another one" (*who* is this "one" saying "do choose"?); and finally de Saussure refers to "the act by which, at a given moment, the names are distributed to things" (again: *who* is that one acting as name distributor?). The answer comes naturally: the Plato's man who is at the same time the *name-* and the *lawgiver.*

The only difference between Plato and de Saussure concerns the *attitude* displayed towards *the lawgiver*: de Saussure, on methodologic positivist grounds, *does not believe* that such a *lawgiver* actually acted (such a moment "has never been recorded"), whereas Plato actually *does believe* in the existence of such people.

Mention should be made that, as a matter of fact, de Saussure does not say "this *naming act* had never happened"; he simply does not take into consideration this hypothesis, because it cannot be scientifically supported.

Another reason for which de Saussure does not pay any attention to the lawgiver hypothesis is the following: linguistics deals only with *already established languages* (that is, why the very problem of language(s) origins is to be banished, according to de Saussure, from the linguistic framework); but the presumed "naming time" is necessarily situated *before* the moment the "established languages" started to exist.

3° In spite of the difference in attitude concerning the existence of the *namegiver*, many deeper and, I believe, essential similarities can be found between saussurianism and "socratylism" with respect to – let us call it – *lack of change freedom.*

The strongest Saussurian argument against *change freedom* appears to be the unmotivated (arbitrary) character of the relation *signifiant / signifié:* why change the *signifiant* X by Y, if X is as good (or bad) for signifying its sense, as Y is? However, as I tried to show under § 1, the Saussurian argument does not hold (just because the ordinary speaker does not feel the link *signifiant / signifié* as arbitrary). Then, let us try to look closer at other de Saussure's argument.

This argument runs as follows: the individual is not allowed to touch on the relation *signifiant / signifié*, because this relation is *imposed* by the language structure (*langue*) which is *a social establishment.* The *signifiant* is "choisi par la langue" (*Cours* ..., p. 104) and this choice is *imposed* to the speaker(s):

"Si l'on veut démontrer que *la loi* [Italics mine, E.V.] admise dans une collectivité est une chose que l'on subit, et non une règle librement consentie, c'est bien la langue qui en offre la preuve la plus éclatante." (*Cours* ..., p. 104)

Thus: LANGUE is a *social establishment;* as social establishment, it has its own *rules;* speakers are bound only to *observe* these rules, and *not to change* them, for rules are not of *contractual* nature. It is time now to point to the "personification" used by de Saussure: he speaks of "le signifiant *choisi par la langue*" (*Cours* ..., p. 104).

It seems to me easy to see that we are not far from the Socratylist picture of the relation name/ speaker.

The *namemaker* (*δημιουργὸς ὀνομάτων*) is a *lawgiver* (*νομοθέτης*): he gives then the *laws* for using the names. The ordinary man (the "first coming man", as Socrates calls him) has but to use the names according to the *laws*, because he is not qualified for *creating* (right) names and, consequently, even less for giving laws according to which names have to be used. For Socrates, language is a *social praxis*[10] governed by laws, given by a qualified person (the *νομοθέτης*) and even supervised by a kind of professional man, the dialectician philosopher *διαλεκτικόν* (*Crat.* 390 c), who *directs* (*ἐπιστάτην Crat.* 390 c) the *νομοθέτης'* activity. Leaving aside the role of the supervisor (which is immaterial for our discussion and was mentioned only in order to have a more complete picture of the Socratylist conception of language), it is obvious what, according to Plato, the social character of language consists of. It might be said that the terms in which the *social functioning* of language is described are *almost the same* for Plato and de Saussure; names are linked to objects *by laws.* These laws forbid the speaker to interfere the name / object relation.

The main (perhaps the only one?) difference between Plato and de Saussure is the following: for de Saussure the "lawgiver" is the LANGUE itself[11], which arbitrarily "chooses" the signifiants in such a way as its choice to become a law to be imposed to the speaker, and unconditionally observed by him. For Plato, the "Lawgiver" is not to be identified with LANGUE; his laws *creates* the language. For Plato language *is created* (by the *νομοθέτης*) while for de Saussure language is *self-created.*

In other respects, their approach to language as social institution (with "laws", "lawgivers", "people required to obey" the laws) is essentially alike. One should say that in Plato's conception the law-establishing role of the LANGUE appears hypostasised and "personified" by the *νομοθέτης*. To put it otherwise, Plato gives a somewhat mythical explanation to exactly the same socio-linguistic features accounted for in strictly positivist terms by de Saussure.

One more remark, before closing our considerations on this point: is there no connection between de Saussure's above-mentioned "personification of language"

---

[10] The Platonician view on language as a social activity (praxis of naming) has been discussed by many of the comentators; see, for example: Derbolav, *op. cit.*, pp. 63–64, Genette, *op. cit.*, pp. 13–17, Henry Joly, *Le renversement platonicien. Logos, epistème, polis,* Paris, 1974 (Librairie philosophique), pp. 136–139; Méridier, *Crat.*, pp. 14–15, does not mention this aspect; see, however, pp. 55–56, fn. 1: "Pour Socrate, le langage est moins un moyen qu'ont les hommes de se comprendre qu'une forme d'activité par laquelle ils se mettent en rapport avec les choses."

[11] It is not clear at all for me whether in this context de Saussure uses the word *langue* with the "Saussurian" meaning or with the usual one.

and Plato's myth of the namegiving man? Are we not allowed to look at this personification as a kind of "Platonician reminiscence" within the Saussurian positivist oriented endeavour?

4° My final comment concerns the answer to the following question: why cannot anybody (= Socrates' "first coming") become a *νομοθέτης* ?

I will not go into any detail of this subject, because it deserves a comprehensive independent investigation. I will only deal with one aspect.

As we have seen, according to Socrates, only qualified people can give *right names* to objects, for only such people know how to capture by means of the form of the names the very essence (*οὐσία*) of objects. The "right name" is then that one which expresses this "essence".

It is immaterial for our discussion specifying either what "essence" consists of, or how it is reflected by sounds. What actually does concern us here is the following hypothesis: to the extent that a name does satisfy the required condition for being a *right name,* "being a right name" could be taken as expressing the fact that speakers do not feel as *arbitrary* (= conventional) the link between name and object; as de Saussure points out: "chaque peuple est généralement satisfait de la langue qu'il a reçue" (*Cours* ..., p. 106), that is, speakers are generally happy with their *signifiés* (and when they are not, they actually do change the *signifiés*, as we have seen here under § **1**).

As a matter of fact, the speaker's feeling about the link name / object is that it *could not be different than it is.* I believe that de Saussure's statement should be taken as referring exactly to this feeling.

De Saussure stops here, whereas Plato goes further and speculates on this fact trying to *explain* it: a name is (felt as) the right one because the name-giver *knew* which was the (phonetic and / or graphic) appropriate form for reflecting the *οὐσία.* One should go even further on this line of thought and say that the speaker feels that names cannot be changed exactly because they *contain* the *οὐσία* of the objects they refer to.

Here again one should notice that de Saussure confines himself to the constatation of facts (speakers are satisfied with the signs they use), whereas Plato prefers a mythical explanation: the (mythical) name-maker (and giver) is not only the one who establishes *laws* (for the language *praxis*), but also the one who knows how to make such reasonable laws for them to be acquired as the only appropriate ones.

One would be inclined to see here a major difference between "socratylism" and saussurianism: whereas for de Saussure the speaker is satisfied with the signs he uses because they are *arbitrary,* for Plato he is satisfied because they are *motivated* (the name-giver knew how to "motivate" them). However, it should be noticed that, according to what has been shown in § **1, 2**, it cannot be said that the speaker considers a name (= *signifié*) as being "the right one" because there is no rational ground for valuating it. On the contrary, his feeling is determined by the fact that he is plainly *unaware* (or ignorant) of the sign arbitrariness. As for the rest, even de Saussure notices that "les sujets sont, dans une large mesure, inconscients des lois de la langue" (*Cours* ..., p. 106). More realistic seems to me to

explain the speaker's feeling about signs as a kind of *distorsed reflection* of arbitrariness and/or a kind of psychologic reaction to arbitrariness (see in this respect § 1): analogic and folk etymological processes are material indication of this psychical disposition.

5. Concluding the above comments on *Cratylus* and *Cours* ..., it seems to me it is worth pointing out that re-reading *Cratylus* from the Saussurian point of view and de Saussure's *Cours*... from the Cratylist one (that is, what in fact I was trying to do here) enables one to detect unexpectedly many substantial links between the two texts (see § 4, 1° – 5°). It is not my intention to sum up here the main results of the investigation. I would like only to stress on the idea that such an approach enables one to grasp elements of the – let us call it – "deep structure" meaning of each of the above considered texts: for example, the "sociologic" linguistics can be discovered *in nuce* in *Cratylus;* the speaker's reaction to arbitrariness, as well as his very ideas of sign appear in a better light when looked at jointly from the Cratylist and the Saussurian perspective. Examples taken from the above analysis might be multiplied. At the same time, looking at Cratylus with a Saussurian eye, one can discover how our nowadays ideas about language used to look like in the context of Platonician thought[12].

---

[12] I am deeply indebted for the insertion or this last remark, as well as for many other improvements, to the insightful comments of Gabriel Liiceanu who willingly read the first form of this paper.

GRAMATICĂ ŞI ONTOLOGIE*

1. Într-un studiu care pune în discuţie mult dezbătuta chestiune a raporturilor dintre gramatică şi logică, G. Ivănescu[1] reactualizează punctul de vedere „ontologic" în caracterizarea categoriilor gramaticale (morfologice şi sintactice). În forma simplificată, acest principiu, care îşi are originea în Antichitate, în filozofia lui Aristotel, s-ar putea formula în felul următor: organizarea limbii este un fel de „reflex" al modului în care lumea reală este captată în conştiinţă.

Pentru G. Ivănescu, „structura limbii nu se poate explica decât prin structura gândirii"[2]. În ce priveşte relaţia gramatică / ontologie, acelaşi autor observă: „punctul de vedere ontologic este cel care se impune din capul locului la analiza limbajului"[3]. Observaţia ultimă a autorului citat are în vedere, în mod evident, numai istoria gândirii lingvistice. Căci mai departe[4] se face următoarea observaţie: „Punctul de vedere ontologic nu poate fi menţinut în analiza morfologică a limbii sau, dacă e menţinut, trebuie completat cu un alt punct de vedere. Acest alt punct de vedere nu poate fi decât *cel logic al gândirii*, căci planul gândirii se interpune între planul ontologic, al realităţii, şi planul lingvistic, al expresiei prin cuvinte, propoziţii şi fraze." [sublinierile autorului]

Prin urmare, cadrul teoretic al abordării pe care G.I. o propune are la bază o *combinaţie* a punctului de vedere ontologic cu cel „logic".

După o perioadă în care cei care s-au ocupat de teoria limbii au promovat cu precădere ideea unei „eliberări" a lingvisticii de orice punct de vedere „extralingvistic"[5] şi, în consecinţă, ideea construirii unei lingvistici „imanente", în care structura limbii să constituie în mod exclusiv însuşi „principiul de clasificare" a entităţilor lingvistice[6], G.I. are meritul de a fi readus în discuţie problema

---

* În *Analele Ştiinţifice ale Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi (Serie nouă)*, Lingvistică, tomul XXXIV, anul 1988, p. 64–69.

[1] G. Ivănescu, *Gramatica şi logica*. I. *Structura gândirii ca factor primar al structurii morfologice a limbii*, AUT, seria Ştiinţe filologice, I, 1963, pp. 259–267, şi II. *Structura gândirii ca factor primar al structurii sintactice a limbii*, AUT, II, 1964, pp. 193–214.

[2] Idem, AUT, I, 1963, p. 261.

[3] *Ibidem*.

[4] *Ibidem*, p. 262.

[5] L. Hjelmslev: „Pentru a crea o adevărată lingvistică, care să nu mai fie o simplă disciplină auxiliară, trebuie să procedăm altfel [decât s-a procedat până acum, n.n. E.V.]. Lingvistica trebuie să facă tot posibilul pentru a ne înfăţişa limba nu ca un conglomerat de fenomene non-lingvistice (de pildă, fizice, fiziologice, psihologice, logice, sociologice), ci ca un singur tot, independent de orice factor străin, ca o structură *sui generis*. Numai în felul acesta limba poate fi supusă unei cercetări ştiinţifice ca obiect în sine.", *Prolegomena to a Theory of Language*, Madison 1961 (The University of Wisconsin Press); traducerea în limba română, Bucureşti, 1967 (Centrul de Cercetări Fonetice şi Dialectale), p. 6.

[6] „La langue [...] est un tout en soi et un principe de classification", Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, publié par Charles Bally et Albert Sechehaye avec la collaboration de Albert Riedlinger, Paris, 1971 (Payot), p. 25.

categoriilor lingvistice văzute ca rezultat al reflectării în conştiinţă a ontologicului, evident, prin intermediul logicului. Am căutat cu altă ocazie[7] să arătăm care este utilitatea unei „reconcilieri" între lingvistică şi logică – am spune acum „între lingvistică şi *filozofie*"; vom adăuga aici doar observaţia că regândirea unei problematici mai vechi cu mijloacele conceptuale mai evoluate puse la dispoziţia cercetătorului de stadiul actual de dezvoltare a gândirii lingvistice este de natură să ofere, dacă nu soluţii noi, cel puţin clarificări noi ale unor probleme „tradiţionale".

Ceea ce ne propunem să întreprindem în rândurile care urmează este o încercare de a pune în lumină două idei, şi anume: a) că cel puţin anumite distincţii gramaticale îşi găsesc o explicaţie satisfăcătoare în ontologie şi b) că explicaţia *logică* presupune o ontologie comună pentru ambele nivele: logic şi gramatical.

Ne vom concentra atenţia asupra următoarelor chestiuni: 1) distincţia nume / verb; 2) rolul sintactic al celor două clase de cuvinte.

2. După cum se ştie şi după cum subliniază încă o dată G.I. la începutul studiului citat[8], distincţia uzuală pe care o facem între clasele de cuvinte numite „părţi de vorbire" şi pe care am moştenit-o din Antichitate, trecând prin Evul Mediu, se bazează pe o anumită ontologie, şi anume pe una de tip aristotelic (= care îşi are originea în filozofia aristotelică a categoriilor).

Ne vom ocupa mai întâi de *substantiv* (şi de rolul său sintactic). Substantivul este „cuvântul care denumeşte o substanţă", arată G.I.[9], citând o definiţie tradiţională. Baza ontologică a acestei definiţii ni se pare evidentă: o clasă de cuvinte este definită prin categoria ontologică de „substanţă", deci ceva din domeniul *ontologicului* şi la care cuvintele din clasa respectivă se referă. Pornind exact de la implicaţia ontologică a definiţiei, ni se pare interesant să examinăm aspectul ontologic al chestiunii pentru a putea degaja eventualele consecinţe asupra teoriei gramaticale.

Vom începe prin a observa că, pentru Aristotel, conceptul de „substanţă" (sau „materie") este (alături de cel de „formă") un concept-limită: separată de „formă", „substanţa" nu există decât în gândirea noastră[10]. Materia (= substanţa) *ὕλη* este „posibilitatea pură" de a deveni ceva determinat şi inteligibil pentru intelect abia în momentul în care se actualizează printr-o „formă" (*μορφή*). Lăsând la o parte „discursul filozofic", vorbitorii, în mod obişnuit, nu numesc „substanţa", ci „porţiuni" ale acesteia în care şi în măsura în care în substanţă se încorporează o formă definită. Credem, de altfel, că *o* din formularea „substantivul denumeşte *o* substanţă" trebuie interpretat ca referindu-se la posibilitatea de a face „abstracţie" de „forma" care se manifestă în „porţiunea" de substanţă avută în vedere.

După această precizare, putem merge mai departe arătând că substantivele comune nu denumesc un *individ* (adică ceea ce este dat nemijlocit experienţei: *Socrate, Platon, Aristotel* etc.), ci ceea ce se găseşte în *mai mulţi* indivizi, adică *universalul*. Acest „universal", ca orice universal în concepţia lui Aristotel, se

---

[7] Emanuel Vasiliu, *Preliminarii logice la semantica frazei*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, p. 12–16, 258–260.

[8] AUT, I, 1963, p. 261.

[9] *Ibidem*, p. 261.

[10] Anton Dumitriu, *Istoria logicii*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1969, p. 139.

realizează (adică devine „existent") numai în indivizi și prin indivizi, fapt care conferă cuvintelor care îl denumesc caracterul de „predicabilitate", adică proprietatea de a putea fi spus sau „afirmat" în mod adevărat (sau fals) despre indivizii în care se încorporează. De ex., *om* poate fi afirmat în mod adevărat în legătură cu indivizii Socrate, Platon, Aristotel etc., întrucât fiecare dintre acești indivizi conține „universalul" *om*, adică acel *ceva* (quiditate) care îi face să fie recognoscibili de către intelect ca „oameni".

În același timp – după cum am văzut – un substantiv denumește o porțiune „formată" de materie, adică o porțiune care poate constitui un „obiect de gândire" tocmai prin faptul că este subsumată unui *eidos*.

De aici putem extrage concluzia că substantivele – ontologic vorbind – au o dublă calitate: aceea de a numi un segment de materie formată (conținută adică într-un *μορφή* și de a numi însuși acest *μορφή* (= universalul).

Din această a doua caracteristică derivă – după cum am văzut – posibilitatea pe care o are substantivul de a fi *predicabil* (adică de a fi afirmat în mod adevărat sau fals despre un individ); această caracteristică explică posibilitatea pe care substantivul o are de a fi suportul unei „predicații", adică de a fi subiect (al unei judecăți sau propoziții): când spunem *omul este muritor*, *om* funcționează ca subiect. Când funcționează ca predicat, exprimă un element „universal" conținut (printre alții) și de un anumit individ (exprimat prin subiect); în *Socrate este om*, *om* denumește un „universal" conținut în individul numit Socrate.

Dubla calitate a substantivului se explică așadar prin raportul ierarhic care se stabilește între „universale": acestea se dispun în raport cu gradul de cuprindere între două limite, *individul* și *categoria* (= universalul sau forma-limită). În această ierarhizare, orice universal (formă) poate deveni substanță în raport cu un universal de un grad superior (= o cuprindere mai mare). Astfel *om* devine „substanță" în care se încorporează universalul „muritor", iar *muritor* poate, la rândul lui, deveni substanță în raport cu un universal (= formă) cu un caracter și mai larg, să spunem, *ființă*[11].

3. Din cele arătate în paragraful precedent se poate observa că statutul ontologic al substantivului poate servi drept explicație caracteristicii *gramaticale* a acestuia de a funcționa în mod alternativ ca *subiect* sau ca *predicat* (însoțit, în unele limbi, de copulă) în propoziție, tot așa cum explică și posibilitatea de a stabili o corespondență sistematică între subiectul judecății și predicatul judecății (exprimat lingvistic prin copulă + substantiv).

Mai departe, tot din perspectiva unei ontologii aristotelice, putem ajunge la definiția *verbului*.

Se poate considera că, dacă substantivul are dubla calitate de a numi un segment de substanță și de a exprima universalul (*χαθόλον*), verbul nu are decât a doua calitate, anume pe aceea de a fi expresie a *universalului* (*χαθόλον*). Predicatul exprimă deci o *formă* (la care aparțin indivizii). Această caracteristică face ca verbul să fie, din punct de vedere logic, *predicabil*, dar să nu poată fi suportul substanțial al unei predicații (așa cum – după cum am văzut – substantivul, chiar

---

[11] Anton Dumitriu, *op. cit.*, p. 139; în ce privește relația dintre „universal", „eidos" și „formă", v. *loc. cit.*

cel „comun", poate fi suportul unei predicații). La nivel gramatical, această proprietate are drept reflex faptul că verbul (cel puțin în formă finită) nu poate fi în propoziție *decât* predicat. Când verbul este folosit lingvistic ca suport al unei predicații, acesta este marcat lingvistic (= trece la o formă „nominală", cum ar fi infinitivul: **a fura** *este imoral*). În aceste cazuri, se poate considera, în mod firesc, că „semnul gramatical" al formei non-finite a verbului poate fi interpretat semantic ca modificare a statutului ontologic al elementului denumit prin verb: acest element nu mai este „universalul", ci o „substanță" corespunzătoare unui anumit *eidos* (*fura* numeşte totalitatea indivizilor în care se „încorporează" acest *eidos*).

Pe de altă parte, tot în spirit aristotelic, se pare că se impune o distincție între predicația realizată prin verb şi predicația realizată prin nume: verbul exprimă cu precădere un atribut „accidental" (se poate admite situația în care anumiți indivizi nu „actualizează" universalul exprimat prin verbul-predicat), în timp ce predicatul exprimat prin substantiv deține în mai mare măsură calitatea de a exprima un atribut *necesar* al substanței (= un atribut caracteristic pentru *toți* indivizii). Observația pe care am făcut-o se bazează, în mod clar, pe o simplă *impresie* şi nu trebuie interpretată ca o încercare de caracterizare a celor două categorii de predicate (verbale şi nominale). Observația poate sugera însă o posibilă direcție de investigare, din care să rezulte o determinare (pe cale statistică) a „preferinței" unui tip gramatical de predicație pentru un anumit statut ontologic al „universalului" exprimat prin predicatul respectiv (dacă reprezintă o „atribuire" accidentală sau necesară).

Referindu-se la diferența de natură dintre sensul substantivului-subiect şi sensul substantivului-predicat, dintre sensul cuvintelor care funcționează ca predicate şi sensul aceloraşi cuvinte în situația când nu funcționează ca predicate, G.I. se bazează pe modul în care logicienii tratează raportul dintre *noțiune* şi *conținutul* noțiunii. După cum vom încerca să arătăm, explicația logică la care recurge G.I. se poate reduce tot la una ontologică.

Acceptând ideea că cuvintele exprimă noțiuni, G.I. refuză totuşi să accepte şi ideea că o propoziție (care conține o *judecată*, în sensul logicii) ar fi „o legare sau o excludere, separare, a două noțiuni", pentru a adera la ideea că predicația exprimă „includerea sau excluderea unei note din conținutul noțiunii, notă care devine astfel predicatul propoziției şi al judecății"[12].

Fără intenția de a contesta în vreun fel valabilitatea acestei observații, vom încerca să punem în lumină faptul că punctul de vedere formulat de G.I. rezultă din şi se susține prin ontologia aristotelică despre care am vorbit în rândurile precedente.

În cele ce urmează imediat, vom încerca să justificăm în mod explicit concepția lui G.I. tocmai prin formularea ei în termenii acestei ontologii.

După cum arată Edmond Goblot[13], citat, de altfel, şi de G.I.[14], conținutul unei noțiuni (= „notele", în terminologia folosită de G.I.) este constituit de „judecățile posibile al căror subiect este noțiunea respectivă". Dar, după cum am încercat să arătăm, *predicatul* exprimă totdeauna un universal de rang superior celui exprimat

---

[12] AUT, I, 1963, p. 264.
[13] Edmond Goblot, *Traité de logique*, Paris, 1920, Armand Colin, p. 362.
[14] AUT, I, 1963, p. 262.

de subiect; prin judecată, intelectul (νοῦς) pune în lumină (ἀπόφανσις) *existența* universalului (exprimat prin predicat) *în* „substanța" subiectului. Așadar, „notele" unei noțiuni reprezintă „universalele" în raport cu noțiunea respectivă. În judecata *omul este muritor* se spune că universalul „muritor" există în substanța „om".

Dacă admitem, împreună cu G.I., că predicatul (verbal sau nominal) exprimă nu noțiuni (cum exprimă subiectul), ci „note" ale noțiunilor (exprimate de subiect) și că, deci, propoziția nu stabilește o „relație" între două noțiuni, ci un raport de incluziune sau de excluziune a unei „note" din conținutul noțiunii-subiect, ajungem din nou la ideea inițială că predicatul unei propoziții exprimă „universalul" despre care propoziția afirmă (în mod adevărat sau fals) că *există în* (sau că *nu există în*) „substanța" denumită de subiect. Ajungem, așadar, plecând de la observația lui G.I., la definiția verbului-predicat ca expresie a unui „universal".

Conform cu vederile lui G.I., deosebirea dintre substantivul-subiect și substantivul-predicat constă în faptul că, în prima situație, cuvântul denumește o noțiune, în timp ce, în cea de a doua, denumește o „notă" din conținutul noțiunii exprimate de subiect.

Conform cu cele arătate mai sus, această distincție poate fi exprimată într-o formulare *echivalentă*, spunând că substantivul-subiect denumește o substanță, în timp ce substantivul-predicat denumește o „universală" încorporată în substanța numită de subiect.

Încheiem considerațiile de mai sus arătând că distincția făcută de G.I. între semnificația exprimată de substantiv și semnificația exprimată de predicat are calitatea de a constitui o explicație a faptului că verbul este definit în unele gramatici ca „functor" care, aplicat unui substantiv, formează o propoziție, după cum poate constitui o explicație a faptului că verbul „cere" un substantiv-subiect pentru a putea să formeze o propoziție (sau: pentru a putea realiza o „predicație"). Explicația este, din nou, de natură ontologică: fiind o expresie a „universalului" care nu există decât *în* și *prin* substanță, predicatul nu poate „exista" *decât în raport cu* o anumită substanță. (Noțiunea „universală" exprimată prin predicat rezultă din analiza pe care intelectul o efectuează asupra unei anumite „substanțe", ajungând să afirme existența sau inexistența universalului respectiv în substanța devenită „obiect al cunoașterii".)

În acord cu cele arătate aici mai sus, putem observa că distincția între situațiile în care un cuvânt exprimă o noțiune și situațiile în care un cuvânt exprimă o „notă" a unei noțiuni este de natură să explice particularitatea gramaticală a verbului de a realiza o „predicație" prin atașarea lui la un substantiv; „nota" exprimată de verb are la bază o distincție tot de natură ontologică: ca și „universalul", nu apare decât ca urmare *a unei analize* întreprinse de intelect asupra noțiunii exprimate de subiect. Predicația (apophantică) afirmă existența sau inexistența notei respective în „conținutul" noțiunii-subiect, tot așa cum judecata (apophantică) afirmă existența sau inexistența universalului exprimat de predicat în „substanța" denumită de subiect. Intelectul detectează deci *relații* între diversele universale.

4. Cele discutate sub § **3.** au avut scopul de a explicita și de a aprofunda baza ontologică aristotelică a categoriilor morfologice și sintactice discutate de G.I. în lucrarea la care ne-am referit.

Această operație a fost întreprinsă de noi cu scopul de a pune în lumină capacitatea explicativă a unei teorii de acest tip și, prin aceasta, de a pune în lumină unele aspecte, care par a fi în continuare viabile, ale unei teorii moștenite, prin „tradiție culturală", din Antichitate.

Am arătat la începutul acestui articol că G.I. repune în discuție problema raportului limbă / gândire, supunând examenului său categoriile gramaticale (morfologice și sintactice) și ajungând la concluzia că structura limbii (în speță a gramaticii) se poate explica „prin structura gândirii"[15]. Conform concepției savantului citat, gândirea are rolul de intermediar „între planul ontologic, al realității, și planul lingvistic, al expresiei prin cuvinte, propoziții și fraze"[16]. Rândurile noastre au avut rolul ca, în urma examenului unor aspecte teoretice de bază ale structurii limbii (în special, raportul dintre substantiv și verb), să arate *care* sunt elementele de ontologie care intervin în definiția categoriilor și *cum* intervin acestea în demersul luat în considerație. Rezultatele la care am ajuns relevă faptul că ontologicul este în măsură să „explice" structura gramaticii prin el însuși. Logicul intervine în această explicație numai în măsura în care „modul de gândire" este – am putea spune – „modelat" de ontologia pe care o captează.

GRAMMAR AND ONTOLOGY

ABSTRACT

In one of his studies dealing with the relation between language and thinking, G. Ivănescu claims that the structure of grammatical categories, as well as the grammatical structure as a whole has been traditionally explained in connexion with an ontology inherited from the Greek antiquity.

Criticizing this view, G.I. showed that, as a matter of fact, the relation grammar / ontology is mediated by the categorial system of our thinking, that is, according to G.I., by *logic*.

After the examination of some specific grammatical basic aspects (viz. the semantic relation holding between the name and the verb), the conclusion arrived at is the idea that logic achieves its „mediating role" between ontology and language only to the extent that this categorial system is itself „modeled" in some respects by the ontology it is supposed to capture.

[15] AUT, I, 1963, p. 267.
[16] *Ibidem*, p. 262.

NAMING, MISNAMING AND MEANING*

1. The relation sign-thing. To many linguists the more familiar conception concerning the relation *sign-thing* can be traced back to the Greek antiquity. According to this view, signs are linked to things not directly, but through a *concept* or *idea*. Exactly this *concept* or *idea* is considered to be the **meaning** of the sign.

This view has been advocated also by many logicians of Fregean[1] tradition, as well as by some semioticians like Ch. Morris[2].

Nevertheless, this conception is by no means shared by all of the scholars dealing with semantics. Some of them dislike it for being too closely related to Plato's conception of Ideas[3]. Some others consider that such entities of conceptual nature called *meanings* are simply "fictious"[4] or "obscure entities"[5]. Another prominent logician and philosopher, viz. Nelson Goodman, speaking of likeness in meaning ironically asks the following question: "How to find out whether two terms stand for the same Platonic Idea?"[6]

In my opinion, all of those who criticized the view according to which meaning is an entity of conceptual nature tried to avoid the scholastic "reification" of ideas (or concepts). A quite different approach to "meaning", based on the "nominalist" point of view, has been proposed by Nelson Goodman. He firstly rejects the conception according to which signs refer to things only to the extent that they apply to properties. Further, he adds: "The nominalist *cancels out* [Italics mine, E.V.] the property and treats the predicates as bearing a one-many relationship directly to the several things it applies to"[7].

---

* In RRL XXXV (1990), n° 1, pp. 3–7.

[1] Gottlob Frege, *Scrieri logico-filosofice* I [Logico-Philosophical Writings] (Translation, introductory study and notes, by Sorin Vieru), București, 1971 (EȘE), pp. 289–312; Rudolf Carnap, *Meaning and Necessity* (3rd impression), Chicago, 1960, pp. 16–42 (University of Chicago Press); Alonso Church, *The Need of Abstract Entities in Semantic Analysis*, in J. A. Fodor, J. J. Katz (eds.), *The Structure of Language. Readings in the Philosophy of Language* (2nd ed.), Englewood Cliffs, New Jersey, 1965, pp. 437–445.

[2] Charles Morris, *Writings in the General Theory of Signs*, The Hague – Paris, 1971 (Mouton), pp. 19–27.

[3] See, for example, Gilbert Ryle, *Ordinary Language*, in Charles Caton (ed.), *Philosophy and Ordinary Language*, Urbana, 1963 (University of Illinois Press), p. 113.

[4] J. L. Austin, *Philosophical Papers* (2nd ed.), London, Oxford, New York, 1970 (Oxford University Press), p. 61.

[5] Willard van Orman Quine, *From a Logical Point of View* (2nd ed.), New York and Evanston, 1963 (Harper and Row), p. 22.

[6] Nelson Goodman, *On Likeness in Meaning*, in Leonard Linsky (ed.), *Semantics and the Philosophy of Language*, Urbana, Chicago, London, 1952 (University of Illinois Press), p. 67

[7] Nelson Goodman, *Predicates without Properties*, in Peter A. French, Theodore E. Uehling Jr., Howard K. Wettstein (eds.), *Contemporary Perspectives into Philosophy of Language*, Minneapolis, 1979 (University of Minnesota Press), pp. 347–348.

2. Some remarks on Goodman's nominalist approach to "meaning". I am going to try in this section a closer examination of Goodman's point, presented in § 1. According to this view, the predicate sign is linked to things **directly**, by means of a simple one-many relation, without any mediating, mental entity, like *property* (or *meaning*).

Under such conditions, one is allowed to ask the following question: in what this one-many relation consists of, and how things are got to be put into such a relation with a predicate sign?

The answer to the first part of the question could run, perhaps, as follows: the sense data received by an agent *A,* from an object *X,* are *associated* to the acoustic (or visual) impressions acquired when *A* is presented with the predicate sign, *P*. In such a way, roughly speaking, whenever *A* directly experiences *P*, the sensations determined by the thing *X* are linked to the acoustic sensations caused by hearing *P*. Exactly this is – I think – the condition to be fulfilled when one is allowed to say that the sign *P stands for* the object *X*: the sensations caused by *X* and experienced by an agent *A* are linked to the sensations of *P* experienced by the same agent, *A*, and vice-versa.

As to the second part of the above question, one should admit that a "linking" like that just roughly described above is arrived at by means of an ostensive procedure (like that described by Quine[8] when speaking of how the signification of a term like *Caÿster* is taught to somebody): pointing to some definite thing X_1, one says to *A*: this is (a) *P*; pointing to another definite thing, X_2, one says to *A* again this is (a) *P*; pointing to some other definite thing, X_3, one says to *A*: this is (a) *P* and so on, until *A* is got to react to the directly experienced *X* by uttering *P*, and to react to *P* by pointing to some definite thing, *X*.

To be sure, some more explications are now in order:

1° When saying that hearing (or uttering) *P*, *A* reacts as if the thing *X* itself has been actually perceived, it does never mean that *A*'s sense organs react as they were actually impressed by some actual thing; when *A* hears the word *snow*, he does not actually feel the "coolness". Thus, one should admit that *A* has in such conditions only the *representation* of coolness.

2° On the other hand, one should notice that, when the actual stimulus stopped acting on one's senses, any sensation proper vanishes. Instead, only the *representation* of this sensation is kept within the experiencing subject's mind. Accordingly, one should admit that, when *A* recognizes some object *X*, it does not happen because *A* actually identifies the actual sensation caused by *X* with some previous *sensation* caused by the same stimulus, but just because *A*'s actual perception of *X* is coincident with *A*'s representation of *X*. However this matter will be discussed in more detail later on.

Our previous remarks in this section has been intended to throw some more light on how Goodman's alleged one-many relation between signs and things should look like when actually at work. It seems to me that this relation is of a psycho-physiologic nature, and thus has to be looked at as fully depending on

[8] W. van O. Quine, *op. cit.*, pp. 65–79.

agent's psycho-physiologic activity. In this respect I completely agree with Morris' thesis that something is a *sign* and has an "interpretant" *only for somebody* involved in a semiotic activity. With no such a specification, I think Goodman's *one-many relation* remains as obscure as the traditional concept of *meaning,* since a relation like the one involved by Goodman can never be directly given to our observation, but can be only inferred from the speaker's behaviour. That is why I consider that one should admit that the use of at least generic signs always involves *something mental* related to them; accordingly, what a sign signifies cannot be specified plainly as something "objectual" directly related to the sign.

One more point before closing this section: the above-mentioned „something mental" which ought to be taken into consideration prevents one from looking at the relation sign-object as it were a simple process of "linking sensations", but on the contrary, provides one with a good reason for holding the view that this relation involves the higher levels of man's psychic activity.

3. Some remarks on "naming". In his paper on "Other Minds"[9], J. L. Austin extensively examines the question of how the "right naming" of an object can be challenged or defended. I am going to briefly analyse some of Austin's ideas developed throughout his paper, because I consider that Austin's views can be shown to be a good support for the ideas I formulated above, when concluding section **2.**

First of all, I would point to the fact that assuming that the relation sign-thing is but a plain stereotype link between one's sensations received from a thing and one's sensations received from some "sign object", any reasonable challenge or defense of some "naming" would become pointless. If somebody calls this particular animal I am presented with *cat,* I have no reason to say: *this is not a cat,* simply because for me it is not available but my *actual* sense data caused by the presence of that animal and the sense data coming from the occurrence of the material sign *cat* within the utterance of my speech partner. To put it differently: I am not in a position to *compare* my acquired sense data due to the "object" with something existing in my head prior to these sense data.

On the other hand, once taking for granted the idea that naming a thing is but a matter of acquired vocal reaction to some definite sensorial stimulus, no room is left for one to defend the name given by him (or her) to some object. Indeed, if I call this particular animal by the word *cat* only because I was taught to react by uttering exactly this word when perceiving this particular animal, then, when my naming is challenged, I am allowed to react by saying only that according to my sense data as well as to what I was taught, this animal in front of us is to be called *cat.*

One should notice that only such a defense does not involve any reference to processes occurring within the human intellect proper, but only to features belonging to the lower levels of human psychic activity, like "sense data", acquired stereotype linking of sense data, etc.

After what has been said up-to-now in this section, we are prepared to proceed to the analysis of Austin's views concerning naming.

---

[9] J. L. Austin, *op. cit.*, pp. 76–116.

Let us start with Austin's example: when a bird is referred to by the word *goldfinch*, one may object as follows:

(i) „But goldfinches *dont't* have red heads".

(ii) „But that's not a *goldfinch*. From your own description I can recognize it as a gold*crest*".

(iii) „[...] plenty of other birds have red heads. [...] For all you know, it may be a woodpecker"[10].

1° It seems obvious to me that the objection under (i) points to a feature that is not related to what is actually *seen* but to what the word *goldfinch* „evokes". Is this feature a plain „sensation"? Surely not, because, as we have seen in section **2** above, signs cannot be reasonably related to *sensations* proper, for sensations do not subsist when the stimulus is absent. In agreement with what has been said in section **2**, one should admit that the feature referred to in (i) belongs to something more stable than the simple sensation; one should say that under (i) reference is made to one's *representation* of what is usually called *goldfinch*: the objection (i) rests on the fact that „having a red head" is not a „part" of one's *representation* called into his (or her) mind by the word *goldfinch*, yet he (or she) actually does actually have the perception of this feature when looking at the actual bird.

I would like to conclude my comment on Austin's objection (i) by pointing out that this possible objection presupposes much more than a simple *perception* (or „sensation"), namely a *comparison* between what is actually given to senses and the *representation* linked to the word *goldfinch*.

2° As to objection (ii), I confine myself to notice that it is based on what someone „describes" as being a *goldfinch*; more precisely, the objection consists in pointing to the fact that what is „described" does not correspond to the actually observed thing. It seems to me worth emphasizing that what is „described" is by no means an actually perceived *stimulus*, but the plain *representation* called on one's mind by the word *goldfinch*.

Thus, simply speaking, the justification of some definite naming consists in principle in showing that the mental representation of the object is coincident with the actual „sense data". At this point the following question is to be raised: since what a word describes is not necessarily the actually perceived object, then what does it describe? The answer would only be that the speaker describes his own mental *representation* of the not necessarily present object. But one might go on and ask: where does this „mental representation" come from? The only acceptable answer would be: from the very reading (or hearing) of the sign.

3° Objection (iii) is obviously concerned with what I would call the „correctness" of the link between the sign and the *mental representation* called into the mind by that sign. As a matter of fact, by (iii) only the correct naming of some definite mental representation is challenged.

Under such conditions, this challenge becomes pointless when naming is viewed only in Goodman's *one many* **direct** relation between *sign* and *object*.

---

[10] Quotes are from J. L. Austin, *op. cit.*, p. 83.

4. I have tried to show at the beginning of section 3 that the strict nominalist conception concerning the relation *sign-thing* cannot offer a good ground neither for challenging nor for defending a name given to a definite object. I have insisted extensively on discussing Austin's views concerning this subject matter in order to show how in justifying or defending a name, the resort to some mental entities (like representation, for instance) cannot ho avoided. Even a prominent opponent to the usual conception of meaning, when dealing with how a name can be challenged (or defended), his statements presuppose a prior (at least unexpressed) assent to the existence of some mental entity between *sign* and *object.* Otherwise, how could be reasonably said to be "the right" or "the wrong" on a simple stereotype relation between different "sense data"?

Plato's *Cratylus* deals largely with the same problem. However, throughout Plato's dialogue, no explicit reference is made to how and to which extent the *essence* of things ought to be known when a name is *used* with respect to it. I would like to point out that our considerations under 1°–3° in section 3 have been intended to call the reader's attention exactly upon the fact that Austin's views on the subject matter clearly enough purport to the relations between *naming* and *knowing,* that is to say to the *mental content* of naming. Highly relevant for this idea seems to me the end of fn. 2 on page 83[11], viz.: "Knowing *what a thing is* [author's Italics] is, to an important extent, knowing what the name for it, and the right name for it, is". I would like to add only the following remark: Austin's *what a thing is* should be taken as referring to what I would call *the mental content* of the name.

[11] See fns 9, 10 above.

II. FONETICĂ, FONOLOGIE, DIALECTOLOGIE

ALTERNANȚELE FONOLOGICE DIN PUNCTUL DE VEDERE AL RECȚIUNII[*1]

Legătura existentă între un anumit concept şi expresia lui sonoră este nemotivată. Se poate vorbi deci despre lipsa de motivare a formei sonore a cuvântului[2].

Procesul comunicării este însă un act rațional, întrucât vorbirea este expresia succesiunii logice a ideilor.

Există aşadar o contradicție între caracterul logic al conținutului vorbirii şi structura arbitrară, deci ilogică, a materialului limbii, lipsa de motivare a formei sonore a cuvântului.

Contradicția, pe care o socotim fundamentală pentru limbă, se rezolvă prin introducerea unui anumit grad de motivare a expresiei sonore: forma *căsuță* conține un grad mai înalt de motivare decât *casă*, deoarece este formată din *casă* + *-uță*. Forma de genitiv-dativ *case* conține un grad mai înalt de motivare decât *casă*, deoarece conține tema *cas-* + desinența *-e* de genitiv-dativ. În ambele cazuri, combinarea celor două elemente ale expresiei sonore se face pe baza semnificației fiecăreia dintre ele. Astfel, deşi fiecare dintre cele două elemente ale formei sunt nemotivate în raport cu conceptul exprimat (*cas-* față de «casă», *-uță* față de ideea de diminutiv şi *-e* față de funcția de genitiv-dativ), combinarea celor două elemente este motivată[3].

Se poate observa că problema motivării formei sonore a cuvântului este în directă legătură cu recțiunea, care implică un raport de subordonare între două forme lingvistice. Într-adevăr, dacă spunem că A cere pe B (unde B = un morfem oarecare), rezultă că A determină o anumită formă sonoră a cuvântului subordonat; cu alte cuvinte, forma sonoră subordonată lui A conține un grad mai înalt de motivare decât aceeaşi formă luată în mod izolat. *Roma* este un complex sonor nemotivat; când devine subordonat unui verb care indică direcția, numele ia forma de acuzativ: *eo Romam.* În cazul nostru, *eo* implică desinența *-m* la numele următor, care datorită acestui fapt devine un cuvânt a cărui formă sonoră este într-un grad oarecare motivată. Recțiunea apare ca o modalitate a interdependenței generale şi a condiționării reciproce a fenomenelor.

---

[*] În SCL VI (1955), nr. 1–2, p. 43–49.

[1] Pentru definiția noțiunii de recțiune, v. J. Marouzeau, *Lexique de la terminologie linguistique*, Paris, 1933, s.v. *rection:* „Propriété qu'a un mot de s'ajoindre un complément", cf. şi *régime.*

[2] Pentru întreaga problemă a raportului dintre concept şi expresia lui sonoră, v. А.И. Смирницкий, *Сровнительчо-исторический метод в языкознании*, „Вопросы языкознания", 1952, nr. 4, p. 85 şi urm.; Al. Graur, *Contribuții la studiul raportului dintre forma şi conținutul cuvintelor*, „Studii şi cercetări lingvistice", 1953, p. 89 şi urm.

[3] În legătură cu acțiunea celor două principii, al motivării şi al nemotivării formei sonore a cuvântului, v. А.И. Смирницкий, *loc. cit.*, p. 9.

Reținem așadar că, atunci când funcționează în sistemul limbii, forma sonoră a cuvântului devine într-o anumită măsură motivată datorită recțiunii, în vederea exprimării raporturilor și a succesiunii logice a ideilor.

În mintea vorbitorilor, unitățile lingvistice stau grupate în serii asociative. Există o serie asociativă a verbelor, a substantivelor, a adjectivelor etc.; o serie asociativă a cuvintelor formate cu un anumit sufix sau cu un anumit prefix; o serie asociativă a substantivelor care formează un anumit caz cu ajutorul unei anumite desinențe; o serie asociativă a cuvintelor care încep sau care sfârșesc cu un anumit fonem sau cu un anumit grup de foneme. Posibilitățile de combinare a unităților lingvistice în serii asociative sunt foarte variate. Paradigmele de declinare sau de conjugare formează și ele serii asociative.

Pentru a realiza comunicarea, este necesară înlănțuirea în cadrul vorbirii a diferiților membri ai seriilor asociative. Recțiunea, ca raport de subordonare între două forme lingvistice, reprezintă una dintre normele înlănțuirii sintagmatice[4] a membrilor diverselor serii asociative. Seria asociativă a verbelor tranzitive implică posibilitatea înlănțuirii oricărui membru al seriei cu un nume în acuzativ; sau, invers, seria asociativă a acuzativului numelui implică posibilitatea înlănțuirii unui membru al seriei cu un verb tranzitiv. Seria asociativă a prepozițiilor latinești *ante, apud, ad* etc. implică posibilitatea înlănțuirii oricărui membru al seriei cu un nume în acuzativ; și invers, seria asociativă a numelui implică posibilitatea înlănțuirii oricărui membru al seriei cu o prepoziție din seria *ante, apud, ad* etc.

Fonemele unei limbi se grupează și ele, ca și celelalte unități ale limbii, în serii asociative: vocale, consoane; surde, sonore; ocluzive, spirante, semiocluzive etc.

Admițând ideea că legătura dintre concept și exprimarea lui sonoră este arbitrară, admitem în mod implicit că succesiunea fonemelor care compun complexul sonor este întâmplătoare. Necesitatea exprimării unui concept nu poate determina o anumită succesiune a fonemelor. Imposibilitatea existenței unui anumit grup de sunete într-o limbă nu contrazice principiul lipsei unei legături necesare între concept și expresia lui sonoră. Faptul se explică prin incapacitatea organelor articulatorii de a articula grupul de sunete respectiv. Spunând că, în limba română, nu este posibil grupul *rnp*, nu afirmăm incompatibilitatea grupului respectiv de foneme de a exprima un anumit concept. Ținând seamă de faptul că fenomenul lingvistic trebuie privit din punctul de vedere al unității structurale dintre expresia sonoră și conținutul ei, constatăm că imposibilitatea existenței unui anumit grup de sunete într-o limbă ține de cauze extralingvistice[5].

Se poate spune deci că, în cazul unui cuvânt oarecare, de exemplu *car*, succesiunea unităților sonore este nemotivată de nimic. Nu se poate considera că /*c*/ este cerut de *-ar*, pentru ca întreg complexul *c-a-r* să se opună lui *p-a-r*. Afirmînd că expresia sonoră *car* nu este motivată, spunem că în locul lui *c* (din *car*) ar fi putut sta orice fonem care ar fi diferențiat cuvântul *car* de toate celelalte cuvinte alcătuite din trei foneme, dintre care ultimele două sunt *-ar*: *a, g, l, m, n, o, t* etc.

---

[4] Considerăm sintagmă orice înlănțuire de cel puțin două unități lingvistice semnificative.
[5] Eliminăm din discuție cazul în care această imposibilitate se explică istoric.

În vorbire, sunetele se influențează reciproc. O consoană surdă se poate sonoriza sub influența unei consoane sonore următoare; astfel, *des-* devine *dez-* când tema începe cu o consoană sonoră (sau o vocală). Sub influența unui *y* următor, în anumite graiuri ale limbii române, labialele își schimbă punctul de articulație, se palatalizează: *pyatră* > *k'atră*. Prin disimilare, *n* > *r* în *mărunt* < lat. *minutus*, prin fazele *minut, mănunt*. În toate cuvintele latinești, *l* intervocalic a devenit *r* în limba română: *mola* > *moară, sole* >*soare* etc.

S-ar părea că avem a face cu fenomene de recțiune: un anumit sunet determină un alt sunet, un anumit sunet este subordonat unui sunet regent: în *dezbrac, z* este subordonat lui *b* regent. Realitatea este însă alta. Din punct de vedere sincronic, *dezbrac* este tot atât de arbitrar ca *desbrac, k'atră* tot atât de arbitrar ca și *piatră, mărunt*, ca lat. *minutus, soare*, ca lat. *sole*. Aceasta, din cauză că schimbările produse nu au valoare funcțională. Spunând *dezbrac* în loc de *desbrac* nu exprim nimic în plus, nu arăt care este rolul cuvântului în actul comunicării. Or, am văzut că, funcționând în sistem, forma sonoră a cuvântului devine condiționată prin recțiune tocmai în vederea exprimării raporturilor logice[6].

Există însă cazuri în care schimbările fonetice devine sistematice. Este cazul alternanțelor fonologice, care, la origine, sunt simple schimbări fonetice condiționate, dar care se gramaticalizează, căpătând valoare funcțională. Raportul dintre elementul regent și elementul subordonat devine, în cazul alternanțelor fonologice, *sincronic*.

Se știe că, la origine, alternanțele fonologice din limba română sunt modificări fonetice condiționate. Aceste modificări au pătruns în sistemul morfologic al limbii române, astfel încât alternanțele fonologice apar chiar și atunci când procesele fonetice care le-au dat naștere au încetat. Astfel, acad. Al. Rosetti, într-o comunicare făcută la sesiunea științifică din iulie 1904 a Universității „C.I. Parhon", arăta că procesul fonetic al diftongării lui *o* accentuat în poziția *ă (a), e* a încetat în momentul în care procesul s-a efectuat în toate cuvintele latine care-l conțineau pe *o* în această poziție. Formele recente de tipul *convoc–convoacă* sunt analogice, se datoresc deci integrării lor în sistemul de alternanțe vocalice al limbii române.

Nu ne propunem să stabilim aici care alternanțe fonologice din starea de limbă actuală reprezintă, în același timp, și procese fonetice și care nu. Din momentul în care alternanțele sunt sistematice, ele pot fi considerate ca subordonate legilor recțiunii, și nu legilor fonetice. După cum prepoziției *ad* îi urmează cu necesitate un nume în acuzativ, în limba latină, după cum prepoziției *na* din limba rusă îi urmează cu necesitate un nume în cazul acuzativ sau prepozițional, tot așa desinenței de nominativ singular *-e* îi corespunde cu necesitate vocalismul radical *oa* în *floare, licoare, soare,* sau desinenței *-i* de nominativ plural îi corespunde cu necesitate vocalismul radical *o: flori, licori, sori.*

Întrucât totdeauna alternanțele fonologice au, în limba română, la origine un proces fonetic, relația care se stabilește între sunete nu variază în raport cu funcția pe care sunetul regent o are în cuvânt: *-e* are subordonat vocalismul *oa,* fie că este

[6] L. Hjelmslev, *Principes de grammaire générale*, København, 1928, p. 127, consideră fonemele de acest fel drept „funcțiuni fonice", care nu au nimic comun cu funcțiunile gramaticale.

desinență de nominativ singular a unui substantiv masculin sau feminin, fie că este desinență a persoanei 3 sau 6 a conjunctivului: *să zboare*. Acelaşi lucru se poate spune despre *-i:* el cere vocalismul *o* fie că este desinență de nominativ plural a substantivelor masculine sau feminine, fie că este desinență de genitiv-dativ singular a substantivelor feminine, fie că este desinența persoanei 2 a indicativului sau conjunctivului: *zbori*. Aşadar, unitățile regente sunt *foneme*, şi nu morfeme.

Cele de mai sus necesită unele precizări.

În cazul recțiunii morfologice, cuvântul regent cere un anumit morfem care formează o unitate împreună cu semantemul la care este ataşat: *eo Romam*.

În cazul recțiunii fonologice, elementul subordonat există în mod oarecum independent: *zb-oa-r-ă*, deoarece unitățile lingvistice care intră în joc nu au decât valoare funcțională (fonem), nu şi semantică (semantem + morfem). Recțiunea fonologică nu modifică o valoare funcțională a unui suport semantic. Dacă, în ce priveşte cuvântul, se poate vorbi despre existența lui independentă de un anumit morfem, deci de existența unui cuvânt care să nu indice în acelaşi timp şi funcția lui în sistem[7], în ce priveşte termenii subordonați ai unei alternanțe fonologice se poate spune că nu există decât împreună cu funcția îndeplinită în sistemul gramatical: în cazul lui *zbor, zbori, zboară,* rămân constante numai fonemele *zb-r-*, cu funcție lexicală; între *b* şi *r* apare *o* sau *oa* în dependență de fonemul regent din silaba următoare. Aşadar, în cazul recțiunii fonologice intră în joc termeni cu valoare exclusiv funcțională. În aceasta constă deosebirea dintre recțiunea morfologică şi cea fonologică. Unii lingvişti care au vorbit despre recțiune în fonologie n-au sesizat această deosebire importantă[8].

Se poate obiecta că posibilitatea subordonării unui fonem oarecare față de un alt fonem regent este condiționată de o structură fonologică dată a cuvântului, iar succesiunea fonemelor este, după cum am văzut, întâmplătoare. Cu alte cuvinte, *e* nu poate determina vocalismul radical *oa* decât dacă în seria paradigmatică a cuvântului respectiv există un *o* accentuat.

Obiecția poate fi înlăturată dacă ținem seama de următoarele:

Spunând că un substantiv cere după el un alt substantiv în genitiv cu funcție de atribut *(domus patri)*, afirmația se referă la o anumită eventualitate, şi anume aceea în care cuvântul regent este urmat de un substantiv care să poată sta în genitiv. Dacă substantivul este urmat de un adjectiv, atunci avem a face cu o altă modalitate a recțiunii, acordul. Se poate ca substantivul să nu fie urmat de nimic: *uideo domum*. În acest caz, *domus* nu mai este element regent. Aşadar, recțiunea reprezintă o *posibilitate* de combinare, condiționată de existența prealabilă a unei *anumite* unități lingvistice.

Faptul că fonemul *e* îşi subordonează vocalismul *oa* presupune existența vocalismului *o* în seria paradigmatică, tot aşa cum în cazul recțiunii morfologice

---

[7] Cf. A. Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*, vol. II, Paris, 1938, p. 9 şi urm.

[8] Cf. Louis Hjelmslev, *La notion de rection*, în „Acta linguistica", t. I, p. 13. Cf. critica făcută de lingviştii sovietici concepțiilor lingvisticii „descriptive" americane şi concepțiilor lui Hjelmslev: М.М. Гухман, „Известия Академии наук СССР (отд. лит. и яз.)", t. XI, 4, p. 281 şi urm.; О.О. Ахманова, „Вопросы языкознания", 1953, nr. 3, p. 25 şi urm.

faptul că cuvântul regent își subordonează un anumit morfem presupune existența în seria asociativă a unui semantem care să se poată asocia cu morfemul respectiv. Fonemul *e* îl poate condiționa pe *oa* numai când în seria paradigmatică există un *o* care să poată alterna cu *oa: zbor, zbori* : *să zboare,* după cum rus. *на* condiționează morfemul de acuzativ *y* numai atunci când în seria asociativă există un semantem care să poată primi desinența de acuzativ singular *-y*, anume un substantiv feminin, și mai mult, numai atunci când *на* este precedat de un verb care indică direcția mișcării: *я иду на фабрику.*

Faptul că un fonem regent are mai multe posibilități de combinare decât un semantem regent constituie o deosebire cantitativă. Există verbe cu două obiecte (în acuzativ și în dativ), există prepoziții care se construiesc cu două cazuri (rus. *на* cu acuzativul și prepozițional). Tot așa, morfemul regent *-ă* poate guverna vocalismul *oa (zboară),* vocalismul *ea (leagă),* morfemul *-e* poate guverna vocalismul *oa (zboare),* vocalismul *e (bețe : băț),* consonantismul *č (tače : tak)* etc. După cum se vede, deosebirile sunt cantitative.

Uneori accentul poate avea rolul elementului regent. În limba română, deplasarea accentului în *zbor - zburăm* determină vocalismul radical *u.* Când un anumit sufix determină deplasarea accentului de pe temă pe sufix, accentuarea sufixului guvernează un anumit vocalism radical: *căsuță* : *casă.*

Ca și recțiunea morfologică, recțiunea fonologică reprezintă un anumit grad de motivare a expresiei sonore: în *zboară, oa* este condiționat de *-ă.* La fel, în *zbori, o* este condiționat de *i.* Rezultă deci că, în paradigma pe care o formează, forma sonoră a unui cuvânt este într-o anumită măsură condiționată. Pe de altă parte, seriile asociative fonologice conțin, ca și seriile asociative morfologice, posibilitatea combinării lor sintagmatice cu alte foneme. Seria prepalatalelor *e, i* conține posibilitatea înlănțuirii lor cu o semioclusivă. La fel, seria semioclusivelor conține posibilitatea combinării lor cu o vocală prepalatală[9].

Vedem deci că între cazurile de recțiune fonologică și recțiunea morfologică există o identitate de natură.

Vom încerca să aplicăm principiile de mai sus la sistemul de alternanțe fonologice al limbii române, schițând în felul acesta un aspect al sistemului recțiunii fonologice în limba română[10].

fonem regent	*fonem subordonat: vocală*
a (ă)	*a (pară: pere, fată: fete, iarnă: ierni, masă: mese, vadă: vede)*
	ea (seară: seri, țeapă: țepi, meargă: merg, neagră: negru)
	oa (moară: mori, școală: școli, goală: gol)
e	*e (bețe: băț, pere: pară, fete: fată, vede: văd)*
	oa (oaie: oi, oaste: oști, zboară: zbor, moare: mor, poate: pot)
	i (tineri: tânăr, învățăminte: învățământ)

---

[9] Armonia vocalică din limbile aglutinante poate fi considerată tot ca fenomen de recțiune. Vocala din rădăcină determină vocalismul sufixelor, realizându-se astfel unitatea elementelor aglutinante.

[10] Ne folosim de tabloul alternanțelor din *Gramatica limbii române*, București, 1954, vol. I, p. 98 și urm.

i → *i (vinzi: vând)*
e (seri: seară, țepi: țeapă, vezi: văd, speli: spăl, meri: măr)
o (oşti: oaste, oi: oaie, şcoli: şcoală)
ă (cărți: carte)

fonem subordonat: consoană

e, *i* → *č (tace: tac)*
ğ (merge: merg)
ţ (beți: beat)
ş (frumoşi: frumos)
j (treji: treaz)
z (veştezi: veşted)

grup subordonat de foneme consoane

e,i → *şt (muşte: muscă; creşte, creşti: cresc; muşte, muşti: muşc; poveşti: poveste)*

elementul regent lipsa accentului → *ă (făcut: fac)*
u (murim: mor)

CONCLUZII

Din cele arătate mai sus rezultă următoarele:

Datorită recțiunii, natura înlănțuirii fonemelor poate suferi anumite modificări. Datorită lipsei de motivare a formei sonore a cuvântului, înlănțuirea sunetelor este, în principiu, întâmplătoare. Când cuvântul funcționează în cadrul sistemului limbii, înlănțuirea sunetelor poate fi într-o măsură anumită condiționată prin recțiune.

În limbile flexionare, condiționarea înlănțuirii fonemelor este mai accentuată, întrucât desinențele şi afixele pot influența prin structura lor fonologică sunetele din rădăcină. În aceste limbi, forma sonoră a cuvântului apare ca nemotivată atunci când gândim cuvântul izolat de paradigma din care face parte.

Succesiunea fonemelor cu funcție lexicală este necondiționată, în timp ce succesiunea fonemelor cu funcție gramaticală poate fi condiționată. Faptul se explică prin aceea că legătura dintre concept şi expresia lui sonoră, întâmplătoare prin natură, devine condiționată în cadrul sistemului limbii.

Se poate spune că, în limbile în care raporturile dintre cuvinte se exprimă prin mijloace gramaticale, succesiunea fonemelor este condiționată în mai mare măsură decât în cazul limbilor care exprimă aceste raporturi prin mijloace lexicale. Cu alte cuvinte, legătura dintre concept şi expresia sonoră conține un grad mai înalt de necesitate în sistemul limbilor flexionare.

LES ALTERNANCES PHONOLOGIQUES AU POINT DE VUE DE LA RECTION

RÉSUMÉ

L'auteur se propose de découvrir des phenomènes de rection en phonologie, en tenant compte du fait que les rapports entre les phonèmes sont de nature analogue aux rapports qu'il y a entre les mots: associatifs et syntagmatiques. Or, l'enchaînement syntagmatique des unités linguistiques est soumis aux lois de la rection.

Etant donné que la rection comporte: *a)* un rapport de subordination entre deux formes linguistiques et *b)* une valeur fonctionnelle concernant le changement de forme propre à l'élément dépendant, on peut interpréter comme faits de rection les alternances phonologiques du roumain. En effet, on pout considérer le phonème *-e* du roumain *floare* comme élément régent et la diphtongue *oa* comme élément régi, de même que *-i* de *flori* peut être considéré comme phonème régent et *o* comme phonème régi.

Cette conclusion touche au problème des rapports entre le concept et son expression sonore. Sachant que la succession des phonèmes d'un mot est conditionnée, jusqu'à un certain degré, par la rection, on ne peut affirmer le caractère immotivé du support phonique que si l'on considère le mot isolé de son paradigme.

LA CORRÉLATION DE MOUILLURE DES CONSONNES EN ROUMAIN*

1. Depuis l'apparition de la première étude d'Emile Petrovici consacrée au système phonologique de la langue roumaine, un problème qui, selon nous, n'a pas encore reçu de solution reste au centre de l'attention des phonologues roumains: existe-t-il ou non dans le système phonématique de la langue roumaine une corrélation de timbre des consonnes?

1.1. La cause pour laquelle le problème n'a pas encore trouvé de solution est due, en grande partie, à l'absence d'un principe méthodique rigoureux.

En effet, même dans son oeuvre fondamentale, *Grundzüge der Phonologie*, p. 122 et s., Troubetzkoy ne donne pas d'indications sur le critérium selon lequel *un son asyllabique de timbre e (i)* ou *o (u)*, suivant une consonne, doit être considéré comme faisant partie de cette consonne ou non. En ce qui concerne les études de phonématique roumaine, nous croyons utile de signaler que ceux qui ont soutenu l'existence d'une corrélation de mouillure des consonnes[1], tout comme ceux qui l'ont niée[2], se sont basés sur des critériums phonétiques.

Les constatations d'Emile Petrovici sur le «pseudo *i* final» du roumain ont constitué le point de départ de la théorie de la corrélation que nous discutons ici. Emile Petrovici a démontré, à la suite des recherches expérimentales qu'il a entreprises, que l'*i* final roumain n'est pas un son (dans le sens strict du mot), mais un timbre de l'explosion des consonnes finales[3].

A partir de cette constatation, A. Graur et A. Rosetti sont arrivés à la conclusion que la langue roumaine opère en finale avec l'opposition consonne dure – consonne mouillée[4].

Sur cette base, Emile Petrovici a considéré comme admise l'existence en finale de la corrélation que nous discutons et a démontré que le roumain opère avec la corrélation de mouillure des consonnes dans toutes les positions (corrélation à laquelle il ajoute les corrélations de labiovélarité et de mouillure et labiovélarité).

Nous remarquons encore une fois que toute l'argumentation d'Emile Petrovici suppose comme prémisse, d'une manière explicite ou implicite, l'admission de la corrélation de mouillure en finale.

---

* În *Recherches sur les diphtongues roumaines* publiées par A. Rosetti, Bucarest, Editions de l'Académie – Copenhague, Ejnar Munksgaard, 1959, pp. 99–104; o primă formă a articolului, uşor diferită, a apărut, în limba română, în SCL VIII (1957), nr. 1, p. 49–54 şi, în limba franceză, în RL II (1957), pp. 33–37.

[1] A. Graur et A. Rosetti, BL, VI, pp. 5 et s.; E. Petrovici, SCL, I, pp. 127 et s.; VII, pp. 7 et s.; Em. Vasiliu, SCL, VII, pp. 27 et s.

[2] Al. Rosetti, „Studii lingvistice", 1955, pp. 59 et s.; SCL, VII, pp. 21 et s.; VI, pp. 25 et s., pp. 109 et s.

[3] E. Petrovici, BL, II, 86.

[4] A. Graur et A. Rosetti, *op. cit.*

1.2. Pour la solution du problème en discussion, il est donc nécessaire de revenir sur l'opinion d'A. Rosetti et A. Graur, formulée il y a 18 ans, concernant l'opposition consonne dure – consonne mouillée en finale.

Autrement dit, il est nécessaire d'établir, en nous servant de critériums phonologiques, si le «pseudo *i* final » que nous noterons par /y/ représente un phonème indépendant ou une variante combinatoire d'un autre phonème, variante qui apparaît en finale absolue après une série de consonnes, ou bien si /y/ est la marque de corrélation de la série de consonnes qu'il peut suivre.

2.1. Il est impossible que /y/ soit un phonème indépendant, parce que /y/ n'apparaît qu'en finale absolue et il est toujours précédé d'une consonne. Or, par sa définition même, un phonème peut occuper des positions différentes: le fait qu'il n'apparaît qu'après une série de consonnes nous montre que /y/ d é p e n d de ces consonnes.

2.2. En soutenant la dépendance de /y/ par rapport aux consonnes précédentes, nous avons affirmé en même temps la possibilité que /y/ soit une v a r i a n t e c o m b i n a t o i r e d'un autre phonème, parce qu'une telle variante est – par définition – dépendante de la position et des phonèmes dont elle est conditionnée.

3.1. Afin d'établir si /y/ est la variante d'un autre phonème ou non, on doit tenir compte de quelques principes fondamentaux, à savoir:

Troubetzkoy[5] nous montre que «Chaque son de la langue contient donc, d'une part, des caractères phonologiquement relevants qui en font la réalisation d'un phonème, et, d'autre part, une multitude de caractères phonologiquement non relevants, dont le choix et la présence sont conditionnés par toute une série de causes. Il s'ensuit *qu'un phonème peut se réaliser par plusieurs sons différents*». (Souligné par nous.)

Et plus loin: «Tous ces sons *(Sprachlaute)* différents qui réalisent le même phonème s'appellent variantes (ou variantes phonétiques) du phonème»[6].

Enfin, nous nous rapportons à la troisième règle donnée par Troubetzkoy, selon laquelle on peut distinguer un phonème d'une variante «lorsque, dans une langue, deux sons apparentés du point de vue acoustique ou du point de vue de l'articulation n'apparaissent jamais dans le même milieu phonétique *(Lautumgebung)*, ils doivent être considérés comme variantes combinatoires du même phonème»[7].

Troubetzkoy donne ensuite l'exemple suivant, emprunté au coréen: *s* et *r* n'apparaissent jamais en finale, tandis que *l* apparaît uniquement en finale. Du moment que *l*, comme liquide, est plus proche de *r* que de *s*, *l* et *r* doivent être considérés comme variantes combinatoires du même phonème.

Ou bien: en japonais les sons *ts* et *f* apparaissent seulement devant *u*, tandis que *t* et *h* n'apparaissent pas dans cette position. Parmi ces sons, *t* et *ts* sont les seules dentales sourdes occlusives, et *h* et *f* les seules spirantes sourdes. Par conséquent, *t* et *ts* sont les variantes d'un phonème, *h* et *f* sont les variantes d'un autre phonème.

---

[5] N. S. Troubetzkoy, *Grundzüge der Phonologie*, p. 36.
[6] *Ibidem*.
[7] *Ibidem*, p. 44.

A. A. Réformatski[8] soutient un point de vue semblable: «Pour nous rendre compte si divers sons d'une langue quelconque sont des phonèmes différents ou bien s'ils sont des variantes d'un même phonème, on doit les mettre dans les mêmes conditions de prononciation et, si c'est possible, constater s'ils modifient le sens par eux-mêmes, sans l'aide d'autres phonèmes, alors il s'agit de phonèmes différents; si cela n'est pas possible, si les sons donnés se remplacent l'un l'autre dans diverses conditions de prononciation, il s'agit de variantes d'un même phonème».

Plus loin[9], en faisant la distinction entre v a r i a t i o n s et v a r i a n t e s des phonèmes, le savant soviétique montre que les éléments variables ne sont pas les caractères pertinents, mais les caractères non pertinents, alors que le contexte phonétique est la condition d'une variation du phonème. Le contexte a une influence sur les caractères pertinents des phomènes seulement dans le cas des variantes où il donne naissance aux phénomènes de neutralisation des oppositions.

Dans les pages suivantes nous ne discuterons pas les cas de neutralisations des oppositions (ou, selon la terminologie d'A. A. Réformatski, les variantes), mais nous étudions seulement les v a r i a t i o n s (pour respecter la même terminologie), c'est-à-dire seulement les cas où le contexte n'a pas d'influence sur les caractères pertinents du phonème.

Nous pouvons formuler, en nous fondant sur ce qui précède, une proposition à caractère axiomatique, en concordance avec la définition du phonème et de la variante:

La variante combinatoire d'un phonème a un contenu phonologique identique au contenu phonologique du phonème dont il est la variante.

3.2. Du point de vue syntagmatique, le rapport entre le phonème et la variante combinatoire de ce phonème ressort de ce que les deux termes se trouvent en distribution complémentaire.

Les constatations précédentes (3.1. et 3.2.) peuvent être exprimées par la formule générale suivante: *deux termes,* a *et* b, *qui se trouvent en distribution complémentaire, sont les variantes combinatoire du même phonème, lorsqu'ils ont un contenu phonologique identique.*

4.1. Quelle est la situation du */y/* roumain?

Il faut signaler */i̯/* parmi les phonèmes avec lesquels */y/* se trouve en distribution complémentaire[10].

Le contenu phonologique de */y/* peut être défini de la manière suivante:

a) localisation palatale (*/y/* s'oppose aux labiales, aux dentales, aux vélaires, etc.);

b) caractère non vocalique (*/y/* s'oppose à la voyelle */i/*)

c) caractère continu (*/y/* s'oppose aux oclusives).

Le contenu phonolgique de */i̯/* peut être défini de la manière suivante:

---

[8] A. A., Реформатский, *Веедение в языкознание*, 1935, p. 176.

[9] *Ibidem*, pp. 178 et s.

[10] Nous notons par */i̯/* le yod de *iarbă, ai*, etc.

a) localisation palatale (/i̯/ s'oppose aux labiales, aux dentales, aux vélaires, etc.);

b) caractère non vocalique (/i̯/ s'oppose à /i/)

c) caractère fricatif (/i̯/ s'oppose aux oclusives).

4.2. L'identité /y/ = /i̯/ montre que l'ensemble constitué par une consonne et /y/ représente un groupe diphonématique, ce qui signifie qu'il n'existe pas, en roumain, une corrélation de mouillure des consonnes en position finale.

Il nous en reste à présent à élucider une autre question, à savoir l'interprétation d'un autre son palatal asyllabique, /e̯/. Le roumain n'admet l'occurrence de /e̯/ qu'après une consonne, jamais après une pause. Cela signifie que /e̯/ d é p e n d d'une consonne.

En ce cas, on peut formuler les mêmes possibilités d'interprétation que nous avons déjà formulées au sujet de /y/ (cf. 1.2.): /e̯/ peut être un phonème indépendant ou une variante combinatoire ou, enfin, la «marque de corrélation» de la série de consonnes à la suite desquelles il apparaît.

La première hypothèse ne peut être vérifiée, par le fait que /e̯/ est un terme déterminé par une position donnée. Il nous reste donc à examiner les autres hypothèses.

Nous avons la possibilité d'interpréter /e̯/ comme une variante si nous pouvons trouver un autre terme qui soit en distribution complémentaire avec celui-ci et qui possède le même «contenu phonologique» (cf. 3.2.): /e̯/ se trouve en distribution complémentaire avec /i̯/. On peut constater l'occurrence de /i̯/ après une pause, après la voyelle ou après la consonne labiale, et la non-occurrence de /e̯/ dans ces positions[11]. (Fait exception à cette règle le cas où /e̯/ est un élément constituant du suffixe de l'imparfait, *-ea-*; en ce cas, il peut apparaître après une labiale: *bea*, *rupea*, etc.; mais, dans cette position, le roumain n'admet par l'occurrence de /i̯/).

Le contenu phonologique des deux termes (/e̯/ et /i̯/) est identique (pour /i̯/, cf. ci-dessus 4.1.). Le contenu phonologique de /e̯/ peut être défini comme il suit:

a) localisation palatale

b) caractère non vocalique

c) caractère continu.

Il en résulte que /e̯/ a le même «contenu phonologique» que /i̯/.

4.3. Il existe cependant une difficulté qui semble nous mettre dans l'impossibilité de réduire les deux termes à une seule invariante: la présence de deux signifiants qui diffèrent l'un de l'autre par l'opposition /e̯/ – /i̯/: /be̯ată/ «ivre» et /bi̯ată/ «pauvre». Cette situation a permis à Andrei Avram d'interpréter les deux termes comme deux phonèmes distincts[12].

Nous sommes cependant d'avis que la réduction qu'il propose est illicite: l'opposition /e̯/ – /i̯/ n'est pas le seul élément ayant pour fonction de distinguer les deux termes; ces termes s'opposent de même par la position qu'ils occupent par

[11] Quant à la distribution des deux termes, cf. A Graur, BL, VII, pp. 116 et s.

[12] Cf. Andrei Avram, în *Recherches sur les diphtongues roumaines* publiées par A. Rosetti, Bucarest, Editions de l'Académie – Copenhague, Ejnar Munksgaard, 1959, pp. 135 et s.

rapport à l'élément régent: *o /bi̯ată/ femeie* «une pauvre femme», mais *o femeie /be̯ată/* «une femme ivre»[13]. Il en résulte que l'occurrence des deux termes *dans la même position* n'est pas possible. L'occurrence de */i̯/* dans */bi̯ată/* est conditionnée par la position de l'adjectif *avant* le nom, de même que l'occurrence de */e̯/* dans */be̯ată/* est conditionnée par la position de l'adjectif *après* le nom.

Une réduction correcte doit conduire, selon nous, à interpréter */e̯/* et */i̯/* comme deux allophones du même phonème */j/*.

Ainsi, les signifiants de certains mots comme *teacă* «fourreau», *deal* «collline», *leagă* «il lie» etc. contiennent les séquences de phonèmes */tj/, /dj/, /lj/* etc., et non pas une consonne palatalisée suivie d'une voyelle.

4.4. Nous devons répondre à présent à la question suivante: les séquences constituées par */j/ + /voyelle/* peuvent-elles être interprétées comme des «diphtongues»? Une réponse affirmative ne saurait être donnée qu'à la condition de considérer le phonème */j/* comme non consonnantique, c'est-à-dire de le considérer comme une semi-voyelle, ou peut-être comme une voyelle. Andrei Avram[14] a formulé une série de considérations conformément auxquelles les sons roumains */e̯/* et */o̯/* peuvent être interprétés comme des semi-voyelles. Reste à prouver qu'une telle interprétation est possible, même après la réduction que nous avons proposée plus haut et qui diffère, ainsi que nous l'avons montré, de celle proposée par Andrei Avram.

[13] Ce cas a également été discuté par A. Graur, *op. cit.*
[14] Andrei Avram, *op. cit.*

GRUPURI CONSONANTICE LA JONCTURA MORFEMELOR SUFIXALE*

1.1. În cele ce urmează ne propunem să examinăm grupurile consonantice care apar la punctul de contact dintre un morfem[1] sufixal şi temă. Pentru comoditatea expunerii, am crezut că este necesar să introducem un termen, inexistent până acum în terminologia română de specialitate, care să denumească punctul de legătură dintre două morfeme care formează o unitate într-un plan superior, termenul de *jonctură*: vom vorbi deci de o jonctură a unui prefix cu o temă (*sub-diviziune*), a unei teme cu un sufix (*vârst-nic*), a morfemelor unui cuvânt compus (*unt-de-lemn*) etc. Introducerea termenului se justifică obiectiv prin existenţa poziţiei pe care o denumeşte, iar referirea la poziţia discutată este implicată în orice descriere exhaustivă a unui sistem lingvistic şi în orice studiu diacronic care are de urmărit e v o l u ţ i a diverselor elemente în raport cu diferitele poziţii. În descrierea şi istoria structurii fonologice şi morfologice a cuvântului, jonctura poate pune probleme de interes egal cu orice altă poziţie (iniţială, medială etc).

În studiul de faţă, ne propunem să dăm o listă a grupurilor consonantice pe care le-am înregistrat la jonctura sufixelor şi să punem în lumină specificul funcţional al acestor grupuri în raport cu grupurile consonantice care apar în alte poziţii.

1.2. În vederea cercetării de faţă, a fost necesară alcătuirea unei liste de sufixe cu iniţială consonantică. Lista a fost alcătuită pe baza sufixelor examinate de noi într-o lucrare pe care o pregătim, consacrată accentului în limba română. Materialul a fost strâns făcând uz de un fişier care conţinea toate cuvintele dicţionarului limbii române al lui I.-A. Candrea[2], clasate în ordinea alfabetică a terminaţiilor. Am cercetat ulterior toate formaţiile derivate cu sufixele respective făcând uz de *Dicţionarul invers* al limbii române (Bucureşti, 1956) apărut între timp, care, fiind elaborat pe baza părţii tipărite şi a manuscriselor dicţionarului vechii Academii, prezenta avantajul de a fi mai bogat decât fişierul nostru.

Am ajuns astfel la înregistrarea unui număr de grupuri consonantice care apar la jonctură. Pentru comparaţia cu grupurile iniţiale şi finale ne-am servit de materialul cuprins în două lucrări anterioare, una consacrată clasificării distribuţionale a consoanelor[3] şi a doua consacrată structurii silabei în limba română[4]. Pentru

---

* În FD II (1960), p. 85–92.

[1] Întrebuinţăm termenul de „morfem” într-o accepţie diferită de aceea a *Gramaticii limbii române*, Editura Academiei RPR, Bucureşti, 1953, vol. I, p. 110, şi anume în accepţia pe care termenul o are în lingvistica sovietică şi americană; cu aceeaşi valoare, se pare că termenul apare şi la Al. Graur, *Note asupra structurii morfologice a cuvintelor*, în *Studii de gramatică*, vol. II, Bucureşti, 1957, p. 3 şi urm.

[2] I.-A. Candrea, *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi*, Bucureşti, 1931.

[3] E. Vasiliu, *Une classification des consonnes roumaines d'après le critère de la distribution*, în *Mélanges linguistiques* publiés à l'occasion du VIIIe Congrès International des linguistes..., Bucureşti, 1957, pp. 97 et s.

grupurile mediale, ne-am adresat materialului cuprins în schița de descriere a sistemului fonologic al limbii române, făcută de acad. Al. Graur și acad. Al. Rosetti[5]. Pentru stabilirea grupurilor consonantice finale n-am luat în considerație decât formele identice cu radicalul; n-am luat, cu alte cuvinte, în considerație grupurile consonantice obținute prin adjoncțiunea unui morfem consonantic la finala morfemului radical (tipul *lup* + *j*). Procedeul este justificat de faptul că grupurile consonantice formate prin adjoncțiunea unui morfem consonantic la finala consonantică a unui morfem precedent creează un grup consonantic m o t i v a t, deci un grup care apare la j o n c t u r ă. Or, pe noi ne interesează comparația grupurilor care apar la jonctură cu grupurile care nu apar în această poziție.

2.1. Grupurile care apar la jonctură sunt de 2, 3, și 4 consoane. Așadar constituția lor nu este diferită numeric de constituția grupurilor inițiale și finale.

Dat fiind că grupurile mediale de cinci consoane apar numai în cuvinte compuse (*cincisprezece, optsprezece*)[6], putem considera că grupurile care apar la jonctură nu diferă din punctul de vedere al constituției numerice nici de grupurile mediale.

Examinăm pe rând grupurile de 2, 3 și 4 consoane.

2.1.1. *Grupuri de două consoane.* Dăm mai jos lista grupurilor de consoane; dăm în paranteză exemplele de cuvinte derivate și, atunci când e cazul, în paranteze drepte, grupurile corespunzătoare care apar în poziție inițială (urmate de o linie), în poziție medială (între două linii) și în poziție finală (precedate de o linie). Folosim, în general, sistemul internațional de notație fonetică. Sistemul nostru se deosebește de primul în ce privește notarea semiocluzivelor *tʃ*, *dʒ* și *ts*, redate de noi prin, respectiv, *č, ğ* și *ţ*; de asemenea, pentru vocalele din seria medială, am întrebuințat semnele din sistemul ortografic românesc: *ă* (vocală medială de apertură medie), *â* (vocală medială închisă):

bk (*babcă*) [*-bk-*], *dk* (*posadcă*), *jk* (*zmeoaică*) [*-*jk-*][7], *lk* (*animalcul*) [*-lk-, -lk*], *nk* (*ciobancă, carbuncul*) [*-nk-, -nk*], *pk* (*râpcă*) [*-pk-, -pk*], *rk* (*bulgarcă*) [*-rk-, -rk*], *sk* (*opuscul*) [*sk-, -sk-, -sk*], *ʃk* (*păpușcă*) [*-ʃk-, -ʃk*], *tk* (*ciotcă*) [*-tk-*], *wk* (*dulaucă, mutălăucă*), *kč* (*edecciu*) [*-kč-*], *nč* (*darabancic, cazanciu*) [*-nč-, -nč*], *pč* (*crăpcean, căpcel, dulapciu, otcupcic*) [*-pč-*], *rč* (*praporcic*) [*-rč-, -rč*], *sč* (*grăscean*) [*-sč-*], *tč* (*pătcean, spătcel*), *kğ* (*caicgiu*), *fğ* (*pilafgiu*), *lğ* (*duelgiu*) [*-lğ-*], *mğ* (*geamgiu*), *nğ* (*darabangiu*) [*-nğ-*], *pğ* (*salepgiu*), *rğ* (*giuvaergiu*) [*-rğ-*], *tğ* (*rahatgiu*), *dj* (*rotundior*) [*dj-, -*dj-*], *fj* (*pantofior*) [*fj-, -*fj-*], *lj* (*pătuleag, veselior*) [*lj-, -*lj-*], *mj* (*drumeag, nostimior*) [*mj-, -*mj-*], *nj* (*gălbenior*) [*nj-, -*nj-*], *pj* (*dulăpior*) [*pj-, -*pj-*], *rj* (*tinerior*) [*rj-, -*rj-*], *ʃj* (*orășior*), *ţj* (*ospețior*) [*ţj-, -*ţj-*], *vj* (*bolnăvior*) [*vj-, -*vj-*], *kl* (*zevzeclâc*) [*kl-, -kl-*], *fl* (*zaraflâc, chefliu*) [*fl-, -fl-*], *jl* (*crailâc*) [*-*jl-*], *ml* (*geamlâc*) [*ml-*], *nl* (*dragomanlâc, osmanliu*) [*-nl-*],

---

[4] E. Vasiliu, *Observații asupra structurii silabei în limba română*, în *Omagiu Iordan*, București, 1958, p. 877 și urm.

[5] Al. Graur et A. Rosetti, *Esquisse d'une phonologie du roumain*, în BL, VI, p. 5 și urm., în special, p. 9–23.

[6] *Ibidem*, p. 22.

[7] Am notat cu [*] grupurile mediale pe care nu le-am găsit în lucrarea lui Al. Graur și Al. Rosetti, deoarece grupurile vocală + /j/ sunt tratate aparte, la diftongi.

rl (*vizirlâc, nurliu*) [*-rl-, -rl*], *ʃl* (*ghiduşlâc*) [*ʃl-, -ʃl-*], *tl* (*şiretlic, avocatlâc, tabietliu*) [*-tl-*], *zl* (*necazlâc, hazliu*) [*zl-, -zl-*], *lm* (*realmente*) [*-lm-, -lm*], *rm* (*necesarmente*) [*-rm-, -rm*], *sm* (*avertisment*) [*sm-, -sm-, -sm*], *bn* (*grabnic, drobniță*) [*-bn-*], *čn* (*patruzecinic*) [*-čn-*], *dn* (*sfadnic, răsadniță*) [*-dn-*], *gn* (*plugniță*) [*gn-, -gn-, -gn*], *jn* (*ceainic, puiniță*) [*-jn-, -jn*], *ʒn* (*grijnic, slujniță*) [*ʒn-, -ʒn-*], *ln* (*falnic, bolniță*) [*-ln-*], *mn* (*lumnic*) [*mn-, -mn-, -mn*], *pn* (*casapniță*) [*pn-, -pn-*], *rn* (*darnic, pojarniță*) [*-rn-, -rn*], *sn* (*dosnic, dosniță*) [*sn-, -sn-, -sn*], *ʃn* (*greşnic, beşniță*) [*ʃn-, -ʃn-*], *tn* (*sfetnic, botniță*) [*-tn-*], *vn* (*zăbavnic, plavniță*) [*-vn-*], *zn* (*paznic, lăuzniță*) [*-zn-*], *bʃ* (*robşag, cuibşor*) [*-bʃ-*], *kʃ* (*acşor*) [*-kʃ-*], *dʃ* (*podşor*), *fʃ* (*ciufşag, chefşor*), *gʃ* (*drăgşor*), *mʃ* (*omşor*) [*-mʃ-*], *nʃ* (*prietenşug*) [*-nʃ-*], *zʃ* (*vitezşug*), *lt* (*mişeltate*) [*-lt-, -lt*], *pt* (*dreptate*) [*pt-, -pt-, -pt*], *nt* (*căruntate*) [*-nt-, -nt*], *rt* (*libertate*) [*-rt-, -rt*].

2.1.2. *Comentariu*. După cum rezultă din lista precedentă, grupurile care apar numai la jonctură sunt: *dk, wk, tč, kğ, fğ, lğ, mğ, pğ, tğ, dʃ, fʃ, gʃ, zʃ*. Aceste grupuri sunt motivate de finala temei: *-d, -w, -t, -k, -f, -l, -m, -p, -z* şi inițiala sufixului: *k-, č-, ğ-, ʃ-*.

Dat fiind că nu apar decât în poziția discutată, rezultă că grupurile amintite sunt m o t i v a t e.

Grupurile care apar la jonctură diferă prin norma silabică de grupurile identice care apar la inițială şi la finală. De exemplu, în timp ce grupul *rn* este la finală homosilabic (ambele consoane aparțin la aceeaşi silabă), apare la jonctură ca heterosilabic (cele două consoane aparțin la silabe diferite), întrucât la jonctură grupul este intervocalic.

Norma silabică diferită a grupului care apare la jonctură este m o t i v a t ă de faptul că sufixul cuprinde în constituția sa fonematică un element central vocalic, fapt care face ca grupul să apară la jonctură în poziție intervocalică.

Norma silabică a grupurilor care apar la jonctură nu diferă însă de norma silabică a grupurilor identice care apar în poziție medială deoarece, în ambele cazuri, grupul consonantic se află în poziție intervocalică. Rezulta deci că opoziția homosilabic – heterosilabic nu se poate stabili decât între grupurile inițiale şi finale, pe de o parte, şi grupurile identice care apar la jonctură, pe de altă parte. Caracterul heterosilabic al grupurilor care apar la jonctură este specific pentru aceste grupuri n u m a i în raport cu grupurile inițiale şi finale.

Există un singur grup, *ml*, care apare numai la inițială şi la jonctură, participând astfel la opoziția homosilabic – heterosilabic: *ml – m//l*.

2.2.1. *Grupuri de trei consoane*:

rbk (*sârbcă*), *ʃtj* (*prânziştior*) [*ʃtj-, -ʃtj*], *nkl* (*pezevenclâc*), *ngl* (*pezevenglâc*) [*-ngl-*], *ntl* (*savantlâc*), *rdn* (*osârdnic*), *lpn* (*stâlpnic*) [*-lpn-*], *ptn* (*faptnic*), *rtn* (*partnic*), *stn* (*năpastnic*) [*-stn-*], *rbʃ* (*hârbşor*), *nkʃ* (*pruncşor*), *rkʃ* (*arcşor*), *rfʃ* (*vârfşor*), *ngʃ* (*crângşor*), *rgʃ* (*târgşor*), *nzʃ* (*prânzşor*).

2.2.2. *Comentariu*: Cu excepția grupurilor *ʃtj, ngl, lpn* şi *stn*, toate celelalte grupuri nu apar decât la jonctură, fiind motivate de o temă terminată într-un grup imploziv de două consoane: *-rb, -nk, -nt, -rd, -rt, -rf, -nz* şi inițialele consonantice ale sufixelor: *k-, g-, j-, l-, n-, ʃ-*.

În aceeaşi categorie pot fi totuşi încadrate şi grupurile *lpn* şi *stn*, întrucât în studiul amintit al acad. Al. Graur şi acad. Al. Rosetti (p. 22) se dau numai exemple în care cele două grupuri consonantice apar la jonctură: *stâlpnic* şi *partnic*. Rămân deci exceptate numai primele două grupuri.

Grupurile de trei consoane nu pot participa la opoziţia homosilabic – heterosilabic, deoarece niciunul din grupurile enumerate nu apare la jonctură şi în poziţie non-medială (adică iniţială sau finală). Pentru justificare, cf. **2.1.2**. Poate fi exceptat grupul *ʃtj*, în cazul în care, în poziţie intervocalică, se admite silabaţia *prânziş-tior*.

2.3.1. *Grupuri de patru consoane.*

strj (albăstrior) [strj-], rstn (vârstnic) [-rstn-], bʃtn (obştnic).

2.3.2. *Comentariu*: Singurul grup care apare numai la jonctură pare a fi *bʃtn*. Trebuie însă adăugat, credem, şi grupul *rstn*, întrucât, în lista dată de acad. Al. Graur şi acad. Al. Rosetti, grupul în discuţie este exemplificat cu derivatul *vârstnic*, astfel încât grupul apare şi aici tot la jonctură.

Grupurile sunt motivate de temele terminate într-un grup imploziv de trei consoane: *-rst, -bʃt* şi iniţiala consonantică a sufixului, *n-*.

Grupul iniţial homosilabic *strj* apare la jonctură disociat, heterosilabic: *s//trj*[8].

3.1. Din cele 94 de grupuri consonantice care apar în limba română la jonctură, 30, adică 31,91%, nu pot apărea decât în această poziţie. Două grupuri consonantice, adică 2,12%, participă la opoziţia homosilabic – heterosilabic.

3.2. Se poate observa, din situaţiile examinate mai sus, că există posibilitatea unei analogii între unele fapte discutate şi unele fapte fonologice clasate de obicei în categoria elementelor prozodice sau suprasegmentale.

Unele limbi (ca franceza sau maghiara) marchează limita dintre cuvinte cu ajutorul accentului fix de intensitate pe finală sau pe iniţială. Cu alte cuvinte, pronunţarea unei silabe cu o intensitate mai mare în raport cu celelalte silabe indică faptul că avem a face cu, respectiv, un sfârşit sau un început de cuvânt. Aşadar, când un element fonic nu apare d e c â t la finală sau la iniţială, poate fi considerat, în această situaţie, un indiciu al limitei dintre cuvinte.

În mod analog, prezenţa unui element fonic, cum este în cazul nostru un anumit grup de consoane, numai la jonctura sufixelor constituie un indiciu al limitei dintre morfemul-temă şi morfemul-sufix.

În al doilea rând, elementele prozodice cu funcţie demarcativă, despre care am vorbit, au un caracter specific care constă în aceea că sunt m o t i v a t e; succesiunea unităţilor fonematice într-un morfem este, în principiu, nedeterminată, în timp ce combinaţia dintre o silabă şi intonarea ei cu o intensitate mărită este m o t i v a t ă: o silabă finală nu poate fi decât accentuată în limba franceză, după cum o silabă iniţială nu poate fi decât accentuată în limba maghiară; într-un cuvânt ca fr. *chambre* [*ʃãbr*], combinaţia de foneme ʃã este întâmplătoare (/ã/ se poate combina şi cu alte foneme: /v/, /d/, /g/ etc.), în timp ce combinaţia dintre o silabă finală (cu o structură oarecare) şi accentul de intensitate este n e c e s a r ă (fiind la

---

[8] În ce priveşte silabaţia, cf. J. Kuryłowicz, *Contribution à la théorie de la syllabe*, „Bulletin de la Société polonaise de linguistique", fasc. VIII (Extrait), p. 91.

finală, o silabă nu poate fi decât accentuată). Reciproc, accentul de intensitate se combină cu necesitate cu o silabă finală.

În acelaşi sens ne putem imagina un sistem fonematic în care consoanele sonore nu apar decât la finală. În acest caz, raportul dintre sonoritate şi celelalte elemente care intră în conţinutul fonologic al fonemelor care apar la finală (modul de articulaţie, localizare etc.) devine un raport necesar. Într-o asemenea situaţie, sonoritatea ar semnaliza, ca şi accentul de intensitate pe finală, limita dintre cuvinte.

În mod analog, grupurile de consoane care apar numai la jonctură au un caracter motivat tocmai de apariţia lor în această poziţie (v. mai sus **2.1.2.**, **2.2.2.**, **2.3.2**): succesiunea de foneme *dk*, de exemplu, nu este întâmplătoare, nemotivată, cum este succesiunea de foneme *sk*, deoarece *sk* poate apărea în orice poziţie, în timp ce *dk* nu apare decât la jonctură, motivat de finala temei şi iniţiala sufixului.

Dacă situaţia acestor grupuri este întrucâtva diferită de situaţia accentului de intensitate, unde distincţia dintre elementul segmental (termenii constitutivi ai secvenţei fonice) şi cel suprasegmental (accentul, care caracterizează secvenţa fonică fără să o constituie) este evidentă, situaţia este mai puţin diferită de cazul imaginat de noi (dar perfect posibil); aici elementul segmental constitutiv (sonoritatea intră în componenţa sunetului care realizează un anumit fonem) este în acelaşi timp şi un element care caracterizează segmentul fonic.

Corelaţia dintre funcţia delimitativă şi caracterul motivat al unui element, prezentă în cazul accentului fix de intensitate, este prezentă şi în cazul grupurilor consonantice care apar numai la jonctură. Analogia făcută are loc între caractere pe care le considerăm esenţiale.

În aceeaşi situaţie se află şi grupurile consonantice care apar la jonctură cu normă silabică diferită de aceea a grupurilor identice care apar în alte poziţii (iniţială şi finală). Este cazul grupurilor *ml, ʃtj* şi *strj* care participă, după cum am arătat sub **2.1.2**, **2.2.2.** şi **2.3.2.**, la opoziţia homosilabic – heterosilabic. Întrucât *strj* nu apare ca *s//trj* decât la jonctură, fiind motivat de această poziţie, el are o funcţie identică cu aceea a grurpurilor care nu apar decât la jonctură.

După cum rezultă din cele discutate mai sus, grupurile consonantice care marchează jonctura au un caracter ambiguu: ele aparţin clasei elementelor suprasegmentale, întrucât au o funcţie identică cu aceea a unor elemente prozodice, cum ar fi accentul fix de intensitate (pe finală sau pe iniţială); ele aparţin însă în acelaşi timp şi clasei elementelor segmentale, întrucât se supun principiului dublei articulaţii, formulat de A. Martinet[9], şi anume sunt părţi constitutive ale unui enunţ analizabil în unităţi aparţinând la două clase: unităţi minime semnificative (morfeme) şi unităţi exclusiv distinctive (foneme).

Se poate spune că faptele descrise constituie şi caracterizează în mod simultan segmentul fonic.

---

[9] Cf. A. Martinet, *Arbitraire et double articulation linguistique*, CFS, XV, p. 112 et s.

GROUPES CONSONANTIQUES AU POINT DE JONCTION DES MORPHÈMES-SUFFIXES

RÉSUMÉ

Il ressort de la comparaison des groupes consonantiques qui se forment au point de jonction des suffixes avec les groupes consonantiques initiaux, médiaux et finaux, que:

(a) certains groupes n'apparaissent qu'au point de jonction des suffixes;

(b) d'autres n'apparaissent qu'à l'initiale, à la finale et au point de jonction des suffixes (et non pas en position médiale).

La norme syllabique distingue les groupes de la catégorie *b),* qui se forment au point de jonction des suffixes, des groupes identiques (au point de vue de la constitution phonématique) qui apparaissent en position initiale et finale: les premiers sont hétérosyllabiques (leurs éléments appartenant à des syllabes différentes), tandis que les seconds sont homosyllabiques.

La constitution phonématique de certains groupes et la norme syllabique d'autres groupes étant motivées par leur position – à savoir, la fonction des suffixes –, on peut dire qu'en ces cas les groupes consonantiques ont une *fonction délimitative.*

Les groupes qui marquent le point de jonction ont une double nature: ils constituent et caractérisent, à la fois, la séquence phonématique.

SISTEMUL VOCALIC AL LIMBII ROMÂNE*

0. Vocalismul limbii române a fost descris în termenii unui sistem bidimensional, ale cărui coordonate sunt l o c a l i z a r e a şi a p e r t u r a.

Acest sistem a fost reprezentat de majoritatea fonologilor ca un triunghi: pe treapta maximală de deschidere figurând un singur fonem, /a/, iar pe treapta minimală de închidere figurând trei foneme, /i, î, u/ [4, p. 5–6; 10 p. 96; 3 pass.][1] sau două foneme /î, u/ [8 p. 9].

Małecki a reprezentat sistemul vocalic al limbii române sub forma unui dreptunghi: pe treapta maximală şi pe treapta minimală de deschidere figurând un număr egal de foneme: /i, î, u/, pe treapta minimală, /e͡a, a, o͡a/, pe treapta maximală [7 p. 156].

0.1. Ceea ce caracterizează descrierile prezentate sumar mai sus este faptul că fonemele sunt definite pe o bază strict f o n e t i c ă, şi nu f u n c ţ i o n a l ă. Aşa se explică de ce în niciuna din descrierile amintite nu se arată o r i e n t a r e a sistemului.

0.1.1. Într-adevăr, considerând de exemplu că opoziţia /i, e, a/ este o opoziţie g r a d u a l ă, nu putem şti care este termenul marcat şi care este termenul nemarcat sau, mai precis, care este marca de corelaţie: *închiderea* sau *deschiderea*. Cu alte cuvinte, putem defini cu egală justificare un /a/ drept un /e/ + *deschidere* sau un /e/ drept un /a/ + *închidere*. În primul caz am considera *deschiderea* ca marcă de corelaţie, în cel de-al doilea, *închiderea*.

0.1.2. Din cauza faptului că o r i e n t a r e a sistemului nu este stabilită, niciunul din membrii sistemului nu poate fi definit decât în mod arbitrar: seria /i, î, u/ poate fi definită ca serie nemarcată, iar seria /e, ă, o/ ca seria marcată prin *deschidere*; seria /e, ă, o/ ca serie nemarcată, iar seria /i, î, u/ ca marcată prin *închidere*; seria /e, ă, o/ ca serie nemarcată în raport cu seria /i, î, u/, marcată prin *închidere*, şi în raport cu /a/, marcat prin *deschidere* ş.a.m.d.

0.2. Ne propunem ca, în cele ce urmează, să descriem sistemul vocalic al limbii române pornind de la criterii riguros intralingvistice, funcţionale, şi anume: criteriul *neutralizării* opoziţiilor vocalice şi criteriul *alternanţelor* fonematice [6].

1. Înainte de a trece la clasificarea propriu-zisă a fonemelor vocalice, vom face o scurtă prezentare a inventarului de unităţi invariante şi a alofonelor care interesează direct discuţia noastră.

---

* În SCL XII (1961), nr. 1, p. 15–23.

[1] Numărul închis între paranteze drepte reprezintă numărul sub care figurează o anumită lucrare în lista de *Lucrări citate*, de la sfârşitul acestui articol (p. 83–84), iar numărul care figurează după p. indică pagina la care ne referim; când între paranteze figurează mai multe numere urmate de indicaţia paginii, fiecare număr care precedă indicaţia p. reprezintă o lucrare din lista amintită.

/a, o, u/ din perechi minimale de tipul /dar-dor-dur/;
/î, i/ din perechi minimale de tipul /vână-vină/;
/ă, e/ din perechi minimale de tipul /mări-meri/.

1.1.2. După cum am arătat cu altă ocazie, „semivocalele" [e̯, o̯, j, w] pot fi considerate ca alofone ale vocalelor [e, o, i, u], respectiv, cu condiția admiterii unei joncturi silabice, notate prin [-] [14]. În aceeaşi situație se află [i̯] (= i final afonizat [14]).

1.1.3. Vocalele /e, i, o, u, ă, î/ se realizează ca [^{j}e̯, ^{j}i, ^{w}o̯, ^{w}u, $^{i̯}$ă, $^{i̯}$î] la inițială de cuvânt sau de silabă, după vocală; în această poziție, există un raport de variație liberă între [e, i, o, u, ă, î] pe de o parte şi [^{j}e̯, ^{j}i, ^{w}o̯, ^{w}u, $^{i̯}$ă, $^{i̯}$î] pe de altă parte (cf. pronunțări ca [^{j}e̯lefant – elefant], [^{j}imağine – imağine], [^{w}o̯m – om], [^{w}urs – urs], [$^{i̯}$ăla – ăla], [$^{i̯}$în – în]).

Vocalele care urmează după /o, u/ şi /e, i/ sunt precedate de un sunet semivocalic cu un timbru identic cu cel al vocalei precedente: [ró^{w}ă] [tări^{j}a], [re$^{e̯}$ál], [lu^{w}ând] etc. În aceste situații, transcripția fonematică va fi deci: /roă, tăria, real, luînd/.

1.2. Unitățile /a, e, i, ă, î, o, u/, degajate prin comutare, se clasifică din punct de vedere f o n e t i c în felul următor:
/a/: vocală deschisă neutră ca localizare
/e/: vocală medie anterioară
/i/: vocală închisă anterioară
/ă/: vocală medie centrală
/î/: vocală închisă centrală
/o/: vocală medie posterioară
/u/: vocală închisă posterioară

Vocalele din seria posterioară se caracterizează prin labialitate (= rotunjirea buzelor).

1.2.1. Sistemul vocalic descris în termeni f o n e t i c i (ca sub 1.2.) poate fi reprezentat sub forma cunoscută a unui triunghi:

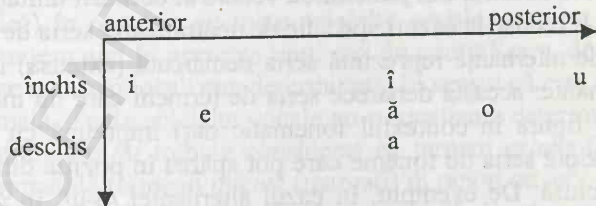

Figura nr. 1

1.2.2. Diversele descrieri existente ale sistemului vocalic românesc diferă între ele prin numărul de unități ale inventarului şi, implicit, prin definiția fiecărei unități în parte.

Astfel, în cadrul descrierii făcute de Emil Petrovici, [8 p. 9], nu figurează fonemele /i/ şi /e/, considerate ca alofone ale lui [î] şi [ă], respectiv. În aceste condiții, definiția fonetică a unităților trebuie să fie alta: /î, ă/ sunt foneme anterioare; /u, o/ sunt foneme posterioare.

În cadrul descrierii făcute de Małecki, seria anterioară este constituită din fonemele /i, e, e͡a /, seria centrală din fonemele /î, ă, a/, iar seria posterioară din fonemele /u, o, o͡a / [7 p. 156].

Schema prezentată de noi sub **1.2.1.** coincide cu schema dată de Al. Rosetti [10 p. 96, cf. şi 11 p. 63]. Fonemul /a/ trebuie considerat ca n e u t r u din punctul de vedere al localizării, deoarece nu există alte foneme cu acelaşi grad de deschidere care să i se opună prin localizare.

2. După cum ne-am propus (cf. **0.2.**), trecem la clasificarea funcţională a unităţilor degajate mai sus şi definite apoi provizoriu din punct de vedere fonetic; cele două criterii de clasificare sunt *neutralizarea şi alternanţele fonematice*. Vom vedea că, prin aplicarea acestor criterii, se poate ajunge la o definiţie univocă şi riguros intralingvistică a fiecărui termen.

2.1. Bazele teoretice ale acestei clasificări sunt cunoscute şi nu vom face decât să le amintim pe scurt [1 p. 35; 2 p. 42 sq., 67; 5 pass.; 6 p. 53; 9 p. 180, 181, 183; 12 pass.; 13 pass].

2.1.1. *Criteriul neutralizării*. Neutralizarea este înlocuirea unui termen sau a unei serii de termeni cu alt termen sau o altă serie de termeni în anumite condiţii *fonematice* [6]. În poziţie de neutralizare (suprimarea unei opoziţii) nu este admisă decât ocurenţa seriei nemarcate, în timp ce seria marcată este exclusă din această poziţie. Termenul marcat reprezintă termenul *intens* (+), iar termenul nemarcat reprezintă termenul *extens* (–), deoarece ansamblul de trăsături fonice ale termenului nemarcat aparţine şi ansamblului de trăsături ale termenului marcat. Termenul care se află în afara opoziţiei intens / extens reprezintă termenul *neutru* (0) [5 p. 87–88; 2 p. 67; 12 p. 32; 9 p. 180, 181, 183].

2.1.2. *Criteriul alternanţelor fonematice*. După cum neutralizarea reprezintă înlocuirea unui termen sau a unei serii de termeni în anumite condiţii fonematice, *alternanţa* reprezintă o înlocuire a unui termen sau a unei serii de termeni în anumite condiţii g r a m a t i c a l e [6].

După părerea noastră, din punctul de vedere al definirii unităţilor fonematice, *alternanţele* pot fi reduse la cazuri speciale de neutralizare: seria de termeni care nu intră în relaţie de alternanţă reprezintă seria nemarcată (extensă) în raport cu una din seriile alternante; aceasta deoarece seria de termeni care nu intră în alternanţă (dar care poate figura în contextul fonematic dat) împreună cu *una* din seriile alternante reprezintă seria de foneme care pot apărea în poziţia din care o serie de foneme este exclusă. De exemplu, în cazul alternanţei /o-u/, în /mor-murim/, în contextul /m-r/ există posibilitatea de ocurenţă a fonemului /o/, dar şi a fonemului /i/: /mir/. Ceea ce înseamnă că fonemele /o, i/ reprezintă seria nemarcată, în raport cu /u/, care face parte din seria marcată. Detaliile acestei interpretări se vor clarifica sub **2.3. – 2.3.4.**

2.2. Posibilităţile combinatorii ale vocalelor sunt reprezentate în figura nr. 2.

Semnul [x] la intersecţia unui rând cu o coloană arată că vocala care figurează în capătul rândului poate fi urmată de vocala aflată în capul coloanei intersectate. Absenţa semnului [x] indică faptul că grupul respectiv nu se realizează în limba română. În examinarea combinaţiilor vocalice a fost luată în consideraţie

şi jonctura silabică (cf. **1.1.2.**) indicată prin [-], deoarece prezenţa acestui fonem este strâns legată de combinaţiile vocalice.

Însoţim această figură de o listă de exemple care ilustrează fiecare combinaţie în parte. Exemplele sunt date în transcriere fonematică.

2.1.1.

	a	e	i	ă	î	o	u	–
a		x	x			x	x	x
e	x	x	x			x	x	x
i	x	x	x			x	x	x
ă		x	x			x	x	x
î		x	x				x	x
o		x	x	x	x	x	x	x
u	x	x	x	x	x	x	x	x
–	x	x	x			x	x	

Figura nr. 2

Exemple (însoţim transcrirea fonematică de scrierea ortografică): /'aer/ (*aer*), /ha'in/ (*hain*), /ao'rist/ (*aorist*), /'aur/ (*aur*), /a-u/ (*au* pers. 3 pl.); /re'al/ (*real*), /a'lee/ (*alee*), /'lei/ (*leii*), /teo'rie/ (*teorie*), /'leu/ (*leul*), /le-u/ (*leu*); /tă'ria/ (*tăria*), /tă'rie/ (*tărie*), /ko'pii/ (*copiii*), /vio'la/ (*viola*), /akţi'une/ (*acţiune*), /fi-u/ (*fiu* subst.); /tăe'tor/ (*tăietor*), /tră'i/ (*trăi*), /'dăo/ (*dă-o*), /'rău/ (*răul*), /ră-u/ (*rău*); /'rîe/ (*râie*), /mîrî'i/ (*mârâi*, infinitiv), /'rîu/ (*râul*), /rî-u/ (*râu*); /bo'er/ (*boier*), /ro'i/ (*roi* infinitiv), /'roă/ (*rouă*), /plo'înd/ (*plouând*), /zoolo'ğie/ (*zoologie*), /'bou/ (*boul*), /bo-u/ (*bou*); /končeptu'al/ (*conceptual*), /ku'er/ (*cuier*), /loku'i/ (*locui*, infinitiv), /lu'ă/ (*luă*), /lu'înd/ (*luând*), /fastu'os/ (*fastuos*), /a'siduu/ (*asiduu*), /'ku-arţ/ (*cuarţ*); /'i-arbă/ (*iarbă*), /'mi-ere/ (*miere*), /ma-i/ (*mai* adv.), /de-o'dată/ (*deodată*), /no-u/ (*nou*).

2.2.2. Înainte de a trece la discutarea figurii nr. 2, trebuie să ne oprim asupra unei particularităţi de distribuţie a vocalei /a/, care nu rezultă din acest tabel, şi anume: vocala /a/ poate apărea după secvenţa /o-/ (= *o* în poziţie nesilabică urmat de jonctura silabică) în opoziţie cu toate celelalte vocale, care nu pot apărea în această poziţie. Suntem aici în prezenţa unui caz de neutralizare, deoarece /a/ este singura vocală care nu are o localizare determinată, în sensul că este singura vocală cu apertură maximală. Toate celelalte vocale au o localizare determinată. Apărând în poziţie de neutralizare /a/ trebuie considerat ca termen *extens* (nemarcat), iar celelalte vocale reprezintă termenii *intenşi* (marcaţi) în raport cu /a/.

2.2.3. Din fig. 2 rezultă că ocurenţa fonemelor /ă, î/ este exclusă după /-/, unde este admisă ocurenţa oricărei alte vocale. Ceea ce caracterizează seria /ă, î/, după cum am văzut (**1.2.**), este *localizarea centrală*. În poziţia amintită este permisă ocurenţa tuturor vocalelor non-centrale. Putem considera deci că seria /ă, î/ reprezintă seria *marcată* (*intensă*) în raport cu seria nemarcată /e, i, o, u/.

Vocalele /e, i/ se disting de seria /o, u/ prin aceea că, înainte de seria centrală, este admisă ocurenţa seriei /o, u/ şi este exclusă ocurenţa seriei /e, i/. Situaţia verbului *crea*, cu perfectul *creă* şi gerunziul *creând* este o excepţie de natură ortografică, întrucât pronunţarea este [kre'ẹ], [kre'ind], respectiv, ca şi [ve'g'e], [veg'ind].

Vocalele din seria [e, i] au în comun localizarea anterioară (palatală) și reprezintă, în raport cu seria /o, u/, seria marcată (intensă).

2.3. Alternanțele vocalice din limba română sunt indicate în fig. nr. 3, unde în triunghiul vocalelor limbii române am indicat printr-o linie care unește două vocale raportul de alternanță în care se află cei doi termeni.

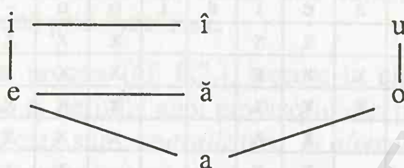

Figura nr. 3

Exemple (în transcrierea fonematică): /vînd/ – /'vinde/, /vine/ – /ve'nim/, /văd/ – /'vede/, /văd/ – /'vadă/, /kém/ – /'k'amă/, /port/ – /'po-artă/, /port/ – /pur'tăm/.

2.3.1. Se observă că niciuna din vocalele din seria închisă (/i, î, u/) nu intră în alternanță cu /a/, în timp ce oricare din vocalele din seria medială poate intra în alternanță cu /a/.

2.3.2. Legătura dintre /i/, /e/ și /a/ nu reprezintă posibilitatea de alternanță între cei doi termeni, deoarece nu există niciun morfem care să conțină alternanța /a/-/e/-/i/.

Legătura dintre /u/, /o/ și /a/ nu ne permite să considerăm că, în limba română, /u/ alternează cu /a/, deoarece nu există niciun morfem care să conțină *numai* alternanța /a/-/u/, fără să conțină și o vocală alternantă intermediară, /o/. Ceea ce în figura nr. 3 apare ca o alternanță cu trei termeni, /a/-/e/-/i/ și /a/-/o/-/u/, trebuie interpretat ca două grupuri de câte două alternanțe, în care fiecare dintre cei doi termeni mijlocii poate alterna cu unul din termenii externi ai seriei din care termenul mijlociu face parte.

În consecință, /a/-/e/-/i/ trebuie interpretat ca un grup de două alternanțe: /e/-/a/ și /e/-/i/, iar /a/-/o/-/u/ trebuie de asemenea interpretat ca un grup de două elemente /o/-/a/ și /o/-/u/.

Spunem, în alți termeni, că relația de alternanță nu este tranzitivă.

Alternanța dintre /a/ și /o/ este de natură mai complexă decât celelalte alternanțe, în sensul că alternanța se produce prin prezența lui /a/ după /o/ sau prin absența lui /a/ și a joncturii silabice după /o/, în anumite condiții gramaticale.

Asemănătoare este și alternanța dintre /e/ și /a/, unde alături de alternanța simplă /a/-/e/ ('vadă-'vede), găsim și alternanța complexă între /e/ și /e-a/: /trek/-/'tre-akă/.

2.3.3. Conform celor arătate sub **2.1.2.**, /a/ împreună cu seria /i/, /î/, /u/ reprezintă seria nemarcată (extensă), deoarece /a, i, î, u/ reprezintă seria de foneme a căror ocurență este admisă în orice condiție gramaticală. Într-adevăr, acolo unde, în condiții gramaticale date, apare /a/, și unde este exclusă ocurența seriei /e, ă, o/, este tolerată în principiu și ocurența seriei /i, î, u/ care nu intră *niciodată* în alternanță cu /a/, ceea ce înseamnă că /a/ este echivalent cu /i, î, u/ din punctul de vedere al posibilităților de ocurență în anumite contexte gramaticale.

2.3.4. Pe baza celor arătate sub **2.3.2. – 2.3.3.** se poate face următoarea clasificare a vocalelor:

/i, e, u, a/ = seria nemarcată (extensă)

/e, ă, o/ = seria marcată (intensă).

Vocalele din seria extensă nu au un caracter omogen: /i, î, u/ fac parte din seria închisă, /a/ este vocală deschisă.

3. Analiza făcută sub **2.2.1. – 2.3.4.** ne permite să descriem sistemul vocalic al limbii române pe baza unor criterii *funcționale*, adică pe baza naturii relațiilor în care intră fonemele vocalice, și nu pe baza naturii lor fonetice.

În această descriere, substanța fonică nu reprezintă un criteriu de clasificare, ci un element care urmează să fie clasificat. Clasificarea opozițiilor care urmează să fie făcută în paragrafele următoare reprezintă, de fapt, clasificarea unui material fonic după criterii funcționale, lingvistice.

Definirea dimensiunilor unui sistem fonematic se face prin raportarea sistemului de relații la substanța fonică.

3.1. Cele arătate sub **2.2.2.** ne permit să stabilim o primă corelație, fundamentală: o vom numi corelație de l o c a l i z a r e, în care termenul extens este reprezentat de /a/, iar termenul intens de seria /e, i, ă, î, o, u/.

Deci:

n o n - l o c a l i z a t : /a/ ~ l o c a l i z a t e : /e, i, ă, î, o, u/.

3.1.1. Cea de-a doua corelație, pe care o vom considera subordonată celei dintâi, este aceea de a p e r t u r ă, în care termenul nemarcat este constituit din seria /i, î, u, a/, iar termenul marcat este constituit de seria /e, ă, o/ cu apertură medie (cf. **2.3.4.**).

Deci:

a p e r t u r ă n o n - m e d i e /i, î, u, a/ ~ a p e r t u r ă m e d i e /e, ă, o/.

Termenul /a/ din seria /i, î, u, a/ este distinct de seria /i, î, u/, deoarece /a/ face parte din seria nemarcată a corelației de sub **3.1.**, iar /i, î, u/ fac parte din seria marcată a aceleiași corelații.

3.1.2. Cea de-a treia corelație, subordonată de asemenea celei dintâi, este aceea de *localizare centrală*, în care seria extensă este constituită de fonemele /e, i, o, u/, iar seria intensă de fonemele /ă, î/ (cf. **2.2.3.**).

n o n - c e n t r a l : /e, i, o, u/ ~ c e n t r a l /ă, î/.

3.1.3. A patra corelație este subordonată față de cea de-a treia (deci și față de cea dintâi) și o vom numi de a n t e r i o r i t a t e; seria marcată este /e, i/, seria nemarcată : /o, u/.

Deci:

n o n - a n t e r i o r : /o, u/ ~ a n t e r i o r : /e, i/.

3.2. Se observă că vocala /a/ se distinge atât de seria /i, î, u/, nemarcată pe dimensiunea de *apertură*, cât și de seria /o, u/, nemarcată pe dimensiunea localizării (atât față de corelația central ~ non-central, cât și față de corelația anterior ~ non-anterior).

Pentru a respecta principiul de definiție folosit mai sus, vom spune că /a/ este non-non-mediu ca *apertură* și non-non-central ca localizare. Fonemul /a/ apare ca

nemarcat din punctul de vedere al ambelor dimensiuni, aşa că poate fi considerat ca termen *zero* absolut (cf. **3.2.2.**).

3.2.1. Vocalele /e, i/ reprezintă termenul nemarcat al primei corelaţii de pe dimensiunea l o c a l i z ă r i i, iar /o, u/ termenul nemarcat al celei de-a doua corelaţii. Din punctul de vedere al ambelor corelaţii /o, u/ reprezintă seria nemarcată, ea definindu-se de două ori n e g a t i v ca non-non-centrală. Aşadar, din punctul de vedere al localizării, /o, u/ reprezintă termenul *zero*, distinct de /e, i/ care este termenul *negativ* şi distinct de /ă, î/, care este termeul *pozitiv*.

3.2.2. Acordarea valorii *zero* termenului nemarcat în mod absolut din punctul de vedere al unei dimensiuni (sau al ambelor dimensiuni) decurge în mod logic din principiul stabilirii opoziţiilor prin absenţa ambelor trăsături distinctive posibile pe dimensiunea dată (sau pe dimensiunile date); de ex. /o, u/ prin absenţa localizării centrale şi anterioare; /a/ prin absenţa localizării se distinge de /i, î, u/, iar prin absenţa deschiderii medii, de /o/.

În schimb, seriile nemarcate numai în raport cu o *singură* serie nu pot fi definite numai negativ, prin absenţa trăsăturii distinctive a seriei marcate, deoarece, în felul acesta, ele n-ar putea fi distinse de seriile nemarcate în mod absolut. A defini de ex. seria /e, i/ numai ca non-centrală înseamnă a nu o putea distinge de seria /o, u/, care şi ea este tot non-centrală. Este deci nevoie de a defini această serie *pozitiv* în raport cu seria /o, u/ şi *negativ* în raport cu seria /ă, î/; seria aceasta definită *în acelaşi timp* pozitiv şi negativ este analogă cu valorile negative date numerelor: -1 este altceva decât 1 şi altceva decât zero sau, în alţi termeni, non-unu este altceva decât zero.

3.3. Pe baza considerentelor făcute în paragrafele **3.1 – 3.3.** se poate da următoarea schemă care sintetizează descrierea sistemului de opoziţii vocalice.

Coordonata orizontală reprezintă localizarea, coordonata verticală reprezintă apertura. Cele două coordonate se orientează către termenul [+], adică intens; prin [÷] simbolizăm seria negativă, prin [0] seria neutră:

localizare	central		anterior
	+	0	÷
+	ă	o	e
0		a	
÷	î	u	i

Figura nr. 4

LUCRĂRI CITATE

[1] = Emilio Alarcos Llorach, *Fonolgia española*, Madrid, 1954.
[2] = Emilio Alarcos Llorach, *Gramatica estructural*, Madrid, 1951.

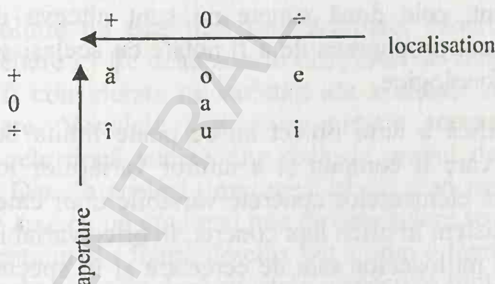
[3] = Andrei Avram, *Considerații fonologice asupra rimelor românești*, în „Fonetică și dialectologie", I, București, 1958.
[4] = A. Graur et A. Rosetti, *Esquisse d'une phonologie du roumain*, BL, VI, 1938, pp. 5–29.
[5] = Louis Hjelmslev, *Note sur les oppositions supprimables*, TCLC, XII, 1959, pp. 82–88.
[6] = Louis Hjelmslev, *On the Principles of Phonematics*, în *Proceedings of the Second International Congress of Phonetic Science*, London, 1935, pp. 49–54.
[7] = M. Małecki, *Bulletin international de l'Académie des sciences et des lettres*, Cracovie, 1934, p. 156, [ap. 4, p. 5].
[8] = E. Petrovici, *Sistemul fonematic al limbii române*, SCL VII, 1956, pp. 7–20.
[9] = А. А. Реформатский, *Введение в языкознание*, Moscova, 1955.
[10] = A. Rosetti, *Considérations sur le système phonolgique du roumain littéraire*, în *Recherches sur les diphtongues roumaines*, Bucarest–Copenhague, 1959, pp. 93–97.
[11] = A. Rosetti, *Sur le système phonologique du roumain*, *Ibidem*, pp. 63–66.
[12] = N. S. Troubetzkoy, *Die Aufhebung der phonologischen Gegensätze*, TCLP, VI, 1936, pp. 29–46.
[13] = Em. Vasiliu, *Note sur la neutralisation des oppositions phonématiques*, în „Revue de linguistique", III, 1958, nº 1, pp. 13–17.
[14] = Em. Vasiliu, *On the Category of „semi-vowels" in Rumanian*, în „Studia linguistica", Lund, 1962.

LE SYSTÈME VOCALIQUE DU ROUMAIN

RÉSUMÉ

Les classifications existantes des voyelles de la langue roumaine reposent sur des critères phonétiques et non pas phonologiques. L'auteur se propose de donner une classification fonctionnelle des voyelles, fondée sur deux critères: la neutralisation des oppositions vocaliques et les alternances vocaliques.

Le résultat de la classification est représenté par le schéma suivant:

PROBLEMA FONEMULUI ÎN LINGVISTICA ACTUALĂ*

1. Foneticianul englez Daniel Jones a făcut observaţia că oamenii au i n t u i t existenţa fonemului cu mult înainte ca savanţii să fi dat definiţia ştiinţifică a conceptului: scrierea alfabetică nu este, în bună parte, decât un fel de fonologie empirică. Literele nu notează *sunetele*, cu toate calităţile lor concrete, ci *clase* de sunete. De ex., în ortografia română, sunetul *e* din *ies* şi sunetul *e* din *merg* sunt notate cu aceeaşi literă, *e*, deşi primul este mai închis decât al doilea, deci este *diferit* din punct de vedere fonetic de al doilea.

Exemplul citat de noi nu pune desigur în evidenţă „intuiţia fonemică" a vorbitorului *de astăzi* al limbii române: astăzi, notarea cu aceeaşi literă a vocalelor din cele două cuvinte se impune prin tradiţie, iar vorbitorul nu *caută* un semn grafic pentru a nota o realitate fonetică. Exemplul citat are valoare numai în măsura în care se pune în evidenţă următoarea problemă de ordin general: cum se ajunge ca două sunete *diferite* să fie notate cu *aceeaşi* literă?

Istoria diverselor scrieri arată că au existat momente în care „intuiţia fonemică" a jucat un rol real. Astfel, în jurul anului 1450 î.e.n., Se-Iong a propus ca, în limba coreeană, sunetele *p* aspirat (asemănător cu *p* din rom. *cap)* şi *b* să fie notate cu aceeaşi literă. Analiza sistemului fonologic al limbii coreene demonstrează că, de fapt, cele două sunete nu sunt altceva decât variantele aceluiaşi fonem, astfel încât propunerea de a fi notate cu acelaşi semn se bazează pe intuirea unei realităţi fonologice.

2. Descrierea ştiinţifică a unui obiect nu se poate limita la enumerarea şi prezentarea elementelor care îl compun şi a tuturor variaţiilor lor. Orice ştiinţă procedează la subsumarea elementelor concrete variabile unor categorii mai largi, care reflectă esenţialul existent în orice fapt concret, în orice variabilitate.

Prin perfecţionarea mijloacelor sale de cercetare şi în special prin folosirea unor instrumente de analiză din ce în ce mai perfecţionate, fonetica clasică a ajuns să poată da o descriere din ce în ce mai fină a sunetelor vorbite, demonstrând în felul acesta că, în realitatea vorbirii, există de fapt mult mai multe sunete decât cele pe care vorbitorul obişnuit le percepe ca distincte şi chiar decât poate percepe o ureche exersată de fonetician.

Este în momentul de faţă o idee general admisă faptul că doi vorbitori pronunţă, în marea majoritate a cazurilor, în mod diferit ceea ce apare ca „acelaşi sunet" şi că, mai mult, acelaşi vorbitor pronunţă în mod diferit, în momente diferite, ceea ce apare ca „acelaşi sunet". Se poate considera deci că o limbă dată conţine, dacă nu un inventar infinit de sunete, cel puţin un inventar care tinde spre infinit.

---

* În LR XI (1962), nr. 2, p. 125–130.

Deşi situaţia se prezintă în felul acesta, procesul comunicării nu este stânjenit. Deşi vorbitorii sunt puşi de cele mai multe ori în situaţia de a auzi un „sunet nou", diferit de cele pe care le emit ei sau de cele pe care le-au „auzit" până la un moment, cu toate acestea mesajele sunt aproape totdeauna înţelese în mod corect. Cu alte cuvinte, dacă un vorbitor al limbii române aude pronunţat cuvântul *masă* la un moment T_1 cu vocala pe care o vom nota a_1, iar în momentul T_2 aude acelaşi cuvânt pronunţat cu vocala a_2, vorbitorul va *recunoaşte* cele două cuvinte rostite în momentele T_1, T_2 ca *identice*. În schimb, acelaşi vorbitor nu va recunoaşte ca identice cuvintele *casă* şi *masă*. În ambele cazuri avem a face cu sunete diferite: a_1, a_2, şi *c, m*. În primul caz, apariţia lor în acelaşi context fonetic permite identificarea celor două cuvinte; în cel de al doilea caz nu va permite această identificare. În primul caz diferenţa dintre sunetele a_1 şi a_2 nu este percepută; în cel de al doilea caz, diferenţa dintre sunetele *c* şi *m* este percepută.

3. Se pune problema de a şti ce anume permite *identificarea* suntelor a_1, a_2 şi ce anume determină *distingerea* sunetelor *c, m*.

Există trei soluţii care s-au dat acestei probleme, şi anume:

a) Soluţia pe care o putem numi *fonetică*. Sunt considerate ca identice două sunete care seamănă între ele din punctul de vedere al fiziologiei lor sau al calităţilor lor acustice. De exemplu, atât sunetul *e* (*e* închis) din rom. *ies*, cât şi sunetul *e* (mai deschis) din *merg* pot fi considerate ca două varietăţi ale sunetului *e*, deoarece ambele au o localizare anterioară şi, prin aceasta, se deosebesc de *ă, î, o, u*: ambele au un grad de închidere mai mic decât *a* (= *a* anterior) şi mai mare decât *i* şi, prin aceasta, se disting de sunetele *a* şi *i*, care şi ele au o localizare tot anterioară.

Această soluţie nu este însă satisfăcătoare, deoarece nu ne spune *cât* de asemănătoare trebuie să fie două sunete din punct de vedere acustic sau fiziologic pentru a putea fi considerate ca varietăţi ale aceluiaşi sunet. Să ne reprezentăm situaţia următoare. Vocalele *i* şi *e* au ambele aceeaşi localizare, anterioară. Diferenţa între cele două sunete este dată de gradul de deschidere: *e* este mai deschis decât *i*. Dar, în acelaşi timp, un *i* cu un grad mai mare de deschidere se apropie de *e*, iar un *e* cu un grad mai mic de deschidere se apropie de *i*. Putem să ne imaginăm existenţa unui *i* foarte deschis sau a unui *e* foarte închis, care să ne pună în imposibilitate de a decide dacă sunetele respective sunt varietăţi ale lui *e* sau ale lui *i*. Aceasta tocmai deoarece tranziţia de la un sunet la altul se face *gradat*, deci fără posibilitatea de a stabili o *limită* între cele două clase de varietăţi.

b) Cea de a doua soluţie este aceea pe care o vom numi fonologic-psihologistă sau mentalistă. Această soluţie are la bază distincţia între *fonem* şi *sunet*. Fonemul este „echivalentul psihic al sunetului" sau „ideea" sau „noţiunea" de sunet, iar sunetul aparţine actului concret de vorbire. Fonemul este o reprezentare a sunetului sau o noţiune a sunetului şi, în consecinţă, nu este decât un fapt psihic. Vorbitorul are o reprezentare unică pentru o clasă mai mare de sunete concrete, astfel încât această reprezentare unică devine criteriu de identificare a unui număr de varietăţi concrete; deoarece, de exemplu, un vorbitor al limbii române are o reprezentare unică pentru sunetele *ẹ* şi *e*, în limba română există un singur fonem, E.

Această soluție prezintă dezavantajul de a deplasa problema de pe terenul realității obiective pe terenul faptelor de conștiință, care trebuie, în ultimă analiză, și ele explicate, iar explicația nu poate fi găsită decât tot în realitatea obiectivă. Mai precis: vorbitorul de limbă română are un „echivalent psihic" unic, E, pentru sunetele *ę* și *e*. Dar acest fapt de conștiință nu face decât să *reflecte* o realitate *obiectivă,* care determină echivalarea mentală a sunetelor *ę* și *e*.

Această primă teorie a fonemului a fost formulată de lingvistul rus Baudouin de Courtenay, profesor la St. Petersburg și, apoi, la Kazan, în lucrarea *Versuch einer Teorie der phonetischer Alternationen* (Strasbourg, 1895). Este de observat că B. de Courtenay nu folosește termenul de *fonem*; acest termen a fost introdus de un elev al său, Kruszewski.

Deși în esență psihologistă, teoria lui B. de Courtenay are meritul de a fi formulat explicit distincția între *fonem* și *sunet* și de a fi dat un criteriu, fie el chiar psihologist, de identificare a două sunete ca variații ale aceleiași unități. De fapt, B. de Courtenay a introdus pentru prima oară în studiul expresiei fonice conceptul de invariantă (fără a-l numi în acest fel), concepând însă invarianta ca o invariantă pur mentală.

O concepție asemănătoare găsim în primele lucrări de fonologie ale lui N. S. Trubetzkoy, care va dezvolta mai târziu o teorie proprie a fonemului, deosebită de a lui B. de Courtenay.

c) Cea de a treia soluție o vom numi fonologic-structurală. Ea prezintă avantajul de a găsi criterii de identificare pornind de la o realitate obiectivă, structura generală a limbii.

Am văzut mai sus că există sunete distincte care, apărând exact în aceeași poziție, în același context fonetic, mențin identitatea cuvântului cu el însuși. Dacă cuvântul *casă* este rostit în momentul T_1 cu sunetul a_1, iar în momentul T_2 cu sunetul a_2, nu suntem în prezența a două cuvinte diferite. Faptul ne este indicat de *identitatea de sens* a celor două tranșe sonore. Există, de asemenea, sunete distincte care, apărând în aceeași poziție, în același context fonetic, nu mențin identitatea cuvântului cu el însuși. Dacă la inițiala cuvântului se rostește în momentul T_1 sunetul *c,* deci *casă*, iar în momentul T_2 sunetul *m,* deci *masă,* suntem în prezența a două cuvinte distincte. Faptul ne este indicat de *diferența de sens* a celor două tranșe sonore.

Sunetele care, apărând în mod alternativ în unul și același context, mențin identitatea cuvântului sunt *variante* ale *aceluiași fonem.* Sunetele care nu au această proprietate sunt variante ale unor *foneme diferite.* În exemplul nostru, a_1, a_2 sunt variantele aceluiași fonem, iar c, *m* sunt variante ale unor foneme diferite.

Două sunete care, apărând în același context în mod alternativ, stabilesc distincția (unică din punct de vedere fonetic) între două cuvinte se află într-un raport de *comutare.* Spunem că între *c* și *m* există un raport de comutare, deoarece ele pot apărea în mod alternativ în același context fonetic, *-asă*, și deoarece stabilesc singura distincție fonetică între cuvintele *casă* și *masă.* În același raport, de comutare, se găsesc, de exemplu, vocalele *a, o, u,* deoarece ele stabilesc unica distincție fonetică între cuvintele *dar, dor, dur.*

Pe baza raportului de comutare se poate stabili dacă două sunete sunt variante ale aceleiaşi unităţi (fonem) sau sunt două unităţi (foneme) distincte. Sunt unităţi distincte elementele care contractează un raport de comutare şi sunt variante ale aceleiaşi unităţi elementele care nu contractează un astfel de raport.

Două sunete nu sunt în raport de comutare în două situaţii:

a) când ele pot apărea în acelaşi context în mod alternativ, dar nu stabilesc o distincţie între două cuvinte; este cazul discutat mai sus al sunetelor a_1 şi a_2;

b) când cele două sunete nu pot apărea niciodată în acelaşi context fonetic; de exemplu, în limba română, oclusivele *p, t, c* apar la finală de cuvânt însoţite de o uşoară aspiraţie: p^h, t^h, c^h. Aceste sunete (p^h, t^h, c^h) nu apar *decât* în această poziţie şi din această poziţie este exclusă posibilitatea de apariţie a sunetelor neaspirate *p, t, c*. Aşadar, între *p, t, c* şi p^h, t^h, c^h nu există raporturi de comutare. Spunem, deci, că *p, t, c* şi p^h, t^h, c^h sunt *variante* ale aceloraşi unităţi (invariante): *p* şi p^h sunt variante ale unei unităţi, *t* şi t^h ale altei unităţi, *c* şi c^h ale altei unităţi.

Sunetele care nu apar niciodată în acelaşi context fonetic (care sunt în distribuţie complementară) şi sunetele care pot apărea în acelaşi context fonetic, dar care nu contractează raporturi de comutare (sunt în variaţie liberă), sunt variante ale aceleiaşi unităţi, care se numeşte *fonem.* Variantele din prima categorie, care sunt condiţionate de contextul fonetic, se numesc *variante condiţionate, variante poziţionale* sau pur şi simplu *variante.* Variantele din cea de a doua categorie, care nu sunt condiţionate de contextul fonetic şi care pot apărea în acelaşi context fără a contracta raporturi de comutare se numesc *variante libere* sau *varietăţi.* Totalitatea variantelor, indiferent de natura lor, este constituită de *alofonele* fonemului respectiv. Fonemul reprezintă un element *invariant* în raport cu diversele poziţii (contexte) şi în raport cu diversele pronunţări individuale.

După cum se vede, am ajuns din nou la conceptul „invariantă”, însă, de data aceasta, invarianta este de natură *obiectivă*, şi nu subiectiv-psihologică. Conceptul de fonem ca invariantă este *dedus* din structura limbii, şi nu din sentimentul sau conştiinţa lingvistică a vorbitorului.

La baza definiţiei fonemului stă, după cum am văzut, raportul de *comutare.* Acest raport are o importanţă deosebită în structura limbii, deoarece este în directă legătură cu funcţia de *comunicare*, esenţială şi, prin urmare, definitorie pentru limbă. Două sunete care sunt în raport de comutare sunt distincte deoarece servesc la comunicarea unor mesaje distincte; două sunete care nu sunt într-un astfel de raport nu servesc niciodată la comunicarea unor mesaje distincte şi, prin urmare, din punctul de vedere al procesului de comunicare pot fi considerate ca identice.

4. Cele arătate sub 3 c) reprezintă, în linii generale, concepţia cea mai răspândită în lingvistica contemporană. Punctul de vedere fonologic-psihologist a fost depăşit; soluţia fonologic-structurală dată problemei identităţii sau nonidentităţii a două sunete reprezintă complementul soluţiei fonetice.

Într-adevăr, am arătat că, din punct de vedere fonetic, tranziţia de la un sunet la altul este gradată, astfel că nu se pot stabili limite fonetice tranşante între două sunete apropiate din punct de vedere fiziologic (sau acustic). Am văzut că, pe baze strict fonetice, este greu sau chiar imposibil de decis dacă, de exemplu, un *i* foarte deschis trebuie identificat cu un *i* sau cu un *e.* Tranziţia între *i* şi *e* cuprinde

(teoretic şi practic) o infinitate de nuanțe de deschidere. De aceea se spune că fonetica reprezintă un domeniu al *continuului*, adică un domeniu în care nu se pot stabili limite tranşante între elemente. În acelaşi timp, fonetica reprezintă domeniul variațiilor.

Fonologia reprezintă modul de trecere de la domeniul *continuu*, reprezentat de substanța fonică, la repercutarea *discontinuă* sau *discretă* a acestui domeniu. Cu alte cuvinte, conceptul de fonem ne permite să stabilim acele limite tranşante în interiorul tranzițiilor fonetice gradate, limite care nu se pot stabili pe o bază strict fonetică. Din punct de vedere fonologic, dacă între un *ę* şi un *e* există un raport de comutare, atunci cele două sunete reprezintă două invariante distincte. Este cazul limbii engleze, care distinge între *man* „om" şi *men* „oameni", primul pronunțat cu *e* deschis, al doilea cu *e* închis. Dacă între cele două feluri de *e* nu există un raport de comutare, atunci cele două sunete nu sunt decât variante ale aceleiaşi invariante (ale aceluiaşi fonem). Este cazul limbii române, unde nu există un raport de comutare între *e* închis şi *e* deschis. Se poate spune că teoria fonologică ne permite să dăm o *interpretare lingvistică* faptelor fonetice, întrucât stabilirea „limitelor" între sunete se face, cum am arătat, după criterii lingvistice, adică după criterii legate de funcția primordială şi definitorie a limbii, funcția de comunicare. Lingvistul suedez B. Malmberg, într-o comunicare făcută în 1959 la Bucureşti, a folosit o comparație foarte sugestivă, pentru a stabili raportul dintre fonetică şi fonologie: înălțimea absolută a unei coloane de mercur nu ne spune prin ea însăşi nimic cu privire la temperatură. Este nevoie de o scală gradată pentru a putea *interpreta* variațiile de înălțime ale coloanei ca variații determinate de temperatură. Scala gradată permite tocmai reprezentarea *discretă* (discontinuă) a variațiilor de înălțime şi legarea acestei reprezentări de variațiile de temperatură. Teoria fonologică îndeplineşte, *mutatis mutandis*, funcția pe care scala gradată o îndeplineşte în măsurarea temperaturii.

5. Trebuie arătat că distincția dintre sunet şi fonem, dintre fonetică şi fonologie, a primit uneori o interpretare idealistă. Fonemul, ca element definit structural şi, implicit, relațional a fost interpretat ca formă, în opoziție ireductibilă cu sunetul, iar sistemul fonologic a fost interpretat ca o schemă pură, *absolut* independentă de substanța fonică, ajungându-se în felul acesta la postularea existenței, cel puțin în limbă, a unei forme independente de substanță.

Din punct de vedere materialist-dialectic, distincția *metodică* între fonem şi sunet, între fonetică şi fonologie, nu trebuie absolutizată şi transformată într-o distincție gnoseologică. Fonologia nu reprezintă altceva decât studiul modului diferit de organizare a substanței fonice în limbi diferite. Din punct de vedere gnoseologic, problema nu se pune în termenii „*sau* sunet *sau* fonem", adică *sau* substanță fonică *sau* schemă fonologică, ci numai „*şi* sunet *şi* fonem", *şi* substanță fonică *şi* schemă fonologică.

Deşi dezvoltată ca disciplină independentă de fonetică, fonologia duce, din punct de vedere gnoseologic, la o cunoaştere mai aprofundată a materiei sonore şi, prin însuşi acest fapt, la o cunoaştere mai aprofundată a fenomenului lingvistic, deoarece fonologia precizează care este locul materiei sonore în structura generală a limbii.

"PHONEME OR CLUSTER" AND THE PHONEMIC STATUS OF THE RUMANIAN AFFRICATES*

0. A sequence of two or more sounds *x, y ... z* may be interpreted either as a single phoneme or as a cluster: a) if and only if *x* belongs to the phoneme X, *y* belongs to the phoneme Y ... and *z* to the phoneme Z, and b) if the sounds *x, y ... z* evince in their relation a certain degree of dependency. In other terms, it might be said that if *x* is an allophone of X and *y* is an allophone of Y, the sequence *xy* may be stated either as a phoneme or as a cluster if in some environments the occurrence of *x* allows the prediction of the occurrence of *y*.

1. If the first condition is not satisfied, i.e., if *y* may not be assigned to a phoneme Y actually existent in the described system, and if the occurrence of *x* allows us always to predict the occurrence of *y*, then the sequence *xy* must receive a compulsory monophonemic statement. In Spanish the sequence [tʃ] is obligatorily a simple phoneme because [ʃ] may not be assigned to an actual phoneme of Spanish and because [ʃ] is always preceded by [t]. The sound [ə] of Serbo-Croatian receives a similar phonemic status; [ə] occurs automatically when an [r̥] occurs, and the sound [ə] may not be considered as allophone of some phoneme of the Serbo-Croatian.

Quite different is the situation of the sequence [tʃ] of Rumanian. The two members of the sequence, [t] and [ʃ], may be considered as allophones of the phonemes /t/ and /ʃ/, respectively. In determined conditions the two sounds manifest a certain distributional dependence (see below, 3.2.2).

1.1. We are now able to formulate the following:

a) The question "phoneme or cluster" arises at *another step* of the sequence of the operations than the step of the "reduction of variants", i.e., *after* the accomplishment of the reduction.

b) The question "phoneme or cluster" is the output of some *distributional peculiarity of the phonemes* and must be discussed in terms of *distribution of phonemes* and never in terms of distribution of allophones, i.e., in the terms of a lower level.

c) The question "phoneme or cluster" admits an optional solution and not an obligatory one, because the two possible solutions are based on a previous reduction of variants, on an establishment of the phonemic status of every class of

* În *Proceedings of the Ninth International Congress of Linguists, Cambridge, Mass.*, 1962, The Hague, Mouton & Co, 1964, pp. 589–592.

sounds. The choice of a monophonemic statement is equivalent to a restatement of a previous phonemic statement.

1.2. Let us consider the allophones *x, y, z, q*. Every allophone is a member of a phoneme, different from the others: *x* is a member of the phoneme X, *y* is a member of the phoneme Y, *z* is a member of the phoneme Z, and *q* is a member of the phoneme Q. The phonemes X, Y, Z, Q are not identical.

A sequence of two (or more) allophones may receive a monophonemic optional status if one of the two subsequent conditions are satisfied:

1) If there is at least one environment which admits the occurrence of *xy* and excludes the occurrence of *x* or *y* or both *x* and *y*.

2) If there is at least one environment which admits the occurrence of the sequences *xq*, *yq*, *zq* and excludes the occurrence of the allophones *x, y, z, q*, or of *x, y, z* only.

Note. – In the second case, the order of the two members of the sequences are immaterial from the theoretical point of view. Condition 2) may be stated in a theoretically equivalent manner as follows: if there is at least one environment which admits the occurrence of the sequences *qx, qy, qz* and excludes the occurrences of the allophones *x, y, z, q* or *x, y, z*, only.

1.3. If the monophonemic status of the sequences is chosen, we must establish the paradigmatic relations among the element *xy* and the elements *x*, *y* as well as among the elements *xq*, *yq*, *zq* and the elements *x, y, z, q*.

1.3.1. If $\widehat{xy}$ is in complementary distribution with *x* and *y*, than $\widehat{xy}$ must be interpreted as the manifestation of a coalescent syncretism of the phonemes X and Y; if $\widehat{xq}$, $\widehat{yq}$, $\widehat{zq}$ are in complementary distribution with *x, y, z* and *q*, than $\widehat{xq}$, $\widehat{yq}$, $\widehat{zq}$ manifests the coalescent syncretism of X and Q, Y and Q, Z and Q (Hjelmslev, 1953, p. 57).

1.3.2. If $\widehat{xy}$ is in complementary distribution either with *x* or with *y* and never with both, than $\widehat{xy}$ is an allophone either of X or of Y, respectively; if $\widehat{xq}$, $\widehat{yq}$, $\widehat{zq}$ are in complementary distribution with *x, y, z*, than $\widehat{xq}$, $\widehat{yq}$, $\widehat{zq}$ are allophones of X, Y, Z, respectively.

1.3.3. If $\widehat{xy}$ is in contrastive distribution with *x* and *y*, than $\widehat{xy}$ is a distinct phoneme as compared to X and Y. If $\widehat{xq}$, $\widehat{yq}$, $\widehat{zq}$ are in contrastive distribution with *x, y, z* and with *q*, then $\widehat{xq}$, $\widehat{yq}$, $\widehat{zq}$ are distinct phonemes as compared to X, Y, Z, Q.

2. The model constructed above may be characterized as follows:

1) The proposed solutions are optional and not obligatory. This is the difference between our model and the rules established by N. S. Troubetzkoy (pp. 57–62) and André Martinet.

2) The rules stated above are purely *formal, structural*, and not phonetic. Here in lies the difference between our model and the rules stated by Troubetzkoy; his rules, as many scholars have noted, have often an evident phoneticist character.

3) The place of the model is explicitly established in the sequence of the operations of the analysis: *after* a first reduction of the variants, by an analysis of the distribution of the phonemes resulting from the reduction of the variants.

In this manner, the distinction between optional solutions and obligatory solutions becomes possible; our model gives optional solutions only; the reduction of variants gives obligatory solutions. The phonemic status of the Spanish affricate [tʃ] is obligatory monophonemically on the ground of the model of the reduction of the variants. The Rumanian affricate /ts/ admits an obligatory solution, on the ground of the reduction of the variants: the two-phonemic status and an optional solution, on the ground of our model: the monophonemic status (see below, 3.2.1).

4) In our model the relations of commutation are considered as immaterial, because the commutation test belongs to a lower level of the analysis: the reduction of variants. In this respect, our model is different from Martinet's rules.

5) In our model, the distributional types which allow a monophemic statement of a sequence are explicitely formulated and enumerated.

L. Hjelmslev's (1935) and Ch. F. Hockett's (pp. 161–164) similar theories do not contain such an explicit enumeration. In this respect we consider the above constructed model as completing Hjelmslev's and Hockett's theories.

3. We shall describe the phonemic status of the Rumanian affricates in terms of the above constructed model.

3.1. The affricates of colloquial Rumanian [tʃ′, ts, dʒ′] have as phonetic constituents a stop [t, d] and a continuous [ʃ′, s, ʒ′]. The continuous [ʃ′, ʒ′] are palatalized. (This is a difference between Rum. [tʃ′, dʒ′] and Engl. [tʃ, dʒ], without palatalization.)

The subsequent reductions are possible on the ground of the complementary distribution and of the phonetic similarity.

1) The sound [t] of such a segment as [tsap] "billy-goat", [tʃ′às] "watch" may be identified with [t] which commutes with [d] in such pairs as [taj: daj] "I cut: you give".

The sound [d] of a segment as [dʒàm] "window" may be identified with [d] of [daj].

2) The sound [s] of [tsap] may be identified with [s], which commutes with [z] in pairs like ['sare: 'zare] "salt: horizon".

3) The sounds [ʃ′, ʒ′] of [tʃ′às, dʒ′àm] may be identified with [ʃ, ʒ] of pairs as ['ʃale: 'ʒale] "loins: mourning", which test a commutational relation between [ʃ] and [ʒ]. The sound [ʃ′, ʒ′] of [tʃ′às, dʒ′àm] are followed by a palatal asyllabic element [e̯], which may be identified with [e̯] of a word as ['te̯akă] "sheath". The palatal asyllabic element of [votʃ′, rodʒ′] may be identified with [^{i}] of a form as [lup^{i}] "wolves".

On the ground of these identifications we must formulate a diphonemic status for the affricate [ts], and a triphonemic status for the affricates [tʃe̯, dʒe̯, tʃ^{i}, dʒ^{i}].

3.2. The sequences /ts, tʃ, dʒ/ satisfy the following conditions:

3.2.1. Between a vowel and an /i/ after the syllabic juncture /+/ (phonetically an [ɨ]) the occurrence of the phoneme /t/ is excluded and the occurrence of the sequence /ts/ is admitted. Thus the cluster /ts/ satisfies condition 1) of section **1.2.**

3.2.2. Before a /+i/ (phonetically [ɨ]), the occurrence of the phonemes /t, d/ is excluded and the occurrence of the sequences /tʃ, dʒ/ or of the phonemes /ʃ, ʒ/ is admitted: /'votʃ+i, 'rodʒ+i, 'groʃ+i, vi'teʒ+i/ "voices, you pray, big (pl. masc.), heroic (pl. masc.)". Thus the clusters /tʃ, dʒ/ satisfy the condition 1) of section **1.2.**

3.2.3. The clusters /ts, tʃ, dʒ/ may be interpreted as monophonemic /ț, č, ğ/.

3.2.3.1. The phonemes /č, ğ/ manifest a peculiarity of distribution:

1) After /#/ and before /a/ the occurrence [če̯, ğe̯], phonemically only /če+, ğe+/ is admitted, whereas the occurrence of /č, ğ/ and /e+/ is excluded.

2) After /#/ and /o, u/ the occurrences of [čj, ğj], phonemically /či+, ği+/ and of [j], phonemically /i+/, are admitted while the occurrence of /č, ğ/ is out of question.

On the ground of condition 2) of section **1.2**, the clusters /če+, ğe+, či+, ği+/ may be interpreted as monophonemic.

After a consonant /če+, ğe+/ contrast with /e+/: /merğe+a, torče+a: nimere+a/. There is never contrast between /če+, ğe+/ and /č, ğ/.

After /#/, /či+, ği+/ contrast with /i+/: /či+udă, ği+ulği+u: i+ute/ "spite, shroud: quick". There is never any contrast between /či+, ği+/ and /č/.

On the ground of **1.3.2** /če+, ğe+, či+ , ği+/ may be considered allophones of /č, ğ/.

3.2.3.2. The relations between /ț/ and /t, s/, between /č/ and /t, ʃ/, between /ğ/ and /d, ʒ/ are the following: 1) /ț/ is in contrastive distribution with /t, s/: /țap, sap, tak/ "billy-goat, I dig, I am silent"; 2) /č/ is in contrastive distribution with /t, ʃ/: /'čină, 'ʃină, 'tină/ "supper, rail, mud"; 3) /ğ/ is in contrastive distribution with [d, ʒ]: /ğam, 'ʒale, dar/ "window, mourning, present".

The above stated facts (3.2.3, conditions 1), 2)) allow us to consider that /ț, č, ğ/ may be neither syncretisms of the phonemes /t, s/, /t, ʃ/, /d, ʒ/ respectively (cf. 1.3.1), nor allophones of the phonemes /t/ or /s/, /t/ or /ʃ/, /d/ or /ʒ/ (cf. **1.3.2**), but only independent phonemes in relation to /t, d, s, ʃ, ʒ/ (cf. **1.3.3**).

3.3. The cluster status of /tʃ/ implies some complications on the morphophonemic level: if /tʃ/ is diphonemic, then the plurals of /'lotkă, 'matkă/ "boat, queen-bee" would be /'lottʃ+i, 'măttʃ+i/, with a gemination of /t/. The diphonemic status of /tʃ/ implies a new type of inflexion, quite different from the others.

The monophonemic status of /tʃ/ is more suitable being more simple for the morphophonemic description. If the monophonemic status of /tʃ/ is admitted, then,

on the ground of the principle of the pattern congruity, the same status must be admitted for all the Rumanian affricates.

The monophonemic interpretation of /ts, tʃ, dʒ/ implies a simplification of the consonantic cluster description, by reducing the number of the three phonemic cluster.

This simplification is advantageous for the establishment of the syllabic pattern.

REFERENCES

Louis Hjelmslev, *On the Principles of Phonematics*, in *Proceedings of the Second International Congress of Phonetic Sciences* (London, 1935), p. 49 sqq.

Louis Hjelmslev, *Prolegomena to a Theory of Language* (Baltimore, 1953).

Charles F. Hockett, *A Manual of Phonology* (=*IJAL Memoir*, 11) (Baltimore, 1955).

André Martinet, *Un ou deux phonèmes*, *Acta linguistica*, I (1939), 69 ff.

N. S. Troubetzkoy, *Principes de phonologie* (Paris, 1957).

FORM AND SUBSTANCE IN TRANSFORMATIONAL PHONOLOGY*

1. Transformational phonology, as well as generally transformational grammar, does not make any use of concepts *form* and *substance*, but some of the steps of the theory may be interpreted in terms of what was meant in structural linguistics by *form* and *substance* and the relation between them.

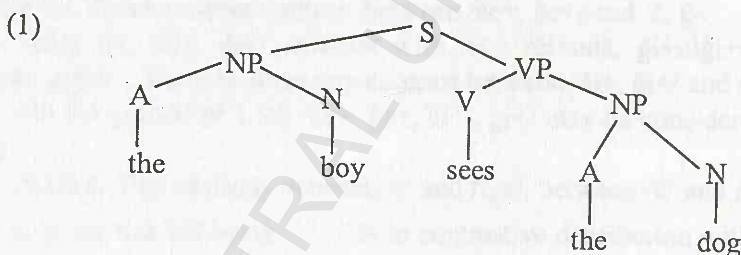
The aim of the following lines is to suggest such an interpretation.

a) A transformational grammar has three components: I. a *syntactic* component, II. a *semantic* component, III. a *phonological* component.

The syntactic component is a device providing rules which specify all well-formed strings morphemes permitted in a given language L and only these.

By means of the syntactic component, to every sentence in L, *a structural description* is associated which may be represented as a labelled tree, accounting for the constituent structure of the sentence. To the sentence *the boy sees the dog* the subsequent structural description can be associated:

(1)

The above quoted sentence, together with its structural description may be generated by a grammar like this:

(2)

a) S → NP & VP
b) NP → A & N
c) VP → V & NP
d) A → the, a …
e) N → boy, dog, girl, table …
f) V → see, eat, go, hit …

– S is an initial symbol;

– „→" represents a binary relation between the left side and right side terms; it may be read "replace *x* by *y*";

---

* În CLTA III (1966), pp. 181–186.

– & is a "concatenation" symbol.

I would like to point out that rules a) – c) are nothing else but a *formal* definition of the classes of objects specified later, by d) – f), and these definitions have nothing to do with the specified *nature* of the objects belonging to the defined classes. Rules such as d) – f) may as well have the form:

d') A → 7, 8, 12 …
e') N → 75, 83, 56 …
f') V → 114, 3, 24 …

with no change, no implication for the previous a) – c) rules.

If we imagine a dictionary where items are numbered, we can interpret numbers occurring on the right side of "→" as simply indicating the *place* where a particular lexical item could be found in the dictionary. In such a way it is easy to see that neither rules a) – c) no rules d') – f') say anything about the real semantic and phonetic value of the symbols belonging to the classes A, N, V formally defined by rules a) – c).

We may say therefore that the rules which allow the *phonetic* and *semantic* "interpretation", that is, rules of the form:

(3) N → "girl", "boy", "dog" …
V → "talk", "hit", "see" …

or

(4) "girl" → [gə:l]
"boy" → [boj]
"dog" → [dɔg]
"talk" → [tɔ:k]
"hit" → [hit]
"see" → [si:]

are rules which express the "projection" of the linguistic *form* on the semantic (3) and phonetic (4) *substance*.

b) Each transformational grammar has a *dictionary* associated to it.

The representation of lexical items belonging to the dictionary is made in terms of *distinctive features*.

But the specification of *all* the distinctive features representing a particular item is unnecessary because, in many positions, some distinctive features are predictable in terms of others and/or in terms of the particular position.

For instance in Rumanian, in the words beginning with three consonants, the first consonant may be only /s, z, ʃ, ʒ/ and never a *stop* or a *grave continuant*. Consistently, in the dictionary, the first item of a three consonantal initial cluster will be represented only by the features

$$(5) \quad \begin{bmatrix} -\text{Voc} \\ +\text{Comp} \end{bmatrix} \text{ or } \begin{bmatrix} -\text{Voc} \\ +\text{Comp} \end{bmatrix}$$

because the features

$$(6) \quad \begin{bmatrix} -\text{Stop} \\ +\text{Acute} \end{bmatrix}$$

are predictable in terms of the position. That means that only the features entering a *commutation* relation are specified and not *all* the features, although they are *distinctive* in some other position(s).

This time we may say the phonic substance is considered only from the standpoint of a particular relation entered by it, i.e., the *commutation*; by virtue of this reference we can establish a hierarchy among phonic features: there are phonic features which are *distinctive* in contradistinction with phonic features which are not distinctive. In some positions, some distinctive features are distinctive, while others become undistinctive, as they are not commutable.

The instance discussed under **b)** represents, in terms of structural phonology, a case of *syncretism* or *neutralization*. The unspecified features are the *phonic manifestation* of the syncretism; the specified features represent the distinctive features of the two different "archiphonemes" which may occur in the given position: the *compact* vs. the *noncompact*.

c) The morpheme structure (MS) rules, specify the redundant distinctive features.

In connexion with the example discussed under b) the following like MS rule must be stated

$$(7) \quad \begin{bmatrix} \ \\ \ \end{bmatrix} \rightarrow \begin{bmatrix} -\text{Stop} \\ +\text{Acute} \end{bmatrix} \text{ in env. } \# \begin{bmatrix} -\text{Voc} \\ \pm\text{Comp} \end{bmatrix} [-\text{Voc}]\ [-\text{Voc}]$$

Rules of this kind make explicit the relation between the *syncretism* (= form) and its *phonic manifestation* (= substance) by the specification of distinctive redundant features, that is features with structural significance in the given position.

d) A set of phonetic (phonemic) rules specify a number of features without any structural significance, that is which *are not distinctive* in any position, but which enable us to have a fully phonetic representation of the strings.

For instance, the first segment of the Rumanian word *sat* "village" is represented by the features:

$$(8) \quad \begin{bmatrix} -\text{Voc} \\ -\text{Stop} \\ +\text{Acute} \\ -\text{Compact} \end{bmatrix}$$

For Rumanian does not have the nonstrident correspondents /θ, δ/ of /s, z/, the specification

(9) [– Strident]

is unnecessary in the dictionary. .

But the segment (8) cannot be phonetically "read" without the specification of the nondistinctive feature (9). Therefore we need a rule like (10), specifying the nonstridency:

$$(10)\quad [\quad] \rightarrow [-\text{Strid}] \text{ in env. } \begin{bmatrix} -\text{Voc} \\ -\text{Stop} \\ +\text{Acute} \\ -\text{Compact} \\ _ \end{bmatrix}$$

In such a way, segment (8) can be "read" unambigously.

Rule (10) introduces a nondistinctive feature, occuring automatically together with the features mentioned under (8).

Another kind of rules specify allophonic variations, that is, introduce some nondistinctive features the occurence of which is predictable in terms of particular positions.

The Rumanian phonemic inventory does not contain "semivowels", that means the matrix of distinctive features does not contain the co-occurrence of features [– Cons] and [– Voc], all segments which are [– Cons] being automatically also [+ Voc]. The feature [+ Voc] must be introduced by a further phonetic rule and not by the representation in the dictionary.

In word final position, every unstressed /i/ becomes unsyllabic if not preceded by a cluster „muta cum liquida". The unsyllabic /i/ is also devoiced, [i̥] if preceded by a consonant, and is a plain [j], if preceded by a vowel:

(11) [kódri] "forests", [lúp^{i}] "wolves", [bój] "oxen".

The rules stating this allophony must look somehow like:

$$(12)\quad \begin{bmatrix} +\text{Voc} \\ -\text{Cons} \\ +\text{Diff} \end{bmatrix} \rightarrow \begin{bmatrix} -\text{Voc} \\ -\text{Cons} \\ +\text{Diff} \end{bmatrix} \text{ in env. } \left.\begin{matrix} [+\text{Voc}]\ [+\text{Cons}] \\ \\ [-\text{Voc}] \end{matrix}\right\} _\#$$

$$(13)\quad [\quad] \rightarrow [-\text{Voiced}] \text{ in env. } [-\text{Voc}] \begin{bmatrix} -\text{Voc} \\ -\text{Cons} \\ _ \end{bmatrix} \#$$ [1]

[1] Rules (12) and (13) must be preceded by a rule introducing the feature [+Voiced] as a phonetic redundant feature for all the vowels; on the other hand, in a fully developed phonology of Rumanian, the rules must also include the allophony of /u/ as well as the specification of *all positions* in which /i, u/ become semivowels.

It is easy to see that rules like (12) and (13) are concerned only with the phonic *substance*, as well as rules like (10).

2. In the preceding paragraph some analogies are established between MS and P rules and the structural theory of *form* and *substance*.

We may say that there are three main steps in transformational phonology expressing the relations between form and substance:

a) "Projection" of the linguistic form onto the phonic substance; this "projection" is expressed by the *choice* of *phonic* distinctive features in order to represent the lexical items in the dictionary. Once this representation chosen in contradistinction with other possible representations, we can say that linguistic form is projected on the phonic substance.

b) Selection of those phonic features which are *distinctive*, that is those features which are *terms* of defined structural relations (commutation, complementary distribution, etc.).

The step b) is a consequence of a): a particular hierarchy of phonic features (*distinctive* vs. *nondistinctive*) is imposed by the fact that the phonic features are not considered as plain phonic features, but only related to their *linguistic* function.

c) Fully phonetic representation of lexical items by means of the specification of relations between distinctive and nondistinctive features. We thus get a string of actual phonic items derived from the abstract string of distinctive features.

3. It is clear for me that the distinction *form / substance*, together with its implications such as: a) projection of linguistic form on phonic substance, b) *distinctive* vs. *nondistinctive* feature, c) commutation relation, d) syncretism, e) phonetic "realization" of phonemes and archiphonemes are expressed within transformational phonology.

I would like to point out the following:

a) The distinction *form / substance* together with its implications *are not* a part of the transformational phonology; they are only metalinguistic terms in which some steps of the transformational phonologic theory could be and were "translated" or "interpreted" in this paper. It seems to me useful to mention that even within the structural phonology the terms *form* and *substance* had also some other more linguistic correspondents such as *functions* and *functors* (where, we have to make it clear, the functors are not again functions), *phonemes* (as *formal* entities) and their *phonetic* realizations (as a manifestation of formal entities by a particular *substance*), *emic* level (which means *form*) and *etic* level (which means *substance*). We must point out that the linguistic concepts corresponding to those of *form* and *substance* were always much better defined within structural linguistics than the latter ones.

b) Linguistic theory needs more refined concepts than those of form and substance: the relation between the linguistic form and phonic substance contains at least the three "stages" or "instances" described under 2:

a) plain form;
b) substance considered in relation to form;
c) plain substance.

The dichotomy *form / substance* could not cover (and it did not) this three-term relation.

c) Structural linguistics worked out a methodology which developed two series of concepts: the ones accounting for the *form*; the others accounting for the *substance*. But structural linguistics did not elaborate a methodology accounting for the relation between form and substance. Even the "intermediare" concept of linguistic *relevancy* has not an explicit place within the hierarchy *form – substance*. For instance, it is not easy to say whether the concept *distinctive features* belongs to the realm of form or to that of substance.

4. The interpretation of transformational phonology in terms of a theory built up on the dichotomy *form / substance* enables us to conclude by the folowing remarks:

1. Transformational phonology accounts for all linguistic facts which the *form / substance* theory accounts for, but the *form / substance* theory cannot account for all the linguistic facts described by a transformational phonology: structural phonology makes a rigurous and explicit distinction between the series of concepts accounting for form and those accounting for substance but does not make explicit the *relation* between the two series. We may therefore say that transformational phonology is a more powerfull theory.

2. The *form / substance* dichotomy is outside the transformational phonologic theory. Even within structural phonologic theory, either concepts are nothing else but philosophic labels covering purely linguistic concepts such as *relation, phonemes, categories of entities*, etc., on the one hand, *terms of relation, allophones nondistinctive features*, etc., on the other hand.

3. A more powerful theory was constructed without any reference to the classical *form / substance* dichotomy; within the "classical" structural theory the dichtomy is a kind of redundant device which is never taken either as primary distinction from which some other consequences were deducted as a kind of theorem demonstrated within the theory. Under such conditions the usefulness of the dichtomy seems to me at least questionable.

REFERENCES

Halle, M., *The Sound Pattern in Russian*, The Hague, 1959.

Idem, *On the Bases of Phonology*, in J. A. Fodor & J. J. Katz, *The Structure of Language. Readings in the Philosophy of Language*, 1964, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, pp. 324–333.

Idem, *Phonology in Generative Grammar*, *ibidem*, pp. 334–352.

Hjelmslev, Louis, *On the Principles of Phonematics*, in *Proceedings of the Second International Congress of Phonetic Sciences*, Cambridge, 1936, pp. 49–54.

Idem, *The Syllable as a Structural Unit*, in *Proceedings of the Third International Congress of Phonetic Sciences*, Ghent, 1938, pp. 266–272.

Idem, *Note sur les oppositions supprimables*, TCLP VIII, 1939, pp. 51–57.

Idem, *Prolegomena to a Theory of Language*, Baltimore, 1953.

CONSIDÉRATIONS TYPOLOGIQUES SUR LA PHONOLOGIE TRANSFORMATIONNELLE DES PARLERS DACO-ROUMAINS*

1. Du point de vue de la grammaire transformationnelle deux phonologies, F_1, F_2, décrivant respectivement les idiomes L_1, L_2, peuvent se trouver dans les rapports suivants (cf. aussi Halle, 1964 a):

(a) L'ensemble des règles de F_1 est identique à l'ensemble des règles de F_2.

(b) L'ensemble des règles de F_1 est inclus ou strictement inclus dans F_2.

(c) Les ensembles F_1 et F_2 sont disjoints (= leur intersection est vide).

Il existe dans le cas (a) deux possibilités:

(α) que les règles soient identiquement ordonnées;

(β) que l'ordre des règles de F_1 soit différent de l'ordre de F_2.

Les deux possibilités existent également dans le cas (b):

(α) que les règles qui appartiennent à une intersection non vide des deux ensembles soient identiquement ordonnées ;

(β) que les règles qui appartiennent à l'intersection non vide des deux ensembles soient différemment ordonnées.

Les dialectes daco-roumains se trouvent dans la situation (bβ): nous nous sommes occupés, dans un article consacré à la phonologie daco-roumaine, d'un groupe de règles *communes* à ces dialectes, règles qui s'ordonnent de façon différente pour définir deux types de dialectes: le type moldave et le type valaque (dénominations strictement conventionnelles) (cf. Vasiliu, 1966). Si l'on admet que ces règles sont les *seules* communes pour les dialectes que nous discutons ici, il faut implicitement admettre que les dialectes daco-roumains se trouvent dans la situation (bβ).

Nous nous proposons de montrer dans ce qui suit:

a) qu'il existe un nombre de règles spécifiques à certains *sous-types* dialectaux et

b) que ces règles spécifiques s'ordonnent *après* un autre groupe de règles qui appartient également à l'intersection (= à la partie commune) des ensembles de règles qui décrivent les deux types dialectaux (valaque et moldave).

Les règles auxquelles nous nous rapporterons ne seront pas formulées ici en fonction des traits distinctifs, étant donné que le choix d'un système de traits distinctifs (de l'ensemble de tous ceux possibles) dépend de la construction du *système entier de règles*. Or, cette étude ne se propose pas de donner une typologie complète des dialectes daco-roumains, mais seulement de montrer qu'une typologie faite en fonction de la phonologie transformationnelle est plus adéquate, du point de vue descriptif et explicatif, qu'une typologie établie en fonction de «la

* În CLTA IV (1967), pp. 253–260.

dialectologie structurale». Nous nous sommes proposé, dans ces conditions, de formuler un nombre limité de règles qui décrivent un nombre limité de particularités dialectales appartenant à une aire également limitée. Le choix d'une description donnée du système phonologique ne pouvait donc posséder qu'un caractère provisoire: la considération d'un nombre plus grand de règles (qui décrivent un nombre plus grand de faits) aurait toujours pu rendre nécessaire le choix d'une autre description. C'est pour ces raisons que nous avons préféré éviter le choix d'une matrice déterminée de traits distinctifs et nous servir provisoirement de la notation phonologique et phonétique.

2. En roumain /t, d/ alternent avec /c, z/ devant un *i* flexionnel: *bat – bați* «je bats – tu bats», *cred – crezi* «je crois – tu crois», *tot – toți* «tout – tous», *brad – brazi* «sapin – sapins».

Dans les mêmes conditions les consonnes /s, z/ alternent avec /ŝ, ẑ/: *gros – groşi* «gros – gros (pl.)», *viteaz – viteji* «brave – braves». Devant /e, i/, /k, g / alternent avec /ĉ, ĝ/: *trec – treci* «je passe – tu passes», *merg – mergi* «je vais – tu vas», *vacă – vaci* «vache – vaches», *dragă – dragi* «chère – chères», *trec – trece* «je passe – il passe», *merg – merge* «je vais – il va».

Les règles qui décrivent ces alternances sont les suivantes:

(1) /k, g/ → /ĉ, ĝ/ – & { /e/, /i/ }

(2) /s, z/ → /ŝ, ẑ/ – & /i/

(3) /t, d/ → /c, ḑ/ – & /i/

La règle (1) prévoit la transformation des consonnes /k, g/ en /ĉ, ĝ/ devant & /e, i/.

La règle (2) transforme /s, z/ en /ŝ, ẑ/ devant & /i/.

Nous observons que par (3) /d/ devient /ḑ/ (non /z/). Une règle ultérieure est donc nécessaire pour transformer /ḑ/ en /z/.

Les règles (1) – (3) s'appliquent nécessairement avant la suppression du signe de concaténation «&» entre les formatifs. Cela, parce que, dans d'autres conditions (= au cas où les règles s'appliqueraient après la suppression du symbole «&»), la grammaire transformerait des séquences comme /ḱem, ǵem, singur, zi, tine, de/ (= *chem* «j'appelle», *ghem* «peloton», *singur* «seul», *zi* «jour», *tine* «toi», *de* «de») en séquences incorrectes comme /*ĉem, *ĝem, *ŝingur, *ẑi, *cine, *ḑ'in/.

Le fait que les règles (1)–(3) s'appliquent avant la suppression des pauses (= &) entre les parties constitutives *du même mot* montre qu'elles appartiennent au cycle transformationnel.

La règle (2) doit précéder les règles (4) et (5) qui transforment les consonnes /ŝ', ẑ'/ (diézées) en consonnes compactes non diézées /ŝ, ẑ/ (4) et qui transforment les voyelles antérieures /e, i/ en voyelles centrales.

(4) /ŝ', ẑ'/ → /ŝ, ẑ/

(5) /e, i/ → /ə, ɨ / / {/ŝ/, /ẑ/} __

Contrairement aux règles (1)–(3), qui appartiennent au cycle transformationnel, les règles (4) et (5) sont des règles phonétiques; la règle (4) spécifie la réalisation *phonétique* des consonnes /ŝ, ẑ/ / en tant que *non palatales*, tandis que la règle (5) introduit une modification phonétique des voyelles précédées de / ŝ, ẑ / dépalatalisées.

3. Nous discuterons les particularités suivantes qui apparaissent dans certains dialectes daco-roumains:

a) La palatalisation des dentales. Dans l'ouest du territoire daco-roumain les dentales /t, d, n/ sont palatalisées devant /e, e̯, i, j/; le résultat de la palatalisation des orales /t, d/ est, pour une partie du territoire, /ć, đ/ (d'après la notation ALR), et, pour une autre, /ḱ, ǵ /.

Le résultat de la palatalisation de /n/ est toujours [ń].

Etant donné que, dans les dialectes discutés, [ć, ź] (résultant de la palatalisation des dentales) ne contrastent pas avec [ĉ, ĝ], nous pouvons définir le résultat de la palatalisation comme étant une consonne stridente, diézée non-continue.

La palatalisation des dentales s'exprime soit par

(6 a) /t, d, n/ → /ḱ', ǵ , ń/ / __ {/e/, /e̯/, /i/, /j/}

soit par

(6 b) /t, d, n/→ /ĉ, ĝ, ń/ / __ {/e/, /e̯/, /i/, /j/}

Les règles (6 a, b) sont des règles qui s'appliquent *après* le cycle transformationnel, donc après (1) – (3); la motivation en est la suivante:

α) Ces règles doivent être appliquées après l'élimination du signe de concaténation. Dans d'autres conditions, conformément aux règles (6 a, b) /tem/ «je crains» pourrait devenir /ḱem/ ou [ĉem] tandis que [t] de *bate* [bat] & [e] (= «il bat») demeurerait intact étant donné qu'il est suivit de & et non de [e].

β) Si (6 a, b) s'appliquait avant (3), une forme comme [bat] & [i] (provenant des règles antérieures) devrait devenir [*baḱ] & [i] ou [*baĉ] & [i] en sorte que la règle (3) ne pourrait plus s'appliquer pour engendrer la forme réelle [bacj] (= *bați* «tu bats»).

b) Les affriquées /ĉ, ĝ/ se transforment en [ŝ', ẑ']. Nous devons observer que ce changement phonétique ne produit qu'une conséquence phonologique très superficielle. Il existe, en effet, des parlers qui, suite à ces changements

phonétiques, ne connaissent pas les phonèmes /ĉ, ĝ/ qui existent dans le dialecte littéraire et dans d'autres dialectes.

Mais, comme nous l'avons dit, la différence en est superficielle: les mêmes parlers durcissent les consonnes primaires /ŝ', ẑ'/ de sorte qu'après elles tout /e, i/ devient /ə, ɨ/. La différence qui existe dans la langue littéraire et d'autres dialectes entre /ĉ, ĝ/ et /ŝ, ẑ/ se maintient dans ces dialectes en tant que différence entre /ŝ', ẑ'/ (provenant, de /ĉ, ĝ/) et /ŝ, ẑ/ (primaires, qui deviennent des consonnes dures). Il ne s'agit, comme on le voit, que d'une *réalisation phonétique* différente d'une même distinction phonémique.

Si, de plus, on compare la distribution des consonnes /ŝ', ẑ'/ de ces dialectes avec la distribution des consonnes /ĉ, ĝ/ du dialecte littéraire et des dialectes qui ne connaissent pas le changement discuté ici, on peut constater la parfaite identité de ces distributions; on peut dire, par exemple, que n'importe quel formatif de la langue littéraire (ou des dialectes qui ne connaissent pas ce changement phonétique) peut être transformé en un formatif des dialectes discutés au point *b*., en appliquant une règle qui remplace /ĉ, ĝ/ par /ŝ', ẑ'/.

Cette relation existant entre les dialectes qui connaissent la transformation phonétique discutée et ceux qui ne la connaissent pas s'exprime en ajoutant, après le cycle transformationnel, la règle:

(7) /ĉ, ĝ/ → /ŝ', ẑ'/

La règle (7) doit venir *après* le cycle transformationnel (donc, implicitement après (3)) pour que /ĉ, ĝ/ des formes telles que /tréĉe, mérĝe/ «il passe», «il va» – résultant de (1) – soient transformées, par son intermédiaire, en [ŝ', ẑ'] [treŝ'e, merẑ'e], de même que /ĉ, ĝ/ de [ĉer, ĝer] «ciel», «gel» qui deviennent [ŝ'er, ẑ'er].

c) Les *palatales* /ḱ, ǵ/ se *transforment* en /ĉ, ĝ/. Certains dialectes transforment les occlusives palatales /k', ǵ/ en affriquées palatales: /ĉ, ĝ/ (les points 219, 228, 250, 260, de l'ALR). Ce changement phonétique peut être représenté par la règle:

(8) /ḱ, ǵ/ → /ĉ, ĝ/

Des formes comme /ḱem, ḱámə, ǵem, ǵácə/ (= *chem* «j'appelle», *cheamă* «il appelle», *ghem* «peloton», *gheață* «glace») deviennent par l'application de la règle (8) [ĉem, ĉámə, ĝem, ĝácə].

Une partie des dialectes caractérisés par (8) connaissent la palatalisation des dentales orales sous la forme /ḱ, ǵ/ (6 a): 219, 228; une autre partie connaît la palatalisation sous la forme /ĉ, ĝ/ (6 b): 250, 260.

Il n'est pas besoin d'appliquer la règle (6 b) pour décrire ce dernier type, mais d'une certaine relation d'ordre entre (8) et (6 a).

Dans le dialecte parlé aux 219, 228, la règle (8) *précède* la règle (6 a), tandis que la règle (8) *suit* la règle (6 a) dans le dialecte parlé aux 250, 260.

Nous obtenons, de cette façon, dans le dialecte de 219, 228:
/ḱem, ǵácə / → [ĉem, ĝácə] (8)
/báte, véde/ «il bat», «il voit» → [báḱe, véĝe] (6 a)

Pour les dialectes de 250, 260 nous obtenons:
/báte, véde/ → [báḱe, veǵ e] (6 a)
[báḱe, véǵ e; ḱém, ǵácə] → [báĉe, véĝe, ĉem, ĝácə] (8).

La description du dialecte de 250, 260, par cet ordre spécial des règles (6 a – 8 par rapport à 8 – 6a, de 219, 228), est plus adéquate que l'autre description possible: l'application de la règle (6 b) de palatalisation et de la règle (8). Cette évaluation s'appuie sur les considérations suivantes:

α) la palatalisation des dentales est notée par les enquêteurs de la même façon qu'ils notent le fait que /ḱ, ǵ/ sont représentés par [ĉ, ĝ]: on emploie dans les deux cas, la notation [tś, dź / ḱ, ǵ]; cela signifie que le son résulté de la palatalisation des dentales orales subit le même traitement que /ḱ, ǵ/ primaires;

(β) Les points 250, 260 sont géographiquement plus proches de l'aire où la palatalisation des dentales se fait sous la forme [ḱ, ǵ] que de l'aire où la palatalisation se fait sous la forme [ĉ, ĝ] (Banat).

4. Il résulte de ce qui vient d'être discuté que *toutes* les règles (6 – 8) doivent être appliquées, dans tous les dialectes, *après* les règles (1) – (3) (qui appartiennent au cycle transformationnel) et *après* les règles (4), (5).

Il s'ensuit que les règles (1) – (5) sont communes à tous les dialectes daco-roumains (le dialecte littéraire inclusivement). Les règles (4) et (5) ordonnées *après* les règles appartenant au cycle transformationnel (donc leur inclusion parmi les règles phonétiques) n'est caractéristique que pour *une partie* des dialectes daco-roumains, plus précisément des dialectes qui appartiennent au type moldave (cf. Vasiliu, 1966); dans les autres dialectes (appartenant au type valaque), les règles (4) et (5) précèdent le cycle transformationnel.

Il résulte donc que tous les dialectes discutés ici appartiennent au type moldave, (4) et (5) étant ordonnées après le cycle transformationnel.

Tous les dialectes dont nous avons parlé sont caractérisés par la présence de la règle (7). Elle n'est cependant pas caractéristique pour tous les dialectes appartenant au type moldave; elle ne s'applique pas dans les dialectes parlés dans le Maramureş et ne s'applique que sous une forme modifiée dans les dialectes parlés dans la région de Crişana, de sorte à n'affecter que l'affriquée sonore, /ĝ/. Il semble également que /7/ doive être appliquée ici sous sa forme modifiée *avant* (4), (5) de sorte que [ẑ′] résultant de son application devienne affriquée dure (suivie de /ə, ɨ/), de même que /ŝ′, ẑ′/ primaires.

Il faut observer que, dans les dialectes dans lesquels la palatalisation des dentales s'exprime par (6 b) (= où le résultat de la palatalisation est [ĉ, ĝ]), la règle (7) s'applique *avant* la règle (6 b), afin que des segments comme [báĉe, véĝe] (= *bate*, *vede*) résultés de (6 b) ne soient transformés en [*báse, *véẑe].

Dans les dialectes où la palatalisation se fait par la règle (6 a), les règles (6 a) et (7) ne sont pas ordonnées l'une par rapport à l'autre.

Dans les dialectes où s'applique la règle (8), elle doit être appliquée après (7), afin de ne pas transformer les séquences du type [ĉem, ĝácə] (= *chem*, *gheață*) en [*ŝ'em, ẑ'ácə].

Les points 346, 353 et 362 sont caractérisés par la palatalisation des dentales sous la forme [ḱ, ǵ]; c'est donc la règle (6 a) qui s'applique, mais la règle (7) *ne s'applique pas*, les consonnes [ĉ, ĝ] sont conservées.

Nous avons fait abstraction, pour simplifier notre exposé, de la *palatalisation des labiales* qui apparaît dans une partie de l'aire représentée par les dialectes du type moldave (et même dans certains points cités dans l'exposé précédent: 219, 228, 250, 260). Nous continuerons, dans ce qui suit, à faire abstraction de ce phénomène, ce qui signifie que les résultats de la classification auront un caractère provisoire.

5. Nous essayerons maintenant une caractérisation et une classification des dialectes auxquels nous nous sommes rapportés plus haut.

Tous les dialectes cités se caractérisent par la présence des règles (1) – (3) qui appartiennent au *cycle transformationnel*. Toutes les autres règles s'appliquent *après* les règles (1) – (3). Ces règles (de même que d'autres qui n'ont pas été discutées dans cet article) représentent la justification de l'attribution de ces dialectes au groupe daco-roumain.

L'application des règles (4) et (5) *après* le cycle transformationnel (et *non avant*) nous permet de dire que tous les dialectes discutés ici appartiennent au type moldave (cf. Vasiliu, 1966 a).

Ainsi donc, les règles (1) – (3), (4) et (5) représentent le *noyau commun* à tous les dialectes appartenant à ce type et, par conséquent, le critérium de leur classification dans cette catégorie.

Il existe deux sous-types de ce type:

Le sous-type A. Caractérisé par la présence des règles (6 a) ou (6 b) (il s'agit des dialectes de l'ouest).

Le sous-type B. Caractérisé par l'absence des deux règles (il s'agit des dialectes de l'est).

Les dialectes qui appartiennent au sous-type A peuvent appartenir:

– à la variété *a*: caractérisée par la présence de la règle (7)

– à la variété *b*: caractérisée par l'absence de la règle (7).

La variété *A a* peut à son tour être subdivisée de la façon suivante:

– la sous-variété *A a α*: caractérisée par la présence de la règle (6 b) en même temps que la règle (7), là où (7) précède (6 b);

– la sous-variété *A a β*: caractérisée par la règle (6 a) en même temps que (7) et là où les deux règles *ne sont pas* ordonnées.

A a β a deux sous-variétés:

A a β I – caractérisée par la présence de la règle (8); cette règle doit être appliquée après (7);

A a β II – caractérisée par l'absence de cette règle.

A a β I se subdivise encore, suivant la relation d'ordre entre (8) et (6 a), en:

A a β I 1: où (8) précède (6 a);
A a β I 2: où (6 a) précède (8).

6. Il faut observer que l'appartenance d'un dialecte à un certain type (sous-type, variété, sous-variété), dans le système de classification proposé, s'exprime par la présence d'un nombre de règles qui sont présentes dans *toutes* les variétés appartenant à ce type.

Notre système de classification est caractérisé par les faits suivant:

a) les traits caractéristiques des dialectes sont *hiérarchisés*;

b) cette hiérarchisation n'est pas établie *ad hoc*, mais se justifie par toute la grammaire choisie pour la description.

La possibilité existe, dans la dialectologie traditionnelle, d'établir une hiérarchie des traits, mais il n'y a pas de critérium pour le *choix* de l'une des multiples hiérarchisations possibles.

On peut choisir, par exemple, la palatalisation des dentales comme critérium de base pour déterminer deux sous-types. On peut distinguer, à l'intérieur du sous-type caractérisé par la palatalisation des dentales, entre la variété dans laquelle /ĉ, ĝ/ se trasnsforment en [ŝ', ẑ'] et celle où elles ne se transforment pas. On peut distinguer, à l'intérieur de la variété dans laquelle /ĉ, ĝ/ > [ŝ', ẑ'] deux sous-variétés: l'une, dans laquelle /ḱ, ǵ/ > [ĉ, ĝ], et une autre dans laquelle le changement n'a pas lieu, et ainsi de suite.

On peut imaginer, d'une façon analogue, d'autres hiérarchisations possibles.

Le choix d'une hiérarchisation donnée devient significatif au moment où il résulte d'une théorie de la langue; la hiérarchisation des traits peut ainsi refléter une particularité structurale d'un idiome, comparable aux particularités d'autres idiomes, et permet des généralisations singnificatives sur un groupe de langues ou sur la langue en général. Le choix arbitraire d'une certaine hiérarchisation confère également un caractère arbitraire à la comparaison et, par la suite, une signification réduite.

Il s'agit ici de ce que Chomsky (1965) appelle la *puissance explicative*: une hiérarchisation des traits déduite d'une théorie générale de la langue permet une typologie d'une plus grande puissance explicative que celle d'une typologie fondée sur des traits hiérarchisés de façon arbitraire.

L'incapacité de la dialectologie traditionnelle de traiter de manière satisfaisante la différence entre la classification morpho-phonémique (ou grammaticale) des dialectes et leur classification phonémique (ou phonétique) dérive de l'absence d'une théorie générale qui permette une hiérarchisation des deux critères. Le territoire daco-roumain se divise, du point de vue morpho-phonémique, en quatre aires:

(a) l'aire /ŝ'éd, ŝ'áde, ŝ'ádə, kamáŝ'e, ŝ'árpe, ŝ'erpi/
(b) l'aire /ŝád, ŝáde, ŝədə, kəmáŝə, ŝárpe, ŝarpi/
(c) l'aire /ŝəd, ŝə́de, ŝádə, kəméŝə, ŝə́rpe, ŝərpi/
(d) l'aire /ŝ'éd, ŝ'ęde, ŝ'ádə, kamęŝ'e, ŝ'ęrpe, ŝ'erpi/.

Ces aires ne coincident pas avec les aires établies sur les traits (phonémiques ou phonétiques) discutés plus haut. Quels sont, en dernière analyse, les principaux

types dialectaux du daco-roumain: ceux représentés par les aires des phénomènes morpho-phonémiques ou ceux représentés par les aires des phénomènes phonétiques? La dialectologie traditionnelle ne répond pas d'une façon satisfaisante à cette question.

En termes d'une dialectologie transformationnelle, la réponse ne peut être que la suivante: les différences phonémiques (ou phonétiques) ne font que caractériser les variétés de rang inférieur appartenant à une variété de rang supérieur représentée par une certaine particularité morpho-phonémique. La justification de cette réponse se trouve dans la structure de la théorie transformationnelle de la langue en son ensemble.

Par rapport à «la dialectologie structurale», la dialectologie transformationnelle se révèle comme une théorie plus forte: il existe la possibilité que deux dialectes aient la même caractéristique distributive mais une structure morpho-phonémique différente, ou bien deux dialectes peuvent avoir un inventaire phonémique identique mais une structure morpho-phonémique différente. Ces situations ne peuvent être expliquées d'une façon satisfaisante par «la dialectologie structurale» (voir les observations de Moulton, 1960, concernant l'incapacité des diasystèmes d'expliquer cette dernière situation; voir aussi nos observations concernant l'impossibilité de traiter les deux situations en termes d'une phonologie traditionnelle, dans Vasiliu, 1966, 1967).

Dans la grammaire transformationnelle, les situations décrites peuvent être expliquées par *l'ordre différent* de certaines *règles identiques* appliquées *au même «alphabet phonétique»*.

Aucun de ces concepts ne se trouve dans la dialectologie structurale, ce qui réduit la puissance descriptive et explicative de cette théorie.

RÉFÉRENCES

ALR = *Atlasul lingvistic român* (serie nouă), vol. I, București, 1956.

Chomsky, N. (1965) = *Aspects of the Theory of Syntax*, Cambridge, Mass., MIT Press.

Chomsky, N., Halle, M. (1965) = *Some Controversial Questions in Phonological Theory*, dans «Journal of Linguistics» I, n° 2, pp. 97–138.

Fodor J. A., Katz J. J. (1964) = *The Structure of Language: Readings in the Philosophy of Language*, Englewood Cliffs, N. J., Prentice Hall.

Halle, M. (1959) = *The Sound Pattern in Russian*, The Hague, Mouton.

Halle, M. (1964 a) = *Phonology in Generative Grammar*, dans Fodor & Katz, pp. 334–352.

Halle, M. (1964 b) = *On the Basis of Phonology*, dans Fodor & Katz, pp. 324–333.

Moulton, W. (1960) = *The Short Vowel System of Northern Switzerland: a Study in Structural Dialectology*, dans «Word», 16, pp. 155–182.

Petrovici, E. (1943) = *Texte dialectale. Supliment la Atlasul lingvistic român*, Sibiu – Leipzig.

Vasiliu, E. (1966) = *Towards a Generative Phonology of Daco-Rumanian Dialects*, dans «Journal of Linguistics», vol. II, n° 1, pp. 79–98.

Vasiliu, E. (1967) = *Transformational vs. Biunique Phonemic Typology*, présenté à la *Internationale Phonologie-Tagung*, Wien, 30. VIII – 3. IX. 1966, publié dans *Phonologie der Gegenwart*, Graz–Wien–Köln, 1967, pp. 254–261.

EXISTĂ 'INTERDIALECTE' ALE LIMBII ROMÂNE?*

1. Într-un articol publicat în 1966[1], B. Cazacu introduce termenul de 'interdialect' pentru a denumi o „formă de comunicare" (p. 17) care „se situează între aspectul standard (literar) şi aspectul regional al limbii".

„În această formă intermediară de comunicare, situată sub nivelul limbii standard, se constată, pe de o parte, eliminarea anumitor particularităţi dialectale şi, pe de altă parte, păstrarea altora, a căror arie de răspândire depăşeşte adesea limitele dialectului respectiv." (p. 17)

Pentru această „formă de comunicare" este propus termenul de interdialect (p. 17).

Într-alt loc ni se spune: „Rolul preponderent, în această coexistenţă dinamică a sistemelor, îi revine limbii standard, care elimină, datorită prestigiului ei, variantele locale... În studierea unui asemenea «conflict» lingvistic, există învăţaţi ca A. Martinet... care consideră necesară utilizarea a doi termeni: *dialect*$_1$ – adică formele lingvistice întrebuinţate de unilingvi în comunicarea orală cu alţi membri ai colectivităţii, inclusiv cu cei care folosesc un alt dialect – şi *dialect*$_2$ – reprezentat de formele lingvistice indigene pe care vorbitorii le folosesc numai între ei în cadrul aceluiaşi dialect, în timp ce, cu alţi vorbitori, folosesc *dialectul*$_1$" (p. 14).

Iar mai departe: „Examinarea atentă a faptelor ne permite, în acelaşi timp, să constatăm că acest proces nu se desfăşoară la întâmplare şi că forma de comunicare realizată prin *dialectul*$_1$ nu e identică cu limba standard, ci ea reprezintă o variantă care se situează deasupra graiului local, dar sub nivelul limbii standard" (p. 14).

Înlăturarea anumitor particularităţi dialectale se explică prin aceea că vorbitorul *compară* şi *interpretează* două sisteme lingvistice, fapt ce-l determină pe autor să conchidă: „Avem de-a face, aşadar, cu o analiză a particularităţilor de limbă efectuate de pe plan metalingvistic" (*ibidem*, p. 14).

Acestea ar fi deci caracterele definitorii ale unui *interdialect*. Mai departe, autorul îşi propune să analizeze două astfel de interdialecte. (Asupra acestei analize ne vom opri mai jos.)

2. Pentru a stabili dacă putem vorbi *într-adevăr* despre existenţa unor 'interdialecte' ale limbii române este mai întâi necesar să ne oprim *asupra definiţiei înseşi a conceptului de interdialect.*

După cum uşor se poate observa din citatele date sub **1**, autorul nu propune o definiţie propriu-zisă, ci oferă numai unele *explicaţii*, lăsând, probabil, pe seama cititorului formularea unei astfel de definiţii. Vom face deci uz de această 'libertate' pe care B. Cazacu ne-o lasă.

---

* În FD VI (1969), p. 255–262.

[1] B. Cazacu, *Despre noţiunea de „interdialect"*, SCL XVII (1966), nr. 1, p. 13–18.

Încercând să dăm noi o explicație mai exactă a conceptului, dificultatea care apare imediat este aceea că autorul nu adoptă un punct de vedere clar: conceptul în discuție este un fapt tipologic sau un fapt diacronic? Altfel spus, interdialectul este un *tip lingvistic* situat *între* limba standard și un dialect oarecare sau reprezintă un stadiu de *evoluție* al unui dialect către limba literară?

Distincția ni se pare importantă, deoarece de răspunsul la această întrebare depinde însuși modul de a *selecta* și *interpreta* faptele aduse în discuție.

Considerațiile autorului oscilează între aceste două puncte de vedere (interdialectul este – așa cum am văzut – „o variantă care se situează deasupra graiului local" sau „interdialectul *reprezintă o fază intermediară a procesului istoric* (subl. n., E. V.) al integrării dialectelor în limba națională" (p. 18).

Evident, un sistem lingvistic poate fi privit din ambele puncte de vedere; cele două puncte de vedere sunt însă și rămân – conform unei metode riguroase – distincte în mod clar, iar un eventual studiu exhaustiv al obiectului se realizează prin punerea în corelație a celor două puncte de vedere, după distingerea lor prealabilă.

Referirea la faptele de psihologie a limbajului – reflectate în analizele 'efectuate de pe plan metalingvistic' (p. 14) de către vorbitor sau definirea interdialectului, mai puțin 'angajant', ca 'formă de comunicare' și nu ca idiom sau sistem lingvistic – nu sunt în niciun fel de natură să aducă mai multă lumină în problema aici în discuție.

3. Vom încerca în acest paragraf să aducem precizările care se impun, precizări sugerate în parte de însuși articolul discutat.

1° Interdialectul trebuie înțeles ca un caz particular de sistem lingvistic rezultat din contactul reciproc dintre două idiomuri dintre care unul este un dialect oarecare, D, și celălalt, în mod necesar, dialectul literar, L, sau, în terminologia folosită în articol, limba standard. Sistemul rezultat se caracterizează atât prin prezența unor particularități din D, cât și prin prezența unor particularități din L. Evident, nu *toate* particularitățile din D se regăsesc în interdialect, ID, după cum în ID nu se regăsesc nici toate particularitățile din L.

2°. Vom încerca acum să precizăm cum ar putea fi explicat conceptul de interdialect din punct de vedere *sincronic* și *tipologic*.

În primul rând atragem atenția că, așa cum reiese și din articolul discutat, nu se poate vorbi de un ID „în general" în legătură cu o limbă, ci de un număr oarecare, *n*, de ID formate pe baza unui număr oarecare de dialecte care ajung să contracteze o relație specifică cu limba literară L. Așadar, presupunând că, pe un teritoriu se vorbesc dialectele D_1, D_2... D_k și că toate aceste dialecte vin în contact și sunt influențate de o limbă literară L, urmează că este posibil ca, pe teritoriul respectiv, să se formeze un număr *k* de interdialecte: ID_1, ID_2... ID_k.

Convenție I: Convenim să definim aici un dialect oarecare D_i de pe acest teritoriu exclusiv printr-un număr de particularități care-l disting de limba literară (deci nu și prin particularitățile care-l disting de alte dialecte; această limitare se justifică în cazul nostru prin aceea că noțiunea de interdialect privește exclusiv raportul dintre un dialect oarecare și limba literară).

Convenție II: Convenim să notăm prin $\mathcal{D}$ mulțimea particularităților $\{a_1^i, a_2^i \ldots a_n^j\}$ ale lui D_i.

Convenție III: Convenim să notam prin $\mathcal{L} = \{l_1, l_2 \ldots l_n\}$ mulțimea particularităților lui L corespunzătoare particularităților din D_i, astfel încât fiecărui l_i (unde $1 \leq i \leq n$) îi corespunde un a_i. Vom avea deci corespondențele $a_1 : l_1, a_2 : l_2, \ldots a_i : l_i, \ldots a_n : l_n$.

Particularitatea 'corespunzătoare' din L poate fi înțeleasă fie în sens pozitiv (cuvântul *lingvistică* există în L și nu există în D_i), fie pur și simplu ca absență a unei particularități din D_i (în L *nu* există dentale palatalizate). La fel, o particularitate din D_i poate fi ceva pozitiv (palatalizarea dentalelor) sau poate fi *absența* unei caracteristici din L (absența unui cuvânt ca *lingvistică*). În sfârșit, se poate ca membrii unei perechi $a_i : l_i$ să fie ambii pozitivi: spunem că în D_i avem *armig*, în L avem *armăsar*.

Definiție: Numim *substituție* o operație de înlocuire x_j / y_k (x_j este înlocuit cu y_k) în care sunt îndeplinite următoarele condiții:

(a) $x \in \mathcal{D}_i$

(b) $y \in \mathcal{L}$

(c) $j = k$

Fie un dialect D_j, caracterizat prin mulțimea de particularități $\mathcal{D}_j = \{a_1^j, a_2^j \ldots a_n^j\}$, astfel încât pentru fiecare a_m^j (din $\mathcal{D}_j$) există un a_m^i (în $\mathcal{D}_i$), unde $1 \leq m \leq n$.

Vom avea așadar corespondențele: $a_1^i : a_1^j, a_2^i : a_2^j, \ldots a_m^i : a_m^j, \ldots a_n^i : a_n^j$.

Propoziție I: Spunem că D_j este un ID_i (al lui D_i) dacă și numai dacă:

(a) pentru fiecare $1 \leq k \leq n$ avem $a_k^i = a_k^j$;

(b) există cel puțin un a_m^j căruia i se aplică o *substituție*.

Fie un dialect ipotetic D_i caracterizat prin $\mathcal{D}_i = \{a_1^i, a_2^i, a_3^i\}$.

Pe baza *propoziției I* putem spune că un ID_i (al lui D_i) poate avea una din următoarele forme posibile:

(1) $a_1^i / l_1, a_2^i, a_3^i$

(2) $a_1^i / l_1, a_2^i / l_2, a_3^i$

(3) $a_1^i, a_2^i / l_2, a_3^i$

(4) $a_1^i, a_2^i, a_3^i / l_3$

(5) $a_1^i / l_1, a_2^i, a_3^i / l_3$

— — — — — — — — — —

Așadar, oricare din formele posibile (1), (2), (3), (4), (5) ... reprezintă un ID_i (= interdialect, în raport cu D_j).

Din *propoziția I* pot fi deduse două cazuri limită:

Propoziția II: $D_j = D_i$ dacă și numai dacă:

(a) pentru fiecare $1 \leq k \leq n$, avem $a_k^j = a_k^j$

(b) nu există niciun a_m^j căruia să i se aplice o substituție.

Propoziția III: $D_j = L$ dacă şi numai dacă:

(a) pentru fiecare $1 \leq k \leq n$ avem $a^j_k = a^i_k$

(b) fiecărui a^j_m (unde $1 \leq m \leq n$) i se aplică o substituție.

Se poate observa că singurele situații în care D_j *nu* este un ID_i (= interdialect în raport cu D_i) sunt acelea prevăzute de propozițiile II şi III. Se poate observa, de asemenea, că în problema care ne interesează aici, de o deosebită importanță sunt propozițiile I şi II.

Într-adevăr, dacă dialectologul este pus în fața a două idiomuri D_i, D_j (foarte apropiate ca structură) pentru a decide că D_j este un ID în raport cu D_i, nu este suficient să verifice dacă D_j satisface în raport cu D_i condițiile prevăzute de *propoziția I*, ci este necesar să verifice, în acelaşi timp, dacă D_j satisface condițiile prevăzute de *propoziția II* în raport cu un dialect D_k, asemănător ca structură cu D_i. Aceasta revine la a spune că *nu este suficient ca D_j să fie caracterizat în raport cu D_i printr-o substituție (în sensul definiției de mai sus), ci este necesar, în acelaşi timp, ca D_i să* **nu** *fie caracterizat printr-o substituție, pentru a putea stabili că D_j este un ID în raport cu D_i.* Altfel spus, este necesar ca D_i, la rândul lui, să nu poată fi definit ca ID în raport cu alt D.

În momentul în care condițiile formulate de *propoziția II* nu s-ar verifica pentru D_i, este evident că n-ar mai avea sens să spunem că D_j este un ID_i al lui D_i, deoarece între cele două 'forme de comunicare' n-ar mai exista nicio deosebire de principiu (= bazată pe definiții explicite): D_i, D_j ar fi ambele 'interdialecte' (ID).

Să presupunem că, printre alte particularități care disting pe D de L, sunt palatalizarea dentalelor şi transformarea /ĉ, ĝ/ > /ʃ', ʒ'/.

În urma contactului dintre D_i şi L apare un dialect ID caracterizat, să spunem, prin înlocuirea dentalelor palatalizate prin dentale nepalatalizate şi, în acelaşi timp, prin păstrarea celei de-a doua particularități din D. Aşadar vom avea:

L	D_i	ID_i
/tem/	/ḱem/	/tem/
/dinte/	/ǵinke/	/dinte/
/ĉer/	/ʃ'er/	/ʃ'er/
/ĝer/	/ʒ'er/	/ʒ'er/

Eventual, putem admite că, în ID_i avem fluctuații între pronunțările /tem, dinte/ şi /ḱem, ǵinḱe/.

Pentru a putea face distincție între D_i şi ID_i, deci pentru a putea spune că ID_i *există* (în raport cu D_i), este necesar: a) sau ca în D_i să nu găsim forme ca /tem, dinte/ – în cazul în care în ID_i găsim *numai* aceste forme; b) sau ca în D_i să nu găsim fluctuații între /tem, dinte/ şi /ḱem, ǵinḱe/ – în cazul în care şi în ID_i apar aceste fluctuații.

3°. Din punct de vedere *diacronic*, chestiunea trebuie pusă în felul următor:

Pentru ca să putem spune că ID_i este un *stadiu* al evoluției $D_i – ID_i – L$ datorat *influenței exercitate* de L asupra lui D_i, este necesar să se poată *proba* pentru fiecare formă din ID_i care se regăseşte şi în L că este un *împrumut* din L (şi nu un împrumut din alt dialect sau un stadiu mai vechi din D sau – eventual – o *inovație*

paralelă în ID_i şi L). Cu alte cuvinte, revenind la exemplul discutat sub 2°, că formele /tem, dinte/ de sub ID_i sunt împrumuturi din L (şi nu din alt dialect), nu sunt arhaisme ale lui D_i (şi L) sau inovaţii paralele în D_i şi L.

4°. În ce condiţii concrete un anchetator poate decide dacă există o distincţie între D_i şi ID_i sau, în alţi termeni, dacă există un ID_i rezultat din contactul dintre D_i şi L?

Anchetatorul poate confirma existenţa unui ID_i atunci şi numai atunci:

(a) când dispune de un text (în accepţia foarte largă a termenului, aceea de totalitate a materialului de limbă colectat de pe un teritoriu dat) suficient de lung din D_i în care să nu apară nicio particularitate împrumutată din L;

(b) când apariţia unei (sau unor) particularităţi împrumutate din L în porţiunea imediat următoare a aceluiaşi text (provenind de la acelaşi informant sau de la un altul) poate fi pusă în legătură cu un factor extern de felul celor menţionaţi în articolul discutat: schimbarea interlocutorului în raport cu informantul, schimbarea informantului (informantul al doilea foloseşte ID, în timp ce primul nu-l folosea) etc.

După cum se observă, expresia 'suficient de lung' reclamă cu necesitate o *determinare cantitativă*, care urmează să fie făcută după criterii explicite.

Precizările făcute în acest paragraf sunt absolut necesare pentru a transforma conceptul teoretic de *interdialect* într-un instrument teoretic utilizabil.

4. Cu precizările făcute sub 3, vom trece la examinarea materialului oferit în articolul discutat.

1°. Convenim să dăm termenului o accepţie sincronică. Aşadar, conform cu 2° şi 4° de sub 3, materialul discutat de autor ar trebui să probeze

(a) că există pentru fiecare din cele două interdialecte descrise de B. Cazacu o porţiune de text în care particularităţile împrumutate din limba standard nu apar;

(b) că această porţiune este suficient de mare, în raport cu un număr de criterii explicit formulate.

Materialul oferit de articolul în discuţie nu reprezintă o probă nici pentru (a), nici pentru (b), din motive pe care le vom indica imediat.

(I) În legătură cu palatalizarea labialelor (interdialectul din Moldova), se citează formele paralele cu labiala palatalizată (care apare în vorbirea celor bătrâni) şi cu labiala nepalatalizată (p. 15). Nu se spune însă dacă bătrânii folosesc *numai* forme cu labiala palatalizată şi dacă tinerii folosesc *exclusiv* formele fără palatalizare. Deci, dacă există un D_i caracterizat prin palatalizarea labialelor, distinct de ID_i caracterizat prin absenţa acestui fenomen.

(II) Se amintesc, în continuare (p. 15–16), două particularităţi specifice dialectelor în discuţie care *nu* sunt însă înlocuite prin formele corespunzătoare din dialectul literar şi, evident, nici nu provin din acesta: trecerea /ĉ, ĝ/ > /ʃ', ʒ'/ în Moldova (nu se aminteşte că un fenomen asemănător apare şi în Banat) şi „velarizarea" vocalelor /e, i/ după /s, ʃ, z, c/ (de adăugat: şi după /ʒ/), în ambele dialecte. Evident, faptele din această categorie *nu probează nimic* cu privire la existenţa unor interdialecte, întrucât ele nu opun un D_i unui ID_i.

(III) Se discută un număr de perechi de cuvinte; în fiecare pereche, primul termen aparține limbii literare, cel de-al doilea, dialectului local. B. Cazacu spune: „Iată câteva exemple de coexistență a celor doi termeni în vorbirea subiectelor anchetate (informatorii au dat, în răspuns, mai întâi termenul curent în limba literară, dar au menționat apoi, la insistența anchetatorului, și termenul din graiul local)" (p. 16). Se dau în continuare exemplele. Trebuie să observam că, și de data aceasta, nimic nu ne asigură că în „graiul local" (deci în D_i) nu se folosește niciodată de ex. *armăsar* în loc de *armig* (Banat), *noroi* în loc de *glod* (Moldova).

(IV) Nu credem că adaptarea unui cuvânt împrumutat (fie chiar și din dialectul literar) la fonetica dialectului în care cuvântul pătrunde probează *în sine* ceva în legătură cu existența unui interdialect. Singurul lucru probant ar fi prezența cuvântului în ID_i și absența lui în D_i. În cazul în care același cuvânt ar apărea în D_i și ID_i, probantă ar fi existența unei forme 'adaptate' în D_i și a unei forme neadaptate (= literare) în ID_i.

(V) O observație de aceeași natură cu (IV) se poate face și cu privire la verbul „obosi" (care „tinde" să înlocuiască formele indigene *a se ostăni* (Banat), *a se trudi* (Moldova); de observat formularea „tinde", care evită orice precizare cantitativă) și care e adaptat fonetismului celor două dialecte. Același comentariu și în legătură cu *lovi*, *pișca*, *dormi* (toate la p. 17).

Ni se pare evident că precizări de felul celor formulate sub 3, 2°, 4° nu se pot face decât pe baza unor *texte* lungi, culese de la informanți diferiți și în împrejurări diferite sau pe baza unui chestionar extrem de vast și a unor teste extrem de elaborate de comportament lingvistic.

După cum rezultă din articolul discutat (cf. în special nota 2 de la p. 13), B. Cazacu nu se bazează pe *texte* culese din localitățile anchetate. Autorul nu face suficiente precizări nici cu privire la desfășurarea anchetei și la *natura* ei.

2°. Convenim să dăm termenului *interdialect* o accepție diacronică. În acest caz, ar trebui să se arate pentru fiecare din formele discutate sub 4, 1°, I–V că: a) formele identice cu cele din limba literară sunt împrumuturi din limba literară (și nu, eventual, dintr-un alt dialect); b) formele identice cu cele literare nu sunt arhaisme ale dialectului D; c) formele identice cu cele din limba literară nu sunt inovații paralele în ambele idiomuri.

În articolul citat nu se face nicio precizare din cele cerute aici.

(I) Alternanța dintre formele cu labiale palatalizate și cele cu labiale nepalatalizate este o caracteristică a unei arii foarte întinse în care fenomenul de palatalizare a labialelor apare. Autorul nu demonstrează în niciun fel că labialele nepalatalizate ar reprezenta o 'regresiune' la fonetismul primar.

(II) Trecerea /ĉ, ĝ/ > /ʃ', ʒ'/ și velarizarea vocalelor /e, i/ nu spune nimic în ordine diacronică, pentru același motiv pentru care nu spune nimic nici în ordine sincronică.

(III) Pentru niciuna dintre perechile de cuvinte citate nu se aduce vreun argument pentru a arăta că primul termen ar fi un împrumut (probabil destul de recent) din limba literară (și nu din alt dialect). Întrucât este improbabil ca cineva să poată demonstra că *armăsar* este mai recent decât *armig*, *plugar* decât *paor*,

autorul ar fi trebuit să dovedească următoarele: (a) că *armăsar* şi *plugar* au dispărut la un moment dat din acest dialect; (b) că ele au fost împrumutate mai târziu; (c) că împrumutul s-a făcut din limba literară.

(IV–V) Adaptarea unui cuvânt din L (neologic sau nu) la fonetica lui D_i nu pledează în niciun fel pentru existenţa (sau nonexistenţa) diacronică a unui ID_i. Ceea ce ar putea fi probant ar fi simpla existenţă a unui cuvânt literar în ID_i şi absenţa lui din D_i. În cazul prezenţei aceluiaşi cuvânt (literar) în D_i şi ID_i, proba existenţei unui ID_i ar furniza-o faptul că în ID_i cuvântul apare în forma „neadaptată". Dar B. Cazacu nu face nicio apreciere de acest ordin, aşa încât exemplele citate de D-sa sunt şi în acest caz cu totul neconcludente.

5. Cele discutate sub 3 şi 4 ne duc la următoarele concluzii:

1°. Conceptul de interdialect este nesatisfăcător definit în articolul aici în discuţie. Din cauza impreciziei în definire, conceptul este inutilizabil într-o teorie sincronică sau diacronică a dialectelor.

2°. În momentul în care se încearcă o precizare a semnificaţiei termenului (ceea ce am încercat să facem în 3), faptele invocate de B. Cazacu pentru a demonstra existenţa unor 'interdialecte' ale limbii române devin cu desăvârşire improbante, deoarece ele nu răspund exigenţelor implicate de redefinirea – în termeni mai exacţi – a conceptului de 'interdialect'. Faptele invocate de autor convin în mod exclusiv unei definiţii extrem de vagi – şi, prin aceasta, nesemnificative – a conceptului discutat.

3°. Până în momentul în care o ipoteză riguros construită a existenţei unor interdialecte nu va fi fost confirmată în mod pregnant şi semnificativ de o serie întreagă de fapte, credem că nu putem vorbi nici de un concept teoretic de 'interdialect' şi cu atât mai puţin de 'interdialecte ale limbii române'.

TYPOLOGICAL PHONEMICS, EVOLUTIVE PHONEMICS AND TRANSFORMATIONALISM*

1. In transformational terms, the phonetic and/or phonological "change" is described mostly in terms of rule adding, rule dropping, and rule reordering.

The problem to be dealt with here is the following: describing the evolution of a phonological system, P, in terms of adding rules and/or dropping rules and/or reordering rules, is one or is one not supposed to assume that the underlying phonological structure remains unchanged?

Before going on, I should point out that "underlying phonological structure" (UPS) means here the *phonetic representation in terms of matrices of phonetic features of all the sentences generated by the grammar,* before applying *any morpho-phonemic or phonetic rule.* "Surface phonological structure" (SPS) means here the *phonetic representation of the sentences generated by the grammar*, after *applying all the rules of the phonological component to the strings belonging to the* UPS.

In spite of the fact that it is assumed here that phonetic representation is given by means of distinctive features matrices, for the sake of simplicity, I am not going to formulate the few rules which will be referred to in terms of such matrices, but in terms of phonemes (or in terms of sounds). This procedure is allowed here by the fact that I am not interested in the exact form of the rules, but only in the existence of rules by means of which a definite phonetic form, belonging to the SPS, may be put (directly or indirectly) into correspondence with a definite phonetic representation, belonging to the UPS.

2. Possibilities of describing phonetic changes. The way of describing a definite phonetic change is not unique.

Let us take an example. Romanian [k'] originates in the Latin cluster [kl]; hence we have:

(1) a. Lat. *ocŭlum* > *oclum* > Rom. [ok']

b. Lat. *vetŭlum* > *vetlum* > *veclum* > Rom. [vek']

(a parallel change accounts for Rom. [g']: Lat. [gl] > Rom. [g'], like in Lat. *glacies* > Rom. [g'atsə]; for the sake of simplicity, this change will not be taken into account here).

The so-called Aromanian dialects (spoken in the South of the Danube) display the stage [kl'] instead of the Rom. stage [k']: [okl'u], [vekl'u]. One has then to postulate a Common Romanian stage [*kl']; this stage of evolution was kept in Aromanian, whereas Romanian changed [*kl'] into [k'].

* În *Phonologica*, W. U. Dressler, F. V. Mareš (eds.), München–Salzburg, (1972), pp. 329–333.

In order to account for the facts just mentioned in terms of a transformational model, the subsequent ways are available:

(a) To consider that Rom. [k'] and Arom. [kl'] have different representations at the UPS level; let us assume that this representations would be [k'*] in Romanian and [kl'*] in Aromanian (the star is simply intended to avoid the confusion between the representation at the UPS level and the representation at the SPS level; if wanted, some phonetic difference might be associated to it, provided that a special rule deleting this feature was previously established within the system).

In such a case, one has to say Romanian and Aromanian have different UPSs (they are different at least with respect to the underlying representation of the surface [k'] and [kl']) and have no rule in common to be applied to these phonemic segments.

(b) To consider that both Romanian and Aromanian have a [kl'*] at the UPS level, and then, that Romanian has a rule of the form

(2) [kl'*] → [k']

which substitutes [k'] in the SPS for the [kl'*] from the UPS.

In such a case, one has to say that Romanian and Aromanian have identical UPSs and then, that the two languages differ from each other only by the fact that the phonological component of Romanian contains rule (2), whereas the phonological component of Aromanian does not contain this rule, or (if we agree to associate to the star some phonemic or phonetic significance) contains a "distarring rule" of the form:

(3) [kl'*] → [kl']

which is different from rule (2).

(c) To consider that both Romanian and Aromanian have the same UPS, containing, let us suppose, [kl*].

In such a case, one has to say either that:

(α) Romanian and Aromanian have a rule in common, viz.

(4) [kl*] → [kl']

and Romanian "acquired" an extra rule, viz. (2), or that

(β) Romanian "acquired" one rule, let us suppose, of the form

(5a) [kl*] → [k']

or Romanian "acquired" two rules, let us suppose, of the form:

(5b) [kl*] → [k'l']

(5c) [k'l'] →*[k']

whereas Aromanian has only rule (4).

3. Valuation of the descriptions. I am going to give now a valuation of the alternative descriptions mentioned under §2 from two points of view: (a) the possibility of expressing in their terms the empirically gathered

diachronic relationship between phonological systems, and (b) the pure theoretical possibility of accounting for phonetic changes in their terms.

(a) It is easy to be shown that alternative (a) under §2 has no diachronic explanatory power. Indeed, in terms of (a), one can only say that Romanian and Aromanian display two different phonological systems, having nothing in common. Moreover, one should say that the two languages can not be even compared, because of the lack of any base of comparison.

On the other hand, both (b) and (c) – under §2 – are compatible with a diachronic interpretation.

For (b), the diachronic interpretation runs as follows:

1°. The fact that the two languages have the same UPS may be said to correspond to the fact that these identical UPSs *are inherited from a common source*.

2°. The two phonemic systems *changed divergently* by *acquiring* different rules (obviously, "acquiring" presupposes a *time distance* between the moment when a system had not a rule (i.e., rule (2)) and the moment when the system "just acquired" this rule).

For (c), the diachronic interpretation runs as follows:

1°. The existence of an "inherited" UPS, which is common for both systems, is not only postulated "from outside" (as was the case when (b) was interpreted), but it is expressed within the description. Indeed, [kl*] may be interpreted as a "deeper" phonetic form, which is "beyond" the actual forms [kl'] and [k'], and is perhaps exactly the form which the actual [kl'] and [k'] come from.

2°. The "acquirement" of rule (4) (under (α)) represents the *evolution* from the stage represented by [kl*] with no rule (4), to the stage represented by [kl*] *and* rule (4): the "acquirement" of rule (2) expresses the *split* of one language into two "daughter languages" (the interpretation of variant (β) does not essentially differ from the previous one and that is why I am going to leave it aside).

It is easy to see that the descriptions which *are* compatible with a diachronic interpretation are exactly those in which *identical UPSs are involved*.

(b) Any statement made in terms of rules and concerning phonetic changes directly or indirectly involves the concept of "identity of rules": saying that P_1 changed into P_2 by *adding* some rules presupposes that the other rules are (partially) identical; saying that P_1 changed into P_2 by *dropping* a rule presupposes that the other rules are again (partially) identical; saying that P_1 changed into P_2 by *reordering* the rules presupposes again that P_1 and P_2 have (partially) identical rules. When one says that system P_1 remained unchanged during the stretch of time $T_i - T_j$, he says in fact that the SPS of P_1 at time T_i is i d e n t i c a l with the SPS of P_1 at the time T_j; and one has to say also that this identity is due to the fact that the rules of P_1 were the same at the time T_i and at the time T_j.

I am going to show that the assumption that a system P_1 remains unchanged during a stretch of time $T_i - T_j$ because the inventory of rules was kept unchanged, necessarely implies that the UPS was kept unchanged too; in other words: if P_1 is

said to have the same SPS at T_i and T_j, because the *same rules* are applied at T_i and at T_j, it must be assumed also that P_1 has the same UPS at T_i and at T_j.

In order to do this, it is enough to show that identical rules applied to different UPSs generate different SPSs.

Let us consider two arbitrary different UPSs, viz.

(6) $UPS_1 = \{XAY_1, Y_1XA, Y_1XAZ_1, Z_1XAY_1\}$

(7) $UPS_2 = \{XAY_2, Y_2XA, Y_2XAZ_2, Z_2XAY_2\}$

In (6), (7), X and A are two phonic segments, each of them being a matrix of distinctive features; Y_1, Z_1 are the "remainders" of the phonetic representation of some lexical items (the structure of the "remainders" is not specified, because it is irrelevant for our discussion); they might be viewed as the "contexts" in which the phonic segment sequence XA is allowed to occur; Y_2, Z_2 should be given the same interpretation.

We can establish the subsequent identity condition for two rules:

(8) Two rules, $C_1 \rightarrow D_1$ and $C_2 \rightarrow D_2$ are identical if and only if both $C_1 = C_2$ and $D_1 = D_2$ hold (or, in other words, two rules are identical if and only if their input and their output are identical).

Let us assume now that the phonetic system of L_1 (which UPS_1 belongs to) and that of L_2 (which UPS_2 belongs to) contains only one rule, which is common for both L_1 and L_2:

(9) $X \rightarrow X' / — A$

Let us assume finally that

(10) a. $Y_1 \neq Y_2$
b. $Z_1 \neq Z_2$

(assumption (10) says that the "remainders" of the items are not identical in the two languages; that is, the underlying phonetic representation of the lexical items in L_1, L_2 is not identical, with the exception of the segment sequence XA).

Applying (9) to (6), we obtain:

(6') $SPS_1 = \{X'AY_1, Y_1X'A, Y_1X'AZ_1, Z_1X'AY_1\}$

applying (9) to (7), we obtain:

(7') $SPS_2 = \{X'AY_2, Y_2X'A, Y_2X'AZ_2, Z_2X'AY_2\}$

Because of (10), one must say that

(11) SPS_1 and SPS_2 are *not identical*

Assuming now that: (a) L_1, L_2 represent the same language, L, at two different times, T_i, T_j, respectively, and (b) L remains unchanged between T_i and T_j, we are compelled to assume also that:

(12) SPS_1 and SPS_2 are *identical*

Obviously, (11) and (12) are contradictory statements. That means that assuming that the SPS of L remains unchanged between T_i and T_j, assuming further that the rules inventory of the phonological component remains also unchanged and saying, at the same time, that the UPS of L did change, brings us into contradiction.

We are then compelled to admit that describing the change of phonetic systems in terms of adding, dropping or reordering rules becomes possible under the assumption that the UPS of these systems remains unchanged, and only under this assumption.

4. Diachrony and typology. I would like to conclude the remarks above by pointing out the following:

(a) Both diachronic and typological approaches deal with comparing systems of rules and with establishing a set of common rules; this set of common rules represents the "bases" of the comparison.

(b) The diachronic approach necessarily requires the identity of the UPSs corresponding to the stages of evolution which are compared.

(c) The typological approach does not require such an identity between the UPSs of the systems which are compared; perhaps it requires even the non-identity of the UPSs.

(d) The diachronic approach might be viewed as a particular case of the typological one, namely that case in which the UPSs of the compared systems are identical.

ASUPRA DEPALATALIZĂRII ROM. COM.*[ŝ']*

1. Adoptând punctul de vedere al lui Philippide[1] asupra evoluției consoanei rom. com. *[ŝ'] în graiurile dacoromâne, am considerat[2] că depalatalizarea consoanei menționate s-a petrecut în aceste graiuri în două momente diferite: (a) într-o perioadă foarte veche, anume înainte de trecerea [e, e̯a] la [ə, a] după labiale, în dialectele de tip muntean și (b) într-o perioadă mai târzie, probabil după sec. al XVI-lea, în dialectele de tip moldovean.

Pe de altă parte, ținând seamă de faptul că evoluția [e, e̯a] > [ə, a] după labiale este comună majorității graiurilor dacoromâne și nu apare în dialectele „sud-dunărene" (care conservă vocalismul originar [e, e̯a] în această poziție), precum și de faptul că, în graiurile de tip muntean, depalatalizarea rom. com. *[ŝ'] precedă în timp schimbarea [e, e̯a] > [ə, a], am considerat că depalatalizarea consoanei *[ŝ'] marchează **momentul primei ramificații dialectale a dacoromânei** (= apariția graiurilor de tip muntean, cu *[ŝ'] depalatalizat, și a graiurilor de tip moldovean, cu *[ŝ'] conservat).

În același timp, având în vedere în special faptele din aromână și istroromână, consideram, în lucrarea citată[3], că depalatalizarea rom. com. *[ŝ'] opune graiurile de tip muntean nu numai graiurilor de tip moldovean, ci și dialectelor sud-dunărene, în care caracterul palatal al fricativei a persistat (ca și în graiurile de tip moldovean, de altfel) până într-un stadiu mai târziu al evoluției acestora[4].

În cele ce urmează, ne propunem să examinăm problema depalatalizării lui *[ŝ'] din graiurile de tip muntean în comparație cu faptele din dialectul meglenoromân. Acest examen ni se pare util atât pentru clarificarea unor aspecte ale cronologiei fenomenului în discuție, cât și pentru lumina pe care această cronologie, odată stabilită, ar putea-o proiecta asupra relațiilor dintre dialectele românești din perioada care urmează imediat stadiului românei comune.

2. Philippide[5] observa că apartenența la graiurile de tip muntean (= tipul [kəmaŝə]) sau moldovean (= tipul [kəmeŝə]) nu se poate stabili pentru graiurile

---

* În SCL XXXVI (1985), nr. 3, p. 265–268.

[1] Al. Philippide, *Originea românilor*, II, Iași, Editura Viața Românească, 1927, p. 44–48.

[2] Emanuel Vasiliu, *Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne*, București, Editura Academiei R. S. România, 1968, p. 106–109.

[3] *Ibidem*, p. 24–25.

[4] S. Pușcariu, *Studii istroromâne* (în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici și A. Byhan), II, București, Editura Cultura Națională, 1926, p. 120, menționează caracterul palatal al sunetelor [ŝ, ẑ] din istroromână, reflectat în muierea sunetului [n], atunci când acesta se află în vecinătatea acestor fricative. Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân*, București, Editura Cultura Națională, 1962, p. 233, consideră că apariția vocalismului [ə] după [s] este recentă în română.

[5] *Lucr. cit.*, p. 48.

şi dialectele care nu cunosc schimbarea [e, e̯a] > [ə, a] după labială; este deci cazul tuturor dialectelor sud-dunărene, unde această schimbare nu are loc. Aceasta revine la a spune că, în idiomurile româneşti care nu cunosc schimbarea [e, e̯a] > [ə, a] după labială, cronologia relativă a depalatalizării rom. com. *[ŝ'] nu este posibilă.

Ideea pe care vrem s-o susţinem este că faptele din dialectul meglenoromân oferă o bază posibilă pentru o astfel de cronologie.

În dialectul meglenit, după cum se ştie, vocalelor accentuate [ə, î] din dacoromână le corespunde vocala [ǫ].

În cele ce urmează ne interesează reflexul meglenit al vocalelor *[e, i] din româna comună atunci când acestea erau precedate de un *[ŝ']. Aceasta deoarece, în poziţia menţionată, în graiurile dacoromâne care cunosc depalatalizarea rom. com. *[ŝ'] (indiferent de cronologia acestei depalatalizări) reflexul vocalismului originar este [ə, î].

Cu privire la evoluţia vocalei [e], Capidan observă[6]: „Ori de câte ori *i̯e* urmează după una din spirantele *ţ* (< *t, c*), *ş* şi *z* trece în *i̯ă* > *i̯ǫ* > *ǫ* [...] După *ŝ* [sic]: *şǫrp* [...] pluralul de la *şarpi; şǫd* (< *sĕdeo*) [...]; *şǫz u̯a* «şezi aici» [...]”.

Cu privire la evoluţia vocalei [i], Capidan observă : „Când urmează după *r, rr* şi după consoane şuierătoare *i* > *ǫ, o* (< *ă, î*). [...] După *ş*: *anşǫr* [...] (de la *şǫr* «şir» care s-a pierdut) [...] *bişǫi*, *bişǫş*, *bişǫ* de la *bişǫs* (< *vĭssio*, *-ire*, p. *bissio*); *bişǫri*; *bişǫcă* (< *vessīca, -am*) «băşică»; *bişǫnă* (< **vissina*, *-am*, de la *vĭssio*) [...]; *işǫi, işǫş, işǫ* etc. de la *i̯es* (< *exeo*, *-ire*) [...]”[7].

Schimbarea are loc şi în elementele de origine slavă[8]. Philippide[9] adaugă la exemplele lui Capidan o serie de alte exemple, excerptate din textele meglenoromâne ale lui Papahagi[10].

Reflexul [ǫ] în meglenoromână al vocalelor rom. com. *[e, i] precedate de un mai vechi *[ŝ'] presupune, aşa cum arată şi Capidan[11], o fază intermediară [ə, î]. Acest vocalism secundar a evoluat ulterior, prin confundarea celor două timbre vocalice, la stadiul actual cunoscut [ǫ]. Ne putem întreba acum când anume s-a produs schimbarea [e, i] > [ə, î] în meglenoromână? La această întrebare nu găsim un răspuns nici la Capidan şi nici la Philippide, deşi acesta din urmă are meritul de a fi adus, pornind de la Tiktin, o contribuţie decisivă la clarificarea unor aspecte de bază ale cronologiei transformărilor lui *[ŝ'].

Răspunsul la întrebarea de mai sus este firesc să pornească de la observaţia lui Capidan[12] privitoare la originea sunetului [ǫ] în dialectul meglenit: acesta este împrumutat dintr-un dialect bulgar din regiunea centrală a munţilor Rodope, pe

[6] Th. Capidan, *Meglenoromânii I. Istoria şi graiul lor*, Bucureşti, Editura Cultura Naţională, 1925, p. 104.

[7] *Ibidem*, p. 112–113.

[8] *Ibidem*, p. 113.

[9] Philippide, *lucr. cit.*, p. 48.

[10] Pericle Papahagi, *Meglenoromânii. Studiu etnografic-filologic*, I, II, Bucureşti, 1902, Analele Academiei Române, Seria II, tom. XXV, Memoriile secţiunii literare.

[11] Th. Capidan, *lucr. cit.*, p. 104, 112–113.

[12] *Ibidem*, p. 64–65.

cursul superior al râului Ard. Cum vorbitorii dialectului meglenit s-au coborât în partea apuseană a munților Rodope „după sec. XII şi, poate, XIII"[13], trebuie să admitem, dacă acceptăm această dată propusă de Capidan, că depalatalizarea rom. com. *[ŝ'] şi trecerea vocalelor [e, i] la [ə, î] după fricativa depalatalizată s-a produs în meglenoromână **înainte de sec. XII–XIII**, deci înainte de data la care megleniții au putut împrumuta sunetul [ọ] din dialectul bulgar, cu care au venit în contact după această dată.

3. După cum am văzut (cf. § **1.** aici mai sus), una dintre trăsăturile care disting dacoromâna de dialectele sud-dunărene este schimbarea [e, ẹa] > [ə, a] după labiale (în niciunul dintre dialectele sud-dunărene această schimbare nu are loc[14]). Textele secolului al XVI-lea arată că transformarea fonetică aici în discuție **se încheie în această perioadă** (= textele nu oferă grafii care ar putea fi interpretate eventual ca reflectând conservarea până în această epocă a vocalismului originar, *[e, ẹa], după labială). Puținele elemente româneşti din categoria celor „diagnostice" în privința chestiunii discutate, care apar în documentele slavo-române, atestă şi ele **încheierea** procesului fonetic la care ne referim în perioada de la începutul secolului al XVI-lea. Menționăm cele mai vechi atestări ale cuvintelor din această categorie înregistrate în DERS[15]: *бъши(к)* (TR, 1576), *фатъ* (TR, 1535), *мърул* (TR, 1532), *пър8* (pom) (TR, 1532), *пъроши* (TR, 1509), *варъ* „cousine" (M, 1591), *ва(р)зї* (TR, 1594), *въдрарюло(в)* (TR, 1517; presupune ca bază de derivare *vadră*).

În ce priveşte data la care putem presupune că schimbarea în discuție **a început**, trebuie să acceptăm ideea că această dată nu poate fi plasată înainte de sec. al XII-lea – al XIII-lea, moment la care, după cum arată Capidan, megleniții „au întrerupt orice contact cu dacoromânii"[16]; căci dacă s-ar fi produs înainte de această dată, schimbarea [e, ẹa] > [ə, a] după labială ar fi trebuit să se producă şi în meglenoromână.

Cum am acceptat însă ideea că, în graiurile de tip muntean, depalatalizarea consoanei *[ŝ'] se produce înainte de [e, ea] > [ə, a] (vezi aici mai sus, sub **1.**), trebuie să admitem că, în aceste graiuri, depalatalizarea se produce înainte de secolele al XII-lea – al XIII-lea.

Admițând acum că secolul al X-lea reprezintă momentul în care unitatea lingvistică română comună încetează, suntem constrânşi să admitem că depalatalizarea lui *[ŝ'] nu poate fi anterioară secolului al XI-lea nici în graiurile dacoromâne de tip muntenesc, nici în dialectul meglenit.

4. Concluzia la care am ajuns în paragraful precedent, anume că schimbarea rom. com. *[ŝ'] > [ŝ] s-a produs **cam în acelaşi timp** în graiurile dacoromâne de tip muntean şi în dialectul meglenit, ne conduce în mod firesc către întrebarea dacă

---

[13] *Ibidem*, p. 65.

[14] După toate aparențele, schimbarea nu se produce în absolut toate graiurile dacoromânei; asupra absenței acestui fenomen în graiurile dacoromânei, v. Philippide, *lucr. cit.*, p. 41-43; Vasiliu, *lucr. cit.*, p. 128–130.

[15] DERS = *Dicționarul elementelor româneşti din documentele slavo-române (1374–1600)*, redactor responsabil Gh. Bolocan, Bucureşti, Editura Academiei R. S. România, 1981.

[16] Capidan, *Meglenoromânii ...*, p. 65.

suntem în prezența unei inovații paralele sau dacă nu cumva evoluția identică în cele două idiomuri a sunetului *[ŝ'] se datorește unei perioade de comunitate (posterioară românei comune) a dialectului meglenit cu graiurile (dacoromâne) de tip muntean.

Concordanțele dintre meglenoromână și dacoromână au fost deja relevate[17]. Cele discutate în § **2.**, **3.** sunt de natură să adauge încă una, anume că meglenoromâna și graiurile dacoromâne de tip muntean depalatalizează rom. com. *[ŝ'] cam în aceeași perioadă (sec. al XI-lea). Bazat pe concordanțele dintre unele graiuri din Banat, Oltenia, Transilvania de sud-vest, precum și cele de tip moldovean, pe de o parte, și dialectele meglenoromân și istroromân, pe de altă parte, Gh. Ivănescu[18] susține ideea unei perioade posterioare românei comune, în care ramura românilor despărțiți de aromâni au vorbit o limbă derivată, evident, din româna comună, care, începând din sec. al XII-lea – al XIII-lea, și-a constituit o configurație dialectală diferită de cea cunoscută astăzi. Faptele discutate de noi aici arată că ar putea fi luată în considerație și posibilitatea grupării dialectului meglenit cu ramura sudică a graiurilor vorbite la nordul Dunării, anume cu graiurile de tip muntean, posterioară românei comune.

După separarea meglenoromânilor și a istroromânilor, o parte (majoritatea) graiurilor vorbite la nordul Dunării au inovat, prin schimbarea [e, ea] > [ə, a] după labială.

Evident că ipoteza unei comunități a dialectului meglenit cu graiurile de tip muntean trebuie examinată în detaliu, în special prin încercarea de stabilire a cronologiei (relative și/sau absolute a) fenomenelor de convergență și divergență dintre cele două ramuri dialectale.

Înainte de a încheia, ținem să relevăm încă două caracteristici pe care graiurile de tip muntean le au în comun cu dialectul meglenoromân. Prima nu este, în parte, altceva decât reflexul la nivel fonologic al depalatalizării lui *[ŝ']: după cum am văzut în § **2.**, reflexul meglenit al vocalelor *[i], *[e] din româna comună după [ŝ] a fost, ca și în graiurile de tip muntean, [î] și, respectiv, [ə]. Așadar, în faza premergătoare sec. al XII-lea – al XIII-lea, în vechea meglenoromână, vocalele [ə] și [î] erau în poziție de **contrast** după [ŝ], fapt care ne determină să admitem că vechea meglenoromână, ca și graiurile muntenești din aceeași perioadă, distingeau înainte de sec. al XII-lea – al XIII-lea două grade de deschidere în seria vocalelor posterioare nerotunjite, și anume **închis**: /î/ și **non-închis** (= deschidere medie): /ə/. Sistemul vocalic meglenit a fost inițial identic cu cel al graiurilor muntenești[19]:

i	î	u
e	ə	o
	a	

[17] *Ibidem*, p. 70–71.
[18] G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, Editura Junimea, 1980, p. 319–325, 327–335.
[19] Vezi Vasiliu, *lucr. cit.*, p. 141.

Dialectul meglenit a **pierdut** distincția fonologică dintre /ə/ și /î/ prin confundarea sub accent a celor două timbre vocalice într-unul singur, [ọ], după sec. al XII-lea – al XIII-lea, revenind în felul acesta la tipul arhaic cu 6 foneme vocalice:

i u

ə

e o

a

și integrându-se tipului „sud-dunărean” de vocalism românesc[20].

A doua caracteristică este legată de prima prin aceea că reprezintă și ea o „sursă” a sistemului vocalic de tip nord-dunărean (= cu 7 vocale). Dacă admitem, așa cum face Capidan, că faza premergătoare a vocalismului [ọ] după [ŝ] (depalatalizat) este faza v.megl. [ŝî], [ŝə] (provenită din rom. com. *[ŝ'i], *[ŝ'e]), atunci ni se pare normal să admitem și că faza premergătoare a vocalismului [ọ] după rom. com. *[r̄] (adică „*r*-fortis”, ceea ce echivalează cu *rr* și *r* inițial din terminologia lui Capidan) va fi fost în v.megl. [r̄ə] (< rom. com. *[r̄e]), ca în *rọu* „rău” și, respectiv, [r̄î] (< rom. com. *[r̄i]), ca în [rọu] „râu”.[21] Prin urmare, trebuie să considerăm că [r̄-] constituia în v.megl. o a doua poziție de contrast între [ə] și [î].

Pe de altă parte, întrucât evoluția [e, i] > [ə, î] presupune conservarea distincției dintre *[r̄] și *[r] (= dispariția distincției dintre cele două consoane este **ulterioară** deplasării lui [e, i] în seria posterioară) și cum, în graiurile de tip moldovean, opoziția dintre cele două feluri de *r* se mai menținea probabil în sec. al XVI-lea, spre deosebire de graiurile muntenești, unde se pierduse[22], n-ar fi exclus ca dispariția opoziției [r̄] : [r] să aibă o origine comună în cele două ramuri dialectale. În acest caz, pierderea opoziției /r̄/ : /r/ poate fi și ea luată în considerație atunci când se face enumerarea concordanțelor dintre meglenoromână și dacoromână sau, mai exact, când se examinează posibilitatea unei comunități dialectale între meglenoromână și graiurile de tip muntean.

---

[20] Tipului „sud-dunărean” îi aparțin numai graiurile aromânești de tip fârșerot (*tipul F*, în terminologia Matildei Caragiu-Marioțeanu). Restul graiurilor aromânești (cele de *tip A*, în aceeași terminologie) au un sistem vocalic identic cu cel al dacoromânei actuale, cu cel al dialectului meglenit arhaic (anterior sec. al XII-lea – al XIII-lea) și cu cel al graiurilor de tip muntean de după sec. al XI-lea. Pentru cele două tipuri de sisteme vocalice ale aromânei, v, Matilda Caragiu-Marioțeanu, *Compendiu de dialectologie română*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975, p. 223.

[21] Exemple luate din Papahagi, *lucr. cit.*, p. 247.

[22] Vasiliu, *lucr. cit.*, p. 135–136, 55–56.

III. GRAMATICĂ

PROBLEMA ARTICOLULUI ŞI A FUNCŢIILOR SALE ÎN LIMBA ROMÂNĂ*

Articolul reprezintă una dintre problemele dificile ale limbii române. În cele ce urmează autorul acestor rânduri nu-şi propune să rezolve problema, ci să prezinte un punct al lui de vedere în ce priveşte modul de a pune problema.

Ştiut e că în limba română sunt patru feluri de articole: hotărât, nehotărât, adjectival şi posesiv.

Lingvistica de până acum n-a reuşit să definească cu precizie nici valoarea şi funcţia fiecărui articol în parte, nici valoarea şi funcţia articolului în general.

Lipsa unor studii care să pună la punct această problemă, deschisă încă, are urmări şi asupra procesului de învăţământ. Astfel, în manualele şcolare se dau cunoştinţe cu totul insuficiente asupra articolului. Aceasta se datoreşte în mare măsură şi faptului că articolul este tratat numai la morfologie.

În „Gramatica limbii române" (manual unic, Editura de Stat 1950) se consideră că articolul hotărât dă substantivelor un înţeles „precis", „bine determinat" (p. 28, 29), în timp ce articolul nehotărât dă substantivului un sens mai „general" şi „nu determină în mod hotărât sensul acestor substantive" (p. 28–30). Aşadar, articolul hotărât „determină precis înţelesul" (p. 29), iar articolul nehotărât «stă înaintea substantivelor fără a le preciza înţelesul» (p. 30).

Exemplele de substantive articulate cu articolul hotărât sunt însă de acelaşi tip: substantiv articulat + atribut: *zile***le** *calde*, *frunze***le** *veştede*, *balt***a** *care începuse să îngheţe*. Definiţia funcţiei articolului hotărât din manualele şcolare se sprijină deci pe acelaşi tip de construcţii: *substantiv* + *articol* + *atribut*, unde rolul articolului este acela de a determina precis înţelesul, de a indica un nume determinat.

A generaliza, considerând această funcţie drept unica funcţie a articolului, înseamnă a transmite elevilor cunoştinţe greşite. După cum se va vedea mai jos, aceasta nu este singura funcţie a articolului hotărât.

Iată cazuri în care articolul hotărât se apropie ca sens de articolul nehotărât: *azi noapte a venit lupul şi a mâncat o oaie*; aici sensul este apropiat de ... *a venit* **un** *lup* etc. Aceasta din cauză că, în acest caz, articolul hotărât nu determină în mod precis numele. Lupul nu este cunoscut într-un fel anumit de către vorbitor; despre el nu se spune nimic precis.

Există cazuri în care articolul hotărât are funcţia de a indica generalitatea, specia: *artistu***l** *trebuie să cunoască viaţa*. În acest caz, articolul nu numai că nu reduce generalitatea pe care substantivul nearticulat ar exprima-o, ci are rolul de a indica s p e c i a, deci ceva foarte general.

---

* În LR I (1952), nr. 1, p. 32–36.

Acelaşi rol îl poate avea şi articolul nehotărât: *un artist trebuie să cunoască viaţa*. În acest caz, funcţiile articolului nehotărât şi hotărât sunt aproape identice. Articolul nehotărât indică şi el specia, deci ceva foarte general.

Aceeaşi funcţie o poate avea şi substantivul nearticulat: **munte** *cu munte se întâlneşte, darmi-te om cu om*.

Aşadar, putem considera în mare ca echivalente construcţiile: **munte** *cu munte se întâlneşte* etc., **un** *munte se întâlneşte cu alt munte* etc., *munte***le** *se întâlneşte cu muntele* etc.

Există deci cazuri în care substantivul nearticulat, articolul nehotărât şi cel hotărât exprimă acelaşi lucru, în cazul nostru generalitatea.

În legătură cu exemplele de mai sus – unde articolul hotărât avea o funcţie aproape identică cu articolul nehotărât – putem face o primă observaţie: articolul hotărât nu are totdeauna funcţia de a determina numele în sensul cel mai strict. Denumirea de articol hotărât este deci într-o măsură oarecare arbitrară şi trebuie acceptată cu această menţiune.

Am spus că în exemplele de mai sus (*artistul trebuie să cunoască viaţa*, **un** *artist trebuie să cunoască viaţa*) articolul hotărât şi cel nehotărât au aceeaşi funcţie, anume aceea de a indica generalitatea, specia. Aceeaşi funcţie o poate îndeplini în unele cazuri şi forma nearticulată (**munte** *cu munte se întâlneşte, darmi-te om cu om*).

A doua observaţie pe care o putem face este aceea că identitatea de sens între aceste construcţii este numai parţială; ele diferă printr-un grad mai mic sau mai mare de expresivitate.

Credem că gradul cel mai înalt de expresivitate îl are forma nearticulată; urmează apoi, în ordine descrescândă, forma articulată cu articolul nehotărât şi – în sfârşit – cea articulată cu articolul hotărât.

De unde provine această diferenţă de expresivitate?

Dat fiind că substantivul rămâne neschimbat (*artistul trebuie să cunoască viaţa* şi **un** *artist trebuie să cunoască viaţa*) expresivitatea nu poate fi dată decât de valoarea specifică a fiecărui articol. Atât articolul hotărât, cât şi cel nehotărât au o funcţie de bază şi o serie de alte funcţii derivate din această funcţie de bază. În cazul unei interferenţe între funcţiile celor două articole – cum e cazul discutat de noi – fiecare articol vine cu specificul dat de valoarea lui.

Stabilirea valorii şi a funcţiei fiecărui articol în parte nu constituie obiectul acestor rânduri care, după cum am spus mai sus, nu urmăresc decât să pună problema articolului. Voi încerca aşadar să arăt numai cum cred că trebuie pusă problema valorii articolului.

Articolul hotărât. În majoritatea limbilor în care e folosit, este la origine un demonstrativ; astfel, articolul în limbile romanice provine din pronumele latin *ille*. Din punctul de vedere al sensului, articolul este mai abstract decât demonstrativul (sensul articolului fiind în mare măsură tot demonstrativ). Gradul de abstracţie al articolului variază de la o limbă la alta. De exemplu, în limba franceză, articolul hotărât (**le**, **la**, **les**) poate exista şi independent de substantiv; el poate preceda, cu funcţie de obiect direct, un verb: *je le vois*, *je la vois*, *je les vois* „îl văd", „o văd", „îi văd". Articolul are aici o funcţie pronominală

(faptul se poate observa din traducere). Acelaşi lucru se petrece şi în alte limbi, de exemplu în germană.

Aşadar, un substantiv articulat ca *le livre* „cartea" este uşor analizabil: *le* – articolul, *livre* – substantiv; subiectul vorbitor are conştiinţa a două cuvinte deosebite. Articolul în limba franceză se comportă deci aproape ca orişice cuvânt, susceptibil de a intra în diferite combinaţii de cuvinte, susceptibil de a îndeplini diferite funcţii gramaticale; putem considera deci că articolul în limba franceză are şi un sens lexical.

În limba română, situaţia diferă. Substantivul articulat se deosebeşte de multe ori de cel nearticulat printr-o simplă alternanţă fonologică: *casă* : *casa*, *leu̯* : *le***u** (în *leul*, *l* este numai grafic). Articolul face deci corp fonetic comun cu substantivul; din această cauză, un substantiv articulat cum e *cartea* este mai greu de analizat. Subiectul vorbitor nu poate avea conştiinţa a două cuvinte distincte. Articolul hotărât nu poate sta singur, independent de substantiv. El nu se comportă aşadar în limba română ca un cuvânt autonom, ca în limba franceză, ci seamănă mai mult cu o desinenţă (cf. *mas***ă**, *mas***a** – *mes***e**). Aceasta înseamnă că în limba română articolul hotărât şi-a pierdut sensul lexical, menţinându-şi un sens exclusiv gramatical. Putem deci considera că articolul hotărât în limba română are un sens mai abstract decât articolul din limba franceză, ţinând seama de faptul că în momentul în care cuvântul nu mai are decât un sens gramatical, sensul său devine abstract. Dovada o face aşa-numitul cumul de articole.

În construcţia *omul cel bun*, substantivul *om* are două articole: *-l* şi *cel*. Articolul adjectival *cel* are un sens lexical mai pronunţat; dovada o face, pe de o parte, faptul că poate îndeplini o funcţie pronominală, pe de altă parte, faptul că *cel* poate fi accentuat în frază (ceea ce nu se întâmplă cu un simplu instrument gramatical, de ex. prepoziţia). Se poate spune: am *doi prieteni ... cu cel din Bucureşti m-am întâlnit azi*, unde *cel* are funcţie pronominală, sau *e cea mai frumoasă carte pe care am citit-o*, unde accentul frazei cade pe *cea*. Articolul adjectival are deci un sens mai concret decât articolul hotărât enclitic. (Cf. şi desele cazuri de confuzie a articolului adjectival cu demonstrativul *acel*). Care este explicaţia dublei articulări a substantivului?

Explicaţia trebuie căutată tocmai în valoarea diferită a celor două articole. Articolul hotărât în limba română şi-a pierdut – după cum am spus mai sus – sensul lexical, devenind foarte abstract; în momentul în care subiectul vorbitor a simţit nevoia unui articol cu un sens mai concret, l-a întrebuinţat pe *cel*, al cărui sens este foarte apropiat de al demonstrativului *acel*.

Putem deci stabili că articolul hotărât românesc are un sens mai abstract decât articolul hotărât din limba franceză. De asemenea putem spune că articolul adjectival *cel* este mai concret decât articolul hotărât.

A r t i c o l u l n e h o t ă r â t *un, o*, provenit din numeralul latin, are un sens apropiat de numeralul românesc *(un, o)* şi în special de pronumele nehotărât *(unul, una)*. După cum se vede, articolul nehotărât nu se diferenţiază formal de numeral. De aceea, într-o propoziţie ca *am văzut un om*, nu putem şti, dacă nu cunoaştem contextul, dacă *un* este numeral sau articol. *Un* este deci echivalent cu un cuvânt autonom susceptibil de a avea mai multe funcţii gramaticale: numeral şi articol.

De aceea, substantivul articulat cu articol nehotărât este uşor analizabil. Subiectul vorbitor poate avea conştiinţa a două cuvinte distincte: *un + substantiv*.

Atât articolul hotărât, cât şi cel nehotărât, au o serie de funcţii legate de o funcţie de bază. Atât articolul hotărât, cât şi cel nehotărât, pot indica uneori – după cum am arătat mai sus – g e n e r a l i t a t e a, s p e c i a. În acest caz, am spus că cele două forme au valori expresive diferite, şi anume forma articulată cu articolul nehotărât este mai expresivă. Expresivitatea acestei forme provine din sensul concret pe care am văzut că îl are, în general, articolul nehotărât.

În ce priveşte expresivitatea şi mai pronunţată a formei nearticulate (*munte cu munte se întâlneşte, darmi-te om cu om*), nu putem face deocamdată altceva decât să o constatăm şi să emitem ipoteza că ea poate proveni din necesitatea de a chema cu multă putere în mintea vorbitorului imaginea obiectelor denumite. În orice caz, problema trebuie reluată într-un viitor studiu complet asupra articolului.

Rezultă din expunerea noastră că determinarea valorii fiecărui articol în parte este absolut necesară pentru stabilirea funcţiei fiecărui articol şi a articolului în general. Valoarea fiecărui articol în parte face ca substantivul să fie determinat de către articol într-un mod mai abstract sau mai puţin abstract.

Există deci posibilitatea stabilirii unor g r a d e d e d e t e r m i n a r e pe baza valorii fiecărui articol în parte.

În felul acesta, putem ajunge la stabilirea unui s i s t e m a l f u n c ţ i i l o r a r t i c o l u l u i, eliminând prezentarea empirică a diferitelor lui funcţii.

Prin clarificarea şi soluţionarea pe baze ştiinţifice a problemei articolului, se va putea transmite elevilor cunoştinţe mai complete şi se va putea înlătura din manuale unele afirmaţii false, de felul celor menţionate de noi, mai sus.

OBSERVAȚII ASUPRA FLEXIUNII NOMINALE ÎN LIMBA ROMÂNĂ*

Acad. V. V. Vinogradov consideră că una dintre tendințele generale de dezvoltare care s-a manifestat în istoria familiei de limbi indo-europene o constituie tendința de simplificare a flexiunii nominale[1].

Într-adevăr, în multe din limbile indo-europene moderne, flexiunea nominală a dispărut, în alte limbi se găsește mult simplificată față de stările de limbă mai vechi.

În limbile romanice, continuatoare ale limbii latine, tendința de pierdere a flexiunii nominale are un caracter foarte pronunțat. Flexiunea nominală latină a dispărut aproape integral, fiind înlocuită cu alte procedee. În cele ce urmează vom căuta să arătăm un aspect al realizării acestei tendințe în limba română.

I. PROCEDEUL DE EXPRIMARE A CAZURILOR ÎN LIMBA LATINĂ ȘI ÎN LIMBILE ROMANICE

Pentru a marca raporturile dintre cuvinte, funcția lor în frază, limba latină proceda prin sufixație. Procedeul este de dată indo-europeană.

Limbile romanice înlocuiesc, în general, sufixația prin prefixație. Cu alte cuvinte, elementele care dau sensul gramatical sunt prepuse: fr. ***des pères*** corespunde lat. ***patr-um***, unde funcția lui ***-um***, e îndeplinită de ***des***.

În limbile romanice, deci, flexiunea nominală prin sufixație (spunem „prin sufixație" deoarece unele limbi sau dialecte își creează o flexiune internă) dispare, fiind înlocuită prin prepoziții.

Cauzele care au dus la pierderea declinării în limbile romanice sunt cunoscute și nu vom face aici decât să le amintim:

Cauze fonetice: a) slăbirea sunetelor finale ale cuvântului;
b) confundarea timbrului vocalelor (*o-u, e-i*);
c) diparitția consoanelor finale (*m* și, mai puțin, s).

Cauze sintactice: tendința care a dus la preferarea unui dativ (sau genitiv) „analitic", existent deja în limbă.

Prepozițiile cu care se construiește cazul oblic în limbile romanice sunt corespondenții moderni ai lat. *de* și *ad* (fr. *de, à*; span. *de, a*; ital. *de, a*).

Acesta este aspectul general al flexiunii nominale în limbile romanice.

---

* În SCL IV (1953), p. 137–146.

[1] V. V. Vinogradov, *Poniatie vnutrennîh zakonov razvitiia iazîka v obșcei sisteme marksistkogo iazîkoznaniia*, «Voprosî iazîkoznaniia», 1952, nr. 2, p. 39.

II. EXPRIMAREA CAZURILOR ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Limba română pierde şi ea posibilitatea de a exprima funcţia diferitelor cazuri cu ajutorul desinenţelor. În afara femininului, care păstrează o formă specială de genitiv-dativ, şi de vocativul masculin şi feminin în *-e* şi *-o*, paradigma de declinare a substantivelor rămâne şi în limba română invariabilă.

Nominativul, cazul subiectului, dată fiind importanţa lui în frază, nu are nevoie de un morfem special.

Acuzativul, cazul obiectului direct, poate fi exprimat atât prin locul ocupat în frază (*lupul mănâncă oile*), cât şi prin prepoziţia *pe* în cazul numelor de persoană.

Celelalte funcţii cazuale (ablativ, instrumental) se exprimă cu ajutorul diferitelor prepoziţii *(cu, prin, din* etc.).

Genitiv-dativul, spre deosebire de celelalte limbi romanice, nu se construieşte în limba română cu ajutorul prepoziţiilor care continuă pe lat. *de* şi *ad*.

Singurele cazuri în care genitiv-dativul se construieşte cu prepoziţie sunt genitivul precedat de articolul posesiv *al, a, ai, ale*[2] şi dativul cu *la (dau apă la cal, te spun la mama)*[3].

Genitivul precedat de articolul posesiv nu apare însă decât în împrejurări anumite, atunci când atributul în genitiv este despărţit de numele determinat printr-un alt cuvânt *(fereastra camerei,* dar *fereastra cea luminoasă a camerei).*

Dativul cu *la* este foarte apropiat ca sens de acuzativul direcţiei *(dau apă la cal,* faţă de *dau hârtia la coş).*

În mod normal, la substantivele cu paradigmă invariabilă (masc. sing. şi pl., fem. pl.), ceea ce deosebeşte genitiv-dativul de celelalte cazuri este articolul: *unui lup* sau *lupului* se opune lui *lup, un lup* sau *lupul.*

În felul acesta, putem spune că articolul, pe lângă funcţia lui obişnuită, are în limba română şi rolul de a exprima funcţia genitiv-dativului.

Limba a recurs la articol (proclitic şi în special enclitic), parte de vorbire flexionară, care capătă rolul de morfem al cazului oblic[4].

Pentru a demonstra aceasta, dispunem de două argumente principale.

---

[2] *al* < lat. *ad + ille, a ei* (formă conservată în textele din secolul al XVI-lea) < lat. *ad + illaei, ai < ad+ illi, ale < ad + ille.* Fr. Miklosich, Philippide şi Meyer-Lübke admit provenienţa din *ille* cu trecerea lui *i* (aton) > *e* > *a.* Teoria nu poate fi admisă, pentru motivul că sensul lui *ille* şi al articolului posesiv din limba română sunt prea depărtate. Comparaţia cu limbile romanice ne duce la acelaşi rezultat (cf. fr. *au*(*x*)).

[3] Unii lingvişti contestă faptul că dativul cu *la* ar fi un dativ; el nu ar fi decât obiectul indirect în acuzativ.

[4] Limba germană oferă un caz asemănător cu limba română. Deşi păstrează încă în mare măsură schema veche a declinării, în care desinenţele joacă un rol însemnat, limba germană, datorită reducerii vocalelor neaccentuate din terminaţie, ajunge să recurgă şi ea la flexiunea articolului. Articolul hotărât poate chiar, în anumite cazuri, să apară nu în funcţia sa proprie, ci să aibă rolul de indicator al cazului *(dem Karl).* (A. I. Smirniţki, *Corelaţia dintre reducerea vocalelor şi istoria sistemului gramatical al numelui în limbile germanice,* «Izvestia Akad. Nauk SSSR», otd. lit. i iaz. 1951, vol. X, *2*, p. 184 şi urm.) Deosebirea constă în aceea că, pe de o parte, germana conservă şi un sistem de desinenţe, iar, pe de altă parte, că articolul este în general un morfem al cazurilor, nu al unui anumit caz.

1°. Cazul oblic este în permanență însoțit de articol (enclitic sau proclitic)[5].

2°. Vom vedea mai jos că exista o tendință de unificare a paradigmelor feminine din punctul de vedere al terminațiilor tocmai în cazul enclizei articolului. Făcând corp fonetic comun cu numele, flexiunea articolului înlocuiește flexiunea prin sufixație a numelui.

Pe lângă aceasta, trebuie să ținem seama de următoarele fapte:

a) Există cazuri în limba vorbită în care numele este articulat de două ori; de exemplu în expresii de felul acesta: *i-am spus lu omu asta* sau *i-am dat lu omu ăsta*[6].

Aici se ajunge chiar ca articolul definit enclitic să nu mai îndeplinească concomitent cele două funcții, de articol și de morfem al cazului oblic.

Faptul este curent pentru numele proprii (*lu [i] Ion* [neliterar], *lu Maria, lu Ionescu,* unde *-u* a fost la origine articol) și pentru substantivele care denumesc grade de rudenie și care pot fi ușor asimilate la prima categorie, dat fiind că ele conțin uneori un grad de singularitate mai mare chiar decât al numelor proprii, de exemplu forme neliterare ca: ***lu cumătra, lu mama, lu tata***. Această categorie de nume, urmate de adjectivul posesiv, rămâne invariabilă la cazul oblic, primind în schimb articolul de genitiv-dativ: ***lu cumnată-mea, lu soră-mea, lu vară-mea,*** dar ***unei cumnate, unei surori*** etc.

b) Acuzativul, care dispune de morfeme speciale[7], se poate dispensa în unele cazuri – pe care nu e necesar sa le enumerăm – de articol[8].

Faptul denotă că, acolo unde există un morfem al cazului, substantivul se poate dispensa de articol, care de data aceasta nu mai are rolul morfologic de a marca funcția cazuală. Același lucru ni-l demonstrează și unele construcții ale cazului oblic în secolul al XVI-lea.

Astfel, în construcția *casa de domnulъ*, articolul, pentru că nu are decât funcția de articol, rămâne invariabil, funcția de morfem al cazului oblic fiind îndeplinită de prepoziția *de*. Când același caz (genitivul) se construiește cu *a*, substantivul poate apărea chiar nearticulat: *a cortŭ, a deșertu* etc.[9]

Faptul că articolul devine un morfem al cazului oblic are urmări pentru flexiunea feminină. El întărește tendința de slăbire a flexiunii feminine prin sufixație, moștenită din latină; în cazul enclizei, articolul tinde să înlocuiască desinențele.

Înainte de a cerceta acest fapt este necesar să ne referim atât la stările de limbă mai vechi, cât și la situația din vechea franceză și provensală, unde găsim un fenomen asemănător cu cel din limba română: vechea franceză și provensală au conservat și ele o declinare cu două cazuri.

---

[5] Cf. E. Seidel, *Zu den Funktionen des Artikels,* «Bulletin linguistique», vol. VIII, p. 33 și urm.

[6] Cf. istrorom. *lu omu, lu rațe.*

[7] Vezi N. Drăganu, *Morfemele românești ale complementului în acuzativ și vechimea lui,* București, 1943.

[8] Același lucru, pentru dativul cu *la (dau apă la cal),* în care *la* are rolul de morfem al cazului. Când este articulat, articolul nu are altă funcție decât aceea de restrângere a generalității *(dau apă la calul din grajd);* de aceea articolul nu stă la dativ.

[9] I.-A. Candrea, *Psaltirea Scheiană* (glosar), p. 341.

III. DECLINAREA CU DOUĂ CAZURI ÎN VECHEA FRANCEZĂ ȘI VECHEA PROVENSALĂ

Una din cauzele importante care au determinat existența declinării cu două cazuri în vechea franceză (și vechea provensală) este de natura fonetică: păstrarea lui *-s*. Cazul subiect corespunde nominativului latin: lat. *murus :* v. fr. *murs*. Cazul regim corespunde acuzativului: lat. *murum* : v. fr. *mur.* La plural, lat. *muri* : v. fr. *mur*, lat. *muros* : v. fr. *murs*.

În afara de această cauză fonetică, M. Cohen explică fenomenul și prin alți factori: influența francă și influența savantă[10].

Ca funcție, cazul oblic corespundea: a) vechiului genitiv latin fără prepoziție, b) vechiului dativ latin fără prepoziție și c) acuzativul latin.

În vechea franceză totuși, în primul caz (a) se puteau întrebuința și formele de genitiv prepozițional, cu *de,* iar în al doilea caz (b) dativul putea fi construit cu prepoziția *a.* Cu funcție de obiect direct sau de complement al numelui pentru nume de persoană, cazul-regim putea să apară fără prepoziție.

Numai substantivele masculine se declinau după declinarea cu două cazuri. Femininele, de tipul *rosa, -ae*, nu intrau în această categorie.

Acest sistem de declinare n-a durat însă decât până în secolele al XIII-lea – al XIV-lea.

Declinarea franceză cu două cazuri se pierde în primul rând datorită amuțirii lui *-s.* De asemenea, trebuie să luăm în considerație și explicația pe care o dă M. Cohen[11] acestui fapt: analogia cu declinarea feminină, unde nu exista o opoziție flexionară subiect – regim, influența pluralului, unde multe substantive masculine nu marcau prin flexiune opoziția subiect – regim. La acestea trebuie adăugată observația pe care a făcut-o mai înainte F. Brunot[12] că totdeauna și de la început a existat o concurență între formele prepoziționale și cele sintetice. Era deci natural ca limba franceză să prefere formele prepoziționale, ca o consecință a tendinței care a dominat și morfologia latinei vulgare.

Fenomenul este întru câtva asemănător cu cel din limba română. În secolul al XVI-lea existau în limba română și forme prepoziționale de caz oblic. În secolele următoare ele au început să fie din ce în ce mai puțin întrebuințate, fără a se putea spune că limba română formează cazul oblic cu ajutorul prepozițiilor. Limba franceză a mers pe drumul opus, preferând prepozițiile[13].

---

[10] M. Cohen, *Histoire d'une langue. Le français*, Paris, 1947, p. 111 și urm. F. Brunot (*Histoire de la langue française*, vol. I, p. 170) explică numai prin influența substratului galic. Cu toate acestea, credem că influența savantă nu poate fi neglijată.

[11] M. Cohen, *op. cit.*, p. 114 și urm.

[12] F. Brunot, *op. cit.*, vol. I, p. 453.

[13] În franceză, distincția între cele două cazuri e mai tranșantă, în sensul că avem a face cu un caz drept (subiect) căruia i se opun toate celelalte cazuri (genitiv, dativ, acuzativ).

IV. PĂSTRAREA FORMELOR FLEXIONARE DE GENITIV-DATIV LA SINGULARUL SUBSTANTIVELOR FEMININE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

În limba română se conservă la feminin singular forma latină de caz oblic: lat. *capra, -ae* > rom. *capră, capre.* Opoziția vocalelor finale *ă-e* stabilește în acest caz opoziția între cazul drept și cazul oblic. Spre deosebire de franceză însă, forma specială de caz oblic, marcată prin sufixație, se menține în limba română până astăzi. La femininele de declinarea a III-a, genitiv-dativul *vulpi* < lat. *vulpi*[14].

Rezultă deci că româna, ca și vechea franceză, moștenește din latină flexiunea prin sufixație, alături de formele prepoziționale: lat. *capra, -ae* : rom. *capră, -e,* față de lat. *murus, -um* : v. fr. *murs – mur.* La fel, pentru declinarea a III-a: lat. *vulpe(m) – vulpi,* rom. *vulpe – vulpi.*

V. CUM SE EXPLICĂ CONSERVAREA ÎN LIMBA ROMÂNĂ A FORMEI FLEXIONARE DE CAZ OBLIC

Păstrarea acestei forme de caz oblic la feminin poate fi explicată prin influența formei de plural.

În limba română opoziția singular-plural se marchează flexionar, prin sufixație: *lup* : *lup-i* (ulterior *lup* : *lup'*) și *cas-ă* : *cas-e.* Forma cazului oblic feminin fiind identică cu forma de nominativ plural, acesta din urmă menține cazul oblic[15].

Influența pluralului asupra singularului este frecventă în limba română.

Situația din secolul al XVI-lea este edificatoare din acest punct de vedere. I.-A. Candrea arăta cum «terminația genitiv-dativului singular al substantivelor feminine e totdeauna în strânsă legătura cu terminația pluralului»[16].

Astfel pl. *-e* : g.-d. sg. *-e(ei)*; pl. *-i* : g.-d. sg. *-i(ei).* Deci pl. *ape* : g.-d. sg. *apeei,* pl. *călduri* : g.-d. sg. *călduriei*[17].

Obiecția ce s-ar putea aduce ar fi următoarea: de ce nu s-a exercitat o influență asemănătoare și asupra genitivului singular masculin? Cu alte cuvinte, de ce nu s-a păstrat o formă corespunzătoare genitivului lat. *lupi,* identică cu nominativul plural *lupi.*

Dacă în românește cazul oblic corespunde dativului latin și cum forma dativului masculin s-a confundat cu forma celorlalte cazuri, era natural ca limba română să nu moștenească o formă diferită de caz oblic la masculin.

Prezența cazului oblic cu prepozițiile *de, a* și *la* nu ne îndreptățește să credem că în secolul al XVI-lea româna formează cazul oblic în general cu ajutorul prepozițiilor, pentru mai multe motive.

---

[14] Genitivul românesc *vulpi* se explică prin analogia cu genitiv-dativul *case*; v. E. Bourciez, *Eléments de linguistique romane*, ed. a III-a, p. 580.

[15] În limba franceză opoziția sg.-pl. este marcată prin articol, forma fonetică a cuvântului rămânând aceeași: sg. *le loup* : pl. *les loups* (*lə lu* : *le lu*); sg. *la chambre* : pl. *les chambres* (*la šābr* : *le šābr*).

[16] I.-A. Candrea, *op. cit.*, p. CLXXIX și urm.

[17] *Ibidem.*

Construcții de genitiv (ca *pre (în) mijloc de băserecă, cale de četate, casa de domnulъ* ori *trestie a cărtularĭu*) sau de dativ (ca *se ĭudece a seracul și plecatul*)[18] coexistă cu construcțiile fără prepoziție: *calea cetăței* sau *trestia cărtularĭului*[19], *ceasul pocaaniei*[20], *scăldătura băiei*[21].

Multe dintre construcțiile genitivului cu *de* sunt calcuri după construcțiile slave cu *otŭ: birăul de Bistrița* (mai ales în cazul când reprezintă o titulatură).

Dat fiind că în secolele următoare nu am mai întâlnit astfel de construcții, suntem îndemnați să considerăm că starea de limbă din secolul al XVI-lea oglindea tocmai slăbirea acestui procedeu de formare a cazului oblic[22].

Putem spune deci, că una din cauzele care au contribuit la menținerea flexiunii cazuale la feminin este faptul că româna nu dezvoltă procedeul de formare a cazului oblic cu ajutorul prepozițiilor. Pe lângă acestea, flexiunea cazuală se păstrează în română, spre deosebire de franceză și provensală, pentru că opoziția caz drept – caz oblic este marcată de o schimbare a vocalei finale, în timp ce în vechea franceză și vechea provensală era marcată de o schimbare a consoanei finale, iar vocalele sunt mai rezistente decât consoanele:

v. fr.	rom.
subiect: *murs*	drept: *casă – vulpe*
regim: *mur*	oblic: *case – vulp'*

Deci alternanța *ă/e* și *e*/zero, față de v. fr. *s*/zero. Opoziția în română este, deci, mai marcantă și mai solidă decât în vechea franceză.

Cauzele care contribuie, așadar, ca româna să păstreze flexiunea sunt: influența pluralului, absența prepozițiilor cu rol de morfem al cazului oblic, caracterul vocalic al alternanței.

VI. TENDINȚA DE PIERDERE A FLEXIUNII SUFIXALE ÎN LIMBA ROMÂNĂ ACTUALĂ

În limba actuală, desinența de caz oblic feminin este slăbită. Spunem că fenomenul este oarecum de dată recentă, referindu-ne la starea de limbă din secolul al XVI-lea. Am văzut mai sus cât de stabile erau normele de formare a cazului oblic. În secolul al XVI-lea elementul sufixal moștenit din latină era foarte bine conservat. El nu se contrăsese cu articolul enclitic. Găsim astfel: *caseei, demenreției, derepteei, dereptăției*[23], *seateei, lumiei, slujbeei.*

---

[18] Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, vol VI, p. 215 și urm.; cf. Coresi, *Carte cu învățătură*, ed. Pușcariu-Procopovici; *sfârșenie a toată lumea* 136_{10}, *învierei a tuturora* 136_{10}, *stătu în mijlocu de ei* 125_{10}.

[19] Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, vol. VI, p. 215.

[20] Coresi, *op. cit.*, p. 88_4.

[21] *Ibidem*, 93_2.

[22] N. Drăganu, *op. cit.*, p. 49, consideră că, deși prepoziția *a* era un morfem al genitiv-dativului în limba veche, ea avea totuși o întrebuințare redusă; acesta este de altfel și motivul pentru care *a* nu devine în română (ca în spaniolă) morfem al acuzativului.

[23] I.-A. Candrea, *op. cit.*, (glosar), cf. Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, vol. VI, p. 178 și urm.; cf. Coresi, *op. cit.*, p. 526, 37_{33}, 92_{18}.

Afirmând că astăzi elementul sufixal din flexiunea nominală feminină este slăbit, ne bazăm pe mai multe fapte.

Am văzut că în limba română se manifestă o puternică influență a pluralului asupra singularului. Există unele cazuri când, la feminin, nominativul singular este refăcut după nominativul plural şi identificat cu acesta: sg. *buză* : pl. *buze* > sg. *buze;* sg. *ciuşcă* : pl. *ciuşte* > sg. *ciuşte;* sg. *fasolă* : pl. *fasole* > sg. *fasole*[24]. Este sigur că cineva care întrebuințează sg. *başte, buze, fasole* nu va mai simți opoziția între cazul drept şi cazul oblic, care, în acest caz, nici nu mai există. Vom avea deci n.-ac. *o fasole,* g.-d. *unei fasole.*

Din aceeaşi categorie putem spune că fac parte şi substantivele de largă circulație ca *tanti, dragoste, cinste, ciudă, teamă* (pl. *temeri* < sg. *temere*), care, lipsite de o formă de plural, nu au nici forma corespunzătoare de caz oblic.

La fel, termeni ca *rocă, remarcă,* rar întrebuințați la genitiv-dativ sau (numai în ultimul caz) la plural, pot fi întâlniți sub mai multe forme: (unei) *remărci, remarce, remarci* sau (unei) *roci, roce.* (Cf. şi numele de persoană *Anica, Olga – Anicăi, Olgăi.*)

Ce demonstrează faptul acesta? Pe de o parte, strânsa dependență a cazului oblic de forma de plural şi, pe de altă parte, că limba întâmpină dificultăți mai ales în adaptarea cuvintelor noi, tocmai din cauza flexiunii speciale de caz oblic.

Există o serie de masculine, puține la număr, de declinarea I: *papa, popă, tată, vlădică* etc. Acestea n-au o formă specială de caz oblic când sunt însoțite de articolul nehotărît: *unui tată,* nu *unui *tate.* Aceasta se datoreşte tocmai faptului că subiectul vorbitor simte pe *tată* ca masculin şi, pentru acest motiv, nu-i atribuie o flexiune feminină.

În limba vorbită, substantivele feminine articulate enclitic îşi pierd flexiunea prin sufixație pentru cazul oblic.

Astfel, pe lângă forme ca *lângorii, secerii,* găsim forma *casăi*[25]. În alte regiuni, *-e* (desinența de caz oblic şi de plural pentru feminin) > *-ă* după *ț, dz, s, r: fečoriță, muruță, budză, radză, frumoasă, mesă, fečoară.* La fel, găsim un pl. *marhă* alături de sg. *marhă*[26]. Formele articulate de genitiv-dativ sunt: *luńi, muieri, sâtâei, brândzâei*[27].

În alte regiuni (Hațeg), întâlnim cam aceleaşi fenomene: *-e* (g.-d.) > *-ă* după *ț, z, s, r: fetă, buză, mesă, peră.* Sau forme articulate, după *ț, z, s,* cu trecerea *-i(į)* > *-î(į): părțâ(į), prăzâ(į)*[28].

Aici avem de remarcat două ordine de fapte: a) există cazuri în care desinența de caz oblic (*-e*) se confundă cu desinența de caz drept (*-ă*), aşa încât nu mai avem a face cu opoziția *ă* : *e* pentru opoziția caz drept – caz oblic *(fečoriță, budză, radză*

---

[24] Exemplele sunt luate din «Bulletin linguistique», I, p. 15 şi urm.
[25] I.-A. Candrea, *Graiul din Țara Oaşului*, p. 17.
[26] T. Papahagi, *Graiul şi folklorul Maramureşului*, Bucureşti, 1925, p. LXV.
[27] *Ibidem.*
[28] O. Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, Bucureşti, 1915, p. 43 şi urm. În sec. al XVII-lea găsim forme ca *țărâi, țărăi.* Faptul denotă că, deja în această epocă, normele de formare a genitivului erau mai puțin rigide.

etc.); b) există cazuri în care articolul enclitic de genitiv-dativ feminin se adaugă la forma de caz drept *(casăi, brândzâi)*[29].

Encliza articolului hotărât accentuează, după cum spuneam mai sus, această tendință de pierdere a elementului sufixal din flexiune. Iată câteva fapte care vorbesc în acest sens.

Începem cu un simplu fapt de grafie. Întâlnim de multe ori forme de genitiv-dativ articulat de felul acesta: *cearei, lumei, moarei, onoarei, urei* etc. Ce denotă aceasta? Că subiectul vorbitor începe să simtă pe *-ei* ca articol, nu numai pe *-i*, astfel că pentru el femininul *lună, lume, ură* etc. devine o tema invariabilă, la care se adaugă articolul enclitic feminin *-a, -ei:* n.-ac. *lun-a,* g.-d. *lun-ei*, prin analogie cu cealaltă categorie, în care *-e* avea o justificare. Aşadar, în cazul paradigmei substantivului articulat *casă,* subiectul vorbitor are impresia că adaugă articolul la tema invariabilă *cas-*.

Acestui fapt de grafie îi corespunde şi o altă realitate lingvistică. Astfel, în limba vorbită nu auzim niciodată un genitiv-dativ *casei,* ci *casâi, casăi, casii* etc. Opoziția între nominativ-acuzativ, pe de o parte, şi genitiv-dativ, pe de altă parte, se face deci tot cu ajutorul articolului, care se ataşează la forma invariabilă *cas-*.

Fenomenul este posibil datorită faptului că masculinul rămâne invariabil, ca şi femininul plural de altfel:

n.-ac.	*lup -ul*	*case-le*
g.-d.	*lup-ului*	*case-lor*

Din cele de mai sus rezultă clar că flexiunea prin sufixație, moştenită din latină, manifestă o tendință de slăbire în limba română actuală şi că ea tinde să dispară în cazul enclizei articolului. Acest lucru devine posibil datorită faptului că articolul joacă şi rolul de morfem al cazului oblic. Față de secolul al XVI-lea, când articularea substantivelor feminine lăsa neatinsă desinența de caz oblic: *case-ei, judecăți-ei,* limba de azi prezintă un aspect cu totul diferit.

Faptul remarcat de noi nu se petrece, cum s-ar putea crede, numai la declinarea I feminină. El este aproape identic şi la declinarea a III-a. Substantive ca *vrabie* sau *vulpe* se declină astfel în limba vorbită:

n.-ac.	*vrabia*	*vulpea*
g.-d.	*vrăbiī*	*vulpī*

În acest caz, ca şi în cele analizate de noi mai sus, subiectul vorbitor are conştiința unei teme invariabile, la care se adaugă articolul:

n.-ac.	*vrabi-a*	*vulp-ea*
g.-d.	*vrăbi-ī*	*vulp-ī*

---

[29] Fenomene aproape identice se petrec şi la adjectivele feminine în genitiv-dativ. De multe ori acesta nu se mai acordă cu substantivul pe care-l determină, rămânând cu forma de nominativ. Iată câteva exemple: *ale societății bazată pe clase* (auzit într-o discuție), *în locul atitudinii slugarnică față de sacii cu bani* (din manuscrisul unui student), *ştiinței menită astăzi să slujească efectiv poporului* („Almanahul literar", Cluj, nr. 9, p. 113). Fenomenul este asemănător cu cele observate la substantive, întrucât şi aici se manifestă aceeaşi tendință de a întrebuința o formă unică pentru toate cazurile.

În primul caz, situația este limpede: cazul drept, articulat cu *-a,* se opune cazului oblic, articulat cu *-i.* Cel de al doilea se încadrează în aceeași categorie cu declinarea substantivului *lume:* putem astfel găsi *vulpei* alături de *lumei,* de care ne-am ocupat mai sus. Aceasta, pentru situația din limba scrisă, unde este evident un fenomen de hipercorectitudine. Pentru limba populară, fie că admitem existența diftongului ca fonem, fie că vedem în el o vocală precedată de o consoană muiată[30], teza noastră rămâne valabilă. Faptul se produce prin analogie cu celelalte cazuri, când subiectul vorbitor are impresia că adaugă articolul la o temă invariabilă[31]. Că tendința este reală, ne arată și faptul că ea apare și în scris prin manifestări de hipercorectitudine. Într-adevăr, dacă întrebuințez forma articulată de caz oblic *vulpī,* cu conștiința că *-i* este articol, voi considera articol de caz drept diftongul *-ea*, care urmează temei *vulp-*, rezultată din analiza cazului oblic.

Urmează deci că subiectele vorbitoare încep să piardă conștiința unei flexiuni nominale feminine prin sufixație, în special în cazul enclizei articolului, care are și rolul de morfem al cazului oblic.

Tocmai acestui fapt i se datorește tendința femininului de a forma un plural în *-i* cu alternanță vocalică interioară. Dat fiind că flexiunea feminină prin sufixație se pierde datorită unei tendințe generale a limbilor romanice de a înlocui sufixația, limba română recurge la flexiunea internă, astfel că, în loc de forme vechi ca *rană–rane, talpă–talpe*, avem formele noi, cu alternanța vocalică *a/ă (rană–răni, talpă–tălpi)*[32].

Rezultă deci că româna, prin slăbirea flexiunii prin sufixație moștenite din latină, recurge la o nouă flexiune, de data aceasta internă și mai puțin expusă modificărilor fonetice.

Trebuie să subliniem aici că procesul nu este de origine latină[33].

Datorită faptului că flexiunea nominală feminină prin sufixație slăbește, femininul se apropie din acest punct de vedere – în cazul enclizei articolului – de masculin, păstrând o temă invariabilă în paradigma de declinare:

---

[30] Emil Petrovici, *Corelația de timbru a consoanelor dure și moi în limba română*, „Studii și cercetări lingvistice", 1952, vol. I, nr. 1/2, p. 172 și urm.

[31] Pentru feminine al căror genitiv-dativ nearticulat se termină în *-ii*, genitivul articulat este în *-iei: avuție (-iei), bucurie (-iei), chirie (-iei)* etc., spre a se evita trei *i (chiriii)*. Acest fel de articulare, chiar dacă nu a pătruns puternic în limba vorbită (unde se spune mai mult *moșiī, avuțiī*), contribuie ca o influență „savantă" asupra limbii vorbite la crearea impresiei că articolul pentru genitiv-dativ feminin este *-ei* (nu *-i*), pe de o parte, iar pe de altă parte contribuie la crearea impresiei că femininul, ca și masculinul, are o temă invariabilă, la care se adaugă articolul: *cuti-a, cuti-ei*.

[32] Un fenomen asemănător se produce și în dialectele italiene meridionale. În dialectul abruzzez, opoziția sg.-pl. la masculine este marcată prin următoarele alternanțe vocalice: sg. *a̧, ę, ȩ, ǫ, o* – pl. *e, i, ie, u, uo*, fără ca pluralul să fie marcat prin altă desinență; de ex. *kapellę – kapillę, fornę – furnę* etc. Cuvintele care conțin un *u* sau *i* ca vocală a radicalului formează pluralul cu ajutorul desinenței *-ere*, deoarece *i* și *u* rămân totdeauna neschimbați. Meyer-Lübke, *Italienische Grammatik*, Leipzig, 1890, § 348, p. 199.

[33] De altfel, sistemul de alternanțe vocalice din indo-europeană este slăbit în limba latină, unde predomină alternanțele cantitative, alternanțele de timbru slăbind, datorită accentului pe inițială. Procedeul este înlocuit prin desinențe care indică numărul, genul și cazul. A. Ernout, *Morphologie historique du latin*, Paris, 1927, p. 19.

n.-ac.	*lup-ul*	*cas-a*	*vulp-ea*	*vrabi-a*
g.-d.	*lup-ului*	*cas-ei*	*vulp-i(ei)*	*vrăbi-i*

VII. CONCLUZII

1. În limba română actuală articolul are şi rolul de morfem al cazului oblic.

2. Faptul influenţează flexiunea nominală feminină. Devenit morfem al cazului oblic, articolul enclitic – formând corp fonetic comun cu numele – face ca desinenţa de caz oblic să-şi piardă din importanţă şi să poată dispărea în multe cazuri. În felul acesta, funcţia de morfem al cazului oblic pe care articolul începe s-o aibă duce la accentuarea unor tendinţe ale limbii de a se dispensa de flexiunea prin sufixaţie moştenită din latină[34].

3. Limba română a înlocuit aşadar, în general, sufixaţia latină din flexiunea numelui prin flexiunea articolului. În acest fel, româna se încadrează în tendinţa generală a limbilor romanice de a înlocui sufixaţia latină. Deosebirea constă în aceea că, în timp ce limbile romanice înlocuiesc sufixaţia prin prefixaţie, limba română o înlocuieşte prin flexiunea articolului, care este şi el tot postpus.

Faptul nu este caracteristic pentru toate limbile cu articolul postpus. În limbile scandinave, articolul se adaugă la forma cazului respectiv; la fel în vechea rusă[35] şi în albaneză[36]. V. A. Zveghinţev[37] a arătat că pot fi considerate schimbări cauzate de acţiunea legilor interne de dezvoltare a limbii acele modificări condiţionate de acţiunea întregului sistem al limbii, acele schimbări care duc la modificarea, la evoluţia întregului sistem al limbii.

Pe de altă parte, în discuţiile care au avut loc în legătură cu legile interne de dezvoltare a limbii, s-a arătat că, în morfologie, există tendinţe cu caracter de lege

[34] Am accentuat atât în concluzie, cât şi în cursul întregului articol că este vorba de flexiunea prin sufixaţie, care este moştenită din latină, pentru a preîntâmpina eventualele confuzii. Trebuie să înţelegem acest fapt numai ca o tendinţă de slăbire a elementului sufixal provenit din latină. Acest element ajunge să dispară uneori prin evoluţie fonetică, alteori prin înlocuirea lui cu alt element sufixal, articolul.

[35] Rus. *xlebomu že temu, maslo to, vu domŭ tomŭ* etc. În limba rusă actuală, articolul *tŭ* nu se mai acordă cu substantivul, ci, sub influenţa particulei *to*, devine şi el o particulă invariabilă a cărei vocală îşi modifică timbrul după vocala finală a substantivului pe care-l însoţeşte, pentru armonie vocalică. C. Racoviţă, *L'article en russe*, „Bulletin linguistique", v. cl. VI, p. 127.

[36] În albaneză substantivul nearticulat are forme speciale pentru diferitele cazuri. Acesta este motivul pentru care nu putem considera, în această limbă, articolul ca morfem al cazurilor:

nearticulat		*articulat*	
n.(voc.) – ac. (loc.)	*mal* «munte»	n.(voc.)	*mali*
g.(abl.)	*mali*	g.(abl.) d.	*malit*
		ac.	*maliu*
		loc.	*malt*

Pekmezi, *Grammatik der albanesischen Sprache*, p. 94 şi urm.

[37] V. A. Zvenghinţev, *Razvitie i funkţionirovanie iazîka*, «Inostrannîe iazîki v şcole», 1952, nr. 3, p. 3 şi urm.

care duc la crearea unor tipuri regulate de declinare şi conjugare, la crearea unor forme care se repetă în mod regulat[38].

Din cele de mai sus se poate vedea că modificările produse în flexiunea nominală românească sunt condiționate, pe de o parte, de unele particularități ale limbii române, cum ar fi postpunerea articolului şi valoarea de morfem al cazului oblic pe care acesta o capătă în limba română, iar pe de altă parte că aceste schimbări influențează întregul sistem al flexiunii nominale româneşti.

Putem deci considera că înlocuirea desinenței de caz oblic feminin prin forma respectivă a articolului se datorează unei legi interne de dezvoltare, proprie limbii române.

[38] Vezi V. D. Levin, *Diskussia o vnutrennîh zakonah razvitiia iazîka v ucenom sovete Instituta iazîkoznaniia AN. SSSR*, «Voprosî iazîkoznaniia», 1952, nr. 3, p. 141.

OBSERVAȚII ASUPRA CATEGORIEI GENULUI ÎN LIMBA ROMÂNĂ*

1. Categoria genului în limba română a fost discutată ca element de conținut în gramatici și în studiile de gramatică, în special din punct de vedere semantic.

Discuțiile s-au dus în special în jurul existenței unui gen „neutru". Unii cercetători consideră și astăzi că, în limba română, paradigma genului cuprinde numai doi termeni (masculin și feminin) și nu trei (masculin, feminin și neutru).

Acad. Al. Graur a susținut existența neutrului în limba română, bazându-se pe considerente de ordin semantic și gramatical: neutrul se definește semantic prin faptul că în această categorie intră nume de obiecte inanimate; în planul expresiei, neutrului îi corespunde, la unele substantive, desinența de plural *-uri*; din punct de vedere sintagmatic, neutrul se caracterizează prin aceea că un substantiv de acest gen se opune masculinelor prin plural și femininelor prin singular.

Ne propunem să discutăm în cele ce urmează categoria genului în ansamblu, aducând unele argumente în plus în favoarea tezei acad. Al. Graur.

2. Existența celor trei termeni ai paradigmei genului se poate demonstra prin proba comutării. Într-adevăr, substituind unitatea de conținut „neutru" unității de conținut „masculin" într-un cuvânt ca de ex. *contrabași* obținem o schimbare în planul expresiei: *contrabasuri*.

La fel, dacă înlocuim unitatea de conținut „masculin", într-un cuvânt ca *profesor*, cu unitatea „feminin", obținem o schimbare în planul expresiei: *profesoară*.

Existența celor trei membri în cadrul paradigmei genului nu poate fi pusă deci în discuție. Rămâne ca, în cele ce urmează, să dăm o definiție a fiecărui membru în parte.

3. Trebuie să menționăm însă faptul că, din punct de vedere sintagmatic, neutrul românesc are o particularitate: morfemul „neutru" al unui substantiv nu este regent al unui morfem neutru la un determinativ (adjectiv sau articol), ci este regent fie al unui morfem „masculin" (la singular), fie al unui morfem „feminin" (la plural), conform schemei:

Sg.		Pl.	
subst.	determ.	subst.	determ.
masc. →	masc.	masc. →	masc.
fem. →	fem.	fem. →	fem.
neutru →	masc.	neutru →	fem.

* În SCL XI (1960), nr. 3, p. 769–770.

De ex: *băiat frumos, fată frumoasă; scaun înalt, scaune înalte.*

4. Situația aceasta caracterizează neutrul românesc în două feluri:

a) el se defineşte ca termen care nu aparține niciunui gen sau aparține ambelor genuri, ceea ce este perfect echivalent;

b) neutrul este un morfem care caracterizează *numai* temele substantivale.

5. Situația descrisă are o consecință mai generală, în sensul că oferă o posibilitate de clasificare funcțională a temelor: există teme care se pot combina cu morfemul „neutru" şi teme care nu se pot combina. Temele care pot intra într-o astfel de combinație pot fi considerate teme substantivale şi se disting în felul acesta de restul temelor nominale (adjectivale şi, eventual, pronominale).

6. Cei trei termeni ai paradigmei genului pot fi caracterizați în felul următor: „Masculinul" reprezintă termenul nemarcat (extens), deoarece zona semantică a masculinului ocupă şi o parte a zonei semantice a femininului; într-o propoziție de tipul *băiatul şi fata sunt plecați*, adjectivul este masculin, de unde rezultă că opoziția masculin/feminin este neutralizată, iar termenul care apare în poziția de neutralizare este termenul „nemarcat" sau „extens". „Femininul" reprezintă termenul „marcat" sau „intens", iar „neutrul" reprezintă termenul zero.

Cele de mai sus ne permit să reprezentăm categoria genului în cadrul următorului sistem unidimensional:

gen :	+	0	÷
	fem.	neutru	masc.

7. Confruntarea rezultatelor analizei formale cu definițiile semantice date genului, şi genului neutru în special, duce la constatarea că cele două rezultate coincid: genul neutru, delimitat semantic de acad. Al. Graur, coincide cu genul neutru delimitat de noi printr-o analiză formală.

LE SYSTÈME DES CAS EN ROUMAIN*

0. La description suivante représente une tentative de définition strictement formelle des cas en roumain. On y considère comme significatives la distribution et la sélection grammaticale.

0.1. Le morphème est conçu comme une entité abstraite (une construction) reliée par des règles morpho-phonémiques aux séquences de phonèmes qui constituent les allomorphes du morphème respectif. Par exemple le morphème {D} (= datif) est rattaché par des règles morpho-phonémiques à des segments morpho-phonémiques tels que /-le/ (dans *sacale* – «tonnaux montés sur des roues»), /-i/ (dans *vulpi* – «renards»), /-e/ (dans *case* – «maisons») etc.

Notre description se maintiendra au niveau morphématique et laissera de côté les règles morpho-phonémiques de la réalisation concrète de ces morphèmes.

0.2. Notre description est différente en principe de celles proposées par Hjelmslev (1935), Jakobson (1936) et Paula Diaconescu (1962). La différence réside dans le fait que la description que nous proposons ne définit pas les cas à l'aide de traits de contenu, mais exclusivement à l'aide des relations syntagmatiques. Chez Hjelmslev (1935), les relations syntagmatiques et paradigmatiques représentent seulement un degré qui est nécessairement parcouru pour établir la valeur des cas (*rapprochement – éloignement, cohérence – incohérence* etc.), ce qui fait que le résultat en est toujours un système formellement défini par «la projection» dans la substance sémantique de relations syntagmatiques et paradigmatiques. Dans le cas des descriptions données par Jakobson et par Paula Diaconescu on propose une définition des cas à partir de leurs *traits distinctifs sémantiques.*

1. Nous considérons comme données:

(a) la répartition des mots en classes;

(b) les paradigmes des mots (= la totalité des formes flexionnelles de chaque mot).

1.1. Il ne résulte pas nécessairement du fait qu'une classe de mots est définie par son apparition dans un contexte caractéristique (distribution) et par une certaine relation avec ce contexte (sélection grammaticale) que les mots appartenant à la classe respective apparaissent exclusivement dans ce contexte et dans cette relation. Ils peuvent paraître (et paraissent habituellement) également dans d'autres positions et dans d'autres relations, avec la seule différence que les autres positions ne sont pas caractéristiques pour la partie du discours respective, c'est-à-dire ne la différencient pas des autres parties du discours.

---

* În CLTA II (1965), pp. 313–340.

Dans les langues flexionnelles, l'occurrence d'une partie du discours dans une autre position que dans celle qui lui est caractéristique est souvent accompagnée par la modification de la flexion. Par exemple, lorsque le substantif paraît en qualité d'ajoint au groupe nominal, position non-caractéristique pour le nom, il prend la flexion du génitif, {G}: *casa vecinului este mare* «la maison du voisin est grande» par rapport à *vecinul aleargă pe stradă* «le voisin court dans la rue».

En comparant plusieurs contextes où paraissent les différentes formes flexionnelles des mots appartenant à la même classe, on constate que l'on peut établir pour chaque forme flexionnelle *au moins un contexte* (= position) où l'occurrence de la forme respective soit admise et l'apparition des autres soit exclue ou, inversement, l'occurrence de la forme respective soit exclue et l'occurrence de toutes les autres soit admise. En notant par + la possibilité d'occurrence d'une forme flexionnelle dans un contexte donné et par – l'impossibilité de cette occurrence dans le contexte respectif, nous obtiendrons pour chaque forme un nombre de (non)occurrences différent des autres.

Le *choix* des contextes doit être fait de telle manière que les définitions soient données en raison de différences minimales de distribution; autrement dit, le choix des contextes doit satisfaire au principe de l'économie dans la description.

1.2. L'inventaire des formes des cas est celui présenté par Em. Vasiliu (1964): nominatif {N}, génitif {G}, datif {D}, accusatif {A}, prépositionnel {P} et vocatif {V}. Nous n'avons pas fait autre chose, dans l'article cité, que d'établir un nombre d'unités distinctes appartenant à la catégorie du cas, sans donner une définition (formelle) pour chaque unité particulièrement. Nous avons donc établi qu'en roumain {N, G, D, A, P, V} sont des unités distinctes. Ce qui différencie notre inventaire des cas de l'inventaire généralement admis est la présence du prépositionnel {P}, représenté par les allomorphes pronominaux /*mine, tine* – «moi, toi»/ qui apparaissent seulement après une préposition, contrairement aux allomorphes /*mă, te* – «me, te»/.

Paula Diaconescu (1962) considère que, lorsque la catégorie du cas caractérise plusieurs parties du discours «le système casuel général de déclinaison ne contient nécessairement que les cas communs à la flexion de toutes les parties du discours déclinables» (p. 29). Contrairement à ce point de vue, nous considérons que le système général des cas est constitué par la somme de tous les cas de toutes les parties du discours déclinables.

Nous pensons que cette manière de présenter les faits n'est pas autre chose que le r e n v e r s e m e n t de la manière utilisée par Paula Diaconescu. Dans les deux cas, le système général représente un méta-système auquel on se réfère pour décrire les systèmes concrets. Dans le cas de la méthode proposée par Paula Diaconescu, il faut associer à la description du système général des règles qui prévoient la scission d'un petit nombre d'oppositions de cas dans un plus grand nombre d'oppositions. Dans le cas de la méthode que nous proposons, on ajoute à la description du système général plusieurs règles de syncrétisme, c'est-à-dire des règles qui prévoient *la suspension dans certaines conditions* des distinctions des cas.

2. Nous nous sommes laissés guider, dans le choix des contextes définitoires, par les considérations suivantes:

(a) il est généralement admis que ce qui caractérise la catégorie du cas est le fait qu'elle exprime le rapport d'un mot déclinable avec les autres parties de la proposition;

(b) en admettant cette idée, il en découle logiquement que le choix des contextes doit être fait de manière à indiquer:

(α) la partie du discours à laquelle se rattache la forme casuelle (si elle se rattache au verbe, au nom etc.), autrement dit, si elle paraît dans un groupe nominal, un groupe verbal etc.;

(β) la nature de la relation (dépendance, indépendance) entre la forme casuelle et la partie du discours à laquelle elle se rattache;

(c) étant donné qu'en roumain il n'y a pas de formes de cas qui soient uniquement indépendantes et d'autres qui soient uniquement dépendantes, nous avons considéré comme *non-significative* l'opposition dépendant / non-dépendent et nous avons opéré uniquement avec les relations de dépendance, en différenciant certaines formes de cas uniquement d'après la nature des parties du discours dont elles dépendent (terme indépendant).

2.1. La qualité d'élément indépendant se manifeste par sa fonction de centre dans une construction, la qualité d'élément dépendant se manifeste par sa fonction d'adjoint (= modificateur) dans la construction respective.

Soient les éléments A, B, C et une phrase correcte ABC. Si ABC et AC sont des phrases correctes et BC une phrase incorrecte, nous disons que A est le centre et B son adjoint dans la construction AB qui est une partie de la phrase ABC. Par ex.: *elevul bun citeşte* «le bon élève lit» et *elevul citeşte* «l'élève lit» sont des phrases correctes, tandis que *bun citeste* «bon lit» ne l'est pas. Nous disons donc que, dans la construction *elevul bun* (qui représente le groupe nominal de la phrase *elevul bun citeşte*) *elevul* est le centre et *bun* l'adjoint.

2.2. Chacune des séquences d'éléments qui peuvent se substituer l'une à l'autre dans une position donnée porte le nom de construction; dans l'exemple théorique donné sous **2.1.**, A et AB sont des constructions (elles peuvent se substituer l'une à l'autre avant *citeşte*).

La construction est endocentrique lorsque la totalité de ses membres a la même distribution que le centre de la construction et elle est exocentrique lorsqu'il ne remplit pas cette condition.

Une construction telle que le groupe verbal (GV) est une construction endocentrique, car la totalité des membres de la séquence a la même distribution que le centre de la construction, c'est-à-dire le verbe: *citeşte cartea, vede cartea* «(il) lit le livre, (il) voit le livre", mais non pas **fuge cartea* , «(il) court le livre». Une construction du type GN + GV (= sujet + groupe verbal) est exocentrique, du fait que le sujet n'a pas la même distribution que le centre (représente par le verbe): dans le contexte (...) *astăzi* «aujourd'hui» les constructions suivantes peuvent paraître:

elevul citeşte cartea astăzi
«l'élève lit le livre aujourd'hui»
elevul vede cartea astăzi

«l'élève voit le livre aujourd'hui»
mais aussi

elevul aleargă pe stradă astăzi
«l'élève court dans la rue aujourd'hui»
elevul se gândeşte la carte astăzi
«l'élève pense au livre aujourd'hui».

On observe que, tandis que la structure du groupe verbal varie en rapport de la classe à laquelle appartient le verbe (transitif, intransitif etc.), la structure du groupe N + V (= sujet + verbe) demeure invariable. Cette constatation nous permet de dire que la construction N + GV est exocentrique.

Dans cette construction N est un centre qui n'a pas la même distribution que le centre de la construction entière, c'est-à-dire avec le verbe. Par ceci N en qualité de sujet se distingue de N en qualité de complément direct, qui peut être lui-aussi centre d'un groupe nominal, mais qui a la même distribution que le centre de la construction GV, en qualité d'adjoint du verbe: *elevul citeşte cartea frumoasă repede* «l'élève lit le beau livre rapidement» par rapport à *elevul citeşte cartea repede* «l'élève lit le livre rapidement» et *elevul citeşte repede* „l'élève lit vite".

Ainsi donc, N – sujet, de même que N – complément (direct) est aussi un centre; à la différence de N – complément (direct), N – sujet est un membre exocentrique de la construction NVN.

Soit la proposition *fratele prietenului meu citeşte cartea repede* «le frère de mon ami lit le livre rapidement". La construction *prietenului meu citeşte cartea* «de mon ami lit le livre» est exocentrique également et *prietenului* est également un membre exocentrique de la construction, ayant la fonction de centre (ayant pour adjoint *meu*); la construction a la formule NAVN (où A = adjectif (possessif) est l'adjoint de N). Dans cette construction N est en même temps centre et adjoint (d'un autre centre). Ce qui caractérise donc un N – sujet dans la construction NVN est le fait que N est un membre exocentrique (par rapport à V) et un centre absolu (c'est-à-dire un centre qui n'est pas en même temps adjoint).

Dans ce qui suit, le trait distinctif de la forme de cas d'être centre absolu et exocentrique dans la construction NVN sera désigné, pour la commodité de l'expression et conformément au principe binaire Exocentrique/non-Exocentrique.

3. Les traits fondamentaux qui permettent de distinguer entre eux les 6 cas de la déclination roumaine sont les suivants:

(a) la qualité de se présenter comme centre absolu et exocentrique dans la construction exocentrique NVN (E);

(b) la qualité d'être adjoint du nom (AN);

(c) la qualité d'être adjoint du verbe (AV).

Nous disons qu'une forme peut avoir la qualité d'adjoint direct d'un centre donné lorsque la forme respective apparaît en cette qualité directement, non-précédée d'une préposition. Nous dirons donc que {A} peut être adjoint direct du verbe, car il existe des propositions telles que *el mă vede* «il me voit»; nous dirons en échange que {P} ne peut être adjoint direct du verbe, car *mine, tine* ne paraissent jamais directement rattachés au verbe, mais seulement par l'intermédiaire d'une préposition.

Pour simplifier, nous n'utiliserons plus dans ce qui suit le terme d'adjoint direct, mais seulement celui d'adjoint, sans autre spécification, car nous n'avons en vue qu'un seul type d'adjoints, les directs.

Le comportement des cas par rapport aux trois particularités distributives sera examiné conformément au principe binaire des oppositions, vérifiant si un certain cas possède (+) ou ne possède pas (–) les particularités mentionnées, ou bien s'il est neutre (0) à cet égard.

Les traits distinctifs seront symbolisés comme il suit: E/nE = Exocentrique/non-Exocentrique; AN/nAN = Adjoint Nominal/non-Adjoint Nominal; AV/nAV = Adjoint Verbal/non-Adjoint Verbal.

3.1. E/nE. Les seuls cas qui pourraient être E sont {N} et {V}: {N} en qualité de sujet et {V} en qualité de «sujet» d'un impératif: *Ioane, intră în casă*! «Ioane, entre dans la maison!» (cf. Gramatica I, 1963, p. 79; Laura Vasiliu, 1956, p. 7).

Les situations où le sujet est exprimé par un génitif (cf. Gramatica II, 1963, p. 90) doivent être éliminées de la discussion, car l'article génitival *ai* (dans les constructions *ai vecinului pleacă, ai noştri pleacă* «ceux du voisin partent», «les nôtres partent») n'est autre chose qu'un pronom (cf. Maria Manoliu, 1963, p. 71–72) au nominatif (opposé à *alor*, au génitif-datif), accompagné par un substantif au génitif (ou un possessif au génitif).

Dans des propositions telles que *au venit cu toții* «ils sont tous venus", le sujet prépositionnel doit être interprété comme une expression fixe, d'autant plus qu'il n'y a que très peu de prépositions qui permettent la construction de tels sujets, comme il n'existe qu'un nombre extrêmement petit d'éléments qui admettent une préposition lorsqu'ils ont la fonction de sujet (cf. aussi Gramatica II, 1963, p. 90).

Les autres cas ne peuvent paraître avec la fonction E.

3.2. AN/nAN. En qualité d'adjoint du nom (sujet au objet) peuvent paraître des substantifs ou des pronoms au cas génitif: *casa lui este frumoasă* «sa maison est belle», *casa vecinului este frumoasă* «la maison du voisin est belle». Comme l'a montré Maria Manoliu (1964, p. 187), les adjectifs possessifs ne sont pas autre chose que les formes de génitif du pronom personnel.

{D} peut également se présenter en qualité d'adjoint du nom, comme le prouvent des constructions plutôt archaïques telles que *dă-mi mâna-ți* «donne-moi ta main» (pour *dă-mi mâna ta*) ou des constructions plus courantes comme *salut ție, salut prietenului meu* «salut à toi, salut à mon ami» (cf. Gramatica I, 1963, pp. 77).

Les autres cas ne peuvent pas paraître en qualité d'adjoint du nom. L'apposition doit être interprétée comme un cas spécial de coordination (cf. Mitran, 1962) et les constructions prépositionnelles doivent être exclues de la discussion car, dans ces constructions, l'adjoint est rattaché au centre non pas directement, mais par l'intermédiaire de la préposition.

3.3. AV/nAV. Peuvent également paraître en qualité d'adjoint du verbe les parties du discours déclinables au datif et à l'accusatif: *dă-mi cartea, dă elevului cartea*; *dă-o, dă cartea* «donne-moi le livre, donne le livre à l'élève, donne-le, donne le livre».

Après certains verbes, nommés copulatifs, peuvent paraître en qualité d'adjoint un substantif ou un pronom au nominatif: *tu devii tu* ou *tu devii student* «tu deviens toi» «tu deviens étudiant».

Les cas {G, P, V} ne peuvent pas paraître en qualité d'adjoint du verbe (directement rattaché, sans préposition, au verbe).

3.4. En vertu de ce que nous avons montré, nous pouvons dire que, à l'intérieur du système des cas de la langue roumaine, les corrélations suivantes s'établissent:

(a) E/nE: {N, V} / {G, D, A, P}
(b) AN/nAN: {G, D} / {N, A, P, V}
(c) AV/nAV: {N, D, A} / {G, P, V}

En notant par (+) et par (–) la présence ou l'absence de l'un ou de l'autre des trois traits, on obtient le diagramme suivant:

	N	G	D	A	P	V
AV/nAV	+	–	+	+	–	–
AN/nAN	–	+	+	–	–	–
E/nE	+	0	0	–	–	+

Diagramme no 1

3.5. Le système des cas de la langue roumaine se fonde sur la corrélation fondamentale: AV/nAV. Les termes positifs (marqués) de cette corrélation sont constitués par les cas {D, N, A}, les termes négatifs (non-marqués), par les cas {G, V, P}.

Les membres de ces deux séries participent également à deux autres corrélations: AN/nAN et E/nE.

Dans une série non-marquée de la corrélation AV/nAV, {G} représente le terme marqué de la corrélation AN/nAN, et {V, P} représentent le terme non-marqué de la même corrélation. Les deux termes de la série {V, P} se distinguent en vertu de la corrélation E/nE, où {V} représente le terme marqué et {P} le terme non-marqué.

Dans la série {D, N, A} (marquée du point de vue de la corrélation AV/nAV) les termes se distinguent en vertu de la corrélation AN/nAN, où {D} représente le terme marqué et {N, A} le terme non-marqué, et de la corrélation E/nE, où {N} représente le terme marqué et {A} le terme non-marqué.

On voit que, dans la série {D, N, A}, {D} représente pour {N, A} ce que {G} représente pour {V, P} à l'intérieur de la série {G, V, P}; la différence entre {D} et {G} consiste seulement dans le fait que {D} est marqué dans la corrélation AV/nAV tandis que {G} y est non-marqué.

Dans la série {N, A}, {N} est pour {A} ce que {V} est pour {P} dans la série {V, P}, c'est-à-dire le terme marqué de la corrélation E/nE. Les deux séries, {N, A} et {V, P}, sont non-marquées dans la corrélation AN/nAN; la série {N, A} est toutefois marquée du point de vue de la corrélation AV/nAV, tandis que {V, P} est non-marquée.

Cette discussion peut être représentée par le diagramme suivant, où chaque corrélation est représentée par un noeud. Les lignes orientées vers la gauche ont une orientation positive, celles orientées vers la droite ont une orientation négative.

En suivant la manière de laquelle les symboles des cas sont rattachés aux noeuds du diagramme, on peut déterminer la place de chaque cas dans le système des cas de la langue roumaine.

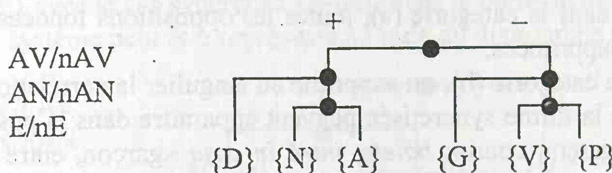

Diagramme no 2

On voit que le système décrit est caractérisé par le fait que les morphèmes de cas se distinguent par un seul trait différentiel: {P} est non-marqué du point de vue de toutes les corrélations; {V} se distingue de {P} par le trait E; {G} se distingue de {V} par le trait AN; {D} se distingue de {G} par le trait AV et de {N} par le trait AN; {N} se distingue de {V} par le trait AV et de {A} par le trait AN; {A} se distingue de {P} par le trait AV.

3.6. Dans les définitions données on n'a pas pris en considération les cas des adjoints déclinables: adjectifs et adjectifs pronominaux, dont le cas est toujours imposé par l'accord. Dans ces situations aucun des critères de classification ci-dessus n'est significatif, le cas n'étant pas déterminé par la présence du mot dans un certain contexte, mais par le cas du centre auprès duquel l'adjectif ou l'adjectif pronominal remplit la fonction d'adjoint. Lorsqu'un adjectif ou un «adjectival» est un nom prédicatif, il se trouve toujours au nominatif, cas imposé par l'accord avec le centre-sujet.

4. Syncrétisme des cas. Dans ce qui suit nous nous occuperons des syncrétismes paradigmatiques, c'est-à-dire des situations dans lesquelles certaines distinctions casuelles sont supprimées dans le paradigme de certaines classes de mots. Le chapitre comprend deux aspects:

(a) la présentation des syncrétismes qui ont lieu dans les différentes classes de mots;

(b) la classification des paradigmes par rapport au nombre de distinctions de cas qu'ils produisent, établissant de cette manière la distance entre deux ou plusieurs paradigmes.

4.1. Examinons les syncrétismes de cas qui apparaissent à l'intérieur de chacune des classes: substantif, adjectif, pronom, adjectif numéral; à l'intérieur des éventuelles sous-classes des classes ci-dessus; en fonction de la présence d'autres morphèmes (de détermination, nombre, genre etc.).

4.1.1. Les substantifs masculins.

1° L e s s u b s t a n t i f s m a s c u l i n s n o n - d é t e r m i n é s (= sans article défini) se divisent en deux classes:

(a) sm_1 qui présentent le syncrétisme de tous les cas au singulier et au pluriel: *câine* «chien», *ochi* «yeux» etc.

(b) sm_2 qui font au singulier la distinction entre V, d'une part, et une sorte de «cas commun» où se trouvent syncrétisés tous les autres cas: *băiat* «garçon», *copil*

«enfant» etc., avec leur vocatif *băiete, copile* etc. qui s'oppose aux autres cas syncrétisés: *băiat, copil* etc. Au pluriel, les substantifs sm_2 présentent le syncrétisme de tous les cas: *băieți, copii* pour {N, G, D, A, P, V}, de même que les substantifs sm_1 à pluriel invariable: *câini, ochi* pour tous les cas.

On observe que, dans la catégorie (a), toutes les oppositions fondées sur les trois corrélations sont supprimées.

A l'intérieur de la catégorie (b), on supprime au singulier la corrélation E/nE, car {V} aussi bien que la forme syncrétisée peuvent apparaître dans la position E: *un băiat aleargă* «un garçon court»; *băiete, intră în casă* «garçon, entre dans la maison». Le cas «commun» et le vocatif s'opposent en vertu des deux autres corrélations, AV/nAV et AN/nAN, car {V} ne peut être ni adjoint du verbe, ni adjoint du nom, tandis que la forme syncrétisée peut occupper les deux positions:

AV/nAV
AN/nAN

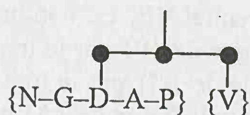

Diagramme no 3

AN/nAN
AV/nAV

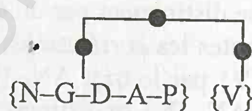

Diagramme no 3 bis

On observe que l'un des traits devient redondant dans le paradigme des cas des substantifs de cette catégorie.

2°. Les substantifs masculins déterminés (= avec article défini). Les substantifs masculins déterminés (sma) présentent deux types de syncrétisme, selon le morphème de singulier ou de pluriel que le substantif en question contient.

(a) Il existe au singulier deux types de syncrétisme:

(α) le syncrétisme {N–A–P} et {G–D} pour les substantifs sma_1, les deux cas syncrétisés s'opposant au vocatif {V}: *lupul* «le loup» – *lupului* – *lupule*; *codrul* «la forêt" – *codrului* – *codrule*; *boul* «le bœuf » – *boului* – *boule*; *ochiul* «l'oeil» – *ochiului* – *ochiule*; *baciul* «le maître berger» – *baciului* – *baciule*; *puiul* «le poulet» – *puiului* – *puiule*;

(β) le syncrétisme {N–A–P} et {G–D} pour les substantifs sma_2, qui sont défectifs de vocatif à la forme déterminée: *câinele* – *câinelui*;

(b) Les substantifs sma_1, sma_2 produisent au pluriel les syncrétismes {N–A–P} et {G–D–V}: *lupii* – *lupilor*; *codrii* – *codrilor*; *boii* – *boilor*, *ochii* – *ochilor*; *bacii* – *bacilor*; *puii* – *puilor*; *câinii* – *câinilor*.

Les oppositions qui disparaissent dans le cas des trois types de syncrétisme sont les suivantes:

Dans le cas des substantifs (a), les formes {N–A–P} et {G–D} s'opposent à la forme {V} par le fait que {N–A–P} et {G–D} peuvent être AV, tandis que {V} ne peut pas l'être: *văd lupul* «je vois le loup»; *dau lupului mâncare* «je donne au loup à manger». La différence entre la forme {G–D} et la forme {N–A–P} réside en ce que la première peut être AN, tandis que la seconde ne peut l'être: *blana lupului* «la fourrure du loup». Ainsi l'opposition E/nE est suspendue (d'où le syncrétisme {N–A}); la flexion du cas {G} apparaît également lorsque le substantif

est AV: *blana* **lupului**, mais aussi *dau* **lupului** *mâncare*, d'où le syncrétisme {G–D}, avec la perte du trait AV/nAV; la flexion du cas {P} apparaît aussi lorsque le substantif est AV: *vorbesc despre lupul din pădure* «je parle du loup de la forêt», mais aussi *văd lupul din pădure* «je vois le loup de la forêt», d'où le syncrétisme du cas {P} avec le cas syncrétisé {N–A}, avec la perte du trait AV/nAV.

Le système peut être représenté à l'aide du diagramme suivant:

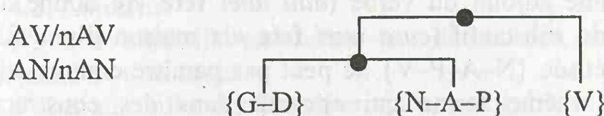

Diagramme no 4

Dans le cas des substantifs de la catégorie (a), défectifs de {V}, la corrélation AV/nAV est supprimée, suite à l'absence du terme négatif de la corrélation AV/nAV du diagramme 4:

Diagramme no 5

Dans le cas des substantifs de la catégorie (b) toutes les formes flexionnelles peuvent paraître comme AV: *vede* **lupii**, *dă* **lupilor** *mâncare.* Ainsi l'opposition AV/nAV est suspendue. De là, le syncrétisme {G–D}. La flexion de vocatif peut apparaître lorsque le substantif est AN: **lupilor**, *ieşiţi afară*! «loups, sortez!», mais aussi *blana **lupilor***; de là, le syncrétisme entre {G–D} et {V} avec la perte du trait nAN du cas {V}. La forme de {D–G–V} s'oppose par le trait AN à l'autre forme flexionnelle, qui comprend le syncrétisme des autres cas, {N–A–P}. Le trait E/nE devient non-significatif, car il n'existe pas dans la série nAN de flexions spéciales pour la situation où le substantif apparaît dans la position E.

Le système d'oppositions est semblable à celui du diagramme 5, à la seule différence que le terme marqué comprend le syncrétisme de trois cas:

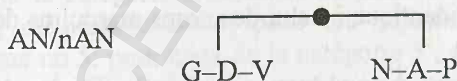

Diagramme no 6

4.1.2. Les substantifs féminins.

1° Les substantifs féminins non-déterminés se divisent en deux classes:

(a) sf_1, qui présente les syncrétismes {N–A–P}, {G–D} et {V} (le type *fată* «fille", *fete, fato*).

(b) sf_2, qui présente les syncrétismes {N–A–P–V} et {G–D} (type *casa* «maison", *case*}.

Au pluriel, les substantifs sf_1 et sf_2 présentent le syncrétisme de tous les cas.

Le syncrétisme des substantifs sf_1 singulier a la forme du syncrétisme des substantifs masculins avec l'article de la catégorie sma_1 (cf. **4.1.1.** 2°, a), avec suspension des mêmes oppositions, donc conformément au diagramme no 4.

Le syncrétisme des substantifs sf_1 se fonde sur la suppression de l'opposition AV/nAV et de l'opposition E/nE. En effet, la forme syncrétisée {G–D} peut également apparaître comme adjoint du verbe (*dau unei* **fete** «je donne à une fille») et comme adjoint du substantif (*casa unei* **fete** «la maison d'une fille»), tandis que la forme syncrétisée {N–A–P–V} ne peut pas paraître comme adjoint nominal. En échange, la même forme qui apparaît dans des constructions exocentriques (*o* **mamă** *își* **plimbă** *copilul* «une mère promène son enfant», **mamă**, *intră în casă!* «mère, entre dans la maison!») apparaît aussi dans des constructions nE (*văd o* **mamă**).

Le système d'oppositions est, dans ce cas, AN/nAN

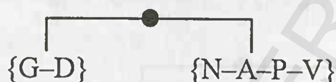

Diagramme no 7

Le syncrétisme sf_1 et sf_2 au pluriel se fonde sur la suppression de toutes les oppositions.

2°. Les substantifs féminins déterminés (= avec article défini). Au singulier les substantifs féminins déterminés sont défectifs de vocatif. Les syncrétismes qui apparaissent dans ces conditions sont {N–A–P}, {G–D}: *masă – mesei, sacaua – sacalei, steaua* «étoile» – *stelei, ziua* «jour» – *zilei, vulpea* «renard»– *vulpii*.

Le système d'oppositions est dans ce cas identique à celui des substantifs de la catégorie sma (cf. **4.1.1.** 2°, a), diagramme no 5.

Au pluriel, les substantifs féminins avec l'article manifestent les syncrétismes {N–A–P} et {G–D–V} : *mesele – meselor, sacalele – sacalelor, zilele – zilelor, vulpile – vulpilor*.

Le système d'oppositions est identique à celui des noms masculins déterminés au pluriel, diagramme no 6.

4.1.3. Les substantifs neutres ressemblent au singulier aux substantifs masculins et au pluriel aux substantifs féminins.

Les différences sont les suivantes:

1°. Il n'existe, au singulier non-déterminé, qu'une seule classe de neutres, celle où se manifeste le syncrétisme de tous les cas, équivalente à la classe sm_1 (cf. **4.1.1,** 1° (a)).

2°. Au singulier déterminé il n'existe pas de classe de substantifs défectifs de vocatif (on peut, en principe, former le vocatif en *-ule* de tout substantif neutre: *creionule, patule* etc.), donc les substantifs neutres avec article sont équivalents aux substantifs de la classe sma_1 (cf. **4.1.1**, 2° a); le paradigme des neutres singuliers

déterminés comprend trois formes de cas: l'une manifeste le syncrétisme {N–A–P}, la seconde le syncrétisme {G–D}, la troisième le cas {V}. Le schéma des oppositions est identique à celui des substantifs sma_1 diagramme no 4.

Le système des oppositions de cas pour les neutres pluriels non-déterminés est identique à celui des substantifs féminins pluriels déterminés, représenté dans le diagramme no 6 (cf. aussi **4.1.2** 2°), avec le syncrétisme {N–A–P} et {G–D–V}.

4.2. Adjectifs.

1°. Les adjectifs masculins non-déterminés au singulier présentent le syncrétisme de tous les cas.

2°. Les adjectifs masculins déterminés au singulier se divisent en deux catégories:

(a) certains ama_1 présentent le syncrétisme {N–A–P} et {G–D}; les cas syncrétisés s'opposent au cas {V}: **frumosul** *om* «le bel homme», **frumosului** *om*; **frumosule** *om*.

(b) d'autres ama_1 sont défectifs de vocatifs (lorsqu'ils sont déterminés) et présentent les syncrétismes {N–A–P} et {G–D}: **marele** *om* «le grand homme», **marelui** *om*, mais seulement *omule* **mare**.

3°. Les adjectifs féminins non-déterminés présentent au singulier les syncrétismes {N–A–P–V} et {G–D}: *masă* **frumoasă** «belle table», *mesei* **frumoase**, *masă* **frumoasă**!; *masă* **mare** «grande table», *mesei* **mari**, *masă* **mare**!

4°. Les adjectifs féminins déterminés présentent au singulier les syncrétismes {N–A–P} et {G–D} et sont toujours défectifs de vocatif (lorsqu'ils sont déterminés): **frumoasa** *masă*, **frumoasei** *mese*.

5°. Les adjectifs masculins non-déterminés manifestent au pluriel le syncrétisme de tous les cas: *copiii* **frumoşi** «les beaux enfants», *copiilor* **frumoşi**; *oameni* **mari**, *oamenilor* **mari**.

6°. Les adjectifs masculins déterminés manifestent au pluriel le syncrétisme des cas {N–A–P} et {G–D–V}: **frumoşii** *copii*, **frumoşilor** *copii*; **marii** *oameni*, **marilor** *oameni*.

7°. Les adjectifs féminins non-déterminés manifestent au pluriel le syncrétisme de tous les cas: *fetele* **frumoase**, *fetelor* **frumoase**.

8°. Les adjectifs féminins déterminés manifestent au pluriel le syncrétisme des cas {N–A–P} et {G–D–V}: **frumoasele** *fete*, **frumoaselor** *fete*.

Pour la catégorie d'adjectifs du point 2° a, le syncrétisme d'oppositions est celui du diagramme no 4; pour les adjectifs de la catégorie 2° b, celui du diagramme no 5; pour ceux de la catégorie 3°, celui du diagramme no 7, pour ceux de la catégorie 4°, celui du diagramme no 5, pour ceux des catégories 6° et 8°, celui du diagramme no 6.

4.3. Pronoms et adjectifs pronominaux. Font partie de cette classe les pronoms qui peuvent avoir la fonction d'adjoint du substantif tels que *acest – această, acel – acea*, ou bien *care, cine, ce; un, o, fiecare, oricine, orice* etc. (c'est-à-dire des mots considérés habituellement pronoms / adjectifs indéfinis), de même que l'article qualifié d'adjectival *al, a, ai, ale* qui précède un substantif ou un pronom personnel au génitif.

Ce qui caractérise les mots de cette classe est le fait qu'ils sont défectifs de vocatif, dans le sens qu'un substantif au vocatif ne peut être déterminé par un mot de la catégorie susmentionnée.

Quel que soit leur genre, les mots de cette catégorie ont deux formes: l'une qui manifeste le syncrétisme des cas {N–A–P}, l'autre qui manifeste le syncrétisme des cas {G–D}.

Font exception le relatif *ce* et ses composés *fiece, orice* ainsi que l'indéfini *nişte,* qui présentent le syncrétisme de tous les cas. La forme syncrétisée de {G-D} *alui* (qui s'oppose à la forme syncrétisée de {N–A–P} *al*) est rarement utilisée; la forme *a* présente le syncrétisme de tous les cas.

Ainsi, les mots de cette classe présentent deux formes de cas: l'une manifeste le syncrétisme {N–A–P}, l'autre le syncrétisme {G–D}: *acest – acestui, această – acestei; acel – acelui, acea – acelei; care – cărui* (ou *cărei), cine – cui*; *al – alui, ai – alor*; *un – unui, o – unei*; *fiecare – fiecărui, oricine – oricui* etc.

Le système des oppositions est celui représenté par le diagramme no 5.

4.4. Pronom personnel. Il faut observer dès le début qu'à l'exception des pronoms pour la 2ᵉ et la 5ᵉ personnes, tous les pronoms personnels sont défectifs de vocatif ; lorsque le cas {V} apparaît au pronom, il est syncrétisé (avec {N} ou avec {N–P}).

1°. Le pronom qui ne présente aucun syncrétisme est le pronom pour la 1ᵉ personne (N: *eu;* G – *meu, mea, mei, mele;* D: *(î)mi;* A: *mă;* P: *mine*). Le système d'oppositions des cas est cependant différent du système général d'oppositions, l'un des membres, {V}, faisant défaut. La corrélation E/nE se manifeste donc uniquement pour les cas qui représentent le terme marqué de la corrélation AV/nAV, c'est-à-dire la série {D, N, A}.

Le système d'oppositions de cas est donc, pour le pronon de la première personne, le suivant:

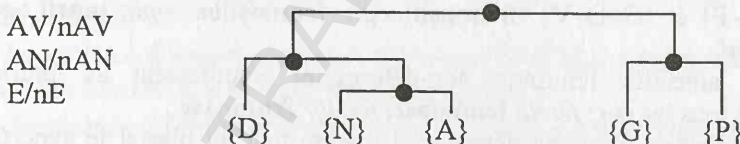

Diagramme no 8

2°. Les pronoms pour la 2ᵉ et la 5ᵉ personnes au vocatif. Ce cas est, comme nous l'avons montré, syncrétisé soit avec {N} à la 2ᵉ personne, soit avec {N–P} (cas syncrétisé), à la 5ᵉ personne.

Le paradigme du pronom pour la deuxième personne est donc {N–V}: *tu*; {G}: *tău, ta, tăi, tale*; {D}: *(î)ţi*; {A}: *te;* {P}: *tine.*

Le syncrétisme {N–V} représente la suspension de l'opposition AV/nAV entre {N} et {V}; le cas {V} du pronom peut être utilisé aussi comme adjoint verbal: *tu, Ioane, vino aici* «toi, Jean, viens ici», mais aussi *eu sunt eu şi tu eşti* **tu** «moi je suis moi et toi tu es toi», où le second *tu* fonctionne comme adjoint du verbe copulatif *a fi* «être» (= non prédicatif).

Dans le cas du pronom pour la 2ᵉ personne, le système d'oppositions est donc

AV/nAV
AN/nAN
E/nE

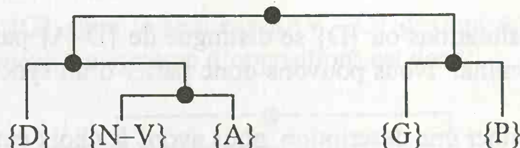

Diagramme no 9

Le paradigme du pronom pour la 5e personne est: {N–V–P}: *voi*; {G}: *vostru, voastră, voştri, voastre*; {D}: *vi*; {A}: *vă*.

Le syncrétisme des cas {N–V–P} a lieu pour le pronom de la 5e personne: la forme *voi* (syncrétisée) apparaît à la place du cas {P}: *vorbeşte despre* **voi** «il parle de vous» (cf. *vorbeşte despre* **tine**) aussi bien qu'à la place du cas{V}: **voi**, *intrați în casă*! (cf. **fetelor**, *intrați în casă*!), et aussi à la place du cas {N}: **voi** *sunteți elevi*. La forme *voi* s'oppose seulement aux formes *vostru, voastră, voştri, voastre* en vertu de l'opposition AN/nAN, comme terme négatif (nAN).

Il faut aussi observer que la forme *vă* du cas {A} peut apparaître en fonction de AN de même que {D} à la 2e personne, par exemple *mintea-vă* «votre esprit» (cf. *mintea-ți)* ; en échange, la forme *vă* s'oppose à la forme *voi* par le fait qu'elle peut apparaître comme AN, fonction dans laquelle la forme *voi* ne peut apparaître. De même la forme *voi* s'oppose à la forme *vă* par le fait qu'elle peut apparaître dans les constructions E: **voi** *sunteți elevi*, position dans laquelle la forme *vă* ne peut pas apparaître.

Dans le cas des formes *voi-vă* le système est redondant, car les deux formes s'opposent par deux traits: *voi* est nAN et E, *vă* est AN et nE.

Le système d'oppositions peut donc être représenté de deux manières:

AV/nAV
AN/nAN

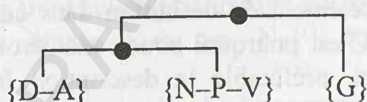

Diagramme no 10

ou

AV/nAV
E/nE

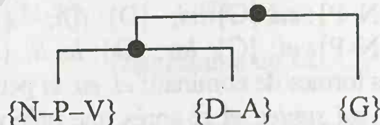

Diagramme no 10 a

Il faut observer que le pronom de la 5e personne a aussi une forme de datif, *vi,* qui ne peut apparaître comme AN et qui paraît seulement comme adjoint du verbe, lorsqu'il en est séparé par un mot proclitique; **vi** *se spune,* **vi** *l-a dat*, mais vă *spune, vă* dă. Etant donnée l'existence de ce type de syncrétisme entre {D} et {A}, non-paradigmatique, où {A} prend la place du cas {D} dans les conditions indiquées, il est préférable de ne pas considérer le cas {D–A} caractérisé par le trait AN, en opposition avec {N–P–V} caractérisé par l'absence de ce trait; ceci parce

qu'il y a des situations où {D} se distingue de {D–A} par le fait qu'il ne peut être un adjoint nominal. Nous pouvons donc parler d'un syncrétisme partiel entre {D} et {A}.

Pour donner une description, nous avons le choix entre deux solutions:

(a) Considérer que le pronom de la 5° personne présente le syncrétisme {D–A} et que les formes *vi* et *vă,* dans une distribution complémentaire, représentent deux allomorphes qui manifestent le même cas syncrétisé, {D–A}. Dans ce cas, la différence entre {D–A} et {N–P–V} repose sur l'opposition E/nE, comme dans le diagramme 10 a.

(b) Considérer que nous avons à faire à deux unités morphématiques: {D–A} et {D} ce qui refléterait le «syncrétisme partiel» entre {D} et {A}. Dans ces conditions, le cas {D} devient un cas caractérisé par l'absence du trait AN, et le cas {D–A} par la présence du trait AN. Les deux cas {D} et {D–A} s'opposent comme nE au cas {N–P–V}, qui est E.

Le système d'oppositions peut être présenté de la manière suivante:

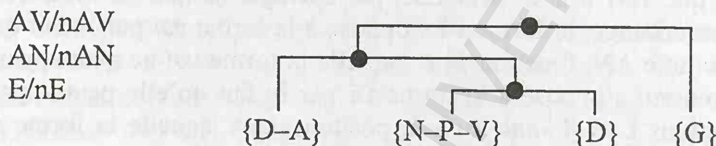

Diagramme no 10 b

Le système adopté présente le désavantage d'introduire dans le système une unité de plus, qui est {D-A}, en opposition à {N–P–V} et à {D}. En dehors de cela, le cas {D} change complètement de définition dans ce système, par rapport au système général des cas. C'est pourquoi nous considérons plus économique, plus simple et, par conséquent, préférable la description faite au point (a) (cf. le diagramme no. 10 a).

3°. Parmi les pronoms défectifs de vocatif, les suivants présentent uniquement le syncrétisme {N–P}:

3e pers. du masc.: {N–P}: *el;* {G}: *lui;* {D}: *(î)i;* {A}: *l.*
3e pers. du fem.: {N–P}: *ea;* {G}: *ei;* {D}: *(î)i;* {A}: *o.*
6e pers. du masc.: {N–P}: *ei;* {G}: *lor;* {D}: *le, li;* {A}: *i.*

Dans tous ces cas les formes de nominatif *el, ea, ei* peuvent paraître aussi comme AV: *tu eşti* **el; *tu eşti*** ea; *voi sunteţi* **ei** et après une préposition, donc comme nAV, nAN, nE: *vorbeşte cu* el, *vorbeşte cu* **ea**, *vorbeşte cu* **ei** (cf. *vorbeşte cu* **mine**).

De cette manière les formes *el, ea, ei* s'opposent comme nAN aux formes de {D} *i, le, li,* qui peuvent être AN: *casa-i, casă-le;* aux formes de {A} *l, o, i* qui sont nE; aux formes de {G} *lui, ei, lor* qui sont nAV[1]. De cette manière, les oppositions AN/nAN et E/nE sont suspendues dans le cas de la série caractérisée par le trait

[1] Les formes *lui, ei, lor* des exemples tels que *îi dau lui, îi dau ei, le dau lor* ne doivent pas être interprétées comme le datif du pronom personnel, mais comme des formes exprimant l'emphase du datif (cf. Vasiliu, 1964).

nAN (série {G, V, P}), {G} étant le seul cas nAV. {G} devient un cas qui n'est caractérisé que négativement. Le système d'oppositions est donc:

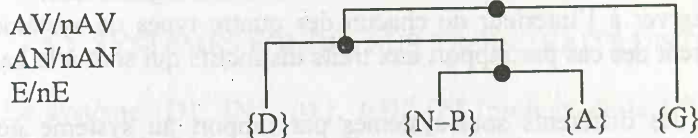

Diagramme no 11

4°. Les pronoms de la 4e personne ainsi que de la 6e personne du féminin présentent aussi, en dehors du syncrétisme {N–P}, le syncrétisme partiel {D–A}.

La 4e personne: {N–P}: *noi*; {G}: *nostru, noastră, noştri, noastre;* {D–A}: *ne*; {D}: *ni.*

6e personne du féminin: {N–P}: *ele;* {G}: *lor*; {D–A}: *le*; {D}: *li.*

Le syncrétisme partiel {D–A} est identique à celui observé dans le cas du pronom de la 5e personne. Les formes *ne* et *le* peuvent apparaître aussi comme AN (comme {D}): *viața*-**ne**, *viața*-**le** (comme *viața*-**mi**) et **ne** *vede*, **le** *vede*. D'autre part, les deux pronoms ont chacun une forme de {D}, *ni, li,* qui n'apparaît que comme AV, lorsque entre le verbe et le pronom se trouve un mot proclitique: **ni** *l-a dat*, **li** *s-a dat*; les formes *ni, li* ne peuvent pas paraître comme AN.

Le système d'oppositions est identique à celui du pronom pour la 5e personne (cf. 2° (a)), à la seule différence que {N} est syncrétisé seulement avec {P}. Ainsi: il existe un {G} *(nostru, noastră, noştri, noastre*; *lor)* qui s'oppose comme nAV aux cas {D–A} et {N–P}, qui sont AV[2]. Le cas {D–A} se réalise par les allomorphes *le, li* (qui se trouvent en distribution complémentaire) à la 6e personne du féminin. Il s'oppose comme nE au cas {N–P}, qui est exocentrique. Le trait AN/nAN est redondant.

Le système d'oppositions est celui du diagramme suivant:

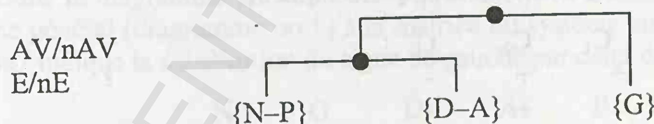

Diagramme no 12

5. Les situations de syncrétisme discutées au point 4 nous permettent de faire la classification suivante des sous-systèmes des cas existant en roumain:

(a) systèmes qui se fondent sur trois traits distinctifs: AV/nAV, AN/nAN, E/nE;

(b) systèmes qui se fondent sur deux traits distinctifs: (α) AV/nAV, AN/nAN, ou (β) AV/nAV, E/nE. Dans le cas (α) le trait E/nE est non significatif; dans le cas (β) c'est le trait AN/nAN qui est non-significatif;

[2] La forme *lor* d'exemples comme *lor le dă*, ne doit pas être interprétée comme le datif du pronom personnel, mais comme une forme exprimant l'emphase du datif (voir ci-dessus 4.4, note 1).

(c) systèmes qui se fondent sur un seul trait distinctif: AN/nAN; dans ce cas, les deux autres traits (AV/nAV, E/nE) sont non-significatifs;

(d) systèmes où *tous* les traits distinctifs deviennent non-significatifs.

On peut observer à l'intérieur de chacun des quatre types de systèmes un arrangement différent des cas par rapport aux traits distinctifs qui sont à la base du système respectif.

La distance des différents sous-systèmes par rapport au système général (système qui peut être interprété comme un système-étalon ou comme un meta-système, dans les termes duquel on peut décrire chaque système concret) est évaluée:

(a) en rapport du nombre de traits distinctifs: un sous-système fondé sur 3–1 traits distinctifs est plus rapproché du système étalon qu'un système fondé sur 3–2 traits distinctifs;

(b) en rapport du nombre des situations de défectivation: entre deux systèmes concrets fondés sur un même nombre de traits distinctifs, le système ayant moins de cas de défectivation est plus rapproché du système général;

(c) en rapport du nombre de symboles significatifs qui doivent être changés dans la matrice du système général pour obtenir le système concret: deux systèmes qui se fondent sur le même nombre de traits distinctifs et qui présentent le même degré de défectivation peuvent être à une distance différente du système général; la distance se mesure à l'aide du nombre de symboles (+, – ou 0) qui doivent être remplacés dans la matrice du système général pour la convertir en matrice du système concret.

Soit une langue L ayant trois cas, C_1, C_2, C_3, et deux traits distinctifs, *a*, *b*. Soit la matrice du système général

	C_1	C_2	C_3
a	+	+	–
b	–	+	–

Soit la matrice d'un système concret quelconque S_1

	C_1	C_2	C_3
a	+	+	–
b	–	+	+

et la matrice d'un système concret quelconque $S_2 \neq S_1$

	C_1	C_2	C_3
a	+	+	–
b	+	–	+

On remarque que le système S_1 se distingue du système général par la substitution –/+ dans la troisième colonne, deuxième ligne de la matrice du système général, tandis que S_2 se distingue du système général par les substitutions –/+, +/–, –/+ opérées dans la seconde ligne de la matrice du système général, dans les colonnes, 1, 2 et 3, respectivement.

Nous disons que S_2 est à une distance de 3 par rapport au système général et que S_1 se trouve à une distance de 1.

5.1. SYSTÈMES FONDÉS SUR TROIS TRAITS DISTINCTIFS

Le système {D}, {N}, {A}, {G}, {P} (pronom de la 1ère personne, qui est défectif de vocatif, diagramme no 8).

Le système {D}, {N–V}, {A}, {G}, {P} (pronom de la 2e personne, diagramme no 9).

Le système {D}, {N–P}, {A}, {G} (pronoms de la 3e personne du masculin, 3e personne du féminin et 6e personne masculin, tous défectifs de vocatif, diagramme no 11).

Les trois systèmes peuvent être représentés sous forme de matrice comme il suit:

Le système du pronom de la 1-ère personne, par la matrice

	N	G	D	A	P	V→0
AV/nAV	+	–	+	+	–	
AN/nAN	–	+	+	–	–	
E/nE	+	0	0	–	0	

Diagramme no 13

Dans ce diagramme le signe → 0 à la droite de V représente justement le phénomène de défectivation: l'absence du vocatif dans le système de déclinaison du pronom personnel de la 1-ère personne. Le signe 0 de l'intersection de la ligne E/nE avec la colonne P indique le fait que P devient neutre par rapport à la corrélation E/nE, par l'absence d'un terme corrélatif, {V}, qui se distingue de {P} par la présence du trait E.

Dans le diagramme suivant nous représentons la transition de la matrice du système général (diagramme no 1) à la matrice du système en discussion. La barre oblique / indique la substitution du signe de gauche par celui de droite.

	N	G	D	A	P	V→0
AV/nAV	+	–	+	+	–	
AN/nAN	–	+	+	–	–	
E/nE	+	0	0	–	–/0	

Diagramme no 13 bis

Le système du pronom de la 2e personne, par la matrice

	N	G	D	A	P	V
AV/nAV	+	–	+	+	–	+
AN/nAN	–	+	+	–	–	–
E/nE	+	0	0	–	0	+

Diagramme no 14

On observe que {V} acquiert le trait AV et devient ainsi identique à {N} et que {P} devient neutre du point de vue de la corrélation E/nE parce qu'il n'a plus de partenaire corrélatif; il s'oppose au génitif comme nAN.

La matrice de ce système s'obtient à l'aide des substitutions indiquées dans le diagramme suivant:

	N	G	D	A	P	V
AV/nAV	+	–	+	+	–	–/+
AN/nAN	–	+	+	–	–	–
E/nE	+	0	0	–	–/0	+

Diagramme no 14 bis

Le système des pronoms pour la 3e personne du masculin, la 3e personne du féminin, la 6e personne du masculin, par la matrice:

	N	G	D	A	P	V→0
AV/nAV	+	–	+	+	+	
AN/nAN	–	0	+	–	–	
E/nE	+	0	0	–	+	

Diagramme no 15

Le signe → 0 de la colonne V représente, comme dans le cas du diagramme no 13, la défectivation. Le cas {P} acquiert les traits E et AN, s'identifiant avec {N}; le cas {G} ne s'oppose plus comme AN à d'autres cas ({P} n'ayant plus, comme {G}, le trait nAV).

La matrice no 15 s'obtient à partir de la matrice du système général ainsi:

	N	G	D	A	P	V→0
AV/nAV	+	–	+	+	–/+	
AN/nAN	–	+/0	+	–	–	
E/nE	+	0	0	–	–/+	

Diagramme no 15 bis

La comparaison des matrices nos 13 bis, 14 bis, 15 bis mène à la conclusion que, dans le cadre des systèmes fondés sur trois traits distinctifs, les systèmes sont disposés comme il suit:

(a) le système le plus rapproché du système général est la déclinaison du pronom de la 2e pers.; la distance: 2 ({D}, {N–V}, {A}, {G}, {P});

(b) le système le plus éloigné du système général est le système des pronoms de la 3e pers. du masc., 3e pers. du fem., 6e pers. du masc.; la distance: 6 ({D}, {N–P}, {A}, {G}).

(c) la déclinaison du pronom de la 1-ère pers. se trouve à une distance intermédiaire; distance: 4 ({D}, {N}, {A}, {G}, {P}).

Les résultats obtenus sont en accord avec l'intuition: les systèmes les plus éloignés sont les systèmes défectifs, donc les systèmes qui diffèrent aussi du

système général *par l'inventaire*, non seulement par l'arrangement des unités en rapport des traits distinctifs du système. De ces deux systèmes, le plus rapproché est celui qui se caractérise uniquement par *l'absence* d'un cas (avec la conséquence de cette absence: l'un des termes, {G}, devient neutre du point de vue de la corrélation E/nE). Le système le plus éloigné est celui dans lequel l'absence d'un élément de l'inventaire des unités, {V}, s'associe au déplacement d'un autre terme, {P}, de la série des cas nAV dans la série des cas AV. Ceci rend le terme {G} neutre du point de vue de la corrélation AN/nAN. Le système le plus rapproché est celui où un seul cas, {V}, se déplace dans la série des cas AV.

5.2. SYSTÈMES FONDÉS SUR DEUX TRAITS DISTINCTIFS

Les systèmes de cette catégorie se divisent en deux classes:

5.2.1. Systèmes fondés sur les traits AV/nAV et AN/nAN

1°. Le système {G–D}, {N–A–P}, {V}. Les substantifs masculins qui contiennent le cas {V} dans le paradigme avec l'article (catégorie sma_1), les substantifs féminins (sf_1) (cf. **4.1.2**, 1°, (a)) qui contiennent le cas {V} dans le paradigme sans article, les substantifs neutres avec article (cf. **4.1.3**, 2°), les adjectifs masculins qui, dans le paradigme avec article contiennent le cas {V} (cf. **4.2**, 2°); diagramme no 4.

Le système du diagramme no 4 peut être représenté par la matrice suivante:

	N	G	D	A	P	V
AV/nAV	+	+	+	+	+	–
AN/nAN	–	+	+	–	–	0

Diagramme no 16

Le passage de la matrice du système général (diagramme no 1) au système représenté dans le diagramme no 16 peut être représenté par le diagramme:

	N	G	D	A	P	V
AV/nAV	+	–/+	+	+	–/+	–
AN/nAN	–	+	+	–	–	–/0
E/nE⟶0						

Diagramme no 16 bis

Le signe ⟶ 0 placé à la droite du symbole E/nE (comme du reste à la droite de tout symbole d'une corrélation) représente la suppression de la corrélation respective; il en résulte qu'il ne figurera aucun symbole dans la ligne respective. Par la disparition de la corrélation E/nE, {A} devient identique à {N}; {P} s'identifie à {N–A} par l'apparition du trait AV; {V} devient neutre du point de vue de la corrélation AN/nAN, car {V} est le seul cas caractérisé par l'absence du trait AV.

5.2.2. Systèmes fondés sur les traits AV/nAV et E/nE

Les systèmes de cette catégorie se divisent à leur tour en deux catégories: (a) défectifs de {V} est (b) non-défectifs de {V}.

(a) *Systèmes défectifs de {V}*. Le système {N–P}, {D–A}, {G}. Le pronom de la 4e personne et celui de la 6e personne du féminin appartiennent à ce système (diagramme no 12). Le système peut être représenté par la matrice suivante:

	N	G	D	A	P	V
AV/nAV	+	–	+	+	+	
E/nE	+	0	–	–	+	

Diagramme no 17

La matrice de ce système s'obtient à partir de la matrice du système général de la manière suivante:

	N	G	D	A	P	V→0
AV/nAV	+	–	+	+	–/+	
AN/nAN→0						
E/nE	+	0	0/–	–	–/+	

Diagramme no 17 bis

V → 0 symbolise l'absence du cas {V}. Le cas {P} devient AV et E, s'identifiant avec {N}; par la disparition de la corrélation AN/nAN, {D} ne se distingue plus de {N} et de {A} de ce point de vue, mais se distingue de {N} par le fait que c'est un cas nE, comme {A}; de cette manière {D} devient membre de l'opposition E/nE.

(b) *Systèmes non-défectifs de {V}*. Seul le système {N–P–V}, {D–A}, {G} fait partie de cette catégorie, c'est-à-dire la déclinaison du pronom de la 5e personne; (diagramme no 10a). Le système peut être représenté par la matrice suivante:

	N	G	D	A	P	V
AV/nAV	+	–	+	+	+	+
E/nE	+	0	–	–	+	+

Diagramme no 18

Le passage du système général au système représenté dans le diagramme no 18 peut être représenté à l'aide de la matrice suivante:

	N	G	D	A	P	V
AV/nAV	+	–	+	+	–/+	–/+
AN/nAN→0						
E/nE	+	0	0/–	–	–/+	+

Diagramme no 18 bis

Le cas {V} devient AV, en s'identifiant avec {D}; {P} devient E et AV, s'identifiant avec {N}; le cas {D} devient nE après l'identification avec {A} (cf. plus haut **5.2.2** (a), le commentaire du diagramme no 17 bis).

5.2.3. Les systèmes décrits sous **5.2** se trouvent à une distance égale du système général du point de vue du nombre de traits distinctifs sur lesquels ils reposent, à savoir sur deux traits distinctifs. De ce point de vue, les systèmes décrits dans ce paragraphe se trouvent à une distance plus grande du système général que ceux décrits sous **5.1.**

Les systèmes qui se fondent sur les oppositions AV/nAV et E/nE comprennent les paradigmes défectifs de {V}. Les systèmes fondés sur les oppositions AV/nAV et AN/nAN ne présentent pas de cas de défectivation. Nous retrouverons donc les systèmes les plus éloignés par rapport au système général dans la première catégorie.

Le système le plus éloigné est donc constitué par le pronom de la 4e personne et celui de la 6e personne du féminin, à la distance 1 du point de vue de l'indice de défectivation et à la distance 3 du point de vue de la substitution des symboles significatifs.

Suivent, comme plus rapprochés, les systèmes sans défectivation.

Le plus rapproché de ces systèmes est celui des substantifs masculins qui ont un vocatif, des féminins sans article qui ont un vocatif, des substantifs neutres et des adjectifs masculins sans article qui contiennent le cas {V} dans leur paradigme (cf. **5.2.1**); distance: 3.

Le plus éloigné est le système du pronom de la 5e pers. (cf. **5.2.2** (b)); distance: 4.

5.3. SYSTÈMES FONDÉS SUR UN SEUL TRAIT DISTINCTIF

Le trait distinctif sur lequel se fondent les systèmes de cette catégorie est AN/nAN.

Les systèmes de cette classe se divisent en deux catégories:
(a) avec défection (= défectifs de vocatif)
(b) sans défection.

5.3.1. *Systèmes défectifs de {V}*: ils sont seulement du type {G–D}, {N–A–P}: les substantifs masculins articulés sans vocatif (type *câine*) (cf. **4.1.1**, 2° a), les substantifs féminins avec article au singulier (cf. **4.1.2**, 2°), une partie des adjectifs masculins avec article au singulier (type *mare*) (cf. **4.2**, 2° (b)), les adjectifs féminins sans article au singulier (cf. 4.2, 3°), les adjectifs pronominaux (cf. 4.3).

Le système des cas de toutes ces catégories de mots a la forme du diagramme no 5; ce qui peut être représenté par le diagramme:

	N	G	D	A	P	V
AN/nAN	–	+	+	–	–	

Diagramme no 19

La transformation de la matrice du système général en matrice ci-dessus est représentée de la manière suivante:

	N	G	D	A	P	V→0
AV/nAV→0						
AN/nAN	–	+	+	–	–	
E/nE→0						

Diagramme no 19 bis

5.3.2. Dans l'ensemble des systèmes non-défectifs on peut distinguer plusieurs catégories, selon la manière de disposer les éléments à l'intérieur du système.

1°. Le système {G–D}, {N–A–P–V}: les substantifs féminins de la catégorie *casă* qui ont, sans article, le vocatif identique du point de vue de la forme à {N, A, P} (cf. **4.1.2**, 1° (b)), les adjectifs féminins non-déterminés, au singulier (cf. **4.2**, 3°). Le système d'oppositions est représenté par le diagramme no 7, qui peut être transformé en la matrice suivante:

	N	G	D	A	P	V
AN/nAN	–	+	+	–	–	–

Diagramme no 20

La transformation du système général en celui représenté par le diagramme ci-dessus peut être représenté à l'aide de la matrice suivante:

	N	G	D	A	P	V
AV/nAV→0						
AN/nAN	–	+	+	–	–	–
E/nE→0						

Diagramme 20 bis

2° Le système {G–D–V}, {N–A–P}: les substantifs masculins avec article au pluriel (cf. **4.1.1**, 2° b), les substantifs féminins avec article au pluriel (cf. **4.1.2**, 2°), les substantifs neutres avec article au pluriel (cf. **4.1.3**), les adjectifs masculins sans l'article au pluriel (cf. 4.2, 5°), les adjectifs masculins avec article au pluriel (cf. 4.2, 6°), les adjectifs féminins determinés au pluriel (cf. 4.2, 8°).

Le système des cas de ces parties du discours est représenté dans le diagramme no 6. Ce diagramme peut être aussi représenté sous la forme d'une matrice:

	N	G	D	A	P	V
AN/nAN	–	+	+	–	–	+

Diagramme no 21

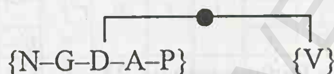
Le passage du système général au système du diagramme no 21 peut être représenté à l'aide de la matrice suivante:

	N	G	D	A	P	V
AV/nAV→0						
AN/nAN	–	+	+	–	–	–/+
E/nE →0						

Diagramme no 21 bis

On observe que le passage au diagramme no 21 bis est obtenu en remplaçant le signe + par – dans la colonne {V}; de cette manière le cas {V} devient identique à {G} et à {D}.

3°. Le système {N–G–D–A–P}, {V}: les substantifs masculins sans article au singulier, qui opposent le vocatif à tous les autres cas syncrétisés (cf. 4.1.1, 1°, b). Dans cette situation, les deux formes de cas s'opposent aussi bien en vertu du trait AV/nAV, que du trait AN/nAN. Etant donné que l'un des traits est significatif, il faut considérer comme significative seulement l'opposition AN/nAN, pour ne pas augmenter le nombre des systèmes d'oppositions de cas. Le système d'oppositions est donc

{N–G–D–A–P} {V}

ce qui peut être représenté par la matrice

	N	G	D	A	P	V
AN/nAN	+	+	+	+	+	–

Diagramme no 22

Le passage du système général au système décrit ci-dessus est représenté par le diagramme:

	N	G	D	A	P	V
AV/nAV→0						
AN/nAN	–/+	+	+	–/+	–/+	–
E/nE →0						

Diagramme no 22 bis

5.3.3. Les systèmes discutés au point **5.3** se trouvent à égale distance du système général quant aux traits distinctifs.

Du point de vue de l'inventaire des cas, les systèmes les plus rapprochés sont ceux décrits au point **5.3.2** (1°–3°), qui ne présentent pas des cas de défectivation; le plus éloigné est décrit au point **5.3.1,** qui présente un cas de défectivation.

Le plus rapproché des systèmes également éloignés du point de vue de la défectivation est le système **5.3.2**, 1°, distance: 0; viennent ensuite **5.3.2**, 2°, distance: 1 et **5.3.2**, 3°, distance: 3.

5.4. SYSTÈMES FONDÉS SUR ZÉRO TRAITS DISTINCTIFS

{N–G–D–A–P–V} sont les systèmes à syncrétisme total, où tous les cas se confondent en une forme unique, par conséquent les systèmes où les cas ne se distinguent par aucun des traits significatifs du système général. On peut dire en ce cas que le nombre des traits distinctifs se réduit à zéro.

Un syncrétisme total est présenté par tous les noms masculins sans article au singulier et au pluriel (non-défectifs de vocatif), les substantifs neutres sans article au singulier et au pluriel, les substantifs féminins au pluriel, les adjectifs masculins et féminins sans article au singulier et au pluriel; les pronoms *ce, nişte, orice* etc.

Un tel système peut être représenté par la réduction à zéro de la matrice du système général:

	N	G	D	A	P	V
AV/nAV →0						
AN/nAN →0						
E/nE →0						

Diagramme no 23

6. Le système des cas du roumain peut être décrit dans les termes d'un système général (diagramme no 1) et des règles de transformation de ce système général en systèmes particuliers (diagrammes 13 bis, 14 bis, 15 bis, 16 bis, 17 bis, 18 bis, 19 bis, 20 bis, 21 bis, 22 bis et 23). Il s'agit donc d'une matrice du système général et d'un nombre supplémentaire de matrices qui comprennent les règles de syncrétisme. Les matrices des règles de syncrétisme sont disposées dans l'ordre de la distance croissante par rapport au système général, compte tenant des traits distinctifs (TD), de la défectivation (D), du nombre de substitutions des symboles significatifs +, –, 0 prévus dans la matrice de transformation (SR). Le nombre qui indique le poids des modifications introduites par la matrice de transformations est toujours un *nombre négatif,* car il exprime le nombre des symboles qui changent dans la matrice de base (diagramme no 1) en vue de sa transformation en matrice d'un système particulier, *le reste* des symboles demeurant sur place.

Il est évident que, en principe, lorsqu'on prend comme point de départ un système général à trois traits distinctifs, la distance *d* maxima TD d'un système particulier est TD ≤ 3; au cas où le système général à trois traits distinctifs contient 6 unités (de cas), la défectivation peut avoir tout au plus la valeur D ≤ 6. La distance maxima SR est en fonction des distances TD et D: au cas où TD = 0, D = 0, la distance maxima SR ne peut être que SR ≤ -18; au cas où TD = 0 et D = 1, la distance maxima SR ne peut être que SR ≤ -15; au cas où TD = 1, D = 1, la distance maxima SR ne peut être que SR ≤ -5 etc.

A partir de ce qui a été démontré dans ce paragraphe, nous pouvons représenter le système des cas du roumain à l'aide du diagramme suivant:

	No 1. Matrice de transformation						No 2. Distance par rapport au système général			No 3. Système d'oppositions						No 4. Syncrétismes
	N	G	D	A	P	V	TD	D	SR	N	G	D	A	P	V	
AV/nAV	+	–	+	+	–	–				+	–	+	+	–	–	{D} {N} {A} {G} {V} {P}
1 AN/nAN	–	+	+	–	–	–	0	0	0	–	+	+	–	–	–	
E/nE	+	0	0	–	–	+				+	0	0	–	–	+	
AV/nAV	+	–	+	+	–	–/+				+	–	+	+	–	+	{D} {N–V} {A} {G} {P}
2 AN/nAN	–	+	+	–	–	–	0	0	2	–	+	+	–	–	–	
E/nE	+	0	0	–	–/0	+				+	0	0	–	0	+	
AV/nAV	+	–	+	+	–	0				+	–	+	+	–		{D} {N} {A} {G} {P}
3 AN/nAN	–	+	+	–	–	↑	0	1	1	–	+	+	–	–		
E/nE	+	0	0	–	–/0	>				+	0	0	–	0		
AV/nAV	+	–	+	+	–/+	0				+	–	+	+	+		{D} {N–P} {A} {G}
4 AN/nAN	–	+/0	+	–	–	↑	0	1	3	–	0	+	–	–		
E/nE	+	0	0	–	–/+	>				+	0	0	–	+		
AV/nAV	+	–/+				–				+	+	+	+	+	–	{G–D} {N–A–P} {V}
5 AN/nAN	–	+	+	–	–	–/0	1	0	3	–	+	+	–	–	0	
E/nE	E/nE → 0															
AV/nAV	+	–	+	+	–/+	–/+				+	–	+	+	+	+	{N–P–V} {D–A} {G}
6 AN/nAN	AN/nAN → 0						1	0	4							
E/nE	+	0	0/–	–	–/+	+				+	0	–	–	+	+	
AV/nAV	+	–	+	+	–/+	0				+	–	+	+	+		{N–P} {D–A} {G}
7 AN/nAN	AN/nAN → 0					↑	1	1	3							
E/nE	+	0	0/–	–	–/+	>				+	0	–	–	+		
AV/nAV	AV/nAV → 0															{G–D} {N–A–P–V}
8 AN/nAN	–	+	+	–	–	–	2	0	0	–	+	+	–	–	–	
E/nE	E/nE → 0															
AV/nAV	AV/nAV → 0															{G–D–V} {N–A–P}
9 AN/nAN	–	+	+	–	–	–/+	2	0	1	–	+	+	–	–	+	
E/nE	E/nE → 0															
AV/nAV	AV/nAV → 0															{N–G–D–A–P} {V}
10 AN/nAN	–/+	+	+	–/+	–/+	–	2	0	3	+	+	+	+	+	–	
E/nE	E/nE → 0															
AV/nAV	V/nV → 0					0										{G–D} {N–A–P}
11 AN/nAN	–	+	+	–	–	↑	2	1	0	–	+	+	–	–		
E/nE	E/nE → 0					>										
AV/nAV	AV/nAV → 0															{N–G–D–A–P–V}
12 AN/nAN	AN/nAN → 0						3	0	0							
E/nE	E/nE → 0															

Diagramme no 24

On observe que chaque système de la colonne no 3 est obtenu comme résultat de la transformation du système de la colonne no 1, ligne 1, à l'aide de la matrice de transformation de la ligne respective (col. 1). Ainsi le système de la colonne no 3, ligne 6, s'obtient en vertu de la matrice de la colonne no 1, ligne 6; le système de la colonne no 3, ligne 9, s'obtient en vertu de la matrice de la colonne no 1, ligne 9 etc. La colonne 4 contient la représentation des syncrétismes qui ont lieu dans le cadre des systèmes d'oppositions de la ligne correspondante. Ainsi {G–D} {N–A–P} {V} représentent les syncrétismes qui ont lieu dans le système qui figure dans la colonne no 3, ligne 5. Pour l'interprétation morphophonémique, les relations de la colonne no 4 représentent le nombre de formes flexionelles distinctes de cas contenues dans les mots appartenant au système particulier respectif. Ainsi {G–D} {N–A–P) {V} indique que la partie du discours qui appartient à ce système contient une forme pour {N–A–P}, une forme pour {G–D} et une autre pour {V}; c'est le cas, par exemple, des substantifs avec article: *lupul, lupului, lupule.*

BIBLIOGRAPHIE

Diaconescu, 1962 – Paula Diaconescu, *Le système casuel du roumain,* CLTA I, 1962, pp. 27–37.

Hjelmslev, 1935 – Louis Hjelmslev, *La catégorie des cas*, 1935.

Jakobson, 1936 – R. Jakobson, *Beitrag zur allgemeinen Kasuslehre Gesamtbedeutungen des russischen Kasus*, TCLP VI, 1936, pp. 240–288.

Manoliu, 1964 a – Maria Manoliu, *Articolul posesiv în româna contemporană,* SCL, XV, 1964, pp. 69–76.

Manoliu, 1964 b – Maria Manoliu, *Asupra claselor pronominale din limba română contemporană*, SCL, XV, 1964, pp. 181–193.

Mitran, 1962 – Mircea Mitran, *Note despre coordonare*, «Limba română», 1962, nr. 5, pp. 507–513.

L. Vasiliu, 1956 – Laura Vasiliu, *Observații asupra vocativului în limba română*, în «Studii de gramatică» I, 1956, pp. 5–23.

Em. Vasiliu, 1964 – Emanuel Vasiliu, *Case and Emphasis of Pronoun in Rumanian*, «Philologica Pragensia Ročník» VII, 1964, číslo 2, pp. 168–172.

Gramatica, I, II 1963 – *Gramatica limbii române*, vol. I, II, București, Editura Academiei, 1963.

WHAT DOES THE "PLURAL" MEAN?*

1. According to my knowledge, speaking about the meaning of "plural", only one major distinction is usually made: that one between – let me say – the "normal" plural and the "inclusive" plural. The meaning of the former (I called "normal") might be roughly described by saying that any word marked by "plural" refers to at least two individuals. The meaning of the later, co-occurrent with personal pronouns and with verbs, should be described as follows:

(a) *first person of the plural* means "*I* and others";

(b) *second person of the plural* means "*you* and others" (in this case, *others* is not allowed to include *I*, because, otherwise, it would be equivalent to the first person of the plural: *I and you* equals *we* and never *you*).

This meaning distinction is to be related to some co-occurrence restrictions. For example, if sentences like

(1) a. *I tell you* (= 2nd plural) *something*
b. *You* (= 2nd plural) *tell me something*

are quite all right, sentences like

(2) a. **I tell us something*
b. **Us tell me something*

are ill-formed.

It seems to me that there is at least one more different meaning the "plural" might have. Describing this meaning is the aim of the following lines, together with some theoretical remarks suggested by the existence of these (at least) three types of meaning.

2. One of the types of Romanian reflexive constructions is the so-called "reciprocal" reflexive.

(3) *Ion se salută cu Gheorghe* "John and George greet each other" (litterally: *John greets himself with George*).

As it is already shown[1], a construction like (3) should be "derived" from a construction like

(3a) *Ion salută pe Gheorghe* și *Gheorghe salută pe Ion* "John greets George and George greets John"

---

* În RRL XVIII (1973), nº 5, pp. 507–509.

[1] Laura Vasiliu, *Some grammatical and semantic remarks on the reflexive constructions*, RRL XIII (1969), p. 365–372; Gabriela Pană Dindelegan, *Analiza reflexivului românesc din perspectiva unei gramatici transformaționale* (I), SCL XXIII (1972), nr. 4, p. 349–365.

Leaving aside the transformationalist jargon, one could say that (3) is true if and only if the conjunction of the sentence belonging to the class

(3b) {*John greets George, George greets John*}

is true.

At the same time, if (3) is true, then

(4) *Ion şi Gheorghe se salută* "John and George greet each other" (litterally: John and George greet themselves)

is true too.

One should notice that the phrase

(5) *Ion şi Gheorghe*

behaves like a "multiple subject", that is the verb takes the plural like in case of a sentence as

(6) *Ion şi Gheorghe văd pe Maria* "John and George see Maria"

in spite of the fact that, in (3), *Gheorghe* is not to be considered as a subject (it is a subject only in (3a)).

On the other hand, it seems to me obvious that a sentence like

(7) *Ion, Gheorghe şi Maria se salută*

could mean four things, viz.

(7) a. *Ion şi Gheorghe se salută cu Maria*
b. *Ion şi Maria se salută cu Gheorghe*
c. *Gheorghe şi Maria se salută cu Ion*
d. *Ion se salută cu Gheorghe* **şi** *Ion se salută cu Maria* **şi** *Gheorghe se salută cu Maria.*

One could easily see that, in sentences (7) a. – c., the coordinated subjects cannot be reduced to sentences of the form (3), that is the subject coordination is of a quite other type than the subject coordination of (4). I am going to call **reciprocal (subject) coordination** any subject coordination which can be reduced to a sentence of the form (3), leaving the plain term **coordination** for those cases of (subject) coordination which cannot be reduced to sentences of the form (3).

Let us consider now a copula sentence like

(8) *Aceşti studenţi sunt Ion şi Gheorghe* "these students are John and George".

This sentence should be understood either as an identity, or as an equivalence (to choose between these two alternatives is not material here). We are now allowed to say that if (8) is true, then so is

(4') *Aceşti studenţi se salută* "these students greet each other"

and

(7) a'. *Aceşti studenţi se salută cu Maria* "these students and Maria greet each other".

The substitution of

(9) *aceşti studenţi*

for (5) in (4) and (7) a. with the effect of obtaining equivalent sentences is motivated by the following principle: if A and B are expressions in L and if B is obtained from A by simply substituting *b* for *a* in A (*a* is a constituent of A) and if *a* and *b* are equivalent, then A and B are also equivalent. (This principle holds, of course, only in the so-called "extensional contexts".)

It is easy to see that, in (4') the phrase (9) stands for two reciprocally coordinated subjects, whereas, in (7) a'., the same phrase stands for two (simply) coordinated subjects. In agreement with the above considerations, we must say that the "plural" is to be understood on the base of its "derivational history"; otherwise phrazed, the meaning of the "plural" morpheme depends on the transformations by means of which the "plural" is arrived at.

3. In order to conclude my brief remarks concerning the meaning of the "plural" morpheme, it seems to me worth pointing out the following fact: the above mentioned meaning distinction is linguistically relevant. Indeed, a sentence like

(10) *Aceşti studenţi şi Maria se salută* "these students and Maria greet each other" (literally: these students and Maria greet themselves)

could mean either

(10a) "These students, on the one hand, and Maria, on the other hand, greet each other"

or

(10b) "These individuals which are students together with the individual called Maria greet each other".

Assuming that (8) is true and, consequently, that in (10) the phrase *aceşti studenţi* stands for (5), like in (4'), the meaning (10a) should be explained by deriving (10) from

(11) *Ion şi Gheorghe se salută cu Maria*

and (8), whereas the meaning (10b) should be explained by deriving (10) from (7d) and (8). In other words, the two ways of understanding (10) is to be correlated with two distinct derivations.

It seems to me that the meaning distinction discussed under **2.** has a more general significance: there are cases in which the meaning of the "plural" may be derived from different kinds of coordination (plain coordination and reciprocal coordination); the "inclusive" meaning of the plural of the 1st and 2nd person pronouns may be derived too from a coordinative construction (*eu şi alţii, tu şi alţii*, respectively). I think that the possibility to establish explicit formal conditions under which such a "reconstruction" of the meaning of the plural morphemes be allowed deserves a special investigation.

PROPOZIȚII NEGATIVE ȘI „ATITUDINI EPISTEMICE"*

1. În cele ce urmează, atunci când vorbim despre „propoziții negative", avem în vedere așa-numitele *negative totale*, adică propozițiile negate în întregimea lor, de tipul

(1) *Ion* **nu** *citește cartea.*

Nu avem deci în vedere și propoziții care conțin unul sau mai mulți constituenți negați, de tipul

(2) **Nimeni** *nu citește cartea*

sau

(3) **Nimeni** *nu citește* **nimic.**

După cum se știe, în limba română, forma pe care o vom numi *ad hoc* „morfologică" de negație totală se obține prin prefixarea adverbului de negație *nu* la forma verbală; în felul acesta, (1) se obține din

(1') *Ion citește cartea.*

Trebuie observat, de asemenea, că procedeul „morfologic" de negație este supus unor anumite restricții contextuale. El poate fi folosit în cazul propozițiilor simple, ca (1), dar nu poate fi folosit în cazul frazelor construite prin coordonare. O frază ca

(4) *Ion scrie* **și** *Gheorghe se plimbă*

nu poate fi negată prin simpla aplicare a procedeului morfologic menționat[1].

De asemenea, nu *toate* frazele construite prin subordonare pot fi negate prin aplicarea procedeului morfologic. Astfel, dacă o frază ca

(5) *Ion știe* **că** *astăzi este sâmbătă*

poate fi negată în forma

(5') *Ion* **nu** *știe* **că** *astăzi este sâmbătă,*

o frază ca

(6) **Deși** *este târziu,* **totuși** *Ion nu pleacă*

---

* În PLG VI (1974), p. 99–116.

[1] Atragem atenția asupra faptului că o frază ca (4') *Ion* **nu** *scrie și Gheorghe* **nu** *se plimbă* nu poate fi considerată ca negație a frazei (4).

nu poate fi negată cu ajutorul aceluiaşi procedeu.

În cazurile în care o frază nu poate fi negată prin aplicarea procedeului morfologic menţionat, ea poate fi negată prin aplicarea unui alt procedeu, pe care îl vom numi „sintactic"; acest procedeu constă din folosirea perifrazelor

(7a) *Nu este adevărat că...*

sau

(7b) *Este fals că...*

plasate *înaintea* frazelor a căror formă negativă urmează să fie obţinută. (Evident, frazele negate sunt propoziţii subiective pe lângă expresii ca (7a, b).) În consecinţă, frazelor de tipul (4), (6) le vor corespunde forme negative ca

(4a) **Nu este adevărat că** (*Ion scrie* **şi** *Gheorghe se plimbă*)
(4b) **Este fals că** (*Ion scrie* **şi** *Gheorghe se plimbă*)
(6a) **Nu este adevărat că (deşi** *este târziu,* **totuşi** *Ion nu pleacă*)
(6b) **Este fals că (deşi** *este târziu,* **totuşi** *Ion nu pleacă*).

Trebuie remarcat, de asemenea, şi faptul că procedeul sintactic de negaţie are o distribuţie mai largă în comparaţie cu cel morfologic; orice propoziţie (sau frază) care poate fi negată morfologic poate fi negată şi cu ajutorul unei perifraze ca (7a, b), fără ca reciproca să fie adevărată. De exemplu, o frază ca (5) poate fi negată atât în forma (5'), cât şi în forma

(5") **Nu este adevărat că** (*Ion ştie* **că** *astăzi este sâmbătă*)

în timp ce, după cum am văzut, niciuna dintre frazele (4), (6) nu poate fi negată „morfologic".

2. Cu precizările făcute în paragraful precedent, ne vom îndrepta atenţia asupra unei probleme legate de *sensul* unor fraze negative. Nu ne propunem să încercăm o rezolvare formală a problemei semnalate, ci numai să sugerăm o direcţie posibilă de rezolvare.

Observaţia de la care pornim este următoarea:

Sensul unor fraze negative ca

(4a) **Nu este adevărat că** (*Ion scrie* **şi** *Gheorghe se plimbă*)
(8) **Nu este adevărat că** (*Ion scrie* **sau** *Gheorghe se plimbă*)
(9) **Nu este adevărat că (dacă** *Ion scrie,* **atunci** *Gheorghe se plimbă*)

este clar şi, în consecinţă, este relativ uşor de exprimat printr-o perifrază. Sensul frazelor (4a) – (9) este redat de următoarele expresii, echivalente cu frazele menţionate:

(4a') (*Ion* **nu** *scrie*) **sau** (*Gheorghe* **nu** *se plimbă*)
(8') (*Ion* **nu** *scrie*) **şi** (*Gheorghe* **nu** *se plimbă*)
sau: (**Nici** *Ion* **nu** *scrie*), (**nici** *Gheorghe* **nu** *se plimbă*)
(9') (*Ion scrie*) **şi** (*Gheorghe* **nu** *se plimbă*).

Frazele negative (4a') – (9') se obţin din, respectiv, (4a) – (9), prin aplicarea unor reguli (sintactice) determinate, de folosire a conectivelor *sau, şi, dacă... atunci* şi a

mărcii (sintactice sau morfologice) de negație (vezi Vasiliu, 1971, p. 275–281). Trebuie observat faptul că oricare dintre frazele de sub (4a') – (9') poate fi acceptată cu ușurință ca exprimând sensul expresiilor (4a) – (9) de către orice vorbitor al limbii române.

Spre deosebire de frazele negative de tipul (4a) – (9), al căror sens transpare oarecum „de la sine", putând fi glosat fără dificultate, există fraze în formă negativă al căror sens ne apare greu de definit sau, uneori, chiar obscur. Vom exemplifica această categorie de expresii, începând cu fraze negative al căror sens este mai ușor de definit și terminând cu fraze negative care, în forma lor „standard", par mai curând nonsensuri.

(10) **Nu este adevărat că** ((*astăzi ninge*) **fiindcă** (*e frig*))
(11) **Nu este adevărat că** ((*astăzi este atât de cald*) **încât** (*se topește zăpada*))
(12) **Nu este adevărat că** ((**deși** *astăzi este cald*), **totuși** (*zăpada* **nu** *se topește*))
(13) **Nu este adevărat că** ((*astăzi este cald*), **deci** (*zăpada se topește*)).

Evident, ultima frază face parte din categoria acelora care provoacă nedumeriri în ce privește sensul; mai mult, o frază ca (13) trezește suspiciuni chiar în privința corectitudinii gramaticale.

3. Deși sensul frazei (13) este cel mai neclar și, în plus, după cum am văzut, însăși corectitudinea gramaticală a frazei (13) trebuie pusă la îndoială, vom începe prin a încerca să stabilim sensul *acestei* fraze, întrucât, așa cum se va vedea, observațiile făcute cu privire la frazele de acest tip sunt instructive și pot da sugestii privitoare la interpretarea semantică a frazelor de tipul (10) – (12).

O frazare mai acceptabilă a expresiei (13) ar fi următoarea:

(13a) **Nu se poate susține că** (*astăzi este cald*, **deci** *zăpada se topește*)

sau:

(13b) **Nu se poate considera că** (*astăzi este cald*, **deci** *zăpada se topește*).

Remarcăm prezența expresiilor *nu se poate susține*, *nu se poate considera* în (13a), respectiv, (13b), unde verbele *susține* și *considera* se referă la **atitudinea** vorbitorului față de enunțul care urmează după *că* (= fraza conclusivă). De fapt, frazele (13a), (13b) nu neagă conclusiva, ci „dreptul" sau „justificarea" pe care ar putea-o avea vorbitorul de a lua ca „sigură", ca „în afară de discuție" deducția exprimată în fraza conclusivă.

O altă trăsătură interesantă pentru cel care vrea să stabilească sensul unei conclusive negate este furnizată de încercarea de a „completa" enunțul negativ cu o frază care să „motiveze" negația sau, altfel spus, cu o frază care să prezinte „adevărata" situație de fapt. Cu o astfel de „completare", (13a) devine

(13a') **Nu se poate susține că** [(*astăzi este cald*), **deci** (*zăpada se topește*)], **deoarece** [**se știe că** (**este posibil ca** (*astăzi să fie cald*) **și** (*zăpada să* **nu** *se topească*))].

Se poate ușor observa că ceea ce am numit „frază care „motivează" negația" nu este altceva decât o expresie **modală**, în care operatorul modal exprimă **posibilitatea**

(e vorba de secvența *este posibil ca*), iar „domeniul" acestui operator este constituit de negația unei fraze condiționale[2]. În același timp, este cunoscut, din logica modală, faptul că operatorul modal de *posibilitate* urmat de o propoziție negată este o expresie echivalentă ca sens cu negația unei propoziții necesare. Convenind să notăm prin *p* o propoziție oarecare și prin *non-p* negația acesteia, putem exprima mai exact acest raport de echivalență, după cum urmează:

(14) 'Este **posibil** *non-p*' este **logic echivalent** cu '**nu este adevărat că** este **necesar** *p*'

(echivalența (14) este adevărată în orice sistem modal; cf. spre exemplu Hughes & Cresswell, 1972, p. 35, **T 5 b**).

Revenind acum la exemplul (13), vom încerca să precizăm care este sensul unei conclusive; în particular, vom încerca să precizăm sensul conclusivei

(13 c) *Astăzi este cald,* **deci** *zăpada se topește.*

O perifrază convenabilă care să exprime sensul propoziției (13 c) ar fi

(13 c') Faptul că 'zăpada se topește' este o **consecință logică** a faptului că 'astăzi este cald'

sau:

(13 c'') Propoziția 'zăpada se topește' **decurge logic din** propoziția 'astăzi este cald'.

Generalizând, putem spune că sensul unei fraze conclusive de forma

(15) p **deci** q

(unde, în locul conjuncției *deci*, poate sta orice altă conjuncție conclusivă) este exprimat de o perifrază de forma

(15 a) Faptul că 'q' este o **consecință logică** a faptului că 'p'

sau:

(15 b) Propoziția 'q' **decurge logic** din propoziția 'p'.

Este știut însă că o propoziție oarecare, 'q', este „consecința logică" a propoziției 'p' sau „decurge logic din" 'p' atunci și numai atunci când condiționala

(16) **Dacă** p, **atunci** q

este **necesar adevărată**. Cu alte cuvinte,

(17) O propoziție de forma (15) este adevărată dacă și numai dacă **este necesar ca** *(dacă* p, *atunci* q)

[2] Că o frază de forma celei care urmează după *este posibil ca* este echivalentul unei condiționale negate rezultă în mod ne-formal din cele arătate în **§ 2** în legătură cu relația dintre (9) și (9'); regula formală de construire a negației unei condiționale rezultă din Vasiliu, 1971, p. 278–279 și este paralelă cu regula de negare a implicației din limbajele logico-matematice.

(pentru definiția raportului de „consecință logică" în logica modală, cf. Hughes & Cresswell, 1972, p. 30, [Def 3]).

În particular, în conformitate cu (17), putem spune că (13 c) este adevărată, dacă și numai dacă propoziția

(18) În mod **necesar**, [**dacă** (*astăzi este cald*), **atunci** (*zăpada se topește*)]

este, de asemenea, adevărată.

În urma celor discutate, ne vom întoarce la frazele (13 a, b), încercând o reformulare a sensului lor. Înlocuind în (13 a, b) fraza conclusivă cu echivalentul ei, (13 c''), obținem:

(13 d) **Nu se poate susține că** (propoziția 'zăpada se topește' **decurge logic din** propoziția 'astăzi este cald').

În comentariul făcut în legătură cu frazele (13 a, b), remarcam prezența, în interiorul formulelor de negație, a verbelor *susține* și *considera,* care se refereau la „atitudinea" vorbitorului față de enunțul care urmează. În același timp, arătam că, în frazele discutate, se neagă de fapt „dreptul" sau „justificarea" vorbitorului de a lua ca „sigură" sau „în afară de discuție" deducția pe care o face. Vom încerca acum să precizăm în ce constă „atitudinea" vorbitorului în cazul care ne interesează. A spune că cineva (= cel care enunță o propoziție, în cazul nostru) consideră propoziția pe care o enunță ca „sigură" sau „în afară de discuție" înseamnă, în fond, a spune că acel „cineva" **crede** că propoziția pe care o enunță este *adevărată,* sau **crede în adevărul** propoziției pe care o enunță. Mai simplu, putem spune că vorbitorul **crede** propoziția pe care o enunță. Se poate spune deci că frazele de tipul (13 a, b) neagă „dreptul" sau „justificarea" vorbitorului de a **crede** propoziția care urmează și care exprimă, în cazul nostru, un raport de *deductibilitate* (= consecință logică) între două propoziții. În urma precizărilor făcute, fraza (13 d) poate fi reformulată după cum urmează:

(13 e) **Nu** *se poate* **crede că** (propoziția 'zăpada se topește' **decurge logic din** propoziția 'astăzi este cald').

Întrucât *a crede* face parte din categoria verbelor care exprimă o „atitudine epistemică", suntem îndreptățiți să spunem că negația unei fraze conclusive reprezintă, de fapt, negarea posibilității de a adopta atitudinea epistemică „pozitivă" exprimată de verbul *a crede* față de raportul de deductibilitate exprimat de fraza conclusivă.

În sprijinul interpretării propuse se pot invoca următoarele. Ceea ce „motivează" în (13 a') negarea conclusivei este, după cum am arătat, fraza

(19) *Se știe că* [**este posibil ca** (*astăzi să fie cald* **și** *zăpada să* **nu** *se topească*)].

Dar (19) este, după cum am văzut, echivalentă logic cu

(19 a) *Se știe că* [**este posibil ca** (*să* **nu** *fie* **adevărat că** (**dacă** *astăzi este cald,* **atunci** *zăpada se topește*))].

În acord cu (14), (19 a) este logic echivalent cu

(19 b) *Se știe că* [**nu este necesar că (dacă** *astăzi este cald,* **atunci** *zăpada se topește*)][3].

Întrucât (13 e) nu este altceva decât o reformulare a primei părți din (13 a') (= negația conclusivei), putem spune că (19 b) este „motivarea" frazei negative (13 e). Luând simbolurile '(13 e)' și '(19 b)' ca *abrevieri* ale frazelor de sub (13 e) și, respectiv, (19 b), putem reformula fraza (13 a'), după cum urmează:

(20) '(13 e)' **deoarece** '(19 b)'.

Întrebarea care se pune este acum următoarea: reprezintă *într-adevăr* propoziția (19 b) o „motivare" sau o „justificare" pentru a nega fraza (13 c'')? Sau: este *într-adevăr* (19 b) o „motivare" sau o „justificare" pentru (13 e)? În cazul în care răspunsul este afirmativ, propoziția (20) este adevărată.

Din punct de vedere intuitiv, răspunsul ni se pare că nu poate fi decât afirmativ. Rămâne să stabilim care este situația din punct de vedere formal.

Se poate observa că (13 e) nu este altceva decât *negația* frazei

(13 f) **Se poate crede că** (propoziția 'zăpada se topește' **decurge logic din** propoziția 'astăzi este cald').

Dar (13 f) este, în acord cu (17), logic echivalentă cu

(13 g) **Se poate crede că** (*este* **necesar că (dacă** *astăzi este cald,* **atunci** *zăpada se topește*))[4].

Se poate acum demonstra, în cadrul logicii „doxastice" (cf. Hintikka, 1969; Swain, 1970, p. 27–54) că (13 g) este *incompatibilă* cu (19 b); sau, altfel spus, că, din (19 b), rezultă că (13 g) este *falsă*. Dar, dacă (13 g) este *incompatibilă* cu (19 b), sau, dacă din (19 b) rezultă că (13 g) este *falsă,* atunci urmează că *negația* frazei (13 g), adică

(13 h) **Nu se poate crede că** (*este* **necesar că (dacă** *astăzi este cald,* **atunci** *zăpada se topește*))

este *adevărată.* Dar, din nou în acord cu (17), (13 h) este logic echivalentă cu (13 e). Putem spune deci că, *din* (19 b) *rezultă că* (13 e) *este adevărată.* Urmează de aici că răspunsul la întrebarea pe care ne-am pus-o trebuie să fie afirmativ; putem spune deci că (19 b) *este* o motivare a frazei (13 e) și că, în consecință, fraza (20) este, și ea, adevărată.

Observațiile făcute în acest paragraf ne permit să considerăm că ceea ce face ca sensul unei conclusive negate să fie, la prima vedere, obscur, este prezența *în* acestui tip de enunț a unei secvențe de *formă implicită* în structura semantică a acestui tip de enunț

---

[3] Construcția normală ar fi trebuit să conțină după *este necesar* conjuncția *ca* (și nu *că*) și, legat de aceasta, conjunctivul în propoziția *zăpada se topește*; am pornit totuși de la forma (19 b) pentru a evita complicațiile datorate semanticii modurilor. Construcția formalizată urmează deci să conțină reguli de „trecere" de la forma din (19 b) la forma „reală".

[4] Vezi p. 233, sub (17). Același lucru este valabil și pentru exemplele următoare.

operatori modali şi verbe de „atitudine epistemică" (operatori modali: *este necesar, este posibil*; verbe de „atitudine epistemică": *crede, şti*). De asemenea, se poate presupune că ceea ce face ca o negativă de forma (13) să fie suspectă din punctul de vedere al corectitudinii sintactice este tocmai *absenţa acestor operatori* din forma negată: faptul că formula de negaţie precedă în mod imediat fraza conclusivă ne face să simţim această formulă ca referindu-se *în mod direct* şi *numai* la expresia care urmează (= fraza conclusivă), nu şi la secvenţa de operatori. (Cele discutate în acest paragraf reproduc, în formă modificată, unele consideraţii ne-formale din Vasiliu, 1973.)

4. Vom încerca, în acest paragraf, să aducem unele clarificări în ce priveşte sensul celorlalte construcţii negative, (10) – (12). După cum arătam în § 3, în consideraţiile introductive, observaţiile referitoare la conclusivele negative sunt de natură să ne ajute în clarificarea sensului celorlalte fraze negative menţionate. Ceea ce ne sugerează consideraţiile făcute în § 3 este faptul că este posibil ca neclaritatea sensului unor expresii de tipul (10) – (12) să se datorească tot prezenţei în formă implicită a unor operatori modali şi/sau epistemici în structura semantică a frazelor negate.

1° Începem cu unele consideraţii asupra propoziţiilor *concesive.* În Gramatica, II, 1966, p. 325, găsim următoarea definiţie a acestei categorii de propoziţii: „Propoziţia circumstanţială concesivă arată o împrejurare care ar fi fost de aşteptat să împiedice realizarea acţiunii din regentă, dar nu o împiedică".

Întrucât „împrejurarea" despre care se vorbeşte în definiţia citată se exprimă, cum este normal, printr-o propoziţie, atunci faptul că această „împrejurare" *împiedică* realizarea acţiunii din regentă nu înseamnă nimic altceva decât că această propoziţie *implică negaţia* propoziţiei regente. Simbolizând, ca şi mai sus, două propoziţii oarecare prin 'p' şi 'q' vom putea reprezenta acest raport prin

(21) **Dacă** p, **atunci** *nu este adevărat că* q.

Expresia *este de aşteptat că,* din definiţia citată, ne duce din nou la o anumită *atitudine* (epistemică) a vorbitorului (sau a vorbitorilor) în raport cu propoziţia enunţată. O frază ca

(22) *Este de aşteptat că* p

spune, de fapt, că

(22 a) **Se crede că** (p *este* **mai probabil decât** non-p).

Dar a crede că o propoziţie este *mai probabilă* decât propria ei negaţie înseamnă, de fapt, *a crede* cu unele rezerve acea propoziţie. Putem considera deci că (22 a) spune aproximativ acelaşi lucru cu

(22 b) *Se crede că* p.

O b s e r v a ţ i e. Este evident că (22 b) nu poate fi considerată ca *sinonimă* cu (22 a); este însă evident în acelaşi timp şi că dacă cineva „*crede* că p", atunci acelaşi

cineva „se şi *aşteaptă* că p". Pe de altă parte, prezenţa verbului *a se aştepta* în definiţia dată în gramatică nu ni se pare în niciun caz obligatorie; definiţia ar fi putut, tot atât de bine, folosi verbul *a crede:* „o împrejurare care ar fi fost de *crezut* că împiedică...". Am preferat formularea (22 b) formulării (22), întrucât, în momentul de faţă, există construită o „logică" elaborată a verbului *a crede,* dar nu există o astfel de „logică" a verbului *a se aştepta*; în acord cu (21) şi (22 b), expresia „o împrejurare care ar fi fost de aşteptat să împiedice realizarea acţiunii din regentă", din definiţia citată, poate fi reprezentată prin

(23) **Se crede că (dacă** p, **atunci** *nu este adevărat că* q).

Dacă vom încerca să explicităm ultima parte a definiţiei, şi anume „dar nu o împiedică", vom ajunge la următorul rezultat. A spune că 'p' *împiedică* realizarea lui 'q' înseamnă, după cum am văzut, să afirmăm fraza (21); a spune că 'p' nu *împiedică* realizarea lui 'q' înseamnă a *nega* condiţionala (21):

(24) *Nu este adevărat că* **(dacă** p, **atunci** *nu este adevărat că* q).

Este ştiut că negaţia unei condiţionale este logic echivalentă cu o *conjuncţie* logică, în care primul termen este identic cu primul termen al condiţionalei, iar cel de-al doilea este identic cu *negaţia* celui de-al doilea termen al condiţionalei. Echivalentul frazei (24) va fi deci

(24 a) p **şi** (*nu este adevărat* că (*non*-q))

(vezi şi § **2**, raportul dintre (9) şi (9')). Pe baza regulii dublei negaţii, obţinem din (24 a):

(24 b) p **şi** q.

Dacă am vrea să ne referim la o împrejurare care să „împiedice" realizarea „negativă" a unui eveniment, fraza (23) ar trebui să aibă forma

(23 a) **Se crede că (dacă** p **atunci** *nu este adevărat că* (*non*-q)).

Negaţia condiţionalei incluse în (23 a) (deci faptul că împrejurarea la care se referă concesiva *nu* „împiedică" realizarea acţiunii din regentă) va fi, în mod normal:

(24 c) p **şi** (*nu este adevărat că* (*nu este adevărat că* (*non*-q))).

Aplicând regula dublei negaţii la (24 c), obţinem

(24 d) p **şi** *non*-q.

Se poate observa că a spune că împrejurarea la care se referă concesiva „nu împiedică" realizarea acţiunii din regentă poate însemna două lucruri diferite: (24 b), când ceea ce „se crede" sau „se aşteaptă" este (23), şi (24 d), când ceea ce „se crede" sau „se aşteaptă" este (23 a).

La prima vedere, sensul unei fraze concesive pare a fi (24 b) atunci când fraza are forma

(25) **Deşi** p, **totuşi** q

şi (24 d), atunci când fraza are forma

(26) **Deşi** p, **totuşi** *non*-q.

Într-adevăr, din (25) rezultă că este adevărat 'p' şi că este adevărat 'q', aşa cum se poate deduce şi din (24 b), iar din (26) se poate deduce că este adevărat 'p' şi că este adevărat 'non-q', aşa cum se poate deduce şi din (24 d). Cu toate acestea, frazele concesive, de tipul (25) sau (26), au o proprietate formală care le distinge net de frazele de tipul (24 b) sau, respectiv, (24 d). Deosebirea constă în faptul că frazele de tipul (24 b), (24 d) sunt *simetrice* (în sensul că ordinea propoziţiilor constitutive poate fi inversată), în timp ce frazele de tipul (25), (26) *nu* sunt simetrice. Pentru a arăta acest lucru, vom înlocui pe 'p' şi 'q' cu propoziţii determinate, în (24 b), (24 d), (25) şi (26). Pentru început, vom face

(27) p = este iarnă
q = este cald

Înlocuind în (24 b) pe 'p' şi 'q' în conformitate cu (27), obţinem:

(28) *Este iarnă* **şi** *este cald.*

Făcând aceeaşi substituţie în (25), obţinem:

(29) **Deşi** *este iarnă,* **totuşi** *este cald.*

Se poate observa că, inversând ordinea propoziţiilor în (28), obţinem

(28') *Este cald* **şi** *este iarnă*

iar (28) şi (28') sunt identice din punctul de vedere al sensului. Făcând aceeaşi inversiune în (29), obţinem

(29') **Deşi** *este cald,* **totuşi** *este iarnă*

iar (29) şi (29') *nu* sunt identice din punctul de vedere al sensului.

Facem acum

(30) p = *astăzi este cald*
q = *zăpada se topeşte*

Dacă vom înlocui în (24 d) şi (26) pe 'p' şi 'q' în acord cu (30) vom obţine

(31) *Astăzi este cald* **şi** *zăpada* **nu** *se topeşte*

respectiv

(32) **Deşi** *astăzi este cald,* **totuşi** *zăpada* nu *se topeşte.*

Inversând în (31), (32) ordinea propoziţiilor, obţinem

(31') *Zăpada* **nu** *se topeşte* **şi** *astăzi este cald*

respectiv,

(32') **Deşi** *zăpada* **nu** *se topeşte,* **totuşi** *astăzi este cald.*

Se poate observa, din nou, că (31) şi (31') sunt *identice* din punctul de vedere al sensului, în timp ce (32) şi (32') *nu* sunt identice din punctul de vedere al sensului.

Proprietatea de *asimetrie* a frazei concesive reprezintă un indiciu al faptului că o astfel de frază nu poate fi redusă la un simplu raport de coordonare copulativă. Acest lucru rezultă, de altfel, şi din definiţia dată concesivei. Ceea ce face ca fraza concesivă să fie asimetrică este legătura dintre cele două propoziţii în raport concesiv, pe de o parte, şi *condiţionala* pe care vorbitorul (sau vorbitorii) o „cred(e)". (Atragem atenţia asupra faptului că fraza condiţională este, şi ea, asimetrică, în sensul că propoziţia condiţională nu se poate substitui regentei şi nici invers.)

Consideraţiile de mai sus ne duc la concluzia că raportul „concesiv" conţine, în formă implicită, o *condiţională,* pe care vorbitorul (sau vorbitorii) o *cred(e),* fapt care rezultă, de altfel, şi din definiţia tradiţională a propoziţiei concesive. Făcând *explicită* prezenţa acestei condiţionale, vom reprezenta o frază concesivă după cum urmează. Fie A şi B două propoziţii oarecare, unde B poate avea forma 'q' sau 'non-q', iar A poate fi o propoziţie oarecare, *diferită* de B; A poate fi deci 'p', 'r', 'w' etc.; '*non*-B' este negaţia lui B (evident, chiar şi atunci când B are forma '*non*-q'). Vom spune că o frază concesivă este echivalentă ca sens cu

(33) **(Se crede că (dacă** A, **atunci** *non*-B)) **şi** (A **şi** *nu este adevărat că* (*non*-B)).

În acord cu (33), sensul frazelor (29), (32) se poate exprima prin

(29'') **(Se crede că (dacă** *este iarnă,* **atunci nu** *este cald*)) **şi** (*este iarnă* **şi** (*nu este adevărat că* (**nu** *este cald*))

respectiv

(32'') **(Se crede că (dacă** *astăzi este cald,* **atunci** *zăpada se topeşte*)) **şi** (*astăzi este cald* **şi** *nu este adevărat că* (*zăpada se topeşte*)).

O b s e r v a ţ i e. În cazul în care se consideră că fraza concesivă are un sens mai puternic, adică în cazul în care se consideră că excluziunea implicită într-o astfel de frază are caracter de *necesitate,* (33) poate fi formulat ca

(33') **(Se crede că (este necesar ca (dacă** A, **atunci** non-B))) **şi** (A **şi nu** *este adevărat că* (*non*-B))

sau:

(33'') **(Se crede că** (*non*-B **decurge logic din** A) **şi** (A **şi nu** *este adevărat că* (*non*-B))

Trebuie observat, în acelaşi timp, că, în cazul frazelor (33), (33'), (33''), nu avem a face cu o incompatibilitate între al doilea membru al conjuncţiei,

(34) (A **şi nu** *este adevărat că* (*non-B*))

şi primul membru al conjuncţiei, aşa cum exista un astfel de raport între (19 b) şi (13 e).

Întorcându-ne acum la negaţia unei fraze concesive, de tipul (12), trebuie să remarcăm că, şi în acest caz, ceea ce face ca sensul unei astfel de fraze să fie neclar este tocmai *absenţa* constituenţilor

(33 a) **(Se crede că (dacă** A, **atunci** *non*-B)

sau:

(33 b) **(Se crede că (este necesar ca (dacă** A, **atunci** *non*-B)))

sau:

(33 c) **(Se crede că** *(non*-B **decurge logic din** A))

în formă explicită din structura frazei concesive. În felul acesta, ca şi în cazul frazelor conclusive negate, se creează impresia că formula de negaţie se referă în mod exclusiv la expresia care apare în formă explicită, şi *numai* la aceasta, când, în realitate, formula de negaţie se referă la *ambii* constituenţi ai frazei (şi cel implicit, şi cel explicit) şi neagă, de fapt, întregul raport copulativ.

În acord cu cele arătate, putem considera că sensul frazei negative (12) este dat de negaţia frazei (32"):

(32 a) **Nu** *este adevărat că* [(**se crede că (dacă** *astăzi este cald,* **atunci** *zăpada se topeşte*)) **şi** (*astăzi este cald* **şi** (**nu** *este adevărat că* (*zăpada se topeşte*)))].

Pe baza regulilor de folosire a negaţiei, a conectivelor de conjuncţie *(şi)* şi de disjuncţie *(sau),* fraza (32 a) este logic echivalentă cu

(32 b) [**Nu** *este adevărat că* (**se crede că (dacă** *astăzi este cald,* **atunci** *zăpada se topeşte*))] **sau** [**Nu** *este adevărat că* (*astăzi este cald*) **şi** (**nu** *este adevărat că* (*zăpada se topeşte*))].

Se poate observa că, în (32 b), ceea ce urmează în a doua paranteză dreaptă după „nu este adevărat că" este o condiţională negată. Aşadar, echivalentul frazei (32 b) va fi

(32 c) [**Nu** *este adevărat că* (**se crede că (dacă** *astăzi este cald* **atunci** *zăpada se topeşte*))] **sau** [**nu** *este adevărat că* (**nu** *este adevărat că* (**dacă** *astăzi este cald,* **atunci** *zăpada se topeşte*))].

Pe baza regulii dublei negaţii, obţinem din (32 c):

(32 d) [**Nu** *este adevărat că* (**se crede că (dacă** *astăzi este cald,* **atunci** *zăpada se topeşte*))] **sau** (**dacă** *astăzi este cald,* **atunci** *zăpada se topeşte*).

Fraza (32 d) spune că *cel puţin una* din următoarele fraze este adevărată:

(35 a) **Nu** *este adevărat că* (**se crede că (dacă** *astăzi este cald,* **atunci** *zăpada se topeşte*))

(35 b) **Dacă** *astăzi este cald,* **atunci** *zăpada se topeşte.*

În forma ei generală, negaţia unei fraze concesive va fi logic echivalentă cu

(36) **Nu** *este adevărat că* [(**se crede că** (*dacă* A, *atunci non*-B)) **şi** (A **şi** (**nu** *este adevărat că* (*non*-B)))].

Din (36) se obţine, prin aplicarea regulilor de negaţie,

(36 a) [**Nu** *este adevărat că* (**se crede că** (*dacă* A, *atunci non*-B))] **sau** [**nu** *este adevărat că* (**nu** *este adevărat că* (*dacă* A, *atunci non*-B))].

Aplicând la (30 a) regula dublei negații, obținem:

(36 b) [**Nu** *este adevărat că* (**se crede că** (*dacă* A, *atunci* non-B))] **sau** (*dacă* A, *atunci non*-B).

Într-o frazare mai obișnuită, vom spune că negația unei fraze concesive este echivalentă cu a spune că sau nu este adevărat că „se crede" un anumit raport de excluziune, sau este adevărat raportul de excluziune. E evident că, în cazul în care convenim să atribuim excluziunii conținute într-un raport concesiv un sens mai „puternic", ca în (33'), (33"), este normal să considerăm că negația unei fraze concesive este negația unei fraze de forma (33') sau (33").

2°. În mod tradițional, se consideră că propoziția consecutivă exprimă „urmarea" sau „consecința" faptului sau a evenimentului la care se referă propoziția regentă. În Gramatica, II, 1966, p. 314, se spune: „Propoziția consecutivă exprimă rezultatul unei acțiuni sau al unei calități despre care este vorba în regentă". După cum se poate observa, definiția din gramatică nu diferă în mod esențial de caracterizarea cu care am început considerațiile noastre asupra propoziției consecutive: faptul că propoziția consecutivă exprimă „rezultatul" unei acțiuni sau al unei calități este același lucru cu faptul de a exprima „urmarea" sau „consecința" unei acțiuni sau a unei calități.

A spune deci că propoziția 'q' este „urmarea" sau „consecința" sau „rezultatul" unei acțiuni sau al unei calități la care se referă o altă propoziție, 'p', înseamnă, de fapt, a spune că „'q' este o **consecință** (logică) a lui 'p' " sau că „ 'q' **rezultă** sau **decurge** (logic) din 'p' ". Se poate cu ușurință observa că aceste perifraze cu ajutorul cărora am definit raportul dintre consecutivă și regentă sunt identice cu (15 a, b) de sub § 3. Faptul nu trebuie să ne surprindă, deoarece atât conclusiva, cât și consecutiva exprimă, în realitate, *același raport* față de regentă: atât conclusiva, cât și consecutiva exprimă o *consecință* a regentei; deosebirea apare numai la nivelul strict gramatical, în sensul că propoziția conclusivă este *coordonată* cu regenta, în timp ce consecutiva este *subordonată* față de regentă. Ne putem însă întreba, cel puțin în ce privește cazul aici în discuție, dacă și în ce măsură distincția subordonată / coordonată este relevantă sau poate fi considerată relevantă pentru noi, atâta timp cât nu există un criteriu clar care să permită distincția între un raport de subordonare și un raport de coordonare între propoziții. Într-adevăr, dacă luăm ca criteriu de distincție posibilitatea ca o propoziție să formeze *singură* un enunț, atunci nici conclusiva, nici consecutiva nu satisfac această condiție. Atât o propoziție ca

(37) **Deci** *zăpada se topește*

cât și o propoziție ca

(38) **Încât** *zăpada se topește*

„presupun" prezența, implicită sau explicită, a unei alte propoziții (aceea din care (37) și/sau (38) „rezultă" în mod logic) pentru a putea fi exact înțelese. Graur,

1956, p. 130, arată că propozițiile conclusive (ca și cauzalele coordonate) „sunt aproape la fel cu subordonatele și, de fapt, există și variante subordonate (consecutive și cauzale), care uneori sunt destul de greu de distins de cele principale".

Cele arătate mai sus ne permit să considerăm că sensul unei fraze consecutive, de forma

(39) p **încât** q

este identic cu sensul conclusivei corespunzătoare, de forma

(40) p **deci** q

adică cu

(41) **Se poate crede că** (*este* **necesar că** (*dacă* p, *atunci* q)).

Atragem atenția asupra faptului că (41) nu este altceva decât forma generală a frazei (13 g) din §3.

Mai departe, negația unei fraze de forma (39) va fi

(39 a) **Nu** *este adevărat că* (p **încât** q)

iar sensul unei fraze de forma (39 a) va fi exprimat de negația frazei (41), adică de

(41 a) **Nu se poate crede că** (*este* **necesar că** (*dacă* p, *atunci* q)).

Fraza (41 a) nu este decât forma generală a frazei (13 h) din § 3, ceea ce înseamnă că negația unei fraze consecutive spune același lucru sau are același sens cu negația unei fraze conclusive, fapt cu totul explicabil, dacă ținem seama de observațiile făcute la începutul secțiunii 2° din acest paragraf.

Pe baza celor de mai sus, putem spune că, în cazul particular al frazei (11), sensul trebuie exprimat prin

(11') **Nu se poate crede că** (*este* **necesar că** (**dacă** *astăzi este atât de cald,* **atunci** *se topește zăpada*)).

Ca și în cazul conclusivelor negate, observăm prezența explicită, în (41 a), (11') a operatorilor modali *se poate* și *este necesar,* combinați cu verbul de atitudine epistemică *crede.*

3°. Vom încerca să precizăm, înainte de a stabili sensul unei fraze cauzale negate, care este înțelesul unei fraze cauzale afirmative.

Dacă luăm ca exemplu forma afirmativă a frazei (10), anume

(10 a) *Astăzi ninge* **fiindcă** *e frig*

putem face de la început observația că, în cazul în care (10 a) este adevărată, este adevărat și faptul că cele două propoziții constituente ale frazei (10 a) sunt, fiecare în parte, adevărate. Prin urmare, dacă (10 a) este adevărat atunci este adevărat și că

(10 b) *Astăzi ninge*

și că

(10 c) *E frig.*

Mai mult, se poate spune şi că dacă (10 b, c) nu sunt *ambele* adevărate, atunci nu este adevărată nici (10 a). S-ar părea deci că (10 a) este adevărată atunci când conjuncţia propoziţiilor (10 b) şi (10 c) este adevărată, deci când este adevărată fraza

(10 d) *Astăzi ninge* **şi** *e frig.*

Cu toate acestea, nu se poate considera că (10 a) este echivalentă cu (10 d), deci că (10 a) şi (10 d) „spun acelaşi lucru". Într-adevăr, dacă, în loc de (10 d), vom considera fraza

(42) *Bucureşti este capitala României* **şi** *Paris este capitala Franţei*

nu vom putea spune că

(42') *Bucureşti este capitala României,* **fiindcă** *Paris este capitala Franţei*

este adevărată, dacă (42) este, de asemenea, adevărată. Într-adevăr, (42) *este* adevărată, dar nu există nicio relaţie de *cauzalitate* între faptul că „Bucureşti este capitala României" şi faptul că „Paris este capitala Franţei". Pe lângă aceasta, există şi o proprietate formală care ne împiedică în mod categoric să considerăm că o frază de tipul (10 a) este echivalentă cu (10 d). În timp ce, ca orice conjuncţie, (10 d) se bucură de proprietatea de simetrie, (10 a) nu se bucură de aceeaşi proprietate. Într-adevăr, dacă (10 d) spune acelaşi lucru cu

(10 e) *E frig* **şi** *astăzi ninge*

(10 a) nu spune acelaşi lucru cu

(10 f) *E frig* **fiindcă** *astăzi ninge.*

Situaţia este perfect explicabilă, dacă avem în vedere faptul că o frază ca (10 a) nu spune *numai* că (10 b) şi (10 c) sunt ambele adevărate, ci mai afirmă şi că (10 b) este o „urmare" sau un „rezultat" al faptului la care se referă (10 c). Dar a spune că (10 b) este o „urmare" sau un „rezultat" al faptului la care se referă (10 c) înseamnă a spune că (10 c) este o *condiţie* care, odată realizată, *determină* în mod *necesar* realizarea faptului la care se referă (10 b). În acelaşi timp, faptul că (10 c) reprezintă o *condiţie necesară* a realizării faptului descris de (10 b) se poate exprima, în modul cel mai natural, printr-o *condiţională* care este, în acelaşi timp, şi *necesară.* Aşadar, putem spune că sensul unei fraze cauzale conţine, pe lângă aserţiunea concomitentă a cauzalei şi a regentei (în cazul nostru, propoziţiile (10 c) şi (10 b)), şi aserţiunea unui raport *condiţional necesar* între propoziţia cauzală (= primul termen al condiţionalei) şi propoziţia regentă (= al doilea termen al condiţionalei). Ca şi în cazul frazelor conclusive, este suficient ca vorbitorul (sau vorbitorii) numai să **creadă** că raportul condiţional este necesar (nu este deci nevoie ca acest raport să şi *fie*, în realitate, necesar).

Pe baza celor arătate, se poate spune că sensul frazei (10 a) este exprimat de perifraza

(10 g) [**Se crede că** (*este* **necesar că (dacă** *este frig,* **atunci** *astăzi ninge*))] **şi** (*este frig* **şi** *astăzi ninge*).

În forma ei generală, perifraza unei fraze cauzale va fi

(42) [**Se crede că** (*este* **necesar că** (*dacă* p, *atunci* q))] **şi** (p **şi** q).

Perifraza care exprimă sensul frazei negative (10) va fi, în mod firesc, negaţia frazei (10 g), adică:

(10 h) **Nu** *este adevărat că* [{**Se crede că** (*este* **necesar că (dacă** *este frig,* **atunci** *astăzi ninge*))} **şi** (*este frig* **şi** *astăzi ninge*)].

În conformitate cu regulile de negaţie, (10 h) este echivalentă logic cu:

(10 i) [**Nu** *este adevărat că* **(se crede că** (*este* **necesar că (dacă** *este frig,* **atunci** *astăzi ninge*)))] **sau** [**nu** *este adevărat că* (*este frig* **şi** *astăzi ninge*)].

În mod paralel, forma generală a perifrazei care exprimă negaţia unei cauzale va fi:

(43) [**Nu** *este adevărat că* **(se crede că** (*este* **necesar că** (*dacă* p, *atunci* q)))] **sau** [**nu** *este adevărat că* (p **şi** q)].

Se poate observa, atât din (10 i), cât şi din (43), că ultimul membru al disjuncţiilor respective este o frază copulativă (= conjuncţie) negată; această negaţie nu spune nimic altceva decât că cele două propoziţii ale frazei cauzale nu sunt adevărate în acelaşi timp. Prin urmare, o frază cauzală negată trebuie înţeleasă fie ca negaţie a faptului că „se crede" în existenţa unui raport de „condiţionare necesară" între evenimentul sau starea la care se referă propoziţia cauzală şi evenimentul sau starea la care se referă regenta, fie ca negaţie a faptului că cele două propoziţii constituente ale frazei condiţionale sunt *împreună* adevărate, fie ca negaţie a *ambelor* fapte.

5. Cele discutate în §§ 3,4 ne îndreptăţesc să spunem că ceea ce face ca sensul unor fraze negative de tipul (10) – (13) să fie mai puţin clar, sau, în unele cazuri (ca (12), (13)), chiar cu totul obscur, este prezenţa, în formă implicită în structura semantică a acestor tipuri de fraze a unor verbe de „atitudine epistemică" (de ex. *a crede)* combinate cu operatorii modali de necesitate şi de posibilitate. Dificultatea interpretării semantice a tuturor cazurilor discutate constă în faptul că prezenţa formulei de negaţie în imediata vecinătate a frazei afirmative creează impresia că această formulă se referă numai la ceea ce apare în mod explicit în frazele afirmative (deci *nu* şi la combinaţia de operatori modali şi epistemici), când, de fapt, aceste formule de negaţie se referă, oarecum, în primul rând la *această* combinaţie de operatori. „Reconstituirea" mentală a acestei secvenţe de operatori este, se pare, mai dificilă în cazul conclusivelor, concesivelor şi consecutivelor negative, dar mai uşoară, în cazul cauzalelor negative (poate din cauza caracterului mai puţin „abstract" al raportului cauzal?).

Un rezultat secundar, însă, într-un anumit fel, mai important decât precizarea sensului unor fraze negative, este, pe de o parte, faptul că am *definit* un număr de

conective sintactice *(deci, deşi ... totuşi, încât, fiindcă* şi, evident, prin aceasta, toate celelalte conective echivalente cu ele, adică diversele conjuncţii conclusive, concesive, consecutive şi cauzale) în termenii unui sistem care ne permite un *calcul* sintactic şi o interpretare semantică *exactă* şi, pe de altă parte, faptul, cu o semnificaţie mai largă, că anumite conective sintactice din limbile naturale nu pot fi definite decât în termenii unei logici modale şi ai unei logici a verbelor de atitudine epistemică.

Ceea ce ne-am propus să facem în acest articol nu a fost construirea unui sistem *formal* care să dea socoteală de sintaxa şi semantica unor clase de fraze negative. Ceea ce ne-am propus să facem a fost numai atingerea unui stadiu de *pre-formalizare,* adică a unui stadiu care să permită integrarea fără prea mare dificultate a conceptelor, definiţiilor şi relaţiilor definite aici într-o „generalizare" a uneia dintre logicile „epistemice" existente (cum este, spre ex., Hintikka, 1969, sau Swain, 1971) sau a unui sistem modal dintre cele existente, sau, în sfîrşit, într-o „generalizare" obţinută prin combinarea unui sistem modal cu o logică epistemică.

Faptul că ne-am menţinut în limitele unui stadiu de pre-formalizare explică absenţa unor precizări şi a unor anumite „constrângeri" impuse diverselor formulări, perifraze sau definiţii. Vom da două exemple în acest sens, pentru a preveni unele posibile neînţelegeri.

(a) Logica verbelor *crede* şi *şti,* aşa cum este dezvoltată de Hintikka şi de Swain în lucrările citate, este logica acestor verbe *enunţate* în legătură cu un *individ definit*, într-un *moment definit.* Este deci logica unor enunţuri de forma '**Ion** *crede că* p', '**Ion** *ştie că* p' (adevărate într-un moment, t_i, şi numai în acel moment). Când, în paginile de mai sus, am folosit anumite perifraze în care apărea o formă ca *se crede că* (deci o formă *impersonală* a lui *a crede*, şi, probabil, la un prezent „atemporal") am depăşit, de fapt, limitele sistemului logic la care ne-am referit. Pentru a putea opera cu expresii de acest fel, este necesară o *generalizare* a sistemului Hintikka sau Swain (o astfel de generalizare am sugerat în Vasiliu, 1973).

Mai departe, când am afirmat (§3, p. 235) că (13 g) este incompatibilă cu (19 b) şi că acest lucru se poate *demonstra* în termenii logicii lui Hintikka şi/sau Swain, am avut în vedere nu exact forma actuală a acestei logici, ci o formă *generalizată* a ei.

(b) În § 3, în legătură cu fraza (13 e), am trecut peste faptul că verbul *crede* este precedat acolo de un operator modal şi că, prin urmare, ceea ce se neagă în această frază nu este faptul că 'se crede că', ci faptul că 'este *posibil* să se creadă că'. Întrucât ceea ce am prezentat mai sus nu reprezintă un sistem formal, faptul că ţinem sau nu ţinem seama de prezenţa acestui operator nu poate avea *consecinţe* propriu-zise; pentru a nu complica prea mult lucrurile, am preferat să ignorăm, în mod deliberat, prezenţa acestui operator. Evident că, în cazul în care se trece la construirea unei „logici" a conectivelor studiate în acest articol, va fi necesar să se decidă dacă prezenţa lui *se poate* în (13 e) este sau nu este indispensabilă; în cazul în care se va constata că această prezenţă este indispensabilă, atunci, în mod obligatoriu, (13 e) va trebui interpretată ca negaţie a unei propoziţii *posibile*.

LUCRĂRI CITATE

Gramatica II, 1966 = Academia Republicii Socialiste România, *Gramatica limbii române*, vol. II, ediția a II-a revăzută și adăugită, tiraj nou, București, 1966.

Graur, 1956 = Al. Graur, *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale*, in „Studii de gramatică" vol. I, 1956, p. 121–139.

Hintikka, 1969 = Jaakko Hintikka, *Knowledge and Belief*, Ithaca and London, fourth printing, 1969.

Hughes & Cresswell, 1972 = G. E. Hughes & M. J. Cresswell, *An Introduction to Modal Logic*, London, reprinted with corrections, 1972.

Swain, 1970 = Marshall Swain, *The Consistency of Rational Belief*, in *Induction, Acceptance, and Rational Belief*, edited by Marshall Swain, Dordrecht-Holland, 1970, p. 27–54.

Vasiliu, 1971 = E. Vasiliu, *Some Formal Properties of Non-semantic Items*, în *Papers from the Seventh Regional Meeting Chicago Linguistic Society*, April 16–18, 1971, Chicago, 1971, p. 275–281.

Vasiliu, 1973 = E. Vasiliu, *Modality and Inference in Natural Languages*, în *Wiener Linguistische Gazette*, II, 1973.

NEGATIVE SENTENCES AND „EPISTEMIC ATTITUDES"

ABSTRACT

In contradistinction with negative sentences the meaning of which is clear enough, there are negative sentences the meaning of which is difficult to be caught. To the latter category belong negative sentences the constituents of which are clauses connected by conjunctions of the type *fiindcă* "because", *încât* "so that", *deși... totuși* "though (... yet)", *deci* "therefore".

The „obscure" meaning of such kind of negative sentences is due to the following fact: all of the affirmative sentences formed by means of the above mentioned connectives contain in *implicit form* either some modal expressions (like *it is necesnary that ..., it is possible that...*), or some expressions for what is called "epistemic attitudes" (like *one believes that...*); these expressions are prefixed to the constituent clauses of the sentences here under discussion. In order to understand correctly the negation of such sentences, one has to *make explicit* all the modal and/or epistemic attitude operators involved (in implicit form) in the structure of this kind of sentences.

The main results obtained by investigating the meaning of the considered class of sentences are the following two:

a) making explicit and defining in a pre-formal way their meaning;

b) defining in a pre-formal way a class of syntactic connectives occurring in natural languages *(because, so that, though (...yet), therefore)*.

FRAGMENT DE LA GRAMMAIRE DE L'ARTICLE DÉFINI*
(Typologie et diachronie)

1. Les langues qui connaissent l'emploi de l'article défini peuvent être classifiées, du point de vue typologique, en deux grandes catégories:

(i) Langues où les noms précédés d'une préposition[1] n'ont pas d'article (comme le roumain, l'albanais, partiellement le bulgare[2] etc.).

(ii) Langues où les noms précédés d'une préposition ont un article (dans cette catégorie se trouvent les principales langues romanes, sauf le roumain, ainsi que l'anglais, l'allemand, le néo-grec, etc.).

2. Dans le cas où l'on veut caractériser un certain nombre de langues, du point de vue typologique, dans les termes d'une grammaire transformationnelle, on doit prendre en considération les éléments suivants:

(i) Qu'il faut établir d'abord si les langues considérées ont ou non une structure profonde (SP) identique.

(ii) Que, dans le cas où l'on admet que les langues considérées n'ont pas une structure profonde identique, il faut établir quelles sont les règles, parmi celles qui spécifient la structure de profondeur (surnommées «règles de constituants» ou «règles de réécriture») qui sont *communes* pour la SP de toutes les langues considérées et quelles sont les règles spécifiques pour l'une ou plusieurs de ces langues.

Notant par RC_1, RC_2, ... RC_n l'ensemble des règles de constituants qui spécifient les structures profondes SP_1, respectivement, SP_2 ... SP_n, des langues considérées, les règles communes à toutes ces langues représentent *l'intersection* des ensembles RC_1, RC_2, ... RC_n. Dans le cas où l'on constate qu'il n'y a aucune règle commune à tous les ensembles de règles RC_1, RC_2 ... RC_n, on dit que l'intersection de ces ensembles est vide: $RC_1 \cap RC_2 \cap ... RC_n = 0$; dans le cas où il y a au moins une règle commune à tous ces ensembles de règles, on dit que leur intersection n'est pas vide: $RC_1 \cap RC_2 \cap ... RC_n \neq 0$.

(iii) Pour toute langue, la structure profonde est liée à sa structure superficielle (SS) par un nombre de règles de «transformation». Par conséquent, à chaque ensemble de règles de constituants RC_i qui spécifient une certaine structure profonde SP_i, s'associe un ensemble, T_i, de règles de transformation. Le composant transformationnel des grammaires considérées peut contenir un certain nombre de règles communes $T_1 \cap T_2 \cap ... T_n \neq 0$, ou bien qu'il n'aie pas de règles communes

* În *Etudes Romanes* II (Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique Romane, XII) (1977/1978), pp. 137–144

[1] On prend en considération seulement les prépositions ayant un régime d'accusatif; les prépositions ayant un régime de datif ou de génitif, comme on le sait, peuvent être suivies d'un nom précédé d'article. L'existence de prépositions ayant un régime d'accusatif qui permettent l'apparition d'un nom précédé d'article (la préposition *cu* en roumain) n'est pas de nature à avoir des conséquences essentielles sur les considérations qui suivent.

[2] L. Andrejčin, N. Kostov, K. Mirčev, E. Nikolov, St. Stojkov, *Bălgarski ezik*, Sofia, 1955, p. 118.

$T_1 \cap T_2 \cap ... T_n = 0$. Deux ensembles de règles de transformation T_i, T_j, dans le cas où ils ne sont pas identiques, sont différents dans le mesure où au moins l'un d'entre eux contient une règle de transformation que l'autre ne contient pas.

On n'a pas ici l'intention de spécifier les règles de constituants qui engendrent les structures profondes. De plus, puisque nous sommes intéressés non seulement aux aspects typologiques de la grammaire de l'article, mais aussi à ses aspects diachroniques, on aura, pour point de départ, l'hypothèse que les langues qui ont un article défini, ont, en ce qui concerne l'article, une SP identique[3]. Par conséquent, les différences qui existent entre les diverses langues de cette catégorie appartiennent (bien sûr en ce qui concerne le comportement de l'article) exclusivement à leurs structures superficielles; cela signifie que les grammaires de ces langues diffèrent uniquement par leur comportement transformationnel.

3. Dans une grammaire transformationnelle, les deux types de langues mentionnés au § 1, doivent être décrits de la manière suivante:

Dans toutes les langues avec article défini, l'une des expansions possibles du groupe nominal est:

(1) Art $^\frown$ Nom

On remarque que (1) ne contient aucun déterminant du nom, c'est-à-dire, aucun complément du nom. Les deux types linguistiques dont on a parlé au § 1 avaient un comportement différent en ce qui concerne les structures à la forme (1) par rapport à la préposition précédente. Il existe donc deux types linguistiques.

a. Langues où la structure (1) *ne se réalise pas* dans la structure superficielle après les prépositions. Pour cette catégorie de langues, il faut considérer qu'il existe une règle de transformation, t_i, dont l'effet est la suppression de l'article après les prépositions.

La forme générale de cette règle est:

(2) t_i: Art-Nom → 0 – 2 après prépositions
       1   2

On dit que les langues qui appartiennent au type décrit sous § 1 (i) se caractérisent par la présence de la règle t_i dans le composant transformationnel T de leur grammaire ce q'on exprime par $t_i \in T$.

On dit qu'une langue appartient *au type A* si et seulement si:

(i) SP: Art $^\frown$ Nom

et

(ii) $t_i \in T$

Ainsi que l'on peut remarquer, les langues mentionnées sous § 1 (i) sont *des langues de type A*.

b. Langues où la structure (1) se réalise dans la structure superficielle également. Par conséquent, on peut affirmer que la grammaire de ces langues *ne contient* aucune règle de suppression de l'article après les prépositions, donc elle ne

---

[3] Nous avons démontré ailleurs (*Typological phonemics, evolutive phonemics and transformationalism*, in Dressler/Mareš, *Phonologica*, 1972, München/Salzburg, pp. 329–333) les raisons pour lesquelles au moins dans la comparaison diachronique il faut admettre l'hypothèse que la SP des langues comparées est identique.

contient pas la règle de sous (2) et on peut le formuler par $t_i \notin T$. On dit qu'une langue est du type B si et seulement si:

(i) SP: Art ⁀ Nom

et

(ii) $t_i \notin T$

On peut ainsi remarquer le fait que les langues mentionnées sous § 1 (ii) sont *des langues de type B*.

4. Du point de vue évolutif (diachronique) on peut dire que le roumain représente un stade *archaïque*, puisque les langues romanes qui aujourd'hui admettent l'article après la préposition se comportaient dans leurs périodes plus anciennes d'évolution comme le roumain: après la préposition, le nom n'était pas précédé d'article[4].

On a donc le droit de dire que les autres langues romanes ont innové au moment où elles sont arrivées à admettre des constructions avec un nom précédé d'article après la préposition.

D'où il résulte que dans *leur période de communauté, les langues romanes avaient une grammaire de type A*, donc une grammaire dont le composant transformationnel contenait la règle de «suppression» de l'article[5].

Les langues romanes, sauf le roumain, évoluent par la perte de la règle t_i, *passant* ainsi *d'une grammaire de type A à une grammaire de type B*.

Le caractère archaïque du roumain s'exprime par le fait que la grammaire de cette langue demeure une grammaire *de type A*.

5. Si l'on compare les deux points de vue, typologique et diachronique (évolutif), on peut faire les observations suivantes:

1° Le roumain et l'albanais appartiennent au même type linguistique, puisque les deux langues ont une grammaire de type A[6].

2° Le rapport typologique entre l'albanais et les langues romanes occidentales est exactement le même que celui qui existe entre celles-ci et le roumain: l'albanais, tout comme le roumain, a une grammaire de type A, tandis que les langues romanes occidentales ont une grammaire de type B[7].

Qu'est-ce qui nous permet alors d'établir une relation *d'affinité génétique* entre le roumain, d'une part, et les langues romanes occidentales, d'autre part, et qu'est-ce qui nous empêche d'établir une relation du même type entre l'albanais et les langues occidentales?

---

[4] Cf. Ed. Bourciez, *Eléments de linguistique romane*, Paris, deuxième édition refondue et complétée, pp. 345, 428, 499, 553.

[5] La règle t_i ne doit nullement être comprise comme exprimant l'évolution depuis un stade (avec article) à un autre stade d'évolution (sans article). Ce qu'il faut comprendre par cette règle, c'est le fait que t_i a un rôle de «filtre», c'est-à-dire qu'elle *empêche* la réalisation au niveau SS de la structure Art ⁀ Nom après la préposition. La structure superficielle des langues engendrées par une grammaire de type A ne contiendra donc pas de constructions du type Prép ⁀ Art ⁀ Nom; la structure superficielle des langues engendrées par une grammeire dans laquelle t_i n'agit plus comme un «filtre» pourra contenir des constructions de forme Prép ⁀ Art ⁀ Nom parce que ce type de construction (*existant* au niveau SP des deux types de langues) peut être actualisé au niveau SS.

[6] Cf. Kr. Sandfeld, *Linguistique balkanique. Problèmes et résultats*, Paris, 1930, pp. 133–134.

[7] Cf. Bourciez, *loc.cit.*, p. 553.

Bien sûr qu'*aucun trait intrinsèque* de ces deux types de grammaire, mais uniquement les facteurs d'ordre extra-grammaticale, à savoir les *données d'ordre historique*, qui nous montrent que l'albanais et les langues romanes occidentales *ne dérivent pas*, par l'évolution dans le temps, d'un stade plus ancien de communauté, tandis que le roumain et les langues romanes en *dérivent*.

Un rapport évolutif de même qu'un rapport typologique n'est autre chose qu'une relation de *ressemblance* entre deux grammaires, plus exactement, c'est la relation entre deux grammaires dont l'intersection n'est pas vide (= un nombre de règles sont communes). Quand les règles non-communes *sont mises en relation avec le facteur temps*, en montrant que celles-ci sont *postérieures* ou *antérieures* aux règles communes, la relation est *évolutive (diachronique)*; dans le cas où les règles non-communes ne sont pas mises dans une telle relation (soit pour des raisons méthodologiques, soit pour des raisons qui se rattachent à l'histoire externe des idiomes – comme dans le cas «albanais / langues romanes occidentales»), la différence est *typologique (structurale)*.

6. Il nous paraît profitable d'établir maintenant certains rapports entre les questions discutées ci-dessus et les problèmes des «langues en contact».

1° On peut dire que l'appartenance au même type A du roumain et de l'albanais est due soit au *contact* entre les deux langues, soit à leur substrat commun.

Bref, le contact avec l'albanais ou le substrat commun des langues albanaise et roumaine ont favorisé le *conservatisme* du roumain.

2° En bulgare, la grammaire de l'article diffère de la grammaire de l'article albanais et roumain; en bulgaire contemporain, l'article peut être supprimé devant les noms précédés d'une préposition, quand les noms appartiennent à la catégorie «abstrait» ou «circonstanciel»[8].

On peut considérer, alors, que dans le bulgare contemporain la transformation t_i (= transformation de «suppression» de l'article après la préposition) a un caractère *optionnel* et, par conséquent, le bulgare contemporain appartient plutôt au type B (comme les langues romanes occidentales et le néo-grec).

Il existe un argument qui plaide en faveur de l'idée que cette particularité de l'article en bulgare est apparue indépendamment du roumain et de l 'albanais: la grammaire roumaine et la grammaire albanaise avaient la règle t_i (parce qu'elles étaient des langues de type A) au moment où l'article apparaît en bulgare. Si la grammaire bulgare de l'article avait eu pour modèle la grammaire de l'article roumain et albanais, on aurait pu espérer que le bulgare eût lui aussi une grammaire de type A (c'est-è-dire, avec la règle t_i) et qu'il la perdît ou «commençât» à la perdre par la suite. Dans ce cas, le caractère optionnel de la règle dans le bulgare contemporain devrait être un signe de ce «début de perte». Mais puisqu'il n'existe pas, à notre avis, des preuves d'une application plus conséquente dans le passé de la règle t_i, il résulte que l'hypothèse initiale est difficilement acceptable.

Si cette hypothèse est difficile à accepter, plus acceptable est l'hypothèse que le bulgare a *commencé* par avoir une grammaire de type B et que le stade actuel reflète *l'évolution vers le type A*, donc vers «l'acquisition» de la règle t_i. Mais on peut supposer éventuellement que cette évolution n'est pas indépendante de son contact avec le roumain et l'albanais.

---

8 Cf. L. Andrejčin, N. Kostov, K. Mirčev, E. Nikolov, St. Stojkov, *op.cit.*, p. 118.

TENSE AND ASPECT IN ROMANIAN*

1. In spite of the fact that forms like *cântă* "he, she is singing" (= present), *cântá* "he, she was singing" (= imperfect), *a cântat* "he, she has sung" (= compound past), *cântase* "he, she had sung" (= past perfect), *va cânta* "he, she will sing" (= future), *va fi cântat* "he, she will have sung" (= second future) are generally considered by grammarians as expressing *tense* distinctions, the contrast between the compound past *a cântat* and the imperfect *cântá* is usually explained by grammarians rather in terms of aspect: the *imperfect* expresses the idea of "duration", the action expressed by the verb is considered with no respect to its accomplishment, while the *compound perfect* (the so called "simple perfect" is not taken into consideration here, because its use is very restricted in the literary dialect of Romanian, and, on the other hand, it seems to me – at least for the time being – irrelevant for our discussion) expresses the idea of "accomplishment". Incidentally, these explanations are in perfect agreement with the content of the terms *infectum* and *perfectum,* respectively[1].

However, it seems to me that the aspect feature *perfectum/infectum* is not a characteristic restricted only to the tense-pair *perfect-imperfect,* but is a feature occurring throughout the entire "tense" system of the indicative. Trying to show how the aspect feature (*perfectum/infectum*) interplays with tense, and trying to find a hierarchy between these two features are the two aims of the subsequent lines.

2. It seems to me intuitive enough to consider that an "accomplished" action is always *in the past* with respect to that-time-point by reference to which this action is said to be "accomplished"; to put it otherwise: if I take as a reference point the time T_i and I say that "at time T_i the action A is *accomplished*" it means that I say that the stretch of time (which could be even just another time-point) necessary for A to be accomplished is situated *before* T_i (since at T_i the action A is already accomplished); that is to say this stretch of time is situated in the *past* with

---

* În *Studia linguistica Alexandro Vasilii filio Issatscenko a collegis amicisque oblata.* [Henrik Birnbaum, Henrik &Durovic, Lubomir & Jacobson, Gunnar & Nilsson, Nils-Ake & Sjoberg, Anders & Worth, Dean S. (eds.)] – Lisse (The Netherlands): P. de Ridder Press, 1978, XXV, pp. 443–450.

[1] A special emphasis on the aspectual distinction between past ("compound perfect" and "simple perfect") and imperfect may be found in works like: T. Vianu, *Arta prozatorilor români* (= The art of the Romanian prose writers), Bucharest, 1941, pp. 397–432; Iorgu Iordan, *Limba româna contemporană* (= Contemporary Romanian), 1954, pp. 440–444, especially pp. 441–442; Liviu Onu, *Unele probleme ale imperfectului românesc* (= Some Problems of the Romanian Imperfect), in "Omagiu lui Iorgu Iordan", Bucharest, 1958, pp. 645–660 (a comprehensive bibliography up to 1958 concerning the Romanian imperfect may be found in Onu's work, p. 645 fn. 1); *Gramatica limbii române* (= The Grammar of Romanian), vol. I, 2nd ed., Bucharest, 1966, pp. 236–239.

respect to T_i. Of course, this "past" is not required to be very remote, it may be represented by the time-segment ending just one moment before T_i, at T_{i-1} (or even at T_i?)[2].

The idea of "accomplished action" is related in Romanian not only to the content of the compound past, but to the content of other two tense forms: past perfect and second future. The fact that sentences like (1), (2) below are at least odd if not even contradictory should be taken as evidence supporting this view:

(1) *Ion citise cartea şi nu terminase de citit cartea* "John had read the book and he had not finished reading the book"

(2) *Mâine Ion va fi citit cartea şi nu va fi terminat de citit cartea* "tomorrow John would have read the book and he will not have finished reading the book"

The oddity of (1), (2) comes from the fact that the clauses which follow the conjunction *şi* "and", viz.:

(l)a *nu terminase de citit cartea* "he had not finished reading the book"
(2)a *nu va fi terminat de citit cartea* "he will not have finished reading the book"

express an idea which is entirely opposed to the one expressed by the "past perfect" and the "second future" from the first clauses of (1), (2), viz.:

(l)b *Ion citise cartea* "John had read the book"
(2)b *Mâine Ion va fi citit cartea* "tomorrow John will have read the book"

asserting that "reading the book is an accomplished fact in the past" (in (1)b) and "reading the book is an accomplished fact in the future" (in (2)b).

In contradistinction to the past perfect and second future, neither the imperfect nor the first future, nor the present is associated with the idea of "accomplished action". Evidence for this is the fact that by substituting in (1) or (2) one of these last tenses for the past perfect (in (1)) and for the second future (in (2)), one obtains sentences which are semantically correct:

(3) *Ion citea cartea şi nu terminase de citit cartea* "John was reading the book and he had not finished reading the book"

(4) *Ion va citi cartea şi nu o va termina de citit* "John will read the book and he will not finish reading it"

(5) *Ion citeşte cartea şi nu o termină de citit* "John is reading the book and he does not finish reading it"

---

[2] Andrei Mişan, *Categoria gramaticală a aspectului verbal* (= The Grammatical Category of the Verbal Aspect), in „Cercetări de lingvistică" (= Researches in Linguistics), XIV, 1969, fasc. 2, pp. 265–278 and XV, 1970, fasc. 1, pp. 131–143 makes a similar but, I think, too restrictive remark: "We must not forget that, from a logical point of view, we can speak of a finished (accomplished) action only in terms of the past forms of the verb" (*op. cit.* in "Cercetari de lingvistică", XIV, p. 273); obviously, one can speak of an accomplished action in terms of the future forms, as well.

One must then say that, in Romanian, the oppositions *past perfect / imperfect*, *second future / first future* are based not only on a tense relation (the first term of each of them is "anterior" to the second, that is to say is "past" with respect to the second), but also on an aspect relation: the first member is the *perfectum*, the second one is the nonperfectum, i.e., the *infectum*. What we are dealing with is an aspectual opposition *perfectum / infectum* in the past and in the future, respectively, or to put it otherway, the *past perfect* expresses an accomplished action with respect to a time point situated in the *past* (i.e., *before* the "uttering time"), whereas the second future expresses an accomplished action with respect to a time point situated in the future (i.e., *after* the "uttering time").

3. A less clear time situation displays the "compound past". It is a form expressing an "accomplished action" with respect to a time point which is *before* the "uttering time"; or to a time point which is just simultaneous with the "uttering time". To put it another way: is the compound past a form expressing an "accomplished fact" with respect to the past, or to the present?

The answer to this question can be given by taking into account the observation above that the *perfectum* form by its very nature is bound to express also the idea of *anteriority* with respect to the time point taken as a reference point. Accordingly, if the Rom. "compound perfect" would be a *perfectum* with respect to a past time of reference, it would express the idea of anteriority in connection with this past time. However, this is not the case. The compound past does not express (by itself) anteriority with any past time, neither with respect to the imperfect, nor with the compound past:

(6) *Ion a mâncat şi Gheorghe scria o scrisoare* "John (has) eaten and George was writing a letter"

(7) *Ion a mâncat şi Gheorghe a scris o scrisoare* "John (has) eaten and George (has) written a letter"

The first clause of (6) does not refer to an event taking place *before* the event referred to by the second clause of the same sentence. They could be viewed at most as simultaneous. The same is the relation between the two constituent clauses of (7).

On the other hand, the "compound past" does always refer to events or states which seem to be anterior to the present. At the same time, the compound past expresses as we have already seen, an "accomplished action". Trying now to answer the question as to when this action was accomplished, one must say that it was accomplished some time up to the "uttering time", or more precisely, the *upper limit* of its accomplishment is the uttering time, i.e., at the "uttering time" the action *is accomplished*.

Notice however that the "uttering time" is not necessarily identical with the time which *the present tense* refers to, but is only inferred by the time period (or point) the present tense is referring to. The present should be defined rather as that tense which is neither future, nor past. This negative definition is justified by the fact that, in Romanian, the present may be used instead of the future:

(8) *Mâine plec* (literally) "tomorrow I am leaving"

or instead of the past, as the use of the "narrative (or "historical") present" shows. At the same time, neither the future, nor the past can be used instead of the present.

According to these considerations, one should say that the "compound past" refers to an action which is accomplished at a time point which must be negatively defined by the fact that it is "unmarked" with respect to the features "future" and "past".

I think that a comparison between the present and the "compound past" from the point of view of their capacity to cover a large time segment, ranging from the past up to the future is significant. The compound past may refer to the past, as the following example shows (as evidence for this must be taken the simultaneity relation with an obviously past time):

(9) *Pe când Ion dormea, Gheorghe a citit cartea* "while John was sleeping, George read the book"

The compound past may refer to the "utterring time", as in the answer to the question in the next example:

(10) *Ce faci acum? – Am plecat* "What are you doing now? – (literally) I have left"

Finally, the compound past may refer to the future:

(11) *Mâine* "tomorrow" *am plecat* "I have left" *din București* "Bucharest" "Tomorrow I will have left Bucharest"

One more feature characterizing the "compound past": in relation with the *past perfect,* the former refers always to a time point (or period) which is *posterior* with respect to the time point the past perfect is referring to; in

(12) *Ion dormise și Gheorghe a citit cartea* (literally) "John had slept and George read the book"

the first clause obviously refers to an event which occurred *before* the event which the second clause refers to. That means, if we think of the aspect values of these tenses, that: if the action expressed by the verb of the first clause is *accomplished in the past* and if it is accomplished also with respect to the time the verb of the second clause refers to, then the "accomplishment" of the action designated by this latter verb took place *after that past time* (of the accomplishment of the action designated by the first verb). According to this last remark, one should say that the "accomplishment time" of an action referred to by the "compound past" *is not the past time,* but a time which is *after* the past time; on the other hand, this "accomplishment time" *is neither the future* (because the "accomplishment time" in the future is expressed by the second future), but a time which is *before* the future time.

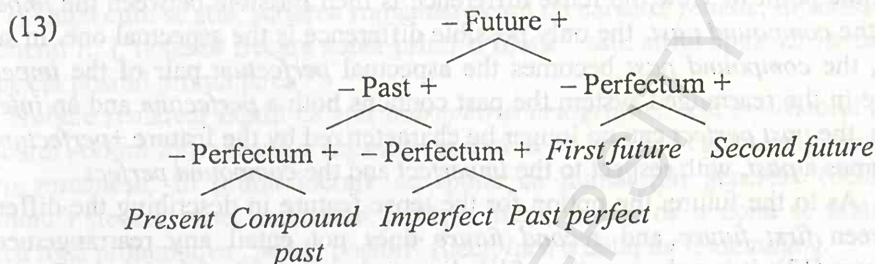
It is easily seen that the time location of the "accomplishment" is defined exactly in the same terms in which the present tense is defined: a time which is neither the past, nor the future.

The conclusion to be drawn from the above considerations is that the "compound past" must be viewed as the *aspectual pair of the present.*

4. It seems that the verbal forms of the indicative may be described in terms of two-feature categories: time and aspect. Each of the three time locations of the action displays the aspectual distinction between *perfectum* and *infectum.*

If we agree that the *present* is unmarked with respect to the features *future* and *past,* the indicative form system of Romanian may be represented by means of the following diagram

(13)

where *present* is paired with the *compound past*, the *imperfect* with the *past perfect,* and the *first future* with the *second future*; the second member of each pair is positively characterized with respect to the aspectual feature *perfectum*, while the first member is negatively characterized with respect to the same feature; it is always the *infectum* form. The distinction between *perfectum* and *infectum* may be interpreted as a distinction presenting the action *objectively* (that is to say, presenting the action "from outside") or *subjectively* (that is to say, presenting the action "from inside"), as Issatschenko[3] suggests.

Nevertheless, the indicative forms system in Romanian contains redundant features: the pairs from the bottom of our diagram are opposed not only with respect to the feature ±*Perfectum*, but with respect to a tense feature, as well. This tense feature is the time relation between the "accomplishment time" of the action and the time point (or segment) with respect to which the action is said to be "accomplished"; from this point of view, the "accomplishment time" is always *anterior*. Herefrom the "pastness" of each of the *perfectum* forms with respect to their corresponding *infectum* forms. To put it another way, the *perfectum* forms are *past* forms with respect to their corresponding *infectum* forms.

At least as far as the compound past is concerned, it seems that the redundant tense feature differentiating *perfectum* from *infectum* is prevalent in comparison with the aspect feature. The very fact that the compound past may be used in order to express simultaneity with a past action expressed by the imperfect is a clear piece of evidence supporting this view:

(14) *Când tu citeai, eu am mâncat* (literally) "while you were reading, I have eaten/ate"

---

[3] A. V. Issatschenko, *Grammatičeskij stroj russkogo jazyka v sopostavlenii s slovackim*, II, *Morfologia*; Bratislava, 1960, p. 133.

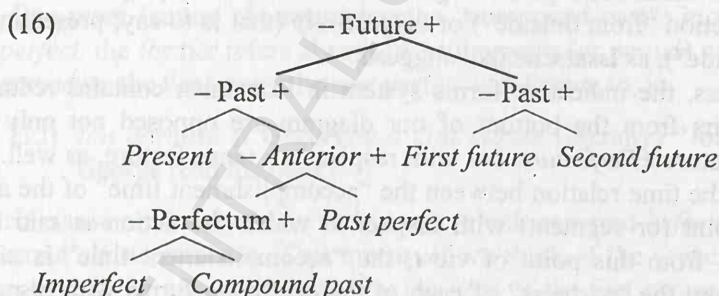
(15) *Când tu ai citit, eu mâncam* (literally) "you have read and in the meantime I was eating"

The effect of this tense prevailing feature is the necessity of rearranging the aspect based diagram (13) in such a way as the tense distinction between *present* and *compound past* to become a supraordinated distinction in comparison with the aspectual distinction. In such a way, the *compound past* will become opposed to the *present* by the feature *past* (leaving for the feature +*perfectum* the role of a redundant feature); by characterizing the *compound past* by the feature *past,* from the time point of view, no tense difference is then possible between the *imperfect* and the *compound past;* the only possible difference is the aspectual one. In such a way, the *compound past* becomes the aspectual *perfectum* pair of the *imperfect.* Since in the rearranged system the past contains both a *perfectum* and an *infectum* form, the *past perfect* can no longer be characterized by the feature +*perfectum* and becomes a *past,* with respect to the *imperfect* and the *compound perfect.*

As to the future, the option for the tense feature in describing the difference between *first future* and *second future* does not entail any rearrangement of diagram (13); it is only a matter of labeling nodes: instead of the label ±*Perfectum,* one has only to put the label ±*Past;* the *second future* will become +*Past* with respect to the first future (it is interesting to note that some grammarians call this tense form *past future* or *anterior future*).

According to the above remarks, the tense based system of the indicative forms becomes:

(16)

In this time-based system, the aspectual distinction is the only feature distinguishing *imperfect* and *compound perfect* (it is associated with no tense feature). The feature ± *Past* (in the future) coexists with the ± *Perfectum* feature. The feature +*Anterior* is associated with the (redundant) feature +*Perfect,* when the *past perfect* is compared with the *imperfect* and with the *present.*

ASPECTE ALE RAPORTULUI ORTOGRAFIE – ORTOEPIE ÎN ROMÂNA ACTUALĂ*
(Reguli ortografice care nu există)

1. După cum se știe, scrierea românească are un caracter *fonetic*, în sensul că, „în general [...], notează fiecare sunet printr-o literă”[1] sau, altfel spus, că „scrierea redă pe cât posibil pronunțarea”[2].

Trebuie remarcat faptul că atât *Îndreptarul ortografic...*, cât și articolul citat al Mioarei Avram formulează o anumită rezervă în ce privește caracterul *fonetic* al scrierii românești: în prima lucrare se spune că numai „în general” (deci nu *totdeauna!*) fiecare sunet este redat printr-o literă; în cea de a doua se arată că scrierea redă pronunțarea „pe cât posibil” (deci, încă o dată, *nu totdeauna!*).

Putem considera eventual că scrierea românească nu este în întregime fonetică, în primul rând, pentru că așa-numitul „principiu fonetic” nu este singurul care stă la baza regulilor, ci este asociat cu principiul „morfologic”, cu principiul „etimologic”, cu principiul „silabic” etc.[3] Vom vedea însă mai jos – și acesta este, de fapt, scopul rândurilor de față – că există cazuri în care absența caracterului fonetic al scrierii nu se datorează imixtiunii altor principii decât cel fonetic, ci altor factori, pe care urmează să-i precizăm mai departe.

2. Dat fiind caracterul *fonetic* al scrierii românești, este de așteptat ca normele de *scriere* să fie de așa natură, încât să permită oricând trecerea de la *forma scrisă* a cuvântului la *forma* lui *fonetică* și invers[4]; altfel spus, este de așteptat ca cunoașterea regulilor de scriere să permită „citirea” corectă a oricărui cuvânt, chiar a unuia necunoscut pentru cel care citește. De exemplu, cineva care nu a *auzit* cuvântul scris *cianură*, ar trebui ca, prin cunoașterea regulilor ortografice, să știe dacă acesta trebuie citit [ĉanúră] sau [ĉianúră] (deci cu [a] după [ĉ] sau cu hiatul [i-a]).

Realitatea este că nu toate regulile ortografice, așa cum apar ele în *Îndreptarul ortografic...*, sunt formulate în așa fel încât să permită o interpretare fonetică a cuvântului scris.

De exemplu, în Îndreptar nu există nicio regulă care să stipuleze explicit faptul că literele *c, g* urmate de literele *e, i* notează sunetele [ĉ], respectiv [ĝ], și că literele *e, i,* urmând după *c, g,* au uneori valoare fonetică (aceea de a nota vocalele

---

* În LL, 1978, nr. 2, p. 202 – 206

1 *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, București, Editura Academiei, 1973, p. 3.

2 Mioara Avram, *Probleme ale alcătuirii unui nou îndreptar ortografic al limbii române*, în LR XXIV (1975), nr. 4, p. 283.

3 *Ibidem*, p. 283–284.

4 G. Beldescu, *Ortografia în școală*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973, p. 12.

[e, i], ca în *cer, cină, gem, gimnastică*, iar alteori nu au decât o simplă valoare diacritică, ca în *ceas, urci, geană, mergi*, unde indică pur şi simplu faptul că *c, g* trebuie „citiţi" [ĉ, ĝ] şi nu [k, g]). Observăm că regulile de la §§ 66, 69 (singurele referitoare la secvenţele de litere *ci, gi*) au doar rolul de a preveni citiri speciale ca [ţifră, kortež]. Tot aşa, din Îndreptar lipsesc reguli explicite care să indice faptul că litera *h*, care urmează după *c, g*, este un simplu indiciu grafic al faptului că literele precedente nu notează sunetele velare [k, g], ci palatalele [ḱ, ǵ].

Se poate spune – generalizând – că indicaţii explicite asupra pronunţiei dau doar regulile în a căror formulare figurează expresia „se scrie şi se pronunţă..." (cf. §§ 2, 4, 5, 11, 16 etc.) sau regulile în care se menţionează chestiunea pronunţării în alt fel decât prin formula menţionată (cf. §§ 10, 19 etc.).

Deşi autorii *Îndreptarului ortografic...* nu o spun explicit, absenţa unor reguli care să permită „interpretarea fonetică" a scrierii se explică prin aceea că s-a pornit, după toate aparenţele, de la ideea că cei pentru care normele ortografice sunt făcute *ştiu* cum trebuie pronunţate literele şi secvenţele de litere; ei *ştiu* deci că un *c* urmat de *e, i* trebuie pronunţat [ĉ] şi nu [k] sau [ḱ], că un *h* care urmează după *c* sau *g* şi precedă literele *e, i* „nu se citeşte" şi are rolul de a „preveni" citirea [ĉ, ĝ] a literelor *c, g* etc.

Mai adăugăm la acestea şi observaţia că chiar şi acele reguli ortografice care stipulează explicit o anumită interpretare fonetică a grafiei se bazează în mare măsură pe cunoaşterea prealabilă de către cititor a acestei interpretări, astfel încât se ajunge ca aceste reguli să se bazeze, în ultimă analiză, pe un cerc vicios. Un exemplu, la întâmplare: regula de la § 36 prevede: „se scrie şi se pronunţă *ea*, nu *ia*, după consoană: *acea, aceasta, ceai* [...], *deal* [...], *leac* [...] (nu *ciai, dial, liac* etc.)". Se poate observa că indicaţia de pronunţare „se pronunţă *ea*" presupune cunoaşterea prealabilă a felului în care se pronunţă secvenţa de litere *ea*. O probă în acest sens o reprezintă faptul că această secvenţă poate reprezenta atât diftongul [e̯a], cât şi hiatul [e-a]; prin urmare trebuie citit [de̯al] sau [de-al] (în două silabe)? Răspunsul este că pronunţarea corectă este cea dintâi, însă acest lucru îl ştim nu din regula de sub § 36, ci din simpla cunoaştere prealabilă a formei fonetice a cuvântului. La fel, ştim că ceea ce se scrie *real* se citeşte [reál] (în două silabe) şi nu [re̯al] (cu diftong) nu din regula de sub § 36, ci din cunoaşterea prealabilă a formei cuvântului.

Este evident că cercul vicios reprezentat de aproape toate regulile care cuprind formularea „se scrie şi se pronunţă *x* şi nu *y*" derivă din faptul că indicarea pronunţiei unei litere (sau a unei secvenţe de litere) se face aproape în mod exclusiv cu ajutorul literelor alfabetului folosit în scrierea limbii române şi al scrierii româneşti, deci al literelor şi al scrierii a cărei valoare fonetică urmează a fi explicitată.

Generalizând, putem spune că *Îndreptarul ortografic...* nu cuprinde un număr de reguli care să stabilească valoarea fonetică a literelor (sau a secvenţelor de litere); în aceste condiţii, deşi scrierea românească este – cel puţin teoretic – în primul rând fonetică, se ajunge la situaţia ciudată ca, la o analiză riguroasă, să constatăm că, în fond, regulile de ortografie nu dau, în majoritatea cazurilor, nicio

indicație clară cu privire la pronunția formelor scrise ale cuvintelor (aproape toate indicațiile, după cum am văzut, presupun cunoașterea prealabilă a formei fonetice a cuvântului).

La această observație se poate răspunde că, atâta timp cât regulile ortografice se adresează unor vorbitori de limba română, și nu unor oameni care cunosc aspectul scris al limbii române și vor să afle cum trebuie pronunțat ceea ce este scris, este normal ca, în formularea regulilor ortografice, să se presupună că cei care le folosesc „știu” cum trebuie pronunțate cuvintele scrise și că, prin urmare, nimeni nu va ezita între citirea [de̯al] și [de-al] (în două silabe) a cuvântului scris *deal,* tot așa cum nimeni nu va citi [khem] cuvântul ortografiat *chem,* sau nimeni nu va citi [ǵer] ceea ce este scris *ger*.

Împotriva unui argument de acest ordin se poate obiecta arătând următoarele:

1°. Deși cu caracter esențial prescriptiv, ortografia este sau trebuie să fie sau trebuie concepută ca disciplină *științifică,* ca și alte discipline lingvistice ca gramatica, sau lexicologia, sau stilistica. În consecință, un corp de reguli ortografice nu poate fi conceput ca un simplu instrument cu ajutorul căruia cititorul urmează să-și „completeze” unele lacune în cunoștințele pe care le deține empiric în ce privește scrierea; altfel spus, ortografia nu poate fi concepută în dependență de ceea ce „se știe” sau „nu se știe” cu privire la scriere, sau de greșelile care se fac sau nu se fac în scriere, tot așa cum gramatica nu este concepută în dependență de măsura în care vorbitorii știu sau nu știu să construiască în mod corect propoziții și fraze sau să folosească în mod corect formele flexionare. Ca și gramatica, de exemplu, ortografia trebuie concepută ca un ansamblu coerent de reguli a căror prezență se justifică atât prin structura internă a ansamblului, cât și prin realitatea obiectivă la care aceste reguli se referă. (În cazul ortografiei această realitate este *scrierea,* și nu cunoștințele empirice pe care cei ce scriu le au despre felul în care scriu.)

2°. Distincția între pronunția cunoscută și pronunția necunoscută presupusă de absența unor reguli explicite este greu de făcut, întrucât, cu excepția unui număr de cuvinte care constituie vocabularul activ al oricărui vorbitor al unei anumite limbi, numărul de cuvinte utilizat variază nu numai de la o categorie de vorbitori la alta, ci și de la individ la individ. Dacă este de presupus că un cuvânt ca *deal* sau *leac* este cunoscut de orice vorbitor al limbii române și, în consecință, orice vorbitor va citi [de̯al] sau [le̯ak] și nu [déal] sau [léak] (în două silabe), nu este tot atât de sigur că *orice* vorbitor va fi *auzit* pronunția cuvântului scris *leal* și deci va ști că pronunția este [leál] și nu [le̯al], sau că ceea ce este scris *cianură* corespunde la pronunțarea [ĉianúră] și nu la pronunțarea [ĉanúră].

Evident că există situații în care „cunoștințele” vorbitorilor cu privire la pronunția unor cuvinte par a nu avea niciun rol. De exemplu, nimeni nu va avea ezitări în ce privește pronunțarea primei litere din *paradigmă* (deși cuvântul poate fi nefamiliar pentru mulți vorbitori).

Cele două situații se explică, în ultimă analiză, astfel: în ultimul caz se poate formula o regulă general valabilă pentru pronunțarea literei *p* (litera *p* se pronunță [p]), în timp ce în cel dintâi caz nu se poate formula o regulă de citire a literei *e* (sau *i*) atunci când este urmată de o literă vocalică. (Acesta și este, de altfel,

motivul pentru care cuvinte ca *leal* și *cianură* figurează în dicționarul care indică pronunțarea, în timp ce *paradigmă* nu figurează.)

Se poate observa în urma celor arătate sub acest punct că, de fapt, distincția pronunție cunoscută / pronunție necunoscută se reduce la un fapt obiectiv, care ar trebui exprimat într-un sistem ortografic coerent în felul următor: prin formularea unei reguli de citire, în ultimul caz, prin absența unei astfel de reguli, în cel dintâi. Trebuie notat însă că prezența sau absența unei reguli nu poate avea semnificația pe care i-am acordat-o decât cu condiția ca ortografia să fie astfel construită încât să cuprindă în formă explicită toate regulile de citire. În cazul în care ortografia satisface această condiție, putem fi siguri că absența unei reguli reprezintă nu o simplă omisiune accidentală (datorată eventual faptului că autorii o consideră prea „banală" și prea „cunoscută" pentru a fi înregistrată), ci o *caracteristică structurală* a sistemului de scriere.

3. În paragraful precedent am arătat că, în forma lui actuală, sistemul ortografic românesc se caracterizează prin absența unui număr de reguli și că această absență face ca valoarea fonetică a unor (secvențe de) litere să nu poată fi stabilită. Absența acestor reguli se explică, după cum am arătat, prin două cauze:

(a) Simpla *omisiune,* datorată faptului că autorii normelor au considerat că valoarea unor (secvențe de) litere este oarecum „înțeleasă de la sine" pentru cineva care citește și scrie românește. Este vorba de reguli care ar trebui să stabilească valoarea unor litere care par a nu pune probleme de citire ca *a, b, d, e, f* etc. sau a unor secvențe de litere ca *ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi.*

(b) *Imposibilitatea* de a capta într-o regulă cu caracter general valoarea fonetică a unor (secvențe de) litere. Este vorba de cazuri ca:

(i) valoarea fonetică a literei *e* urmată de o literă vocalică (= literă care poate nota o vocală): valoarea [e̯] în *deal* și valoarea [e] în *leal* nu pot fi stipulate printr-o regulă[5];

(ii) valoarea fonetică a literelor *e, i* după *c,* g, atunci când *e, i* sunt urmate de o literă vocalică: valoarea strict diacritică (= absența valorii fonetice) în *ceas, geam, picior, magiun* și valorile [e, i] în *liceal, geologie, cianură, efigie* nu pot fi stipulate printr-o regulă;

(iii) valoarea fonetică a literelor *e, i* după *ch, gh,* atunci când *e, i* sunt urmate de o literă vocalică: valoarea strict diacritică (= absența valorii fonetice) în *cheamă, gheață, chiar, ghiaur* și valorile [e, i] în *cheotoare, așchie, gheonoaie* (variantă a lui *ghionoaie), frânghie* nu pot fi stipulate printr-o regulă;

(iv) valoarea fonetică a literelor *o, i, u* atunci când sunt urmate de o literă vocalică: valorile [o, i, u] în *protozoar, principial*[6], *conceptual* nu pot fi stipulate prin reguli.

Exemplele se pot înmulți, însă nu prea mult.

În măsura în care regulile „omise" (categoria (a) de mai sus) *există* obiectiv în forma implicită în deprinderile grafice și de citire și presupunem că ele pot fi

---

[5] Al. Graur, *Mic tratat de ortografie*, București, 1974, p. 118–119.
[6] *Ibidem.*

explicitate într-o ortografie cu un caracter mai sistematic, se poate considera că lipsa acestor reguli nu reflectă caracterul „mai puţin fonetic” al scrierii româneşti. (Observăm, cu toate acestea, în treacăt, că absenţa unor reguli explicite de „citire” poate determina pronunţii aberante. De exemplu, dat fiind că în cuvinte ca *nas* şi *încă* nazala este notată cu aceeaşi literă, *n*, absenţa unei reguli care să prevadă că litera *n* notează sunetul [ŋ] (= nazala velară) atunci când precedă literele *c, g* şi sunetul [n] (= nazala dentală) înainte de vocală sau la finală de cuvânt, poate duce la o pronunţie deviantă ca [înkă] (cu nazala dentală).

În schimb, regulile care *nu pot fi formulate* (categoria (b) de mai sus) reflectă o *proprietate structurală a sistemului de scriere*, şi anume un anumit grad de ambiguitate a scrierii în raport cu pronunţarea. În acest sens, putem spune că „regulile care nu pot fi formulate” măsoară gradul în care scrierea românească se îndepărtează de o „scriere fonetică”. Imposibilitatea de a formula o regulă de „citire” arată că scrierea nu „redă” în toate cazurile pronunţarea sau, altfel spus, nu este în toate cazurile „motivată” de pronunţare.

În acest moment putem preciza o idee pe care o sugeram la sfârşitul primului paragraf al acestui articol. Scrierea românească nu este în întregime fonetică nu numai pentru motivul că principiul fonetic nu este *singurul* pe baza căruia această scriere este normată, ci şi pentru motivul că există cazuri în care raportul dintre sunete şi litere nu are un caracter sistematic, ceea ce se manifestă prin imposibilitatea de a formula acest raport în termenii unei *reguli* (adică a unei relaţii cu caracter *general*).

4. Recunoaşterea, pe de o parte, a faptului că există un număr de cazuri în raport cu care nu se pot formula reguli şi, pe de altă parte, inventarierea exactă a acestor cazuri are, credem, consecinţe practice care nu trebuie neglijate.

În primul rând trebuie avut în vedere modul de elaborare a dicţionarului ortografic şi ortoepic. Un astfel de dicţionar trebuie să indice pronunţarea pentru *toate cuvintele* care conţin o literă sau o secvenţă de litere al cărei corespondent fonetic nu poate fi fixat printr-o regulă. În acest caz, dicţionarul trebuie să îndeplinească rolul pe care nu îl poate îndeplini regula; este deci un înlocuitor al regulii. Este clar că, în aceste condiţii, dicţionarul nu poate fi scris decât după ce au fost identificate exhaustiv toate situaţiile pentru care nu pot fi formulate reguli (toate cuvintele care conţin literele *e, i, o, u* urmate de litere vocalice; toate cuvintele care conţin literele *c, g* urmate de literele *e, i* urmate de litere vocalice etc.).

În al doilea rând, trebuie avută în vedere predarea ortografiei şi a ortoepiei în şcoală: pentru toate cazurile în care nu se pot da reguli de citire (vezi aici mai sus), elevii ar trebui deprinşi să utilizeze dicţionarul ortografic şi ortoepic (sau orice alt dicţionar care indică pronunţarea) ori de câte ori cuvântul nu le este suficient de familiar. Crearea acestei deprinderi este, credem, mai utilă decât încercarea de a formula o regulă aproximativă, a cărei aplicare poate duce la pronunţii greşite, tocmai datorită imposibilităţii de a formula o regulă cu caracter general.

NOTE ASUPRA SEMNIFICAȚIEI UNOR PĂRȚI DE VORBIRE: SUBSTANTIVUL ȘI ADJECTIVUL*

1. Observațiile care urmează ne-au fost prilejuite de reexaminarea mai multor definiții tradiționale date unor părți de vorbire. După cum se știe, în definirea părților de vorbire se folosesc, în mod tradițional, criterii gramaticale și criterii semantice.

Cele de mai jos nu trebuie înțelese ca rezultatul intenției de a prezenta un „studiu critic" asupra elementelor semantice care intervin în mod tradițional în definirea părților de vorbire, ci trebuie înțelese exact în sensul indicat în titlu, ca *succesiune de note.*

2. *Noțiunile de „obiect", „calitate" și „însușire".* Termenii menționați în titlul acestui paragraf ne-au atras atenția întrucât figurează în definițiile date în GLR I[1], p. 55 (**§ 52**) și p. 114 (**§ 117**), substantivului și, respectiv, adjectivului.

Substantivul este definit (*lucr. cit.*, p. 55) semantic ca denumind „obiecte în sens foarte larg, adică ființe, lucruri, fenomene, acțiuni, însușiri, relații".

Despre adjectiv, se spune (*lucr. cit.*, p. 114) că „exprimă o calitate a unui obiect acordându-se cu substantivul care exprimă numele acelui obiect".

1°. Prima observație pe care o facem privește faptul că, printre „obiectele în sens foarte larg", în GLR I, p. 55, se înregistrează și *însușirile.* Or, în lipsa unei convenții terminologice explicite, este foarte greu – dacă nu chiar imposibil – să facem distincția între *însușiri* (denumite de substantive) și *calități* (denumite de adjective). Este clar că, fără o convenție prin care să se stabilească diferența de sens dintre *însușire* și *calitate*, nu putem spune decât că o categorie de substantive, anume acelea care denumesc *însușiri*, este *semantic identică* cu adjectivele sau, altfel spus, că între substantivele care denumesc *însușiri* și adjective nu există nicio diferență de ordin semantic. Concret: semnificația unui cuvânt ca *frumusețe* este de același tip cu aceea a unui cuvânt ca *frumos*. Ni se pare că o astfel de concluzie se află în evident dezacord cu intuiția lingvistică a oricărui vorbitor de limbă română.

2° Pe de altă parte, în această ordine de idei, ni se pare indicat să punem în lumină un aspect care nu apare cu evidență decât din compararea celor două definiții citate: ceea ce deosebește sensul unui adjectiv de sensul unui substantiv care numește o însușire (= calitate) nu este altceva decât modul în care „însușirea" (= calitatea) este *concepută*: în cazul adjectivelor, conform definiției citate, calitatea este concepută *ca aparținând obiectului* (desemnat de substantivul determinat); în cazul „abstractelor calității", calitatea este concepută oarecum „în

---

* În LR XXXIX (1990), nr. 1, p. 18–20.

[1] *Gramatica limbii române*, Vol. I, Ediția a II-a revăzută și adăugită. Tiraj nou, București, Editura Academiei, 1966.

sine", în mod independent de (orice) obiect, adică este asimilată „obiectelor" propriu-zise[2]. Deosebirea menționată poate fi considerată de natură semantică, nu gramaticală. Opoziția calitate „în sine" / calitate „în obiect" este, după cum se observă, corelată cu o diferență de ordin *formal* (distincția substantiv / adjectiv trebuie considerată ca fiind de natură formală), ceea ce înseamnă că este relevantă din punct de vedere structural.

3° Noțiunea de „obiect în sens foarte larg" a fost, probabil, introdusă în definiția substantivului ca urmare a intenției de a face ca substantive de tipul *frumusețe, tinerețe* etc. să fie subsumabile caracterizării semantice a substantivului ca „parte de vorbire care denumește obiecte". Astfel, „salvarea" definiției presupune adoptarea unui punct de vedere foarte controversat: este vorba de faptul că, în momentul în care facem dintr-o *însușire* un *obiect* (mai concret spus: considerăm că *frumusețe* se referă la un *obiect* care nu diferă în mod esențial de un „obiect" ca acela denumit prin cuvântul *pisică*), nu facem decât să „reificăm", însușirile, adică nu facem decât să introducem un simplu „produs" al minții omenești (cum este „însușirea" detașată de obiectele care o posedă) în ordinea lucrurilor materiale, existente dincolo de conștiința noastră.

4° Se admite, de obicei, că ceea ce face ca un semn oarecare să „denumească" un obiect (sau o clasă de obiecte) este un element de natură mentală: „conceptul" sau „ideea" sau „imaginea" pe care o deținem în raport cu obiectul respectiv. Dacă admitem că „obiectul" denumit de un substantiv ca *tinerețe* este *însușirea* la care se referă cuvântul aici în discuție, ne putem întreba care este, în acest caz, „elementul mental" („conceptul", „ideea" sau „imaginea") pe care îl deținem în legătură cu acest obiect? Nu putem admite cu ușurință ideea că un substantiv ca cel la care ne referim nu-și denumește obiectul prin intermediul unei entități mentale (ca toate celelalte substantive), după cum nu putem admite (fără a contrazice definiția) ideea că un substantiv ca cel pe care-l discutăm nu denumește un obiect.

În ceea ce privește adjectivele, ne putem pune următoarea întrebare: Se deosebește adjectivul de substantiv prin aceea că ultimul denumește *obiecte*, în timp ce primul nu denumește decât „calități ale obiectelor" (desemnate de substantivele determinate)? Răspunsul ni se pare a fi negativ: se poate considera că adjectivul denumește (prin intermediul calității) tot obiecte, anume pe acelea care dețin calitatea exprimată de adjectiv. Mai concret: obiectele denumite de un adjectiv ca *verde* sunt toate obiectele caracterizate prin calitatea de a fi verzi. Ideea se bazează pe faptul că adjectivul nu denumește pur și simplu calități, ci calități *ale obiectelor*. Adoptând acest punct de vedere excludem posibilitatea de a înțelege adjectivul ca nume „al calității în sine", deci al calității „reificate".

Cele discutate aici sub 1° – 4° arată că întrebuințarea formulării „obiect în sens foarte larg" în definiția substantivului antrenează după sine complicații nedorite de cei care au formulat definiția și care ar trebui avute în vedere atunci când se evaluează sistemul de definiții (tradiționale) ale gramaticii.

---

[2] Cu privire la substantivele care denumesc „însușiri", în GLR I, p. 30, se spune: „substantivul exprimă însușirea considerată ca obiect (abstract) de sine stătător". Aceasta, spre deosebire de adjectiv, care „exprimă o însușire *a unui obiect*" [s.n., E.V.].

3. În **§ 2.** am semnalat câteva inconveniente ale modului în care sunt caracterizate semantic substantivele și adjectivele. Sub 1° ne-am oprit asupra implicațiilor *ontologice* pe care le are noțiunea de „obiect în sens foarte larg". Cele arătate pun în evidență faptul că definiția semantică a substantivului (mai exact: ideea de „obiect în sens foarte larg") se bazează de fapt pe o ontologie identică cu aceea a *limbii*: definiția implică o *reificare a însușirilor*, tot așa cum limba, prin „abstractele calității", transformă în obiecte calitățile (= însușirile) pe care le denumesc substantivele din această categorie.

Credem că discuția de sub 2° este de natură să pună în evidență faptul că identitatea dintre *ontologia teoriei limbii* și *ontologia limbii* nu este necesară. Mai mult: se poate spune că tocmai separarea celor două ontologii face posibilă distincția clară între adjective și „abstractele calității". Căci cele arătate sub 2° conduc la concluzia că limba *își creează* propria ei ontologie, diferită de ontologia teoriei limbajului. Se poate observa că, în cazul în care ontologia asumată de teorie ar fi identică cu ontologia limbii, o astfel de caracterizare semantică (ca cea de sub 2°) a „abstractelor calității" ar fi lipsită de sens.

4. Mulți au sentimentul că se mișcă pe un teren sigur atunci când folosesc „limbajul tradițional" al gramaticii. Acest sentiment de siguranță provine, credem, pe de o parte, din faptul că, de-a lungul a zeci și chiar sute de ani, oamenii (gramaticieni, profesori, școlari etc.) s-au folosit de acest limbaj pentru a descrie faptele de limbă într-un mod care poate să dea oricui o idee despre ce este un anumit fapt gramatical. Pe de altă parte, sentimentul de siguranță provine din aceea că – cel puțin în aparență – toată lumea cunoaște sensul cuvintelor folosite în acest limbaj: toată lumea știe ce este o *proprietate*, o *calitate*, o *însușire*, toată lumea știe ce înseamnă a *(de)numi*, ce înseamnă un *obiect* etc.

Intenția notelor de mai sus a fost aceea de a înlătura sentimentul prea acut de „siguranță" pe care l-am amintit aici, mai sus. De aceea am atras atenția asupra faptului că, deși consacrat prin „tradiție" și prin „uz", „limbajul tradițional" al gramaticii ascunde de multe ori nebănuite capcane. Pentru a le putea evita, e necesară mai întâi de toate o critică aprofundată a ceea ce am numit „limbajul tradițional" al gramaticii.

IV. SEMANTICĂ, PRAGMATICĂ, STILISTICĂ

ANALYTIC SENTENCES IN NATURAL LANGUAGES*

0. The purpose of the subsequent lines is to examine a part of Katz's (1964) theory of analytic, contradictory and synthetic sentences, viz. the theory of analytic sentences.

1. I pointed out elsewhere (Vasiliu, 1968) that Katz and Fodor's theory, although intended to be a *semantic* one, is not at all concerned with the basic semantic problem of *truth*; although semantic, this theory is not intended to lay down truth conditions for the expressions it is dealing with. The semantic device enables us only to characterize a sentence (within a language L) (a) as semantically normal or abnormal, (b) as semantically ambiguous or unambiguous, (c) as being or not a paraphrase of another one or (d) as having some other semantic property.

Katz (1964) tried to enlarge the framework of the theory by supplementing it with some statements, definitions and rules accounting for the analytic, contradictory or synthetic character of sentences generated by a (transformational) grammar *G*.

It is obvious that classifying sentences into analytic, contradictory and synthetic is a matter of their truth value; roughly speaking, analytic sentences are those whose truth is not depending on facts, contradictory sentences are those whose falsehood also is not depending on facts, and synthetic sentences are those whose truth value has to be established only by reference to facts.

I shall not discuss here the truly philosophical problem of motivating this classification. I should only point out that despite the fact that this classification is entirely grounded on the concept of 'truth value', Katz's theory does not account for this matter in any way.

2. We shall give here the most important definitions and comments from Katz's study. Katz ([1964], p. 531) defines an analytic copula sentence (i.e., of the form N–is–Aj or N–is–N) as follows:

"The copula sentence *S* is *analytic on the reading* $r_{1,2}$ if and only if every semantic element e_i in p_2 is also in p_1 and for any complex semantic element $\{e_1 \cup e_2 \ldots \cup e_n\}$ in the path p_2 is a semantic element e_j such that $1 \leq j \leq n$ and e_j is in the path p_1."

Some explanations for the terms and the symbolism used are needed: an element (i. e., e_1, e_2, etc.) is meant as a common denomination for either 'semantic markers' or 'distinguishers' (for these concepts see Katz & Fodor [1964]; Katz & Postal [1964]). The meaning structure of a lexical item is represented in the dictionary in a normal form by means of a tree diagram, where semantic markers are nodes.

* În RRL XIII (1968), n° 5, pp. 529–539.

A *path* is a branch of such a tree, the starting point of a branch being an extreme node from the bottom and its end point being the node from the top. A *derived path, p,* is a path resulting by amalgamation of two paths belonging to two different lexical items dominated by the same node of a P-marker (for the definitions of the terms used here, see Katz & Fodor [1964], Katz & Postal [1964]); p_1 is a (derived) path of the NP-subject, p_2 is a path of the predicative (i.e., Aj or NP).

Let us consider the sentence

(1) $A ^\frown \text{is} ^\frown B$

where *A* is represented in the dictionary by

(1a)
```
A
|
a
|
b
|
c
```

B is represented by

(1b)
```
B
|
a
|
b
```

where *a–b–c is* p_1 and *a–b* is p_2 and *a, b, c* are semantic markers.

The fully semantic representation of (1) would be

(1c)
```
A ⌒ is ⌒ B
|        |
a        a
|        |
b        b
|
c
```

It is obvious that according to the previous definition, (1 c) is analytic: path *a* and *b* from p_2 are also in p_1; to *a* from p_2 corresponds *a* in p_1, to *b* from p_2 corresponds *b* in p_1.

As Katz ([1964], p. 532) pointed out, "analyticity is the counterpart, on the sentence level, of the relations of synonymy and meaning inclusion, found on the level of lexical items and expressions".

For the sentences derived by generalized transformations, the concept of analyticity is defined as follows:

"... A transformationally compound sentence *S* is analytic on a reading if the matrix sentence and the sentence embedded into the matrix to construct *S* are

paraphrases on a reading or if the embedded sentence is redundant." (Katz [1964], p. 540)

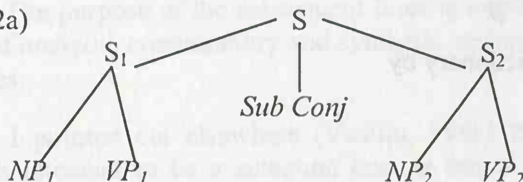
A special definition for analytic conditionals (of the form 'if S_1, then S_2') is given in order to reach a definition for logical 'entailment' *(L* – implication, in Carnap's terminology).

The structure of a sentence like

(2) if S_1 then S_2

is:

(2a)

The definition of an analytic sentence like (2) is:

"A sentence *S*... is analytic on the reading $r_{1,2}$ if and only if

(a) it is the case that the reading r_1 for the whole sentence S_1 and the reading r_2 for the whole sentence S_2 which are amalgamated to form $r_{1,2}$ are, respectively, formed from the amalgamation of $r(NP_1)$ and $r(VP_1)$, where $r(NP_1)$ is the reading for NP_1 and $r(VP_1)$ is the reading for VP_1, and the amalgamation of $r(NP_2)$ and $r(VP_2)$, where $r(NP_2)$ is the reading of NP_2 and $r(VP_2)$ is the reading of VP_2 and

(b) it is the case that the relation between $r(NP_1)$ and $r(NP_2)$ and the relation between $r(VP_1)$ and $r(VP_2)$ is exactly that which (*D*6) [= the first definition quoted in this paper, E. V.] specifies for p_1 and p_2, i.e., all semantic elements in $r(NP_1)$ are in $r(NP_2)$ and all semantic elements in $r(VP_1)$ are in $r(VP_2)$." (Katz [1964], p. 541)

The definition for logical entailment is the following: "The sentence S_1 entails the sentence S_2 if and only if the conditional 'If S_1, then S_2' is analytic." (Katz [1964], p. 541)

It should be noticed that all the previous definitions are grounded on the idea of predicative 'emptiness' or 'vacuity' or 'redundancy' characterizing analytic sentences. That is – unformally speaking – each sentence belonging to one of the types defined above, could be considered as being founded by two main parts: one which is 'meaning bearing' and another which does but 'repeating' (a part of) the meaning of the first part. This conception is rooted – as Katz ([1964], p. 543) pointed out – in Kant's theory of analytic truth.

In all of the definitions quoted above the concepts of synonymy and 'meaning inclusion' are involved (see Katz [1964], p. 532 and our previous quotation concerning this matter). The examples given by Katz are the following:

(3) *Bachelors are unmarried.*

(4) *The happy child is happy.*

(5) *The man who is cheerful is cheerful.*

(6) *The pediatrician who loves her is a doctor who loves her.*

(7) *The man who stole the cake is the man by whom the cake was stolen.*

(8) *Stones are physical objects.*

(9) *Spinsters are adult women who have never been married.*

or

(10) *The man who ran every race ran every race.*
(11) *The owner of the team owns the team.*
(12) *The person who lent Sam the book lent the book to Sam.*
(13) *What costs lots of money costs lots of money.*
(14) *The sweating man sweats sometimes.*
(15) *The child who often sleeps sleeps often.*

One can easily see that – excepting (3), (6), (8), (9) – all of the sentences above are characterized by some kind of repetition of one or more of their constituents or constituent phrases.

To conclude the brief explanations of Katz's theory, I recall the final lines of the study:

"The notion *analytic sentence* that we have explicated does not cover all the cases usually described as necessary truths. Thus, our explication explains why some necessary truths, viz. the analytic ones, are necessary, but it leaves open the question why those necessary truths that are not predicatively vacuous are necessary."

3. The theory sketched above seems to me questionable in many respects.

1°. Katz's first definition of analyticity (Katz [1964], p. 531, (D6); cf. above, under 2) has to be revised, because, in the form given by Katz, it holds only to the extent that p_2 (= the reading of the predicative) does not contain any distinguisher. As Katz & Postal ([1964], p. 14) pointed out, distinguishers are the idiosyncratic parts of the meaning, thereby a definite distinguisher is supposed to occur only once in a dictionary of *L* (see also Katz & Fodor [1964], p. 500). Hence one has to infer that given a distinguisher δ_j occurring as a final element of the path p_2, δ_j cannot, by definition, occur any longer in any other path, that is in p_1 (= the path of the subject – NP).

I think that this observation implies one of the two following consequences:

(a) either the distinction semantic marker / distinguisher has to be waived and then the entire theory must be revised, or

(b) the distinction semantic marker / distinguisher is to be maintained, and then, in an ideally refined semantic system, where each reading associated to each lexical item ends with a distinguisher, the distinction between analytic and synthetic sentences completely disappears.

It seems for me clear enough which would be the implications of waiving the distinction here under discussion and I shall not make here any comment about this matter.

I shall discuss only some implications of (b):

(α) From the fact that one might *construct* a dictionary (even for an artificial language) where the conditions stipulated in (b) are fulfilled, it follows that *there are at least artificial languages where the distinction analytic / synthetic does not hold*; moreover, even the *existence* of such a distinction becomes a matter of choosing between languages: the distinction analytic / synthetic is a characteristic only of *some* languages.

(β) We are told by Katz & Fodor [1964] that to express a given meaning property by a semantic marker or by a distinguisher is (again!) a matter of choice:

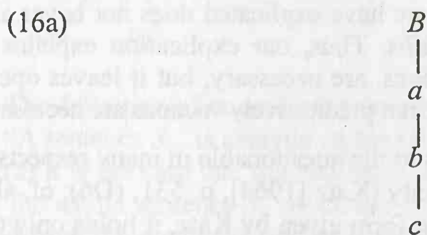
"... The decision to represent a piece of lexical information by semantic markers or by distinguishers can only be justified by showing that it leads to correct interpretation of sentences." (Katz & Fodor [1964], p. 498)

"Decisions to represent a piece of lexical information by a marker or a distinguisher determine in part what semantic ambiguities will be only marked in the semantic interpretation of sentences and what will be both marked and resolved." (*ibid.*, p. 499)

The number of quotations might be increased.

Let us examine a plain theoretical example: the lexical item B cannot be fully described only by the semantic markers *a*, *b*; there is a semantic remainder *x*, which might be represented either by the semantic marker *c* or by a distinguisher, δ_i.

Adopting the first solution we shall have:

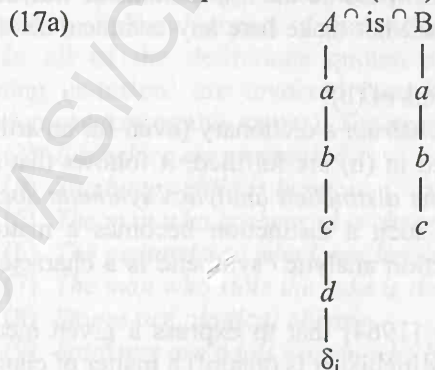
Adopting the second one we shall have:

Let us now suppose *B* is a predicative, and we have also a noun *A*, represented in the dictionary by the semantic markers *a, b, c, d* and the distinguisher δ_i. Let us consider now the sentence

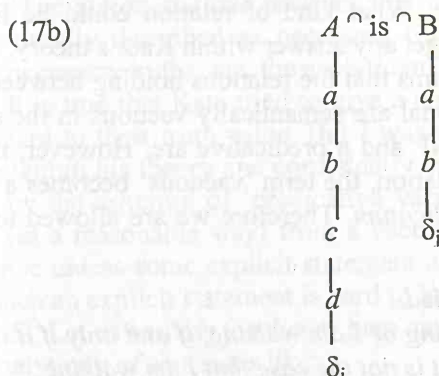
(17) $A^\frown is^\frown B$

If we decide to represent *B* as in (16 a) the semantic structure of (17) would be

If we decide to represent B as in (16 b), the semantic structure of (17) would be

(17b)

It is obvious that, according to Katz's definition, (17a) is *analytic* while (17b) is not.

We may conclude this point by saying that *not only analyticity is a matter of choosing between languages but it is a matter of choice in constructing one and the same language.*

It is worthy to note that one of Katz's most important arguments against Carnap's [1960] theory of analyticity sounds as follows:

"In this proposal of Carnap's, the synonymous terms, expressions and sentences of the language, the incompatible constructions, the analytic sentences, etc., are given in terms of what amounts to a list of conventions ... But here an old difficulty ... returns to plague him. Again, he fails to provide relevant constraints for his theoretical construction." (Katz [1966], p. 50)

He quotes further some lines from Carnap [I960], where the author shows that the choice of meaning postulates is free. Katz's comment is: "This may sound like the best of tolerant liberalism, but tolerance is not always a good thing" (Katz [1966], p. 51). And further: "With different authors we can have different languages that differ with respect to just those features which will decide philosophical controversies" (*ibid.*, p. 52).

The comments under (β) show that even within Katz's theory, one can find enough freedom to choose between giving the same sentence an analytic or a synthetic status within the same language. (A very similar idea was expressed by Staal [1966], p. 79).

2°. Katz's attempt is to solve the problem of analyticity by specifying a kind of 'inherent property' of a class of sentences (viz. the analytic ones). This property is not the 'necessary truth' but the 'vacuous predicativity'. This 'emptiness' is detected by the linguistic feeling of each speaker, beyond every analytic sentence.

I should point out that the concept of 'predicatively vacuous' although explicitly defined (cf. above, under 2, the first definition quoted) becomes quite loose when applied to the analytic conditionals; here there is no more question of relation between the path of NP subject and the path of the Predicative, but between an NP subject of the clause and that of the main sentence, on the one hand, between the VP of the clause and that of the main sentence, on the other hand.

That means that emptiness (or vacuity) is not only a property of the *predicativity* but also of something else. What kind of relation could be found behind this 'something else'? We cannot get any answer within Katz's theory.

It is important to note that Katz claims that the relations holding between the NPs and VPs within an analytic conditional are semantically vacuous in the same way as the relations between a subject NP and a predicative are. However, if not asserted about some definite syntactic relation, the term 'vacuous' becomes a very 'prescientific' term, which needs an *explicatum*. Therefore we are allowed to ask whether in sentences like:

(18) *This man is married or unmarried.*

(19) *It is not the case that I am writing or I am walking, if and only if it is not the case that I am writing and it is not the case that I am walking*

the relations holding between *this man* and *married or unmarried* (18), or between the first part of (19) (until '*if and only if*') and its second part, are less semantically vacuous than the predicative relation holding between *bachelor* and *unmarried.*

If they are not, we have to ask further why sentences like (18), (19) were not taken into account.

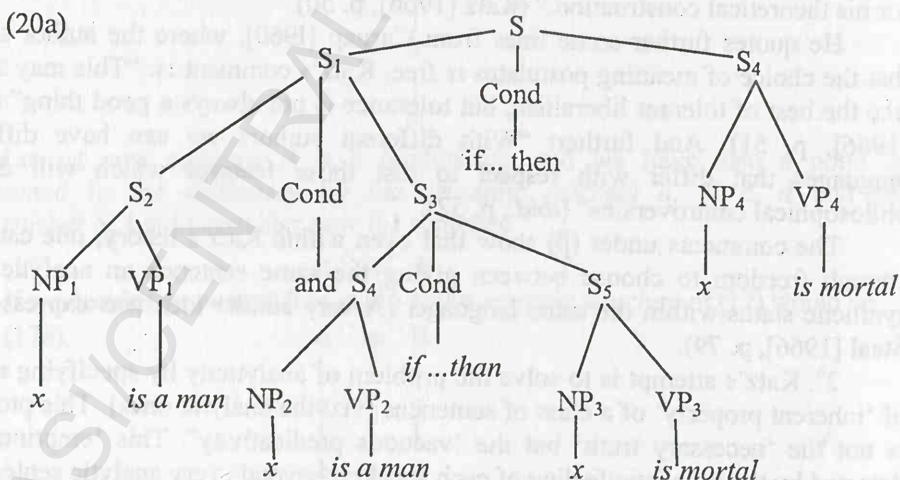
3°. The definition for analytic conditional does not hold for *every* analytic conditional. To demonstrate this it is sufficient to show that a sentence like

(20) *If* [(*x is a man*) *and* (*if x is a man then x is mortal*)] *then x is mortal*

cannot be characterized as being analytic in terms of Katz's theory, although it is.

The structure of (20) has to be

(20a)

Looking at (20a) one can easily see that – let us say –, the vacuity condition is fulfilled only by NP_3–NP_4, VP_3–VP_4. Does it suffice? We can get no answer in Katz's definition.

Furthermore, we may say that the definition of logical entailment is wrong for it is grounded on a wrong definition of the analytic conditionals.

4°. Concluding his paper, Katz ([1964], p. 542–543) makes the following claim: "The notion *analytic sentence* that we have explicated does not cover all the cases usually described as necessary truth. Thus, our explication explains why some necessary truths, viz. the analytic ones, are necessary".

It is true that Katz tried to give a characterization of analytic sentences with no regard to their truth value. But I was unable to find any reference to the truth value within his theory and consistently even less any *explication* of the necessary truth by the criterion of 'predicative vacuity'. As a matter of fact nobody could infer (in a reasonable way) from a vacuous predicativity the necessary truth of a sentence unless some explicit statement about this relation were previously made. But such an explicit statement is hard to be found in Katz's theory.

5°. Let us assume the theory here under discussion does account somehow for the analyticity of sentences like:

(21) *The men which are bachelors are unmarried.*

However, one can easily see that it cannot account for the analyticity of

(22) *Either the men are not bachelors or they are unmarried*

or for that of

(23) *The men which are bachelors are unmarried if and only if either the men are not bachelors or they are unmarried.*

That is the theory is provided with no rule enabling us: (a) to account for the synonymy holding between (21) and (22) and (b) to define the possible analyticity of sentences of the form

(24) S_1 if and only if S_2

(our previous (23) is such an analytic sentence).

This happens because within the framework of this theory no distinction is made between logical signs (*not, no, either ... or, if ... then, if and only if,* etc. are such signs) and non logical signs, and no explicit truth conditions are established for the logical signs. In this way the theory cannot express the elementary relations of synonymy between analytic sentences and it cannot give the possibility of inferring analytic sentences from analytic sentences.

4. Once arrived at the end of my critical approach, the question to be raised is whether Katz's theory of analytic sentences could be maintained.

In order to do this, we have to answer the subsequent two questions:

– Has this theory any theoretical justification?

– Has this theory any empirical justification?

1°. Katz's paper is intended to be a reply both to Carnap's theory of *L*-concepts (in particular to the theory of *L*-true, *L*-false, *L*-indeterminate sentences) and to Quine's criticisms to Carnap.

In his *Two dogmas of empiricism* (appeared in 1953 in *From a logical point of view,* here quoted as Quine [1963], see the references), Quine made a strong criticism to Carnapian theory of analytic sentences, from a logical and philosophical point of view. In agreement with Quine's criticisms, Katz [1964]

tried to construct his own theory of analyticity, from the point of view of a linguist; his theory is intended to be free of the supposed Carnap's errors, and to give an answer to the so-called "Quine's problem".

Quine ([1963], p. 22) makes a distinction between two types of analytic sentences: type one is represented by expressions like *no unmarried man is married,* type two is represented by expressions like *no bachelor is married.* The first type is called logically true and the term 'analytic' is reserved only to the second type. The expressions belonging to the first type are formed with the help of the 'logical particles' (= logical signs in the Carnapian terminology previously adopted here), like *no, un-, if ... then, and,* etc. According to Quine ([1963], p. 22–23), "a logical truth is a statement which is true and remains true under all reinterpretations of its components other than the logical particles".

The second type is characterized by the fact that "it can be turned into a logical truth by putting synonyms for synonyms" (Quine [1963], p. 23). Thus putting 'unmarried man' for its synonym, 'bachelor', we get from our second example, our first one.

We can find the same distinction to Carnap [1960]. In Katz [1964] we can find no reference to such a distinction so that one might consider that the analyticity problem refers only to the second type of sentences and has nothing to do with the logical truth problem. Which is now Quine's point? Quine claims that a boundary between analytic and synthetic statements simply has not been drawn. "That there is such a distinction to be drawn at all is an unempirical dogma of empiricists, a metaphysical article of faith." (Quine [1963], p. 37) In other words, Quine simply *rejects* the idea of an existing class of analytic sentences. This rejection is grounded on the following arguments:

(a) The statements of the second class cannot be reduced to those of the first class by *definitions,* that is assuming that 'bachelor' is *defined* by 'unmarried man'. It is because "we find that definitions – except in the extreme case of the explicitly conventional introduction of new notations – hinge on prior relations of synonymy" (Quine [1963], p. 27).

(b) "The effort to explain cognitive synonymy first, for the sake of deriving analyticity from it ..., is perhaps the wrong approach. Instead we might try explaining analyticity somehow without appeal to cognitive synonymy. Afterward we could doubtlessly derive cognitive synonymy from analyticity satisfactorily enough if desired ... Singular terms may by said to be cognitively synonymous when the statement of identity formed by putting '=' between them is analytic." (Quine [1963], pp. 31–32) That is synonymy might be defined in terms of analyticity but not *vice-versa.*

(c) The possibility of defining analyticity in terms of semantic rules is also rejected by Quine: (α) "The rules tell us that such and such statement and only those, are analytic statements of *L.* Now here the difficulty is simply that the rules contain the word 'analytic', which we do not understand! We understand what expressions the rules attribute analyticity to, but we do not understand what the rules attribute to those expressions. In short, before we can understand a rule which begins 'A statement *S* is analytic for language L_0 if and only if...', we must

understand the general relative term 'analytic for'." (Quine [1963], p. 33) (β) "Once we seek to explain '*S* is analytic for *L*' generally for variable '*L*' (even allowing limitation of '*L*' to artificial languages) the explanation 'true according to the semantical rules of *L*' is unavailing; for the relative term 'semantical rule of' is as much in need of clarification, at least, as 'analytic for'." (Quine [1963], p. 34)

Summarizing, we might say 'Quine's problem' is the following: we have no criterion for distinguishing analytic sentences from the synthetic ones; thus, the distinction analytic / synthetic is untenable and is no more than a dogma.

To invalidate Quine's statement it is necessary to find a satisfactory and exact criterion for distinguishing analytic sentences from the other ones. The task of finding out such a criterion is assumed by Katz.

The criterion proposed by him is the 'predicative vacuity': a sentence is analytic if its predicate does not 'add' any meaning to that of the subject – NP.

However, the criterion proposed cannot be taken as a proper reply 'to Quine's problem':

We tried to show that the concept 'predicative vacuity' loses its exact significance if used to account for the meaning vacuity of various syntactic relations (see 3, above 2°). That is it is not an exact concept, enabling us to make a clear distinction between syntactic relations provided with 'meaning vacuity' and syntactic relations provided with no such property. Staal [1966] stresses the difficulty of differentiating an expression like *bachelors are men* from an expression like *whales are mammals* by saying that the former is meaning vacuous whereas the latter is not (pp. 78-79). Our sentence (20) cannot be characterized as analytic; although it obviously *is*. Moreover: let us admit provisionally that Katz's criterion does work; in such a case this criterion would not become a characterization of *analyticity* but of some other semantic property of a class of sentences; it is because Katz's criterion would not be an explanation of the fact that a sentence like (3) (= *Bachelors are unmarried*) has the same semantic property (that of being always true) as a sentence like *no married man is unmarried*, under the condition that *bachelors* have the meaning 'unmarried men'? This happens because, since for Katz the truth value seems to be a problem of no semantic interest, his theory establishes no explicit relation between 'predicative vacuity' and 'truth' (see 3, above 4°). But it is obvious for me that if a problem of analytic sentences does exist (= there is such a class of sentences), this problem is precisely the relation between some definite meanings and the necessary truth of the sentences. To explain analyticity equals for me to explain exactly this relation and Katz's theory fails to explain it.

It is interesting also to look at Katz's proposed definitions of analyticity: all of them do contain the phrase 'a sentence *S* is analytic ...', phrase incriminated, as we already saw, by Quine; he says: "Well, but what does it mean 'analytic'?". I shall not discuss here whether *this* question is somehow justified; I only like to underline that Katz's definitions intended to be a reply to Quine have exactly the form criticized by him.

Concluding this point, it is worthy to recall that Katz's theory is intended to be not only a reply to Quine's but also to Carnap's theory of analyticity. Katz

rejects Carnap's explanation of analyticity, because it is grounded on a too arbitrary choice of rules and postulates. But (I hope I succeeded in showing it) Katz's theory (at least in its present form!) is by no means less 'liberal' than that of Carnap's (see 3, above 1°).

Hence, in a very natural way, one is allowed to ask: Why reject Carnap's [1960] theory of meaning postulates? Why not consider exactly Carnap's theory as the very reply to 'Quine's problem'?

It seems that Katz's study is not a 'reply' (either to Quine or to Carnap), because it fails to give any new explanation of what is called 'analyticity'.

2°. One might ask oneself whether Katz's theory could be viewed (but not in concord with the author's claim!) as a plain *application* of the principles of some 'general semantics' to the realm of natural languages. My answer would be that it is not the case. And it is so, because obviously the theory is descriptively inadequate – it fails to account for logical entailment (see 3, 3°), for the relations holding between various analytic sentences which obviously have the same meaning (see 3, 5°) – and, perhaps first of all, because this theory whose very object is the problem of truth does not say anything about it.

REFERENCES

Carnap [1960] = Rudolf Carnap, *Meaning Postulates,* in Supplement to *Meaning and Necessity*, Chicago, 1960.

Fodor & KATZ [1964] = Jerry A. Fodor and Jerrold J. Katz, *The Structure of Language. Readings in the Philosophy of Language*, Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1964.

Katz [1964] = Jerrold J. Katz, *Analyticity and Contradiction in Natural Language*, in Fodor & Katz [1964], pp. 519–543.

Katz [1966] = J. J. Katz, *The Philosophy of Language*, New York and London, 1966.

Katz & Fodor [1964] = Jerrold J. Katz and Jerry A. Fodor, *The Structure of a Semantic Theory*, in Fodor & Katz [1964], pp. 479–518.

Katz & Postal [1964] = J. J. Katz and P. Postal, *An Integrated Theory of Linguistic Descriptions,* Cambridge, Mass., 1964.

Quine [1963] = Willard van Orman Quine, *From a Logical Point of View*, New York and Evanston, 1963.

Staal [1966] = J. F. Staal, *Analyticity,* in *Foundations of Language*, vol. 2, n° 1, 1966, pp. 67–68.

Vasiliu [1968] = E. Vasiliu, *Interpenetration between Semantics and Syntax?* (*a critical approach*), CLTA VI (1969), pp. 101–112.

PARADOXES AND LOGICAL TYPES IN NATURAL LANGUAGES*

Bertrand Russell
In memoriam
E.V.

1. Purpose. Answering the question "do natural languages contain paradoxes?", Y. Bar-Hillel [1] takes the following position: natural languages *do not contain* paradoxes, that is they *are not inconsistent*, for – let us say – the "paradoxical" expressions occurring in natural languages are not real *statements* and, consistently, it is pointless to assign them "truth values". But, as Bar-Hillel pointed out, we should pay "a price" for "keeping our natural languages consistent" [1; p. 396]; this price is to recognize "the non-existence of a mechanical procedure for deciding whether, given an utterance, a statement was made by it" [1; p. 396]. In other words, one should say that, given an utterance (in natural languages, of course), the question whether this utterance is or is not a statement is **undecidable**. To summarize Bar-Hillel's position, I shall quote his final statement [1; p. 397]: "Inconsistency – no, undecidability – si!"

Bar-Hillel's point is obviously opposed to the one expressed by some other scholars (especially logicians), assuming that natural languages are inconsistent (for references, see [1; p. 397]).

In the following lines, I shall examine the linguistic aspects of the category of semantic paradoxes which might be assigned to the family "Liar". At least as far as these paradoxes are concerned, I shall try to show that, completely agreeing with Bar-Hillel's first conclusion (= natural languages are not inconsistent), we have no price to pay for that (= we are not compelled to assume the undecidability with respect to the question: "was or was it not made a statement by this utterance?").

2. Paradoxes in language systems. The source of paradoxes is – as was shown in [9; p. 61] – the "self-reference" or "reflexiveness" of some expressions (occurring in language systems or in natural languages); the "reflexiveness" itself is a kind of consequence of the fact that it is supposed that "a collection of objects may contain members which can only be defined by means of the collection as a whole" [9; p. 37].

We shall take an example; somebody says:

(1) *All sentences asserted by me are false.*

---

* În CLTA VII (1970), pp. 43–54.

In such a case, we may see that, if (1) is true, then (1) is false (because (1) belongs itself to "all sentences" asserted by the people asserting (1)); conversely, if (1) were false (i.e., if not *all* sentences asserted, but only *some* of them were false), then (1) would become *true*.

This is obviously a possible form of the so-called "paradox of the Liar". Let us consider now a language system where 'p' is a propositional variable, 'Q' and 'FA' are predicate constants. Let us assume now that 'Q' is a class of sentences characterized by some definite property (in particular, one might consider 'Q' as that property of "being asserted by a definite individual"); and 'FA' is the class of sentences having the property of being 'false'[1].

Our sentence (1) belonging to a natural language (e.g., being an English sentence) is to be rephrased as follows in our language system

(2) $(p)[Q(p) \supset FA(p)]$

From (2), the expression

(2′) $(p)Q(p) \supset (p)FA(p)$

is directly derivable [2; p. 35 theorem **13.6 (d)**]. But from (2′), if the substitution of (2) for the variable 'p' is allowed, we directly derive

(3) $Q[(p)(Q(p) \supset FA(p))] \supset FA[(p)(Q(p) \supset FA(p))]$

From the class represented by (3) and

(4) $Q[(p)(Q(p) \supset FA(p))]$

the sentence

(5) $FA[(p)(Q(p) \supset FA(p))]$

is directly derivable [2; p. 32, **RI** 3].

That means, from (2), we are allowed to derive its proper negation (for (5) asserts that (2) is false). Several of the paradoxes discussed by the logicians might be reduced to a formula like (2) (for instance Burali-Forti's paradox, the paradox of "impredicable", the paradox of the class of all classes which are not members of themselves, etc.).

Many solutions were given in order to exclude paradoxes from language systems; a detailed analysis of these together with their evaluation is to be found in [5; pp. 66–104], [6; pp. 778–782]. Roughly speaking, the solution consists in finding a possibility to prevent in (2) the substitution of an expression like (2) for the variable 'p'; once this restriction imposed, expressions like (5) become underivable. The restriction was grounded either on the "theory of logical types" (in the form given in [9], or in some other modified one), or in some "rule" of the language system.

In particular, in [6; p. 781] the following solution is proposed:

---

[1] The other signs are the usual ones: '$\vee$' (disjunction), '•' (conjunction), '$\supset$' (implication), '$\equiv$' (equivalence), '(x)' (universal quantifier), '$(\exists x)$' (existential quantifier), '~' (negation).

It is assumed that paradoxes are rooted in definitions like

(6) $P(x) = F(x)$
(7) $P(x) = \sim F(x)$

(we changed the symbolism used in [6] – which is that of [9] – for the sake of simplicity).

In definitions like (6), (7), the variable 'x' may take *any* value, even

(8) $x = F$

In such a case, we obtain a more particular form of (6), (7):

(6a) $P(F) = F(F)$
(7a) $P(F) = \sim F(F)$

In (6), (7) the variable 'F' is no longer allowed to take *any* value; namely, it cannot take the value

(8′) $F = P$

because in such a case, we would get a definition "idem per idem" viz.

(6b) $P(P) = P(P)$
(7b) $P(P) = \sim P(P)$

That is, the restriction is not to be imposed on the *argument* 'F', but on the *predicate* variable 'F'. The restriction has the form

(9) $F \neq P$

and must be attached to definitions like (6), (6a), (7), (7a).

It is easy to see that, on the one hand, it is no reason to say that (9) is concerned *only* with the predicate variable 'F'; because of (8′), we are allowed to say (9) is concerned with *any* 'F' either *predicate variable,* or *argument* of 'P' (predicate constant). On the other hand, it seems that the solution proposed does not embrace paradoxes of the type (2), that is, the solution is too restricted.

Indeed, our paradox (2) might be restated as equivalence, in the form:

$(p)[Q(p) \equiv FA(p)]$

At the same time, (6a) logically implies

(6c) $P(F) \equiv F(F)$

In such a case, (2a) has the form on which a restriction like (9) has to be meaningfully imposed.

Now, according to [6], we should say that (6c) does not become a paradox so far as it does satisfy condition (9). However, it is to be noticed that (2a) is but a particular form of (6c); accordingly, we would have to say (2a) is not a paradox, because condition (9) is satisfied;

(10) $Q \neq F(A)$

But, as a matter of fact, (2a) is still being a paradox.

3. Paradoxes in natural languages. In this paragraph, I shall try to show that *at least some* of the expressions generating paradoxes in natural languages are of the same kind as (2).

Let us consider the following sentences in English:

(11)*Always*, **[if** (*John says* 'P') **then** ('P' *is false*)]

Let further 'P_1', 'P_2',..., 'P_n' be prepositional variables; let 'always' be the universal quantifier in our language; 'S_1', 'S_2',..., 'S_n' are propositional constants in the same language; '... P_i...' is a sentence containing 'P_i' as its proper constituent.

We assume now the subsequent rules for our language:

3–1. Rule of inference. From the sentence

'*always* (... P_i...)'

a sentence of the form '... S_i ...' is always derivable.

3–2. Rule of inference. From a sentence like

'*always* (**if** P_1, **then** P_2)'

the sentence

'**if** (*always* (P_1)), **then** (*always* (P_2))'

is directly derivable.

3–3. Rule of inference. The sentence 'P_2' is directly derivable from 'P_1' *and* '**if** P_1, **then** P_2'

In such a case, one is able to do the following derivation:

(12) i. *Always* (**if** (*John says* 'P'), **then** ('P' *is false*))
ii. **If** (*always John says* 'P'), **then** (*always* 'P' *is false*)
(by 3–2, from i.)
iii. **If** (*John says* '(*always* (**if** (*John says* 'P'), **then** ('P' *is false*))), **then** '(*always* (**if** (*John says* 'P'), **then** ('P' *is false*)))' *is false.*
(by 3–1, from ii.)

Let us suppose we have the assertion:

iv. *John says* '(*always* (**if** *(John says* 'P'), **then** ('P' *is false*))'

From the class iv. and iii. we have to derive:

v. '(*always* (**if** (*John says* 'P'), **then** ('P' *is false*)))' *is false.*

Thus, we are allowed to derive in English from a sentence like i. (from (12)) its proper negation, e.g., (12) v. The paradox arises, like in the language system discussed in §2, when the substitution of the variable contained in a sentence by the sentence itself is allowed.

4. The theory of logical types in language systems. In order to avoid paradoxes, some language systems are provided with a hierarchy of the expression types (in the form given in [9] or in some other one).

The motivation for introducing a types hierarchy in language systems is not only that of avoiding paradoxes, but also a more intuitive fact: the distinction between an *object* and what is *said about* the object.

Let us consider now an expression like

(13) Px

where 'P' is a predicate constant and 'x' an arbitrary variable (not necessarily an individual variable). We say 'Px' is a *matrix* and has no truth value. It becomes a *sentence* when 'x' takes some definite values, which is formally expressed by substituting constants for 'x': 'a_1', 'a_2', ... 'a_n'. For some of these substitutions, (13) becomes true, for some other ones, it becomes false.

The fact of 'taking different values' is to be expressed by expressions of the form

(14) $x = a_1$
$x = a_2$
. . . .
$x = a_n$

In such expressions ' = ' has to be understood as *identity sign.*

Let us make now the following assumptions:
1°. 'x' is a prepositional variable;
2°. among the values which 'x' is allowed to take

(15) Qx

is to be found too.

In such a case, we might write down

(16) x = Qx

In agreement with (16) and with the definition given to the identity sign, we have to say that *all* the properties of 'x' are at the same time the properties of 'Qx'. Among the properties of a sentence ('x' and 'Qx' are both sentences) is to be found also that of 'being true'; in other words, i.e., using the class terminology, both 'x' and 'Qx' may or may not belong to the class of true sentences. At the same time, the right-hand side of (16) says that the sentence 'x' belongs to the class 'Q'. It is obvious that from the fact that 'x' belongs to the class of 'true sentences', it is by no means to be inferred that 'x' belongs to the class 'Q'. Let us assume now 'x' does not belong to 'Q'; such an assumption equals to say " 'Qx' is not true", that is " 'Qx' does not belong to the class of true sentences". In such a case, 'x' has the property of 'being true', whereas 'Qx' does not display the same property. That means not *all* the properties of 'x' are the properties of 'Qx' too, and therefore one should say that an expression like (16) is to be considered *False.*

For (16) is false, one is enabled to say that no expression containing 'x' as argument variable may be substituted for 'x' in (13). In a more general form, one has to state that no *expression of the form* 'Fx' *is to be taken as value of* 'x'.

But the statement above is grounded on the distinction between expression 'x', on the one hand, and an expression where 'x' occurs as its argument, on the other hand.

We are then allowed to say that 'x' and 'Fx' (an expression containing 'x' as argument) belong to different *types*; furthermore, since 'Fx' *contains* 'x' as

argument, that is 'x' is a *part of* 'Fx', we are allowed to say that 'Fx' belongs to a type *higher than* 'x'.

Let us consider now an expression where 'Fx' itself is an argument of some other expression. This expression belongs to a type higher than 'Fx'. In the same way, one may construct expressions belonging to a higher type than the last one, and so on. In order to prevent the proliferation of symbols and to express in a simple way the type which a given expression belongs to, an indexation system is used. In such a case, one may represent the hierarchy of types using only the variable 'x' and a system of indexation:

(17) $x_1(x_0)$
$x_2(x_1(x_0))$
$x_3(x_2(x_1(x_0)))$
....
$x_n(x_{n-1}(....(x_0))$

In (17) the subscripts express the place the given sign takes in the hierarchy of types; 'x_0' means that 'x' belongs to the type zero; 'x_1' means that 'x' belongs to the type one, etc. When an expression is a sequence of symbols, the type which the expression belongs to is indicated by the greatest number of the subscript. For example, the first expression of (17) is of the type one; the third – of type three; the nth – of type n. The argument expression in the third line (of (17)) belongs to the type two; the argument expression of (17) belongs to the type n–1.

The types hierarchy does not involve only the variables, but the constants too. Let us take instead of 'x' the constant 'a'; in other terms, we give 'x' the value 'a' in (17). We get:

(18) $a_1(a_0)$
$a_2(a_1(a_0))$
$a_3(a_2(a_1(a_0)))$
....
$a_n(a_{n-1}(....(a_0))$

In agreement with the types hierarchy, we have to state the following rules:

(a) if an expression 'A' belongs to the type n, then its argument is an expression belonging to the type n–1;

(b) a variable belonging to the type i, that is 'x_i', may take as values only expressions belonging to the type i, that is 'a_i^1', 'a_i^2',..., 'a_i^m'; or: 'A_i^1', 'A_i^2',..., 'A_i^m'.

According to (a), (b), in a language system like that used in §3, an expression like (5) cannot be inferred. Indeed, if in (2) we assume 'p' belongs to the type n, then, according to (a), the whole expression belongs to the type n + 1 (i.e., the predicates 'Q' and 'FA' are of the type n+1).

If such is the case, expression (5) is not derivable from (4), for 'p' belongs to the type n, whereas (2) belongs to n+1; therefore (2) cannot be substituted for 'p', according to rule (b).

5. The hierarchy of types in natural languages. I shall try now to show that a hierarchy of types may be constructed, in a reasonable way, within the grammar

of natural languages too. In such a case, this type theory for natural languages is to be accepted or rejected together with the corresponding theory of language systems.

I would like to point out that some concepts of the transformational theory are related in some way to the concept of types hierarchy from the language systems. I have in mind concepts like "embedded sentence" or "transformational cycle".

An "embedded sentence" is a sentence which is a constituent of another sentence. For instance, in a sentence like

(19) *John says that the cat is black*

the sentence

(20) *that the cat is black*

is an embedded expression.
In a labelled bracketing system, (19) may be represented as

(21) (*John says that* (*the cat is* black) $_{P1}$) $_{P2}$

The concept of "embedded sentence" is connected in terms of the transformational theory with the concept of "cyclic transformation" (see [4; p. 143]). If the embedding and the embedded sentences fall within the framework of the same transformation T_i, then T_i is to be applied twice: firstly to the embedded sentence, secondly, to the embedding one.

In a more complex sentence, with a structure like

(22) (NP *says that* (NP *says that* (... *that*. . .) $_{P1}$) $_{P2}$. . .) $_{Pn}$

if each of the sentences 'P_1', 'P_2', ..., 'P_n' falls within the framework of the transformation T_i, then T_i is to be applied n times, starting with the structure dominated by the lowest node P (i.e., 'P_1') and ending with the largest structure, that is the structure dominated by the highest node 'P' (i.e., the node 'P_n').

If one agrees that the subject together with the verb complements of a sentence might be viewed as "arguments" of the predicate (see [7], [10]), then the similarities between a schema like (22) and a schema like (17) become obvious.

But along with these – let us say – "superficial" similarities, there are some others which may be considered "deeper". I am going to consider the English word 'something' in

(23) *John says something.*

as being a kind of variable standing for a sentence, namely the sentence displaying the property of 'being said by John'. In (23), the constituent 'something' is to be considered as an "argument" of the predicate 'say', in the same way in which, in

(24) *John reads the book.*

the constituents 'John' and 'the book' are to be considered the "arguments" of the predicate 'reads'.

As a variable, 'something' is allowed to take different values and these values are different s e n t e n c e s of English. For some of these values, (23) becomes true, for some others it becomes false (in particular, one of the values of 'something' is (20)).

In (23), an assertion is made about 'something'; this assertion should be translated in the metalanguage as follows:

(23a) " 'something' belongs to the class of sentences which are 'said by John' " or:

(23b) " 'something' has the property of 'being said by John' ".

When some value is assigned to the variable 'something', then the assertion concerns this particular value; thus, giving 'something' the value '(20)' ('(20)' is the "name" of the sentence (20)), then the assertion is made about (20) and should be translated as follows:

(19a) "sentence '(20)' belongs to the class of sentences which are 'said by John' ";

(19b) "sentence '(20)' has the property of 'being said by John' ".

Under such conditions, one is enabled to say that if John does really say (20), then (19) is true; if he does not, (19) is false (see [10]).

Let us suppose now that 'something' takes the value

(25) *Bill says something.*

In such a case, one gets the sentence

(26) (*John says that* (*Bill says something*)$_{P1}$)$_{P2}$.

In the same way in which it was argued in §4 that 'Qx' cannot be one of the values taken by 'x', one may argue that (25) can never be the value of 'something' itself. Indeed, if we assign to (25) the value 'false', (that means 'something' has not the property of 'being said by Bill'), from this it is by no means to be inferred the same value for 'something'. More specifically: if (23) is true and if we assign to 'something' the value 'true', we have to infer that

(27) *John says something which is true.*

But if (26) is true and if we assign to 'something' again the value 'true', nobody could infer from these

(28) '*John says that Bill says something*' *and* '*Bill says something*' *is true.*

and it is so, because (25) is allowed to be false even when 'something' is assigned the value 'true'.

Moreover: one is allowed to maintain that the "content" or the "meaning" of an expression is in some way dependent on the embedding status of this expression. Let us compare the following sentences:

(29) *I believe that* 'P_1'

and

(30) *I believe that I believe that* 'P_1'

where the embedded sentence of (30) is *the same as* (29). If (29) is false (that is, if

(31) *I do not believe* P_1

is true), then (30) is not necessarily false, for it might be the case of believing an untrue sentence.

The remarks above support our view that natural languages display some features of hierarchization of expression types.

A formal device accounting for this hierarchy might be constructed by taking as starting point a transformational grammar of the form outlined in [3]. I do not take as starting point the grammar in the form given in [4], because, in such a case, the transformations cannot be assigned a semantic significance.

I am not going to develop here the full form of the grammar; I would like to confine myself to discuss what is to be *changed* in the form of the transformational grammar.

1°. The initial symbol will no longer be a single one, but many, e.g., 'S_1', 'S_2', ..., 'S_n'. In our system, the symbols 'P_1', 'P_2', ..., 'P_n' are to be interpreted as **propositional variables**. The significance of a symbol like 'P_i' ($1 \leq i \leq n$) is to be understood as referring to the *type* of the sentence; thus 'P_i' is to be interpreted as saying that "the sentence 'P' belongs to the type 'i' ".

2°. The subscript referring to the type has to be kept over the derivation and assigned to the symbol 'V' (the predicate).

The grammar must then have the following form:

(32) i. $S_i \rightarrow NP \frown \textit{Predicate}_i$

ii. $NP \rightarrow \textit{Det} \frown \textit{Nominal}$

iii. $\textit{Predicate}_i \rightarrow VP_i \frown AvP$

iv. $VP_i \rightarrow \begin{cases} V_i \frown A \\ V_i \frown B \\ \ldots\ldots\ldots \\ V_i \frown P_{i-1} \end{cases}$

....

Only rule iv. needs some comments; here 'A', 'B' are to be taken as simple *abbreviations* for any kind of verb complements (whose detailed structure we are not interested in) excepting the case in which the complement is a sentence. In such a case, the sentence must be assigned *a type lower than the type of the sentence embedding it*, or what is the same, a type lower than the type of the predicate of the embedding sentence.

The lexical rule (that is the rule inserting lexical items instead of category symbols) has to assign the lexical items a type identical with that of the verb:

(33) **Lexical rule.** $V_i \rightarrow$ *say*$_i$, *believe*$_i$, *know*$_i$,...

3°. In particular, if 'S' is of the type *one*, that is, if the initial symbol is 'S_1', rule iv. has the form

(34) iv'. $VP_1 \rightarrow \begin{cases} V_1 \frown A_0 \\ V_1 \frown B_0 \\ \ldots\ldots\ldots\ldots \\ \textit{Copula} \frown \textit{Predicative}_1 \end{cases}$

Obviously, a 'S_1' is a sentence with no embedded sentence, because there is no sentence of the type zero.

4°. Transformations are to be considered those operations by means of which, given one or several sentences, another true sentence (or a class of true sentences) is derived. It is not the task I proposed myself to develop here a theory of transformations. I gave the above characterization for what I mean by "transformation" only in order to exclude from the class of transformations the operations by which a sentence is substituted for a "dummy symbol" (= propositional variable, in our terminology), 'P', within another sentence.

That means the operation by which from

(35) *I believe that* 'P_1'

and

(36) *The cat is white*

one derives

(37) (*I believe that* (*the cat is white*) s_1)s_2

is not a transformation, for (37) is not a necessary "consequence" of (36); indeed, (37) may have the value 'false' even when (36) is true ((35) is a matrix and has no truth value). On the contrary, the operation by which from

(38) *Always* (('P' *is true*) **or** ('P' *is false*))

and

(39) *I am reading the book*

we derive

(40) ('*I am reading the book*' *is true*) **or** ('*I am reading the book*' *is false*)

is a transformation, for, according to rules **3–1, 2, 3,** (40) is a necessary consequence of (38), that is, if (38) is true, then (40) must be necessarily true too.

5°. A rule for substituting a 'P_i' variable is to be stated as follows.

Let 'S_1', 'S_2', ..., 'S_n' be abbreviations for sentences of the type 1, 2, 3, ..., n, respectively.

5–1. Rule for variables substitution. In a sentence '... P_i ...', 'S_j' may be substituted for 'P_i' when and only when i = j.

6°. For expressions like

(41) **If** P_i, **then** P_j (where i = j or i ≠ j)

or

(42) P_i **or** P_j (where i = j or i ≠ j)

cannot be derived either by means of "phrase structure rules" or by means of transformations (in the sense given under 4°), the grammar has to be provided with a new kind of rules, which I am going to call **composition rules.** They must be stated as follows:

5–2. Composition rule. If 'P_i', 'P_j' are sentences in L, then '**If** P_i, **then** P_j' is also a sentence in L.

5–3. Composition rule. If 'P_i', 'P_j' are sentences in L, **then** 'P_i **or** P_j' is also a sentence in L.

7°. Since complex sentences in L are not only those sentences containing embedded sentences, but expressions like (41), (42) too, and many others derived by means of *transformations* (in the sense given under 4°), we have to state a general rule of type assigning to complex sentences.

5–4. Rule for type assigning. If an expression 'E' contains as its proper parts the expressions 'e_n', 'e_{n-1}', 'e_{n-2}'. . . 'e_{n-m}' (where $n > \varnothing$), then 'E' belongs to the type n.

(for example, if in (41) $i > j$, then (41) is of the type i).

6. Solution of the paradox. The changes just proposed in the form of the grammar enable us to give a solution to paradoxes of the form discussed under §3.

It is easy to see that a sentence like (12) ii. has assigned a type even by the phrase structure rules (see above (32) iv.). Let us suppose that the type n is assigned to it. Thus one gets the following form of the right-hand side of the conditional (12) ii.

(43) *always* P_{n-1} *is false*$_n$

Notice that the type of (12) i. cannot be lower than n (according to 5–4).

In agreement with 5–1, sentence (12) i. is not allowed to be substituted for 'P_{n-1}' and therefore (12) v. is no longer derivable from (12) iii. and iv. (if one makes the substitution, the obtained expression would not be well-formed.)

I am going to consider now another paradox discussed in [1], which seems to be related to the kind of paradoxes we already dealt with in this paper, because it involves apparently a self-reference.

The expression

(44) *This sentence is false*

might be interpreted as referring to itself.

My point is that such a sentence should by no means be interpreted as saying something about itself. It says something only about 'this sentence' which is the argument of the predicate 'is false'. The only trouble is that a word like 'sentence' belongs to that part of English in terms of which the syntax of English is described. Consistently, 'sentence' has as a referent a definite sentence of English. In such a case, i.e., if such a referent does exist, sentence (44) is true if this sentence (it is referring to) is false, and is false if this sentence is true.

The phrase 'this sentence' from (44) says that there is exactly one sentence which is false (for the interpretation of phrases of the type 'this N' as "individual descriptions", see [8; pp. 256–266], [9; pp. 173–186]). That means if there are many sentences being false, or if there is no sentence which (44) is referring to, then (44) is simply false.

Therefore, if one hears (or sees) just (44) and nothing else, then (44) is to be considered plainly false, because it has no referent.

7. Final remarks. From the preceding paragraph it follows that at least paradoxes belonging to the 'Liar' type are avoidable in natural languages on the ground of an adequately constructed grammar. It is to be noticed that the

modifications proposed in 5 are not motivated only by the necessity of avoiding paradoxes, because the hierarchy of types expressed in the revised form of the grammar corresponds to some real semantico-syntactic organization of natural languages.

Turning back to Bar-Hillel's statement that avoiding paradoxes in natural languages involves undecidability in separating *statements* from *non-statements* (see above 1), we should say no price is to be paid for "keeping our natural language consistent".

REFERENCES

[1] = Bar-Hillel, Yehoshua, *Do Natural Languages Contain Paradoxes?*, Sonderdruk aus "Studium Generale", Jahreb. 19, Heft 7, 1966, pp. 391–397.

[2] = Carnap, Rudolf, *The Logical Syntax of Language*, Peterson, New Jersey, 1959.

[3] = Chomsky, Noam, *Syntactic Structures*, The Hague, third printing, 1963.

[4] = Chomsky, Noam, *Aspects of the Theory of Syntax,* Cambridge, Mass., 1965.

[5] = Dumitriu, Anton, *Paradoxele logice*, Bucharest, 1944.

[6] = Dumitriu, Anton, *Istoria logicii*, Bucharest, 1969.

[7] = Fillmore, Charles, *The Cases for Case* in *Universals of Linguistic Theory,* editors Emmon Bach and Robert T. Harms, New York – Chicago – San Francisco – Atlanta – Dallas – Montreal – Toronto – London, 1968, pp. 1–88.

[8] = Reichenbach, Hans, *Elements of Symbolic Logic*, New York, first Free Press Paperback edition, 1966.

(9] = North Whitehead, Alfred and Bertrand Russell, *Principia Mathematica,* to *56, reprinted Paperback edition, Cambridge, 1962.

[10] = Vasiliu, Em., *Semantică și sintaxă; câteva observații asupra construcției verbelor „dicendi"* în *Sistemele limbii,* Bucharest, 1970, pp. 193–215.

„SENSUL SENSULUI" ŞI UNELE NONSENSURI LEGATE DE „SEMANTICA PARADIGMATICĂ"*[1]

1. Sensul ca semn. O primă întrebare la care ne propunem să răspundem este următoarea: a spune că semantica studiază relaţiile care se stabilesc între *semne* şi *expresiile* constituite din semne şi *obiectele* la care aceste semne şi expresii se referă este sau nu este compatibil cu ceea ce se înţelege în mod curent în lingvistică (de orientare tradiţională sau nu) prin *sens* sau *semnificaţie?*

Pentru a răspunde la această întrebare, vom porni de la analiza felului în care este specificat sensul unui cuvânt într-un dicţionar; pentru simplificare, vom avea în vedere deocamdată glosarea într-un dicţionar bilingv. Într-un dicţionar român-englez, vom găsi, de exemplu, specificat sensul cuvântului românesc *muritor* prin indicarea cuvântului englez corespunzător, anume *mortal.* O expresie de forma

(1) *muritor* adj. mortal

care poate fi găsită într-un dicţionar bilingv, nu este altceva decât o formulă abreviativă pentru propoziţii ca:

(1a) sensul cuvântului românesc *muritor* este identic cu sensul cuvântului (englez) *mortal*

(1b) sensul cuvântului românesc *muritor* este engl. *mortal.*

Să presupunem că cineva nu cunoaşte sensul cuvântului *muritor*, dar înţelege atât toate cuvintele româneşti din propoziţiile (la), (1b), cât şi cuvântul englezesc *mortal.* În acest caz, putem spune că propoziţiile (la), (1b) reprezintă pentru cel interesat o specificare a sensului (semnificaţiei) cuvântului românesc *muritor.* Să presupunem acum că (1a) sau (1b) sunt citite (sau auzite) de cineva care nu cunoaşte sensul cuvântului *muritor*, dar înţelege cuvintele româneşti din (1a) şi/sau (1b) şi nu înţelege (nu cunoaşte) cuvântul englezesc *mortal.* În acest caz, putem spune că cel interesat nu poate ajunge să cunoască sensul cuvântului românesc în momentul în care citeşte (sau aude) propoziţiile (1a) şi/sau (1b).

Pentru a simplifica mai mult lucrurile: spre a cunoaşte sensul unui cuvânt dintr-o limbă necunoscută, cineva va utiliza un dicţionar bilingv, în care limba în

* În SCL XXIII (1972), nr. 1, p. 3–10.

[1] Deşi rândurile de mai jos nu sunt concepute ca un „răspuns", trebuie să precizăm că reflecţiile care urmează asupra naturii *semnificaţiei* şi asupra unor elemente aparţinând aparatului conceptual al aşa-numitei *semantici paradigmatice* ne-au fost sugerate de articolul Mariei Manoliu-Manea, *Un peu de sémantique avant toute chose*, publicat în „Revue roumaine de linguistique", XVI, 1971, nr. 3. p. 241–249. Acest articol ne-a făcut să ne întrebăm dacă şi în ce măsură semantica paradigmatică reprezintă o contribuţie reală la rezolvarea unor probleme complexe ale semanticii generale.

care se explicitează sensul este o limbă pe care o cunoaşte. În cazul în care cineva nu cunoaşte limba română şi vrea să afle care este sensul cuvântului *muritor*, nu va face uz de un dicţionar român-englez decât în cazul în care cunoaşte limba engleză. În cazul în care nu cunoaşte limba engleză, ci numai limba franceză, va face uz de un dicţionar român-francez. În sfârşit, în cazul în care, necunoscând decât limba franceză, nu va avea la dispoziţie decât un dicţionar român-englez şi niciun dicţionar român-francez, va căuta un dicţionar englez-francez, pentru a putea lua cunoştinţă de sensul cuvântului englez *mortal.*

Cele de mai sus au avut rolul de a pune în evidenţă următorul fapt:

(2) *ceea ce considerăm în mod obişnuit drept* **sens** *nu este altceva decât un* **semn lingvistic**, *un semn lingvistic care aparţine însă nu limbii-obiect, ci limbii în care se vorbeşte* **despre** *limba-obiect* (*adică aparţine* **metalimbajului**).

Că „sensul" nu este altceva decât un alt semn ne-o dovedeşte tocmai faptul că, dându-ni-se sensul unui cuvânt într-una din formele (1), (1a), (1b), în care apare elementul *mortal,* avem nevoie să cunoaştem mai departe „sensul" acestui element constitutiv al expresiilor (1), (1a), (1b).

Mai mult. Putem spune că elementul *mortal* din expresiile discutate aduce o informaţie cu privire la sens numai în măsura în care este constituent al unor expresii de forma (1), (1a), (1b). Într-adevăr, dacă cineva nu ar cunoaşte convenţia lexicografică în conformitate cu care juxtapunerea dintre un cuvânt *din* limba ale cărei cuvinte sunt explicate în dicţionar, un simbol al categoriei gramaticale şi un cuvânt din limba *în* care dicţionarul dă explicaţia înseamnă că cel de al doilea cuvânt reprezintă „sensul" primului cuvânt, în acest caz o expresie de forma (1) n-ar putea să-i dea nicio informaţie cu privire la „sensul" cuvântului necunoscut.

În expresii ca (1a), (1b) calitatea de „sens" a elementului *mortal* este dată de prezenţa în (1a) a constituenţilor *sensul* şi *este identic cu* sau de prezenţa formulei *sensul cuvântului românesc... este...* în (1b). În cazul în care cineva n-ar cunoaşte cuvintele şi expresiile româneşti *sensul, este identic cu, cuvântul românesc, este...,* nici (1a), nici (1b) n-ar fi capabile să dea vreo informaţie cu privire la „sensul" cuvântului *muritor,* chiar dacă, să presupunem, cineva ar cunoaşte engleza şi, prin aceasta, sensul cuvântului *mortal* (o astfel de informaţie ar putea fi cel mult ghicită).

Ultimele consideraţii ne determină să punem în evidenţă un alt fapt, şi anume:

(3) *un semn dintr-un anumit metalimbaj poate fi înţeles ca* **semn al unui „sens"** *(din limba-obiect) numai pe baza regulilor (semantice) şi a convenţiilor metalimbajului la care aparţine.*

2. Semn, referinţă, semnificaţie. În continuare, întrebându-ne dacă „sensul" unui cuvânt ca *muritor* poate fi identificat cu c l a s a de obiecte la care semnul *muritor* se referă sau cu ansamblul de p r o p r i e t ă ţ i (sau cu p r o p r i e t a t e a) care caracterizează orice obiect care este numit *muritor*, constatăm că nici (1), nici (1a), nici (1b) nu ne îndreptăţesc să optăm pentru una din aceste alternative.

Situația nu ni se pare în niciun fel surprinzătoare. Într-adevăr, dacă acceptăm ideea – tradițională în lingvistică și, în special, în lingvistica de orientare saussuriană – că un element ca *mortal* din (1), (1a), (1b) se referă la „conceptul" conținut în semnul lingvistic *muritor* și dacă, de asemenea, avem în vedere faptul că orice concept poate fi privit în i n t e n s i u n e (= totalitatea „notelor caracteristice") sau în c o m p r e h e n s i u n e (= totalitatea obiectelor aparținând unei anumite clase), nu putem să nu acceptăm și ideea că, în cazul nostru, *mortal* poate fi înțeles fie în intensiune, fie în comprehensiune. Cu alte cuvinte, modul tradițional de a reprezenta sensul unui cuvânt este compatibil atât cu înțelegerea acestui sens ca *clasă* de obiecte, cât și cu înțelegerea lui ca *proprietate* (sau ansamblu de proprietăți).

Trebuie să subliniem, pe de altă parte, faptul că posibilitatea aceasta de a înțelege „sensul" fie ca clasă, fie ca proprietate nu este în niciun fel legată de formele particulare (1), (1a), (1b) de a specifica sensul cuvântului; mai exact, posibilitatea menționată nu depinde în niciun fel de faptul că sensul este definit cu ajutorul unui cuvânt dintr-o altă limbă. În cazul în care am alege altă formă de specificare, de exemplu:

(4a) *muritor* are sensul „muritor"

sau

(4b) *muritor* cu sensul {muritor}

semnele „muritor" sau {muritor} aparținând metalimbajului în care se vorbește despre limba română (limba-obiect) pot fi, de asemenea, înțelese fie ca referindu-se la o *clasă* de obiecte, fie la o *proprietate* (ansamblu de proprietăți).

Să presupunem acum că sensul cuvântului *muritor* nu este definit în manieră lexicografică bilingvă ca în (1), (1a), (1b), nici ca în (4), ci prin intermediul unor trăsături semantice distinctive. O descriere acceptabilă, în vederea exemplificării, ar fi următoarea. Întrucât *muritor* este o calitate care se poate afirma numai în legătură cu „viețuitoarele", putem considera că sensul acestui cuvânt este caracterizat prin trăsătura (+ Animat); întrucât distincția între *muritor* și *etern* se face pe baza faptului că un obiect cu calitatea *muritor* se caracterizează prin faptul că are „durată de viață limitată", în timp ce un obiect caracterizat prin calitatea *etern* este caracterizat prin faptul că are „durată de viață nelimitată", putem simboliza cea de a doua trăsătură distinctivă a sensului cuvântului *muritor* prin (+ Durată limitată). Să presupunem că aceste două trăsături sunt suficiente pentru definirea sensului (în cazul în care nu sunt, și este mai probabil că nu sunt, acest lucru nu influențează cu nimic validitatea considerațiilor care urmează). În acest caz, în descrierea semantică a limbii române vor apărea în mod frecvent propoziții de forma celor de sub (5):

(5a) sensul cuvântului *muritor* este (+Animat, +Durată limitată)

(5b) dacă sensul cuvântului *muritor* este (+Animat, + Durată limitată) atunci…

(5c) deoarece sensul cuvântului *muritor* conține trăsăturile (+ Animat) și (+ Durată limitată)…

Să presupunem, mai departe, că cel care citeşte (sau aude) propoziţii ca cele de sub (5) nu cunoaşte semnele (+Animat), (+Durată limitată). În acest caz, este necesar ca aceste semne ale metalimbajului să fie, mai departe, explicate în termenii unui meta-metalimbaj. Aceste explicaţii ar putea să aibă forma următoare (admiţând, în prealabil, că metalimbajul conţine atât definiţia expresiei *trăsătură semantică distinctivă*, cât şi o explicaţie a utilizării parantezelor şi a semnelor ('+' şi '–' în aceste cazuri):

(6) sensul semnului *Animat* este engl. *animate*
(7) sensul semnului *Durată limitată* este engl. *limited life duration.*

Şi în acest caz, sensul este specificat prin intermediul unor alte semne, anume *animate* şi *limited time duration*; în cazul în care, ca şi mai sus, considerăm, în mod tradiţional, că aceste semne sunt reprezentante ale unor „concepte", aceste concepte pot fi interpretate fie în intensiune (proprietăţi), fie în comprehensiune (clase de obiecte).

Faptul nu este deloc surprinzător, dacă avem în vedere că aşa-numitele trăsături semantice distinctive nu sunt altceva decât tot *semne*, ca şi cuvintele dintr-o limbă diferită de limba-obiect care servesc la explicarea unui sens.

Cele arătate în acest paragraf ne permit să formulăm următoarea constatare:

(8) *identificarea de origine saussuriană a sensului cu* **conceptul** *este compatibilă atât cu interpretarea sensului în* **intensiune**, *cât şi cu interpretarea lui în* **comprehensiune**.

O a doua constatare este următoarea:

(9) *atâta timp cât metalimbajul semantic nu conţine o indicaţie explicită asupra modului în care trebuie interpretate semnele care se referă la sensuri, aceste semne pot fi interpretate fie în intensiune, fie în comprehensiune; cu acest înţeles, putem vorbi despre caracterul* **ambiguu** *al conceptului de „sens" şi al semnelor utilizate pentru a reprezenta sensurile diverselor semne ale limbii-obiect.*

În 1892, în articolul *Ueber Sinn und Bedeutung,* Gottlob Frege atrage atenţia asupra faptului că este necesară o distincţie explicită între *semnificaţie* (germ. *Sinn,* engl. *sense)* şi *referinţă* (germ. *Bedeutung*, engl. *reference).* Necesitatea acestei distincţii se bazează pe următorul fapt. Există situaţii în care, dacă dăm conceptului de „sens" o interpretare în comprehensiune, trebuie să spunem că două semne distincte, A, B, au *acelaşi sens*, iar dacă dăm conceptului de „sens" o interpretare în intensiune, trebuie să spunem că aceleaşi semne distincte, A, B, au *sensuri diferite.* Exemplul devenit clasic în literatura de specialitate, începând cu articolul lui Frege, este numele planetei Venus. Expresiile *luceafărul de zi* şi *luceafărul de seară* au, dacă interpretăm conceptul de sens în comprehensiune, acelaşi sens: ambele expresii se referă la acelaşi obiect, planeta Venus; dacă interpretăm conceptul de „sens" în intensiune, cele două expresii au, evident, sensuri diferite (întrucât cele două expresii denumesc caracteristici diferite, indiferent de faptul dacă aceste caracteristici aparţin sau nu aceluiaşi obiect).

Explicitarea distincţiei asupra căreia a atras atenţia Frege se poate efectua cu ajutorul unei rafinări a metalimbajului semantic. Un metalimbaj semantic care vrea să expliciteze distincţia între semnificaţie şi referinţă nu va folosi reguli de specificare a sensului de forma (1), (1a), (1b), ci le va înlocui, de ex., cu reguli de forma:

(10) *a.* clasa de obiecte la care se referă cuvântul românesc *muritor* este identică cu clasa de obiecte la care se referă cuvântul (englez) *mortal;*

b. proprietatea la care corespunde cuvântul românesc *muritor* este identică cu proprietatea la care corespunde cuvântul (englez) *mortal;*

(11) *a.* cuvântului *muritor* îi corespunde clasa *mortal;*

b. cuvântului *muritor* îi corespunde proprietatea *mortal.*

Pe baza unor reguli de forma (10), (11), sensul unei propoziţii ca *Socrate este muritor* va putea fi interpretat ca

(12) *a.* 'Socrate' aparţine clasei corespunzătoare semnului 'muritor'

b. 'Socrate' are proprietatea corespunzătoare semnului 'muritor'.

Este evident faptul că o regulă de specificare a sensului de forma *a* de sub (10), (11), (12) defineşte sensul în c o m p r e h e n s i u n e, în timp ce o regulă de forma *b*, de sub (10), (11) (12) defineşte sensul în i n t e n s i u n e.

Trebuie subliniat faptul că, într-un metalimbaj în care regulile de specificare a sensului au forma *a* şi/sau *b* de sub (10), (11), (12), nici conceptul de „sens", nici semnele utilizate pentru a reprezenta diversele sensuri particulare *nu mai au un caracter ambiguu,* în sensul în care am vorbit despre ambiguitate sub (9).

În momentul de faţă, o serie de semantici logice păstrează distincţia de origine fregeană *semnificaţie – referinţă* sau, în alţi termeni, distincţia intensiune – comprehensiune; o altă serie propun metode de a reduce intensiunea la comprehensiune; în sfârşit, o altă serie propun construirea unui metalimbaj semantic *neutru* (dar neambiguu!) în ce priveşte distincţia intensiune – comprehensiune.

Menţionăm faptul că cei care au propus metode de reducere a intensiunilor la comprehensiune au avut în vedere două dificultăţi principale care se pun în legătură cu intensiunile: a) statutul *ontologic* al acestor entităţi este greu de precizat; b) dacă este relativ uşor de descris în ce constă identitatea dintre două clase (deci dintre două comprehensiuni), este mult mai greu de descris într-un mod acceptabil din punct de vedere intuitiv în ce constă identitatea dintre două proprietăţi (deci dintre două intensiuni). Este evident că sistemele semantice din cea de a doua categorie evită aceste dificultăţi. Acelaşi lucru se poate obţine şi în termenii unui sistem semantic din cea de a treia categorie.

3. Sens şi semantică paradigmatică. Întrebarea care se pune în urma celor discutate este următoarea: *semantica paradigmatică,* pe care Maria Manoliu-Manea (în articolul citat în nota 1 de la p. 289) o oferă ca pe un fel de alternativă eliberată de carenţele altor teorii ale sensului, este o teorie a intensiunilor, este o teorie a comprehensiunilor sau, eventual, a intensiunilor *şi* a comprehensiunilor?

Absența din metalimbajul folosit de „semantica paradigmatică" a unor formulări de tipul (10a), (11a) sau a referirii explicite la conceptele de *clasă* sau *comprehensiune* ne împiedică să considerăm această orientare ca o teorie care intenționează să descrie *comprehensiunea* semnului.

În acelaşi timp, cercetători ca Maria Manoliu-Manea, în articolul citat, formulează explicit ideea că semantica paradigmatică ar fi o teorie a sensului înțeles *nu* în comprehensiune, ci înțeles ca „altceva", situat între obiect(e) şi suportul fonic (cf. p. 242, 248–249); acest „altceva" este „conceptul" sau „lexemul" (din teoria lui Coseriu, p. 242) sau „quelque chose où ce que la connaissance humaine a du général vient rencontrer les particularités issues de l'histoire de chaque peuple" (p. 249). Acest „altceva" care este *conceptul* sau *lexemul* ar putea fi, eventual, identificat cu ceea ce noi am numit *intensiune.* Mai mult, semantica paradigmatică s-ar putea opune, după părerea Mariei Manoliu-Manea, semanticii logice tocmai prin faptul că cea din urmă n-ar putea interpreta sensul *decât* în comprehensiune, adică nu l-ar putea interpreta decât ca raport între semn şi obiect(e).

Lucrurile nu ni se par însă atât de clare. În primul rând, din faptul că semantica paradigmatică se vrea o teorie a intensiunilor nu rezultă cu necesitate că ea şi *este* o teorie a intensiunilor.

Pentru a arăta că această teorie *este* o teorie a intensiunilor, ar trebui să putem arăta:

(i) că metalimbajul folosit de această teorie defineşte neambiguu conceptul de „sens" ca intensiune sau că defineşte neambiguu sensurile în intensiune;

(ii) că, în cazul în care metalimbajul aici în discuție ar fi ambiguu în sensul indicat sub (9), atunci interpretarea conceptului de „sens" în comprehensiune ar fi inadecvată limbilor naturale.

Simpla identificare a „sensului" cu „conceptul" nu poate elimina ambiguitatea, întrucât, după cum am văzut sub (8), orice concept poate fi înțeles în intensiune sau în comprehensiune. Interpretarea sensului ca „fascicul de trăsături semantice pertinente" (după modelul interpretării fonemului ca fascicul de trăsături distinctive) de asemenea nu poate elimina ambiguitatea, întrucât, după cum am văzut în § 2 (vezi comentariile de sub (6), (7)), „trăsăturile semantice pertinente" nu sunt altceva decât *semne*, iar sensul lor poate fi, mai departe, înțeles în intensiune *sau* în comprehensiune.

Rezultă deci că, în legătură cu (i), putem spune următoarele:

(13) *a. conceptul de* **sens** *din semantica paradigmatică* ***nu*** *este logic echivalent cu conceptul de* **intensiune**;

b. conceptul de **sens** *din semantica paradigmatică se referă în mod* **ambiguu** *la intensiune* **sau** *la comprehensiune (ca şi conceptul de* **sens** *din teoria saussuriană a semnului lingvistic, ca şi conceptul de* **sens** *din semantica pre-saussuriană).*

Pentru a arăta că interpretarea conceptului de „sens" în comprehensiune este inadecvată limbilor naturale, ar trebui demonstrată o teoremă care să arate că există cel puțin un caz în care intensiunea unui semn reprezentând o trăsătură semantică distinctivă nu poate fi redusă la comprehensiunea acelui semn. Or, după câte

cunoaştem, o astfel de teoremă n-a fost demonstrată până în prezent şi, iarăşi după câte cunoaştem, nimeni nu şi-a pus vreodată problema în termenii aceştia. În legătură cu (ii) putem deci spune următoarele:

(14) *interpretarea conceptului de* **sens** *în comprehensiune* **nu** *este inadecvată limbilor naturale.*

Din (12), (13) rezultă că

(15) *a. semantica paradigmatică* **nu** *este o teorie a* **intensiunilor**.
b. semantica paradigmatică poate fi înţeleasă, ca şi semantica tradiţională, ca teorie a intensiunilor **sau** *ca teorie a comprehensiunilor.*

Din (15) şi din consideraţiile finale din **§ 2** rezultă că nu are sens să opunem „semantica paradigmatică" semanticii logice pe baza faptului că cea din urmă identifică sensul cu comprehensiunea (raportul *semn – obiect),* în timp ce cea dintâi identifică sensul cu *intensiunea,* din două motive:

(a) pentru că conceptul de „sens" din semantica paradigmatică nu este echivalent cu conceptul de „intensiune" (vezi (12), (13), (14));

(b) pentru că este inexact că în semantica logică sensul este *totdeauna* identificat cu comprehensiunea (= raportul semn – obiect): nu există *o* semantică logică, ci *mai multe* semantici logice, iar unele dintre aceste semantici *nu* identifică sensul cu comprehensiunea.

În treacăt adăugăm că, în ciuda faptului că în *Elemente de teorie semantică a limbilor naturale* (Bucureşti, 1970) am privit sensul nu numai în comprehensiune (cum consideră, în mod inexplicabil, Maria Manoliu-Manea), ci şi în intensiune, suntem departe de a subscrie la ideea autoarei citate că sistemele semantice care reduc intensiunea la comprehensiune n-ar merita nici măcar o reevaluare a criticilor care li s-au adus până în prezent. În momentul în care semantica paradigmatică ar putea oferi o *probă* a imposibilităţii (cel puţin în ce priveşte limbile naturale) de a reduce intensiunea la comprehensiune, beneficiul teoriei generale semantice ar fi de necontestat. Până atunci însă, această chestiune rămâne, credem, o problemă reală care invită la reflexie atentă şi reclamă soluţii elaborate.

Dacă în ce priveşte modul de definire a conceptului de „sens" semantica paradigmatică nu se dovedeşte mai adecvată limbilor naturale în raport cu alte tipuri de teorie semantică, ea se dovedeşte în schimb *inadecvată* în raport cu această clasă de limbi în ce priveşte modul de reprezentare a sensului cuvintelor individuale.

Din faptul că ansamblul de trăsături semantice distinctive care reprezintă sensul unui cuvânt anumit într-o limbă dată se stabileşte pe baza sistemului de opoziţii minimale de sens la care participă acest cuvânt, şi numai pe această bază, rezultă că sensurile a două cuvinte aparţinând la limbi diferite sunt incomparabile, întrucât sensul fiecărui cuvânt în fiecare din cele două limbi reprezintă exclusiv ceea ce este specific (din punctul de vedere al sensului) pentru cuvântul respectiv în limba la care aparţine. Cazurile discutate de Maria Manoliu-Manea la p. 242–245 reprezintă o dovadă în direcţia celor arătate de noi.

Într-adevăr, pe baza descrierii date în termeni de trăsături semantice distinctive (vezi p. 243), trebuie să spunem că sensul it. *tuono* este reprezentat de ansamblul de trăsături (non-proces), (non-lumină), (descărcare electrică), în timp ce sensul fr. *tonnerre* este reprezentat de ansamblul (non-proces), (non-totalitate), (non-lumină), (descărcare electrică). În consecință, trebuie să admitem că sensurile celor două cuvinte sunt *diferite*. În cazul în care admitem acest lucru, atunci ce explicație oferă semantica paradigmatică faptului că cele două cuvinte sunt totuși **traductibile**? Dificultatea este sesizată și de Maria Manoliu (vezi p. 242, și observația finală de la p. 249). Adăugăm că dificultatea dispare în momentul în care renunțăm la „semantica paradigmatică". Putem spune foarte simplu că franceza are două cuvinte omonime, *tonnerre*$_1$ și *tonnerre*$_2$, și că it. *tuono* are sens identic numai cu *unul* dintre ele, sau că fr. *tonnerre* este ambiguu, are două sensuri, și că it. *tuono* este identic numai cu *unul* dintre sensurile lui *tonnerre* (descrierea exactă formală a acestui tip de relații poate fi găsită în *Elemente de teorie semantică a limbilor naturale,* p. 245–268). Este evident însă că nu semantica paradigmatică oferă aparatul conceptual necesar pentru descrierea situațiilor de acest tip.

MEANING OF MEANING AND SOME NON-SENSES OF THAT „PARADIGMATIC SEMANTICS"

ABSTRACT

The "meaning" of a sign belonging to the object-language is always specified in terms of another sign(s) belonging to the meta-language in terms of which the semantics of the object-language is described. The fact that this *sign* of the meta-language specifies the "meaning" in its *intension* or in its *comprehension* depends on the rules and the conventions of the meta-language and only on these rules and conventions (§1).

De Saussure's "signifié", identified with the "concept", is compatible with both interpretations: as *intension* or as *comprehension* (or both). The semantic meta-language used in (either traditional or structural) linguistics does not make any explicit and systematic difference between speaking about intensions and speaking about comprehensions; thus, one should say that the meaning is referred to *ambiguously* in terms of this meta-language (§ 2).

The same ambiguity is displayed by the so-called "paradigmatic semantics"; that is why the term "meaning" used within the "paradigmatic semantics" is by no means logically equivalent to the term "intension", used within the logical semantics. "Paradigmatic semantics" cannot be opposed to logical semantics by saying that the former is interested in the intensions while the later is interested in the comprehensions simply because, on the one hand, "paradigmatic semantics" is not dealing only with intensions and, on the other hand, it is not true that logical semantics deals only with comprehensions (there are logical semantics dealing with comprehensions, as well as logical semantics dealing with intensions or logical semantics dealing with both of them). At the same time, "paradigmatic semantics" seems to be inadequate to natural languages, for it cannot account for the possibility of *translating* a sign from a language into another (§ 3).

MODALITY AND INFERENCE IN NATURAL LANGUAGES*

1. Purpose. There are in many natural languages sentences the meaning of which might be specified by means of a paraphrase like:

(1) (The fact that) S_2 *is a consequence of* (the fact that) S_1

(another equivalent form of (1)) would be: 'S_2 *follows from* S_1', or: '*from* S_1 *one should infer* S_2', etc.).

Sentences belonging to the class just mentioned are traditionally called "conclusive" and "consecutive" sentences. We have then to do with statements of the form

(2) *Today it is a sunny day*; **therefore** (or: **thus**) *it is very hot outside.*

or

(3) *Today it is raining,* **so that** *John is supposed to take his raincoat.*

It seems to me that a paraphrase like (1) (or any of its equivalent paraphrases) does satisfactorily account for the meaning of (2) and (3):

(2a) *The fact that 'it is very hot outside'* **is a consequence of** *the fact that 'today it is a sunny day'.*

(3a) *The fact that 'John is supposed to take his raincoat'* **is a consequence of** *the fact that 'today it is raining'.*

As a matter of fact, a moment's reflexion shows that even simple conditionals like:

(4) *If* S_1, *then* S_2

are understood in natural languages merely in terms of (1) than in terms of what logicians call "material implication". However, this aspect is not going to be taken into account here.

My aim is to outline a logical model intended to explain the possibility of making inferences of the type (2) and/or (3).

2. Some semantic issues. I am going to mention here three of the main problems raised by constructions of the type (2), (3).

1°. It is known that any inference from a sentence S_1 to another sentence S_2 is allowed only by the fact that S_1 **logically implies** S_2; and S_1 "logically implies" S_2 if and only if an **implication** (a conditional) of the form (4) is **logically true**, or, to

* În „Wiener Linguistische Gazette", II, 1973, pp. 50–62.

use an expression which anticipates the main lines of the model to be outlined below, is **necessarily true**. It is also well known that a sentence is "logically true" or "necessarily true" if and only if it is **true in all the possible worlds**.

It is obvious that conditionals like:

(2b) **If** *today it is a sunny day* **then** *it is very hot outside.*
(3b) **If** *today it is raining* **then** *John is supposed to take his raincoat.*

are by no means "logically (or: necessarily) true", simply because they are not "true in all the possible worlds".

Since (2b), (3b) are not logically (or necessarily) true, but only at most factually (or possibly) true, we have to say that sentences like (2), (3) are not justified from a logical point of view at all; in other words, they are *necessarily false*.

The problem is now: Are we supposed to consider that any speaker of an "ordinary language" (like, in our case English) is an "unreasonable human being" just because he/she uses logically false sentences like (2), (3)? Or, to put it otherwise: Are we supposed to consider that any natural language in which sentences like (2), (3) (with the meaning specified in (1)) do occur are **inconsistent** exactly because they allow the occurrence of sentences like (2), (3)?

2°. A possible negative answer to this problem might be supported by the traditional view that sentences like (2), (3) are "abbreviations" of a syllogism of the form:

(5) **If S_1 then S_2**
S_1
―――――――
Then: S_2

That is, for example, (2) would be an abbreviation of

(2c) **If** *today it is a sunny day* **then** *it is very hot outside*
Today it is a sunny day
―――――――
Then: *It is very hot outside*

The trouble is now that, assuming that this explanation would be correct, one has to say that sentences like (2), (3) cannot be denied without getting into contradiction. In order to make clear enough this point, I should say that a syllogism of the form (5) is equivalent to an expression of the form:

(6) $((S_1 \supset S_2) \wedge S_1) \supset S_2$

(we used the symbolic device only in order to avoid the complicated word expressions; obviously, (6) may be "translated" into English, for example, using the words *if ... then*, *and* instead of '$\supset$' and '$\wedge$'). But (6) is a *logically true* expression, so that its denial leads us to contradiction.

Nevertheless, the denial of sentences like (2), (3) in natural languages, in spite of the fact that it is less usual (its syntactic structure is rather odd) is not contradictory at all.

Indeed, it is not very good English to say:

(2d) **It is not the case that:** *today it is a sunny day;* **thus** *it is very hot outside.*

or

(3d) **It is not the case that:** *today it is raining* **so that** *John is supposed to take his raincoat.*

(of course, (3d) is slightly better than (2d)).

However, denials of the following form are quite all right:

(2e) **You** (or: **one**) **cannot assume** (or: **say**; or: **consider**) **that** *today it is a sunny day (and)* **thus** (or, better: **therefore**) *it is very hot outside.*

or

(3e) **You** (or: **one**) **cannot assume** (or: **say**; or: **consider**) **that** *today it is raining* **so that** *John is supposed to take his raincoat.*

An even better form of the denial of (2) would be:

(2f) *To say: 'today it is a sunny day; thus it is very hot outside'* **is untrue.**

The parallel denial of (3) would be:

(3f) *To say: 'today it is raining, so that John is supposed to take his raincoat'* **is untrue.**

I am going to leave open for the moment the question of what do sentences like (2e,f), (3e,f) exactly mean. I confine myself to point out that these sentences are not contradictory at all. But, if I am right claiming that (2e,f), (3e,f) are not contradictory then I am right also when I say that the traditional view, that sentences like (2), (3) are in fact abbreviated syllogisms of the form (4), must be rejected.

3°. As to the meaning of (2e,f), (3e,f), it seems to me worth noticing that all of the negative phrases occurring in (2e,f), (3e,f) contain a verb like *assume, say, consider* which purports to the one's claim that the sentence which follows (that is (2) or (3)) has to be considered true, or, better, its truth value 'true' has to be taken for granted.

This remark points to the fact that what is denied in (2e,f), (3e,f) is not the truth of the statement made by (2) and (3), but rather the one's "right" to claim that the truth of the sentence which follows must be taken for granted. To put it in a more general way, we should assume that the negative phrases refer to the *one's attitude* toward the statement one makes; since this attitude is concerned with the "truth" of the statement, in the sense that the truth value "true" of the statement is considered somehow out of any possibility of being questioned, we should say that what is actually denied in (2e,f), (3e,f) is the *one's right of displaying exactly this epistemic attitude.*

I would like to conclude this last remark by pointing out that the "epistemic attitude" involved in this type of negation is very close to the modal concept of "necessity"; it is a kind of "subjective" necessity, which depends on the "ideas" one has about the world (these "ideas" may be, of course, true or false). I think that some evidence supporting this view may be gathered when sentences like (2e,f), (3e,f) are "enlarged" so as to contain the motivation of the denial, that is to contain sentences in which the "true version" of the world picture is presented, as opposed to the denied one:

(2g) *You cannot assume that today it is a sunny day and, therefore it is very hot outside,* **because** *it is* **fairly possible** *that today was a sunny day* **and** *that it was not very hot outside.*

(3g) *You cannot assume that today it is raining, so that John is supposed to take his raincoat,* **because** *it is* **fairly possible** *that today it was raining* **and** *John was not supposed to take his raincoat.*

One should notice that, in (2g), (3g), the sentence intended to present the "true picture" of the world contains the phrase *it is (fairly) possible* prefixed to the negation of (2b), (3b). Here, *possible* is intended to be opposed to the epistemic attitude, according to which, the truth of (2), (3) is taken for granted. That means that the "true picture" of the world is given by asserting that the *negation* of (2b), (3b) is *possible.*

I see three main ways in which one could argue against the approach suggested under 3°.

(a) One could say that a very simple sentence, like

(7) *Today it is a sunny day.*

may be also denied in a form like

(8) *You* (or: *one*) *cannot assume* (or: *say*; or: *consider*) *that today it is a sunny day.*

I think this possible argument has to be rejected on the following ground: a negation of the form (8) does not make sense when just (7) was asserted; it does make sense only when a statement of the form

(7') *I* (or: *one*) *assume(s)* (or: *say(s)*; or: *consider)s))* *that* (7)

was explicitly or implicitly made. Otherwise, if just (7) was uttered and was intended to "say" just what (7) says, a negation of the form (8) is by no means the proper negation of (7).

(b) One could say that the occurence of the word *possible* within those parts of (2g), (3g) presenting the "true picture" of the world is not necessarily required; sentences like (2e,f), (3e,f) could be "enlarged" also only by substituting after *because* the negation of (2b), (3b), respectively:

(2h) *Today it is a sunny day* **and** *it is* **not** *very hot outside.*

(3h) *Today it is raining* **and** *John is not supposed to take his raincoat.*

This argument does not stand up either, because any sentence which is *true* is also *possible*; that is, sentences formed by substituting (2h), (3h) for those parts occurring in (2g), (3g) after *because* logically imply sentences (2g), (3g).

(c) One might say also that the negation of a simple sentence like (7) could be also "enlarged" by adding a statement which presents the "true state" of the world as a *possible* state:

(7a) *It is not the case that today it is a sunny day*, **because** *it is* **possible** *that today was not a sunny day.*

My claim is that (7a) can be true if and only if (7) was implicitly "assumed", or if its truth was "taken for granted"; if not, (7a) is simply *logically false*, because from the fact that

(7b) *It is possible that today it was not a sunny day.*

does not necessarily follow that

(7c) **It is not the case** *that today it is a sunny day.*

We have then to say that the argument under (c) must be rejected either.

3. "Restricted modality" and inference. In this paragraph I am going to outline the main lines of a logical model accounting for the peculiarities discussed in § 2, under 1°–3°.

We haven't seen (cf. 3°) that, in sentences like (2), (3), or, in a more general form, in sentences like:

(9) S_1 **thus** (or: **therefore**) S_2
(10) S_1 **so that** S_2

an "epistemic attitude" is involved. At the same time, this "epistemic attitude" is in relation to a kind of what I called "subjective necessity"; in other words, it is in relation to a kind of "subjective modality". These features occur "covertly" in the affirmative form of the sentence and "overtly" in its negative form. It seems to me then that a very convenient formal approach to these facts would be the framework of the "logic of knowledge" (see Hintikka, 1962; Swain (ed.), 1970), for this logic deals exactly with the "epistemic attitudes". In order to account for what I provisionally called "subjective modality", I am going to try a *generalization* of this logic; in its generalized form, our system will include what I am going to call *restricted modal operators*: the *restricted necessity* operator and the *restricted possibility* operator.

The rough description of the "logic of knowledge" will be done along the lines of Hintikka's, 1962, and Swain's, 1970, works.

a. Syntax. Let *p, q, r*, ..., p_1, p_2, ...,p_n be the propositional variables of the system. The syntactic connectives are the usual ones, viz.: '~' (= negation), '∧'

(= conjunction), '∨' (= disjunction), '⊃' (= implication), '≡' (= equivalence). Let a be a constant referring to one and only one individual (which is a *person*) at a definite time, t_i. An expression of the form '$E_a p$' means "it is *evident* for a that p" or, otherwise phrased, "p is *evident* for a".

It is not necessary for our discussion to be more definite with respect to what *evident* means; I am only pointing out that a convenient explanation of the meaning of *evident* may be found in Swain, 1970, pp. 30–32. Expression '$\Diamond_a p$' means "p is **possible** for all that is *evident* for a".

The *rules of formation* are assumed to be identical with those known from any propositional calculus. One has, however, to add some extra rules, accounting for the use of 'E_a' and '$\Diamond_a$'.

3–1. *a*. If p is a well-formed sentence (according to the rules of the propositional calculus), then '$E_a p$', '$\Diamond_a p$' are also well-formed sentences.
b. If '$E_a p$', '$\Diamond_a p$' are well-formed sentences, then '$\sim E_a p$', '$\sim\Diamond_a p$' are also well-formed sentences.
c. If 'A', 'B' are well-formed sentences according to *a*., *b*., then '$A \wedge B$', '$A \vee B$', '$A \supset B$', '$A \equiv B$', '$\sim (A \wedge B)$', '$\sim (A \vee B)$', '$\sim (A \supset B)$', '$\sim (A \equiv B)$' are also well-formed sentences.

Let λ be a set of well-formed sentences, according to all the rules of formation, and let us assume that $p_1 \in \lambda$, $p_2 \in \lambda$, ... $p_n \in \lambda$.

3–2. *Consistency rule*. The set λ is **consistent** if and only if the set λ is such that, if the conjunction of q with p_1 and p_2 and ... and p_n entails a contradiction, then it is not the case that $q \in \lambda$.

We can now introduce the concept of "evidential universe of a" as follows:

3–3. *Definition*. The set μ of sentences is the **evidential universe of a** if and only if it satisfies the following conditions:
a. for any sentence, p_i, if '$E_a p_i$' is true, then '$E_a p_i$' $\in \mu$;
b. if '$E_a p_i$' $\in \mu$ then 'p_i' $\in \mu$;
c. the set μ is **consistent.**

The following syntactic rules should be imposed to any evidential universe:

3–4. *a*. If '$\sim E_a p$' $\in \mu$, then '$\Diamond_a \sim p$' $\in \mu$;
b. If '$\sim\Diamond_a p$' $\in \mu$, then '$E_a \sim p$' $\in \mu$.

Especially interesting for our discussion is the concept of "evidential alternative of the universe μ of a". I am going to introduce this concept by means of the following definition:

3–5. *Definition*. The set μ^+ is an **evidential alternative** to the set μ, if and only if:
a. any sentence of the form '$E_a p$' belonging to μ, belongs also to μ^+, but the converse does not necessarily hold;
b. μ^+ is *consistent*.

Up to now we dealt only with the usual concepts of the "logic of knowledge". In terms of these concepts, we are enabled to introduce the modal concept of

restricted necessity: '$\Box_a p$'. An expression of the form '$\Box_a p$' should be meant as saying: "p is **necessary** for all that is evident for a".

The syntactic definition of '$\Box_a p$' is:

3–6. *Definition.* $\Box_a p = \sim \Diamond_a \sim p$

The following theorems are particularly important for our purpose (I leave aside their proofs, in spite of the fact that they are very simple.)

3–7. *Theorem.* If '$E_a p$' $\in \mu$, then '$\sim\Diamond_a\sim p$' $\in \mu$.

3–8. *Corollary. a.* If '$E_a p$' $\in \mu$ then '$\Box_a p$' $\in \mu$ and conversely.
b. '$E_a p$' and '$\Box_a p$' are **mutually interchangeable.**

3–9. *Theorem. a.* If '$\sim\Box_a p$' $\in \mu$, then '$\Diamond_a\sim p$' $\in \mu$.
b. If '$\sim\Diamond_a p$' $\in \mu$, then '$\Box_a\sim p$' $\in \mu$.

An interesting semantic interpretation (see below) has the following theorem:

3–10. *Theorem.* For any μ^+, if μ^+ is an *evidential alternative* to μ, and if '$\Box_a p$' $\in \mu$, then 'p' $\in \mu^+$.

At this point, we are enabled to introduce the concept we are interested in, i.e., that of "restricted necessary implication", that is, an implication which is "*necessary* only for *all that is evident* for *a*' and not necessary *simpliciter*. I am going to use the indexed sign '$\multimap$' between sentences. An expression of the form '$p \multimap_a q$' means: "from p follows q, *for all that is evident* for a".

The following syntactic rule accounts for the use of '$\multimap_a$':

3–11. If '$\Box_a(p \supset q)$' $\in \mu$, then '$p \multimap_a q$' $\in \mu$.

The next theorem should be viewed as a kind of "explicatum" for the "enlarged" negative sentences of the form (2g), (3g):

3–12. *Theorem. a.* If either '$\sim\Box_a(p \supset q)$' $\in \mu$ or '$\sim\Diamond_a(p \supset q)$' $\in \mu$,
then '$\sim(p \multimap_a q)$' $\in \mu$.
b. If '$\sim(p \multimap_a q)$' $\in \mu$ then, either '$\sim\Box_a(p \supset q)$' $\in \mu$,
or '$\sim\Diamond_a(p \supset q)$' $\in \mu$.

Expression '$\sim\Box_a(p \supset q)$' under 3–12*b*. is, indeed, equivalent to '$\sim\Diamond_a \sim(p \supset q)$' and '$\Diamond_a\sim(p \supset q)$' is, further, equivalent to '$\Diamond_a(p \wedge \sim q)$'. But the last expression exactly corresponds to the form of the sentence occurring in (2g), (3g) after *because*.

b. **Semantic interpretation.** A collection (or a set) of true sentences describes one of the possible worlds: if $\{p, q, r\}$ are true, then, they describe that of the possible worlds, in which "it is the case that p", "it is the case that q" and "it is the case that r". An *evidential universe* of an individual, *a*, also describes one of the possible worlds; if sentences $E_a p$, $E_a q$ are true, then, they describe that one of the possible worlds, in which "it is the case that p is evident for a" and "it is the case that q is evident for a". If sentences $E_a p$, $E_a q$ are true, then the set describes that one of the

possible worlds, in which "it is the case that *p* is evident for *a*, but it is not the case that *q* is evident for *a*".

Condition *b*. under **3–3** perfectly agrees with the facts of our intuition: in order to be "evident" for somebody, sentence *p* has first to be *true*, that is, has to be "supported" by the facts it is referring to; that is why **3–3***b*. stipulates that if '$E_a p$' belongs to the evidential universe of *a*, *p* has also to belong to that universe.

Rule **3–4***a*. says that if *p* is not evident for *a*, then it is *possible*, in agreement with all that is evident for *a* (that is: without contradicting anything which is evident for *a*) that *p* was untrue; **3–4***b*. states that if *p* is *impossible* with respect to all that is evident for *a* (that is: it does contradict something that for *a* is evident), then it is evident for *a* that *p* is untrue.

An *evidential alternative*, μ^+, to a given evidential universe, μ, is but *another* possible world, in comparison with μ. However, this "other" possible world satisfies the following condition: everything which is evident for *a* in μ, is also evident for a in μ^+; when we say "but the converse does not necessarily hold", we say that in this other possible world, the amount of facts that are *evident* for *a* might be greater than the amount of facts that are evident for *a*, in μ. The *consistency* condition under **3–5***b*. requires the *compatibility* between μ, and μ^+; that is, if a sentence, *q*, which was not evident for *a* in μ^+, this fact must not entail the rejection of some part of *a*'s previous knowledge.

The class of all the evidential alternatives to μ represents the class of **all the possible worlds** *compatible with a's knowledge* (or: *with a's evidence*) (see Hintikka, 1962, p. 139).

According to **3–10**, we have to say that if '$E_a p$' is a sentence in μ, then *p* is a sentence in every evidential alternative to μ; but we just have seen that the class of *all the evidential alternatives* to μ represents the class of *all the possible worlds compatible with a's knowledge*. We are then allowed to write down the following theorem:

3–13. *Theorem.* If '$E_a p$'$\in \mu$, then '*p*' is **true in all the possible worlds compatible with *a*'s knowledge.**

Since "true in all the possible worlds" means **analytic**, and since the number of the possible worlds, in the case at issue, is determined by the set $\{E_a p_1, E_a p_2, ..., E_a p_n\}$ belonging to μ, we can introduce now Carnap's concept of "relative analyticity" (see Carnap, 1956), as follows:

3–14. *Theorem.* If '$E_a p_1$'$\in \mu$, '$E_a p_2$'$\in \mu$, ..., '$E_a p_n$'$\in \mu$, then, for any $i = 1, 2, ... n$, 'p_i' is **analytic with respect to** the set $E_a p_1, E_a p_2, ... E_a p_n$.

We have now at our disposal the concepts in terms of which a semantic definition of '$\Box_a p$' and '$\Diamond_a p$' becomes possible; it will be given by means of the following theorem:

3–15. *Theorem. a.* '$\Box_a p$' is **true** if and only if '*p*' is **analytic with respect to** $\{E_a p_1, E_a p_2, ..., E_a p_n\}$.

b. '$\Diamond_a p$' is **true** if and only if '*p*' is **not contradictory with respect to** $\{E_a p_1, E_a p_2, ..., E_a p_n\}$.

As to '$p \mathrel{-\!\!\exists_a} q$', the following holds:

3–16. *Theorem.* '$p \mathrel{-\!\!\exists_a} q$' is **true** if and only if '$\Box_a(p \supset q)$' is **true**.

4. Concluding remarks. If we agree to consider the connective particles *thus, therefore, so that,* occurring in (9), (10) are but phonetic realizations of '$-\!\!\exists_a$', then, the logic system sketched in § **3** may offer proper solutions to the problems raised in § **2**. Since those problems were stated in semantic terms, we are going to answer them using the semantic interpretation of our model (see § **3b.**).

1°. Theorem **16** shows that inferences of the type (9), (10) are not based on necessary implications, but on what I called "restricted necessary implications". That is why we are not supposed to assume that natural languages are inconsistent.

2°. Since sentences of the type (9), (10) are no longer viewed in our model as "abbreviations" of the *modus ponens* syllogism, but it is considered they simply mean "from S_1 follows S_2, for all that is evident for *a*", their negation is no longer supposed to be contradictory, according to our system. That means that the logic outlined in § **3** can avoid the difficulties raised by the traditional semantic interpretation.

3°. The system under § **3** enables us to give a formal and exact expression to the "covert" modal features involved in sentences of the type (9), (10); the covert existence of such features is signaled only by the fact that, trying to get the negation of sentences of the form (9), (10), one does not obtain the negation of the very sentence, but merely the negation of one's right to consider that the truth of such sentences should be taken for granted. The formal device accounting for these covert modal features is represented by the rules governing the use of 'E_a', '$\Box_a$' and '$\Diamond_a$', as well as the semantic interpretation of the sentences containing such operators.

The system outlined in § **3** accounts only for the evidential universe of an exactly one individual, *a*, at a definite time, t_i, as well as for all "the possible worlds" compatible with this universe. From this point of view, this logic is too restrictive and, consequently, in its semantic interpretation, only *a part* of the meaning of the constructions actually occurring in natural languages may be accounted for. In order to obtain a more comprehensive account, a generalization of this system is needed. This generalization may be reached by substituting variables for the subscript *a*, and by quantifying these variables. But this generalization is beyond the limits I proposed for myself to reach in this paper.

REFERENCES

Carnap, 1956 = Rudolf Carnap, *Meaning and Necessity*, 2nd. ed., Chicago, 1956.

Hintikka, 1962 = Jaakko Hintikka, *Knowledge and Belief. An Introduction to the Logic of the Two Notions*, Ithaca & London, 1962 (fourth printing, 1969).

Swain (ed.), 1970 = Marshall Swain (ed.), *Induction, Acceptance and Rational Belief*, Dordrecht – Holland, 1970.

Swain, 1970 = Marshall Swain, *The Consistency of Rational Belief*, in Swain (ed.), 1970, pp. 27–54.

SOME SEMANTIC AMBIGUITIES RELATED TO 'TENSE CATEGORY'*

Rudolf Carnap
In memoriam

1. INTRODUCTORY REMARKS

Understanding a sentence is but knowing *when* that sentence is to be asserted. Indeed, if I am given only a grammar of English and a list of English words (without their translation into another language I know), I can correctly construct an English sentence like:

(1) *the book is on the table*

but I am not able to make any assertion by means of this sentence because I am not aware of the *conditions* under which I could do it. We are allowed to consider that knowing these 'conditions' is equal to knowing that (1) is to be asserted if and only if:

(a) there is exactly one object which, in a language like French, is called *livre*;
(b) there is exactly one object which, in the same language, is called *table*;
(c) between the two objects a definite spatial relation holds: they are *contiguous*, the first object occupies the place which is *over* the second one, and this spatial relation is indefinitely extended in time.

If I know (a)–(c) I am enabled to assert sentence (1) any time I see (or look at) a definite actual 'book' which actually 'lies' on a definite actual 'table'. In other words, if I know (a)–(c), I actually know which *facts* sentence (1) refers to. Moreover, by knowing (a)–(c) and listening to or uttering (1), I am enabled to say (1) does or does not correspond to the facts it refers to: if (1) does correspond to these facts it is *true*, if it does not, it is *false*.

We can further say that (a)–(c) are the conditions under which (1) is to be considered *true*; if (1) fulfils these conditions it is to be considered true, if this is not the case, it is to be considered false.

The above explanations were intended to make clear what is understood here by *meaning*. In agreement with Carnap's view we consider that 'a knowledge of the truth conditions of a sentence is identical with an understanding of its meaning' (Carnap (1958), p. 15). In other words, the meaning of an expression S in a language L is the set K of truth conditions assigned to S.

* In F. Kiefer and N. Ruwet (eds.), *Generative Grammar in Europe*, 1973, pp. 565–581.

In agreement with this conception of 'meaning', *semantics* is meant as a formal device by means of which a set of truth conditions K_i is assigned to any definite sentence S_i of a language L.

Obviously, the above outlined conception about *meaning* and *semantics* is very restrictive. It seems then to me to be worth discussing two points closely related to this conception.

(1) Since natural languages do not contain only sentences making statements about the world, but also non-asserting sentences (like interrogative sentences, and exclamative sentences, etc.), and sentences expressing emotion, one might raise the question of whether the above defined concepts of *meaning* and *semantics* can be taken as an adequate base for a semantic description of natural languages. On the other hand, each speaker of a natural language is allowed to make a definite selection among several possibilities of *referring* to the same facts in terms of his language; sentences resulting from these various allowed 'choices' are provided with a 'stylistic value'; there are many linguists who consider that this 'stylistic value' of a sentence belongs to its 'meaning'; that is, the 'meaning' of a sentence can be divided into two parts: a 'cognitive' meaning and a 'stylistic' meaning. One might ask, then, whether our conception of meaning and semantics can account for the 'stylistic meaning'.

Both questions should be answered in the following way. Defining meaning and specifying the framework of semantics is a matter of *decision*. Accordingly, we have to say that any sentence which is not a statement does not have meaning (of course, in the sense discussed above); the information they convey may concern the attitude of the speaker towards the expressions he is using, and then, such information is of the same type as the information conveyed by gesture, cry, etc. and is to be considered as para-linguistic information associated with the purely linguistic one[1]. On the other hand, it is to be noted that a large sub-class of non-assertive sentences, viz. interrogative ones, can be reduced, by means of a convenient device, to simple assertive sentences (see Vasiliu, 1970, pp. 181–184).

(2) For many scholars (linguists and/or logicians) the identification of *meaning* with *truth conditions* might seem, perhaps, inconvenient because of the ambiguity which to a very large extent characterizes natural languages. Indeed, since we assume that a sentence like

(2) *I am leaving right now*

is true if I utter it at 4.30 p.m., Jan. 20, 71 and is false if uttered by somebody else at exactly the same time, or if I myself uttered it at 4.31 p.m., Jan. 20, 71, how are we to establish the truth conditions of such a sentence? Moreover, how are we to infer anything correctly from a sentence whose truth value can not be established in agreement with a set of explicit rules? Furthermore: since (2) does 'say' something about the world but what it 'says' is hopeless to express in terms of a set of 'truth

[1] Sentences called 'performative' in Austin's (1970, pp. 233–252) terminology should be included in the same category. This kind of 'sentences' is to be viewed mostly as a part of an extra-linguistic activity and not as a part of a language.

conditions', it follows that the *meaning* of (2) (i.e., what 'is said' by (2)) is something different from the 'truth-conditions' of (2). Thus, describing exactly this kind of *meaning* which is not reducible to truth-conditions is the task of the semantics of natural languages.

Although in some respects this argument might look correct, in many others it is, to say the least, questionable, first, because it disregards the fact that any sentence like (2) may be said by any speaker (who knows the facts it refers to) to be true or false; furthermore, if it is accepted as a true sentence, its negation is considered false by any speaker (again who knows the facts the sentence refers to). In other words and in a more general way, I would say that the view under discussion here has no empirical support, because for the *given sentence* (2), a speaker can, in principle, answer the question of whether (2) is true or false; and when he is unable to do this, he is able to explain *why* (because he does not know *whom* 'I' refers to, because he does not know *when* (2) was uttered, and so on). That means the speaker is aware of the 'truth conditions' of a sentence like (2).

Secondly, to characterize (2) simply as *ambiguous* and further to say: since (2) is ambiguous it cannot be characterized either as true or as false and, accordingly, no inference can be made from (2) seems to me to be an oversimplified description. As a matter of fact, (2) *is* ambiguous, but its ambiguity is in some fashion limited because (2) obviously is not referring to *any* of the facts of the world: (2) could 'mean' many things but it cannot mean 'the cat eats the mice'; a more refined semantic description should account precisely for these 'limits' of the ambiguity of (2). On the other hand, if the range of the ambiguity of (2) is limited it follows that the class of facts (2) refers to is also limited and we can then say that (2) should be asserted with respect to *these* facts. If such is the case, it follows that we can establish the conditions under which (2) may be asserted, that is, we can establish the truth conditions of (2). Furthermore, if such truth conditions are established, then one is enabled to make inferences from (2) about other sentences.

I think this view has the advantage of accounting for the empirical facts we just mentioned: the speaker's capability of characterizing (2) as true or false and the speaker's ability to make correct inferences from (2) to some other sentence(s).

The aim of this paper is to develop a formal device that accounts for some ambiguities related to the grammatical category of tense.

2. INFORMAL DESCRIPTION OF SOME AMBIGUITIES

In this paragraph I am going to consider some cases of ambiguity which, although not always obviously concerned with 'tense', may be reduced to ambiguities related to tense, which will be described in terms of a formal device under Section 3.

Let us consider the following pairs:

(3) (a) *I am leaving*
(b) *I am staying*

(4) (a) *I left*
(b) *I stayed*

(5) (a) *I am going to leave*
(b) *I am going to stay*

(6) (a) *I am leaving*
(b) *I left*

(7) (a) *I am leaving*
(b) *I am going to leave*

(8) (a) *I left*
(b) *I am going to leave*

Since *to leave* and *to stay* are antonymous verbs, one is enabled to say that sentences under (3)–(5) *contradict* each other (or, in other words, (3)–(5) are pairs of *incompatible* sentences).

However, this is not the only possibility for understanding these sentences; they may be understood as perfectly compatible if we assume either that:

(i) sentence (a) (from each of the pairs (3)–(5)) is uttered by one speaker, whereas sentence (b) (from each of the pairs (3)–(5)) is uttered by another one; or that

(ii) *the same speaker* utters sentences (a), (b) (from each of the pairs (3)–(5)) at two different times (let us say (a) at the time T_i and (b) at the time T_{i+1}).

Once the conditions under which the pairs under (3)–(5) are pairs of *compatible* sentences are established, we can more easily determine the conditions under which the same pairs should be understood as pairs of incompatible sentences. We should say (3)–(5) are pairs of incompatible sentences if we assume that:

(iii) both sentences (of the same pair) are uttered by *the same speaker* and each of them refers to the *same time (T_i)*.

The pairs under (6)–(8) display a more complex ambiguity.

On the one hand, they can be understood as pairs of *contradictory* (or *incompatible*) sentences. Indeed, a sentence like (6)(b) asserts that the individual who is the 'agent' or the 'instigator' of the action is at a time T_i, the time T_i is *before* the time T_j, when sentence (6)(b) is uttered, and the action of 'leaving' is performed precisely at that time T_i, which can be neither the time when the sentence is uttered, nor the time *after* the sentence is uttered.

That is, if we make the assertion that the individual that 'I' from (6)(b) refers to performs the action 'to leave' at a time which is *before* the time (6)(b) is uttered, this assertion precludes the possibility of asserting that the *same individual* performs the *same action* at a time which is either *simultaneous* with the moment (6)(b) is uttered or which is *after* the time (6)(b) is uttered.

On the other hand, sentences (6)(a) and (b) can be interpreted as *co-extensive* (that is referring to the same event) if we assume that the one individual, which 'I' from (6)(b) refers to, utters (6)(a) 'in the past' (for example, in a sentence like: *He said*: *'I am leaving'*, 'I am leaving' refers to a past event and this event may occur

exactly at the same time as that which a sentence like (6)(b) refers to). In the same way, the pair (7) may be understood as referring to the same time location (that means (a) and (b) under (7) are *co-extensive*). Obviously, a similar understanding is not possible for (8).

3. THE FORMAL DEVICE USED IN THE SEMANTIC DESCRIPTION

The following approach is to be viewed as derived from the theoretical principles developed in Vasiliu (1970). In agreement with this theory the following are assumed:

(1) There is a *semantic system* S_i of the form described in Vasiliu (1970), pp. 101–128, 194–195 (this system is similar to those constructed by Carnap (1958), Reichenbach (1966), etc.).

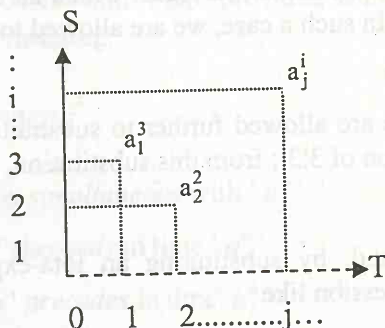
(2) There is a finite set of *translation rules* of the form specified in Vasiliu (1970), pp. 196–212, by means of which each kernel sentence generated by a '[ε, F] grammar' of the form specified in Vasiliu (1970), pp. 184–189 is put into correspondence with one (or more) expressions in S_i so that, if an expression E from S_i is a translation of a kernel sentence, 'E', from the natural language, L_i, E and E have the *same intension* (or, in other words, they are L-equivalent – in Carnap's (1958) sense – or they have the same meaning).

(3) If E is a translation of E, then, every semantic characterization which holds for E in S_i holds also for its corresponding expression in L_i, E.

(4) System S_i is a *coordinate-language* in the sense of Carnap (1958), pp. 161–164; (1960), pp. 74–75. We assume then that S_i refers to an ordered domain of space-time points. The *position* of each space-time point is determined with respect to the *time-axis* and to the *space-axis*. The *individual expressions of the standard form* of the system S_i show by their form the definite position within the ordered domain they refer to.

Once these general assumptions are made explicit, we may enter into some details that concern our specific topic.

The expressions of the standard form of S_i are of the type 'a^i_j'. The superscript i ($i = 1, 2, 3,...$) refers to the position of the individual 'a' with respect to the space-axis: a^i_j is located (with respect to this axis) AFTER a^{i-1}_j and BEFORE a^{i+1}_j. The subscript j refers to the position of the individual 'a' with respect to the time-axis: a^i_j is located (with respect to this axis) at a time which is AFTER a^i_{j-1} and BEFORE a^i_{j+1}. Thus, 'a^i_j' refers to that one and only one individual which has the *location* i at the time j. The following diagram is intended to show how various expressions of the standard form refer to the position one individual occupies within the ordered domain:

An expression like 'a_j^0' simply indicates a position on the time-axis, without respect to any space location; an expression like 'a_0^i' indicates the position on the space-axis, without respect to any time location; expression 'a_T^0' is meant to refer to *any* time-location[2].

An expression of the form 'H 'y' is an abbreviated form for an iota-expression:

3.1. DEFINITION: H '$y =_{Df} (\iota x)$ H (x, y)

In agreement with 3.1. we may establish the following proposition:

3.2. PROPOSITION: F(H 'y) ≡ F[(ιx) H x, y]

The right-hand side of 3.2 is, obviously, an *individual description* (see Carnap (1958), pp. 142–146; (1960), pp. 32–35; Reichenbach (1966), pp. 256–266). An individual description should be defined as follows:

3.3. DEFINITION: F[(ιx) Hx, y] $=_{Df} (\exists x)$ (z)[Hx, y·(H$z, y \equiv$ Iz, x)·Fx]

(in 3.3. 'I' is a predicate whose intension is 'identical with'). A sentence like that from the right-hand side of 3.3. says that 'there is *exactly one* individual "x", which is in the relation "H" with "y" and it also has the property (or: belongs to the class) "F".'

Expression '$(\exists x)$ (z)[Hx, y·(H$z, y \equiv$ Iz, x)·Fx]' is to be divided into two parts; the first one, viz.: '$(\exists x)$ (z)[Hx, y·(H$z, y \equiv$ Iz, x)]' is said to assert the so-called *uniqueness condition*, that is, it asserts that 'there is *exactly one* individual, x, which is in relation "H" with "y".' An iota-expression (like '(ιx) Hx, y' or its equivalent, 'H'y') always occurs as an *argument* of a *predicate*; moreover, such an

[2] Expression 'a_T^0' is used here instead of 'a_0^0' from Vasiliu (1970), p. 230, which, I think, has the disadvantage of being misleading.

expression may refer to the same individual which an individual constant, like, for example, '*b*' refers to. In such a case, we are allowed to write down:

(9) (ιx) H*x*, *y* = *b*

If (9) is true, then, we are allowed further to substitute '*b*' for '(ιx) H*x*, *y*' in the left-hand side expression of 3.3.; from this substitution, we obtain:

(10) F(*b*)

On the other hand, by substituting an iota-expression for an individual variable within an expression like

(11) F*z*

we obtain a well-formed expression in S_i:

(12) F[(ιx) H*x*, *y*]

However expression (12) is not logically implied by

(13) (*x*) F*x*

whereas (10) is logically implied by (13).

The first and second person singular personal pronouns are usually said to refer to the *person uttering the message* (the first person) and to the person *receiving the message* uttered by the first person (the second person). This informal description of the meaning of the two personal pronouns suggests the following semantic interpretation:

Let us consider two predicates in S_i, i.e., 'EM' and 'RE' (both are two-place predicates). With respect to each of them we establish the following designation rules (for the concept of designation rules, see Carnap (1960), p. 4):

3.4. RULES OF DESIGNATION

(a) EM*x*, *y* = '*x*' is '*emitent*' with respect to '*y*'
(b) RE*x*, *y* = '*x*' is '*receiver*' with respect to '*y*'

The relation referred to by the predicates 'EM', 'RE' are *antisymmetric, intransitive* and *irreflexive*; 'RE*x*, *y*' is the *converse* of 'EM*y*, *x*'.

The so-called 'absolute tenses' of the verb are usually defined by referring the time the action is performed to the time the message is uttered: then, the *past* is defined by the fact that the action is performed *before* the time of the message, the *present* is defined by the fact that the action is performed *at the same time* as the time of the message, the *future* is defined by the fact that the action is performed *after* the time of the message. This traditional description of the meaning of 'tenses' is described in terms of S_i as follows.

Let us establish the convention that the expression 'a_j' of the standard form refers to the time the message is uttered. Let us further assume that the lexicon of S_i

contains predicates 'SIM', 'ANT' and 'POS' provided with the following rules of designation specifying their meaning:

3.5. RULES OF DESIGNATION

(a) SIMx, a_j^0 = 'x' is *simultaneous* with 'a_j^0'

(b) POS x, a_j^0 = 'x' *succeeds* in time 'a_j^0'

(c) ANT x, a_j^0 = 'x' *precedes* in time 'a_j^0'

In agreement with 3.4. and with the usual semantic description of the personal pronouns, we can say that the following relations hold between the formatives '*I*', '*you* (sing)' from English and the expressions 'EM '*y*', 'RE '*x*':

(14) (a) T[EM '*y*, *I*]
(b) T[RE '*x*, *you* (sing)]

In (14), the symbol T of the meta-language used here is meant to refer to a relation of *translation*; accordingly, (14)(a), (b) are to be read:

(15) (a) 'EM '*y*' is a *translation of 'I'*
(b) 'RE '*x*' is a *translation of 'you* (sing)'

Here T and '*translation of*' are understood as having the same meaning as that defined in Vasiliu (1970), pp. 189–195, especially theorem 49.4, p. 194, that is, they express an *L*-equivalence (see Carnap (1958), pp. 15–23; (1960), pp. 7–16, especially 13–16), or, in other words, they say that the two expressions (related by T) have the *same intension*.

In an analogous way, we may consider that the following relations hold, too:

(16) (a) T[SIMx, a_j^0, *Pres*]
(b) T[ANTx, a_j^0, *Past*]
(c) T[POSx, a_j^0, *Future*]

It is worth noting that the variable 'x' will be required by the further translation rules (which are not going to be mentioned here; see Vasiliu, (1970), pp. 208–209, RT24 and the explanations referring to it) to be *identical with the first argument* of the atomic sentence which translates the verb. In other words, since the *first argument* of such an expression corresponds to the 'subject' or, more precisely, to the 'agent' of the action we can say that an expression like 'SIMx, a_j^0' or 'ANTx, a_j^0' is concerned with the time location of the 'agent' and not of the action itself. Since the individual which is the 'agent' is but a *term* of the relation expressed by the verb, it *must* be simultaneous with the relation expressed by the verb, it is

reasonable to assume that expressions like those above mentioned express in an indirect way the location in time of the action itself. This 'indirect time-location' of the verb is required by expressions in S_i which are translations of copula sentences (in L_i): such sentences should be translated in S_i by implicational-expressions, where no atomic sentence corresponds to the copula, but only the implication sign '$\supset$' (see Vasiliu (1970), pp. 183–184, 204 rule RT17).

We assume, finally, that between the formatives (to) *leave*, (to) *stay* from English and the predicate constants 'LE', 'ST', from S_i the following relation holds:

(17) (a) T[LE, *leave*]
(b) T[ST, *stay*]

According to the above explanations, the translations for (3)–(8) should be:

(3') (a) SIM [(EM 'y), a_j^0]·LE(EM 'y)
(b) SIM [(EM 'y), a_j^0]·ST(EM 'y)

(4') (a) ANT [(EM 'y), a_j^0]·LE(EM 'y)
(b) ANT [(EM 'y), a_j^0]·ST(EM 'y)

(5') (a) POS [(EM 'y), a_j^0]·LE(EM 'y)
(b) POS [(EM 'y), a_j^0]·ST(EM 'y)

(6') (a) SIM [(EM 'y), a_j^0]·LE(EM 'y)
(b) ANT [(EM 'y), a_j^0]·LE(EM 'y)

(7') (a) SIM [(EM 'y), a_j^0]·LE(EM 'y)
(b) POS [(EM 'y), a_j^0]·LE(EM 'y)

(8') (a) ANT [(EM 'y), a_j^0]·LE(EM 'y)
(b) POS [(EM 'y), a_j^0]·LE(EM 'y)

4. THE FORMAL ACCOUNT FOR TENSE AMBIGUITIES

Since system S_i refers to an ordered domain and since S_i is a coordinate language, the *individuals* to which individual descriptions of S_i refer are various *positions* within the ordered domain. That is, expression 'EM 'y' is to be understood as referring to some definite position, 'a_k^i'.

An expression like 'a_k^i' stands for the pair of numbers {i, k} (for example, if we have a_3^2, it stands for the pair {2, 3}; in other words, the couple {2, 3} is taken

as the *coordinate* of a position *a* which occupies the *next position in space after* a_3^1 and the *next position in time after* a_2^2). Under such conditions the various pairs of numbers $\left\{ {i \atop j} \right\}$ may be interpreted as the possible *values* of the individual variables '*x*', '*y*',...

In agreement with (9), (10) and the explanations under them, we are allowed, in principle, to make the substitution

(18) EM 'y / a_k^i

in a sentence like

(19) LE(EM '*y*)

and we obtain

(20) $\mathrm{LE}\left(a_k^i\right)$

which is to be understood as 'the individual (= position) having as coordinate the pair {i, k} has the property of "leaving".'

Nevertheless it is worth observing an identity like

(21) EM '$y = a_k^i$

is always *factual* and, accordingly, does not *give* the extension of 'EM '*y*' (in the sense of Carnap's book, (1960), pp. 73–81, especially definition 19.1). That means that the extension of 'EM '*y*' is *not* logically determined by (21), but only *factually* determined.

The main consequence of this statement is that an expression like 'EM '*y*' may in principle refer to *any* of the positions within the ordered domain.

Since S_i is a coordinate language and, accordingly, since the values of the individual variables are pairs of numbers, we are enabled to use the *restricted quantifiers*. That is, between a quantifier and its operand we are going to insert a number expression, which should be understood as restricting the domain the preceding quantifier refers to. Then, an expression like:

(22) $(x)\left({i \atop j}\right)$ F*x*

is understood as saying "every number pair up to $\left\{ {i \atop j} \right\}$ has the property (or: belongs to the class) 'F' "; an expression like

(23) $(\exists x)\left({i \atop j}\right)$F*x*

is understood as saying "there is at least one pair of numbers up to $\left\{ {i \atop j} \right\}$, such that it has the property (or: belongs to the class) 'F'."

We can now say the following expressions are *L*-TRUE and should be taken as postulates of the system S_i. Let us assume that expressions 'a_j^0' always refers to the time the message is uttered.

4.1. POSTULATES

(a) $(\exists x)\mathrm{SIM}x,\ a_j^0 \supset (x)\left(\begin{smallmatrix} i \\ m=j \end{smallmatrix}\right) \mathrm{SIM}x,\ a_j^0 \cdot (x)\left(\begin{smallmatrix} i \\ m<j \end{smallmatrix}\right) \mathrm{ANT}x,\quad a_j^0 \cdot (x) \quad \left(\begin{smallmatrix} i \\ m>j \end{smallmatrix}\right)$ $\mathrm{POS}x,\ a_j^0$

(b) $(x)\left(\begin{smallmatrix} i \\ m=j \end{smallmatrix}\right) \mathrm{SIM}x,\ a_j^0 \supset (x)\left(\begin{smallmatrix} i \\ m\neq j \end{smallmatrix}\right) \sim \mathrm{SIM}x,\ a_j^0$

(c) $(x)\left(\begin{smallmatrix} i \\ m<j \end{smallmatrix}\right) \mathrm{ANT}x,\ a_j^0 \supset (x)\left(\begin{smallmatrix} i \\ m\geq j \end{smallmatrix}\right) \sim \mathrm{ANT}x,\ a_j^0$

(d) $(x)\left(\begin{smallmatrix} i \\ m>j \end{smallmatrix}\right) \mathrm{POS}x,\ a_j^0 \supset (x)\left(\begin{smallmatrix} i \\ m\leq j \end{smallmatrix}\right) \sim \mathrm{POS}x,\ a_j^0$

The postulates (a)–(d) under 4.1. should be understood as follows:

(a) If there is at least one individual which is *simultaneous* with *j* (= the time of the message), then the following hold: every pair of numbers {*i*, *m*} whose second member *m* is *equal with j*, is *simultaneous* with *j*; every pair of members {*i*, *m*} whose second member, *m*, is *smaller than j* is *before* the time *j*; every pair of members {*i*, *j*} whose second member, *m*, is *greater than j* is *after* the time *j*.

(b) If every pair of numbers {*i*, *m*} whose second member, *m*, is equal with *j* is *simultaneous* with *j*, then every pair of numbers {*i*, *m*} whose second member, *m*, is not equal with *j is not simultaneous* with *j*.

(c) If every pair of numbers {*i*, *m*} whose second member, *m*, is smaller than *j* is *before* the time *j*, then every pair of numbers {*i*, *m*} whose second member, *m*, is greater than *j* or equal with *j is not before* the time *j*.

(d) If every pair of numbers {*i*, *m*} whose second member, *m*, is greater than *j*, *is after* the time *j*, then every pair of numbers {*i*, *j*} whose second member, *m*, is smaller than *j* or equal with *j is not after* the time *j*.

The immediate consequence of 4.1. is the following lemma:

4.2. LEMMA:

(a) $(x)\left(\begin{smallmatrix} i \\ m=j \end{smallmatrix}\right)(\mathrm{SIM}x,\ a_j^0 \supset \sim \mathrm{ANT}x,\ a_j^0 \cdot \sim \mathrm{POS}x,\ a_j^0)$

(b) $(x)\left(\begin{smallmatrix} i \\ m<j \end{smallmatrix}\right)(\mathrm{ANT}x,\ a_j^0 \supset \sim \mathrm{SIM}x,\ a_j^0 \cdot \sim \mathrm{POS}x,\ a_j^0)$

(c) $(x)\left(\begin{smallmatrix} i \\ m>j \end{smallmatrix}\right)(\mathrm{POS}x,\ a_j^0 \supset \sim \mathrm{SIM}x,\ a_j^0 \cdot \sim \mathrm{ANT}x,\ a_j^0)$

Let us assume now that S_i is provided by a class of *meaning postulates* (in Carnap's (1960), pp. 222–229; see also Vasiliu (1970), pp. 213–238); let us further assume that among the other meaning postulates of S_i, the following one is also to be found:

4.3. MEANING POSTULATE: $(x)(\mathrm{LE}x \supset \sim \mathrm{ST}x)$

Let us turn back to examples (3')–(8'), in order to give them a semantic characterization.

We make the following assumptions with respect to (3')(a), (b)

(24) *Assumption*

(a) The time of the message is 'a_j^0'

(b) In both (a), (b), for 'EM '*y*' we have: EM '$y = x_j^i$

In agreement with (24) we are allowed to replace 'EM 'y' by 'x_j^i' at any occurrence of 'EM 'y' within (3')(a), (b). We obtain:

(3'') (a) $\mathrm{SIM}((x_j^i, a_j^0) \cdot \mathrm{LE}(x_j^i)$

(b) $\mathrm{SIM}(x_j^i, a_j^0) \cdot \mathrm{ST}(x_j^i)$

It is obvious that (a), (b) under (3'') are *contradictory* (or *incompatible*), because of 4.3. It follows that sentences (3)(a), (b) are also *contradictory* (or *incompatible*). Let us now assume the following:

(25) *Assumption*

(a)The time of the message is 'a_j^0' in (3')(a) and 'a_k^0' in (3')(b).

(b) For 'EM '*y*' we have in both (3')(a), (b) EM '$y = x_j^i$

If we again make the substitution EM 'y / x_j^i in (3') and if we put (b) 'a_k^0' in (3') instead of 'a_j^0', we obtain:

(3''') (a) $\mathrm{SIM}(x_j^i, a_j^0) \cdot \mathrm{LE}(x_j^0)$

(b) $\mathrm{SIM}(x_j^i, a_k^0) \cdot \mathrm{ST}(x_j^0)$

In accordance with 4.1.(b), '$\mathrm{SIM}(x_j^i, a_k^0)$ is *L-false,* and then (3''')(b) is also *L*-false, whereas (3''')(a) is *factually true or false*. Since (3''')(a), (b) are translations of (3)(a), (b), respectively, we are allowed to say that if (25) holds, then (3)(b) is *L-false*, whereas (3)(a) is *factually true or false*.

Let us assume the following:

(25') *Assumption*

(a) The same as in (25)(a)

(b) The same as in (25)(b)

(c) EM '$y = x_k^i$ in (3')(b).

In agreement with (25') we may substitute 'x_k^i' for 'EM '*y*' in (3')(b) and we obtain

(3''') (c) $\text{SIM}\left(x_k^i, a_k^0\right)\ \text{ST}(x_k^0)$

It is obvious that (3''')(c) is *factually true or false* and (3''')(a) and (3''')(c) are *factually compatible*. That means (3)(a), (b) are *factually compatible* if (25') holds.

A similar procedure should be applied in determining the meaning of (4) and (5).

(26) *Assumption*

(a) The time of the message is 'a_j^0'

(b) For 'EM 'y' from (4')(a), (b) the following holds:

EM '$y = x_k^i$

(c) $k < j$

In such a case, that is, if (26) holds, sentences under (4') become *contradictory* (or *incompatible*) and, then, sentences under (4) should be considered *contradictory* (or *incompatible*) too.

Let us assume that the following is true:

(26') *Assumption*

(a) The time of the message is still 'a_j^0'

(b) For 'EM 'y' from (4')(b) we have:

EM '$y = x_n^i$

and

$n \geq j$

(c) For 'EM 'y' from (4')(a) we have EM '$y = x_k^i$

and

$k < j$

The conditions specified under (26') enable us to consider that (4')(a) is *factually true or false* and (4')(b) is *L-false*. Thus (4)(a) is *factually true or false* and (4)(b) is *L-false*.

If we assume:

(26'') *Assumption*

(a) The time of the message is still a_j^0

(b) For 'EM 'y' from (4')(a) we have:

EM '$y = x_k^i$

and

$k < j$

(c) For 'EM 'y' from (4')(b) we have:

EM '$y = x_n^i$

and

$n < j$

Then the sentences under (4') are *factually compatible* and so are the sentences under (4).

It is easy to see that the sentences under (5') become *contradictory* if we modify (26)(c) by assuming that $k > j$; if we modify (26') by assuming that $n \leq j$ (instead of $n \geq j$) and $k > j$ (instead of $k < j$), then sentence (5')(b) becomes *L-false* and (5')(a) becomes *factually true or false;* if we modify (26") by assuming that $k > j$ (instead of $k < j$) and $n > j$ (instead of $n < j$), then the sentences under (5') become *factually compatible*. The same semantic characterization is to be given to the sentences under (5).

Let us now make the following assumption:

(27) *Assumption*

(a) The time of the message is in (6'), (7') a_j^0

(b) EM '$y = x_j^i$

in both (6') and (7')

If we replace 'EM 'y' by 'x_j^i' in (6'), (7') at any occurrence of 'EM 'y', we obtain

(6") (a) SIM x_j^i, $a_j^0 \cdot \mathrm{LE}\left(x_j^i\right)$

(b) ANT x_j^i, $a_j^0 \cdot \mathrm{LE}\left(x_j^i\right)$

(7") (a) SIM x_j^i, $a_j^0 \cdot \mathrm{LE}\left(x_j^i\right)$

(b) POS x_j^i, $a_j^0 \cdot \mathrm{LE}\left[x_j^i\right]$

According to 4.2., if (6")(a), (7")(a) are true, then (6")(b), (7")(b) are both false. Their corresponding (6)(b), (7)(b) are *false* when (6)(a), (7)(a) are *true*.

Let us now assume the following

(27') *Assumption*

(a) The time of the message is still 'a_j^0'

(b) For 'EM 'y' from (6')(b), (7')(b) we have

EM '$y = x_k^i$

(c) In (6')(b) we have

$k < j$

(d) In (7')(b) we have

$k > j$

In agreement with (27') we obtain

(6") (a) SIM x_k^i, $a_j^0 \cdot \mathrm{LE}\left(x_k^i\right)$

(b) ANT x_k^i, $a_j^0 \cdot \mathrm{LE}\left(x_j^i\right)$

(7'') (a) $\text{SIM}\, x_k^i,\ a_j^0 \cdot \text{LE}\left(x_k^i\right)$

(b) $\text{POS}\, x_k^i,\ a_j^0 \cdot \text{LE}\left(x_k^i\right)$

According to 4.2.(b), (c), if (6'')(b), (7'')(b) are *true*, then (6'')(a), (7'')(a) are *false*. Accordingly, if (6)(b), (7)(b) are true then (6)(a), (7)(a) are false.
Let us make the following assumptions:

(28) *Assumption*

(a) The time of messages of (6')(a) and (6')(b) is different:

a_j^0 for (6')(a)

a_m^0 for (6')(b)

(b) $j < m$

(c) EM '$y = x_j^i$ in both (6')(a) and (6')(b).

According to (28) we obtain from (6'):

(6''') (a) $\text{SIM}\, x_j^i,\ a_j^0 \cdot \text{LE}\left(x_j^i\right)$

(c) $\text{ANT}\, x_j^i,\ a_m^0 \cdot \text{LE}\left(x_j^i\right)$

The equivalence between (a) and (b), under (6''') is *provable*. However, the proof of this equivalence involves the *factual* requirements under (28), I think it is not convenient to say (a) and (b) are *L-equivalent* and, then, *synonymous*; accordingly they are not synonymous, but only *co-extensive*. The corresponding sentences (6) (a), (b) are, consistently, *co-extensive*, too.

In the same way, sentences (7)(a), (b) can be said to be *co-extensive* if the following factual assumptions hold:

(29) *Assumption*

(a) The same as (28) (a)

(b) $j > m$

(c) The same as (28)(c).

Applying a similar procedure, it can be shown that:

(i) if (8')(a) is true, then (8)(b) is *L*-false;

(ii) if (8')(b) is true, then (8)(a) is *L*-false;

(iii) if 'EM 'y' from (8')(a) refers to another position than 'EM '*y*' from (8')(b), then (8')(a), (b) are factually compatible;

(iv) (a) and (b) cannot be co-extensive.

Sentences (8)(a), (b) should be characterized in terms of (i)–(iv).

5. CONCLUDING REMARKS

We may conclude our semantic analysis by pointing out the following results:

(1) The ambiguity of sentences like (3)–(8) can be formally described in terms of the procedure of the type proposed.

(2) The ambiguity of these expressions can be reduced to a relatively small number of types. The formal device describing each type of ambiguity is the set of *factual requirements* expressed in terms of what we called *Assumptions*.

We can then say that the semantic interpretation of the sentences under (3) is determined by the factual requirements under (24), (25), (25'); the semantic interpretation of the sentences under (4) is determined by the factual requirements under (26), (26'), (26"); the semantic interpretation of the sentences under (5) is determined by the factual requirements obtained by modifying the form of (26), (26'), (26"); the semantic interpretation of the sentences under (6), (7) is determined by the factual requirements under (27), (27'), (28), (29). The sentences under (8) can also be semantically characterized in terms of four sets of factual requirements which we have to infer (i), (ii), (iii) or (iv) from. We might say that sentences under (3), (4), (5) are *three-ways ambiguous*, (6)–(8) are four ways ambiguous.

(3) The formalism developed in Sections 3 and 4 enabled us to describe in an exact way the semantic relations holding between sentences in spite of the fact that these sentences were ambiguous; indeed, in Section 4 various pairs of sentences were characterized as 'incompatible' (or 'contradictory'), 'factually compatible', 'co-extensive', etc. although each of those sentences was ambiguous.

We can then say that the formal device used in Sections 3 and 4 accounts for the following empirical 'datum', I was referred to in Section 1: in spite of the ambiguity that characterizes every natural language, we can and actually do infer one sentence from another sentence in every natural language; or, in spite of the same ambiguity, we can say whether any assertion made in a natural language is true or false or, if we can not do it, we can say *why* we can not do it.

REFERENCES

Austin. J.L.: 1970, *Philosophical Papers*, Second Edition, Oxford University Press, London–New York, 1970.

Carnap. R.: 1958, *Introduction to Symbolic Logic and Its Applications*, New York, 1958.

Carnap, R.: 1960, *Meaning and Necessity*, Third Impression, Chicago, 1960.

Reichenbach, H.: 1966, *Elements of Symbolic Logic*, New York–London, 1966.

Vasiliu, E.: 1970, *Elemente de teorie semantică a limbilor naturale*, București, 1970.

ANALYTICITY AND SELECTION RESTRICTIONS[*]

1. The following lines are intended to provide some evidence for the following three claims:

(a) that at least a part of "semantic anomalous" sentences (in the sense of Katz and Fodor's semantic theory[1] are *analytically* false sentences;

(b) that the concept "analytically false" can be taken as *explicatum* (in a Carnapian sense) for the less precise concept "semantic anomalous", in terms of which some essential features of the corresponding linguistic facts cannot be accounted for;

(c) that, according to (a) and (b), *analyticity* is to be viewed as a *linguistically relevant* concept.

Since the most systematic and consistent linguistic approach to semantic deviancy has been developed within the K&F-semantic theory, our starting point will be precisely *this* theory.

2. A sentence, *S*, is said to be semantically *anomalous* (or *deviant*) if the set of paths associated to it (by means of applying "projection rules") is null; in other words, *S* is anomalous when the amalgamation operation is blocked.

We say that the amalgamation is blocked when the string of constituent formatives of *S* does not obey at least one of the selection restrictions.

For example: the verb *to eat* displays a selection restriction like < Subject: [+ Animate] >; i.e., it can combine only with a subject (noun) characterized by the semantic marker [+ Animate]. According to this selection restriction, a sentence like

(1) *This cat is eating.*

is *semantically normal*, because, by amalgamation, one can obtain a "reading" to be associated to (1). On the other hand, a sentence like

(2) *This stone is eating.*

is deviant (or anomalous): *stone* does not satisfy the selection restriction of *to eat* (*stone* is not characterized by the semantic feature [+Animate]) and, therefore, the amalgamation is blocked; consequently, *no reading* can be associated to (2).

3. It is easy to show that a sentence like (2) contradicts the following set of sentences:

(3) *Whatever is eating is a being.*

---

[*] În RRL XII (1977), n° 3, pp. 271–274.

[1] J.J. Katz and J.A. Fodor, *The Structure of a Semantic Theory*, in J.A. Fodor and J.J. Katz, *The Structure of Language. Readings in the Philosophy of Language*, Englewood Cliffs, New Jersey, 1965 [Prentice-Hall, Inc.], pp. 497–518. From now on, the theory developed here will be refered to as 'K&F-theory'.

(4) *No being is a thing.*
(5) *Every stone is a thing.*
(6) *No stone is a being.*
(Sentence (6) is a consequence of (3)–(5)).

It must be pointed out that sentences like (3)–(5) are held as "always true and only true" by anyone belonging to a specific cultural area, and so is (6), which is an obvious consequence of (3)–(5).

Accordingly, everyone belonging to this specific cultural area would reject a sentence like (2) by saying, perhaps, that (2) cannot be said "because (3)–(6)".

It is easy to see that (3)–(6) are considered (or accepted or felt) as "undoubtedly true" only *by virtue of the meaning* of the words they are build up. I am not going to enter here the detailed discussion of this matter. Nevertheless, it is useful for our discussion to point out that since (3)–(6) are always true only by virtue of their meaning, they are *analytically true*[2].

Since (2) contradicts a set of analytic sentences, we are bound to consider that (2) is *analytically false.*

The immediate consequence one has to draw from the above remarks is the following: *at least some members of the class of semantically anomalous (deviant) sentences are analytically false sentences*[3].

4. Let us consider now the following sentence:

(7) *Some stones are eating.*

In terms of K&F-theory, (7) is to be qualified as anomalous. In terms of our remarks under §3, (7) is to be qualified as *analytically false* (because (7), together with (3)–(6), lead us into contradiction).

The negation of (7) is:

(7') *All the stones are not eating.*

or

(7") *Every stone is not eating.*

or, in a more usual form,

(7"') *No stone is eating.*

From (7"'), sentence

(8) *This stone is not eating.*

is directly derivable.

As far as (7), (7"), (7"') and (8) are concerned, the following features are relevant for us:

(a) all of them are *analytically true;*

(b) all of them are, in terms of K&F-theory, still *anomalous* (*deviant*).

---

[2] The term *analytic* is used here with the sense given in Carnap, *Meaning Postulates* in *Meaning and Necessity,* Chicago, 1960 [University of Chicago Press], pp. 222–229.

[3] To this class belong all the sentences like those treated by Todorov under the label "anomalies combinatoires" as well as some of those treated under the label "anomalies référentielles" (see Todorov, *Les anomalies sémantiques*, in *Langages*, 1, Mars, 1966, pp. 100–128, especially pp. 102–109 and 113–116).

It seems to me that (a) is obvious; I am going to show that (b) must be accepted, as well.

According to Katz's account for negation[4], if *is eating* falls within the range of *not,* all of its semantic elements, $e_1,\dots,e_m$ must undergo the action of the *A*-operator (= antonymy operator). Accordingly, they become $A/e_1,\dots,A/e_m$. However, *A-operator has no influence on the selection restriction*[5].

Let us assume *is eating* is characterized by the set of semantic elements $e_1,\dots,e_m$ (where every e_i ($1 \leq i \leq m$) is either a semantic marker or else a distinguisher, but never a selection restriction) and the selection restriction < Subject: [+ Animate] >.

Now, if *is eating* falls within the range of *not,* like in *is not eating* (from (7') or (7")), its semantic structure will become: { $A/e_1,\dots,A/e_m$ } + < Subject: [+ Animate] >.

Since *stone* is not characterized by [+ Animate], both (7') and (7") are to be considered *anomalous* (*deviant*).

Let us assume now that Katz's theory of negation can be adjusted in such a way as to provide for *A*-operator the possibility of performing a modification of the selection restriction, as well (i.e., *A*-operator is allowed to modify not only semantic markers and distinguishers, but selection restrictions, too). In such a case, (7') and (7") will become normal, but a sentence like

(9) *This child is not eating.*

will become anomalous: A/< Subject: [+ Animate] > will become because of *not* something like < Subject: [– Animate] >; since *child* is marked obviously as [+ Animate], the subject of (9) does not satisfy the condition stipulated by the "transformed" selection restriction of *is eating*, the amalgation is blocked and therefore no reading can be assigned to (9).

It follows from our above remarks that:

(a) in its original form (where *A*-operator does not modify selection restrictions), transformational semantic theory cannot account for the fact that the class of sentences obtained by the negation of analytically false sentences is a class of *semantically normal sentences*;

(b) if some modification is introduced (to the effect of allowing *A*-operator to change the value of selection restriction), then a full class of semantically normal sentences, viz. the class of negated "normal" sentences, becomes a class of semantically anomalous (deviant) sentences.

However, according to our intuition, neither sentences like (7'"), (8), nor sentences like (9) can he said to be "meaningless" (because no semantic reading can be assigned to them). It follows then that, in cases like those mentioned above, the use of K&F-theory leads us to counterintuitive result.

---

[4] See J.J. Katz, *Analyticity and Contradiction in Natural Language*, in *The Structure of Language ...* (see above fn. 1), pp. 519–544.

[5] J.J. Katz, *Analyticity and Contradiction...* (see above, fn. 4), p. 531: "we will use the term *semantic element* to refer either to a semantic marker or to a distinguisher". Thus "selection restrictions" do not belong to the class of "semantic elements" affected by the *A*-operator.

The action of the *A*-operator on semantic elements consists of changing the value (+ or –) of the semantic element; if a sementic element e_i is a semantic marker, for example [+ Animate], then *A*/[+ Animate] means [–Animate]; if e_i is [– Animate], then *A*/[–Animate] means [+ Animate], see Katz, *Analyticity and Contradiction* ..., p. 535.

5. Some conclusions are to be drawn from the remarks above.

1°. Sentences which are semantically anomalous (deviant) in terms of K&F-theory can be considered *analytically false sentences* (§ 3 and (a) in § 1).

2°. In terms of K&F-theory, a class of sentences which are semantically normal (viz. the class of those sentences obtained by negation from analytically false sentences) *must* be qualified as *anomalous* (§ 4 and (b) in § 1).

3°. Because of 2°, K&F-theory does not allow the representation of any special relation between what is called in its terms semantically anomalous sentences and the *negation* of sentences belonging to this class, though such a relation does exist (§ 4 and (b) in § 1).

4°. Replacing the concept "semantically anomalous" by the concept "analytically false", shortcomings like those mentioned under 2° and 3° are avoided: by negation, from an analytically false sentence ("felt" as anomalous) a(n) (analytically) true sentence ("felt" as normal) is always obtained. (The fact that the negated sentence is *analytically* true is for no interest here.) That is why one is allowed to consider that linguistic facts can be better captured by the concept "analytically false" than by the concept "semantically anomalous", which, under such conditions, can be dispensed with.

5°. From 4°, the full *linguistic* relevance of the concept of *analyticity* follows obviously.

One more comment, in order to conclude the above remarks. As defined in terms of K&F-theory, "semantical deviancy" is pretty close to "meaninglessness": a deviant sentence is a sentence to which *no reading can be assigned* (by means of projection rules); since the "assigned reading" is but the formal representation of the sentence "meaning", no-meaning-assignment is to be considered, naturally, as formal representation of meaninglessness. However, when we say that a sentence like (7) or (2) is analytically *false* (and this claim is quite independent of the idea that "analytically false" will be used *instead of* "semantically anomalous"), we admit *ipso facto* that they are *meaningful*, because only a meaningful sentence can be said to be true or false. Thus, one more remark should be added to the previous ones: the formal account for "semantic deviancy" in terms of K&F-theory is misleading, because, in agreement with this account, anomalous sentences should be viewed rather as meaningless, though they actually do have meaning.

ANALYTICITÉ, NORME, PERMISSION*

1. L'acte de parler ou d'écrire est soumis a deux sortes de contraintes: (a) les contraintes imposées par la structure même de la langue qu'on parle ou qu'on écrit (c'est-à-dire celui qui parle ou écrit doit respecter les règles de la langue dont il fait usage, car, autrement, il court les risques de ne pas être exactement compris) et (b) les contraintes imposées par le milieu social qui fait usage de la langue donnée: si l'acte de parler (ou d'écrire) n'est pas conforme à la norme, «l'agent» (qui est l'auteur de l'acte de parler ou d'écrire) est passible d'une *sanction* quelconque.

De cette façon, une partie de l'usage de la langue tombe sous l'incidence des concepts *déontiques* comme ceux de *permission* et d'*obligation*, car l'usage d'une langue est un fait social et, en tant que fait social, l'usage d'une langue est à la fois une question de *conduite sociale* et un fait de *conduite linguistique*.

Dans ses articles consacrés à la «culture de la langue», Iorgu Iordan, le savant et le maître à qui nous voulons rendre notre modeste hommage, met souvent en évidence d'une manière très suggestive l'aspect de «conduite linguistique» impliqué dans l'acte de s'exprimer à l'aide d'une langue donnée. Nous voulons citer *in extenso* un passage qui nous semble, parmi les autres, particulièrement suggestif: «Corectitudine înseamnă respectarea legilor structurii gramaticale, ale sistemului lexical şi ale celui fonetic: întocmai ca legile după care se desfăşoară fenomenele naturii şi ale vieţii sociale, legile limbii sunt legi obiective, există independent de voinţa oamenilor şi, în consecinţă, aceştia *trebuie să li se conformeze, cu riscul, în caz contrar, de a fi sancţionaţi, nu pe cale 'legală', e adevărat, ci pe cale 'socială', care, dacă nu duce la pedepse propriu-zise, este totuşi, în ce priveşte rezultatul, tot aşa de eficace ca şi cea 'legală'*» (souligné par nous, E.V.)[1].

Le problème peut donc être posé en termes de *permission*, *obligation* et *sanction*: si le système d'obligations et permissions n'est pas respecté par celui qui fait emploi d'une langue, ce dernier est passible de sanction. C'est précisément cette manière d'envisager les choses qui nous a suggéré ce qui suit.

2. En ce qui concerne la grammaire, la notion de *règle* y est assez claire: on peut considérer que les règles ne sont que des *restrictions* dont l'effet est de spécifier une sous-classe de la classe de toutes les séquences de signes qu'on peut obtenir à partir d'une liste finie de signes; les séquences qui sont conformes à ces

---

* În *Etudes romanes* III, Bulletin de la société roumaine de linguistique romane, XIII 1978, *Hommage à Iorgu Iordan à l'occasion de son quatre-vingt-dixième anniversaire*, Bucarest, 1978, pp. 493–499

[1] Iorgu Iordan, *Limba literară*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1977, p. 46.

restrictions sont *grammaticales*, les séquences qui ne se conforment pas sont *non-grammaticales* et n'appartiennent pas à la sous-classe de séquences nommée «la langue *L*». Si l'on prend en considération le fait que, pour quelques langues – dites flexionnelles – la combinaison des signes en séquences est accompagnée de quelques *modifications* de leur forme, modifications qui «marquent» la fonction du signe dans la séquence, on arrive à la notion plus restreinte de règle morphologique.

La notion de *correction grammaticale* ou de *grammaticalité* peut être réduite donc à la notion de *conformité avec les reglès de la grammaire* (règles syntaxiques et morphologiques). Si l'on veut transposer le problème de la grammaticalité du domaine strictement syntaxique (= du domaine des relations formelles entre les signes) dans le domaine pragmatique (= dans le domaine des relations entre les signes et les individus qui en font usage), on peut envisager les règles grammaticales comme des *normes (ou prescriptions) relatives à (concernant) l'emploi* des signes par ceux qui en font usage (= les sujets parlants). Dans ces conditions, l'usage qui est *permis* (et donc, non-passible de sanction) est l'usage qui est *conforme à la norme*.

Quant à la sémantique, la notion de «règle» (au moins en ce qui concerne les langues naturelles) nous semble moins claire. Lorsqu'on a recommencé à s'intéresser à la sémantique, on a simplement 'transposé' le concept de règle du domaine de la syntaxe au domaine de la sémantique en concevant la règle sémantique comme une restriction imposée à la libre combinaison des significations dans une séquence de signes: il y a des règles au moyen desquelles on «construit» la signification globale de la séquence à partir de la signification des signes constituants (c'est une opération analogue à la concaténation des signes dans la séquence) et il y a aussi des *restrictions* (imposées) à la libre combinaison des significations (telle que la restriction qui interdit la combinaison d'un sujet qui a la marque sémantique «objet physique» avec un prédicat signifiant «manger» ou «dormir» ou «pleurer» (c.-à-d. un prédicat désignant une activité humaine). Dans la terminologie de la sémantique transformationnelle (interprétative) de Katz et Fodor, les règles de la première catégorie correspondent aux «règles de projection», tandis que les règles de la deuxième catégorie correspondent aux «restrictions sélectives»[2].

Nous avons essayé de montrer autre part[3] que le concept de «restriction sélective» peut être réduit au concept carnapien de «postulat de sens», c.-à-d. au concept de proposition qui est vraie exclusivement en vertu de sa signification (propositions comme *Tout ce qui mange est un être vivant, Le chien est un être vivant* etc.) ou, en d'autres termes, au concept de *proposition analytique* (ou «analytiquement vraie»). Les propositions qui sont *incompatibles avec les «postulats de sens»* (c.-à-d. les propositions qui impliquent la négation des postulats de sens) sont des propositions *analytiquement fausses* (par exemple, une

---

[2] J.J. Katz and J.A. Fodor, *The Structure of a Semantic Theory*, dans J.A. Fodor and J.J. Katz, *The Structure of Language. Readings in the Philosophy of Language*, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall, Inc., 1965, pp. 479–514.

[3] E. Vasiliu, *Analyticity and Selection Restrictions*, RRL, XXII, n° 3, 1977, pp. 271–274.

proposition comme *Mon crayon a bien mangé aujourd'hui* est *analytiquement fausse* parce que la conséquence logique de cette proposition et du postulat *Tout ce qui mange est un être vivant* est la proposition *Mon crayon est un être vivant*, or cette dernière proposition contredit des postulats comme *Tout crayon est un objet physique* et *Tout objet psysique n'est pas un être vivant*).

Il faut ajouter qu'en conformité avec ce point de vue, une proposition comme *Mon crayon a bien mangé aujourd'hui* n'est pas une proposition «incorrecte du point de vue sémantique», c'est-à-dire une non-proposition, ou une proposition qui n'appartient pas à la langue française, comme elle aurait dû être considérée en termes d'une sémantique de type Katz, mais simplement une proposition *analytiquement fausse*. Nous croyons qu'il est utile de remarquer que, si l'on veut considérer toute proposition que nous venons de qualifier *analytiquement fausse* comme une proposition «incorrecte» ou comme «non-proposition», toute possibilité de raisonner par *reductio ad absurdum* dans une langue naturelle quelconque devrait être exclue, car ce genre de raisonnement est essentiellement fondé sur le concept de *contradiction* (en général et, d'une mańière implicite, sur le concept de *contradiction analytique*).

Arrivés à ce point, nous pouvons dire qu'une partie des règles sémantiques des langues naturelles, à savoir les règles qui expriment les relations de compatibilité ou d'incompatibilité entre les significations, peut être formulée en termes de *postulats de sens* (l'autre partie est constituée par les règles de dénotation pour les signes et les règles concernant la combinaison des significations dans la séquence).

Dans ce qui suit, nous n'allons envisager que les postulats de sens et, *ipso facto*, la question de 1'analytisme.

3. Si nous convenons d'exprimer les relations entre les significations des mots en termes de postulats de sens, nous obtenons les résultats suivants:

(a) toute proposition «normale» du point de vue sémantique (dans la terminologie de Katz et Fodor, *loc. cit.*) est une proposition *logiquement compatible* avec la classe des postulats de sens;

(b) toute proposition «anormale» du point de vue sémantique (dans la même terminologie) est une proposition *logiquement incompatible* avec la classe des postulats de sens;

(c) toute proposition *logiquement incompatible* avec la classe des postulats de sens est une *proposition analytiquement fausse*;

(d) toute proposition qui est la *conséquence logique* de la classe des postulats de sens est une *proposition analytiquement vraie*.

En accord avec (a)–(d) nous pouvons dire qu'une proposition comme *Mon crayon est noir* est «logiquement compatible» avec la classe des postulats de sens. Une proposition comme *Mon crayon a bien mangé aujourd'hui* est «logiquement incompatible» avec la classe des postulats de sens et, par conséquent, «analytiquement fausse". Une proposition comme *Ce crayon est un objet physique* ou *Ce crayon n'est pas un être animé* sont des propositions «analytiquement vraies».

4. Ce qu'on peut appeler «postulats de sens" des langues naturelles (comme *tout ce qui mange est un être vivant, tout chien est un être vivant, tout être vivant*

n'est pas un objet physique etc.) ne sont en fait que des propositions qui expriment les résultats de l'expérience commune d'une collectivité déterminée, dans un milieu déterminé et dans une période déterminée de son existence. Les propositions de ce genre sont censées être «toujours vraies» ou «indubitablement vraies» en vertu de cette expérience: en conformité avec les «connaissances» que tous les membres d'une telle collectivité partagent, ils ont le sentiment que les propositions de ce genre *ne peuvent être que vraies*. A cause du fait que les postulats sont vrais, étant fondés sur l'expérience générale, les propositions qui contredisent ces postulats sont des propositions qui entrent en contradiction avec l'expérience même. Si l'on veut interpréter les postulats de sens en termes pragmatiques, on peut dire que les postulats de sens représentent les *normes* (prescriptions) qui assurent la conformité entre *l'expérience* d'une collectivité et les *assertions* des individus appartenant à cette collectivité. Une assertion qui entre en contradiction avec l'expérience est en même temps une assertion qui n'est pas conforme à la *norme* (de conduite linguistique).

Asserter une proposition qui n'est pas conforme à la norme (de conduite linguistique) est passible de *sanction*. On peut donc parler d'*assertions permises* et *assertions non-permises*. Les assertions permises sont celles qui sont compatibles avec l'expérience (exprimée en termes de postulats de sens), les assertions non-permises sont celles qui sont en contradiction avec cette expérience (exprimée toujours en termes de postulats de sens). En tenant compte du fait que les assertions qui sont en contradiction avec les postulats de sens ne sont que des *propositions analytiquement fausses*, on peut dire que: *asserter des propositions analytiquement fausses **n'est pas permis**, tandis que asserter des proposition qui ne le sont pas est **permis***.

Ce que nous venons de dire peut servir d'explication au fait que, du point de vue de la conscience linguistique commune, une proposition qui est analytiquement fausse est considérée plutôt comme une proposition qu'il n'est pas permis d'asserter, que comme une proposition qui a la propriété sémantique d'être fausse dans toutes les circonstances qu'on peut envisager à partir de l'expérience commune.

5. Ce que nous avons essayé de montrer dans le paragraphe précédent suggère la possibilité d'utiliser l'appareil conceptuel de la logique déontique (= logique de la *permission* et de l'*obligation*) pour exprimer les relations existant entre la propriété sémantique d'une proposition d'être *analytiquement vraie*, *analytiquement fausse* ou *analytiquement non-fausse* et le caractère *permis* ou *non-permis* de l'acte d'asserter cette proposition.

Sans avoir ni l'intention ni la possibilité de développer ici l'appareil formel de ce système, nous croyons quand même utile de formuler d'une manière non-formelle quelques résultats significatifs, à savoir:

(i) Si une proposition *p* est *analytiquement vraie*, alors asserter *p* est **obligatoire**.
(ii) Si asserter *p* est **obligatoire** alors asserter *p* est **permis**.
(iii) Si la proposition *p* est *analytiquement fausse*, alors asserter *p* **n'est pas permis**.
(iv) Si asserter *p* **n'est pas permis**, alors asserter *non-p* est **obligatoire**.

(v) Si *p* n'est *ni analytiquement vraie, ni analytiquement fausse*, alors asserter *p* est **permis**.

Pour conclure, il faut faire les deux observations suivantes:

(a) Tout ce qui est dit en (i)–(v) est en parfait accord avec nos intuitions en ce qui concerne les faits de langue.

(b) Si une expression A, appartenant à un système déontique, a comme interprétation (i), ou (ii), ou (iii), ou (iv), ou (v), on peut alors prouver que *A* est *valide* dans ce système. En d'autres mots, si *A* est la «traduction» de (i), ou de (ii) etc. dans un système de logique déontique, on peut alors **prouver** *que A est valide dans ce système.*

SOME PROBLEMS IN SEMANTIC INVESTIGATION*

1. General trends

1.1. The main feature characterizing the development of semantics within the period starting with de Saussure is the shift of interest from diachronic to synchronic problems raised by the investigation of meaning. In other words, more recent developments in semantics have concentrated less on changes in meaning, and much more on what meaning is and its place within linguistic structure. The same is true of the semantic approaches favored by scholars working in the Romance field.

There are four principal directions in which Romance semantics has innovated in the last decades:

(a) The more traditional one, directly related to Saussurean theory: this trend can be viewed as a kind of 'immediate consequence' of de Saussure's ideas (Ullmann 1952 and Wartburg 1963 are good examples of works with this orientation).

(b) The trend originating in Trier's semantic field theory or 'Begriffsystem' (Hallig – Wartburg 1952 on the one hand and Heger 1965, Baldinger 1966, 1970 on the other are good examples of works of this type).

(c) Semic analysis, a trend frequently characterized by the application of phonological methods and conceptual devices to the study of meaning (for example Coseriu 1964; Pottier 1964, 1967).

(d) Transformational and logicist approaches (for example Todorov 1966b; Ducrot 1972).

1.2. Traditional saussurean semantics

Orientation (a), as I have said, is an immediate consequence of de Saussure's general theory of language because the semantic studies belonging to this category are concerned mostly with applying basic Saussurean tenets to the special field of semantics: motivation / non-motivation of the sign, relation between 'signifié' and word structure, 'emotive' meaning, a systematic approach to synonymy, homonymy and polysemy, meaning investigated from the standpoint of associative (paradigmatic) and syntagmatic relations, etc., (see the treatment of such problems by Ullmann 1952, 1953; Wartburg 1963). The few examples below are intended only to give the outline of a linguistic description in these terms.

---

* In *Trends in Romance Linguistics and Philology*, vol. 2 (ed. by Rebecca Posner and John N. Green), 1981, Mouton Publishers – The Hague – Paris – New York, pp. 89–125.

Ullmann (1952) draws a distinction between languages in which the word is more 'concrete' (like Latin) and those in which the word is more 'abstract' (like French): "Le mot latin est 'concret', il n'existe pas en dehors de ses relations grammaticales. En français, au contraire, le mot *loup* est invariable, affranchi de toute détermination syntaxique: *le loup, du loup, des loups*." (Ullmann 1952: 86)

In a language like French, where the word is more 'abstract', the role of context in the clarification of the meaning is more important: "le rôle du contexte est relativement plus important en français que dans les langues plus concrètes" (Ullmann 1952: 143).

The meaning of a word may be more or less autonomous; in the former case, it is less dependent on context, in the latter, it is more so: "Le fait même qu'il y a des degrés dans l'importance du rôle joué par le contexte est une preuve implicite de l'existence d'une autonomie sémantique plus ou moins étendue. Par la nature des choses, cette autonomie n'est jamais absolue; dans le cas des mots homophones, elle se trouve réduite à zéro." (Ullmann 1952: 98–99)

An 'abstract' word is more 'arbitrary' in the Saussurean sense: its (constituent) structure gives no information about the meaning conveyed: "Affranchi d'associations formelles, le mot se fait plus abstrait [...] Il ne porte plus en lui-même les indices explicites de sa signification: il se définit par rapport à d'autres termes au champ associatif qui l'entoure." (Ullmann 1952: 130)

On the other hand, Wartburg (1963), in the chapters devoted to semantic problems, points out the importance of linguistic geography as well as the idea of language as a system („où tout se tient"): "Si la façon de considérer ces problèmes [= etymological problems] s'est à tel point modifiée aujourd'hui par rapport à hier, c'est surtout à l'activité de Gilliéron qu'on le doit. C'est lui qui s'est efforcé de découvrir les secrets de la vie, de la maladie et de la lutte des mots." (Wartburg 1963: 127) Or: "[...] la recherche étymologique ne doit avoir de cesse avant qu'elle n'ait constaté pourquoi un mot s'introduit dans une certaine position sémantique, quand et d'où part le mouvement et quelles conséquences il entraîne." (Wartburg 1963: 129)

The traditional problem of 'folk etymology' is approached via the Saussurean concept of the motivation / non-motivation of the linguistic sign (Wartburg 1963: 136–147).

The Saussurean notion of 'associative relations' in semantics is linked to the concept of 'semantic field': "Parmi tous ces rapports associatifs, une importance toute particulière revient à ceux qui se nouent entre les membres d'une *sphère conceptuelle*." (Wartburg 1963: 168)

Gauger, adopting the Saussurean dichotomy (1972: 53–57), makes the distinction between synonymy in 'langue' and synonymy in 'parole': "Ich trage in meinem Bewußtsein so etwas wie eine – nicht immer benützte – aber doch verfügbare – 'Synonymik'. Diese 'Synonymik' ist ein Teil dessen, was Saussure als 'la langue' terminologisch zu fassen suchte" (1972: 55–56). "Nun läßt sich neben der Synonymik der langue auch eine 'Synonymik' der parole denken. Diese hätte die Bedingungen zu untersuchen, unter denen die Synonymitäten der langue,

die den Gegenstand der herkömmlichen Synonymik bilden, in der parole wiederkehren und in ihr wirksam werden" (1972: 57).

1.3. Semantic field theory

In orientation (b), the meaning of words is approached by way of a conceptual system which is independent of word meaning. The words of a given language are grouped into various 'lexical fields'. A lexical field is, according to Öhman, "formed by a word and its conceptual cognates" (1953: 126). A given lexical field "corresponds to the entirety of the conceptual field". It follows that a conceptual field is subdivided by means of the words which belong to its corresponding lexical field; the meanings (senses) of the words belonging to the same lexical field are nothing more than the result of such a 'découpage' of the corresponding conceptual field; and the surface of a conceptual field is 'covered' by word-meanings like a surface covered by the pieces of a mosaic. As Öhman puts it: "the image of a mosaic has accompanied the field theory from its beginnings" (1953: 103).

Ducháček draws a distinction between „les champs de mots ayant pour centre un mot et les champs d'idées dont le noyau est formé par un concept" (1967: 32). (The case for recognizing several kinds of 'linguistic fields' is further developed in Ducháček 1960.) Osswald (1970) is an example of the application of semantic field theory in comparative linguistics.

The distinction meaning / concept and its corresponding pair lexical field / conceptual field serve as a basis for two different approaches to meaning: semasiology and onomasiology. According to Baldinger, the difference is to be understood as follows: "La sémasiologie part du signifié (Bedeutungsumfang) et examine les différentes significations ou sémèmes en dégageant les sèmes ou *differentiae specificae* [...] L'onomasiologie, au contraire, part du concept qui [...] est indépendant de la structure d'une langue donnée, pour trouver les désignations, les réalisations linguistiques dans une ou dans plusieurs langues." (1966: 12–13)

Baldinger's distinction *signifié / sémème* can be traced back to Heger (1965: 28). It will become clear below that the status of the 'signifié' as an entity distinct from the 'sémème' is not consistently maintained in Heger's theory. In fact, Heger himself considers that this distinction is unimportant (1965: 29). To understand Baldinger's explanation we may, for the time being, disregard the distinction signifié / sémème, and simply consider that the point of departure of semasiology is the 'signifiant' (with which several 'sémèmes' are associated).

Kronasser (1952: 62) considers that Weisgerber's distinction between semasiology and onomasiology is purely terminological (for a more detailed account of these terms, see Baldinger 1957; Quadri 1952).

The theory of conceptual systems (distinct and independent from the word meanings of any specific language) is taken as a basis for compiling conceptual dictionaries (see Hallig-Wartburg 1952) because this theory provides a general criterion for classifying meanings (see Ullmann 1953: 226)[1].

[1] Ullmann (1953: 226–227) considers that the compilation of conceptual dictionaries and semantic fields are two distinct 'special techniques' in semantics.

Semantic field theory is considered by some scholars as "one of the turning points in the history of modern semantics" (Öhman 1953: 126). We shall, nevertheless, be concerned in this section with some of the more significant criticisms levelled against it.

Tollenaere (1960) considers that there is a contradiction between the 'prescientific' character of the conceptual system, and its intended universality: "Dès qu'on veut un schème à concepts universels, il importe de se défier de connaissances préscientifiques si étroitement liées à la langue. En effet, les concepts peuvent différer selon les peuples." (Tollenaere 1960: 22) At the same time, the influence of scientific knowledge on our world outlook, and hence on the concepts we have concerning the world, cannot be denied. For example, Tollenaere points out that in the Middle Ages not only were the referents of words like *baleine* or *porc de mer* thought to be 'fishes' but also the referents of words like *huîtres, moules*. To quote Tollenaere's conclusion: „Si au Moyen Age le concept de poisson de mer n'est point identique au concept moderne, il s'ensuit que ces concepts ne sont point convertibles d'une valeur en une autre, disons de celle du français médiéval. Dès lors, est-il probable que le système de Hallig et von Wartburg puisse servir de base pour des périodes anciennes du langage?" (Tollenaere 1960: 22); and further: "Le Begriffsystem, en effet, est un classement philosophique bien ordonné et lucide, partant du principe phénoménologique. Mais la langue ne se compose point de concepts, mais de mots, c'est-à-dire de signes pourvus d'un certain élément significatif. Un système 'logique' est essentiellement tout autre chose qu'un système de mots illogiques" (1960: 24).

Heger's criticism of the Hallig-Wartburg conceptual system is similar to Tollenaere's: the universal validity of the conceptual system is incompatible with its prescientific character and the latter is attributable to its links with some particular language (only languages reflect such prescientific ideas about the world): "Un concept qui est obtenu à partir du contenu significatif d'un mot et qui à la fois prétend être ce qui dans un domaine indépendent du système de la langue donnée correspond à ce contenu du mot, n'est évidemment qu'une *contradictio in adiecto*." (Heger 1965: 16)

From the angle of traditional Saussurean semantics as well as of semic theory, the main objection to semantic field theory is almost the same: the conceptual system is not arrived at by the investigation of the semantic structure of actual languages, but comes 'from outside' and is 'imposed on' the language. Three quotations will suffice to illustrate this:

Ullmann: "No major gain for synchronistic semantics can be expected from these schemes since, by the very nature of things, they are based on extra-linguistic, *a priori* considerations and do not spontaneously emerge from the semantic material itself" (1953: 226–227).

Pottier: "Il ne peut exister de 'champ' que dans la mesure où une limitation peut lui être assignée. Or c'est là un problème qui n'est généralement pas traité. Il suppose le phénomène d'association qui, s'il n'est pas défini *linguistiquement*

[Italics mine, EV], relève du domaine de la psychologie, où tout devient possible." (1964: 110)

Coseriu: "La lexicologie traditionnelle n'a jamais été structurale, c'est-à-dire fondée, du moins implicitement, sur des oppositions fonctionelles; même les tentatives d'une lexicologie 'idéologique' ne le sont pas, puisqu'il y est question le plus souvent de domaines de la réalité désignée par les mots, et non de structures proprement linguistiques." (1964: 144)

1.4. Semic analysis

The main feature of trend (c) is the fact that word meaning is not considered as an unanalysable unit, but as a set of smaller entities, the semantic distinctive features (or semantic markers, or 'sèmes'). These markers are the semantic counterpart of phonological distinctive features. A set of semantic markers ('sèmes') characterizing a lexical unit is arrived at by means of a procedure parallel to the phonological procedure for establishing distinctive features: if the meaning of two different words is contrasted, the minimal meaning difference constitutes a semantic marker (or 'sème'). For example, the minimal distinction between Fr. *fauteuil* and *chaise* is the fact that the meaning of the former contains the 'sème' 'avec bras', whereas the latter does not. A systematic presentation of the basic concepts mentioned above is to be found in Pottier (1967: 23–24): „Le contenu sémique d'un lexème est son *sémème.* Le *sémème* est l'ensemble des *sèmes.* Le *sème* est le trait distinctif minimal de signification, et se révèle par opposition dans un ensemble lexical. Ce n'est donc qu'en travaillant sur de petits *ensembles lexicaux* qu'on peut établir les sèmes d'un sémème. Nous renvoyons à notre étude sur la série des sièges, et répétons que 'avec bras' est un sème de *fauteuil* uniquement parce qu'il existe *chaise* dans un même ensemble fonctionnel (champ d'expérience d'une certaine catégorie de Français)."

A semantic feature that corresponds to the (non-distinctive, plain) phonetic features from phonology is, in Pottier's terminology, the 'virtuème': "Les sèmes peuvent appartenir à la constante de la signification ou à la variable. Les sèmes variables forment le *virtuème* et sont connotatifs (*rouge*: 'danger', qui ne se réalisera que dans telle combinaison de discours; ce sont des sèmes actualisables et présents dans la langue d'un grand nombre de locuteurs)" (1967: 24).

The explanations given in Pottier (1964) show that the concept of 'virtuème' may be looked on as a kind of 'combinatory availability' (compared with the 'selection restrictions' of transformational semantics): "Chaque lexic a ainsi un certain nombre de virtualités combinatoires, qu'on peut appeler ses virtuèmes." (Pottier 1964: 131–132)

The 'sèmes' which are constants (that is to say the 'sèmes' which are not 'virtuèmes') are either specific or generic. To quote again Pottier: "Les sèmes spécifiques permettent de distinguer une *poire*, d'une *pêche* ou d'un *abricot.* Un sème générique indique l'appartenance à une classe générale telle que 'matériel', 'discontinue', etc." (1967: 24; see also 1965: 33).

To develop further the analogy between semantics and phonology, the 'classèmes' correspond to such phonological features as 'vocalic' or 'consonantal' which indicate membership of a phonological category and differ in nature from features like 'compact' or 'continuant' which express solely phonological properties.

The semantic concept corresponding to the 'archiphonème' is the concept of 'archisémème': "sous-ensemble commun à un ensemble de sémèmes" (Pottier 1965: 33). For example, *siège* is an 'archisémème' with respect to the 'sémèmes' of words like *chaise, fauteuil, tabouret,* etc.

The parallelism semantics / phonology is made even more explicit by Coseriu (1964) (see also Posner's article in volume 1). Coseriu draws our attention to features like the following:

(1) Both lexical structure and phonological structure presuppose "l'organisation d'une substance moyennant des unités fonctionnelles qui sont différentes dans des langues différentes" (Coseriu 1964: 150). His illustration is:

Phonology

Spanish	Italian
a	*a*
e	*ɛ*
	e
i	*i*
o	*ɔ*
	o
u	*u*

Lexis

Latin	Spanish
senex	*viejo*
vetulus	
vetus	
iuvenis	*joven*
novellus	
novus	*nuevo*

The meaning differences between Latin and Spanish are shown by means of the following contrasting series: Lat.: *miles senex, canis vetulus, urbs vetus,* Sp. *soldado viejo, perro viejo, ciudad vieja*; Lat. *miles iuvenis, canis novellus, urbs nova,* Sp. *soldado joven, perro joven, ciudad nueva.*

(2) Within both lexical and phonological structures, the functional units are members of contrasting sets (oppositions); the members of one set are partially identical and partially different with respect to the members of its opposite set. The members of two opposite sets are different "en vertu des traits différentiels" (Coseriu 1964: 150–151). His example is:

Phonology	Lexis
Fr. /b/: oral – bilabial – stop – voiced	Lat. *senex* 'old' – "for persons"
Fr. /p/: oral – bilabial – stop – voiceless	Lat. *vetus* 'old' – "for things"
bas / pas	*(mater) senex / (urbs) vetus*

(3) Both lexical and phonological units are analysable into 'distinctive features' (in Coseriu's terms: 'éléments différentiels' or 'traits distinctifs') (1964: 152–153).

(4) The phonological structure is characterized by the fact that the same oppositions appear in a series of cases; for example, the opposition voiced / voiceless appears in French throughout the consonant system: [p,b], [t,d], [k,g], [f,v], [ʃ,ʒ]. Within lexical systems such 'repeated oppositions' are quite usual when grammatical in character, but purely lexical ones are found very seldom. Coseriu quotes the opposition *aller – venir* which, in Spanish and Portuguese, is of the same type as the opposition *porter – apporter* (1964: 153–154).

Another approach explicitly based on the principles of phonology is that of Prieto (1964). The structural meaning unit, in terms of Prieto's theory, is the 'noème', defined as follows: "Un ensemble maximum de traits composant le signifié d'un énoncé et se trouvant en rapport *ab* entre eux constitue ce que j'appellerais un 'noème'." (1964: 91)

An '*ab*-relationship' is, according to Prieto: "celui qui existe entre deux traits *a* et *b* composant le signifié d'un énoncé donné lorsqu'il n'y a dans la même langue aucun énoncé à signifié moins restreint et comportant le trait *a* mais non le trait *b* ou, au contraire, comportant le trait *b* mais non le trait *a*" (1964: 88–89).

Each 'noème' (like each phoneme) is a member of a definite paradigm (1964: 103). A 'noème' which consists exclusively of features shared in common by two or more 'noèmes' is an 'archinoème' (1964: 107). The concept of noemic neutralization is defined in the following way: "Dans le paradigme où figure l'archinoème de deux ou plusieurs membres d'un autre paradigme, l'opposition de ceux-ci se trouve 'neutralisée'." (1964: 110)

What is characteristic of Prieto's approach in comparison with semic analysis, is the fact that Prieto's starting point is what he calls 'phonie': "Sauf les cas où l'on emploie une langue écrite, les signaux des actes de parole consistent en des suites de sons. Ils reçoivent de ce fait la désignation particulière de PHONIES. Les sons [Rãde lə mwa], par exemple, constituent une phonie" (1964: 14–15). What Prieto calls 'phonie' can be – I think – better understood by reference to the distinction type / token. Prieto's 'énoncé' (utterance) is, in fact, an utterance-type; the 'phonie' is a token of an utterance-type, i.e., an utterance-token corresponding to a definite utterance-type. Semantic features ('traits' in Prieto's terminology – see 1964: 59) are identified by contrasting 'phonies' and not words (as in the usual semic analysis technique). At the same time, it must be pointed out that, according to Prieto, the semantic 'traits' are not simply the result of comparing concepts but rather sets of conditions under which different 'phonies' can be applied to different objects.

Applications of semic analysis can be found in studies like Dubois (1960, 1964a), Dubois – Irigaray (1966), Greimas (1964b), Paşaliu (1968), Reinheimer (1965).

Sometimes semic analysis is combined with distributional criteria: the 'petits ensembles lexicaux' (see above, the quotation from Pottier 1965) are defined by a set of distributional criteria (see, for example, Dubois 1964a, 1964b; Greimas 1964b; Meschonnic 1964). This kind of approach is motivated by Z. Harris' claim that meaning differences are formally expressed by differences in distribution.

Sometimes semic analysis is combined with transformational techniques – where 'transformations' are viewed as a kind of analytic device and not as generative rules (see Coyaud 1965). In certain studies in semic analysis, some concepts from set theory are incorporated (see, for example, Bidu-Vrănceanu 1970a, 1970b).

Semic analysis (that is to say the 'discovery procedure' to be applied in order to obtain the semic inventory) is not necessarily based on contrasting the meaning of minimal pairs of words (like in phonology); 'sèmes' may be identified by the analysis of lexicographical definitions given to the words of the set under examination. This is the way taken by Mounin (1965). The relation between the semic structure of the word and its lexicographical definition is thoroughly investigated by scholars like Pottier (1965), Rey-Debove (1966). Mounin considers that the analysis of the definitions of the 'signifiés' is a "purely linguistic operation" (1963: 126–127).

It can easily be seen that within such a theoretical framework only the meaning of the units (that is to say, of the words) is dealt with; the more comprehensive problem of how the meaning of larger units is formed out of the meaning of smaller units lies beyond the limits of this kind of approach. In other words, semic analysis enables one to establish a semic inventory and to describe systematically a set of words in terms of this inventory; semic analysis does not provide a theory or methodology in terms of which the meaning of simple and/or complex sentences is to be accounted for. Baldinger considers that this kind of semantics covers only the field of lexicology (1966: 4). Todorov makes a similar remark: "La tâche implicite de ces recherches, dans la plupart des cas, n'est pas d'expliquer le fonctionnement des éléments sémantiques d'une langue, mais de décrire son vocabulaire; nous sommes donc dans le domaine de la lexicologie plutôt que dans celui de la sémantique" (1966a: 11).

Todorov's criticism is concerned also with some more specific aspects of the methodology of semic analysis:

(1) In Todorov's view, semic analysis is based in fact on reference and not on meaning. Thus, even the smallest change within the extralinguistic world entails a change of the semic inventory (1966a: 15).

(2) The identification of the 'sèmes' presupposes a comparison of words belonging to the same semantic field. However, there is no efficient method of clearly delimiting a semantic field. The consequence of this shortcoming is that when word meaning is to be characterized in terms of a definite number of 'sèmes', one can always find one more 'sème' whose presence contrasts this word with some other not previously considered as belonging to the same semantic field. For example, the word *chaise* may be characterized, in addition to the 'sèmes' given by

Pottier, also by 'sèmes' like 'inedible' (if compared with *petits pois*), 'transportable' and 'social' (if compared with *montagne*), etc. (1966a: 16).

(3) A hierarchy of 'sèmes' (like the hierarchy of phonological distinctive features) is not established. The absence of such a hierarchy is to be explained by the fact that semic analysis is merely a methodological transfer from phonology into semantics (1966a: 17).

(4) Up to now, valuable studies have been confined to small classes of words (nouns and pronouns) – or almost the same ones taken from various languages – though the entire vocabulary of a language contains thousands of units (1966a: 17).

Togeby, discussing Greimas' semic analysis, raises the question of how to arrive at 'sèmes' on the basis of purely linguistic criteria. His opinion is that: "on ne peut pas faire cette analyse sémantique de façon suffisamment sûre si l'on ne la bâtit pas sur les fondements de la combinatoire" (Togeby 1965: 7).

1.5. An 'extension' of semic analysis

I think that semantics in Greimas' sense is to be viewed as an 'extension' of semic analysis to the extent that his semantic theory endeavours to transcend the limits of an account of word meaning alone, so as to provide an account of the meaning of larger units, like sentences or even texts.

It seems to me that the basic concept which allows one to move from word meaning to the meaning of larger syntactic constructions is that of isotopy. Unfortunately, throughout Greimas 1966 no proper definition of this basic notion is given. (See Klinkenberg's article in volume 3 for further discussion.)

Since I wish to avoid misinterpreting Greimas, I shall confine myself to several more extensive quotations from his work:

> "L'analyse contextuelle à laquelle nous avons procédé au commencement de ce chapitre a mis en évidence des sèmes qui, tout en étant 'contextuels' par rapport au noyau envisagé, appartiennent cependant au noyau contigu, et non au contexte itératif tel que nous cherchons à le définir. Par opposition aux sèmes nucleaires, nous proposons, par conséquent, de considérer comme classèmes les sèmes contextuels proprement dits" (1966: 53).

> "Une telle conception des classèmes, caractérisés par leur itérativité, peut avoir une valeur explicative certaine, ne serait-ce qu'en faisant mieux comprendre le concept, encore très vague et pourtant nécessaire, de *totalité de signification,* postulé à un message ou à une lexie au sens hjelmslevien. Dès maintenant, on est en mesure de dire qu'un message ou une séquence quelconques du discours ne peuvent être considérés comme *isotopes* [Italics mine, EV] que s'ils possèdent un ou plusieurs classèmes en commun. Bien plus: en dépassant le cadre étroit du message, nous essaierons de montrer, grâce à ce concept *d'isotopie* [author's italics], comment les textes entiers se trouvent situés à des niveaux sémantiques homogènes, comment le signifié

global d'un ensemble signifiant, au lieu [. . .] d'être postulé *a priori,* peut être interprété comme une réalité structurelle de la manifestation linguistique" (1966: 53).

"La linguistique danoise a bien vu le problème en proposant de fonder l'isotopie du message sur la redondance des catégories morphologiques. En effet, les unités syntaxiques, qui sont de nature hiérarchique, servent en même temps de cadres à l'intérieur desquels se situent les itérations des structures morphologiques: homo-élémentaires, elles définissent, par leur répétition, ce qu'on appelle traditionnellement l'*accord;* homo-catégoriques, elles rendent compte de la *rection.* Une telle redondance grammaticale peut déjà servir de modèle pour comprendre l'isotopie sémantique du message" (1966: 69–70).

"L'usage fréquent que font les bons mots des récits-présentations montre déjà le besoin qu'éprouve le conteur de rassurer son auditoire en établissant solidement le plan isotope du discours, en posant d'abord un contexte plus large, à l'intérieur duquel il peut introduire ensuite une isotopie nouvelle. Le fait est que les gens sérieux savent toujours, ou croient savoir, de quoi ils parlent; la conversation spirituelle est, au contraire, caracterisée par l'utilisation parallèle et successive de plusieurs isotopies à la fois. On voit donc que le problème de la séparation des isotopies et de la reconnaissance des dimensions des contextes isotopes est d'importance" (1966: 71).

"Le syntagme, réunissant au moins deux figures sémiques, peut être considéré comme le contexte minimal permettant d'établir une isotopie; l'énoncé permet de tester l'isotopie des syntagmes qui le constituent; celui-ci, à son tour, devra être insére dans la phrase" (1966: 72).

Klinkenberg underlines the importance of the concept of isotopy for the semantic description of texts as well as for mechanical translation: "On sait d'emblée l'importance de ce concept pour l'analyse du discours [...], puisque celui-ci se définirait non seulement par des règles logiques d'enchaînement des séquences, mais aussi par une cohérence sémantique encore à décrire. Importance également pour la traduction automatique, dont un des écueils est précisément la difficulté qu'il y a à délimiter et à séparer les contextes isotopes afin de lever les ambiguïtés et les homonymies" (1973: 285). On the other hand, Klinkenberg considers that the concept of isotopy is better clarified in some other writings of Greimas. He quotes the following ones: "Ensemble redondant de catégories sémantiques qui rend possible la lecture uniforme du récit, telle qu'elle résulte des lectures partielles des énoncés et de la résolution de leurs ambiguïtés, qui est guidée par la recherche de la lecture unique." (Greimas 1970: 188) Or: "Faisceau de catégories redondantes, sousjacentes au discours considéré." (Greimas 1970: 10)

In order to clarify further this concept, he quotes the following lines from Greimas (1966: 53): "Un message ou une séquence quelconque du discours ne

peuvent être considérés comme isotopes que s'ils possèdent un ou plusieurs classèmes en commun" and (72): "Le syntagme réunissant aux moins deux figures sémiques peut être considéré comme le contexte minimal permettant d'établir une isotopie." (see Klinkenberg 1973: 287)

A characteristic of Greimas' approach is his attempt to place linguistic semantics within the more general field of semiotics.

1.6. Transformational and logicist semantics

First of all, the very formulation of the title of this section requires explanation: what will be considered a 'logicist' approach to semantics is in many cases either derived from the transformational approach, or presupposes a grammar of a transformational – as opposed to taxonomic – type. Rey makes the following remark concerning the connection between the two: "L'abondante littérature consacrée depuis quelques années aux États-Unis aux problèmes de la référence, aux présuppositions, aux 'restrictions sélectives', conduit à introduire dans la description linguistique, aux dépens de l'impérialisme syntactique, des modèles sémantiques (sémantique extensionnelle pour la référence, sémantique intensionnelle pour les restrictions sélectives) conçus comme très proches des modèles logiques (respectivement: logique des prédicats et logique des classes)" (1969: 25). Quoting McCawley, Rey considers that semantic markers (or semantic distinctive features) can be viewed as "éléments d'une prédication: il existe un (sujet) *x* tel que les traits /être humain/ + /intelligent/, etc., s'appliquent à cet *x*" (1969: 25).

In the original form (that is to say as outlined by Katz and Fodor), semantics was an interpretive component of the transformational grammar. If syntax is a recursive device defining the well-formedness of sentences in L, semantics is a device accounting for how sentences in L are understood. More specifically, semantics accounts for how a speaker is able to assign a meaning to any sentence of the infinite class of sentences in L in terms of: (a) a lexicon containing the meaning specification of each item belonging to it, and (b) a finite number of rules (= projection rules, in Katz – Fodor terminology) by means of which the meaning of a sentence is mapped from the meaning of its ultimate constituents (lexical items). "A semantic theory describes and explains the interpretative ability of speakers: by accounting for their performance in determining the number and content of the readings of a sentence; by detecting semantic anomalies; by deciding upon paraphrase relations between sentences; and by marking every other semantic property or relation that plays a role in this ability." (Katz–Fodor 1964: 486) Among these "other semantic properties" to be accounted for are the analytic or synthetic qualities of the sentence (Katz 1964: 519–543).

A detailed presentation of this theory can be found in Todorov (1966a: 26–37) as well as in Rey (1969: 22–27). According to Todorov, Chomsky's theory of grammar modifies the principle as well as the very object of linguistic studies: "on manie [...] un système de règles au lieu d'un système d'éléments" (1966a: 24). The most valuable feature of transformational semantic theory is its integration into

a grammar of the Chomskyan type: "C'est pour la première fois qu'une théorie sémantique définit nettement sa position par rapport à la grammaire et s'accorde avec les exigences de celle-ci." (Todorov 1966a: 33–34) This theory marks a switch of interest from the description of the vocabulary to the "fonctionnement du langage sous son aspect sémantique" (1966a: 33).

As an example of the application of this theory we may take Todorov's study of some different types of anomalous French sentences (1966b). Todorov distinguishes between 'logic anomalies' which can be accounted for in terms of the semantic theory, and 'referential anomalies' which cannot be treated as such: "Cette impossibilité résulte des limites de la théorie sémantique, en général, limites établies par Katz et Fodor" (1966b: 115). An account of all referential anomalies would involve the formalization of one's entire world-knowledge. Works like Vincenz 1968, 1969, 1972 are based on similar transformational principles.

A modified version of transformational semantics is to be found in Rohrer (1971). Rohrer's version represents the 'deep structure' of sentences in terms of logical predicate calculus. This approach to deep structure seems to be more powerful than the orthodox one in accounting for many semantic problems of natural language. As for synonymy, we read: "Der Hauptunterschied [with respect to Chomsky's model, EV] besteht zunächst darin, daβ in unserem Logikkalkül zu den Formationsregeln noch Axiome und Deduktionsregeln kommen. Der Kalkül à la *Aspects* hat nur Formationsregeln. Die Axiome und die Deduktionsregeln erlauben es, zu bestimmen, wann zwei gegebene Formeln äquivalent sind." (Rohrer 1971: 121) In this way, the concept of synonymy is captured. The transition from this abstract representation of the deep structure to the surface structure is achieved by means of a set of transformational rules. Rohrer's approach (partially inspired by the works of Bach, Lakoff, McCawley, from the period 1967–1968, which marks the beginning of 'generative semantics') is similar in form to present-day 'generative semantics' (as opposed to 'interpretive semantics' promoted first by Katz and Fodor). It seems to me that we have here a parallel development of ideas (starting from almost the same point), where Rohrer arrived at the final formulation of his results at about the same time as the American generativists. By this I mean that these results should not be seen as a mere 'importation' from outside Romance linguistics or a simple 'application' of ideas originating outside, but a development of semantic theory from within the Romance field.

A similar approach to semantics is found in Vasiliu (1972)[2]. In contradistinction to Rohrer (1971), here the predicate calculus is not the form given to the deep structure; it is simply another language into which the 'kernel sentences' of natural language are translated. The semantic properties of the original sentences (i.e., sentences of natural language, specified by means of a set of rewrite rules) are investigated through the predicate calculus. This kind of approach can validly use the full range of conceptual and methodological devices developed within 'logical semantics' (the same methodology cannot be applied directly to natural language).

---

[2] The first version – in Romanian – of this book appeared in 1970.

Galmiche (1975) develops the main ideas of generative semantics. We must, nevertheless, also mention the reaction of some linguists, like for example Ruwet, to the ideas of generative semantics. Among his introductory remarks to the chapter devoted to the analysis of factitive constructions, we read: "Je m'attacherai surtout à montrer que certains aspects, d'ordre lexical ou sémantique, des constructions en cause, non seulement posent des problèmes à la sémantique générative, mais semblent être susceptibles d'un traitement plus révélateur dans le cadre de la théorie classique étendue." (Ruwet 1972: 129)

A logic-oriented approach to meaning, but rather different from that of generative semantics may be found in Paşaliu (1971, 1972).

The theory of presuppositions is strongly related to logic-oriented semantics as well as to recent developments in generative semantics. Ducrot (1972) represents one of the most comprehensive approaches to this subject (he develops here many of the ideas formulated earlier in Ducrot 1969).

Ducrot's starting point is the remark that many linguistic expressions contain not only an explicit meaning, but also an implicit one. A sentence like *Pierre doute que Jacques va venir* has not only the meaning 'Pierre doubts that Jacques is going to come' but also conveys the meaning 'Jacques is going to come' (1972: 22–23).

The sentence *Pierre doute que Jacques va venir* is posed, whereas the sentence *Jacques va venir* is presupposed by the first one. Presuppositions can be considered either as conditions of use of a given sentence (Ducrot 1972: 26–62), or as "elements of the content" of that sentence (1972: 62–67). Presupposition is considered "un acte de parole particulier" (1972: 69). It is easy to see that presupposition in the widest sense belongs to the theory of 'speech acts' and consequently falls within the domain of pragmatics. I think it could be said that the device created for describing presuppositions is also a device for describing the 'pragmatic meaning' of sentences. The semantic description of a language is then required to account not only for the 'posed', but also for the 'presupposed' meaning of sentences.

This semantic device is described as follows: "La description sémantique des occurences d'énoncés d'une langue L, consisterait bien à leur faire correspondre une formule d'une langue L′. Mais au lieu de considérer L′ comme un métalangage universel, on lui imposerait seulement des conditions analogues à la suivante. Soit R une relation intuitivement attestée, entre occurrences d'énoncés de L; il faut alors que l'on puisse définir sur les formules de L′ une relation R′ calculable (= telle que l'on puisse déterminer par des procédés purement formels quelles formules sont dans la relation R′) et qui corresponde à R (nous entendons par là que, si deux occurrences *A* et *B* d'énoncés de L sont, intuitivement, dans la relation R, leurs traductions *A′* et *B′* doivent être dans la relation formelle R′)" (Ducrot 1972: 108–109). The metalanguage L′ is developed (1972: 144–148) as a predicate calculus.

Ducrot applies his model to French existential quantifiers (1972: 148–152), to French restrictives (as in *Seul Pierre aime Marie* or *Pierre n'aime que Marie*) (1972: 152–162), and to the relation between restrictives and passivization (1972: 162–165).

1.7. Final remarks

This brief presentation of the various approaches to semantics within the Romance field prompts the following remarks by way of conclusion:

(1) The majority of the semantic theories presented in *1.2–1.6* are theories of word meaning. They are not intended to account for the meaning of larger units (like phrases, sentences, complex sentences, etc.). From this point of view, transformational and logic-oriented semantics, in addition to Greimas' semic analysis, must be seen as quite distinct: they are intended to provide an account of the meaning of larger structures: phrases, sentences, complex sentences and even full texts (Greimas).

(2) As will become clearer in *2.3*, semic system theory may be interpreted in terms of semantic field theory and vice versa. This possible 'translation' is due to the fact that 'sèmes' are only labels for concepts. The two theories are not to be opposed; hence the attempts of scholars like Heger or Baldinger to construct an integrated theory of the linguistic sign in which the basic concepts of the semic analysis ('monème', 'sémème', 'sème') are integrated with those of semantic field theory.

(3) On the other hand, one should note that the transformational view of the lexicon presupposes a description of lexical items in terms of 'semantic markers' (in semic analysis terminology: 'sèmes', 'classèmes', 'virtuèmes') (see Manoliu 1973: 182). I would say that semic analysis is included in a semantic theory of the transformational type (either in its 'classical' or more recent 'generative' form). In other words, semic analysis is a part of semantic theory. That is why I do not see any serious reason for choosing one of these theories and rejecting the others.

In this respect, I think that Tuțescu (1974: 211) is right to favor the idea of complementarity between semic analysis and the transformational viewpoint[3].

2. Main problems

2.1. This section aims to account for the more important answers given to basic semantic problems within the framework of Romance linguistics. Accordingly, problems concerning the delimitation and methodology of semantics will be dealt with throughout the ensuing sections.

2.2. The concept of 'meaning'

According to Saussurean tradition, the linguistic sign has two aspects: the 'signifiant', or (phonetic) form, and 'signifié', or concept. The two sides are interdependent; no concept is a 'signifié' unless linked to a definite concept. The question of whether the linguistic sign is a sign for a concept or is a sign for something else (like, for example, a real object) is left to some extent undetermined

[3] In this work, as it happens, Tuțescu also takes into consideration the pragmatic point of view.

in strictly Saussurean terms. It seems to me that Saussure implicitly favored the idea that the linguistic sign is the sign of a concept; on the other hand, the very fact that the 'signifié' is a part of the linguistic sign makes this conception almost odd: the linguistic sign is a sign for something which is a part of the linguistic sign itself.

The most important consequence of this view is the idea that the true object of linguistic semantics is not to consider linguistic signs in relation to their denotata, but just to describe those 'concepts' which, by virtue of their relation to some 'signifiant(s)' are no longer to be considered simple concepts but something different, viz. 'meanings'. Thus, what in general semantics is called 'reference' (or 'denotation') is completely banished – whether in explicit or implicit form – from linguistic semantics. This is the position taken by most linguists of traditional Saussurean stamp (see *1.2*) and by most proponents of semic analysis (see *1.3*). For example, Coseriu considers that a sharp distinction must be kept between "*significatum* et *designatum, meaning* et *thing-meant:* les signifiés qui sont linguistiques, et les 'choses' designées qui ne le sont pas" (1964: 139). This idea is advanced also by Manoliu-Manea (1971). With respect to lexicographical definitions, Imbs makes the following comment: "On sait que la tradition aristotélicienne et scolastique distinguait les *définitions de mots* et les *définitions de choses*. Du point de vue linguistique, toutes les définitions sont des *définitions de mots*" (1960: 10). A similar position is taken by Rey (1966: 68).

Moreover, Heger (1965: 32) considers that the relation concept–thing does not concern linguistics proper. However, in one of his more recent works, Heger reformulated to some extent his sign theory; in this new formulation the concept of 'class of denotata' plays an important role (see Heger 1969 passim and especially 62–65; see below, *2.3*). Baldinger expresses a view similar to that of Heger (1965) when he says: "la determinación de los objetos mentales [= 'concepts' or 'meanings', EV] de la lengua común no puede partir de la realidad, sino de la lengua misma. Las definiciones de los objetos mentales deben analizar las oposiciones semanticas, los rasgos distintivos; las definiciones deben ser – en general – intensionales, no extensionales. Los objetos mentales son definibles (intensionalmente), los límites en realidad no lo son, al menos no dentro del lenguaje común" (1970: 51). However, Baldinger calls our attention to the three-term relation involved in what is called 'signifying': "Lenguaje es la transposición de la realidad. Pero, precisamente, esta transposición de la realidad solo puedo entenderla, cuando la contemplo en relación con la misma realidad. Con otras palabras, la lingüística no puede evitar *el objeto mental / concepto* [...]que, a su vez, están en relación con la realidad extralingüística. El lenguaje está unido a la realidad por encima de la representación conceptual; *vox significat mediantibus conceptibus.*" (Baldinger 1970: 45)

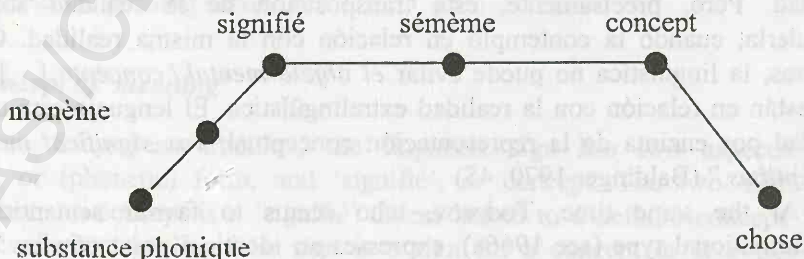
At the same time, Todorov, who seems to favour semantics of the transformational type (see 1966a), expresses an identical point of view: meaning and reference have to be sharply distinguished and the very object of semantics (dealing with natural language) is meaning and not reference. Todorov's criticisms of the semantic approach of Weinreich and also of semic analysis consist of

deploring the fact that both of these deal with reference and not only with meaning (Todorov 1966a: 10, 15, etc.).

This conception of meaning is – I think – discrepant with the very nature of the language. If one agrees that language is a device for achieving communication among people, then one must also agree that signifying is one of the essential functions of human language. Nevertheless, 'signifying' is but using signs instead of 'showing' objects. As De Mauro has put it: "possiamo definire il significare come l'individuare una situazione con un segno (frase)" (1970: 228). Under such conditions, the 'meaning' of a sign is the way in which a sign 'signifies' objects, events, states, etc. The linguistic sign is linked to the (extra-linguistic) object by means of its meaning. That is why I do not see any reason for considering the relation meaning / sign ('signifiant') 'more linguistic' than the relation meaning / object, if it is once accepted that a sign is a sign only to the extent that it signifies something and this 'something' is signified through the meaning of the sign. Accordingly, accounting for meaning is no more than accounting for that feature which allows for the establishment of a relation between sign and thing. We are faced, then, with a two-sided relation (viz. meaning / sign and meaning / thing) and not with a one-sided one (viz. meaning/sign). Coteanu and Bidu-Vrănceanu (1975: 34) consider that the 'thing' cannot be disregarded when speaking of the structure of the linguistic sign. Mounin considers that semantics is that part of linguistics where "l'on passe incessamment de la langue au monde et du monde à la langue" (1963: 138).

On the other hand, I have tried to show that there are many very simple features of natural language for whose description the concept of reference cannot be dispensed with; to this category of features belong appositive relations and all lexical items (like *I*, *here, now)* whose meaning cannot be semantically defined unless their reference is taken into account[4].

As to relations between 'meaning' (linguistic entity) and 'concept' (non-linguistic entity), clarifying this aspect is a favourite theme among semantic-field theorists (see above *1.3*), although Manoliu-Manea has insisted on the difficulty inherent in this undertaking (1973: 230). Heger (1965) and later Baldinger (1966, 1970) have adjusted Ogden – Richards' (1923) triangular representation of the relation sign-meaning-thing to the need to account for the four-term relation, viz. sign-meaning-concept-thing. Heger's geometrical figure is a trapezium (1965: 31):

[4] Cf. Vasiliu: *Semn, sens, referință* [Sign, meaning, reference], (forthcoming).

It is easy to see that Heger's figure contains labels derived from semic analysis theory (like 'sémème', 'monème')[5]; however, these elements are not relevant to our discussion and the distinction 'signifié–sémème' will be disregarded.

Heger considers (1) that the right-hand side of the trapezium is not the object proper of linguistic description and (2) that the relation 'sémème'–concept is a relation from genus (concept) to species ('sémème'). Heger's example is the relation between the words *soixante-dix, septante* and the concept '70'. Heger points out that the word *septante* expresses in addition to the concept '70', the fact that the speaker "appartient à un de ces groupes régionaux ou professionnels qui sont distingués par le fait qu'ils disent *septante* au lieu de *soixante-dix*" (1965: 24). If we agree to represent by 'a' the very fact of 'saying *septante* instead *of soixante-dix*' and by 'ā' the lack of this feature, then the meaning of *septante* is to be represented as " '70' and 'a' " but that *of soixante-dix* by " '70' and 'ā' ". Here, in the two meaning representations, '70' is to be taken as genus and 'a' or 'ā' is to be taken as 'specific difference'; accordingly, both " '70'+ 'a' " and " '70' + 'ā' " are species of the genus '70'.

As was pointed out in *1.3* above, according to semantic field theory, a conceptual system is independent of natural language. That is to say, concepts do not exist inside the language, they are not constituent parts of language, but are extralinguistic entities. According to this view, alongside the meanings corresponding to words like Fr. *septante, soixante-dix,* Rom. *şaptezeci,* It. *settanta,* we have also the concept '70'; alongside the meanings of the words Fr. *maison,* Rom. *casa,* It. *Casa,* etc. we have also the concept 'HOUSE'. It seems to me that this kind of approach leads us to the instantiation of concepts (see Vasiliu 1970: 30).

On the other hand, it should be pointed out that Heger's theory of the linguistic sign (adopted in Baldinger 1966, 1970) seems to be incompatible with the assumption that concepts are independent of language: since the entities represented by the top side of the trapezium (= signifié–sémème–concept) are selected by what Heger calls "consubstantialité quantitative" (1965: 31), it follows that the concept enters a relation that holds only within the linguistic sign, that is to say, the concept is not independent of the linguistic sign and does not evince any independent existence, but seems rather to be a constituent part of it.

2.3. Accounting for meaning

From the viewpoint of semasiology, accounting for meaning is an operation by means of which the correspondence between various 'signifiants' and their associated 'sémèmes' is established. Indeed, the departure point of semasiological procedure, according to Baldinger (1965: 12–13), is the 'signifié' (Bedeutungsumfang, see above *1.3*). According to Heger (1965: 29), the first step in semasiological procedure is the determination of a class of monèmes which are to be compared

[5] In fact Heger (1965) tries to give a kind of integrated theory of the sign, where elements of semantic field theory and of semic theory are linked together.

further. The second step is the comparison of the monèmes themselves to determine whether the focused 'signifiant' (of the monème) has one or more 'sémèmes'. Since the relation 'sémème'– concept is a relation from genus to species (see *2.1* above), the question: how may 'sémèmes' correspond to a given 'signifiant'? is answered by registering the species number associated with the said 'signifiant'. The species comparison enables one to establish their specific differences and to arrive at the concept, which is the *genus proximus*. In such terms, the end point of semasiological procedure is the concept, and the final result of the semasiological approach is then establishing the correspondence between 'signifiants' on the one hand, and concepts on the other, via 'sémèmes'.

The onomasiological approach presupposes a logical hierarchy of concepts (see Heger 1965: 29). The departure point of this procedure is the choice of either a genus or a species; thereafter, the 'monèmes' which designate this concept are sought out in one or more languages.

In *1.3* it was pointed out that the difference between 'sémème' and 'signifié' is not sufficiently clear-cut. Indeed, according to Heger, there are monèmes which are in relation with more than one 'sémème' and these 'sémèmes' (in relation with one 'monème') may be either in a conjunctive or disjunctive relationship. The first possibility defines polysemy, the second, homonymy.

> "Toute combinaison disjonctive de plusieurs sémèmes peut à la fois être comprise comme combinaison non-disjonctive des sèmes qui constituent ces sémèmes [. . .]; et tout *signifié* peut être compris comme somme des sèmes qui ne se distingue de la somme formée par le sémème que par la présence des membres facultatifs. Aussi bien que le *sémème,* le *signifié* est lié au *concept* par une relation d'espèce à genre; la relation entre *signifié* et *sémème* est celle d'une variation combinatoire ou, s'il n'y a pas de combinaison disjonctive qui crée l'homonymie, une simple identité." (Heger 1965: 28)

In fact, what is not clear in Heger's conception is the status of the so-called 'optional' 'sèmes': if the 'sémèmes' are 'combinatory variants', then the 'sémes' distinguishing these 'sémèmes' are 'optional'; but, at the same time, the 'sèmes' distinguishing these 'sémèmes' are to be viewed also as specific differences with respect to the concept which is the genus in relation to the same 'sémèmes'. Consequently, these 'sèmes' cannot be considered as optional.

It must be noted also that the formulation "somme des sèmes qui ne se distingue de la somme formée par le sémème que par la présence des membres facultatifs" does not make too much sense. Since each 'sémème' contains both obligatory and optional 'sèmes', the 'signifié' cannot be considered distinct from the 'sémème' by the fact that the former contains 'optional' 'sèmes' whereas the latter does not.

In Heger 1969 the relation 'signifié–sémème–concept' becomes, I think, quite clear. The 'signifié' is to be viewed as the logical conjunction of the 'sèmes' belonging to the various 'sémèmes' corresponding to the same 'signifiant'; if some

of these 'sémèmes' are in an exclusive disjunction relation, some of the conjuncts of the 'signifié' are exclusive disjunctions (sometimes of conjunctive 'sèmes') (see Heger 1969: 56).

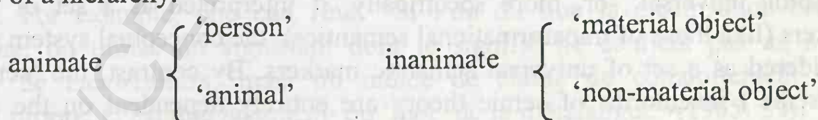
As to the 'concept' (from Heger's trapezium; 1965: 31), it is later replaced by „sème ou noème" (1969: 57). The term 'noème' is to be taken simply as a way of specifying the class of objects to which the sign can be applied (class of denotata) (Heger 1969: 64).

In the light of this last explanation, the distinction between semasiology and onomasiology becomes clearer and simpler: the semasiological approach proceeds from the 'signifiant' to the class of denotata (specified by means of the concept (= 'noème')); the onomasiological approach proceeds from a given class of denotata (specified by means of a concept (= 'noème')) to the 'signifiant(s)' applied to this class (Heger 1969: 62–65).

Independently of whether the distinction 'sémème' / 'signifié' is or is not to be maintained, both the semasiological and onomasiological approach to meaning consist essentially of establishing a definite relation between a linguistic sign and a hierarchical systematization of a class of concepts. Thus, one is able to show how a given conceptual field is subdivided by means of the words belonging to its corresponding lexical field (see *1.3* above).

From the standpoint of semic analysis, accounting for meaning is the reduction of meaning ('sémème') to its semic components (sometimes by a methodology which parallels phonological reduction to distinctive features) and the systematization of the meanings in terms of the relations holding among the 'sèmes'. According to Pottier, "toute forme se trouve située au croisement de deux mouvements sémantiques. L'un la met en relation avec ses composants particuliers (les *sèmes*); l'autre avec des classes sémantiques très générales, révélées par des comportements distributionnels (*classèmes*)" (1964: 124). That is to say any 'sémème' is characterized also by some features belonging to the set of 'classèmes': 'animate', 'inanimate', 'human', 'non-human', 'material object', 'non-material object', etc.

The examples given by Pottier (1964: 124) show that the 'classèmes' are members of a hierarchy:

It seems to me obvious that 'classèmes' are only concepts and their hierarchy is a hierarchy of concepts. With respect to these concepts belonging to the category of 'classèmes', the 'sèmes' have (within the structure of a 'sémème') the role of specific difference(s); for example, the 'sémème of a word like *chaise* contains, perhaps, besides the 'sèmes' 'pour s'asseoir', 'sur pieds', 'pour une personne' and 'avec dossier' (Pottier 1964: 122), also the 'classèmes' 'inanimate' and 'material object'. The 'sèmes' above mentioned play the role of the specific difference, with respect to the genus 'material object'; in such terms, the species 'chaise' is defined

with respect to the genus 'material object'. The essential similarity between this approach and semantic field theory is clear enough: in both cases meaning is specified by establishing a correspondence between a word and a hierarchy of concepts ('sèmes' and 'classèmes', we have pointed out, are just concepts). Moreover, an interpretation of semic analysis theory in terms of semantic field theory is (almost) always possible: a 'classème' of a given rank within the hierarchy is a conceptual field containing 'classèmes' of a lower rank; 'animate' is a larger conceptual field, containing the fields 'human' and 'non-human'; 'inanimate' is another semantic field containing the fields 'material object' and 'non-material object'. Let us suppose for the sake of our discussion that 'material object' occupies the lowest place within the 'classème' hierarchy (i.e., this concept has no subordinate concepts); under these conditions the meaning of *chaise* is to be represented by "'material object' + {'pour s'asseoir', 'sur pieds', 'pour une personne', 'avec dossier'}" (just like *septante* was defined by " '70' + 'ā' "; see *2.2*) where 'material object' + {'pour s'asseoir', 'sur pieds', 'pour une personne', 'avec dossier'}" should be taken as the meaning.

The possibility of interpreting semantic distinctive features (= 'sèmes') in terms of semantic field theory was made explicit by scholars like Coseriu: "Nous pensons que ces systèmes restreints et immédiats du lexique, qui, au point de vue structural, sont parfaitement analogues aux systèmes des voyelles et des consonnes de la phonologie, coïncident au fond, au niveau des faits linguistiques, avec les champs conceptuels (Begriffsfelder) de MM. J. Trier et L. Weisgerber" (1964: 155).

Todorov discusses some problems of semic analysis frequently using the terminology of semantic field theory (1966a: 16). For example, he considers that 'sèmes' are identified by comparing words belonging to 'the same semantic field'. The difficulty in establishing a finite number of 'sèmes' for defining the meaning of a word lies in the absence of a method for establishing a definite limit to a given 'semantic field'.

Despite these essential similarities between semantic field theory and semic analysis, one major difference must be mentioned. As I have said above, the conceptual system provided by semantic field theory is independent of language. From this point of view, the conceptual system might be considered as a kind of 'semantic universal', or, more specifically, if interpreted as a set of semantic markers (like those of transformational semantics), the conceptual system might be considered as a set of universal semantic markers. By contrast, the 'sème' (and 'classème') inventories of semic theory are entirely dependent on the analyzed system(s); they are always the result of the analysis of some particular language(s).

Coseriu considers that semantic field theory should be modified so as to allow the conceptual systems to reflect structural semantic properties of particular languages:

> "Nous croyons que la théorie des champs a besoin d'être approfondie et développée et qu'une des directions dans lesquelles elle pourrait l'être est precisément la direction structurale. Aussi croyons-nous que la théorie des champs conceptuels doit être combinée avec la doctrine fonctionnelle des

oppositions linguistiques (qui, du reste, y est implicite) et que l'épreuve de la commutation doit être appliquée également aux rapports lexicaux, non pas pour identifier les unités, qui y sont données, mais pour établir les traits distinctifs qui les caractérisent et, par là, les oppositions de contenu dans lesquelles les unités mêmes fonctionnent" (1964:157).

To conclude this section, we must point out that if the aim is a comparison among semantic systems, then a set of 'semantic universals' must always be taken as the reference point. It seems that either a 'conceptual system' or a set of 'semantic markers' (= 'sèmes' and/or 'classèmes') are reasonable candidates for such a system of 'semantic universals'. In this light, the problem of whether a conceptual or a semic system is necessarily dependent or not on the language under analysis loses its importance.

2.4. Object language versus metalanguage

Baldinger (1970: 14, and also 1966: 3) acknowledges the distinction between object-language and metalanguage among those new distinctions that were essential for the development of linguistics in recent years. Its importance for semantics seems to me self-evident. Without it, there could be no distinction between sentences referring to facts and sentences referring to other sentences.

Heger (1965: 19) considers that in order to describe semantic facts one needs two metalanguages: the first to refer to language (as object-language) and the second, to linguistic statements; in other words, we may need a metalanguage and meta-metalanguage.

Pottier draws a distinction between the words of the language ("mots de la langue") and 'sèmes', which can be apparently identical with a word of the language, but belong to the metalanguage: "/douleur/ est un sème, exprimé par un mot de la metalangue de description. /douleur/ est une sème distinctif, *douleur* est un mot dont le sémème comporte des sèmes distinctifs" (1967: 68)[6].

Nevertheless the distinction between entities belonging to the object-language and entities belonging to the metalanguage is not always clear in Pottier's approach. For example, one can find: "Si l'on dit que la cicatrisation est un *phénomène*, on utilise un signifiant dont le signifié ne contient pas un sous-ensemble de *cicatrisation*, mais un indice de classe de comportement sans signifiant propre. C'est une *métalexie* ou 'mot' de la métalangue" (1965: 39). That is to say, 'phénomène' is a unit of metalanguage, because it does not designate anything but is a sign for a „classe de comportement" (of a word of the object-language). However, the word *phénomène* as a part of the 'definiens' – according to the rules governing the relation between *definiendum* and *definiens* – can be substituted in any context (of the object-language), together with the other items of

[6] In this way, Pottier keeps explicit a distinction which in terms of the Katz–Fodor theory is lost. My view is on record that the Katz-Fodor theory of analytic sentences is weakened by the absence of this distinction (see Vasiliu 1972: 29–32).

the definiens it is a part of, for the word *cicatrisation* (the 'definiendum') which, obviously, is an item of the object-language. On the other hand, even the idea that a word like *phénomène* is a simple "indice de classe de comportement", that is to say, has no denotation properly speaking, seems to me questionable.

Let us take a further example, Pottier's assertion: "'il n'y a pas de *fumée* sans feu'. Cela signifie que toute *fumée* implique un feu, que /feu/ est un sème de *fumée*" (1967: 48). One could perhaps say that the sentence "toute *fumée* implique un feu" belongs to the object-language (= French) but it is not clear at all, in Pottier's formulation, whether "/feu/ est un sème de *fumée*" is a sentence in French or about French. Thus: (i) which kind of sentence is the full expression "Cela signifie ..."?; (ii) is the verb *implique* in this sentence a word in French, or a word of the metalanguage, expressing a relation between two French words (*fumée* and *feu*)? Here again the clear theoretical distinction object-language / metalanguage seems to be obscured when actual facts are dealt with.

Notwithstanding, the distinction under discussion here is considered by some scholars not only useless, but even harmful. Todorov avers that this distinction is one of the results – "plutôt néfastes" – of logicians' efforts to introduce into linguistics their own methods and terminology (1966a: 10). Todorov's argument runs as follows:

> "On a emprunté aussi aux logiciens le terme et la notion de *métalangue,* une langue idéale dans laquelle on discuterait la *langue-objet.* Ce faisant, on sous-estime le fait que ce métalangage n'existe pas 'objectivement' et que les termes dont nous nous servons dans le métalangage font bien partie de notre langue naturelle, de la langue-objet. Ce fait est riche en conséquences. Rappellons ici, à titre d'illustration, que la définition d'un terme, qui jouit en logique d'un statut particulier, possède exactement les mêmes caractéristiques formelles (syntactiques) que les autres phrases de la langue." (1966a: 10–11)

If I understand him correctly, Todorov's criticism contains three main points: (1) that the metalanguage for describing natural language has no 'objective' existence; (2) that this so-called metalanguage belongs in fact to the object-language (= the natural language); (3) that, as a consequence of (1) and (2), the definitions given for the terms (perhaps of object-language) exhibit precisely the same syntactic form as the expressions of the object-language which are not definitions.

It seems to me that none of these three points can withstand critical examination.

Concerning (1): Leaving aside the rather obscure meaning of the formulation „this metalanguage does not 'objectively' exist", one point must be clear: a metalanguage can be either entirely constructed by someone investigating an object-language, or it can be contained in the object-language (as a 'sublanguage' of it). Sometimes the metalanguage used in describing natural languages is contained in some natural language (not necessarily identical with the object-language); that

is to say, one can use a sublanguage of French for describing French itself (that part of French which is not the metalanguage) or for describing Spanish, or English or any other natural language. Sometimes the metalanguage in terms of which natural language is described can be completely different from it; for example, the non-terminal vocabulary of transformational grammar as well as its rules (rewriting and transformational rules) can be viewed as a metalanguage quite distinct from the language being described by the transformational device.

In which of these two possibilities should we say that the metalanguage has an 'objective' existence? I would answer that it depends simply on what is understood in this particular context by the word 'objective'. But however this word is understood, it throws no more light on the problem that really interests us: is natural language to be described in some other way than in terms of a metalanguage?

Concerning (2): From the axiom that the metalanguage is included in the object-language (as a sublanguage of it), it does not necessarily follow that there is no difference between object-language and metalanguage. In fact, even when it is a part of the object-language, the metalanguage contains a number of signs which are obviously metalinguistic signs and nothing else: *adjectif, pronom, conjonction,* or phrases like *il est vrai que* ..., or *il est faux que* ..., or sentences like *cette proposition est bien formée* are items of French but, at the same time, belong to that part of French in which one speaks about French, and cannot be used for any other purpose, because their denotata are not facts but linguistic objects. On the other hand, it must be admitted that even, let us say, French metalanguage is not 'purely' French; it is a kind of 'artificial' French created by means of specific terminology, specific conventions (for example, that of representing 'sèmes' within '/ /', of representing meaning between quotes, or of using italics for the 'names of the words under consideration', etc.) and specific stipulated definitions which assign one and only one meaning to words that in common use display various meanings. A sentence like "l'archilexème des mots *tabouret, chaise, fauteuil* est *siège*" is clearly a sentence of the metalanguage, in spite of the fact that this sentence is formulated in French. It is a sentence of the metalanguage because it makes a statement about a language (which happens to be French) and not about facts; moreover, even words like *tabouret, chaise, fauteuil, siège,* which do not belong to the metalanguage, are not used here as names of the objects they usually (i.e., within the object-language) refer to, but simply as names of themselves (this fact is expressed by the use of italics). To put it differently, the sentence above is a sentence of the metalanguage, because it makes an assertion about the WORDS *tabouret, chaise, fauteuil, siège* and not about the OBJECTS 'tabouret', 'chaise', 'fauteuil', 'siège'.

Concerning (3): It is not very clear what Todorov means when he says that „la définition d'un terme [. . .] jouit en logique d'un statut particulier". Does he have in mind the specific sign by means of which new signs are introduced in a system (signs like, for example, '$=_{Df}$')? If so, it must be said that the usual lexicographic metalanguage equally contains a special sign for definition, namely the juxtaposition of the *definiendum* (followed by the grammatical indexes) and the phrase playing the role of definiens. This kind of definition makes explicit the

relation between a definite word (*definiendum*) and the phrase (or word) which is the definiens; these two items are interchangeable, in principle, in any context (the corresponding spoken form of such kind of definition would be something like „le mot *x* signifie *y*").

If Todorov has in mind definitions like "le substantif est la partie du discours qui ...", then we are dealing here with a definition given in a meta-metalanguage, that is to say, in the metalanguage used for speaking about the first metalanguage; according to such a definition the word *substantif* and the phrase *partie du discours qui* ... are interchangeable in any context of the first metalanguage. Here the definition has – at first glance – the same form as a sentence like *le chien est l'animal domestique qui garde la maison.* In both sentences the copula *est* expresses the identity relation between two classes. However, it is obvious that the first sentence is not about facts, but about linguistic objects (like *substantif, partie du discours,* etc.), whereas the second one is about facts. The 'special status' of the definition arises not from some specific syntactic form, but because the expression belongs to the metalanguage (and not to the object-language). The same observation holds when statements about logic languages are made: an expression like „a *n*-order predicate is a predicate taking as argument an expression of the type *n*-l" is a definition given in terms of a second order metalanguage, i.e. that metalanguage in terms of which we speak about the first metalanguage (about words like '*n*-order predicate', 'argument', 'expression', 'type', etc.). Here again, the 'special status' of the definition derives not from the syntactic form, but from the very circumstance that they are expressions dealing with linguistic objects and not with facts. This second kind of definition has indeed a special status, but its specific character is attributable not to its syntactic form but to its belonging to a higher order metalanguage. In this light, it is hard to see the point of the third part of Todorov's criticism.

To conclude this examination of Todorov's standpoint with respect to the distinction object-language / metalanguage, I have to say that his arguments cannot withstand critical analysis.

2.5. 'Vagueness' and 'relativeness' of meaning

Some scholars draw our attention to the fact that, in many cases, distinct meanings (concepts) do not necessarily have clearly distinct facts associated with them. In other words, among word meanings (concepts) there are sharp limits, whereas among facts (objects, events, states) of the real world such sharp limits do no exist.

Closely related to this problem is the following: what is the status of the definitions given to the meaning of specific words with respect to the objects the words are applied to? For example: is 'caterwauling' a feature of the meaning definition of the word *cat,* or not?

Baldinger raises very acutely the first question:

> "¿ que es lo impreciso? ¿el objeto mental [to be understood as something equivalent to 'meaning', EV] o la realidad? Sabemos muy bien distinguir

entre el objeto mental 'casa' y el objeto mental 'palacio'. Sabemos muy bien distinguir entre los objetos mentales 'dia' y 'noche', entre 'joven' y 'viejo'. Las dificultades empiezan cuando tenemos que aplicar nuestros objetos mentales a realidades que no corresponden exactamente a nuestro esquema mental. No sabemos si se trata de una 'cabaña' o de una 'casa' si el objeto real tiene al mismo tiempo rasgos de una cabaña y rasgos de una casa. La realidad no corresponde ni al uno ni al otro de nuestros objetos mentales. Nuestra inseguridad radica, por tanto, precisamente en el hecho de que tenemos una idea (demasiado) precisa de lo que han de ser una cabaña y una casa." (1970: 49–50).

Or:

"La lengua *puede* seguir limites dados por la naturaleza (si los hay), pero al menos no los sigue forzosamente. Por lo general, la realidad no conoce limites, sino gradaciones sin limites. En estos casos – y es el caso normal – los limites no existen en la realidad, sino en el lenguaje." (1970: 50).

In *2.2* we said that the sign signifies the thing through its meaning. Following Carnap, we can say that the meaning of a word is represented by "the general conditions which an object must fulfill in order to be denoted by this word" (1960: 234). Very close to this Carnapian definition of 'intension' is Prieto's following point concerning the 'signifié': "Il est donc possible de déterminer le signifié d'une phonie en déterminant les traits qu'un sens doit présenter pour que cette phonie l'admette" (1964: 60). (Notice that Prieto's "sens" is merely equivalent to *denotatum.*) The class of objects denoted by a sign (in our case a word) is the extension of this sign. It is clear that the extension of a sign is related to its meaning (= intension): one can assign an object to the extension of a sign only to the extent that one knows the meaning of the given sign. On the other hand, it must be pointed out that a speaker's ability to assign unambiguously a given object to the extension of a sign depends on the degree of precision of the meaning. According to Carnap (1960), the size of the class of objects for which the speaker is unable to decide whether they do or do not belong to the extension of a given sign measures the degree of vagueness of the intension of this sign.

Now, if a native Spanish speaker is sometimes unable to decide whether the object he is looking at is a *casa* or a *cabaña,* it means that the meanings of both words display some degree of vagueness.

It follows from the above remarks that the linguist's prime concern should not be the absence of clear limits between objects in the real world, but word meanings which in natural language display a degree of vagueness that must be determined individually for each lexical item. I should add that the vagueness of meaning does not render two meanings indistinguishable by the (native) speaker: the meaning of *casa* is always distinct for a native Spanish speaker from the meaning of *cabaña*; and it is no wonder that it should be so: one can know exactly what conditions are to be fulfilled by two objects for them to be named by two

distinct signs, but these conditions may be (in part) wrongly established. That we are dealing not with the 'absence of clear limits' among objects but simply with vague meanings is made clear by the existence of 'scientific languages' (discussed in Baldinger 1970: 52–58). As Coseriu points out: "En partie, les terminologies ne sont aucunement 'structurées' (elles sont de simples 'nomenclatures' énumératives, correspondant à des delimitations dans les objets) et, dans la mesure où elles le sont, leur structuration ne correspond pas aux normes du langage, mais aux points de vue et aux exigences des sciences et techniques respectives, concernant la réalité même des choses" (1966: 182–183). Which is to say scientific language expresses – according to Coseriu – the limits among objects. This idea is based on the acknowledgement of two facts: (a) the existence of limits among objects and (b) the existence of some languages (namely, the scientific ones) which express these limits. Of these languages, it must be said that the meanings they convey are less vague than the meanings conveyed by natural language.

The second problem raised at the beginning of this section derives naturally from the above discussion of vagueness of meaning. In many cases the precision of the meaning of a word is socio-culturally determined. Rey (1965: 77–78) points to the fact that lexicographic definitions reflect, in the period from the 17th to the 19th centuries, an increasing influence of scientific knowledge in zoology as far as animal names are concerned. The lexicographer is the one who first becomes aware of the distance separating the 'vague' meaning of a word in everyday language from the 'exact' meaning of the same word in the scientific language of zoology. A lexicographic definition which mentions 'caterwauling' among the conditions to be fulfilled by an object for it to be named by the French word *chat* reflects the vagueness of the meaning of *chat* in everyday language. When this kind of definition is compared with the scientific one, where 'caterwauling' is not taken as a specific feature, one is perfectly justified in asking: is 'caterwauling' a defining feature of the meaning of *chat* or not? Hence the idea that lexicographic definitions are to some extent arbitrary (see Rey 1965: 74).

Actually, in lexicography, a particular selection of defining features should be understood simply as an approximation to the meaning of a word as it is revealed by its use and not as something given[7].

3. Concluding remarks

This paper was not intended as an account of the results achieved by the semantic investigations of Romance languages, but as a presentation of the main theoretical and methodological trends of research in Romance linguistics.

It is hardly necessary to add that the bibliography on which this paper is based is selective. Many works are referred to only for exemplification. It was not

[7] A similar discussion is to be found in Mounin (1965: 9–24). In his view, lexicographic definitions reflect the use; that is to say, they are not independent of it.

my aim to list and annotate (almost) all that has been written in one or the other of the research trends discussed here. Some gaps in bibliographical coverage are, I think, unavoidable in this kind of work. I hope however not to have missed any major contributions. I must also point out that works dealing with 'grammatical meaning' or, more precisely, with the content of grammatical categories have been consistently omitted. This serves to explain why works such as Benveniste (1966) – where many questions of 'pragmatic meaning' are treated in connection with verbal tense or with the personal pronoun – or Heger (1967) or Manoliu-Manea (1968) – dealing with the content of pronouns and substitutes – have not been mentioned in our previous discussion.

The first section of this paper tries to give a brief description and characterization of the theoretical and methodological basis of the major directions of research.

In the second section, I discuss the points of view expressed in Romance linguistics with respect to what I consider to be some of the more contentious problems in general semantics: the nature of meaning (the relation meaning–concept–object), the construction of the semantic metalanguage (for example, the 'conceptual system' of semantic field theory, the 'sèmes' of semic theory are to be viewed as constituent parts of two different semantic metalanguages), the distinction between object-language and metalanguage (a distinction considered by some scholars as essential for the development of semantics) and finally, the status of meaning in relation to the real world. In this way, I have tried to show that Romance linguistics has made valuable contributions to the solution to many general and crucial problems in semantics.

After an enumeration of the most up-to-date trends in linguistic research, Badia Margarit, at the 12th Congress of Romance linguistics and philology, pointed out: "Je pense que nous, romanistes, nous pourrions apporter à toutes ces tendances des vues qui ne seraient pas tout à fait dépourvues d'intérêt. Mais permettez-moi d'ajouter que, même si nous ne pouvions y apporter rien de profitable, je pense que nous devrions y être présents, à cause du sens ontologique de notre profession: rien de ce qui se réfère aux langues romanes ne peut nous laisser indifférents" (1970: 13).

The 'presence' of Romance scholars in debates on current problems in general semantics is now – it seems to me – far from being a mere desideratum.

REFERENCES

Badia Margarit, A., 1970, *Deschiderea congresului* [Inaugural address], *Actele celui de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică (București, 15–20 aprilie 1968)* (București, Editura Academiei), 1: 9–14.

Baldinger. K., 1957, *Die Semasiologie. Versuch eines Überblicks* (Berlin: Deutsche Akademie der Wissenschaften).

– 1966, *Sémantique et structure conceptuelle (Le concept de 'se souvenir')*, CLex 8.1 : 3–46.

– 1970, *Teoría semántica. Hacia una semántica moderna* (Madrid: Ediciones Alcalá).

Benveniste, E., 1966, *Problèmes de linguistique générale* (Paris: Gallimard).

Bidu-Vrănceanu, A., 1970a, *Esquisse de système lexico-sémantique: les noms de couleur dans la langue roumaine contemporaine*, RRLing 15: 129–140, 267–278.
– 1970b, *Une modalité de description paradigmatique au niveau du lexique*, RRLing 15: 345–368.
Carnap, R., 1960, *Meaning and synonymy in natural languages* in *Meaning and necessity* (Chicago: U.P.), 233–247.
Coseriu, E., 1964, *Pour une sémantique diachronique structurale* in TLL 3: 139–186.
– 1966, *Structure lexicale et enseignement du vocabulaire* in *Actes du Premier colloque international de linguistique appliquée* (Nancy: U.P.), 175–217.
Coteanu, I. – A. Bidu-Vrănceanu, 1975, *Limba română contemporană,* II: *Vocabularul* (București, Editura Didactică și Pedagogică).
Coyaud, M., 1965, *Transformations linguistiques et classification lexicale*, CLex 6.1: 25–34.
Dubois, J., 1960, *Les notions d'unité sémantique complexe et de neutralisation dans le lexique*, CLex *2:* 62–66.
– 1964a, *Distribution, ensemble et marque dans le lexique*, CLex 5.1 : 5–16.
– 1964b, *Représentation de systèmes paradigmatiques formalisés dans le lexique*, CLex *5.2:* 3–15.
Dubois, J. – L. Irigaray, 1966, *Les structures linguistiques de la parenté*, CLex 8.1: 47–69.
Ducháček, O., 1960, *Champ conceptuel de la beauté en français moderne*, VR 18: 297–323.
– 1967, *Précis de sémantique française* (Brno: U.P.).
Ducrot, O., 1969, *Présupposés et sous-entendus*, LFr 4: 30–43.
– 1972, *Dire et ne pas dire. Principes de sémantique linguistique* (Paris: Hermann).
Fodor, J.A. – J.J. Katz (eds.), 1964, *The structure of language. Readings in the philosophy of language* (Englewood Cliffs: Prentice-Hall).
Galmiche, M., 1975, *Sémantique générative* (Paris: Larousse).
Gauger, H.-M., 1972, *Zum Problem der Synonyme (= Tübingen Beiträge zur Linguistik* 9) (Tübingen: Narr).
Greimas, A.-J., 1964a, *Les topologiques. Identification et analyse d'une classe de lexèmes*, CLex 4.1: 17–28.
– 1964b, *La signification et sa manifestation dans le discours*, CLex, 5.2: 17–27.
– 1966, *Sémantique structurale. Recherches de méthode* (Paris: Larousse).
– 1970, *Du sens* (Paris: Seuil).
Hallig, R.–W. von Wartburg, 1952, *Begriffsystem als Grundlage für die Lexicographie* (Berlin: Deutsche Akademie der Wissenschaften).
Heger, K., 1965, *Les bases méthodologiques de l'onomasiologie et du classement par concepts*, TLL 1: 7–32.
– 1967, *Temporale Deixis und Vorgangsquantität ('Aspekt' und 'Aktionsart')*, ZRPh 83: 512–582.
– 1969, *L'analyse sémantique du signe linguistique*, LFr 4: 44–66.
Imbs, P., 1960, *Au seuil de la lexicologie*, CLex 2: 3–17.
Katz, J.J., 1964, *Analiticity and contradiction in natural language*, in Fodor – Katz (1964): 519–549.
Katz, J.J. – J.A. Fodor, 1964, *The structure of a semantic theory*, in Fodor – Katz (1964): 479–518.
Klinkenberg, J.-M., 1973, *Le concept d'isotopie en sémantique et en sémiologie littéraire*, FM 41: 285–290.
Kronasser, H., 1952, *Handbuch der Semasiologie* (Heidelberg: Winter).
Manoliu-Manea, M., 1968, *Sistematica substitutelor în româna contemporană standard* (București, Editura Academiei).
– 1971, *Un peu de sémantique avant toute chose*, RRLing 16: 241–250.
– 1973, *Structuralismul lingvistic* (București, Editura Didactică și Pedagogică).
Mauro, T. de, 1970, *Introduzione alla semantica* (Bari: Laterza).
Meschonnic, H., 1964, *Essai sur le champ lexical du mot 'idée'*, CLex 5.2: 57–68.
Mounin, G., 1963, *Les problèmes théoriques de la traduction* (Paris: Gallimard).
– 1965, *Essai sur la structuration du lexique de l'habitation*, CLex 6.1: 9–24.
Ogden, C. K. – I. A. Richards, 1923, *The meaning of meaning* (London: Routledge and Kegan Paul).

Öhman, S., 1953, *Theories of the 'Linguistic field'*, *Word* 9: 123–134.
Osswald, P., 1970, *Französisch 'campagne' und seine Nachbarwörter im Vergleich mit dem Deutschen, Englischen, Italienischen und Spanischen. Ein Beitrag zur Wortfeldtheorie (= Tübingen Beiträge zur Linguistik* 4) (Tübingen: Narr).
Paşaliu, I., 1968, *Matur/non-matur in limbile română, franceză, spaniolă şi italiană*, SCL 19: 123–134.
– 1971, *Les activités d'identification. Recherches sur la zone sémantique du verbe a fi (être) dans le roumain contemporain*, RRLing 16: 469–490.
– 1972, *A AVEA (avoir) – relation d'existence simultanée*, RRLing 17: 531–564.
Pottier, B., 1964, *Vers une sémantique moderne*, TLL 2: 107–137.
– 1965, *La définition sémantique dans les dictionnaires*, TLL 3: 33–39.
– 1967, *Présentation de la linguistique. Fondements d'une théorie* (Paris: Klincksieck).
Prieto, L. J., 1964, *Principes de noologie* (The Hague: Mouton).
Quadri, B., 1952, *Aufgaben und Methoden der onomasiologischen Forschung* (Bern: Francke).
Reinheimer, S., 1965, *Schiţă de descriere structurală a verbelor de mişcare*, *SCL* 16: 518–529.
Rey, A., 1965, *À propos de la définition lexicographique*, CLex 6.1: 67–80.
– 1969, *Remarques sémantiques*, LFr *4:* 5–29.
Rey-Debove, J., 1966, *La définition lexicographique: recherches sur l'équation sémique*, CLex 8.1: 71–94.
Rohrer, C., 1971, *Funktionelle Sprachwissenschaft und transformationelle Grammatik* (München: Fink).
Ruwet, N., 1972, *Théorie syntaxique et syntaxe du français* (Paris: Larousse).
Todorov, T., 1966a, *Recherches sémantiques*, *Langages* 1: 5–43.
– 1966b, *Les anomalies sémantiques*, *Langages* 1: 100–123.
Togeby, K., 1965, *Grammaire, lexicologie et sémantique*, CLex 6.1: 3–7.
Tollenaere, F. de, 1960, *Lexicographie alphabétique ou idéologique*, CLex 2: 19–29.
Tuţescu, M., 1974, *Précis de sémantique française* (Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică).
Ullmann, S., 1952, *Précis de sémantique française* (Bern: Francke).
– 1953, *Descriptive semantics and linguistic typology. Word* 9: 225-240.
Vasiliu, E., 1970, *Elemente de teorie semantică a limbilor naturale* (Bucureşti: Editura Academiei).
– 1972, *Outline of a semantic theory of kernel sentences* (The Hague: Mouton).
Vincenz, I., 1968, *Aspects sémantiques des nominalisations*, CLTA 5: 247–287.
– 1969, *Generarea derivatelor cu sufixe în limba română contemporană*, SCL 20; 399–414, 545–556.
– 1972, *La sémantique des dérivés à préfixes et des composés dans le roumain contemporain.* RRLing 17: 217–236, 295–318.
Wartburg, W. von, 1963, *Problèmes et méthodes de la linguistique*, translated by P. Maillard; second edition, enlarged and recast with the aid of S. Ullmann (Paris: P.U.F.).

ADEVĂR ANALITIC
ŞI DEFINIŢIE LEXICOGRAFICĂ*

1. Ideea filozofică de „adevăr analitic” a fost exploatată mai întâi în logică (în teoria semantică a limbajelor logice) pentru ca, odată cu aparatul conceptual al logicii, să pătrundă în cursul ultimelor două decenii şi în lingvistică.

Cu altă ocazie, am încercat să arăt că ideea de „adevăr analitic” poate capta o serie de aspecte ale limbajului natural tratate în mod, cred, mai puţin exact în termeni de „corectitudine semantică”: ceea ce este calificat în mod uzual drept „semantic incorect” este în fond *analitic fals*[1].

Ceea ce încerc acum este să arăt că ideea de „adevăr analitic” are, în fond, o bază lingvistică sau, mai exact, că ideea de „adevăr analitic” ne este *dată prin limbaj*.

2. Întrucât teoria adevărului analitic apare într-una din formele cele mai elaborate la Kant[2], voi începe prin câteva citate semnificative:

„În toate judecăţile în care se gândeşte raportul unui subiect cu un predicat [...] acest raport e posibil în două feluri. Sau predicatul B aparţine subiectului A ca ceva ce e cuprins (în mod ascuns) în acest concept; sau B se găseşte cu totul în afară de conceptul A, deşi se găseşte cu el în legătură. În cazul dintâi judecata o numesc analitică, în celălalt, sintetică. Judecăţile analitice (cele afirmative) sunt deci acelea în care legătura predicatului cu subiectul se gândeşte prin identitate, acelea însă în care această legătură se gândeşte fără identitate să se cheme judecăţi sintetice. Cele dintâi le-am putea numi şi judecăţi explicative, celelalte, extensive, deoarece acelea nu adaugă prin predicat nimic la conceptul subiectului, ci îl despică numai prin destrămare în conceptele sale parţiale, care erau acuma gândite în el (deşi în mod confuz), pe când cele din urmă adaugă la conceptul subiectului un predicat care nu era deloc gândit în el şi nu putea fi scos prin nicio destrămare a lui, d.e. când zic: *toate corpurile sunt întinse*, aceasta e o judecată analitică. Căci eu n-am voie să ies peste conceptul ce-l leg de cuvântul *corp*, pentru a găsi unită cu el întinderea, ci numai să destram acel concept, adică să-mi devin conştient de varietatea ce o gândesc totdeauna în el pentru a întâlni în el acest predicat; aceasta este deci o judecată analitică. Dimpotrivă, dacă zic: *toate corpurile sunt grele*, atunci predicatul este cu totul altceva decât ceea ce gândesc în general în simplul concept al unui corp. Adăugarea unui atare predicat dă deci o judecată sintetică.”[3]

---

* În AUI, XXVIII – XIX (1982/1983), p. 183–186.

[1] Vasiliu, 1967.

[2] CRP.

[3] CRP, 44–45.

Privitor la *adevărul* propozițiilor analitice: „Ar fi absurd de a întemeia o judecată analitică pe experiență, deoarece eu n-am voie să ies deloc din conceptul meu, pentru a formula judecata, şi deci n-am nevoie pentru aceasta de o mărturie a experienței. Că un corp e întins e o propoziție care *e certă a priori* [s.n. E.V.] şi nu o judecată de experiență."[4]

Reținem deci că:

1° O judecată analitică este o judecată în care, prin predicație, se atribuie conceptului-subiect una dintre notele sale *definitorii*.

2° O judecată analitică nu poate fi, în condițiile de sub 1°, decât *adevărată*.

3° Adevărul unei judecăți analitice nu rezultă deci din experiență sau „din fapte", ci din analiza conceptelor, în speță, a conceptului-subiect.

3. Voi încerca, mai departe, să degajez relevanța *lingvistică* a acestor idei.

Ar fi suficient să spun pentru aceasta că, în măsura în care ideea de *judecată analitică* nu se poate defini fără a recurge la analiza *conceptelor* şi în măsura în care conceptele sunt legate de *cuvinte*, problema analiticității este cel puțin şi o problemă de limbă.

Există însă şi motive mai adânci, care arată că problema analiticității este **pusă** de limbaj.

Acest lucru apare, cred, destul de clar dacă vrem să răspundem la următoarea întrebare: de unde *ştim* (= luăm cunoştință de faptul) că, pentru a relua exemplul lui Kant, *întindere* sau *întins* se găseşte în conceptul de *corp*, ca „notă" – adăugăm noi – şi că *greu* nu se găseşte ca „notă" în acelaşi concept. Sau: de unde ştim (= luăm cunoştință de faptul) că *animal* se găseşte în conceptul de *câine*, pe când *negru* nu se găseşte. Altfel formulat: ce ne permite să spunem că prin „destrămarea" conceptului *corp* „apare", printre altele, conceptul *întins* şi „nu apare" conceptul *greu* sau că prin „destrămarea" conceptului *câine* „apare" conceptul *animal* şi nu conceptul *negru*?[5]

Un prim răspuns ar fi acela că *întindere* şi *animal* sunt note **definitorii** pentru conceptele de *corp* şi, respectiv, *câine*, pe când conceptul de *greu* şi *negru* nu sunt.

Răspunsul, deşi corect, nu este satisfăcător, deoarece, mai departe, ne putem pune întrebarea: care sunt notele definitorii ale unui concept şi care nu sunt? Sau: de unde ştim că *întins* este o notă definitorie pentru *corp* şi *greu* nu este? De unde ştim că *animal* este notă definitorie pentru *câine* şi *negru* nu este?

4. Pentru a evita o soluție convenționalistă spunând că este definitoriu ceea ce *decidem prin convenție* că este definitoriu (punct de vedere care nu concordă, de altfel, nici cu punctul de vedere kantian, care este apriorist), trebuie să admitem că

---

[4] *Ibidem*.

[5] G. Ivănescu, 1963: 264 consideră că o judecată exprimă „includerea sau excluderea unei note din conținutul noțiunii [exprimate de subiect, n.m. E.V.], notă care devine astfel predicatul propoziției şi al judecății". Se poate observa că, într-un anumit sens, acest mod de a înțelege raportul subiect-predicat este înrudit cu ideea kantiană de analiticitate; căci „nota" care devine predicat, în concepția lui G. Ivănescu, în cazul judecăților analitice rezultă din „despicarea" în sens kantian a conceptului numit de subiect.

singurul mijloc de a separa trăsăturile definitorii ale unui concept de cele nedefinitorii este observarea uzului lingvistic.

Vom începe cu un exemplu mai concret decât cel discutat de Kant: cu *animal* putem numi o serie întreagă de obiecte, printre care şi pe acelea pe care le putem numi şi cu cuvântul *câine*; cu *câine* putem numi o serie întreagă de obiecte care *toate* pot fi numite şi cu cuvântul *animal*; deci: tot ce putem numi cu *câine* putem numi şi cu *animal*, dar nu tot ce putem numi cu *animal* putem numi şi cu *câine*.

Dacă luăm în considerare mulţimea de obiecte numite *câine*, *C*, şi mulţimea de obiecte numite *animal*, *A*, trebuie să spunem că între cele două mulţimi se stabileşte o relaţie de incluziune: $C \subset A$. Dacă vom defini, mai departe, mulţimea C prin proprietatea *c* (= orice obiect care are proprietatea *c* aparţine mulţimii *C*) şi mulţimea *A* prin proprietatea *a* (= orice obiect care are proprietatea *a* aparţine mulţimii *A*), va trebui să spunem că orice obiect care are proprietatea *c* (de a fi „câine”) are şi proprietatea *a* (de „a fi animal”).

Pe de altă parte, dacă *negru* se poate folosi în raport cu un număr de obiecte printre care şi obiecte-câine, *câine* se poate folosi în legătură cu obiecte care „sunt negre”, dar nu **numai** în raport cu astfel de obiecte (aşa cum se foloseşte **numai** în raport cu obiecte care pot fi numite prin *animal*). Dacă notăm prin *N* clasa obiectelor caracterizate prin proprietatea denumită prin *negru* şi prin *n* proprietatea caracteristică a clasei, obţinem: nu toate obiectele clasei *C* aparţin clasei *N*, deci $C \not\subset N$; sau: nu orice obiect care are proprietatea *c* are şi proprietatea *n*. Aşadar *n* nu face parte din proprietatea *c* (aşa cum face parte din *a*).

Proprietăţile menţionate în formulările de mai sus sunt, în fond, *concepte*, în sens kantian, sau concepte, pur şi simplu.

Faptul obiectiv care ne permite să vorbim despre o relaţie specială între conceptul *c* (= câine) şi conceptul *a* (= animal) este faptul de uz al cuvintelor care „vehiculează” cele două concepte. În mod paralel, faptul obiectiv care ne împiedică să stabilim o relaţie asemănătoare între *c* şi *n* (= negru) este tot un fapt de uz al cuvintelor *câine* şi *negru*.

5. Uzul unui cuvânt se poate descrie (incomplet) fie prin observaţie directă: observ care sunt obiectele numite *câine*, fie prin definiţie lexicografică. O definiţie lexicografică, aşa cum am încercat să arătăm cu alte ocazii[6], nu face decât să *aproximeze* cuvântul definit: prin definiţie se arată care sunt obiectele care pot fi numite cu cuvântul respectiv.

Conform cu DEX (s.v.), *câine* se foloseşte în legătură cu orice „animal mamifer carnivor domesticit, folosit pentru pază, vânătoare etc.”.

Dar orice definiţie este, la rândul ei, alcătuită din *cuvinte*, care, la rândul lor, numesc mulţimi de obiecte. Prin urmare, conform definiţiei citate, *câine* numeşte obiecte din mulţimea numită prin *animal*. Prin definiţia dată se exprimă, în acelaşi timp, relaţia dintre conceptul „câine” şi conceptul „animal”.

---

[6] Vasiliu, 1980.

Se observă că definiția reflectă, așa cum era de așteptat, de altfel, atât relația dintre mulțimile de obiecte numite de *câine* și *animal*, precum și relația „specială" dintre conceptul vehiculat de *câine* și cel vehiculat de *animal*.

Orice definiție stabilește *genul* cuvântului de definit precum și *notele* lui specifice și, prin aceasta, mulțimile de obiecte cu care mulțimea denumită prin cuvântul de definit intră în relație.

Prin urmare, conceptele de „animal", „carnivor", „domesticit" etc. fac parte din conceptul de „câine" sau sunt nume ale unor mulțimi de obiecte din care face parte mulțimea de obiecte numită prin cuvântul *câine*.

Facem observația că structura unei definiții este *determinată de uzul lingvistic*. În definiția citată n-ar putea figura, de ex., cuvântul *negru*, corespunzător conceptului „negru" (deci ar fi improprie o definiție de forma: „animal carnivor de culoare neagră etc., etc."), fără riscul de a da o descriere incorectă a uzului, căci *câine* nu se folosește numai în legătură cu animalele carnivore etc., etc. *care sunt negre*, ci în legătură cu *orice* animal carnivor etc., etc., *indiferent de culoare*.

Observațiile de mai sus ne permit să spunem că definiția lexicografică, în măsura în care reflectă uzul, pune în evidență relația analitică dintre conceptul corespunzător cuvântului definit și conceptele corespunzătoare cuvintelor din definiție. În cazul particular, dintre conceptul „câine" și conceptele „animal", „carnivor", „domesticit" etc., etc.

În consecință, propoziții de tipul:

Câinele este un animal.
Câinele este carnivor.
Câinele este domesticit.

sunt propoziții care exprimă *judecăți analitice*.

6. În măsura în care definiția lexicografică specifică uzul cuvintelor, este clar că această definiție va reflecta, prin intermediul uzului, și *sistemul de cunoștințe al unei comunități culturale*.

În măsura în care cuvântul *pește* va fi utilizat în legătură cu orice vietate care trăiește în apă, va trebui să spunem că, pentru comunitatea lingvistică în care *pește* se folosește în acest fel, conceptul „pește" este un element, o „notă" a conceptului corespunzător cuvintelor *rac, balenă, scoică*[7] etc. În mod paralel, o definiție *lexicografică* va trebui să reflecte acest uz, introducând printre elementele definitorii ale unui cuvânt ca, de ex., *scoică*, noțiunea de „pește".

Apare aici în mod clar deosebirea dintre semantica limbajului uzual și semantica limbajului științific.

Pentru un limbaj, L_i, în care *pește* este folosit în legătură cu „știuca", „balena", „scoica" și „racul", definiția va trebui să aibă forma „*scoică* ...pește care ....". În aceste condiții, *pește* face parte din conceptul *scoică*, iar propoziția

Orice scoică este un pește.

va fi *analitică*.

---

[7] Acest aspect a fost relevat de unii cercetători; cf., de ex., Tollenaere, 1960.

Pentru limbajul ştiinţei (care poate fi o modificare a lui L_i, să spunem L_i^*), cuvântul *peşte*, evident, nu va figura în definiţia termenului *scoică*.

Uzul „popular" al limbajului bănuim că nu pune în evidenţă o relaţie analitică între *corp* şi *întins* şi o alta, ne-analitică, între *corp* şi *negru*. Distincţia ţine de limbajul ştiinţei[8].

7. În cele arătate, am pornit de la definiţia filozofică a analiticităţii şi am ajuns la problema definiţiei lexicografice. Aceasta nu este de natură să ne surprindă, dacă acceptăm că ideea relaţiei *analitice* dintre concepte nu poate apărea observaţiei noastre decât într-un *limbaj determinat* sau, aşa cum am încercat să arăt, ca *fapt de uz al cuvintelor*. În măsura în care orice glosă reflectă, mai bine sau mai rău, acest uz, orice definiţie lexicografică exprimă un *raport analitic* între sensul (= concept) cuvântului definit şi sensurile (= concepte) pe care le au cuvintele incluse în definiţie.

Profesorul G. Ivănescu a atras atenţia asupra necesităţii de a analiza limba din punct de vedere logic[9]. Cele discutate mai sus se situează pe această linie de gândire a profesorului căruia îi aduc aici modestul meu omagiu. În plus, aş vrea să subliniez că cele arătate aici mai sus pun în lumină şi un alt aspect al raportului lingvistică–logică, anume necesitatea de a examina anumite concepte logice din punct de vedere lingvistic. Căci ceea ce am arătat în rândurile de mai sus a fost faptul că relaţia analitică dintre concepte ne este dată *prin limbaj* şi nu o putem separa de un *limbaj determinat* şi că nu poate fi concepută decât ca *relaţie între sensuri*. De aceea, relaţia analitică dintre concepte nu poate fi ignorată de cel care se ocupă de semantica limbajului natural.

În urma celor arătate, problema filozofică ar fi următoarea: relaţia analitică între două concepte determină un anumit uz lingvistic al cuvintelor care denumesc aceste concepte sau uzul lingvistic „creează analiticitate"?

LUCRĂRI CITATE

CRP – Immanuel Kant, *Critica raţiunii pure*. Traducere însoţită de o schiţă biografică şi o prefaţă de Traian Brăileanu, Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1930.

G. Ivănescu, 1963 – G. Ivănescu, *Gramatica şi logica*. I. *Structura gândirii ca factor primar al structurii morfologice a limbii*, AUT, Seria ştiinţe filologice, I, 1963, p. 261–267.

Rey, 1965 – A. Rey, *A propos de la définition lexicographique*, CLex, 6, 1, p. 67–80.

Tollenaere, 1960 – F. de Tollenaere, *Lexicographie alphabétique ou idéologique*, CLex, 2, p. 19–29.

Vasiliu, 1977 – E. Vasiliu, *Analyticity and Selection Restrictions*, RRL, XXII, nr. 3, p. 271–274.

Vasiliu, 1980 – Idem, *Sens şi definiţie lexicografică*, SCL, XXXI, nr. 5, p. 631–635.

---

[8] În treacăt fie spus, opoziţia dintre "definiţia cuvântului" şi "definiţia obiectului", despre care vorbesc unii cercetători lexicografi, se reduce, în fond, la distincţia dintre definiţia cuvântului X în L_i (= limbajul uzual) şi definiţia aceluiaşi cuvânt într-un limbaj modificat prin convenţie explicită, L_i^* (= limbajul ştiinţei); în ambele cazuri avem a face însă cu definiţii *ale obiectelor*, mai exact, cu specificarea aproximativă a clasei de obiecte în legătură cu care se foloseşte cuvântul *X*. Asupra distincţiei dintre semantica limbajului ştiinţei şi semantica limbajului natural, vezi Tollenaere, *op. cit.*; Rey, 1965.

[9] G. Ivănescu, 1963: 265.

SEMANTICĂ, NORMĂ ȘI EFECT DE STIL*

1. Plecând de la o idee sugerată de un articol al profesorului Iorgu Iordan[1], am încercat să arătăm într-un articol mai vechi[2] că: (i) faptele de uz lingvistic, ca parte a comportamentului social, cad sub incidența conceptelor deontice de **obligație** și/sau **permisiune**, în măsura în care aceste fapte sunt guvernate de „norme" (de natură lingvistică sau sociolingvistică) și (ii) în particular, la nivel semantic, „postulatele de sens" reprezintă ansamblul de norme care reglementează posibilitățile combinatorii ale cuvintelor în propoziție, pe baza „semnificației" lor: sunt **permise** numai acele aserțiuni care sunt compatibile cu clasa postulatelor de sens, deci aserțiunile care n u s u n t a n a l i t i c - f a l s e; **nu sunt permise** acele aserțiuni care sunt *incompatibile* cu clasa postulatelor de sens, deci aserțiunile a n a l i t i c - f a l s e; aserțiunile a n a l i t i c - a d e v ă r a t e sunt **obligatorii**. Observăm și aici, așa cum observam în încheierea articolului nostru mai sus citat, că relațiile menționate aici sub (ii) sunt l o g i c - a d e v ă r a t e, adică decurg în mod exclusiv din definiția conceptelor de „analiticitate", „aserțiune", „permis" și „obligatoriu", și nu din starea de fapt.

Dacă acest mod de abordare a relației dintre conceptul de „analiticitate" și cel de „aserțiune permisă" pare a fi destul de convenabil pentru a da seamă de observațiile noastre asupra uzului curent al limbii, același mod de abordare se dovedește a fi impropriu atunci când luăm în considerație uzul „figurativ" al sensurilor, adică devierile stilistic motivate de la „normele" de natură semantică exprimate formal prin setul de propoziții pe care le-am numit „postulate de sens". Acesta este motivul pentru care, în cele ce urmează, ne vom permite să revenim asupra chestiunii discutate în articolul mai sus citat, încercând să schițăm elementele neformale ale unei teorii mai puțin puternice, deci mai puțin restrictive.

Vom arăta mai întâi în ce anume constă incompatibilitatea dintre mai vechiul mod de abordare propus de noi și „devierile semantice" stilistic motivate, pentru ca, ulterior, să schițăm elementele unei teorii alternative, compatibilă atât cu uzul „normal", cât și cu „devierile" de natură stilistică.

2. Să presupunem că o propoziție oarecare, *p*, este incompatibilă cu clasa P_L, a postulatelor de sens din limba L. Din această presupunere rezultă imediat că propoziția *p* este **analitic-falsă.** Conform cu cele arătate aici mai sus, sub **1.**, trebuie să admitem că

---

* În SCL XXXIV (1983), nr. 5, p. 460–465.

[1] Iorgu Iordan, *Limba literară*, Craiova, 1977, p. 46 (Scrisul Românesc).

[2] E. Vasiliu, *Analiticité, norme, permission,* în *Études romanes dédiées à Iorgu Iordan,* „Bulletin de la Société roumaine de linguistique romane" XIII (1978), p. 493–499.

(1) **nu este permis** să se asserteze *p*.

Din faptul că, *p* este *analitic-falsă,* rezultă că

(2) asertarea propoziției *p este falsă în toate lumile posibile.*

Să admitem, mai departe, prin ipoteză, că regula la care ne-am referit sub **1.**, adică

(3) dacă *p* este *analitic-falsă,* atunci asertarea lui *p* **nu este permisă**,

nu este valabilă în anumite circumstanțe și că, în consecință, se poate admite că

(4) propoziția *p* este *analitic-falsă* și asertarea propoziției *p* este **permisă**.

În conformitate cu regulile semantice care guvernează operatorul[3] **(este) permis**, trebuie să admitem, prin (4), că

(5) *există o* lume posibilă în care aserțiunea *p* este *adevărată.*

Pe de altă parte, tot din (4), precum și din faptul că *p* este analitic-falsă, rezultă că

(6) *nu există* nicio lume posibilă în care aserțiunea lui *p* să fie adevărată.

Se poate observa imediat că între (5) și (6) există un raport de *contradicție.* Această contradicție la care se ajunge derivă direct din ipoteza pe care am făcut-o mai sus, anume că există anumite circumstanțe în care se poate admite (4). Întrucât (4) implică o contradicție, trebuie să spunem că (4) însăși este contradictorie și că, prin urmare, (3) nu poate fi decât adevărată, adică adevărată pe bază l o g i c ă .

Rezultatul la care am ajuns se poate reformula în termeni cu o semnificație lingvistică mai evidentă, dacă ținem seama de faptul că ideea de „permisiune" se referă, în considerațiile pe care le facem, la uzul lingvistic și că avem în vedere acele „permisiuni" și acele „restricții" care reglementează folosirea unui sistem lingvistic în raport cu anumite reguli, în cazul nostru, de natură semantică. Această reformulare ar putea fi:

(7) Asertarea unei propoziții analitic-false nu este și nu poate fi niciodată permisă.

Dificultatea pe care o semnalam sub **1.**, aici mai sus, constă în faptul că, în realitate, în anumite circumstanțe, asertarea unor propoziții analitic-false este **permisă**, în accepția strict tehnică a acestui termen; altfel spus, există împrejurări în care se asertează o propoziție analitic-falsă nu prin „violarea" unui sistem de permisiuni și, în consecință, fără riscul vreunei „sancțiuni". Este vorba de „devierile" de la regulile semantice care sunt acceptate, deci **permise,** atunci când

[3] Cf. Jaakko Hintikka, *Some Main Problems of Deontic Logic,* în Risto Hilpinen (ed.). *Deontic Logic: Introductory and Systematic Readings,* Dordrecht – Holland, 1971, p. 59–104, în special p. 70, regula (C.P*); pentru o prezentare de ansamblu a problematicii din logica deontică, precum și a bibliografiei de bază, v. în același volum, Dagfinn Føllesdal & Risto Hilpinen, *Deontic Logic: An Introduction,* p. 1–35.

cel care vorbeşte sau scrie intenţionează să realizeze un anumit „efect” stilistic. Am putea spune că anumite figuri semantice nu sunt altceva decât propoziţii analitic-false, adică propoziţii incompatibile cu clasa postulatelor de sens ale unei limbi date. Aşa cum am încercat să arătăm cu altă ocazie[4], postulatele de sens, împreună cu toate propoziţiile logic implicate de acestea, alcătuiesc clasa propoziţiilor analitic-adevărate, iar aceste propoziţii nu fac decât să reflecte ansamblul de cunoştinţe pe care vorbitorii limbii respective le deţin cu privire la lumea în care trăiesc. În aceste condiţii, o propoziţie analitic-falsă este o propoziţie care c o n t r a z i c e cunoştinţele pe care comunitatea lingvistică respectivă le are despre lume. Se poate imediat observa că multe dintre figurile de stil sunt în fond aserţiuni care nu sunt conforme cu ceea ce „se ştie” în general despre universul real. (De altfel, acest mod de a vedea poate constitui, credem, o explicaţie a ideii general admise a unui „univers” propriu poeziei, sau unui poet, sau unei anumite poezii.) În acord cu cele de mai sus, trebuie să admitem că propoziţiile din versuri ca *Doar izvoarele suspină, / Pe când codrul negru tace; / Dorm şi florile-n grădină* (Eminescu, *Somnoroase păsărele)* sunt propoziţii analitic-false, întrucât sunt incompatibile cu postulate de sens ca:

(8) i. *Tot ce suspină este fiinţă umană.*
ii. *Tot ceea ce tace este o fiinţă (umană).*
iii. *Tot ceea ce doarme este o fiinţă.*

La fel, o propoziţie ca *Ce soir, la lune rève avec plus de paresse* (Baudelaire, *Tristesse de la lune*) trebuie interpretată ca analitic-falsă în raport cu un postulat de sens care conţine aserţiunea că „tot ceea ce visează este o fiinţă (umană)”.

În conformitate cu (3), ar trebui să considerăm fie că versurile citate mai sus fac aserţiuni **care nu sunt permise** şi că, prin urmare, sunt „sancţionabile”, fie că aserţiunile pe care le conţin sunt **permise**, deşi propoziţiile asertate sunt analitic-false, ceea ce intră în evidentă contradicţie cu (7).

Deoarece niciuna dintre alternativele de mai sus nu poate fi asertată, trebuie să admitem că o regulă ca (7) este prea puternică (restrictivă), pentru a putea fi considerată ca reglementând uzul real al unei limbi.

3. Dată fiind concluzia de mai sus, vom încerca în acest paragraf să stabilim o relaţie mai slabă între caracterul analitic al unei propoziţii şi caracterul **permis** sau **ne-permis** al uzului ei. Va trebui deci realizat un sistem în care uzul **permis** al unei propoziţii **să nu depindă logic** de caracterul analitic (fals sau adevărat) al propoziţiei respective.

Vom începe cu observaţia că atât în paragrafele precedente, cât şi în articolul citat în nota nr. 2, expresiile deontice **este permis, nu este permis** nu se refereau la o propoziţie oarecare, *p*, ci la „asertarea propoziţiei *p*” sau la „aserţiunea că *p*”. În felul acesta, se exprimă faptul că „permisiunea” şi/sau „interdicţia” se raportează nu la

[4] E. Vasiliu, *Adevăr analitic şi definiţie lexicografică*, în „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi” (serie nouă), Secţiunea III, e. Lingvistică, t. XXVIII–XXIX, 1982/1983, p. 183–186.

starea de fapt la care se referă propoziția *p*, ci la „actul de *a aserta* propoziția *p*". Pe de altă parte, simpla scriere sau pronunțare a propoziției *p* era considerată, implicit, echivalentă cu expresii ca „se asertează *p*" sau „aserțiunea (că) *p*" etc. Consecința acestui mod de a vedea era faptul că, în cazul în care *p* era falsă, trebuia, în mod necesar, considerat că „aserțiunea că *p*" era, de asemenea, falsă şi reciproc, iar dacă *p* era adevărată, trebuia considerat că „aserțiunea că *p*" era adevărată şi reciproc.

În cele ce urmează, ne vom dispensa de formulările legate în vreun fel de ideea de „aserțiune", deci de un concept legat în mod direct de valorile de adevăr (= „adevărat", „fals"), înlocuindu-le cu o formulare de forma *se enunță (propoziția) p;* pentru abreviere, vom utiliza formula „EN(*p*)", unde *p* stă în locul unei propoziții oarecare din limba L, iar „EN" trebuie interpretat ca un predicat de ordin superior, care, aplicat unei propoziții oarecare, *p*, exprimă o proprietate a acestei propoziții, anume aceea de a fi „actualizată" prin pronunțare sau scriere de către cineva (vorbitor al limbii L), într-un anumit context situațional; în termeni extensionali, se poate spune că „EN" reprezintă **clasa** de propoziții caracterizate prin această proprietate. O expresie de forma „EN(*p*)" este deci o p r o p o z i ț i e a m e t a l i m b a j u l u i în care se vorbeşte **despre** propozițiile din L; o propoziție de această formă este **adevărată** dacă şi numai dacă *p* este „actualizată" de cineva prin pronunțare sau scriere într-un anumit context situațional şi este **falsă** în cazul în care nu se caracterizează prin această proprietate.

După cum se poate observa, valoarea de adevăr a propoziției „EN(*p*)" nu depinde în niciun fel de valoarea de adevăr a propoziției *p*: „EN(*p*)" poate fi adevărată şi atunci când *p* este adevărată, şi atunci când *p* este falsă, tot aşa cum aceeaşi propoziție poate fi falsă şi atunci când *p* este falsă, şi atunci când *p* este adevărată. Această caracteristică este în perfect acord cu intuiția noastră: dacă, de ex., propoziția *p* este falsă şi se enunță *p,* este firesc să spunem că „se enunță o propoziție falsă", şi nu că „este fals că se enunță propoziția *p*".

Odată introduse expresiile de forma „EN(*p*)", putem reformula regula (3) după cum urmează:

(9) Dacă propoziția *p* este **analitic-falsă**, atunci **nu este permis** EN(*p*).

În legătură cu (9), este util să atragem atenția asupra faptului că expresia **nu este permis** se referă la o *acțiune,* anume aceea de 'a enunța'; ceea ce urmează în (9) după „atunci" se citeşte: „nu este permis să se enunțe *p*".

Mai departe, trebuie să remarcăm că (9) **nu este logic adevărată**, de unde şi posibilitatea ca, în anumite situații, *p* să fie a n a l i t i c - f a l s ă, iar „EN(*p*)" să fie **permisă,** fără ca, prin aceasta, să se ajungă la contradicție (ca în cazul în care admitem ipoteza (4)). Într-adevăr, dacă admitem că „EN(*p*)" este **permisă**, atunci trebuie să admitem, ca şi în (5), că există o lume posibilă în care „EN(*p*)" este adevărată. Dar, conform cu cele arătate la începutul acestui paragraf în legătură cu expresiile de forma „EN(*p*)", din faptul că „EN(*p*)" este adevărată nu decurge nimic cu privire la valoarea de adevăr a propoziției *p*. Aşadar, din faptul că există o lume posibilă în care „EN(*p*)" este adevărată nu decurge în mod necesar şi că, în această lume, *p* este adevărată. În felul acesta, adevărul propoziției „EN(*p*)" într-o

lume posibilă oarecare nu intră în contradicție cu eventualul caracter analitic–fals al propoziției *p*.

În acord cu cele arătate, trebuie să spunem că (9) este de natură **factuală:** în anumite împrejurări este adevărată, în alte împrejurări nu este. Prin urmare, (9) este o regulă care uneori caracterizează un uz lingvistic, alteori nu îl caracterizează. În acest din urmă caz, are loc situația următoare:

(10) Propoziția *p* este **analilic-falsă** și EN(*p*) este **permisă.**

Este destul de clar, credem, că (9) caracterizează un sistem de permisiuni mai puțin tolerant decât sistemul caracterizat prin (10): în sistemul caracterizat prin (10) este **permisă** enunțarea propozițiilor analitic-false.

Dacă este adevărat că limbajul literaturii artistice se definește, printre altele, și prin aceea că admite o serie de „devieri" de la regulile gramaticale, semantice, fonetice ș.a., când aceste devieri au rolul de a produce un anumit „efect" de stil, atunci ni se pare perfect justificat să considerăm că uzul lingvistic este *mai tolerant* atunci când limbajul natural este folosit cu intenții artistice. În aceste condiții, ni se pare firesc să considerăm că sistemul de permisiuni caracterizat prin (9) definește (semantic) limbajul *uzual*, în timp ce (10) definește (semantic) limbajul *artistic.* Mai mult, credem că însuși conceptul de „deviere semantică" poate fi înlocuit cu o formulare de tip (10), atunci când este vorba de limbajul artistic. O astfel de înlocuire are calitatea de a face posibilă eliminarea termenului destul de imprecis de „deviere".

O INTERPRETARE „PRAGMATICĂ” A SISTEMELOR DEONTICE: ASERȚIUNI PERMISE ȘI NEPERMISE*

1. Considerații preliminare

Scopul rândurilor care urmează este acela de a *clarifica unele concepte empirice* asupra sensului în limbile naturale și de a da o exprimare pe cât posibil mai exactă acestor concepte și, uneori, *atitudini* derivate din aceste concepte. După cum se observă, este vorba aici de relația dintre semnele și construcțiile unei limbi naturale și cei care folosesc această limbă sau, altfel spus, de felul în care vorbitorii fac uz de un limbaj, în conformitate cu anumite 'idei' pe care le au despre limbaj și despre realitatea la care acesta se referă. Suntem deci în domeniul *pragmaticii* unui limbaj natural.

Este cunoscut faptul că, de exemplu, un vorbitor obișnuit sau chiar unii lingviști consideră că unele propoziții care contrazic anumite *cunoștințe* sau anumite *opinii* despre realitate sunt nu pur și simplu 'false' sau 'analitic false' (atunci când contrazic anumite cunoștințe general admise ca valide și, în consecință, formulabile ca 'postulate de sens' ale limbajului natural), ci, mai curând, propoziții 'greșite' sau 'incorecte' din punct de vedere semantic; asertarea unor astfel de propoziții reprezintă un fel de 'contravenție' la normele de bun uzaj al limbii respective, tot așa cum este considerată un fel de 'contravenție' la normele de uz corect o eroare ortografică sau gramaticală. Fiind o 'contravenție' la normele de uzaj corect, asertarea unei propoziții din categoria celor menționate este deci virtual 'sancționabilă', tot așa cum virtual sancționabilă este o greșeală ortografică sau gramaticală (prin notă, în cazul elevilor; prin calificarea de incultură și de necunoaștere a uzului corect, în interiorul relațiilor sociale).

Asertarea unor anumite propoziții este deci, în conformitate cu ideile comune despre limbă, *permisibilă* sau *nepermisibilă*. Reacția comună la propoziții ca:

(1) *Pisica verde citește ziarul.*
(2) *Pisica mănâncă numai propoziții corect formate.*
(3) *Orice cerc pătrat este roșu.*
(4) *Ideile verzi și incolore dorm furios.*

este mai curând aceea de a le considera propoziții a căror asertare *nu este permisă* în raport cu normele uzului, decât ca propoziții analitic false sau ca non-sensuri;

* În *Logica acțiunii* (coord. Cornel Popa), București, 1983, p. 170–183.

asertarea acestor propoziţii este 'nepermisă' întrucât ele sunt 'greşite', adică în disconformitate cu normele derivate din cunoştinţele pe care le avem despre lume[1].

Se poate observa că logica *obligaţiei* şi a *permisiei,* deci *logica deontică,* reprezintă un cadru suficient de natural pentru captarea acestui gen de idei şi atitudini pe care le au vorbitorii în raport cu restricţiile care guvernează actul de asertare.

Pentru a exprima diversele relaţii dintre anumite proprietăţi (semantice) ale propoziţiilor şi caracterul permis sau obligatoriu al asertării lor, vom utiliza două sisteme logice deontice *D1* şi *D2.* Cele două sisteme sunt asemănătoare, dar nu identice, cu acela construit de Hintikka (1969); diferenţele vor fi precizate la locul cuvenit.

Pentru a face ca sistemele deontice prezentate să fie relevante pentru genul de probleme schiţate mai sus, vom introduce anumite modificări (în raport cu sistemul Hintikka) în ce priveşte: (a) interpretarea unor semne şi (b) alegerea 'lumilor posibile'.

2. Sistemul deontic D1

A. LEXICONUL. *Variabile propoziţionale:* $p, q, r, \ldots; p_1, p_2, \ldots; q_1, q_2, \ldots;$
Conectori: '$\wedge$' (= conjuncţie); '$\vee$' (= disjuncţie); '$\supset$' (= implicaţie); '$\equiv$' (= echivalenţă); '$\sim$' (= negaţie).
Operatori deontici: P (= permis).

B. SINTAXA. Regulile de formare a expresiilor în *D1* sunt următoarele:

2–1. Reguli de formare. a. Dacă α este o expresie constituită dintr-o variabilă propoziţională, atunci α este o expresie formată corect *(= efc).*
b. Dacă α, β sunt *efc*, atunci: (I) '$\alpha \wedge \beta$', (II) '$\alpha \vee \beta$', (III) '$\alpha \supset \beta$', (IV) '$\alpha \equiv \beta$' sunt de asemenea *efc.*
c. Dacă α este o *efc,* atunci $P\alpha$ este o *efc.*
d. Dacă α este o *efc* atunci $\sim\alpha$ este *o efc.*

Introducem prin definiţie operatorul O (= obligatoriu) şi semnele '$=$' şi '$\prec$' ale echivalenţei şi, respectiv, implicaţiei deontice (citeşte „este obligatoriu echivalent" şi, respectiv, „implică obligatoriu").

2–2. Definiţie. a. $O\alpha =_{Df} \sim P \sim \alpha$
b. $(\alpha = \beta) =_{Df} O(\alpha \equiv \beta)$
c. $(\alpha \prec \beta) =_{Df} O(\alpha \equiv \beta)$

Pentru a obţine un sistem în care operatorii deontici nu pot fi iteraţi, suplimentăm regulile 2–1 cu următoarea regulă:

---

[1] În legătură cu relaţia dintre propoziţii ca (1)–(4) şi noţiunile de „analitic fals" şi „deviere semantică", vezi Vasiliu, 1977.

2–1 c. Fie α unul dintre operatorii *'O'* sau *'P'*, fie β o *efc* oarecare; '$\alpha\beta$' este o *efc* dacă β nu conține un operator '*O*' sau '*P*'.

Regulile de inferență ale sistemului *D1* sunt „modus ponens", „regula de substituție uniformă a variabilelor" și „regula de substituție a echivalentelor". Pentru a formula mai departe regulile de transformare, vom nota prin '$\vdash$' prefixat la o expresie oarecare, α, faptul că 'α este o *teză*'.

2–3. Reguli de inferență

a. Modus ponens: Din 'α' și '$\alpha \supset \beta$', se deduce 'β'.

b. Substituția variabilelor: Fie α și α' două *efc*; α' este obținută din α prin substituția uniformă a unei (sau mai multor) variabile. Dacă $\vdash \alpha$, atunci $\vdash \alpha'$.

c. Fie α (β) o *efc*, α, care conține ca subparte a sa o *efc*, β. Notăm prin $\alpha (\beta/\gamma)$ expresia rezultată din α (β) prin substituția *efc*, β, cu *efc*, γ.

Dacă $\vdash \beta \equiv \gamma$, atunci $\vdash \alpha (\beta) \equiv \alpha (\beta/\gamma)$.

C. SEMANTICA. În prezentarea semanticii sistemului *D1* vom face uz de metoda *seturilor model* și a *sistemelor model* a lui Hintikka (1969).

În primul rând trebuie să insistăm asupra unei interpretări ceva mai speciale pe care o propunem simbolurilor *p, q* etc., adică variabilelor propoziționale. După cum se știe, în logică se face distincția între propozițiile *asertate* și propozițiile *considerate*. (Semnul '$\vdash$' a fost, de exemplu, folosit pentru a distinge o propoziție asertată: $\vdash p$ de o propoziție pur și simplu considerată: *p;* pentru a se simplifica simbolismul logic s-a ajuns la a considera că simpla 'scriere' a simbolului unei propoziții echivalează cu asertarea ei, astfel încât s-a putut renunța la prefixarea semnului de aserțiune.)

Semnificația semnului prin care se reprezintă o propoziție să spunem, *p,* poate fi, prin urmare, disociată în două elemente: *actul aserțiunii* și ceea ce se realizează prin acest act, adică însăși *aserțiunea*. Prin urmare, ceea ce în mod uzual notăm prin *p* poate fi „citit", deci poate fi interpretat sau înțeles ca având valoarea **„se asertează *p*"**.

Această interpretare pe care o propunem și care nu face altceva decât să expliciteze o semnificație oarecum „subînțeleasă" legată de semnele propoziționale, face ca prefixării operatorilor deontici la *oricare* semn propozițional să i se poată acorda, printr-o convenție explicită, un anumit sens, anume acela de a califica actul asertării ca obligatoriu sau permis. Altfel spus: dacă facem *p* = 'luni este prima zi a săptămânii' și dacă interpretăm o expresie ca '*Pp*' ca 'este permis ca luni să fie prima zi a săptămânii', expresia *'Pp'* nu are sens, deoarece vorbim despre permisiune în raport cu o *acțiune* făcută de un agent (specificat sau nu) (cf. Wright, 1968: 16, 37 și urm.); dacă, în schimb, acordăm lui *p* sensul 'se asertează *p*', atunci *'Pp'* poate fi înțeleasă ca 'este permis să se asertezе p'.

Pentru motivele arătate, convenim ca, în *interpretarea* sistemului sintactic de sub **b.**, să înțelegem prin variabilele propoziționale *p, q* etc. actul asertării propozițiilor *p, q* etc. Formulăm deci explicit următoarea convenție:

2–4. Convenție. Fie α o expresie oarecare din logica propozițiilor.

(I) α se citește (interpretează): „se asertează α".
(II) $\sim \alpha$ se citește (interpretează): „se asertează $\sim \alpha$".
(III) '$O\alpha$' se citește (interpretează): „în mod *obligatoriu* se asertează α".
(IV) '$P\alpha$' se citește (interpretează): „este *permis* să se aserteze α".
(V) '$\alpha \prec \beta$' se citește (interpretează): „dacă se asertează α, atunci în mod obligatoriu se asertează β"
(VI) '$\alpha = \beta$' se citește (interpretează): „se asertează α este obligatoriu echivalent cu se asertează β" sau „se asertează α în mod obligatoriu dacă și numai dacă se asertează β".

În continuare, definim un *set model* de propoziții (în sensul lui Hintikka, 1969) după cum urmează:

2–5. Definiție. Fie ν un set de propoziții. Spunem că ν este un *set model* dacă ν satisface următoarele condiții:

(I) Dacă $p \in \nu$, atunci $\sim p \notin \nu$.
(II) Dacă $p \wedge q \in \nu$, atunci $p \in \nu$ și $q \in \nu$.
(III) Dacă $p \vee q \in \nu$, atunci $p \in \nu$ sau $q \in \nu$ (sau amândouă).
(IV) Dacă $\sim \sim p \in \nu$, atunci $p \in \nu$.
(V) Dacă $\sim (p \wedge q) \in \nu$, atunci $\sim p \in \nu$ sau $\sim q \in \nu$ (sau amândouă).
(VI) Dacă $\sim (p \vee q) \in \nu$, atunci $\sim p \in \nu$ și $\sim q \in \nu$.
(VII) Dacă $p_1, p_2, \ldots, p_n \in \nu$ și '$p_1 \wedge p_2 \wedge \ldots \wedge p_n$' implică logic q, atunci $q \in \nu$.

Definim mai departe mulțimea I a tuturor seturilor model după cum urmează:

2–6. Definiție. Fie ν un set de propoziții; $\nu \in I$ dacă ν satisface condițiile 2–5 (I) –(VII).

Interpretarea standard a unui set model este aceea de *descripție a unei stări posibile de lucruri* (sau *descripție de stare* sau *lume posibilă)*. Mulțimea I a seturilor model este, în acord cu această interpretare, mulțimea lumilor posibile.

În acord cu convenția **2–4**, putem considera că mulțimea de propoziții și expresii care aparțin unui set model reprezintă o mulțime de *acte de aserțiune* (având proprietatea de a fi *consistente)* făcute de un individ oarecare. În aceste condiții, putem spune că un set model reprezintă o stare posibilă a universului, în conformitate cu ceea ce asertează un individ oarecare, ν. Așadar un set model ν reprezintă o 'lume posibilă' *din punctul de vedere* al aserțiunilor făcute de un individ, ν; sau: un individ ν este determinat prin setul de aserțiuni (consistente) făcute despre o lume posibilă. Conform cu această interpretare, o expresie de forma '$p \in \nu$' trebuie înțeleasă ca spunând: „p este asertat de către ν" sau „p este membru al clasei de propoziții pe care le asertează ν" (sau, într-o formulare mai puțin conformă cu uzul obișnuit al limbii române, dar prezentând avantajul unei mai mari exactități: 'p este asertat la ν', considerând că $\{\nu_1, \nu_2, \ldots, \nu_n\} \in I$ sunt „puncte" la care se fac anumite aserțiuni).

În conformitate cu interpretarea propusă spunem că $I=\{v_1, v_2, ..., v_n\}$ reprezintă clasa *indivizilor* (= agenți care fac aserțiuni).

Vom considera mai departe o relație $\mathscr{A}$ definită pe mulțimea I a seturilor model și vom da următoarea definiție relației de **alternativitate:**

2–7. Definiție. Pentru orice v_i, $v_j \in I$, relația $v_i \mathscr{A} v_j$ este o **relație de alternativitate** dacă satisface următoarele două condiții:

(I) Pentru orice $v_i \in I$, dacă $Pp \in v_i$, atunci *există* un v_j, astfel încât $v_i \mathscr{A} v_j$ și $p \in v_j$.

(II) Pentru orice $v_i \in I$, dacă $Op \in v_i$, atunci pentru *orice* v_j, astfel încât $v_i \mathscr{A} v_j$, $p \in v_j$.

În conformitate cu **2–7,** spunem că $\mathscr{A}$ este o relație de alternativitate numai în cazul în care, dacă setul v_i conține expresia *Pp,* atunci pentru *cel puțin una* dintre perechile de seturi $\{v_i, v_j\}$, $\{v_i, v_k\}$, $\{v_i, v_l\}$... (stabilite pe baza relației $\mathscr{A}$), *p* aparține celui de al doilea element, și dacă v_i conține expresia *Op,* atunci pentru oricare dintre perechile $\{v_i\ v_j\}$, $\{v_i\ v_k\}$, $\{v_i\ v_l\}$..., *p* aparține celui de al doilea membru.

Pe baza definiției 2–7 a relației de alternativitate, putem introduce noțiunea de *set model D1 (SMD1)* după cum urmează:

2–8. Definiție. Fie I' o submulțime a mulțimii I de seturi model. I' este un *set model D1 (SMD1)* dacă următoarele două condiții sunt satisfăcute:

(I) pentru orice v_i, $v_j \in I$, dacă $v_i \mathscr{A} v_j$, atunci $\{v_i\ v_j\} \in I'$;

(II) $\mathscr{A}$ este o relație de alternativitate care satisface condițiile de sub **2–7.**

În conformitate cu **2–8.**, un sistem model *D1* este o mulțime de perechi de seturi model; membrii fiecărei perechi a mulțimii se găsesc în relația $\mathscr{A}$ (de alternativitate) unul cu celălalt; altfel spus, un sistem model *D1* este o mulțime de perechi de seturi model în relație de alternativitate.

Pe baza celor arătate, introducem conceptul de validitate în *SMD1* după cum urmează:

2–9. Teoremă. Orice *efc,* α, este **validă în SMD1** dacă pentru orice *SMD1* și orice $v_i \in I'$, $\alpha \in v_i$.

Metoda de *testare a validității* unei *efc* într-un *sistem model D1* este cea dată de Hintikka, 1969, p. 57–59.

Cu ajutorul acestei metode, putem demonstra că fiecare dintre expresiile din următoarea teoremă este validă în *SMD1*. Această demonstrație servește și ca demonstrație a teoremei care urmează:

2–10. Teoremă. Următoarele expresii sunt **valide în SMD 1:**

a. Toate tautologiile logicii propozițiilor.

b. 1° $O(p \supset q) \supset Op \supset Oq$

2° $(p \equiv q) \equiv (Op \equiv Oq)$

3° $O(p \wedge q) \equiv Op \wedge Oq$

4° $Op \equiv \sim P \sim p$
5° $Pp \equiv \sim O \sim p$
6° $O \sim p \equiv \sim Pp$
7° $P \sim p \equiv Op$
8° $\sim P(p \vee q) \equiv \sim Op \wedge \sim Oq$
9° $P(p \vee q) \equiv Pp \vee Pq$
10° $p \prec q \supset (Pp \supset Pq)$
11° $(Op \vee Oq) \supset O(p \vee q)$
12° $P(p \wedge q) \supset Pp \wedge Pq$
13° $(\sim p \prec p) \supset Op$
14° $(p \prec \sim p) \supset O \sim p$
15° $(q \prec p) \wedge (\sim p \prec p) \equiv Op$
16° $(p \prec q) \wedge (p \prec \sim q) \equiv O \sim p$
17° $(Op \wedge O(p \supset q)) \supset Oq$
18° $Op \supset Pp$
19° $\sim P(p \wedge \sim p)$.

Se poate observa că oricare dintre expresiile de sub **2–10** este în perfect acord cu intuiția noastră, dacă dăm expresiilor de forma p, q etc. interpretarea asupra căreia am convenit mai sus. Pentru a arăta acest lucru, vom da, cu titlu de exemplificare, transpunerea în limbaj uzual a unora dintre expresiile de sub **2–10** (cititorul poate continua în același mod verificarea caracterului intuitiv al celorlalte expresii).

Pentru **b.** 1°: Dacă este *obligatoriu* ca asertarea lui p să implice asertarea lui q, atunci dacă asertarea lui p este *obligatorie,* asertarea lui q este, de asemenea, *obligatorie*.

Pentru 2°: Asertarea lui p este *obligatoriu echivalentă* cu asertarea lui q, dacă asertarea obligatorie a lui p este echivalentă cu asertarea obligatorie a lui q.

Pentru 3°: *Este obligatoriu* să se aserteze p și să se aserteze q dacă *este obligatoriu* să se aserteze p și *este obligatoriu* să se aserteze q.

Pentru 5°: Este *permis* să se aserteze p dacă nu este obligatoriu să se aserteze non-p.

Pentru 14°: Dacă asertarea lui p *implică in mod obligatoriu* asertarea lui non-p, atunci în mod *obligatoriu* se assertează non-p.

Pentru 19°: Nu este permis să se aserteze p și să se aserteze (în același timp) non-p.

Următoarea teoremă este deosebit de importantă deoarece arată că există clase de expresii a căror asertare este obligatorie sau – într-o formulare echivalentă – a căror negație nu este permis să fie asertată.

2–11. Teoremă. Fie α o *efc* în *D1*. Dacă α este **validă** în *SMD1*, atunci $O\alpha$ este, de asemenea, **validă** în *SMD1*.

Demonstrație:

Ipoteză: $O\alpha$ nu este validă în *SMD1* (1)

Din (1) prin **2–9**: Există un v_i astfel încât $\sim O\alpha \in v_i$ (2)

Din (2) prin **2–10,** 7°: Există un $v_i \in I'$ astfel încât $P{\sim}\alpha \in v_i$ (3)

Din (3) prin **2–7** (i): Există un $v_j \in I'$ astfel încât $v_i \mathcal{A} v_j$ şi $\sim\alpha \in v_j$ (4)

Din **2–11**: pentru orice $v_i \in I'$, deci pentru orice v_j, $\alpha \in v_j$ (5)

(4) şi (5) sunt contradictorii deci ipoteza (1) este falsă. Prin urmare

$O\alpha$ este validă în *SMD1, QED* (6)

Consecinţa imediată a teoremei **2–11** este următorul corolar:

2–12. Corolar. Dacă α este o *tautologie* în logica propoziţiilor atunci

a. $O\alpha$ este **validă** în *SMD1*.

b. $\sim P{\sim}\alpha$ este **validă** în *SMD1*.

Corolarul **2–12** arată că asertarea oricărei tautologii este *obligatorie* (a) şi că *nu este permisă* asertarea negaţiei unei tautologii (b).

D. PROPOZIŢII ANALITICE. O serie de propoziţii ca:

(5) *Pisica este un animal.*
(6) *Piatra este un obiect.*
(7) *Oricine citeşte este fiinţă umană.*

etc. sunt propoziţii care pe baza *sensului* constituenţilor lor şi a cunoştinţelor pe care vorbitorii le au despre lume sunt luate ca „totdeauna adevărate" sau adevărate în toate lumile conforme cu cunoştinţele pe care vorbitorii le au. Propoziţiile de acest fel pot fi considerate ca *postulate de sens* ale limbilor naturale (în sensul pe care îl dă termenului „postulat de sens" Carnap, 1960 şi cu care este folosit de Vasiliu, 1977). Fiind „totdeauna adevărate" înseamnă că postulatele de sens sunt *adevărate în toate lumile posibile* sau, în termeni mai exacţi, în orice lume posibilă a oricărui *SMD1*. Se observă că proprietatea de a fi „adevărate în orice lume posibilă a oricărui *SMD1*" este până la un punct identică cu proprietatea unor expresii de a fi valide. Deosebirea constă în faptul că expresiile pe care le-am numit valide sunt adevărate în toate lumile posibile *în virtutea regulilor sistemului*, în timp ce postulatele de sens sunt adevărate în toate lumile posibile exclusiv *în virtutea sensului constituenţilor lor*. În opoziţie cu expresiile valide *simpliciter*, vom numi **analitic valide** expresiile adevărate în toate lumile posibile ale oricărui *SMD1* exclusiv în virtutea relaţiilor de sens dintre constituenţii acestor expresii. Prin urmare, expresii ca cele de sub (5)–(7) sunt analitic valide.

Pe baza celor discutate, vom introduce noţiunea de „analitic valid" cu ajutorul următoarei definiţii, după ce vom fi luat în prealabil ca termen primar ideea de „în virtutea sensului constituenţilor", idee pe care am încercat să o clarificăm în rândurile precedente.

2–13. Definiţie. O *efc* α este **analitic validă în SMD1** dacă, în virtutea sensului expresiei α, avem pentru orice *SMD1* şi orice $v_i \in I$, $\alpha \in v_i$.

Consecința evidentă a acestei definiții este următoarea teoremă:

2–14. Teoremă. Dacă o *efc* α este un *postulat de sens,* atunci α este **analitic validă în SMD1.**

Pe baza definiției **2–13,** se poate demonstra următoarea teoremă:

2–15. Teoremă. Fie α o *efc* în *D1*. Dacă α este **analitic validă în SMD1,** atunci: (I) $O\alpha$ și (II) $\sim P\sim\alpha$ sunt de asemenea **analitic valide în SMD1**[2].

[D e m o n s t r a ț i a teoremei de mai sus este perfect paralelă cu demonstrația de sub **2–11;** (II) din **2–15** este echivalentul lui (I) din **2–10, 4°.**]

3. Asupra interpretării conceptelor deontice în raport cu asertarea

Teoremele de mai sus au o importanță deosebită în ordinea de idei care face obiectul studiului de față; acestea reprezintă un „explicatum" (în sens carnapian) al atitudinii vorbitorilor în raport cu propozițiile analitice: asertarea acestor propoziții este *obligatorie,* iar negarea lor *nu este permisă.* Altfel spus, pentru a fi în același timp mai concreți și mai aproape de atitudinea reală a vorbitorilor: asertarea (în sensul de non-negare) a unor propoziții ca (5)–(7) este *obligatorie*; sau: negarea acestora *nu este permisă.* În mod analog, asertarea unor propoziții ca (1)–(4) **(§1.)** *nu este permisă,* iar asertarea negației acestora este *obligatorie.*

În felul acesta, am pus în evidență faptul că un sistem *D1* este capabil să exprime în termeni formali tendința vorbitorilor obișnuiți de a considera propozițiile analitic false nu ca „analitic false", ci ca *propoziții a căror asertare nu este permisă* (cf. considerațiile introductive din § 1.); în aceeași situație se găsesc și tautologiile din logica propozițiilor: *negarea lor nu este permisă* (cf. **2–10, a.**).

Câteva observații sunt, de asemenea, necesare în legătură cu înseși ideile de *obligativitate* și *permisibilitate* raportate la asertare.

Conform cu **2–7,** a spune că asertarea unei propoziții, *p,* este permisă înseamnă a spune că *p* este membru al cel puțin unui element v_j din mulțimea *I.* Am văzut însă că, în interpretarea propusă în legătură cu **2–6,** mulțimea *I* este mulțimea *indivizilor care fac aserțiuni,* și că un 'set model' v_j nu este altceva decât un individ determinat prin aserțiunile pe care le face cu privire la o stare de lucruri. A spune că $Pp \in v_i$ atunci când există un v_j astfel încât $p \in v_j$ (dacă avem $v_i \mathcal{A} v_j$) nu înseamnă altceva decât a spune că individul v_i asertează '*Pp*' atunci și numai atunci când există cel puțin un alt individ, v_j, care face aserțiunea *p.* În mod analog, a spune că $Op \in v_i$ atunci când pentru orice $v_j \in I$, $p \in v_j$ (dacă avem $v_i \mathcal{A} v_j$) nu înseamnă altceva decât a spune că individul v_i asertează propoziția *Op* atunci și numai atunci când *toți* ceilalți indivizi asertează propoziția *p.*

---

[2] După cum se poate observa, *SMD1* diferă de sistemul lui Hintikka (1971) prin faptul că, pentru *SMD1* nu există o regulă echivalentă cu regula $(C.O)_{rest}$ din Hintikka, 1971: 71; *SMD1* este echivalent cu *modelul-DT* din Vasiliu, 1978.

Am putea reformula cele arătate după cum urmează: un individ consideră asertarea unei propoziții ca *obligatorie* atunci și numai atunci când *toți ceilalți* o aserteză și o consideră *permisă* atunci și numai atunci când *există cel puțin un individ* care să o aserteze. *Permisiunea* și *obligativitatea* în materie de asertare nu este deci altceva decât *conformitatea cu uzul celorlalți vorbitori*.

Pentru a continua interpretarea modelului semantic de mai sus și, în același timp, pentru a putea stabili mai departe diferențele față de alte sisteme deontice este necesar să formulăm următoarea teoremă:

2–16. Teoremă. Expresiile

(1) $Op \supset p$
(2) $p \supset Pp$

nu sunt valide în SMD1.

[Pentru demonstrație, se arată că, dacă se admite prin ipoteză că '$Op \wedge \sim p$' sau '$p \wedge \sim Pp$' aparțin unei lumi posibile, v_i, această ipoteză *nu* duce la contradicție.]

Teorema **2–16** arată că, din faptul că pentru v_i avem $Op \in v_i$ nu decurge faptul că $p \in v_i$ (I). În interpretarea propusă mai sus: din faptul că cineva (= v_i) afirmă că asertarea propoziției p este *obligatorie* nu rezultă că acel cineva face în mod necesar aserțiunea p. (Independent de interpretarea ceva mai restrictivă pe care o avem în vedere, spunem că din faptul că cineva asertează caracterul obligatoriu al unei aserțiuni nu putem deduce că acel cineva *face* în mod necesar acea aserțiune.)

Aceeași teoremă arată că din faptul că pentru v_i avem $p \in v_i$ nu decurge faptul că $Pp \in v_i$ (II). În interpretarea propusă mai sus: din faptul că cineva (= v_i) asertează o propoziție, p, nu decurge și faptul că *este permis* ca p să fie asertat (este posibil deci ca v_i să facă aserțiuni nepermise). (Independent de interpretarea pe care o avem în vedere, spunem că, din faptul că cineva face o aserțiune, nu putem deduce că acea aserțiune este și permisă.)

Se poate observa că ceea ce decurge din **2–15** pentru interpretarea pe care o propunem sistemului *D1* este în perfect acord cu intuiția noastră.

3. Sistemul D2. Consecințele pentru interpretarea pe care am propus-o pentru sistemul *D1* se schimbă în cazul în care construim un sistem deontic ceva mai puternic decât *D1*. Vom desemna acest sistem prin *D2*.

a. Lexiconul identic cu al sistemului *D1*.

b. Sintaxa identică cu aceea a sistemului *D1*.

c. Semantica identică cu aceea a sistemului *D1* în ce privește interpretarea variabilelor propoziționale (= **2–4** este adevărată și pentru *D2*). Seturile model sunt definite ca și pentru *D1* (= **2–5** este valabilă și pentru *D2*). Seturile model $v_1, v_2, ..., v_n$ sunt considerate, ca și în cazul sistemului *D1*, agenți care fac aserțiuni.

Singura deosebire constă în modul de definire a relației de alternativitate.

În legătură cu *D2*, vom avea următoarea definiție:

3–1. Definiție. Pentru orice v_i, $v_j \in I$, relația $v_i \mathcal{A} v_j$ este o **relație de alternativitate** dacă satisface următoarele trei condiții:

(I) Pentru orice $v_i \in I$, dacă $Pp \in v_i$, atunci *există* un v_j, astfel încât $v_i \mathcal{A} v_j$ și $p \in v_j$.

(II) Pentru orice $v_i \in I$, dacă $Op \in v_i$, atunci pentru *orice* v_j, astfel încât $v_i \mathcal{A} v_j$, $p \in v_j$.

(III) Pentru orice $v_i \in I$, dacă $Op \in v_i$, atunci $p \in v_i$.[3]

Se poate observa că diferența dintre felul în care relația de alternativitate este definită pentru *D1* și felul în care aceeași relație este definită pentru *D2* constă în *prezența* condiției (III) în **3–1** și în *absența* ei în **2–7**.

Mai departe, pe baza definiției **3–1,** formulăm următoarea definiție:

3–2. Definiție. Fie I' o submultime a mulțimii I de seturi model.

I' este *un sistem model D2 (SMD2)* dacă următoarele două condiții sunt satisfăcute:

(I) pentru orice v_i, $v_j \in I$, dacă $v_i \mathcal{A} v_j$, atunci $\{v_i, v_j\} \in I'$

(II) $\mathcal{A}$ este o relație de alternativitate care satisface condițiile de sub **3–1**.

Pe baza celor două definiții precedente se poate formula următoarea teoremă cu privire la *validitate* în *SMD2:*

3–3. Teoremă. Orice *efc* α este **validă în SMD2**, dacă pentru orice **SMD2** și orice $v_i \in I'$, $\alpha \in v_i$.

Metoda de *testare* a validității într-un *sistem model D2* este identică cu metoda de testare folosită pentru sistemul model *D1* (cf. mai sus, după **2–9**).

Cu ajutorul acestei metode se poate demonstra că fiecare expresie din teorema de mai jos este validă în *SMD2*.

3–4. Teoremă. Următoarele expresii sunt **valide în SMD2:**

a. Toate expresiile valide în *SMD1*.

b. 1° $Op \supset p$.

2° $p \supset Pp$.

Toate comentariile privind semnificația teoremei **2–10** sunt valabile și în legătură cu **3–4.** Analogul teoremei **2–11** este, pentru semantica sistemului *D2:*

---

[3] Condiția (III) de sub 3–1 nu este echivalentă cu condiția $(C.O)_{rest}$ din Hintikka, 1971: 71. Conform cu aceasta din urmă, – folosind notația autorului – dacă *Op* aparține unei alternative, μ* a unui set model μ, atunci *p* aparține de asemenea alternativei μ*; prin urmare, conform cu $(C.O)_{rest}$, un set, μ, *nu este* propria sa alternativă. Conform cu 3–1 (III), – folosind în continuare notația lui Hintikka – un set, μ, *este* propria sa alternativă; 3–1 (III) este echivalentă cu regula (C.K) dată de Hintikka, 1969: 43 pentru operatorul epistemic *K*.

3–5. Teoremă. Fie α o *efc* în *D2.* Dacă α este **validă** în *SMD2,* atunci *Oα* este de asemenea **validă** în *SMD2.*

Definiția analiticității în *SMD2* se obține prin înlocuirea în **2–13** a formulărilor 'analitic validă în SMD1' și 'orice SMD1' prin **analitic validă în SMD2** și, respectiv, **orice SMD2.**

Analogul teoremei **2–14** este:

3–6. Teoremă. Dacă o *efc,* α, este un *postulat de sens,* atunci α este **analitic validă** în SMD2.

În același mod în care se poate demonstra **2–15** (pe baza definiției conceptului de 'analitic în *SMD2*'), se poate demonstra:

3–7. Teoremă. Fie α o *efc* în *D2.* Dacă α este **analitic validă** în *SMD2,* atunci: (I) *Oα* și (II) *~P~α* sunt, de asemenea, **analitic valide în SMD2.**

Comentariile de sub **§ 2.c.** privind interpretarea conceptelor deontice în raport cu asertarea sunt valabile și pentru *SMD2.*

Trebuie remarcat însă, în această ordine de idei, că diferența dintre semantica sistemului *D1 și* semantica sistemului *D2* (deci dintre *SMD1* și *SMD2)* constă în faptul că teorema **2–16** nu este adevărată pentru *SMD2.* Aceasta, deoarece, așa cum rezultă din **3–4 b.**, expresiile (i), (ii) de sub **2–16** care nu erau valide în *SMD1 sunt valide în SMD2.* Acest fapt determină unele deosebiri în interpretarea conceptelor deontice în raport cu *SMD2:*

(i) Din faptul că pentru v_i avem $Op \in v_i$ rezultă, conform cu **3–4 b.** 1°, că avem de asemenea și $p \in v_i$. Altfel spus: din faptul că cineva (= v_i) face aserțiunea că asertarea propoziției *p* este *obligatorie* decurge în mod logic că același individ (= v_i) face și aserțiunea *p.* (Sau: din faptul că cineva asertează caracterul obligatoriu al unei aserțiuni, se deduce că acel individ *face* în mod necesar și aserțiunea respectivă.) Spre deosebire de interpretarea propusă pentru *SMD1,* în interpretarea avută în vedere pentru *SMD2* trebuie să spunem că oricine consideră că asertarea lui *p* este *obligatorie* în genere consideră că asertarea lui *p* este obligatorie și pentru el însuși.

(ii) Din faptul că pentru v_i avem $p \in v_i$ rezultă, conform cu **3–4 b** 2°, că avem de asemenea și $Pp \in v_i$. Altfel spus: din faptul că cineva (= v_i) face aserțiunea *p* decurge în mod logic că același individ face și aserțiunea că asertarea lui *p* este *permisă* (sau: din asertarea de către v_i a lui *p* decurge că v_i face și aserțiunea că este *permis* să se aserteze *p*). Prin urmare, spre deosebire de situația din *SMD1*, în *SMD2* v_i nu face decât aserțiuni despre care consideră că este permis să se facă.

Se poate observa că *SMD2* este mai „tare" decât *SMD1:* expresiile 1°, 2° de sub **3–4 b.** sunt *valide în SMD2,* dar *nu sunt valide în SMD1.* În interpretarea propusă, conform cu *SMD2,* indivizii nu fac decât aserțiuni pe care le consideră permise (în interpretare, se dovedește că *SMD2* este mai restrictiv).

4. Observații finale

Cele discutate în §§ **2, 3** ne-au permis să dăm o expresie formală, deci să propunem un „explicatum” în sens carnapian pentru două dintre aspectele discutate în paragraful introductiv. Este vorba, pe de o parte, de însăşi ideea de *permisiune* şi *obligație* în raport cu actul de *asertare:* printr-o interpretare anumită propusă pentru semnele din logica propozițiilor, anume aceea de 'se asertează *p*', am făcut ca prefixarea operatorilor deontici la *orice* expresie a logicii propozițiilor să devină interpretabilă din punctul de vedere care ne interesează; dacă α este o expresie din logica propozițiilor, atunci *Oα, Pα* devin în interpretarea propusă „*este obligatoriu* să se aserteze α”, respectiv „este *permis* să se aserteze α”. În mod analog, *O~α*, *P~α* devin: „este *obligatoriu* să se aserteze non-α”, respectiv „este *permis* să se aserteze non-α”.

Pe de altă parte, interpretarea seturilor model (lumi posibile) ca *indivizi determinați care fac aserțiuni* face posibilă înțelegerea apartenenței unei expresii la un set model ca aserțiune făcută de un anumit individ (aparținând la mulțimea *I* a indivizilor), iar noțiunea de *obligație* şi *permisie* în raport cu asertarea unei expresii, ca situație în care *toți* indivizii (obligație), respectiv *cel puțin unul* dintre aceştia (permisie) fac(e) o anumită aserțiune.

În ce priveşte statutul propozițiilor *analitice* (deci şi al postulatelor de sens), asertarea lor devine, în conformitate cu legile sistemului *(D1* sau *D2), obligatorie* (deci şi *permisă),* iar asertarea propozițiilor analitic false devine *nepermisă*. În aceeaşi situație se află, evident, şi tautologiile din logica propozițiilor.

LUCRĂRI CITATE

[1] R. Carnap, *Meaning Postulates,* în *Meaning and Necessity*, Chicago, 1960 (University of Chicago Press, third printing).

[2] J. Hintikka, *Knowledge and Belief,* Ithaca and London, 1969, Cornell University Press, fourth printing.

[3] J. Hintikka, *Some Problems of Deontic Logic*, in *Risto Hilpinen* (edt.), *Deontic logic: Introductory and Systematic Readings*, Dordrecht-Holland (Reidel Publishing Company), p. 59–104, 1971.

[4] E. Vasiliu, *Analyticity and Selection Restrictions,* în „Revue roumaine de linguistique”, XXII, nr. 3, pp. 271–274, 1977.

[5] E. Vasiliu, *Preliminarii logice la semantica frazei*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978.

[6] G. H. Wright, *An Essay in Deontic Logic and the General Theory of Action*, Amsterdam, North Holland Publishing Company, 1968.

ASUPRA NATURII CONCEPTUALE A SENSULUI*

1. Ideea că *sensul* cuvintelor este de natură *conceptuală*, că prin cuvinte se exprimă „idei" sau „noţiuni" şi că, în acest fel, limba este o materializare a gândirii prin sunete este veche de mai bine de un secol în lingvistică. Bréal, care întemeiază semantica lingvistică în sensul modern al cuvântului, foloseşte termenul de *semnificaţie* (uneori echivalent cu cel de *funcţie*) pentru a denumi ceea ce el numeşte „spiritul" cuvântului (în opoziţie cu „corpul" acestuia) sau „ideea" (exprimată de cuvânt), într-o prelegere din 1868[1]. Apartenenţa sensului la domeniul ideal al „operaţiilor spiritului" este, tot după Bréal, o idee pe care lingvistica europeană o moşteneşte din Antichitatea greacă [2], pentru care limbajul uman este o formă de manifestare a logosului.

Pe aceeaşi tradiţie se bazează, putem considera, şi teoria saussuriană a semnului bi-partit: un *concept* (termenul îi aparţine chiar lui Saussure[3]) legat indisolubil de o expresie sonoră („imaginea acustică", în terminologia saussureiană) şi, mai târziu, modul de a înţelege sensul al unor lingvişti ca Marouzeau[4], Darmesteter[5] sau teorii semantice dezvoltate în ultimele decenii, ca *teoria câmpurilor semantice, analiza semică, trăsăturile semantice* (universale) despre care vorbesc transformaţionaliştii[6]. Într-adevăr, *câmpurile semantice* nu sunt altceva decât un fel de „domenii conceptuale" pe care diversele limbi le decupează în diverse feluri prin intermediul cuvintelor. *Analiza semică* nu este altceva decât o modalitate de a reduce „sensul" la un fascicul de elemente conceptuale care intervin, repetându-se în diverse combinaţii, în structura sensului oricărui cuvânt; altfel spus, analiza semică nu face decât să reducă varietatea infinită de concepte cu un caracter complex la un număr relativ mic de *concepte elementare*. În aceeaşi situaţie se găsesc şi trăsăturile semantice cu care operează semantica transformaţională.

Ideea identificării sensului cu conceptul apare şi în lingvistica românească încă de la Şăineanu, în 1891[7], şi este reluată în diverse forme în zilele noastre[8].

---

* În AUB – LLR, XXXIII, 1984, p. 71–78.

[1] Bréal, 1882: 300.

[2] Bréal, 1882: 244, 245.

[3] „Le signe linguistique unit non une chose et un nom, mais un *concept* [sublinierea mea, E.V.] et une image acoustique", Saussure, 1971: 98.

[4] Marouzeau, 1921: 36–39.

[5] Darmesteter, 1925: 32.

[6] O privire de ansamblu asupra acestor orientări poate fi găsită la Vasiliu, 1981: 91–106.

[7] Şăineanu, 1891: 40, spune: „Vorba nu se identifică cu noţiunea; ea nu *este* [subl. autorului] noţiunea, ci numai expresiunea ei."

[8] Vezi, de ex., Coteanu, 1957: 184, 185; 1977: 18; Miclău 1970: 89–90.

Aceeaşi idee stă şi la baza lucrărilor româneşti de analiză semică, semantică transformaţională etc.[9]

În mod oarecum paralel, opinia că sensul este o entitate conceptuală a fost susţinută şi de o scrie de logicieni ca Frege[10], Russell, Carnap, Church etc., fapt care a contribuit la întărirea opiniei similare existente deja în lingvistică, în urma influenţei pe care cercetările de semantică logică au început să o exercite asupra unui număr de lingvişti, în ultimii 20–30 de ani.

Pe de altă parte, identificarea dintre sens şi concept a fost şi continuă să fie contestată de o serie de logicieni, lingvişti sau de către unii dintre cei care se ocupă de filozofia limbajului. Fără intenţia de a da fie şi numai o sumară idee asupra istoricului acestui punct de vedere, vom menţiona numai faptul că Ogden şi Richards[11] întreprind o foarte amănunţită critică a poziţiei „conceptualiste" asupra sensului (atât aceea dezvoltată în lingvistică, cât şi aceea dezvoltată în logică şi în filozofia limbajului) şi că, în lingvistica românească, Rosetti[12] este unul dintre primii care pun la îndoială validitatea acestei identificări, sugerând în acelaşi timp ideea că sensul cuvintelor ar fi mai curând „imaginea" pe care vorbitorii şi-o fac asupra obiectelor denotate de cuvânt. Ideea este reluată de I. Coteanu cu 33 de ani mai târziu[13].

2. În perioada care începe cam în jurul anilor '70, concepţia conceptualistă a sensului a căpătat o formă din ce în ce mai elaborată într-un cadru cu un caracter formal foarte pronunţat datorită lucrărilor lui R. Montague[14], Hintikka[15], Cresswell[16] ş.a., care dezvoltă o semantică numită în mod curent **intensională.**

În ce priveşte sensul unui semn (cuvânt), R. Carnap[17] a arătat că acesta poate fi interpretat fie în **intensiune** (ca „proprietate" a unei clase de obiecte – care poate conţine exact un singur element, în cazul semnelor numite *individuale,* cum sunt numele proprii – sau „concept" sub a cărui incidenţă cad toate obiectele care alcătuiesc „sfera" conceptului respectiv), fie în **extensiune** (ca „clasă" de obiecte la care semnul (cuvântul) respectiv se referă). **Intensiunea** corespunde, în acord cu Carnap, la ceea ce Frege a numit *Sinn* şi ceea ce în terminologia adoptată de Ogden şi Richards se numeşte *reference*[18], în timp ce **extensiunea** corespunde la ceea ce Frege a numit *Bedeutung* şi ceea ce în terminologia lui Ogden şi Richards se numeşte *referent*[19].

---

[9] Pentru o privire de ansamblu asupra cercetărilor româneşti de semantică, până în anii '70, vezi Vasiliu: 1978.

[10] Frege, 1977: 235–312.

[11] Ogden & Richards, 1923: 1–8, 160–184.

[12] Rosetti, 1943: 30–31.

[13] Coteanu & Bidu-Vrănceanu, 1975: 32–38.

[14] Montague, 1970.

[15] Hintikka, 1969, se ocupă de logica *conceptelor* „şti" şi „crede".

[16] Cresswell, 1973.

[17] Carnap, 1960: 23–32.

[18] Ogden & Richards, 1923: 11.

[19] *Ibidem.*

În acord cu Carnap[20], intensiunea determină extensiunea, în sensul că, odată cunoscută intensiunea unui cuvânt, acesta poate fi aplicat în mod corect tuturor obiectelor corespunzătoare semnului (cuvântului) respectiv.

În semantica intensională (de tip Montague şi/sau Cresswell), *intensiunea* unui semn este considerată a fi o *funcţie* definită pe o mulţime de obiecte, W, numite *lumi posibile,* şi ale cărei valori sunt *mulţimi* de obiecte care aparţin domeniului *U* al discursului (mulţimea U poate fi sumar definită ca totalitatea obiectelor la care se referă semnele unui limbaj). Fiecărui semn (descriptiv), α, dintr-un limbaj oarecare, L, îi este asociată o funcţie, φ, numită *intensiunea semnului* α.

Se poate observa că definiţia pe care *intensiunea* o primeşte în semantica intensională are un caracter strict formal şi, ca atare, suntem îndreptăţiţi să dăm acestui concept formal orice interpretare care se poate dovedi a fi nu numai rezonabilă, dar şi cu capacitate explicativă pentru domeniul de fapte pe care îl avem în vedere.

În această ordine de idei ţinem să insistăm asupra faptului că între definiţia intensiunii ca funcţie (în sensul semanticii intensionale) şi identificarea intensiunii cu un *concept* (sau cu o *proprietate*) este o perfectă compatibilitate.

Într-adevăr, dacă avem în vedere faptele concrete la care se referă o expresie ca „semnificaţia cuvântului α este X", trebuie să spunem că această expresie nu exprimă altceva decât faptul că cuvântul α se „aplică" obiectelor $x_1, x_2, \ldots, x_n, \ldots$ din U şi „nu se aplică" niciunuia dintre obiectele $y_1, y_2, \ldots, y_m, \ldots$ din U; sau, mai concret: cuvântul *creion* se aplică unui număr de obiecte din totalitatea celor despre care putem vorbi în limba română, anume numai acelor obiecte $x_1, x_2, \ldots, x_n, \ldots$ care sunt, să le spunem, obiecte-creion, şi nu se aplică de către niciun vorbitor care cunoaşte româna şi cunoaşte cuvântul *creion* unui obiect, y, care este o curcă, sau unui obiect z, care este un cartof etc. Aşadar, observaţia arată că există *ceva* anume, care, atunci când este cunoscut de vorbitori, face ca un cuvânt, cum este *creion,* să fie aplicat oricărui obiect, x, care aparţine mulţimii A (= mulţimea creioanelor) şi să nu fie aplicat niciunui obiect, y, dacă acesta aparţine mulţimii $\bar{A}$ (= complementul mulţimii A, adică mulţimii obiectelor din U care nu sunt creioane). În alţi termeni: vorbitorii deţin, în legătură cu cuvântul *creion* (ca şi în legătură cu orice alt cuvânt al limbii române pe care îl cunosc) un criteriu pe a cărui bază obiectele din U sunt repartizate fie în mulţimea A (aceea a obiectelor cărora li se aplică cuvântul respectiv), fie în mulţimea $\bar{A}$ (aceea a obiectelor cărora nu li se aplică). În termeni formali, acest „ceva" este exprimat de semantica intensională prin conceptul de *intensiune*, definit în linii mari, aşa cum am văzut mai sus, printr-o funcţie ale cărei valori sunt mulţimi de obiecte din U; în cazul particular discutat mai sus, putem spune că intensiunea cuvântului *creion* este o funcţie, φ_c, şi că această funcţie are ca valori un număr de mulţimi, $A_1, A_2, \ldots, A_n, \ldots$ corespunzătoare diverselor argumente ale funcţiei φ_c, luate din mulţimea W, a lumilor posibile. Mulţimea constituită din mulţimile $A_1, A_2, \ldots, A_n, \ldots$ reprezintă

[20] Carnap 1960 a.: 234.

totalitatea obiectelor din U cărora li se aplică cuvântul *creion*, în timp ce oricare dintre mulţimile $A_1, A_2, ..., A_n, ...$ reprezintă acele obiecte din U pe care cuvântul *creion* le denumeşte *în raport cu* lumile posibile $w_1, w_2, ..., w_n, ...$ (sau *în* lumile $w_1, w_2, ..., w_n, ...$). Mai departe, în acord cu cele spuse aici sub **2.**, dat fiind că noţiunea de *intensiune* are o definiţie strict formală, putem da o interpretare noţiunii formale spunând că *intensiunea* este *conceptul* căruia îi sunt subsumate mulţimile $A_1, A_2, ..., A_n, ...$ sau reuniunea A a acestor mulţimi. Sau putem da o altă interpretare noţiunii de intensiune, spunând că intensiunea este *imaginea* pe care vorbitorii o au despre obiectele din mulţimea A; sau că intensiunea este ansamblul de *proprietăţi* pe care le au obiectele din A; sau că intensiunea este *definiţia* (lexicografică) a obiectelor cărora semnul li se poate aplica ş.a.m.d.[21].

3. Din cele arătate succint sub **2.** rezultă că, independent de felul în care *intensiunea* este înţeleasă, raportul dintre *intensiune* şi *extensiune* este unul de determinare, în sensul că intensiunea determină extensiunea. Altfel spus, odată cunoscută intensiunea unui semn (indiferent de faptul dacă intensiunea este văzută carnapian, ca „proprietate" sau „concept" ori ca „imagine" – cum au propus unii cercetători – sau ca funcţie de la „lumile posibile" la domeniul discursului), se poate decide pentru oricare obiect din U dacă aparţine sau nu aparţine extensiunii semnului respectiv (= dacă semnul poate sau nu poate fi aplicat obiectului respectiv).

Comparând un cuvânt ca *pătrat* (substantiv) cu un cuvânt ca *chefal* (specie de peşte), vom constata faptul că orice vorbitor al limbii române căruia i se va spune *ce înseamnă* primul cuvânt (patrulater cu laturile egale şi unghiurile drepte) va şti să aplice în mod corect cuvântul unor figuri geometrice (bineînţeles, cu condiţia ca vorbitorul respectiv să cunoască sensul tuturor cuvintelor definiţiei), în timp ce nu orice vorbitor căruia i se va spune că *chefal* este „nume dat mai multor specii de peşti marini, cu partea superioară a capului mare şi turtită şi cu o pată aurie pe opercul" (ap. DEX s.v.) va şti să aplice în mod corect cuvântul vietăţilor acvatice, chiar dacă va cunoaşte precis sensul tuturor cuvintelor din definiţie (inclusiv sensul lui *opercul*).

S-ar putea spune, în legătură cu observaţia de mai sus, că situaţia derivă din faptul că definiţia celui de al doilea cuvânt este defectuoasă, în timp ce definiţia celui dintâi este o definiţie bună. Realitatea este însă că, pentru cuvintele „obişnuite" (= cele care nu aparţin terminologiilor ştiinţifice), definiţiile lexicografice, oricât ar fi de corecte din punctul de vedere al exigenţelor lexicografiei, sunt *principial* inapte de a delimita cu exactitate clasa de obiecte denumite de cuvântul respectiv. Orice definiţie de acest fel include o generalizare care porneşte de la observarea întrebuinţării unui cuvânt, α, în raport cu un număr destul de limitat de obiecte. Cel care formulează definiţia nu face altceva decât să *selecteze* un număr de proprietăţi ale obiectelor observate şi, ulterior, să declare aceste proprietăţi caracteristice pentru **toate** obiectele în raport cu care α a fost, este şi va fi întrebuinţat. Pentru ca această „generalizare" să reflecte uzul real al

[21] La Vasiliu, 1980, sunt discutate câteva dintre aceste interpretări.

cuvântului α, ar trebui ca trăsăturile selectate să fie exact trăsăturile **esenţiale** (în sensul aristotelic) ale obiectelor avute în vedere. Dar cel care vrea să definească obiectele în raport cu care este folosit cuvântul α deţine într-adevăr un criteriu al „esenţialităţii" trăsăturilor? Desigur că nu. În aceste condiţii, ni se pare evident că orice definiţie de acest gen nu poate avea decât un caracter *aproximativ*.

La acest mod de a raţiona s-ar putea obiecta că definiţia lexicografică *nu este* „sensul", ci îl descrie doar în mod aproximativ.

Dar atunci *ce este* sensul? În mod formal, sensul se defineşte ca *funcţie* (vezi aici sub **2**) care pune în relaţie un semn (cuvânt) cu o mulţime de obiecte. Realitatea este, aşa cum s-a observat în ultimul timp[22], că intensiunea unui semn α – cel puţin în cazul semnelor descriptive – *nu determină în mod univoc* extensiunea semnului respectiv. Observaţia este valabilă, în primul rând, pentru limbajul natural şi a fost făcută şi de lingvişti. Baldinger[23] remarcă faptul că (în limbile naturale) sunt frecvente cazurile în care sensurilor distincte a două cuvinte distincte nu le corespund în mod necesar mulţimi disjuncte de obiecte (sp. *casa* şi *palacio* au sensuri distincte, dar este greu de decis în unele cazuri dacă clădirea x este *casa* sau *palacio*). Aşadar, acel „ceva" care reglementează folosirea semnului în raport cu obiectele din univers, care poate fi interpretat ca „proprietate", „concept", „mulţime de trăsături", „definiţie lexicografică"[24] şi pe care îl numim intensiune nu este de natură să permită o partiţie netă a obiectelor din univers în obiecte care *aparţin* extensiunii A a unui semn α şi obiecte care *nu aparţin* acestei extensiuni.

4. Din faptul că (cel puţin în limbile naturale) există destul de numeroase cazuri în care intensiunea unui semn nu determină în mod clar extensiunea semnului respectiv, unii cercetători înclină să conteste însăşi ideea că extensiunea unui semn, α, este determinată de intensiunea (sensul) semnului respectiv[25].

După părerea noastră, renunţarea la principiul determinării extensiunii prin intensiune nu este nici unica, nici cea mai avantajoasă cale pentru a evita dificultăţile de natura celor discutate sub **3**.

După Carnap[26], mărimea clasei de obiecte în legătură cu care nu se poate decide cu certitudine dacă aparţin sau nu extensiunii unui semn dat măsoară gradul de „imprecizie" a intensiunii semnului respectiv. Aşadar, pentru a reveni la exemplele amintite în rândurile precedente: dacă pentru un număr *n* de vietăţi acvatice nu putem decide cu certitudine dacă aparţin sau nu extensiunii cuvântului *chefal*, trebuie să spunem că *n* exprimă gradul de imprecizie a intensiunii (sensului) cuvântului menţionat; dacă pentru *m* clădiri un vorbitor al spaniolei nu poate decide dacă aparţin extensiunii cuvântului *casa* (sau dacă nu cumva aparţin extensiunii unor cuvinte ca *palacio* sau *cabana*), trebuie să spunem că *m* măsoară gradul de imprecizie a intensiunii cuvântului sp. *casa*.

---

[22] Vezi Putnam, 1978; Cornilescu, 1983, face o clară şi sistematică trecere în revistă a lucrărilor din ultimii ani în care se contestă ideea că intensiunea unui semn îi poate determina în mod univoc extensiunea (= mulţimea de obiecte cărora semnul li se aplică în mod apropriat).

[23] Baldinger, 1970: 49–50.

[24] Pentru variatele posibilităţi de „interpretare" a intensiunii, vezi Vasiliu, 1980.

[25] Vezi nota 22.

[26] Carnap, 1960 a.

Avem a face deci nu cu imposibilitatea de a fixa extensiunea unui cuvânt prin intensiunea sa, ci cu caracterul imprecis sau *vag* al intensiunii cuvintelor în discuție. Cum majoritatea cuvintelor (descriptive) din limbajul natural prezintă această caracteristică (relevată de cei care pun la îndoială posibilitatea determinării extensiunii prin intensiune), este firesc să admitem că *intensiunea cuvintelor (descriptive) din limbajul natural se caracterizează printr-un caracter vag, imprecis*[27].

Concluzia firească a acestei situații poate fi deci și alta decât aceea că (cel puțin în limbile naturale) intensiunea nu determină extensiunea, și anume aceea că *în limbile naturale extensiunile* (cuvintelor descriptive) *nu sunt mulțimi ordinare, ci* **mulțimi vagi** (= engl. *fuzzy sets*).

În lumina considerațiilor din acest paragraf, putem admite în continuare că intensiunea unui semn, α, este o funcție, φ_α, definită pe mulțimea W, a lumilor posibile. Vom adăuga însă că valorile pe care φ_α le ia pentru diversele argumente din W (lumi posibile) sunt **mulțimi vagi.**

Mai departe, în măsura în care vrem să dăm o „interpretare" conceptului formal reprezentat de φ_α, putem spune că φ_α este tot un *concept*, însă un **concept vag** (engl. *fuzzy concept*). În aceste condiții, este clar că o „definiție" a unui concept vag nu poate avea decât tot un caracter vag. De aici și explicația faptului că o definiție lexicografică a unui cuvânt (descriptiv) uzual nu poate servi la delimitarea strictă a extensiunii cuvântului respectiv, tot așa cum nici „conceptul" (vag) pe care îl definește nu poate servi la delimitarea strictă a extensiunii. Situația rămâne aceeași și în cazul în care interpretăm funcția φ_α ca fiind o „imagine" a obiectelor aparținând extensiunii lui α sau o „proprietate" caracteristică obiectelor acestei extensiuni sau un „fascicul de proprietăți" caracteristice acestor obiecte. „Imaginea", „proprietatea" sau „proprietățile" (din fasciculul respectiv) sunt, în ultimă instanță, entități care cad sub incidența a ceea ce numim „concepte vagi".

Rămâne să precizăm foarte sumar într-un mod ne-formal ce este o mulțime vagă, pentru ca cei nefamiliarizați cu acest concept să poată sesiza exact semnificația discuției din acest paragraf. O mulțime vagă este o mulțime care admite (sau presupune) **grade de apartenență** a elementelor ei constitutive. În cazul unei mulțimi ordinare, A, pentru un element oarecare, *x*, din U, avem fie relația $x \in A$ (*x* aparține la A), fie relația $x \notin A$ (*x* nu aparține la A). În cazul unei mulțimi vagi, $\mathcal{A}$, relația de apartenență $x \in \mathcal{A}$ poate lua diverse *valori*, între 0 (= *x* nu aparține la $\mathcal{A}$) și 1 (= *x* aparține la $\mathcal{A}$); deci apartenența lui *x* la $\mathcal{A}$ poate lua valori ca 0; 0,1; 0,2; 0,3; 0,4; 0,5; ... 0,9; 1 ; sau 0; 0,01; 0,02; ... 0,99, 1 etc. Prin urmare, un element *x* din U poate să aparțină la $\mathcal{A}$ într-o măsură mai mare sau mai mică. Conceptul corespunzător unei mulțimi vagi este un **concept vag**; când avem a face cu mulțimi ordinare, în cazul definițiilor intensionale, spunem că $x \in A$ dacă și numai dacă „*x* are proprietatea C_a" sau „cade sub conceptul C_a"; în cazul mulțimilor vagi, elementele care le aparțin au proprietatea definitorie a mulțimii *în* **grade diferite** sau „cad sub conceptul" definitoriu al mulțimii în grade diferite. Spunem deci că *x* are proprietatea C_a în gradul 0; 0,1; 0,2; ... 0,9; 1.

[27] Este ideea pe care am susținut-o în Vasiliu, 1981, 118–121.

Cele discutate în acest paragraf ne duc în mod rezonabil la concluzia că tot ce apare ca difuz, ca imposibil de delimitat cu claritate în ceea ce suntem obişnuiţi să numim *sens* în limbajul natural poate fi captat şi formulat cu exactitate în termenii aparatului conceptual furnizat de teoria mulţimilor vagi şi a conceptelor vagi (corespunzătoare acestor mulţimi).

Nu este deci cazul să repunem în discuţie întreg eşafodajul teoretic legat de semantica limbajului natural, elaborat şi perfecţionat în mod continuu în ultimii 20–30 de ani, ci este suficient să admitem ideea că în semantica limbajului natural intervin nu concepte şi mulţimi bine definite, ci concepte şi mulţimi vagi[28]. Cu această condiţie, vechile şi fundamentalele distincţii intensiune / extensiune (= sens / referinţă), determinarea extensiunii prin intensiune ş.a. rămân valabile şi, în măsura în care s-au dovedit a fi semnificative pentru semantica limbajului natural – şi întreaga literatură a ultimilor 20 de ani arată că *s-au dovedit* a fi semnificative – îşi păstrează în continuare valabilitatea.

Nu putem încheia aceste rânduri fără a releva următorul lucru. Ideea că pentru semantica limbajului natural este mai convenabilă logica mulţimilor şi conceptelor vagi, şi nu logica mulţimilor şi conceptelor bine definite, nu este nouă şi nici nu ne aparţine. Rândurile de mai sus şi-au propus doar să arate că principalele dificultăţi teoretice şi practice legate de teoria pe care am numit-o „conceptualistă" asupra sensului, foarte răspândită şi foarte veche în lingvistică şi, în acelaşi timp, foarte insistent criticată de-a lungul anilor şi din foarte diverse puncte de vedere, pot fi eliminate în momentul în care acceptăm ideea că, în limbile naturale, cuvintele descriptive se referă la mulţimi vagi şi că referinţa la aceste mulţimi se face prin intermediul intensiunii care, la rândul ei, nu este altceva decât un *concept vag*. Odată acceptată această idee, o serie întreagă de critici (dintre care numai o parte au fost avute în vedere aici) îşi pierd obiectul.

LUCRĂRI CITATE

Baldinger, 1970 = K. Baldinger, *Teoria semantica. Hacia una semantica moderna*, Madrid [Edicioneis Alcalá].

Bréal 1882 = Michel Bréal, *Mélanges de mythologie et de linguistique*, 2me édition, Paris [Hachette].

Carnap, 1960 = Rudolf Carnap, *Meaning and Necessity*, 3rd impression, Chicago [The University of Chicago Press].

Carnap, 1960 a = Rudolf Carnap, *Meaning and Synonymy in Natural Language*, în Carnap 1960 (Supplement), pp. 233–247.

Cornilescu, 1983 = Alexandra Cornilescu, *Word Meaning, as Formal and Factual Object*, în RRL XXVIII, nr. 6, pp. 495–509.

Coteanu, 1957 = I. Coteanu, *Note pe marginea câtorva studii recente despre cuvânt*, în SCL VIII, nr. 2, p. 173–191.

[28] Moisil, 1975, motivează dezvoltarea unei logici a mulţimilor şi conceptelor vagi pornind de la sensul unor cuvinte din limbile naturale; Lakoff, 1973, propune o abordare a semanticii limbajului natural în termeni de mulţimi şi concepte vagi.

Coteanu, 1977 = I. Coteanu, *Semantica și funcția reflexivă a limbii*, în PLG VII, p. 15–21.
Coteanu & Bidu-Vrănceanu = I. Coteanu, Angela Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană*, vol. II, București [EDP].
Cresswell, 1973 = M.J. Cresswell, *Logics and Languages*, London [Methuen & Co].
Darmesteter, 1925 = Arsène Darmesteter, *La vie des mots étudiés dans leurs significations*, Paris [Delagrave].
Frege, 1977 = Gottlob Frege, *Scrieri logico-filozofice* I (traducere și studiu introductiv de Sorin Vieru), București [ESE].
Hintikka, 1969 = Jaakko Hintikka, *Knowledge and Belief. An Introduction to the Logic of the Two Notions*, Ithaca, London [Cornell University Press].
Lakoff, 1973 = George Lakoff, *Hedges: A Study in Meaning Criteria and the Logic of Fuzzy Concepts*, in Chicago Papers [University of Chicago Press].
Miclău, 1970 = Paul Miclău, *Le signe linguistique*, Paris [Klincksieck].
Moisil, 1975 = Gr. C. Moisil, *Lecții despre logica raționamentului nuanțat*, București [ESE].
Montague, 1970 = R. Montague, *English as a Formal Language*, în Bruno Vissentini, *Linguaggi nella società*, Milano [Edizioni di communità], pp. 189–223.
Ogden & Richards, 1923 = C.K. Ogden, I.A. Richards, *The Meaning of Meaning*, New York [Harcourt, Brace & World].
Putnam, 1978 = H. Putnam, *Meaning, Reference and Stereotypes*, în F. Guenthner and M. Guenthner-Reutter (eds.), *Meaning and Translation. Philosophical and Linguistic Approaches*, New York, pp. 61–82 [New York University Press].
Rosetti, 1943 = A. Rosetti, *Le mot. Esquisse d'une théorie générale*, Bucarest, Paris.
Saussure, 1971 = F. de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Publié avec la collaboration de Albert Riedlinger, Paris [Payot], par Charles Bally et Albert Sechehaye.
Șăineanu, 1891 = Lazăr Șăineanu, *Raporturile între gramatică și logică*, București [Socec].
Vasiliu, 1978 = Emanuel Vasiliu, *Romanian Semantics*, în *Current Trends in Romanian Linguistics* (= RRL XXIII, nr. 1–4 și CLTA XV, nr. 1–2), pp. 225—291.
Vasiliu, 1980 = Emanuel Vasliu, *Sens și definiție lexicografică*, în SCL XXXI, nr. 5, p. 631–635.
Vasiliu, 1981 = Emanuel Vasiliu, *Some Problems in Semantic Investigations*, în Rebecca Posner and John N. Green (eds.), *Trends in Romance Linguistics and Philology*, vol. II, The Hague, Paris, pp. 89–125 [Mouton].

JUDECĂȚI „DE OPINIE” ȘI „REFERENTUL” DISCURSULUI POETIC*

1. Marcus, 1970, p. 47–48 consideră că una din caracteristicile distinctive ale discursului poetic (în opoziție cu discursul științific) este faptul de a fi **neutru** în raport cu valoarea de adevăr. Astfel, de ex., despre o propoziție ca *Neamuri pierdute vecii întregi / Stau condensate-n rânduri de flacoane* sau *Tâmpla cerului s-apleacă* (Arghezi, *Vraciul*, în *Versuri*, 1950, p. 100) nu ne întrebăm dacă este adevărată sau falsă și, probabil, nici poetul nu le formulează cu intenția de a ne informa cu privire la o stare de lucruri existentă.

Am încercat, cu altă ocazie, să sugerăm un mod diferit de a vedea chestiunea adevărului în raport cu discursul poetic. În Vasiliu, 1978 b, p. 282, atrăgeam atenția asupra faptului că se poate considera că existența unei **contradicții** între **ceea ce se spune** într-o propoziție (a discursului poetic) și ceea ce **se crede** sau **se știe** în interiorul unei comunități culturale (și lingvistice) cu privire la starea reală a universului face necesară interpretarea celor „spuse” în propoziția respectivă. Ceea ce numim „interpretare” constă, în fond, în modificarea ansamblului de opinii pe care le deținem ca membri ai unei comunități culturale și lingvistice. În urma unei astfel de modificări, între setul de propoziții despre care o colectivitate **crede** sau **știe** că sunt adevărate și o anumită propoziție, *p*, a discursului care intră în contradicție cu acesta, se stabilește un raport de compatibilitate.

În cele ce urmează vom încerca să captăm această idee în termenii unui sistem formal, ceea ce, în intenția noastră, este de natură să aducă unele precizări în ce privește înțelesul termenului de „interpretare” a discursului poetic.

2. Întrucât, după cum se știe, sistemul de opinii al unei colectivități determinate într-o împrejurare determinată nu depinde în mod necesar de adevărul sau falsul propozițiilor care constituie „obiectul” acestor opinii, este rațional să considerăm că ceea ce putem numi „opinie colectivă” reprezintă mai curând atitudinea exprimată prin verbul *a crede* decât cea exprimată de verbul *a ști*. Vom spune că opiniile sunt de natură *doxastică*.

Aceasta deoarece, dacă avem în vedere logicile celor două verbe (cf. Hintikka, 1969; Vasiliu, 1978 a), o propoziție de tipul **se știe că** *p* implică logic propoziția *p*, în timp ce o propoziție de tipul **se crede că** *p* nu implică logic propoziția *p*. Altfel spus, din adevărul propoziției **se știe că** *p* se deduce în mod necesar că *p* este *adevărat*, în timp ce din adevărul propoziției **se crede că** *p* nu se deduce că *p* este adevărat.

* În CL XXX (1985), nr. 1, p. 67–72.

Vom prezenta, mai departe, elementele de bază ale unei semantici a verbului *crede* diferită atât de aceea din Hintikka, 1969, cât şi de sistemele descrise în Vasiliu, 1978 a.

Vom considera, un model de forma $<W, R, V>$ unde:

W este o mulţime de obiecte numite „lumi posibile”: $W = \{w_1, ..., w_i, ...\}$ (pentru conceptul de „lume posibilă” cu accepţia dată aici, vezi Vasiliu, 1978 a)

R este o relaţie definită pe mulţimea *W*, numită relaţie de „alternativitate” sau „accesibilitate”. Relaţia *R* este: (i) n o n r e f l e x i v ă : $(\exists w_i) \sim R(w_i, w_i)$ (= există o lume, w_i, care nu este propria ei alternativă); (ii) n o n t r a n z i t i v ă : $(\exists w_i)$, $(\exists w_j)$, $(\exists w_k)$ $(R(w_i, w_j)$ şi $R(w_j, w_k)$ şi $\sim R(w_i, w_k))$ (= există o lume, w_k, astfel încât w_k este alternativa lumii w_j, care, la rândul ei, este alternativa lumii w_i, fără ca w_k să fie alternativa lumii w_i); (iii) s i m e t r i c ă : (Uw_i) (Uw_j) (dacă $R(w_i, w_j)$, atunci $R(w_j, w_i)$) (= pentru oricare două lumi posibile, w_i, w_j, dacă w_j este alternativa lumii w_i, atunci w_i este alternativa lumii w_j). (Pentru lămuriri asupra interpretării date relaţiei *R*, cf. Vasiliu, 1978 a.)

În cele ce urmează, vom folosi termenul de *B-alternativă* (a lumii w_i) pentru orice lume, w_j, pentru care $R(w_i, w_j)$ are loc, în condiţiile în care are proprietăţile (i)–(iii).

Atât în cazul sistemului lui Hintikka, cât şi în cazul sistemelor *DT*, *DS4* din Vasiliu, 1978 a, relaţia *R nu este simetrică*; sistemul lui Hintikka este echivalent cu *DS4* şi se caracterizează prin proprietatea de t r a n z i t i v i t a t e a relaţiei *R* care este în acelaşi timp nonreflexivă şi nonsimetrică; sistemul *DT* se caracterizează prin faptul că *R* este nonreflexivă, nontranzitivă şi simetrică.

V este o funcţie care asociază oricărei perechi constituite din o propoziţie (*p, q* etc.) şi o lume posibilă (w_i, w_j) una şi numai una dintre valorile *A* (= adevărat) sau *F* (= fals).

Notăm prin *p, q, r* o propoziţie oarecare; prin $\Box_D$ simbolizăm expresia *se crede că*, iar prin $\Diamond_D$ expresia *este credibil că*. Expresii ca $\Box_D p$ şi $\Diamond_D p$ vor simboliza deci propoziţii ca **se crede că** *p* şi, respectiv, **este credibil că** *p*. Celelalte semne sunt cele uzuale în logică: '$\sim$'= negaţie; '$\wedge$'= conjuncţie; '$\vee$' = disjuncţie; '$\supset$' = implicaţie; '$\equiv$' = echivalenţă.

Regula de adevăr pentru $\Box_D$ este

2.1. $V(\Box_D p, w_i) = A$ dacă (Uw_j) (dacă $R(w_i, w_j)$, atunci $V(p, w_j) = A$);

$V(\Box_D p, w_i) = F$ dacă $(\exists w_j)$ $(R(w_i, w_j)$ şi $V(p, w_j) = F)$

Modalizatorul $\Diamond_D$ se defineşte după cum urmează, prin referire la $\Box_D$:

2.2. $V(\Diamond_D p, w_i) = A$ dacă $V(\sim \Box_D \sim p, w_i) = A$

Numim *DB* sistemul schiţat aici mai sus[1].

În consideraţiile introductive din acest paragraf arătam că din faptul că **se crede că** *p* nu se poate deduce că *p* este adevărat, deoarece propoziţia $\sim p$ nu „contrazice” faptul că **se crede că** *p*.

---

[1] *B* se justifică prin aceea că acest sistem este derivat din sistemul modal al lui Brouwer (cf. Hughes & Cresswell, 1972).

Această relație între o propoziție și ceea ce se crede despre ea este caracteristică pentru toate sistemele doxastice (= sistemele în care operatorul modal este interpretat ca „a crede"). Vom exprima caracteristica menționată prin următoarea teoremă privitoare la sistemele doxastice pe care le avem în vedere:

2.3. Propozițiile $\Box_D p$ și $\sim p$ **nu sunt contradictorii** în niciunul din sistemele *DT, DS4* și *DB*.

Consecința imediată a teoremei **2.3.** este:

2.4. Consecință imediată. Propozițiile $\Box_D \sim p$ și p **nu sunt contradictorii** în niciunul din sistemele *DT, DS4* și *DB*.

Ceea ce caracterizează sistemul *DB* în comparație cu toate celelalte sisteme doxastice este faptul că o propoziție oarecare p implică logic propoziția $\Box_D \Diamond_D p$; altfel spus: dacă p este adevărată, atunci **se crede că** p **este credibil**.

2.5. Propoziția $p \supset \Box_D \Diamond_D p$ **este validă în DB.**

Teorema **2.5** trebuie înțeleasă ca afirmând că (într-o colectivitate) se crede că este credibil tot ceea ce este adevărat.

Urmarea directă a teoremei **2.5.** este:

2.6. $\Box_D \Diamond_D p$ este **consecința logică** a propoziției p.

Din **2.1.** și **2.6.** rezultă:

2.7. Dacă $V(p, w_i) = A$, atunci (Uw_j) (dacă $R(w_i, w_j)$, atunci $V(\Diamond_D p, w_j) = A$)

Teorema **2.7.** arată că, dacă o propoziție oarecare, p, este adevărată într-o lume oarecare, w_i, lumea w_i putând fi eventual lumea reală, atunci propoziția $\Diamond_D p$ este adevărată în toate *B-alternativele* lumii w_i (lumii reale); sau: p este **credibilă** în toate *B-alternativele* lumii w_i.

3. Introducem, mai departe, câteva concepte pe care le vom utiliza în legătură cu semantica discursului poetic.

Avem în vedere ceea ce vom numi *conformitate* sau *disconformitate* doxastică (*D-conformitate*, respectiv *D-disconformitate*). O propoziție p este considerată *conformă* sau *disconformă* doxastic, prin raportare la o anumită atitudine doxastică, conformitatea (disconformitatea) fiind legată totdeauna de o anumită lume posibilă, w_i. Vom spune că o propoziție p este *D-conformă* (disconformă) în w_i. Conformitatea (disconformitatea) poate fi, după cum vom vedea, *puternică* sau *slabă*.

3.1. Fie p o propoziție pentru care are loc $V(p, w_i) = A$.

a. Propoziția p este **D-puternic conformă în** w_i dacă $V(\Box_D p, w_i) = A$

b. Propoziția p este **D-slab conformă în** w_i dacă $V(\Diamond_D p, w_i) = A$

c. Propoziția p este **D-puternic disconformă în** w_i dacă $V(\Box_D \sim p, w_i) = A$

d. Propoziția p este **D-slab disconformă în** w_i dacă $V(\Diamond_D \sim p, w_i) = A$.

Ținând seamă de **3.1.** și **2.7.** se poate formula următoarea teoremă:

3.2. Fie w_i o lume oarecare (eventual, lumea reală).

a. Dacă *p* este **D-puternic conformă în** w_i, atunci în **toate** B-alternativele lumii w_i *p* este **D-slab conformă**.

b. Dacă *p* este **D-slab conformă în** w_i, atunci **există** o B-alternativă, w_j, a lumii w_i, și *p* este **D-slab conformă în** w_j.

c. Dacă *p* este **D-puternic disconformă în** w_j, atunci în **toate** B-alternativele lumii w_i propoziția ~ *p* este **D-slab disconformă**.

d. Dacă *p* este **D-slab disconformă în** w_i, atunci **există** o B-alternativă, w_j, a lumii w_i, și ~ *p* este **D-slab disconformă în** w_j.

Din **c.** și **d.** rezultă că dacă o propoziție oarecare, *p*, este puternic sau slab disconformă într-o lume, w_i (= nu este conformă cu ceea ce *se crede* sau *este credibil* că este adevărat), atunci în toate sau, respectiv, în unele dintre B-alternativele lumii w_i, negația propoziției p (= ~p) este aceea care este slab disconformă (= nu este conformă cu ceea ce este *credibil* a fi adevărat). În toate sau cel puțin în una din alternative, ceea ce s-a crezut a fi adevărat în w_i nu mai este conform cu ceea ce este *credibil* în lumea (sau lumile) alternative.

Atragem atenția asupra faptului că, în conformitate cu modul în care este definită funcția *V* și negația (= '~'), a spune că o propoziție ca *p* este puternic sau slab *disconformă* înseamnă a spune că *~p* este puternic sau slab conformă și, invers, a spune că *~p* este puternic sau slab conformă înseamnă a spune că *p* este puternic sau slab disconformă.

Pe de altă parte, valoarea funcției *V* pentru o propoziție, *p*, în raport cu o lume posibilă, w_i depinde (atunci când valoarea de adevăr a propoziției nu este logic sau analitic determinată) de starea de fapt din lumea w_i. În același timp, dacă V(p, w_i) = A, atunci V(~p, w_i) = F și invers: dacă V (~ p, w_i) = A, atunci V(p, w_i) = F. În aceste condiții, a spune că o propoziție oarecare, *p*, este D-conformă sau D-disconformă înseamnă mai întâi a admite că *p* este *adevărată în* w_i și, în al doilea rând, a o raporta la ceea ce *se crede* sau este *credibil* în lumea respectivă.

4. Vom încerca acum să arătăm cum conceptele introduse în §3. sunt utilizabile în elucidarea mecanismului de „interpretare" a discursului poetic.

Să presupunem că w_i este lumea reală și că în w_i se crede că *p* este falsă, deci V($\Box_D$ ~p, w_i) = A. În același timp, dacă se consideră propoziția *p* însăși, pentru aceasta trebuie să aibă loc fie (i) V(p, w_i) = A, fie (ii) V(p, w_i) = F.

Din punctul de vedere al unui *observator* (care face sau nu face parte din w_i) *alegerea* uneia dintre valorile (i) sau (ii) este determinată de starea de lucruri din w_i (sau, în cazul când observatorul este în w_i, este posibil ca alegerea să fie determinată de atitudinea doxastică existentă în w_i):

(a) Să presuspunem că, în urma unei *verificări*, se alege alternativa (ii). În acest caz, propoziția *p* este înțeleasă ca descriere a unei stări de fapt care *confirmă* o anumită atitudine doxastică.

(b) Să presupunem că, în urma unei *verificări*, se alege alternativa (i), care *disconfirmă* o anumită atitudine doxastică. În aceste condiții, în urma celor stabilite în **3.2.c.** urmează că:

(c) în toate lumile diferite de cea reală, dar compatibile cu ceea ce *se crede* în lumea reală (= alternativele lumii reale) este credibil că *p* este adevărat şi că ceea ce, în lumea reală, se crede a nu fi adevărat (adică $\sim p$) nu este conform cu ceea ce este credibil în aceste lumi (diferite de cea reală, dar – încă o dată – *compatibile doxastic* cu aceasta).

Cele arătate aici sub (b), (c) captează mecanismul de *abandonare a unui sistem de opinii* în urma faptului că realitatea *disconfirmă* anumite opinii. Este ceea ce se întîmplă atunci când se spune că „Am crezut în mod greşit că *p*, întrucât *p* nu este adevărat".

(b') Să presupunem acum că alternativa (i) este aleasă nu în urma unei *verificări* efective, ci în urma faptului că *se acordă încredere* celui care formulează propoziţia *p* (emitentul ei este definit prin faptul că nu formulează *decât* propoziţii adevărate). În acest caz atitudinea $\Box_D \sim p$ este disconfirmată nu de realitate în mod direct, ci de ceea ce *se admite a fi realitate* datorită creditului acordat unui emitent.

Consecinţa lui (b') este tot (c).

Cele arătate sub (b'), (c) captează mecanismul de *abandonare a unui sistem de opinii* în urma faptului că cele afirmate de cineva căruia i se acordă un anumit credit infirmă anumite opinii. Este ceea ce se întâmplă atunci când se spune că: „Am crezut în mod greşit că *p*, întrucât *x* spune că *p* nu este adevărat".

Este suficient acum să admitem (în mod cu totul raţional) că poetului i se acordă totdeauna prin convenţie statutul de persoană care spune numai lucruri adevărate, chiar şi în cazul în care lucrurile spuse de el disconfirmă sistemul uzual de opinii, pentru a ajunge la mecanismul de „interpolare" a discursului poetic, de pătrundere în ceea ce se numeşte „universul poetic". Acesta din urmă poate fi descris în termenii B-alternativelor la lumea reală în care propoziţiile considerate în lumea reală *incredibile* devin *credibile*, iar propoziţiile crezute a fi adevărate în lumea reală devin *disconforme* în raport cu ceea ce în aceste lumi (diferite de cea reală) este *credibil*.

În particular: dacă *p* este primul exemplu din § **1.** şi *q* cel de al doilea, în lumea reală $\Box_D \sim p$, $\Box_D \sim q$ sunt ambele adevărate; prin (b') propoziţiile *p, q* sunt considerate adevărate în lumea reală (şi deci D-puternic disconforme cu această lume). Prin (c), în toate B-alternativele lumii reale $\Diamond_D p$, $\Diamond_D q$ sunt adevărate, după cum tot adevărate sunt în aceste alternative şi propoziţiile $\sim p$, $\sim q$ (conform cu **2.1**), care sunt însă *D-slab disconforme* în aceste lumi. Suntem, prin urmare, în prezenţa unui sistem de opinii restructurat şi *adaptat* propoziţiilor admise ca adevărate.

Mi se pare util să observăm că, în termenii conceptelor introduse aici, se pot exprima cu exactitate două idei importante legale de „înţelegerea" discursului poetic:

A. Se poate face distincţia între „semnificaţia literală" a textului şi „semnificaţia lui profundă": dacă spunem pur şi simplu că propoziţiile *p, q* sunt *false*, ne vom limita la semnificaţia literală a celor două propoziţii. Dacă vom admite că *p, q* sunt *adevărate* (datorită convenţiei care se stabileşte între cititor şi poet), va trebui să imaginăm lumi în care considerăm că *p, q* sunt *credibile*, iar $\sim p$, $\sim q$ (crezute a fi adevărate în realitate) sunt *nonconforme cu ceea ce e credibil*.

B. Se poate capta ideea că experiența lumii reale intervine într-un anumit mod în înțelegerea mesajului poetic: ceea ce este *credibil* în universul poetic (lumile B-alternative la lumea reală) rezultă din *modificarea* sistemului de opinii din lumea reală ($\Box_D \sim p$, $\Box_D \sim q$ sunt înlocuite cu $\Diamond_D p$, $\Diamond_D q$): propozițiile D-puternic conforme în lumea reală ($\sim p$, $\sim q$) devin D-slab disconforme în universul poetic.

LUCRĂRI CITATE

Hintikka, 1969 = Jaakko Hintikka, *Knowledge and Belief. An Introduction to the Logic of the Two Notions* (fourth printing). Ithaca & London, Cornell University Press.

Hughes & Cresswell, 1972 = G.E. Hughes & M.J. Cresswell, *An Introduction to Modal Logic*, Mathuen & Co., London.

Marcus, 1970 = Solomon Marcus, *Poetica matematică*, București, Editura Academiei.

Vasiliu, 1978 a = E. Vasiliu, *Preliminarii logice la semantica frazei*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.

Vasiliu, 1978 b = E. Vasiliu, *Romanian Semantics*, în A. Rosetti și Sanda Golopenția-Eretescu (eds.), *Current Trends in Romanian Linguistics* (RRL XXIII, 1–4 și CLTA XV, 1–2), pp. 255–291.

"PROPOSITIONAL ATTITUDES" AND THE "REFERENT" OF THE POETIC DISCOURSE

ABSTRACT

If a sentence, *p*, is generally *believed to be false* (= it is generally believed *non-p*) and some poetic discourse happens to contain the assertion of *p*, the "receiver"s" reaction is not the rejection of *p* as being false (because the common belief is that *p* is not the case); on the contrary, the "receiver" is rather ready *to trust the poet* and *to change his belief* about *p*. This kind of accommodating beliefs to the "assertions" of poetic discourse is claimed here to be an essential feature of "understanding" poetic texts.

In order to capture in formal terms such "belief accomodation" processes, a doxastic system of Browerian type is outlined (the accessibility relation is symmetric and intransitive). In such a system, a sentence which is believed to be true in some definite world (for example, in the actual one) is allowed to be dis-believed in some of its "alternative worlds", without getting into contradiction. It amounts to say that in terms of such a system one can represent the fact that the "receiver" is in a position to imagine a possible world (alternative to the actual one) in which *p* is *credible* exactly because it is asserted (within poetic discourse), although in the actual world the common belief is that *p* is false.

DEFINIȚIA SENSULUI SAU DEFINIȚIA OBIECTULUI?*

1. Una dintre întrebările pe care lexicograful preocupat de metodă le pune în mod frecvent este cu privire la faptul dacă definițiile pe care le construiește se referă la „sensul" cuvintelor sau la „obiectul (obiectele)" de care cuvintele sunt legate. Această întrebare ia uneori forma „definiție *lingvistică* sau definiție *enciclopedică*?" unde, după toate aparențele, calificativul *lingvistic* este legat de definiția *sensului*, în timp ce calificativul *enciclopedic* este legat de definiția *obiectului* (*obiectelor*).

Răspunsul destul de obișnuit la o astfel de întrebare este că o definiție lingvistică trebuie să aibă în vedere *sensul* (cuvântului), și nu obiectul (obiectele) pe care acesta le denumește; transpus în termenii distincției *definiție lingvistică / definiție enciclopedică*, răspunsul uzual pare a fi: definiția lingvistică are în vedere *sensul* cuvântului de definit, în timp ce o definiție enciclopedică are în vedere obiectul (obiectele) la care se referă cuvântul de definit.

În cele ce urmează vom încerca să vedem dacă și în ce măsură o astfel de întrebare este bine pusă.

2. Lăsând pentru un moment la o parte distincția pe care unii o fac între SENS și *concept*, ni se pare cu totul justificată și justificabilă ideea că o definiție lingvistică are în vedere *conceptul* (*sensul*) cuvântului. Mai exact am putea spune că o astfel de definiție are în vedere ceea ce logica formală numește „conținutul" conceptului, întrucât specifică „notele" sale caracteristice. De exemplu, într-o definiție ca: „Pasăre călătoare cu pene cenușii, cu coada lungă cu pete albe, care își depune ouăle în cuiburi străine pentru a fi clocite de alte pasări și care este cunoscută prin sunetele caracteristice pe care le scoate", pe care DEX o înregistrează pentru cuvântul *cuc*, ceea ce este exprimat prin cuvintele și/sau grupurile (i) *pasăre*, (ii) *călătoare*, (iii) *își depune ouăle în cuiburi străine*, (iv) *ouăle sale sunt clocite de alte păsări* (în ale căror cuiburi cucul își depune ouăle), (v) *emite un sunet caracteristic* poate fi considerat ca alcătuind „conținutul" cuvântului *cuc*; altfel spus, cele înregistrate sub (i) – (v) reprezintă „notele" acestui concept.

Pe de altă parte, trebuie să avem în vedere faptul că orice concept are și o „sferă", alcătuită din totalitatea obiectelor care cad sub incidența conceptului respectiv, și că „sfera" unui concept este **determinată** de conținutul lui, aflându-se într-un raport invers proporțional cu acesta: cu cât conținutul este mai bogat, cu atât sfera este mai restrânsă, și invers, cu cât conținutul este mai sărac, cu atât sfera este mai largă. Acest raport decurge, după cum se știe, în mod firesc din faptul că

---

* În SCL XXXVII (1986), nr. 2, p. 85–91.

„notele" care alcătuiesc conținutul unui concept nu sunt altceva decât **proprietăți** ale obiectelor care cad sub incidența conceptului: cu cât aceste proprietăți sunt în număr mai mare, cu atât numărul de obiecte care se caracterizează prin întreg acest ansamblu de proprietăți este mai mic (și invers).

Din această observație foarte simplă și care a fost făcută de mult timp de către cei care, de-a lungul timpului, s-au ocupat de teoria conceptelor, rezultă că, în ultimă instanță, ceea ce numim „conținutul" unui concept nu este altceva decât o sumă de proprietăți *ale obiectelor* care cad sub incidența conceptului respectiv. Așadar, prin operația de definire a unui concept cu ajutorul „notelor" care intră în conținutul său nu facem decât să enumerăm un număr de proprietăți *ale obiectelor*.

La cele de mai sus credem că este util să adăugăm următoarea observație. În cazul în care am vrea să precizăm care anume este „sfera" (comprehensiunea) unui concept oarecare, de exemplu cel de „cuc", nu am putea-o face *decât* prin indicarea *proprietăților* pe care le au în comun toate obiectele care cad sub incidența acestui concept. Căci practic este imposibil să determinăm o s t e n s i v totalitatea obiectelor care alcătuiesc sfera conceptului respectiv și, pe de altă parte, nu dispunem de un număr de „etichete" (= nume proprii) cu ajutorul cărora să putem face o „enumerare" (teoretic posibilă) a tuturor obiectelor-cuc.

Concluzia celor arătate este, în mod natural, următoarea: chiar în cazul în care, pornind de la ideea că o definiție lingvistică este o *definiție a conceptului-sens*, această definiție se face în termeni de *proprietăți ale obiectelor* (care cad sub incidența acestui concept). În cazul în care considerăm că o definiție lingvistică are rolul nu de a defini un concept-sens, ci pe acela de a indica pur și simplu *care sunt obiectele* denumite de cuvântul de definit, această operație se face, din nou, în termeni de *proprietăți ale obiectelor*.

În lumina celor discutate în acest paragraf, ni se pare perfect justificat să considerăm că, indiferent de faptul dacă lexicograful își propune să definească *sensul* unui cuvânt sau *obiectele* la care cuvântul se referă, definiția sa nu face altceva decât să exprime *proprietățile obiectelor* pe care le denumește cuvântul respectiv.

Ținând seama de natura conceptuală atribuită sensului, atât prin mai vechea tradiție lingvistică[1], cât și prin tradiția saussuriană, am putea spune că lexicograful definește sensul prin enumerarea *proprietăților* pe care le au **obiectele** la care se referă cuvântul al cărui sens este definit.

3. Date fiind cele arătate sub **§ 2.**, ni se pare suficient de clar că distincția *definiție lingvistică / definiție enciclopedică* nu se poate întemeia în niciun caz pe distincția definiție a sensului / definiție a obiectului; căci orice definiție a sensului se face prin specificarea unui număr de proprietăți *ale obiectelor*.

În ciuda celor arătate, s-ar părea că distincției dintre cele două tipuri i se poate găsi o bază rezonabilă. Vom cita mai jos două definiții, din două dicționare diferite, date aceluiași cuvânt, *capră*.

---

[1] E. Vasiliu, *Asupra naturii conceptuale a sensului*, în AUB, Limba și literatura română XXXIII (1984), p. 71–78.

(1) DEX (s.v.) „Gen de mamifere rumegătoare paricopitate, cu părul lung, cu coarne mai mari şi diferenţiate la masculi."

(2) DA (s.v.) „Mamifer din familia rumegătoarelor, cu coarne tari şi cu barbă".

Şi o altă definiţie, pentru *creier*.

(3) „Partea cea mai importantă a sistemului nervos central la animale, organ al gândirii şi al conştiinţei la om, situat în cutia craniană şi compus din trunchiul cerebral, creierul mic şi emisferele cerebrale" (DEX s.v.).

Se poate observa că (1) conţine trăsături ca **gen** *de mamifere, paricopitat, coarne diferenţiate la masculi*, care ţin de definiţia ştiinţifică a conceptului, adică de trăsături ale obiectelor care sunt relevante în sistemul ştiinţific de clasificare; în această privinţă este de relevat prezenţa cuvântului *gen*, care trimite la clasificarea în genuri, specii, subspecii etc., caracteristică pentru ştiinţele naturii.

Din (2), singurul element care ţine de clasificarea ştiinţifică este *familia rumegătoarelor*; în rest, definiţia se bazează pe trăsături mai puţin relevante pentru zoologi, dar considerate caracteristice de către vorbitorul obişnuit: *coarne tari* şi *barbă*.

În (3) definiţia se dă, în mod evident, în termeni relevanţi aproape exclusiv pentru omul de ştiinţă, caracteristicile direct observabile prin experienţa directă a omului obişnuit lipsind aproape cu desăvârşire; am putea spune că singura trăsătură din ultima categorie este specificarea faptului că obiectul la care cuvântul se referă este situat în *cutia craniană*.

Identitatea sens-concept a fost, după cum se ştie, contestată de o serie de cercetători. În 1943, A. Rosetti[2] consideră că sensul este *imagine*: «Le sens du mot est à l'instar de l'image de l'objet ou de l'être». O idee asemănătoare este reluată şi motivată de I. Coteanu[3].

După cum am căutat să arătăm cu altă ocazie[4], se poate vorbi, în cazul cuvintelor care sunt folosite în mod paralel ca t e r m e n i ai limbajului ştiinţific şi ca elemente lexicale ale limbajului uzual, despre *două* **sensuri distincte** *ale aceluiaşi cuvânt*: sensul *ştiinţific* şi sensul *preştiinţific* (sau *uzual*). Mai mult: vorbind despre un limbaj al ştiinţelor sau, mai exact, despre limbajele diverselor ştiinţe şi despre un limbaj uzual, putem vorbi de asemenea despre două (sau mai multe) lexicoane (vocabulare), corespunzătoare celor două (serii de) limbaje: al ştiinţei (ale ştiinţelor) şi al limbajului uzual. În aceste condiţii, ceea ce considerăm a fi acelaşi cuvânt, întrebuinţat cu sensuri diferite în limbajul (limbajele) ştiinţei, pe de o parte, şi în limbajul uzual, pe de altă parte, va trebui considerat ca simplu caz de omonimie a *două cuvinte distincte*: unul aparţinând vocabularului ştiinţei (ştiinţelor), celălalt aparţinând vocabularului uzual.

---

[2] *Le mot. Esquisse d'une théorie générale*, Copenhague, Bucarest, 1943 (Einar Munksgaard), p. 30.

[3] I. Coteanu, Angela Bidu-Vrânceanu, *Limba română contemporană*, vol. II, Bucureşti, 1975 (Editura Didactică şi Pedagogică), p. 32–38.

[4] Cf. E. Vasiliu, *Adevăr analitic şi definiţie lexicografică*, în Analele Ştiinţifice ale Universităţii "Al. I. Cuza" din Iaşi (Serie nouă), Secţ. III, Lingvistică, tom XXVIII/XXIX, p. 183–186; idem, *Sens, adevăr analitic, cunoaştere*, Bucureşti, 1984 (Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică), p. 140–141.

Distincția dintre un *sens științific* și un altul *preștiințific* al unor cuvinte a fost făcută înainte de noi de alți cercetători[5]. Când A. Rosetti[6] scrie: „Une *écrevisse* est donc «une espece de petit poisson qui marche à reculons», car la definition du dictionnaire («genre de crustacés décapodes qui vivent dans l'eau ») n'est juste que du point de vue biologique", nu face decât să exprime distincția dintre sensul pe care noi am convenit să-l numim *uzual* al cuvîntului *écrevisse* și cel pe care noi l-am numit *științific*. „Imaginea" despre care au vorbit Pușcariu și Rosetti în urmă cu zeci de ani și care, după părerea lor, constituie sensul lingvistic al cuvântului anticipează, de fapt, noțiunea de „sens uzual" pe care am utilizat-o noi. După cum am arătat[7], în măsura în care „imaginea" este *verbalizată* (adică este „descrisă", în linii generale, *prin cuvinte),* putem considera că verbalizarea sau descrierea *definesc* un concept, anume unul care poate fi diferit de cel științific, adică unul *preștiințific*. Am putea spune că sensul științific, stabilit de multe ori printr-o convenție explicită, nu face decât să înlocuiască, în limbajul științei, un cuvânt uzual care are un sens mai vag *(explicandum,* în sens carnapian) cu un alt cuvânt (din întâmplare, cu formă materială identică cu aceea a celui dintâi) care are un sens mai exact *(explicans*, în aceeași terminologie carnapiană).

În urma observațiilor precedente, suntem acum în măsură să arătăm pe ce se poate funda în mod acceptabil distincția definiție lingvistică / definiție enciclopedică. Am putea considera, împreună cu Pușcariu, că definiția lingvistică se referă la sensul uzual, în timp ce definiția enciclopedică se refera la sensul științific.

Corespondența pe care am stabilit-o între cele două tipuri de concepte și cele două tipuri de definiții nu este, desigur, în realitate, atât de tranșantă cum apare din discuția noastră. Aceasta, deoarece în realitate nu există o opoziție netă între conceptul științific *și* cel preștiințific. Să ne gândim la faptul că, prin instrucție, membrii unei colectivități **învață** care sunt proprietățile relevante pentru știință în definirea conceptelor. Este de presupus că orice vorbitor care a trecut prin școală deține, dacă nu toate, cel puțin *o parte* din criteriile de clasificare a obiectelor studiate de diversele științe și despre care se vorbește în limbajul uzual. Aceste criterii cu care vorbitorul obișnuit „rămâne" în urma instrucției sunt de natură să înlocuiască o parte dintre criteriile prea intuitive pe care le deținea înainte de a fi fost instruit. Este deci foarte rezonabil să considerăm că un vorbitor cu o instrucție medie va deține un concept-sens al unui cuvânt ca, de exemplu, *pisică*, situat undeva între conceptul (pur) științific și conceptul, bazat pe stricta intuiție, al unui copil abia intrat în școala primară. Este astfel de presupus că, în conținutul

[5] Vezi S. Pușcariu, *Dicționarul Academiei*, în „Academia Română". Memoriile secțiunii literare", Seria III, Tom III, mem. 7, București, 1926 (Cultura Națională), p. 27: „Dicționarul fiind o operă lingvistică, definiția trebuie să fie și ea lingvistică, să corespundă cu imaginea sau noțiunea existentă în mintea colectivității vorbitoare; această imagine sau noțiune este alta decât imaginea sau noțiunea pe care și-o face despre cuvânt un om cu pregătire științifică." Cf. F. de Tollenaere, *Lexicographie alphabétique ou idéologique*, în CLex, 2, 1960, p. 19–20; A. Rey, *À propos de la définition lexicographique*, în CLex, 6, 1, 1965, p. 67–80.

[6] *Loc. cit.*, p. 30.

[7] E. Vasiliu, *Sens, adevăr analitic, cunoaștere*, p. 38.

conceptului-pisică deținut de un om cu instrucție medie, va intra ca notă și înrudirea dintre pisică și leu, tigru etc., notă care, cu siguranță, nu poate figura în conținutul conceptului corespunzător deținut de cineva care nu are niciun fel de instrucție. Este iarăși aproape sigur, pe de altă parte, că vorbitorul cu instrucție medie, pentru care în conținutul conceptului-pisică intră ca notă înrudirea cu leul, tigrul etc., nu va cunoaște cu exactitate locul pe care conceptul-pisică îl ocupă în clasificarea zoologică, deci nu va cunoaște toate notele care alcătuiesc, pentru specialist, conținutul conceptului.

Credem că nu este departe de adevăr ideea că definițiile pe care le găsim în dicționarele explicative (unilingve) se referă tocmai la genul de concepte la care ne-am referit în rândurile imediat precedente, concepte care nu sunt nici în întregime preștiințifice, nici în întregime științifice. Așa se explică prezența unei caracterizări ca aceea de paricopitat care figurează în definiția (1) dată pentru sensul lui *capră*, deși, după părerea noastră, este foarte puțin probabil că cei care au a face cu caprele disting o capră de un cal pe baza acestui criteriu; în același sens, credem că putem explica și a b s e n ț a caracterizării *cu barbă* din definiția (1) și p r e z e n ț a ei în (2): cel care a formulat definiția (1) a considerat, probabil, că prezența sau absența bărbii nu reprezintă un criteriu *științific* de clasificare, în timp ce acela care a formulat definiția (2) a avut în vedere faptul că, pentru vorbitorul obișnuit, „barba" caprei este mai caracteristică, în sensul că se impune în mai mare măsură atenției decât, să spunem, forma copitelor. Am putea spune deci că (1) definește un concept-capră „mai apropiat" de cel științific decât conceptul definit prin (2).

În ce privește definiția (3), aceasta ni se pare evident că a fost formulată cu intenția de a defini un concept cât mai apropiat de cel științific. Căci ni se pare destul de clar că orice vorbitor va distinge un creier de un ochi, chiar în cazul în care nu ar ști sau nu ar crede că este „organ al gândirii și al conștiinței la om", chiar dacă nu ar ști că primul este o „parte a sistemului nervos central" (în paranteză fie spus, nici nu este sigur că cineva care nu are o instrucție mai avansată în anatomie știe prea bine ce este „sistemul nervos central"), chiar dacă nu știe că orice creier este compus dintr-un „trunchi cerebral", un „creier mic" și „emisfere cerebrale". Simpla *situare* în cutia craniului, *consistența* și *forma specifică* a organului aflat în această cutie sunt suficiente pentru oricine spre a distinge un creier de altceva (de exemplu, de un ochi). Acestea ar fi, în acord cu distincția făcută de noi, „notele" definitorii ale conceptului preștiințific, deci notele caracteristice ale *sensului* cuvântului *creier* din limbajul uzual.

În încheierea celor discutate în acest paragraf credem că este util să sintetizăm punctul nostru de vedere după cum urmează:

(i) Distincția definiție lingvistică / definiție enciclopedică se bazează pe distincția dintre conceptele preștiințifice și, respectiv, cele științifice.

(ii) Întrucât tranziția de la conceptul preștiințific la conceptul științific este g r a d u a l ă (conceptele preștiințifice, în multe domenii, se găsesc foarte rar în „stare pură", adică neinfluențate de conceptele paralele ale științei), putem vorbi de concepte preștiințifice mai apropiate sau mai depărtate de conceptele științifice

corespunzătoare. În aceste condiții, definiția unui concept preştiințific situat mai aproape de conceptul ştiințific care îi corespunde va avea un caracter „enciclopedic" mai pronunțat decât definiția unui concept preştiințific mai apropiat de conceptul format exclusiv pe baza experienței directe a vorbitorilor asupra lumii.

(iii) Cele arătate sub (i), (ii) conduc la ideea că nu putem considera – aşa cum se face de obicei – că **acelaşi** concept-sens este susceptibil de o definiție lexicografică şi/sau de una enciclopedică sau de o definiție lingvistică şi una „mai enciclopedică"; trebuie să admitem că cele două tipuri de definiție (în măsura în care le putem distinge suficient de clar) corespund la concepte-sens distincte, situate în puncte diferite pe „scala" apropierii / depărtării de conceptul ştiințific.

4. După cele arătate în paragrafele anterioare vom încerca să formulăm un răspuns explicit la întrebarea pe care ne-am pus-o la începutul acestui articol.

Ținând seamă de natura conceptuală a sensului, trebuie să admitem că orice definiție a sensului nu face decât să specifice *conținutul* conceptului respectiv. Dar „notele" care alcătuiesc acest conținut sunt *proprietățile* caracteristice ale *obiectelor* aflate sub incidența conceptului definit. În acord cu aceste observații, trebuie să admitem că orice *definiție a sensului se referă la obiectele* care constituie referentul cuvântului respectiv. În aceste condiții, întrebarea dacă o definiție lexicografică trebuie să aibă în vedere sensul sau obiectele îşi pierde, credem, orice sens.

Dacă *orice* definiție are în vedere *obiectele* de sub incidența sensului, atunci referința la sens sau la obiecte nu poate, în mod evident, sta – aşa cum înclină să creadă unii lexicografi – la baza distincției care se face între o definiție lingvistică (cea referitoare la sens) şi una enciclopedică (cea referitoare la obiecte).

Deşi contestăm faptul că distincția definiție lingvistică / definiție enciclopedică ar putea fi fondată pe natura elementului de definit (dacă este concept sau, respectiv, obiect), nu contestăm însăşi posibilitatea de a face distincția între cele două tipuri de definiție. Definițiile citate în § 3. sunt din categoria acelora care probează că o astfel de distincție se impune observației. Mai mult: analiza celor trei definiții arată că (a) numărul elementelor „enciclopedice" poate varia de la o definiție la alta, în cazul definițiilor date aceluiaşi cuvânt; (b) în condițiile de sub (a), nu se poate vorbi, pur şi simplu, despre definiții „lingvistice" şi „enciclopedice", ci mai curând de o *tranziție gradată* de la definiția „pur" lingvistică la cea „pur" enciclopedică. În legătură cu (a) şi (b), trebuie reținută ideea că natura „mai lingvistică" sau „mai enciclopedică" a unei definiții este în directă legătură cu natura sensului-concept la care se referă: cu cât definiția are un caracter „mai enciclopedic", cu atât sensul-concept la care se referă este mai depărtat de conceptul preştiințific, adică de conceptul format exclusiv pe calea experienței directe a comunității de vorbitori, şi nu achiziționat prin contactul vorbitorilor cu diverse ştiințe. În condițiile acestea, ni se pare necesar să subliniem faptul că niciodată nu putem vorbi de acelaşi concept-sens definit o dată în termenii unei definiții „mai lingvistice" şi altă dată în termenii unei definiții „mai enciclopedice": în aceste situații definițiile se referă la concepte-sens *distincte*.

Deosebirea pe care am acceptat-o în § 3. între diversele tipuri de definiții se baza, după cum s-a putut uşor observa, exclusiv pe intuiție. Problema care se pune

este, după părerea noastră, aceea de a găsi un criteriu explicit pe a cărui bază să putem decide, pentru orice element constitutiv al *oricărei* definiții de dicționar, dacă este de natură pur lingvistică sau de natură enciclopedică. Fără a intra în niciun fel de detaliu, vom încerca doar să sugerăm care ar putea fi un astfel de criteriu: este enciclopedic orice element de definiție care poate fi ignorat de orice vorbitor, fără ca aceasta să prejudicieze asupra capacității acestui vorbitor de a decide dacă un obiect dat face sau nu face parte din clasa acelora la care cuvântul definit se referă.

MEANING DEFINITION OR OBJECT DEFINITION

ABSTRACT

When the *content* of a concept is defined, the definition accounts, in fact, for some characteristic properties of the objects falling under the „defined" concept. Since meaning is usually taken by linguists as being of conceptual nature, lexicographic definitions are but the specification of those features characterizing the objects referred to by the word which is defined. Therefore the distinction linguistic / encyclopedic definition can not be based on the distinction between defining the meaning and defining the object(s) referred to by the word. In spite of this fact, the difference between the two definition types does subsist for any observer. Throughout another section of the paper the possibility of showing in what this difference consists of is investigated.

DISTINCȚIA „LANGUE – PAROLE" ȘI PRAGMATICA*

1. Orice investigație asupra unei limbi naturale pornește de la datele pe care le oferă *pragmatica*, adică de la datele oferite de un tip special de *comportament uman,* anume acela în care se folosesc *semne* (= semioză). Altfel spus, *datele* pe care se bazează analiza cercetătorului sunt oferite de acest tip special de comportament[1]. În măsura în care „abstragem" din totalitatea acestor date comportamentale numai pe acelea care privesc modul în care în această activitate semnele sunt folosite în raport cu obiectele (designata), rezultatele constatărilor noastre se subsumează *semanticii*; în măsura în care „abstragem" din totalitatea datelor comportamentale numai pe acelea care privesc modul în care semnele sunt puse în relație unele cu altele (pentru a forma expresii complexe), rezultatele constatărilor noastre se subsumează *gramaticii* (sau *sintaxei*, conform cu terminologia lui Morris[2]).

Cele arătate ne conduc la ideea că elementele unui proces de semioză nu sunt „în sine" nici *semantice*, nici *gramaticale*, ci, evident, sunt *și* semantice, *și* gramaticale; clasificarea lor într-o rubrică sau alta depinde exclusiv de *punctul de vedere al cercetătorului.*

În ce privește *pragmatica,* trebuie observat că, prin însăși definiția ei ca domeniu al „relației semn – interpret", se identifică cu însăși „activitatea de semioză"; căci, prin această activitate, *agenții* procesului folosesc un număr de obiecte, numite *semne,* pe care le pun în legătură cu alte obiecte (designata) în conformitate cu o anumit *intenție,* anume aceea de a „influența" într-un mod determinat pe partenerul (partenerii) incluși în acest proces.

Pe de altă parte, trebuie relevată, în acest context, și următoarea idee a lui Ch. Morris: elementele de bază ale unui proces de semioză, anume *semnul, designatum*-ul, *interpretantul* și *interpretul,* nu au aceste calități „prin natura" lor, ci numai prin raportare a fiecăruia dintre ei la ceilalți (sau celălalt): un obiect oarecare este un *designatum* numai în măsura în care un agent se referă la el printr-un *semn;* un obiect oarecare este *semn* numai în măsura în care un agent îl folosește ca

---

* În SCL XLI (1990), nr. 4, p. 393–398.

[1] „Pragmatical observations are the basis of all linguistic research. We see that pragmatics is an empirical discipline dealing with a special kind of human behaviour and making use of the results of different banches of science (principally social science, but also physics, biology, and psychology)". R. Carnap, *„Foundations of Logic and Mathematics"*, în J.A. Fodor și J.J. Katz (eds.), *The Structure of Language. Readings in the Philosophy of Language*, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall, Inc., 1965, p. 422.

[2] Ch. Morris, *Writings in the General Theory of Signs*, The Hague-Paris, 1971 (Mouton), pp. 21–21.

semn (al unui obiect); când un agent ia cunoştinţă în mod direct de un obiect, acest mod de „a lua cunoştinţă" este un *interpretant* numai în măsura în care este determinat de un *semn*[3]. Ar mai trebui adăugată la aceste observaţii ale lui Morris şi următoarea: cineva este *interpret* (deci „agent" într-un proces de semioză) numai în măsura în care îşi realizează intenţia de a influenţa pe altcineva prin intermediul unor obiecte care sunt *semne* în condiţiile indicate mai sus şi prin însuşi faptul că, în aceste condiţii, foloseşte semne. Am putea apune că *ceva* este semn totdeauna *pentru cineva* (care îl foloseşte şi/sau care îl percepe ca *semn*). Formularea rezumativă de mai sus are – credem – calitatea de a pune în evidenţă faptul că însăşi calitatea de *semn* a unui obiect este o consecinţă a unei *întrebuinţări* specifice a obiectului respectiv *de către cineva*. Prin urmare, trebuie să acceptăm ideea că relaţia cu un „interpret" este aceea care conferă unui obiect calitatea de semn.

Mai departe, ţinând seama de faptul că relaţia unui obiect cu agentul defineşte nivelul *pragmatic* al semiozei, putem găsi în consideraţiile de mai sus o explicaţie a faptului că atât relaţia semn – obiect *(semantică)*, cât şi relaţia semn – semn *(gramatică)* sunt ambele date observaţiei în primul rând ca *fapte de pragmatică*. De aici şi ideea unor cercetători că atât sintaxa, cât şi semantica sunt „inseparabile" de pragmatică şi, în consecinţă, tot de aici tendinţa acestora de a descrie aspectele semantice şi/sau gramaticale dintr-o perspectivă pragmatică. Totuşi, dacă este adevărat că relaţia pragmatică dintre semn şi agent străbate întreaga textură a structurii oricărei limbi naturale, deci ne este dată *împreună* cu obiectul de cercetare, nu este mai puţin adevărat că cercetătorul poate să-şi concentreze atenţia în mod *exclusiv* asupra unui mod specific de manifestare a relaţiei *semn – agent*, anume: a) raportul pe care un agent îl stabileşte între un semn determinat şi un obiect determinat, sau b) raportul pe care un agent îl stabileşte între un semn şi alt(e) semn(e) (realizând un „semn complex"). În primul caz, cercetătorul se ocupă, după cum am văzut, de *semantică*; în al doilea caz, cercetătorul se ocupă de *gramatică*. În ambele cazuri însă, cercetătorul „face abstracţie" de faptul că atât relaţia *semn – obiect*, cât şi relaţia *semn – semn* sunt un fel de „părţi" ale *actului de semioză* **efectuat de cineva** *(agent)*. Am putea spune că, dacă la *semn – agent* avem acces *prin simpla observaţie* (relaţia menţionată fiind un „dat" al observaţiei), la celelalte două relaţii (semn – obiect şi semn – semn) ajungem pe cale mentală, printr-o operaţie de *analiză* (a relaţiei semn – agent) şi de *izolare* (a *modului de manifestare* a relaţiei „date") de relaţia însăşi.

Ajunşi în acest punct, ne putem întreba: care anume rămâne obiectul de studiu specific al pragmaticii, de vreme ce domeniul relaţiei *semn – agent* pare a fi epuizat prin descrierea manifestării acestei relaţii în gramatică şi semantică?

Un răspuns acceptabil, însă (la prima vedere, cel puţin) prea „speculativ", pare a fi următorul: obiectul de investigaţie al pragmaticii este constituit de *relaţia semn – agent „în sine"*, adică oarecum independent de concretizările sale prin relaţii semantice şi sintactice. Ar fi deci vorba de rezultatul unei noi „abstrageri",

[3] Ch. Morris, *loc. cit.*, pp. 19–20.

de data aceasta a relației „în sine" din modalitățile ei de manifestare (gramaticală și semantică).

Pe de altă parte, într-un mod mai concret, putem delimita domeniul pragmaticii spunând că aceasta se ocupă de *determinarea* tuturor modalităților de manifestare a relației *semn – agent,* adică de precizarea modului în care relația *semn – agent* se constituie într-un fel de element-motor care face ca un proces de semioză să aibă loc. Ar fi deci vorba de un fel de recompunere a unității semiotice primordiale (dintre *pragmatică,* pe de o parte, *semantică* și *gramatică,* pe de altă parte). Mai simplu spus: dacă semantica și gramatica ne arată *cum este* un sistem semiotic, pragmatica are scopul de a ne arăta *ce se face* cu un sistem semiotic sau, cu alte cuvinte, de a descrie relația semn – agent *in actu.* Este evident că, pentru realizarea acestui scop, pragmatica trebuie să aibă la dispoziție o serie de concepte clare, care rezultă din investigarea oarecum „anatomică" a procesului de semioză (realizată prin cercetarea separată a celor două moduri de manifestare: prin *semantică* și prin *gramatică*).

2. Una dintre distincțiile fundamentale introduse de Ferdinand de Saussure este distincția *langue / parole* (= limbă / vorbire). Vom încerca să arătăm, în acest paragraf, că distincția la care ne referim poate fi privită ca un fel de primă încercare de a delimita *pragmatica* de celelalte două componente ale unui sistem semiotic (gramatica și semantica).

Pentru F. de Saussure, *limbajul* reprezintă un conglomerat heteroclit de elemente de natură socială, psihică, fizică etc. Din punctul de vedere al lui F. de Saussure, *limba* nu se confundă cu *limbajul,* ci este numai *o parte,* esențială, a acestuia[4] și constă dintr-un „ansamblu de convenții necesare adoptate de corpul social pentru a permite indivizilor exercitarea facultății de limbaj"[5].

În opoziție cu limbajul (multiform și heteroclit), *limba* este un tot în sine[6]. Acest „tot" este un instrument „creat și pus la dispoziție" individului de către colectivitate, pentru ca acesta să-și poată actualiza capacitatea de a „articula cuvinte"[7]. Convenția socială se reflectă în mod esențial, după F. de Saussure, în relația care se stabilește între semne și conceptele care le corespund (în terminologia adoptată de noi: între *semne* și *designata*): „Între toți indivizii legați prin limbaj se stabilește un fel de medie: toți vor reproduce – desigur, nu exact, ci numai aproximativ – aceleași semne unite cu aceleași concepte."[8]

Deși parte a „limbajului" (care conține și un important element psihic), ceea ce F. de Saussure numește *limbă* nu conține elementul „psihologic" al limbajului, întrucât, după părerea sa, „execuția [= actualizarea convențiilor, n.m. E.V.] nu este niciodată făcută de către masă; ea este totdeauna individuală"[9]. Acest element

---

[4] F. de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Paris (Payot), 1971, p. 25.
[5] Idem, *loc. cit.*
[6] Idem, *loc. cit.*
[7] *Ibidem*, p. 27.
[8] *Ibidem*, p. 29.
[9] *Ibidem*, p. 30.

individual prin care se manifestă „limba" este numit de F. de Saussure *vorbire* (fr. *parole*).

După cum subliniază F. de Saussure, prin separarea *limbii* de *vorbire,* se realizează (a) separarea a ceea ce în limbaj este *social* de ceea ce este *individual* şi (b) separaţia dintre ceea ce este *esenţial* de ceea ce este *accesoriu* şi mai mult sau mai puţin *accidental*[10].

Pentru înţelegerea mai exactă a distincţiei saussuriene, citām şi următoarele observaţii făcute de autorul *Cursului*..., în legătură cu distincţia pe care o discutăm aici: „Limba există în colectivitate sub forma unei sume de amprente depuse în fiecare creier, aproape ca un dicţionar, ale cărui exemplare identice sunt repartizate între indivizi [...]. Este ceva, deci, care există în fiecare dintre ei, fiind în acelaşi timp comun pentru toţi şi plasat în afara voinţei depozitarilor."[11]

În ce priveşte modul de existenţă a *vorbirii* în colectivitate, F. de Saussure observă: „Aceasta [vorbirea, n.m. E.V.] este suma a ceea ce oamenii [= vorbitorii din colectivitate, n.m. E .V.] spun şi înţeleg, şi conţine: a) combinaţiile individuale dependente de voinţa celor care vorbesc, b) acte de fonaţie, de asemenea voluntare, necesare pentru executarea acestor combinaţii. Aşadar *nu există nimic colectiv* [s.m. E.V.] în vorbire. Manifestările ei [= vorbirii, n.m. E .V.] sunt *individuale* şi *momentane* [s.m. E.V.]."[12]

Pentru a vedea mai clar care este relaţia dintre opoziţia *limbă – vorbire,* pe de o parte, şi noţiunea de pragmatică, aşa cum am definit-o la §1., trebuie să observăm că noţiunea de *limbă* este obţinută de F. de Saussure prin „eliminarea" din totalitatea heteroclită a faptelor de limbaj a tot ceea ce este considerat a ţine de *etnologie,* a tuturor relaţiilor existente între istoria unei limbi şi „istoria unei rase" sau a unei civilizaţii[13] şi, adăugăm noi, a tot ceea ce ţine de elementele *individuale* (= nedeterminate social) care apar în *vorbire.* După cum am văzut, elementele definitorii (şi esenţiale) pentru *limbă* sunt: a) relaţia dintre semn şi designatum (= semnificant şi semnificat) care nu este instituită de individ, ci îi este impusă acestuia de către colectivitate şi b) modul de „organizare" a semnelor (înţelegând prin aceasta „relaţiile asociative" dintre semne, relaţii existente, probabil, în „creierul" fiecărui vorbitor, împreună cu „dicţionarul" pe care fiecare membru al colectivităţii îl are mental la dispoziţie), precum şi „relaţiile sintagmatice", adică relaţiile care fac posibilă „articularea cuvintelor". Evident că nici relaţiile asociative, nici cele sintagmatice nu sunt „instituite" de individ, ci sunt „învăţate" de acesta de la colectivitate, prin însuşirea *convenţiilor* (sociale) de folosire a semnelor[14].

---

[10] *Ibidem.*

[11] *Ibidem*, p. 38.

[12] *Ibidem.*

[13] *Ibidem*, p. 40.

[14] Cele arătate sub (b) nu sunt, desigur, formulate explicit de F. de Saussure în capitolele analizate de noi în acest paragraf. Ele rezultă însă suficient de clar din felul în care F. de Saussure prezintă noţiunile de „relaţie asociativă" şi „relaţie sintagmatică" în momentul în care aceste explicaţii sunt corelate cu unele formulări din citatele date de noi mai sus.

Am putea spune că ceea ce F. de Saussure numeşte „limbă" reprezintă un fel de „schemă" de asociere între semnificanţi şi semnificaţii, de asociere mentală a semnelor (relaţii asociative), precum şi de asociere „în lanţ" a semnelor (relaţii sintagmatice). Este drept că, în ce priveşte asocierile sintagmatice, individul dispune de mai multă libertate, în sensul că poate să stabilească sau să nu stabilească unele relaţii sintagmatice (adică poate să folosească sau să nu folosească anumite construcţii). Cu toate acestea, existenţa anumitor convenţii şi în acest domeniu nu poate fi ignorată: în română, de exemplu, după prepoziţia *contra* numele trebuie să stea în genitiv, după un verb intranzitiv nu poate apărea un substantiv cu funcţia de obiect direct etc. Acest caracter în mai mică măsură dirijat de convenţii stricte şi, prin aceasta, în mai mare măsură tolerant în raport cu „iniţiativele" individuale, a făcut pe unii cercetători (inclusiv pe F. de Saussure) să se întrebe dacă nu cumva sintagmatica, în general, şi„sintaxa", în particular, este un domeniu care aparţine *vorbirii* şi nu *limbii*. Concluzia lui F. de Saussure nu este tranşantă: el consideră doar că la nivel sintagmatic este mai greu de distins între ceea ce ţine de *limbă* (deci este socialmente determinat) şi ceea ce ţine de *vorbire* (deci este un domeniu de manifestare a individualului)[15].

Încercând să punem în termenii semioticii lui Morris cele discutate mai sus, putem spune că ceea ce F. de Saussure considera a cădea sub incidenţa conceptului de **limbă** coincide în mod destul de clar cu ceea ce noi, urmându-l pe Morris, am încadrat în componentul *gramatical* şi cel *semantic* al semiozei (v. § 1.).

Ajunşi în acest punct, ne putem pune întrebarea la care vrem să răspundem în paragraful de faţă: care dintre conceptele utilizate de F. de Saussure se referă la fapte de pragmatică în sensul lui Morris (şi în sensul celor arătate de noi în § 1.)?

Răspunsul cel mai simplu pare a fi că ceea ce înţelege F. de Saussure prin *vorbire* este, în mod evident, unul dintre conceptele care pot fi introduse cu cea mai mare uşurinţă în domeniul pragmaticii: de fapt, „vorbirea" este domeniul în care se încadrează tot ceea ce ţine de *modul individual de utilizare a limbii*. Avem, prin urmare, de a face cu *relaţia* (= întrebuinţare) dintre agent şi sistemul de semne (aşa cum este acesta specificat prin gramatică şi semantică). Problema se complică însă în momentul în care luăm în consideraţie şi alte aspecte avute în vedere de către F. de Saussure în legătură cu distincţia *limbă – vorbire*. E vorba de o serie de elemente care aparţin la ceea ce F. de Saussure numeşte *limbaj*, dar care nu fac parte din *limbă*, precum şi de faptul că în domeniul *gramaticii* (în speţă, în sintagmatică) este mai greu de delimitat ceea ce aparţine *limbii* de ceea ce aparţine *vorbirii;* este vorba deci de faptul că în anumite domenii ale gramaticii intervin determinări de natură *pragmatică* (= care ţin de „vorbire", în sens saussurian).

Dintre elementele de limbaj care nu fac parte *din limbă*, F. de Saussure se opreşte mai pe larg asupra „fonaţiei" (= producerea sunetelor)[16]. Acest aspect aparţine *vorbirii* (deci *pragmaticii*) întrucât priveşte „activitatea subiectului vorbitor" (= agentului) şi trebuie investigat cu mijloacele puse la dispoziţie de alte ştiinţe[17].

---

15 *Ibidem*, pp. 36–37.
16 *Ibidem*, p. 37.
17 *Ibidem*, p. 37.

Trebuie remarcat, în sfârşit, că distincţia *limbă – vorbire* este rezultatul încercării lui F. de Saussure de a delimita, cât mai exact, obiectul propriu-zis al lingvisticii şi, prin aceasta, de a delimita cât mai exact lingvistica de alte discipline care au ca obiect de studiu diversele activităţi umane (etnologie, antropologie, psihologie socială etc.) sau fenomenul lingvistic privit în relaţie cu istoria unei „rase" sau a unei civilizaţii[18].

Pentru F. de Saussure, toate elementele de limbaj care nu ţin de *limbă* (fr. *langue*) „fac obiectul de studiu al lingvisticii externe"[19]; aceasta nu înseamnă însă că F. de Saussure contestă „importanţa" acestor aspecte. Dimpotrivă, el face observaţia că în primul rând *aceste* aspecte sunt avute în vedere în mod tradiţional atunci când se vorbeşte despre studiul limbajului[20].

3. Înainte de a încheia examenul întreprins mai sus asupra relaţiei dintre cuplul saussurian *limbă – vorbire* şi noţiunea de *pragmatică*, vom încerca să facem o prezentare sintetică a principalelor rezultate la care am ajuns în urma acestei investigaţii:

1° În primul rând, noţiunea de *vorbire* este aceea care ne permite să considerăm că *pragmatica,* aşa cum este concepută în semiotică (cf. mai sus § **1.**), poate fi regăsită într-o anumită formă şi în structuralismul saussurian.

2° În măsura în care *limba* (în sens saussurian) reprezintă tot ceea ce, în limbaj, este bazat în mod exclusiv şi esenţial pe o „convenţie socială" care *se impune* individului, putem considera că şi conceptul saussurian de *limbă* conţine o serie de elemente „pragmatice". De altfel, situaţia este asemănătoare cu aceea discutată în § **1.**, unde am arătat că nivelul semantic şi gramatical al unui sistem semiotic conţine anumite elemente care ţin de pragmatică.

3° Tot ceea ce F. de Saussure consideră a fi obiectul „lingvisticii externe" poate fi considerat că aparţine *pragmaticii*, întrucât fenomenele de limbaj studiate de „lingvistica externă" sunt, aşa cum am văzut, reflexe ale relaţiei dintre „limbaj" şi cei care se folosesc de limbaj.

THE DISTINCTION „LANGUE – PAROLE" AND THE PRAGMATICS

ABSTRACT

1. The Saussurean term of *speech* (parole) mainly refers (according to his explanations) to the strictly *individual use* of the linguistic *system,* which is of social character and is imposed upon the speaker as a kind of „social convention". This characterisation is obviously close to Morris' idea that pragmatics deals with the relation between signs and their users.

2. To the extent that the *linguistic stystem* (= langue) is, according to Ferdinand de Saussure, but a *social convention* „imposed" to the users, the other Saussurean crucial concept, viz. *langue,* might, as well, be considered to display a close essential relation to Morris' concept of *pragmatics.*

---

[18] *Ibidem*, p. 40.

[19] *Ibidem.*

[20] Ceea ce F. de Saussure numeşte *lingvistică externă* „s'occupe pourtant de choses importantes, et c'est surtout à elles que l'on pense quand on aborde l'étude du langage" (*op. cit.*, p. 40).

V. TEORIA TEXTULUI

INTERTEXTUALITATE: CÂTEVA DISOCIERI NECESARE[*]

1. Conceptul de „intertextualitate”, aşa cum a apărut în teoria textului[1] şi cum a fost până în prezent utilizat, are, după părerea noastră, o accepţie destul de vagă. În linii mari, s-ar putea spune că suntem în prezenţa unei relaţii de intertextualitate ori de câte ori un text, T, pentru a fi înţeles („decodat”), trebuie pus *în relaţie cu* un alt text, T', sau cu alte texte, T'_1, ..., T'_n.

În cele ce urmează, în vederea unei posibile precizări a conceptului aici în discuţie, vom trece în revistă câteva situaţii care par a cădea cu suficientă evidenţă sub incidenţa conceptului de „intertextualitate”, în accepţia foarte largă pe care am menţionat-o aici. Aceasta cu scopul de a arăta :

a) că fenomenele pe care le vom avea în vedere sunt de natură foarte eterogenă;

b) că multe dintre acestea constituie obiectul de investigaţie al unor discipline ştiinţifice cu o metodologie deja elaborată şi, în sfârşit,

---

[*] În SCL XXXVI (1985), nr. 1, p. 3–9.

[1] J. Kristeva, *Problemele structurării textului*, în volumul *Pentru o teorie a textului* (antologie de Adriana Babeţi şi Delia Şepeţean-Vasiliu), Bucureşti, 1980 [Editura Univers], p. 266: „Metoda transformaţională ne determină [...] să situăm structura literară în ansamblul social, considerat ca ansamblu textual. Vom numi *intertextualitate* această interacţiune textuală care se produce în interiorul unui singur text. Pentru subiectul cunoscător, intertextualitatea este o noţiune care va fi indicele modului în care un text citeşte istoria şi se inserează în ea.”

Pentru clarificare, mai cităm şi următorul pasaj, anterior, la Kristeva, celui reprodus mai sus: „[...] Vom înlocui analiza transformaţională printr-o *metodă transformaţională* şi vom considera diversele secvenţe (sau coduri) ale unei structuri textuale precise ca tot atâtea „transforms”-uri de secvenţe (de coduri), luate din alte texte. Astfel, structura romanului francez din secolul XV poate fi considerată ca rezultat al transformării mai multor altor coduri: scolastica, poezia curteană, literatura orală (publicitară) a oraşului, carnavalul” (p. 266).

Bahtin, *Problemele poeticii lui Dostoievski* (în româneşte de S. Recevschi), Bucureşti, 1970 (Editura Univers), vorbeşte despre caracterul *polifonic* al romanului (lui Dostoievski), în opoziţie cu textul *monologic* (de ex., al lui Tolstoi), p. 88 şi urm. Prin caracterul *polifonic* al cuvântului (enunţurilor), Bahtin înţelege capacitatea acestuia de a avea, pe lângă semnificaţia sa „obiectuală” (am zice mai exact *denotativă*), semnificaţii speciale datorate fiecărei utilizări a cuvântului în contexte (verbale şi/sau situaţionale) determinate de către un vorbitor determinat. Când „vocea” autorului nu este numai vocea sa, ci şi aceea a unuia dintre personaje (cazul utilizării de către autor a „vorbirii” unuia dintre eroi), acelaşi cuvânt este susţinut de două „voci”: a autorului şi a personajului (p. 252 şi urm.). Bahtin observă că „polifonia” apare la nivelul *uzului*, deci al utilizării concrete a sistemului lingvistic.

Deşi conceptul de „polifonie” la Bahtin are o accepţie destul de diferită de aceea pe care Kristeva o dă „intertextualităţii”, cel de al doilea concept se pare că l-a asimilat şi pe primul, ca un fel de caz particular, fapt care rezultă şi din prezentarea de ansamblu a problemelor intertextualităţii făcută de Smaranda Vultur în *Text şi intertext – Posibilităţi de abordare şi delimitări*, SCL XXIX (1978), nr. 3, p. 247–257; articolul este deosebit de util şi pentru indicaţiile bibliografice.

c) că, în această situație, conceptul de „intertextualitate", pentru a determina un spor de cunoaștere, este necesar să fie astfel precizat încât să permită, pe de o parte, selectarea unor aspecte specifice și, pe de altă parte, elaborarea unei teorii (sau metodologii) adecvate investigării acestor aspecte.

2. Examinăm foarte sumar câteva situații în care relația de intertextualitate ne apare cu evidență.

1° Unul dintre cazurile în care relația de intertextualitate apare cu claritate este *parodia*[2]: putem spune că un text parodic nu poate fi realmente „înțeles" fără cunoașterea textului parodiat. Natura parodiei fiind suficient de bine cunoscută[3], nu este cazul să insistăm asupra acestui aspect. Considerăm că este instructiv să observăm că relația parodică pare a nu fi o relație care caracterizează doar textele, în accepția strict lingvistică a termenului. Relații și efecte parodice pot fi detectate, de ex., și în muzică. Am putea cita, în acest sens, numeroase fragmente din muzica baletelor din „perioada rusă" a lui Stravinski.

2° Apropiată ca natură de parodie este *pastișa*[4]. De remarcat și aici că procedeul nu este legat în mod exclusiv de „text"; același procedeu poate fi întâlnit și în muzică, și în artele plastice etc.

3° Un tip de relație intertextuală poate fi considerată și una dintre formele muzicale, anume „tema cu variațiuni", unde semnificația fiecărui segment numit „variațiune" apare cu claritate numai prin raportarea la tema (inițială) din care este derivat. Procedeul poate fi întâlnit și în literatură: Caragiale (cu intenții satirice care nu sunt relevante pentru discuția noastră) îl utilizează în *Temă și variațiuni.* Aceeași știre din *Universul* (= tema) despre un incendiu izbucnit undeva în București este relatată într-un ziar „opozant fără programă, nuanță liberală conservatoare", de un alt ziar „opozant cu câteva programe, nuanță trandafirie", de „un ziar chic" și, în sfârșit, de un „ziar oficios". Un procedeu înrudit și destul de frecvent în proza narativă contemporană este acela de a privi același eveniment sau același personaj (sau ambele) în mod succesiv (sau simultan) din unghiul de vedere al mai multor personaje.

Procedeul „variațiunilor" poate fi întâlnit și în pictură: Catedrala din Rouen (= tema) este reprezentată de Monet într-o serie de tablouri, văzută din același unghi, dar în diferite momente ale zilei (= variațiunile); este nerelevant pentru discuția noastră faptul că aici, ca și în general în pictură sau în textele literare, tema nu apare, ca în muzică, „expusă" la început.

4° Din seria exemplelor în care relația de „intertextualitate" apare cu evidență ne oprim în sfârșit asupra *citatului*[5], adică asupra acelui procedeu prin care o porțiune dintr-un text, T', este reprodusă în textul T. De observat că citatul poate

---

[2] Relația parodică este menționată și de Bahtin, *op. cit.*, p. 257 și urm.; vezi și Smaranda Vultur, *op. cit.*, p. 355–356.

[3] Vezi Sanda Golopenția-Eretescu, *Grammaire de la parodie*, în CLTA VI (1969), p. 167–181.

[4] Sanda Golopenția-Eretescu, *op. cit.*, consideră că între parodie și pastișă nu există decât o deosebire graduală.

[5] Citatul face parte, de asemenea, din seria fenomenelor de intertextualitate, v. Smaranda Vultur, *op. cit.*, p. 353 și referințele bibliografice.

avea fie o funcție pe care am putea-o califica drept „autonomă", în sensul că prezența lui în textul T aduce în mod strict informația pe care o conține *ca fragment* porțiunea decupată din T', caz în care cunoașterea integrală a textului de origine (T') nu este necesară, sau poate avea în primul rând un rol de „evocare" a textului din care a fost decupat, citatul îndeplinind în acest caz un fel de funcție conotativă. Dacă, vorbind în fața unui auditoriu, voi insera secvența „aveți puțintică răbdare", citând din *O scrisoare pierdută*, acest citat va avea (sau nu va avea) o funcție autonomă, însă va avea în mod sigur o funcție conotativă, evident, numai cu condiția ca auditoriul să fie suficient de bine familiarizat cu textul lui Caragiale.

Ni se pare și de această dată instructiv să observăm că citatul nu este specific textului verbal: el poate apărea și în discursul muzical. În rapsodiile lui Enescu pot fi identificate fraze întregi din muzica populară; la fel în rapsodiile pentru pian ale lui Liszt. Acest mod de „citare" este mai puțin interesant din punctul nostru de vedere, deoarece compozițiile menționate sunt construite în mod deliberat pe baza unor elemente din folclorul muzical. Mai interesante din punctul nostru de vedere sunt „citatele" care apar în opere muzicale de altă natură. De ex., când Stravinski citează în muzica baletului *Petrușca* fragmente din melodii populare rusești sau din melodii „la modă" într-o anume perioadă o face cu scopul de evocare a atmosferei bâlciurilor rusești; în concertul pentru vioară de Alban Berg (compus pe baza tehnicii serialiste dodecafonice) este citat un coral de J. S. Bach (evident, cu structură tonală, deci total diferită de tehnica de compoziție a concertului). Efectul acestui din urmă „citat" este mai greu de descris în cuvinte, dacă nu chiar imposibil; interesant ni se pare să arătăm că, în orice caz, nu poate fi vorba de degajarea unei anumite semnificații a acestei citări (eventual numai aceea de a pune în contrast universul sonor al sistemului serial cu universul sonor al sistemului tonal) decât cu condiția ca cel care ascultă concertul de Berg să poată identifica, dacă nu chiar coralul din care se citează, cel puțin „spiritul" compozițiilor lui Bach.

3. Ne referim, în continuare, la câteva situații în care relația de intertextualitate este mai puțin aparentă.

1° În istoria literară, de ex., se vorbește despre faptul că anumiți scriitori „pregătesc" apariția altora. Se spune, de ex., că teatrul lui V. Alecsandri „pregătește" apariția comediilor lui Caragiale sau că poeziile aceluiași Alecsandri „pregătesc" apariția poeziei eminesciene. Este vorba de faptul că anumiți scriitori creează sau dezvoltă anumite procedee de exprimare pe care, ulterior, alți scriitori, de obicei cu o forță creatoare excepțională, le duc la perfecțiune. Situații similare apar și în istoria altor arte. Fugi s-au scris și înainte de J. S. Bach, însă se spune că acesta duce arta fugii la perfecțiune; simfonii s-au scris și înainte de Haydn, însă se spune că acesta este un fel de „părinte" al simfoniei clasice ș.a.m.d.

Situația mai generală s-ar putea caracteriza astfel: orice creator asimilează de la predecesori și de la contemporani o cantitate de elemente de expresie și de conținut (semnificație artistică), cantitate direct proporțională cu gradul său de cultură; marii creatori ajung la sinteze noi și la inovații, ceilalți rămân sub dominația „influențelor". În planul receptării, această situație se traduce prin aceea

că înțelegerea unei opere este cu atât mai profundă, cu cât cel care vine în contact cu ea are capacitatea de a o plasa în contextul ei istoric și sincronic: ceea ce se numește „lectura” unei opere este determinată în mare măsură de această plasare în context. După cum se vede, suntem din nou în situația de a înțelege un text, T (= o anumită operă), prin raportarea lui la alt text; mai exact, de dată aceasta prin raportarea acestuia la textele care l-au precedat și/sau la textele contemporane lui[6].

2° Când cel care face „literatură comparată” sau cel care face istorie literară descoperă un număr de „motive” literare comune mai multor opere, putem considera că nu face altceva decât să degajeze un număr de relații de intertextualitate: căci „motivul” nu există independent de o anumită operă; el este rezultatul unei operații de analiză și abstragere, iar când spunem că același motiv, M, apare în textele T și T', nu spunem altceva decât că M exprimă *o relație* între cele două texte. Din punctul de vedere al receptării, detectarea unui motiv comun este de natură să lumineze anumite semnificații ale fiecăruia dintre cele două texte, prin aceea că favorizează posibilitatea de a sesiza *modul specific de tratare* a aceluiași motiv în texte diferite.

3° Un ultim aspect asupra căruia ne oprim. Achiziția unei anumite limbi (avem în vedere în primul rând limba maternă) se face, după cum se știe, prin contactul imediat cu vorbirea persoanelor care alcătuiesc mediul sociocultural al celui care achiziționează limba respectivă. În aceste condiții, limba care este achiziționată poartă în mare măsură caracteristici identice cu cele ale limbii folosite în mediul sociocultural în care limba este achiziționată. Este adevărat că, în faze ulterioare, școala, contactul cu persoane din alt mediu, contactul cu textele de diverse genuri au ca rezultat modificarea acestor caracteristici.

Dacă avem în vedere faptul că ceea ce am numit mai sus „vorbirea” persoanelor din mediul celui care achiziționează un anumit limbaj nu este altceva decât o suită de *texte* (orale), putem spune că achiziția limbajului se face în urma contactului cu un număr de texte. Întrucât vorbirea achiziționată se materializează și ea tot într-un număr de *texte*, ceea ce am numit particularitățile socioculturale ale vorbirii achiziționate nu sunt decât particularități pe care aceste texte le au în comun cu textele care au servit ca bază pentru achiziția limbajului; modificările ulterioare ale acestor particularități prin școală, prin cultură etc. pot fi văzute ca modificări rezultate din contactul cu alte tipuri de texte. Textele produse de cel care a achiziționat o limbă „se explică” prin întreaga serie de texte cu care acesta a venit în contact, tot așa cum un text literar „se explică” prin întreaga serie de texte literare care l-au premers (vezi aici mai sus, sub 1°). Avem a face, prin urmare, cu un fel de transpunere a relației (genetice) dintre textele literare în domeniul textelor orale (ale vorbirii uzuale)[7].

---

[6] Vezi Julia Kristeva, *loc. cit.* (cf. nota 1).

[7] Smaranda Vultur, *op. cit.*, p. 347, comentând modul de a vedea al Juliei Kristeva, spune: „Demersul ei [= al intertextualității, n.n., E. V.] vizează raportul între *sisteme de semne* [s.n., E. V.]”; deci intertextualitatea este o relație care se manifestă nu numai între texte (verbale), ci și între *orice* sisteme de semne.

4. Facem, în continuare, câteva observații pe marginea situațiilor pe care le-am descris foarte sumar sub **2.** și **3.**, observații care, cel puțin în intenția noastră, pot fi luate drept puncte de plecare ale unor viitoare clarificări într-un domeniu care, după cum arătam la sfârșitul ultimului paragraf, pare a fi destul de obscur.

1° Ceea ce rezultă din 1°, 3°, 4° de sub **2.** și din 1° de sub **3.** este faptul că relația pe care o numim „intertextualitate" nu este caracteristică numai *textelor* în sens strict (adică textelor verbale), ci și altor obiecte: ea poate caracteriza opere artistice de naturi diferite (vizuale, muzicale, literare); dacă avem în vedere și cele discutate sub **3.** 3°, intertextualitatea guvernează atât achiziția limbajului, cât și structura diverselor „idiolecte"[8].

S-ar părea deci că suntem puși în fața următoarei alternative: (a) să admitem că intertextualitatea nu este legată de noțiunea de text în sens strict sau (b) să redefinim textul în așa fel încât sub incidența acestui concept să cadă atât operele literare, cât și cele muzicale, cele plastice și chiar „vorbirea" diverșilor indivizi sau a diverselor straturi socioculturale ale unei colectivități. Alternativa (a) presupune, evident, plasarea conceptului în alt context, mai larg decât teoria textului. Alternativa (b) presupune o teorie unificatoare a diverselor „obiecte" artistice, în care să fie incluse și diversele (clase de) idiolecte. După cum se știe, se vorbește în prezent de o „gramatică" (sau de o „sintaxă") a muzicii, a artelor plastice, de un „lexicon" al acestor arte, însă, cel puțin până în momentul de față, este greu de precizat dacă nu cumva acest mod de a vorbi despre muzică, despre pictură sau arhitectură nu este decât un simplu mod de exprimare metaforic sau, în cazul cel mai bun, este greu de precizat unde anume se oprește utilizarea metaforică a unei terminologii „lingvisticizante" sau „semiotizante" și unde începe utilizarea aceleiași terminologii în accepția ei pur tehnică. În orice caz, o definiție clară a conceptului de intertextualitate trebuie, credem, să vină abia în urma clarificării problemelor de acest gen[9].

2° După cum se poate observa din cele discutate sub **2.** și **3.**, fenomenul de intertextualitate este legat de două mari serii de fapte: (a) prima serie se caracterizează prin *intenția* unui „producător" de text de a obține un anumit **efect de stil** sau de a construi un anumit text, T, prin utilizarea într-un fel oarecare a unui alt text, T' (preexistent); (b) a doua serie se caracterizează printr-o relație care se stabilește oarecum *obiectiv* între texte, relație care ține într-un anumit sens de „geneza" unui text și care reprezintă explicația (genetică) pe care **cercetătorul** o dă pentru anumite particularități ale textului respectiv. Se observă deci că, în condițiile acestea, cu oricare dintre cele două accepții, conceptul de intertextualitate denotă o caracteristică relațională a *oricărui* obiect care se situează în sfera culturii. A spune deci că orice obiect din sfera culturii se caracterizează prin intertextualitate nu spune mai mult decât o banalitate de tipul „orice obiect care cade sub simțuri este de natură materială".

---

[8] Vezi nota 7.

[9] Însăși ideea Kristevei (vezi nota 1) că orice text este un „transform" al altor texte, deci rezultatul aplicării de transformări unor texte (eventual preexistente) nu spune, în fond, nimic, atâta timp cât „regulile de transformare" nu sunt specificate sau cel puțin nu se indică o modalitate de a le specifica. Este un caz tipic de utilizare metaforică (și în mare parte abuzivă) a unor concepte lingvistice în momentul în care se vorbește despre domenii situate dincolo de frontierele lingvisticii.

3° Pe de altă parte, trebuie observat că relațiile de sub **3.** constituie de mult obiectul de cercetare al unor discipline cu o metodologie bine elaborată şi un sistem de concepte bine precizat, cum sunt istoria literară şi literatura comparată sau istoria diverselor arte (în cazul fenomenelor de sub 1°, 2°) ori lingvistica, psiholingvistica, sociolingvistica şi psihologia limbajului, în cazul fenomenelor de sub 3°. De asemenea, fenomenele de sub **2.** constituie obiectul de cercetare al unei discipline deja constituite: stilistica (în cazul textelor literare), teoria normelor muzicale (în cazul operelor muzicale) etc.

Ajunşi în acest punct al observațiilor noastre, ne putem pune în mod justificat întrebarea: ce anume noțiuni *precizează* conceptul de intertextualitate din ansamblul de noțiuni pe care disciplinele deja menționate le utilizează în mod curent sau ce *reorganizare* posibilă a ansamblului de noțiuni deja existente sugerează acest concept? În stadiul actual de elaborare a conceptului de „intertextualitate" ni se pare imposibil de răspuns la o astfel de întrebare.

4° În sfârşit, ceva despre caracterul foarte eterogen al aspectelor discutate. Chiar dacă am conveni să definim intertexualitatea prin caracterul *intențional* al corelației stabilite între două texte, operând în acest fel o separare între faptele de „stil" şi faptele de geneză şi explicație genetică a textelor, ne îndoim de utilitatea unui concept care subsumează procedee artistice de natură atât de diferită, cum sunt *variațiile pe o temă dată* şi *citatul*.

Variațiile reprezintă o *formă* artistică rezultând din modificarea succesivă a unui text (= temă), în conformitate cu anumite reguli, în timp ce citatul este – cel puțin atunci când figurează în texte artistice – o modalitate de realizare a expresivității, intrând aproximativ în aceeaşi serie cu „figurile" de stil. Sau trebuie să admitem că citatul nu este un fapt de intertextualitate?!

Cele discutate în acest paragraf arată suficient de clar că, aşa cum este definit (sau, mai exact, cum *nu* este definit), conceptul de intertextualitate se dovedeşte a nu avea nici valoare clasificatoare, nici valoare explicativă.

În calitate de concept clasificator, intertextualitatea acoperă un domeniu prea vast şi prea eterogen de fapte, pentru a putea introduce mai multă ordine în cunoştințele pe care le deținem asupra lumii. În calitate de concept explicativ, în ciuda faptului că stabileşte o relație între fapte care nu stau în mod curent „împreună", este insuficient de clar precizat pentru a putea înlocui concepte deja existente în diverse discipline constituite sau de a determina o reorganizare a sistemelor conceptuale cu care aceste ştiințe operează în prezent.

INTERTEXTUALITY – SOME NECESSARY DISSOCIATIONS

ABSTRACT

A brief examination of some facts that obviously fall into the range of „intertextuality" shows that this concept – at least for the time being – has neither classificatory, nor explanatory power: it can not be taken as classification criterion because it is extremely general; neither can it throw some more light upon a series of concepts already in use concerning cultural or linguistic „objects" or determine some reorganisation of them, because of its complete lack of clearness.

TEXT ŞI ACCEPTABILITATE[*]

Profesorului Solomon Marcus
la a 60-a aniversare

1. Am încercat să arăt cu altă ocazie[1] că, cel puţin în stadiul actual al cercetărilor teoretice privitoare la *text*, nu dispunem de un criteriu sintactic, deci pur formal, pe a cărui bază să putem decide pentru orice configuraţie de semne dacă este sau nu este un text (aşa cum dispunem de un astfel de criteriu pentru a decide dacă o configuraţie de semne este sau nu este o propoziţie). Faptul se datoreşte în primul rând împrejurării că nu avem la dispoziţie până în prezent un inventar de conectori care să aibă proprietatea de a forma texte atunci când leagă între ele propoziţii şi/sau fraze (aşa cum conjuncţiile formează fraze atunci când leagă între ele propoziţii)[2]. Pe de altă parte, dacă am avea în vedere numai acele construcţii formate prin simpla juxtapunere de propoziţii şi/sau fraze, am constata că, pe baze strict sintactice, deci formale, nu am putea face distincţie între o alăturare de propoziţii ca

(1) *<Afara e cald>*s_1 *<Ion se plimbă pe stradă>*s_2

şi una ca

(2) *<Luna este satelitul Pământnlui>*s_1 *<Ion se plimbă pe stradă>*s_2

deşi (1) este pentru oricine un *text*, în timp ce (2) probabil că nu este.

În acelaşi timp, conceptul de *coerenţă*, invocat de majoritatea cercetătorilor drept criteriu **semantic** al textualităţii, se dovedeşte a fi, la o analiză mai amănunţită, o trăsătură **pragmatică** (deci ţinând de relaţia dintre vorbitori şi sistemul de semne pe care îl folosesc) şi nu semantică. Într-adevăr, aşa cum am încercat să arătăm într-altă parte[3], o definiţie strict semantică a coerenţei

---

[*] În SCL XXXIX (1988), nr. 1, p. 7–16.

[1] Emanuel Vasiliu, *On „The Meaning of 'Text Meaning'" and Some Related Concepts*, în „Quaderni di semantica", XI, no 1, June, 1985, p. 113–118.

[2] Unii cercetători, ca Udo L. Figge, *Zur Konstitution einer eigentlichen Textlinguistik*, în János Petöfi (ed.), *Text vs. Sentence. Basic Questions of Textlinguistics*, Hamburg, 1979, (Buske), p. 18, menţionează printre conectorii *textuali* (germ. *textkonstitutiven Konjunctionen*) conjuncţii ca germ. *und*, *oder*, *aber*, deşi construcţiile formate cu aceste conjuncţii sunt fraze, şi nu entităţi sintactice de un rang superior frazelor; Wolfgang Raible, *Zum Textbegriff und zur Textlinguistik*, în Petöfi (ed.), *op. cit.*, p. 65, consideră că elemente jonctive ca germ. *in der Tat*, *aber*, *jedoch*, *sondern*, *vielmehr* asigură ceea ce el numeşte „coerenţa asertorică" a textului. Se poate observa că *aber*, *jedoch*, *sondern* sunt jonctive frazale (care leagă propoziţii într-o frază), ceea ce înseamnă că nici în acest caz nu se face o separaţie între conectorii frazali şi cei care au proprietatea de a forma unităţi sintactice de ordin superior, adică texte.

[3] E. Vasiliu, *On Some Meanings of 'Coherence'*, în Petöfi (ed.), *op. cit.*, p. 450–466.

(în accepția standard a semanticii, ca disciplină care are ca obiect relația dintre *semne* și *obiectele* din universul de discurs) prin conceptul de „consistență logică" se dovedește inadecvată, întrucât o succesiune ca (2) nu este logic inconsistentă – cum nu este nici (1), de altfel –, fără a putea fi considerată însă în mod rezonabil *coerentă*.

Pornind de la acest punct de vedere, am redefinit conceptul de *coerență* prin *grad de expectabilitate*[4]. Această definiție a conceptului de coerență revine la a spune că o succesiune de (două) propoziții este *coerentă* în măsura în care alăturarea sensurilor pe care acestea le au este conformă cu ceea ce un vorbitor standard, într-o situație standard, „se așteaptă" să comunice o propoziție, după ce a luat cunoștință de sensul propoziției (propozițiilor) care a(u) precedat-o. De ex., este suficient de clar că (l) este în mai mare măsură conformă cu „așteptările" unui vorbitor, în timp ce (2) este în mai mică măsură (sau nu este deloc) conformă cu aceste așteptări. Luând drept criteriu al coerenței *expectabilitatea* (înțeleasă în felul indicat), va trebui să spunem că (1) *este* o succesiune coerentă de propoziții, în timp ce (2) *nu este*.

Se poate observa, în urma celor arătate, că, menținând *coerența* drept criteriu al textualității, trebuie să admitem, în același timp, că textualitatea (deci posibilitatea de a distinge între texte și nontexte) este un concept de natură *pragmatică*.

În cele ce urmează, ne propunem să vedem dacă, definită așa cum am sugerat, în termeni pragmatici, ca „grad de expectație", coerența poate fi luată drept criteriu al textualității.

2. În paragraful precedent, am admis ca neproblematică ideea că o succesiune de propoziții ca (2) este discoerentă. Vom căuta să arătăm, în continuare, că această idee nu poate fi acceptată fără rezerve.

1° Să ne imaginăm situația următoare, care ne poate duce cu gândul la un scenariu de „science fiction": (i) între Pământ și toți sateliții săi există navete spațiale care fac curse regulate și la îndemâna oricui; (ii) lui Ion îi place să „viziteze" diverșii sateliți ai Pământului; (iii) Ion preferă plimbărilor pe stradă plimbările pe care le poate face și le face de obicei pe suprafața acestor sateliți; (iv) dintre plimbările pe sateliți le preferă pe cele făcute pe Lună.

Ni se pare clar că, în condițiile în care (i)–(iv) ar fi satisfăcute, o succesiune ca (2) nu ar părea discoerentă niciunui vorbitor din al cărui stoc de cunoștințe despre lume ar face parte și ipoteticele împrejurări descrise în (i)–(iv).

2° Să ne imaginăm o altă situație, înrudită cu cea descrisă sub 1°: (i) cel care emite succesiunea (2) este o autoritate în materie de astronautică; (ii) persoana la care se referă cuvântul *Ion* este general cunoscută ca interesată de posibilitățile (actuale sau de viitor) de a face călătorii pe diverse alte planete; (iii) receptorul succesiunii (2) cunoaște competența (și deci buna informare a) emitentului privitoare la astronautică; (iv) receptorul cunoaște bine persoana la care se referă

[4] *Ibidem*; cf. și articolul nostru *Coerență și permisiune*, în *Studii de stilistică, poetică și semiotică*, Cluj-Napoca, 1980, p. 195–203.

Ion (evident, şi preocupările sale). Se poate uşor observa că, în cazul în care (i) – (iv) sunt satisfăcute, (2) este în mai mică măsură (dacă nu chiar deloc) o succesiune discoerentă.

3° Să ne imaginăm, în sfârşit, situaţia în care, simplificând până la extrem lucrurile, (2) reprezintă o „operă literară" a unui scriitor autentic şi general recunoscut. În acest caz sunt de prevăzut două situaţii care prezintă interes pentru discuţia noastră:

(a) aceea în care receptorul face parte dintre aceia pentru care autorul este recunoscut ca mare scriitor şi reprezintă, în acest fel, o *autoritate*;

(b) aceea în care receptorul nici nu a auzit de scriitorul respectiv, bănuind eventual că este un debutant; în plus, receptorul nu are – ca cititor de literatură – decât experienţa literaturii „clasice", caracterizate prin absenţa oricărei distorsiuni (gramaticale şi/sau semantice).

În cazul (b), este aproape sigur că receptorul va califica „opera" respectivă drept aberantă şi o va înregistra sub rubrica „nonliteratură" sau „pseudoliteratură", iar pe autor îl va considera fie un „nontalent", fie un „impostor". În cazul (a), va accepta succesiunea (2) ca text literar, chiar dacă va fi şocat de insolitul alăturării de sensuri şi va căuta, eventual, să descopere ce se „ascunde" în dosul acestei exprimări neobişnuite, adică *să găsească un sens* acestei alăturări. Se poate presupune chiar că această operaţie de „găsire" a sensului ar putea fi una dintre situaţiile descrise de noi sub 1° sau 2°.

Analiza situaţiilor ipotetice de sub 1°–3° ne arată că:

(α) *aceeaşi* succesiune de propoziţii poate fi în anumite condiţii *coerentă*, iar în altele *discoerentă*;

(β) noţiunea de *coerenţă* are un caracter strict subiectiv, fapt care se reflectă, de altfel, şi în accepţia strict pragmatică pe care am dat-o coerenţei; în aceste condiţii, definiţia pe care am dat-o sub **1.** acestui concept reprezintă, în fond, un fel de coerenţă „idealizată", întrucât conceptul este definit în raport cu un *vorbitor standard*, într-o *situaţie standard* (în timp ce în 1°–3° am avut a face cu raportarea ideii de coerenţă la vorbitori *determinaţi*, în situaţii *determinate*).

Ţinând seamă de cele discutate în acest paragraf şi acceptând, în acelaşi timp, ideea că textualitatea se defineşte prin coerenţă, suntem obligaţi să spunem, mai departe, că:

(α') aceeaşi succesiune de propoziţii *este text* în anumite condiţii şi *nu este text* în alte condiţii;

(β') însăşi noţiunea de *textualitate* (= faptul că o succesiune de propoziţii alcătuieşte sau nu alcătuieşte un text) este o noţiune strict dependentă de subiectivitatea vorbitorilor.

Cele două ultime consecinţe, (α') şi (β'), nu par, la prima vedere, a fi prea supărătoare. La o reflecţie mai atentă, ne dăm seama însă că noţiunea de textualitate *trebuie* separată de aceea de coerenţă. Această separare se dovedeşte a fi necesară în special în cazuri ca acelea discutate sub 3°. Aici, după cum uşor se poate vedea, între *textualitate* şi *coerenţă* există un fel de tensiune: cel care receptează succesiunea (2) este *frustrat* în aşteptările sale privitoare la alăturările posibile de sensuri propoziţionale (sistemul „asocierii de idei" este altul decât cel al

receptorului şi este, din punctul său de vedere, *anormal*), dar în ciuda acestei „aşteptări frustrate”, receptorul nu neagă unei succesiuni ca (2) caracterul de **text**. Aşadar, cel puţin în cazuri ca 3°, trebuie să admitem că *textualitatea este independentă de coerenţă*. În această ordine de idei, este util să atragem atenţia asupra faptului că 3° nu este altceva decât o reprezentare extrem de simplificatoare a atitudinii unui „consumator” de literatură faţă de opera literară. În acest caz, caracterul de *text* al unei succesiuni de propoziţii îi este oarecum *impus* receptorului prin autoritatea emitentului. Sau: un „consumator” de literatură este dispus să considere text *orice* succesiune de propoziţii produsă de un emitent a cărui autoritate auctorială nu o pune în discuţie.

La cele arătate trebuie să adăugăm că, departe de a descrie o situaţie periferică, 3° se referă la o clasă importantă de fenomene, fiind vorba de modul de raportare a receptorului la configuraţiile de propoziţii care alcătuiesc operele literare.

Mai mult: ne putem întreba dacă *poziţia auctorială* este **singura** care poate *impune* unui receptor o succesiune de propoziţii ca text.

Să ne imaginăm că o persoană oarecare se adresează (oral sau în scris) unei alte persoane prin succesiunea de propoziţii (2). În această situaţie, de îndată ce şi-a asumat statutul de interlocutor, cea de a doua persoană (adresantul) nu va ignora pur şi simplu secvenţa (2) ca „discoerentă”, deci ca „fără sens” sau „absurdă”, ci va căuta să o *înţeleagă*; pentru a o înţelege, deci pentru a „găsi” sensul expresiei, cel care îşi asumă statutul de interlocutor va face o serie de ipoteze, imaginând diverse situaţii posibile (de felul celor de sub 1°, 2°) care să poată motiva alăturarea celor două propoziţii. În momentul în care interlocutorul procedează astfel, el nu adoptă o atitudine esenţial diferită de aceea adoptată de un „consumator” de literatură în prezenţa unei opere „dificile”.

Este adevărat că, în prezenţa unei succesiuni ca (2), o persoană poate să *refuze* statutul de interlocutor şi, în aceste condiţii, să refuze să facă operaţiile necesare pentru a descoperi ce anume s-a intenţionat să se comunice prin (2). Trebuie relevat însă că nici această atitudine nu este esenţial diferită de aceea a unui „consumator” de literatură care refuză să citească literatură „dificilă” (= literatură care îi solicită în prea mare măsură cooperarea).

3. Cele discutate sub **2.** ne conduc către următoarele concluzii:

(i) În cazul în care definim textualitatea prin coerenţă, suntem constrânşi să admitem că multe dintre operele literare (anume acelea caracterizate printr-un grad redus de coerenţă sau chiar prin discoerenţă) nu sunt texte. Aceasta este însă în dezacord cu ceea ce, în mod rezonabil, înţelegem prin text[5].

[5] Această dificultate a mai fost relevată de cercetători: v., de ex., Michael Titzmann, *Text vs. Sentence (With a View towards a Unified Theory of Pragmatics and Semantics)*, în Petőfi (ed.), *op. cit.*, p. 104, care referindu-se la coerenţă ca regulă de „bună formare”, scrie: „in turn, is itself oriented to the scientific type of text and in its conventional form contains little of the culturally accepted variability (as regards coherence) specific to «emotional» and «litterary» expression”.

(ii) Examinând statutul operelor literare, care, după cum am văzut, nu se caracterizează în mod necesar prin coerență (în sensul acceptat sub **1.**), ajungem la constatarea că, cel puțin în aceste situații, *textualitatea*, deci calitatea unei succesiuni de propoziții de a fi o entitate lingvistică bine construită (semantic), nu apare legată de coerență, ci, în multe cazuri, chiar oarecum „în ciuda" unui grad (mai mare sau mai mic) de *discoerență*.

(iii) Într-o serie de situații de comunicare „obişnuite" (deci nu de comunicare între un autor şi cititorii săi printr-o operă literară), receptorul se raportează la o succesiune de propoziții ca la un obiect lingvistic care îndeplineşte o funcție de comunicare nu ca o consecință a faptului că secvența respectivă este conformă cu standardele de coerență (ale receptorului concret sau ale receptorului „ideal"), ci ca o consecință a faptului că persoana respectivă îşi *asumă* rolul de interlocutor (receptor) al celui care a construit succesiunea respectivă de propoziții. În aceste împrejurări, receptorul formulează ipoteze de natură să „lege" propozițiile, în cazul în care succesiunea manifestă discoerențe. Din acest punct de vedere, atitudinea receptorului obişnuit nu diferă principial de atitudinea „consumatorului" de literatură, iar textualitatea nu derivă (în primul rând) din caracterul coerent al succesiunii de propoziții, ci din *modul de raportare* a destinatarului la această succesiune.

(iv) Dat fiind caracterul strict subiectiv al coerenței relevat sub **2.**, ar trebui să admitem că exact aceeaşi succesiune de propoziții *este text* în raport cu un anumit vorbitor şi cu o anumită situație de comunicare şi *nu este text* în raport cu un alt vorbitor şi altă situație de comunicare sau, eventual, chiar cu *acelaşi vorbitor*, dar plasat în *altă situație de comunicare*.

Considerentele formulate aici sub (i)–(iv) ne determină să considerăm ca perfect justificate două idei formulate de Petöfi[6], şi anume: (a) că textualitatea nu este o trăsătură inerentă (sau imanentă) a unei succesiuni de propoziții şi (b) că text este orice succesiune de propoziții[7] care este considerată ca text de către cel care o produce sau de către cel care o receptează pe baza unor criterii relevante pentru el.

Ne vom opri în special asupra semnificației celor arătate sub (b).

După cum se observă, Petöfi nu face distincție între calitatea de *emitent* şi cea de *receptor* a celui care consideră că o succesiune de propoziții (configurație de semne) este sau nu este un text.

În ce ne priveşte, înclinăm să spunem că, din punctul de vedere al emitentului, însuşi faptul că acesta foloseşte o configurație de semne dintr-o anumită limbă într-o situație de comunicare dată, cu intenția de a comunica ceva, conferă acestei configurații statutul suficient de bine definit de entitate lingvistică cu care se *intenționează să se* **comunice** *ceva* în împrejurarea X. În această ordine de idei, este absolut necesar să atragem atenția asupra deosebirii esențiale dintre a considera o configurație de semne, C, ca element al unui sistem de comunicare, S,

[6] János Petöfi, *Text Comprehension, Objects and Processes, Text Theory. Semantic Aspects of Text Processing*, în „Quaderni di semantica", XI, no 1, June, 1985, pp. 81–92.

[7] Petöfi, *loc. cit.*, vorbeşte, de fapt, despre „configurații de semne"; este însă clar că ceea ce am numit până aici *succesiune de propoziții* nu este decât un caz particular al configurației de semne.

şi de a o descrie prin raportare la S şi a considera aceeaşi configuraţie, C, ca mijloc pe care un emitent determinat îl foloseşte într-o situaţie determinată, pentru a comunica efectiv cu o persoană determinată. În cazul din urmă, avem a face cu C raportată la comunicarea *in actu*, şi nu la S sau nu în primul rând la S.

Putem acum conveni să numim *text* orice configuraţie de semne, C, prin care cel care o emite *intenţionează*, într-o situaţie determinată, *să comunice ceva*. În aceste condiţii, este clar că atât extensiunea, cât şi complexitatea structurală a configuraţiei C depind în întregime de modul în care emitentul înţelege sau este capabil să utilizeze sistemul S pentru a comunica ceea ce doreşte, în situaţia concretă. El poate folosi un cuvânt, o propoziţie, o frază, mai multe propoziţii şi/sau fraze juxtapuse, mai multe propoziţii şi/sau fraze legate prin cuvinte sau expresii jonctive, propoziţii şi/sau fraze juxtapuse sau legate etc., etc. O configuraţie de semne nu este text decât în măsura în care nu este produsul activităţii de manipulare a regulilor sistemului S de către un anumit individ care are intenţia de a comunica ceva într-o situaţie dată. Această situaţie explică eşecul oricărei încercări de a defini textul prin regulile sistemului: pentru că textul rezultă din *manipularea efectivă* a regulilor, şi nu din regulile înseşi.

Mai mult: trebuie să admitem că o configuraţie C poate fi text chiar şi în cazul în care structurile ei constituente nu sunt construite în perfect acord cu regulile de bună formare sintactică şi/sau semantică ale sistemului S, întrucât calitatea de text a unei configuraţii, C, nu este dată de nimic altceva decât de faptul că C rezultă din manipularea regulilor din S de către o persoană determinată, într-o împrejurare determinată, pentru a comunica ceva, fără ca aceasta să însemne în mod necesar ca acel cineva să fi manipulat regulile *în mod corect*. În aceasta constă – credem – explicaţia faptului că, în mod rezonabil, se consideră, de obicei, că o configuraţie cu greşeli (gramaticale şi/sau semantice) produsă de către cineva cu scopul de a comunica ceva într-o anumită împrejurare este *un text cu greşeli* şi nu că *nu este un text*.

Pe de altă parte, în definirea textualităţii, am văzut că Petöfi introduce şi cel de al doilea factor, corelat cu primul, anume receptorul: o configuraţie de semne, C, este necesar să fie considerată text nu numai de către cel care o produce, ci *şi de către cel care o receptează*. În felul acesta, Petöfi introduce ca element corelat al intenţiei de comunicare prin C *acceptarea* configuraţiei C ca text. De fapt, a accepta o configuraţie, C, ca text nu înseamnă altceva, în lumina celor discutate în acest paragraf, decât (α) a recunoaşte în C un „obiect" cu ajutorul căruia o anumită persoană (emitent al lui C) vrea să comunice ceva într-o situaţie determinată ; (β) a te recunoaşte în cel căruia îi este adresată configuraţia C; (γ) a te constitui în *interlocutor* (adresant) în raport cu emitentul lui C.

Aşadar, luând drept criteriu al textualităţii nu numai intenţia unui locutor de a comunica ceva prin C, ci, în plus, şi *acceptarea* configuraţiei C de către adresantul determinat, obţinem o accepţie *mai tare* a ideii de textualitate: o configuraţie, C, este text nu numai pentru că emitentul ei are intenţia de a comunica ceva, prin C, unui adresant determinat, ci şi pentru că, prin C, comunicarea dintre un emitent determinat şi un adresant determinat *se realizează efectiv prin C*.

Vom încerca şi în legătură cu criteriul *acceptării* să punem în lumină anumite consecinţe legate de noţiunea de textualitate:

Consecinţa celor arătate sub (α) este că o configuraţie de semne trebuie să fie caracterizată printr-un minimum de conformitate cu regulile sistemului S; în caz contrar, C nu poate fi recunoscut ca „obiect" cu ajutorul căruia se intenţionează a se comunica ceva. În cazul în care condiţia de sub (α) nu se realizează, este evident că nu se mai poate pune problema realizării celor prevăzute sub (β) şi/sau (γ).

Cele prevăzute sub (β) reprezintă o condiţie preliminară pentru (γ): dacă X nu este conştient de faptul că C îi este adresată (de către Y) *lui* şi nu altcuiva, nu se mai pune problema asumării (sau respingerii) statutului de interlocutor al lui Y. În plus, dacă X nu este conştient de faptul că el este cel căruia i se adresează Y prin C, poate să nu înţeleagă sau să înţeleagă cu totul greşit ceea ce intenţionează să comunice Y prin C.

În sfârşit, asumarea statutului de interlocutor (cerută prin (γ)) are drept consecinţă o atitudine cooperativă din partea lui X: aceasta nu se rezumă numai la „a lua act" de faptul că Y vrea să-i comunice ceva prin C, ci caută **să înţeleagă** ce anume a vrut să comunice Y prin C (= să „decodeze" sau să „descopere sensul" configuraţiei C). Trebuie observat că „asumarea statutului de interlocutor" este, aşa cum am arătat sub **2.**, factorul care declanşează efortul de „găsire" (uneori chiar de „ghicire") a semnificaţiei unei configuraţii discoerente (deci fără legături evidente între elementele de semnificaţie asociate elementelor configuraţiei). În aceste cazuri, cel care şi-a asumat statutul de interlocutor formulează ipoteze (de tipul celor discutate sub **2.**, 1°–3°) asupra stărilor de lucruri care ar putea justifica alăturările de sensuri din C.

În legătură cu acest aspect, este interesant să luăm în consideraţie două situaţii, şi anume:

1° În care destinatarul apreciază că gradul de coerenţă (legătură de sens între unităţile configuraţiei) este cu mult sub acela care i-ar putea permite o „înţelegere" a comunicării.

2° În care destinatarul apreciază că, în ciuda gradului scăzut de coerenţă, el poate realiza o „înţelegere" a comunicării.

În cazul 1°, avem a face, în fond, cu *neacceptarea* configuraţiei ca „vehicul" de comunicare (vezi mai sus sub (α)), fapt care transformă emiterea configuraţiei C într-o *tentativă eşuată de comunicare*. În cazul 2°, avem a face cu situaţia în care „discoerenţa" măsurată prin raportare la un vorbitor standard într-o situaţie standard (aşa cum am definit-o în **2.**) este *mai mare* decât discoerenţa raportată la receptorul concret din situaţia concretă de comunicare (= pentru un motiv sau altul – printre care se pot menţiona situaţia concretă de comunicare, normele stilistice legate de această situaţie etc. – receptorul concret este *mai tolerant* decât receptorul „ideal").

În cele de mai sus am încercat să degajăm semnificaţia celor două criterii ale textualităţii propuse de Petöfi, anume ceea ce am numit *intenţia de comunicare* (a unui individ determinat, într-o situaţie determinată) printr-o configuraţie de semne, C, şi *acceptarea* acestei configuraţii ca intermediar al comunicării (de către

cel căruia îi este adresat C). Conjugarea celor două criterii ne duce, în ultimă analiză, la ideea că *textul* nu este altceva decât o *configurație de semne*, C, ale unui sistem de semne, S, *prin care* **se realizează efectiv un act de comunicare** *între doi vorbitori determinați*, într-o situație (de comunicare) determinată.

Această reformulare a condițiilor de textualitate propuse de Petöfi arată, în același timp, într-un mod suficient de clar, de ce trebuie acceptată și cea de a doua idee a lui Petöfi (v. mai sus sub (a)), anume că textualitatea nu este o proprietate *inerentă* a unei configurații de semne: textualitatea / nontextualitatea acesteia derivă exclusiv din faptul dacă această configurație îndeplinește sau nu îndeplinește în mod efectiv rolul de a mijloci comunicarea între doi indivizi concreți, într-o situație dată, și nu din anumite proprietăți ale structurii ei interne.

4. Pornind de la examenul critic al ideii curente de a defini textualitatea prin coerență, am ajuns la concluzia că o configurație de semne (care poate fi și o succesiune de propoziții) nu este text pentru că are un anumit grad de coerență (sau pentru că nu are un grad prea mare de discoerență), ci numai pentru că realizează efectiv o comunicare între doi vorbitori determinați, într-o situație determinată. Această versiune a condiției de textualitate, după cum am arătat, nu reprezintă decât o dezvoltare a unei idei formulate de Petöfi[8].

Mă voi opri pe scurt aici asupra unor aspecte ale teoriei textului pentru care acest mod de a înțelege textualitatea mi se pare în mod particular relevant:

1° În analiza făcută sub **2.** am început prin a considera text o construcție mai extinsă decât o propoziție și care este, în același timp, altceva decât o frază. Am început deci prin a lua în considerație obiecte care, pe baza simplei observații directe, se dovedeau a fi în mod evident *de altă natură* decât obiectele investigate în mod tradițional din punct de vedere gramatical și semantic, anume propozițiile și/sau frazele.

Observațiile pe care le-am făcut au fost de natură să vină în sprijinul modului în care Petöfi definește textualitatea. Acest mod de definiție pe care l-am preluat și l-am precizat din anumite puncte de vedere se dovedește a fi însă adecvat nu numai obiectelor luate inițial în considerație de noi (construcții mai extinse decât propozițiile și/sau frazele), ci și unei clase mult mai largi de obiecte, anume *oricărei* construcții alcătuite din semne care poate realiza efectiv o comunicare. De aceea, sub **3.**, am adoptat termenul general de *configurație de semne* utilizat de Petöfi. În felul acesta, definiția propusă pentru noțiunea de 'text' se dovedește a fi perfect compatibilă cu un punct de vedere destul de răspândit, anume că text poate fi nu numai o succesiune de propoziții și/sau fraze, ci și o frază, o propoziție și, trebuie adăugat în mod explicit, o sintagmă sau chiar un singur cuvânt, întrucât o sintagmă sau un cuvânt poate avea, după cum este general admis, rol de *propoziție*.

2° Odată acceptată definiția pe care am propus-o pentru textualitate, trebuie să acceptăm și ideea că noțiunea de 'text' se situează în afara ierarhiei *cuvânt–sintagmă–propoziție–frază*, întrucât noțiunea de text nu se definește în termeni

[8] V. nota 6.

sintactici: un text nu se poate defini ca unitate sintactică ai cărei constituenți imediați sunt propozițiile (frazele), așa cum propoziția se poate defini ca unitate sintactică ai cărei constituenți imediați sunt sintagma subiectului și sintagma predicatului. Aceasta situație rezultă, evident, din faptul că criteriul textualității nu este un criteriu sintactic, ci unul pur pragmatic, care constă din raportarea unei construcții (bine formate), oricare ar fi ea, la o situație de comunicare determinată.

Din această perspectivă, mi se pare perfect explicabil eșecul încercărilor întreprinse până în prezent de a formula condiții sau măcar, să le spunem, „semne" gramaticale ale textualității[9]. O „configurație" ca (1) nu are, de fapt, nicio marcă a textualității, deși nimeni nu va contesta faptul că (1) este un text. Aceasta nu înseamnă însă că odată stabilit caracterul de text al unei configurații, C, aceasta nu poate fi descrisă din punctul de vedere al structurii gramaticale. Avem însă a face, în acest caz, cu stabilirea unor proprietăți gramaticale ale textului C, și nu cu ale textului, pur și simplu.

3° În termeni foarte asemănători trebuie pusă și chestiunea *coerenței*. Din cele arătate sub **2.**, rezultă suficient de clar care sunt motivele pentru care acest concept, chiar atunci când îi dăm o accepție pragmatică, așa cum am propus, mai exact: *gradul de coerență*, nu poate fi luat drept criteriu al textualității, deși o formulă ca „textul este o succesiune coerentă de propoziții" a devenit un loc comun al teoriei textului. În realitate, după cum rezultă din definiția propusă a textului, este suficient ca o configurație de semne (emisă de cineva) cu intenția de a comunica cu o altă persoană să fie *acceptată* de aceasta din urmă, odată cu asumarea implicită a rolului de interlocutor, pentru ca respectiva configurație să poată fi considerată text, în acord cu definiția de sub **3.**, *independent* de gradul de coerență (discoerență) a configurației. Mai mult: în situația în care o configurație, C, este acceptată de către un interlocutor și este, în același timp, insuficient de „legată" semantic (= nu este suficient de coerentă), interlocutorul, pentru a înțelege cât mai exact ceea ce locutorul a încercat să comunice prin C, în absența unor legături semantice explicite dintre constituenții lui C, „creează" o stare de fapt care ar putea face coerentă configurația. Am putea spune că, în aceste situații, interlocutorul concret „introduce" coerența într-o configurație discoerentă (în raport cu un vorbitor ideal). După cum am arătat sub **2.**, această atitudine este caracteristică pentru receptarea literaturii artistice.

4° Solomon Marcus[10] a arătat că „structura propoziției este cea mai simplă formă a coerenței și coeziunii lingvistice". Ținând seamă de această observație, mi se pare perfect justificat să consider că problema coerenței nu se pune numai în legătură cu construcțiile mai largi decât propozițiile și/sau frazele, ci și în legătură cu structura propozițiilor și frazelor înseși și chiar cu construcțiile infrapropoziționale

---

[9] Klaus Brinker, *Zur Gegenstandbestimmung und Aufgabenstellung der Textlinguistik*, în Petöfi (ed.), *op. cit.*, p. 6, arată în mod explicit că nu se poate da o definiție gramaticală a structurii textului, așa cum se poate da o definiție gramaticală a structurii propoziției: în ce privește conceptul de *coerență*, acesta nu este de aceeași natură cu conceptul de *gramaticalitate*, folosit în raport cu propozițiile.

[10] Solomon Marcus, *Textual Cohesion and Textual Coherence*, în RRL, XXV, 1980, n° 2, p. 106.

(sintagme de diverse tipuri şi dimensiuni). Atâta timp cât textualitatea este definită independent de coerenţă şi atâta timp cât statutul de *text* îl poate avea *orice* configuraţie de semne (mai largă sau mai restrânsă decât o propoziţie), această generalizare a conceptului de coerenţă apare ca perfect justificată.

5° Dacă acceptăm disocierea dintre *textualitate* şi *coerenţă*, aceasta nu ne împiedică să caracterizăm un text dat din punctul de vedere al gradului său de coerenţă. De altfel, un model matematic de tipul celui construit de Solomon Marcus[11] serveşte tocmai unei astfel de caracterizări. Căci mi se pare destul de clar că acest model nu este construit cu intenţia de a oferi un criteriu al textualităţii, ci un instrument de determinare exactă a gradului de coeziune a unei construcţii căreia *în prealabil* i-am atribuit statutul de text. Trebuie observat că, aşa cum observă şi Marcus în articolul citat[12], modelul matematic pe care l-a construit exprimă şi măsoară gradul de coerenţă a unui text şi în cazul în care coerenţa este definită în termeni pragmatici de „expectabilitate", aşa cum, reluând o idee formulată cu câţiva ani în urmă, am propus sub **2.**

TEXT AND ACCEPTABILITY

ABSTRACT

Throughout the first part of the paper two of the main approaches to textuality are examined, viz. the syntactical and the semantic one. It is shown that in terms of none of them can the concept of „textuality" be conveniently defined.

Starting from one of Petöfi's ideas, an alternative way of approaching the text reality is presented.

The conditions for textuality can be reasonably specified in pragmatic terms: a text is a sign-configuration produced by a *definite speaker*, in a *definite situation*, with the *intention* of conveying some communicative content by means of this sign-configuration. The communicative aim of the sign-configuration obtains only under the condition of the adresee's acceptance of the role of communication partner.

Some of the consequences of such an approach are examined throughout the last section.

[11] *Ibidem*, pp. 101–102.
[12] *Ibidem*, p. 112.

EDITAT CU SPRIJINUL
AUTORITĂȚII NAȚIONALE PENTRU CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ

Profesorul Emanuel Vasiliu a fost incontestabil personalitatea ştiinţifică cea mai proeminentă din domeniul lingvisticii româneşti în ultima jumătate a veacului trecut, recunoscut ca atare nu numai în ţara noastră (a fost ales membru corespondent al Academiei Române în 1991 şi membru titular în 1992), ci şi în cadrul comunităţii ştiinţifice internaţionale (a făcut parte din Comitetul Internaţional Permanent al Lingviştilor şi din Comitetul Consultativ al Asociaţiei Internaţionale de Pragmatică).

Două particularităţi l-au singularizat printre confraţii săi la fel de valoroşi: în primul rând, înclinaţia certă spre *aspectele teoretice* ale disciplinei şi, de aici, deschiderea către filosofia limbajului; în al doilea rând, preferinţa pentru *metodele formalizate* de analiză a faptelor de limbă, metode care presupuneau cunoaşterea temeinică a unui aparat conceptual riguros, chiar matematizat. De aceea, după cum rezultă din scrierile sale, a reuşit să „dialogheze" de la egal la egal nu numai cu mari lingvişti, precursori sau contemporani, ca Ferdinand de Saussure, Louis Hjelmslev sau Noam Chomsky, ci şi cu mari logicieni, filosofi sau matematicieni care s-au ocupat şi de problemele limbajului, ca Rudolf Carnap, Willard Quine sau Bertrand Russel. A fost singurul lingvist român care a abordat *toate* ramurile disciplinei căreia i s-a dedicat: lingvistica generală, fonetica şi fonologia, dialectologia, gramatica, semantica, pragmatica, stilistica, teoria textului, fără să neglijeze nici domenii strict specializate şi de mai mică anvergură, cum ar fi ortografia şi ortoepia sau lexicologia şi lexicografia, precum şi pe cele „de graniţă", în sfera cărora se încadrează poetica. Dacă avem în vedere şi faptul că a scris în română, franceză şi engleză, iar – sporadic – şi în rusă (era „moda" epocii!) sau germană, ne putem face o impresie asupra dimensiunii personalităţii sale ştiinţifice.

Ar fi multe de spus şi despre „omul" Emanuel Vasiliu, despre umorul său şăgalnic, despre gentileţea sa şi despre imensa sa generozitate ştiinţifică.

Ceea ce nu se poate omite însă, în niciun caz, este semnificativa sa contribuţie la înnoirea metalimbajului lingvisticii româneşti.

Marina Rădulescu Sala

4 Lei